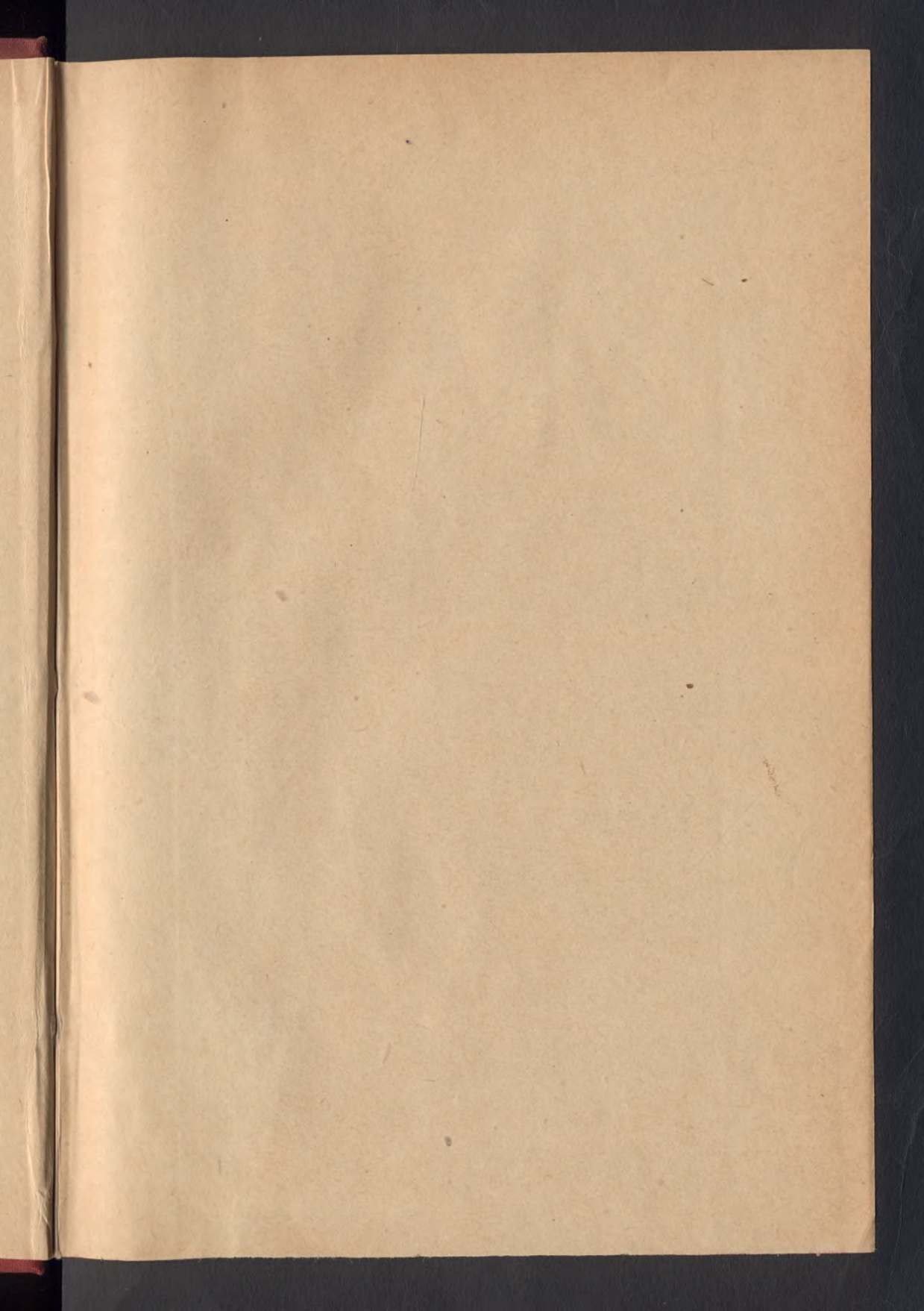

683.

1949.

1889

A SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉG
A HÁZASSÁGI VAGYONJOGOK
RENDSZERÉBEN

*

TANULMÁNY

AZ ÖSSZEHASZNOLÓ MAGÁNJOG KÖRÉBŐL;
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL HAZAI JOGUNKRA

IRTA

DR KOLOSVÁRY BÁLINT

KASSAI KIR. JOGAKADÉMIAI TANÁR

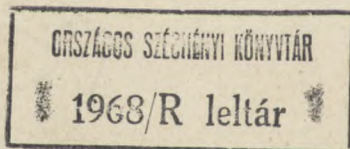
BUDAPEST. 1900.

STEIN JÁNOS

M. KIR. EGYETEMI KÖNYVKERESKEDÉSE
KOLOZSVÁRT.

M 272,785

ELŐSZÓ.

Jelen összehasonlítható magánjogi tanulmánynak eredeti célja csak a magyar közszerzeményi intézmény tételes alapon nyugvó vizsgálata volt. Munkaközben merült fel annak szüksége, hogy a külföldi szerzeményi közösségi rendszerek vázlatos ismertetése egy önálló részben fölvétessék; a mi ismét azt vonta maga után, hogy a szerzeményi közösség rendszeri önállóságának teljesebb kidomboríthatása végett a házassági vagyonjog egyéb rendszereinek szintén figyelembe kellett vétetniök. A közszerzemény intézményének helyzete ekép, az egyetemes jogrendszerben, mintegy genetice volt föltüntethető. A tárgyalás e tág körü kiterjedésnek megfelelően változott a munka eredeti czime is: „A magyar közszerzeményi jog“ azzá, a mit a fölírás mutat. Sajtó alá bocsátás közben jelent meg a magy. polg. törv.-könyv első tervezete. E körülmény szolgáljon magyarázatul annak, hogy jogéletünk e nagyszabásu eseményére a munkában kellő figyelem tán nem fordított. A III. r. I. czimnek 3. §-a ugyan foglalkozik a tervezettel, részletes bírálat helyett azonban inkább csak ismertetésére szorítkozik. Hogy az egyes házassági vagyonjogi rendszereket képviselő jogszabályozásoknál a munka lehetőleg az új német ptkv.-et tartotta szem előtt, nem csak abban leli indokát, hogy ez, mint legújabb codificatio a legtekélyesebbet adja, de egyúttal az összehasonlító jog szempontjából is jó szolgálatot vélt a tanulmány teljese-

teni azzal, ha e még nálunk jórészt ismeretlen codex egyes fejezeteiről lehetőleg kimerítő és rendszeres feldolgozást nyújt az érdeklő közönségnek. Egyébként a tanulmány intentióiról az egyes fejezetek a közelebbi felvilágosításokat megadják.

Kassa, 1900. deczember havában.

TARTALOM.

Előszó	Oldal III
--------------	--------------

I. RÉSZ.

A házassági vagyoni jog rendszerei.

I. CZIM.

A házassági vagyoni jogi rendszerekről általában	3
--	---

II. CZIM.

Vagyoni összesítő rendszerek.

I. FEJEZET. <i>Vagyoni összesítési rendszerekről általában</i>	18
--	----

II. FEJEZET. <i>A vagyoni egyesítő vagy igazgatási közösségi rendszer.</i>	
--	--

1. §. Az igazgatási közösség történelmi fejlődési alapjai	25
---	----

2. §. Az igazgatási közösség jelenlegi jogterülete	31
--	----

3. §. Az igazgatási közösség rendszere, az új német polgári törvénykönyv szerint.	
---	--

I. Az új német igazgatási közösség általános jellemzése és alapelvei	36
--	----

II. Fentartott vagyon. (Vorbehaltsgut)	44
--	----

III. A behozott vagyon. (Eingebrachtes Gut)	53
---	----

IV. Az igazgatási és haszonélvezeti jog és korlátozásai	61
---	----

V. Az igazgatási közösség megszűnése	76
--	----

Jegyzet a 3. §-hoz	82
--------------------------	----

III. FEJEZET. <i>A vagyoni közösségi házassági vagyoni jogi rendszerek.</i>	
---	--

1. §. A vagyoni közösségi rendszerek történelmi fejlődésének alapjai és felosztása	85
--	----

2. §. Az általános vagyoni közösségi rendszer érvényességi jogterülete	94
--	----

	Oldal
3. §. Az ált. vagyontársaság rendszere, az új német ptkv. szerint.	
I. Az ált. vagyontársaság jellemzése	101
II. Az ált. vagyontársaság terjedelme. „Gesamtmgut.“ Acti- vák és passivák	112
III. A házastársak kölcsönös jogállása az általános vagyontársaságban	122
IV. Az ált. vagyontársaság megszűnése és következményei. Továbbfolytatott vagyontársaság	133
4. §. A részleges vagyontársasági rendszer joguralmi területe	144
5. §. A részleges (ingó) vagyontársasági rendszer fejlődési alapjai a francia jogban	147
6. §. A francia társasági rendszer.	
I. Az ingótársasági rendszer általános jellemzése	154
II. Az ingótársaság terjedelme a házastársak actív és passív vagyontársaiban	164
III. Az ingótársaság hatásai a házasság alatt. A férj és nő jogállása	173
IV. Az ingótársaság megszűnése és jogkövetkezményei	192
III. CZIM.	
Vagyontársaságkülönböztetésen alapuló rendszerek.	
I. FEJEZET. <i>A vagyontársaságkülönböztetés elvén alapuló rendszerekről általánosan</i>	202
II. FEJEZET. <i>A dotális vagy hozományi rendszer.</i>	
1. §. A dotális rendszer területi hatálya	209
2. §. A hozományi rendszer intézményei.	
I. Hozományrendelet	212
II. A hozomány (dos) tekintetében fennálló jogviszonyok:	
A) A házasság tartama alatt	218
B) Jogviszony a házasság megszűnésekor	228
III. A nő különvagyon (Paraphernum)	232
III. FEJEZET. <i>Vagyontársaságkülönböztetés szorosabb értelemben.</i>	
1. §. Az úgynevezett „szabadvagyon“-i rendszer	235
IV. CZIM.	
A szerzeményi társasági rendszer.	
I. FEJEZET. <i>A szerzeményi társaságról általában.</i>	
1. §. A szerzeményi társaság történelmi fejlődésének alapjai	241
2. §. A szerzeményi társaság területi hatálya	248
II. FEJEZET. <i>A szerzeményi társaság rendszerének alapelvei</i>	251

II. RÉSZ.

A szerzeményi közösség jelenleg érvényes alakjában a külföldi jogokban.

I. CZIM.

Szerzeményi közösségi rendszer a germán jogokban.

I. FEJEZET. <i>A német ptkv. szerzeményi közösségi rendszere.</i>	Oldal
1. §. A német ptkv. szerzeményi közösségről általában ...	263
2. §. A szerzeményi közösség terjedelme ...	266
3. §. Jogviszony a szerzeményi közösség fennállásának tar- tama alatt ...	269
4. §. A szerzeményi közösség felbomlása ...	275
II. FEJEZET. <i>Szerzeményi közösségi rendszer a württembergi Land- recht joga szerint.</i>	
1. §. A württembergi szerzeményi közösségről általában ...	278
2. §. A szerzeményi közösség terjedelme ...	280
3. §. A szerzeményi közösség alatti kezelési és rendelkezési jog. Házasséttel járó terhek viselése és az adósság- kérdés ...	284
4. §. Az úgynevezett „női szabadságjogok“ ...	290
5. §. A szerzemény közösség felbomlása ...	292
III. FEJEZET. <i>A bajor Landrecht és egyes kisebb német particularis jogok szerzeményi közösségi rendszerei.</i>	
1. §. A közszerzemény és különvagyon fogalma és terjedelme ...	295
2. §. A közös és különvagyon megállapítása és egymáshoz való viszonya ...	303
3. §. Kezelési és igazgatási jog ...	308
4. §. Házassági terhek viselése, adósságok ...	317
5. §. A szerzeményi közösség felbomlása ...	324

II. CZIM.

Szerzeményi közösségi rendszer a latin jogokban.

I. FEJEZET. <i>Szerzeményi közösség a spanyol ptkv.-ben.</i>	
1. §. A spanyol szerzeményi közösségről általában ...	336
2. §. A szerzeményi közösség terjedelme ...	337
3. §. Jogviszony a szerzeményi közösség tartama alatt ...	339
4. §. A szerzeményi közösség felbomlása ...	343

II. FEJEZET. <i>Szerzeményi közösség az olasz ptkv-ben.</i>	Oldal
1. §. Általánosságok. A szerzeményi közösség terjedelme ...	345
2. §. Jogviszony a házasság alatt és a szerzeményi közösség felbomlása ...	348
III. FEJEZET. <i>Szerzeményi közösség a francia Code civil szerint.</i>	
1. §. A francia szerzeményi közösségről általában ...	351
2. §. Jogviszony a házasság alatt. A szerzeményi közösség felbomlása ...	354

III. RÉSZ.

A szerzeményi közösség a jelenleg érvényes magyar magánjog szerint.

1. CZIM.

Történelmi visszapillantás.

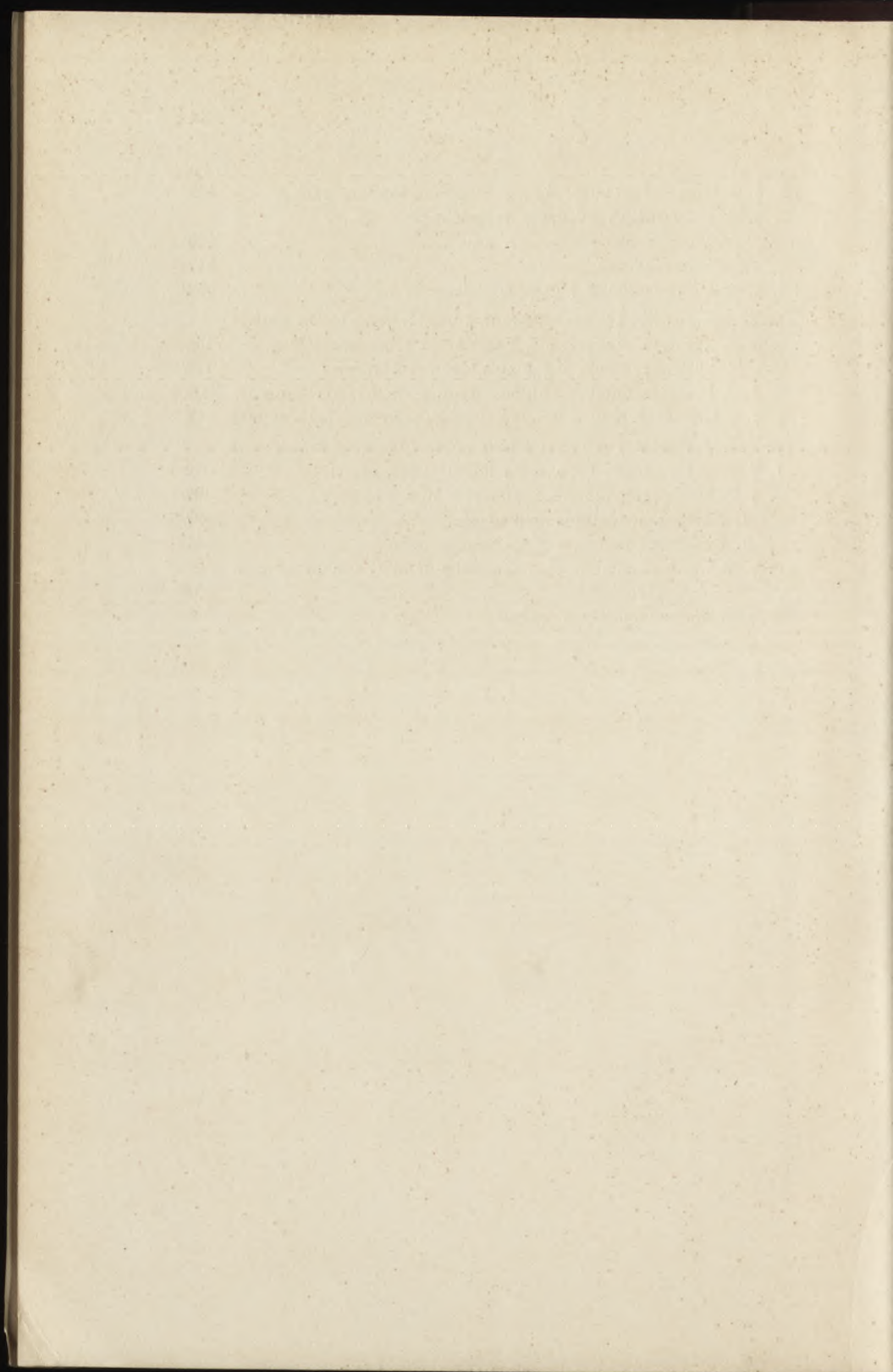
I. FEJEZET. <i>A szerzeményi közösség multja Magyarországon</i> ...	359
II. FEJEZET. <i>Az intézmény fejlődése az országbirói értekezletig</i> ...	364
III. FEJEZET. <i>A közszerzeményt tárgyaló javaslatok és codificatorius törekvések az orszb. értekezleten innen napjainkig.</i>	
1. §. Codificatorius kísérletek; az 1873. évi magy. jogászgyűlés és az 1883. évi Győry-Teleszky-féle házassági vagyoni jogi javaslat... ..	373
2. §. Zsögöd-féle tervezet és az 1895. évi okt. 16-án szervezett állandó codificatorius bizottság előmunkálatai ...	377
3. §. A magy. polg. törvénykönyv előadói tervezete.	
I. Alapintézkedések. Közszerzeményi és külön vagyon ...	388
II. Jogviszony a házasság ideje alatt ...	398
III. A közszerzemény megosztása ...	404
IV. A halál utánra való halasztás kedvezménye és a köz-szerzői jutalom elvesztése... ..	408

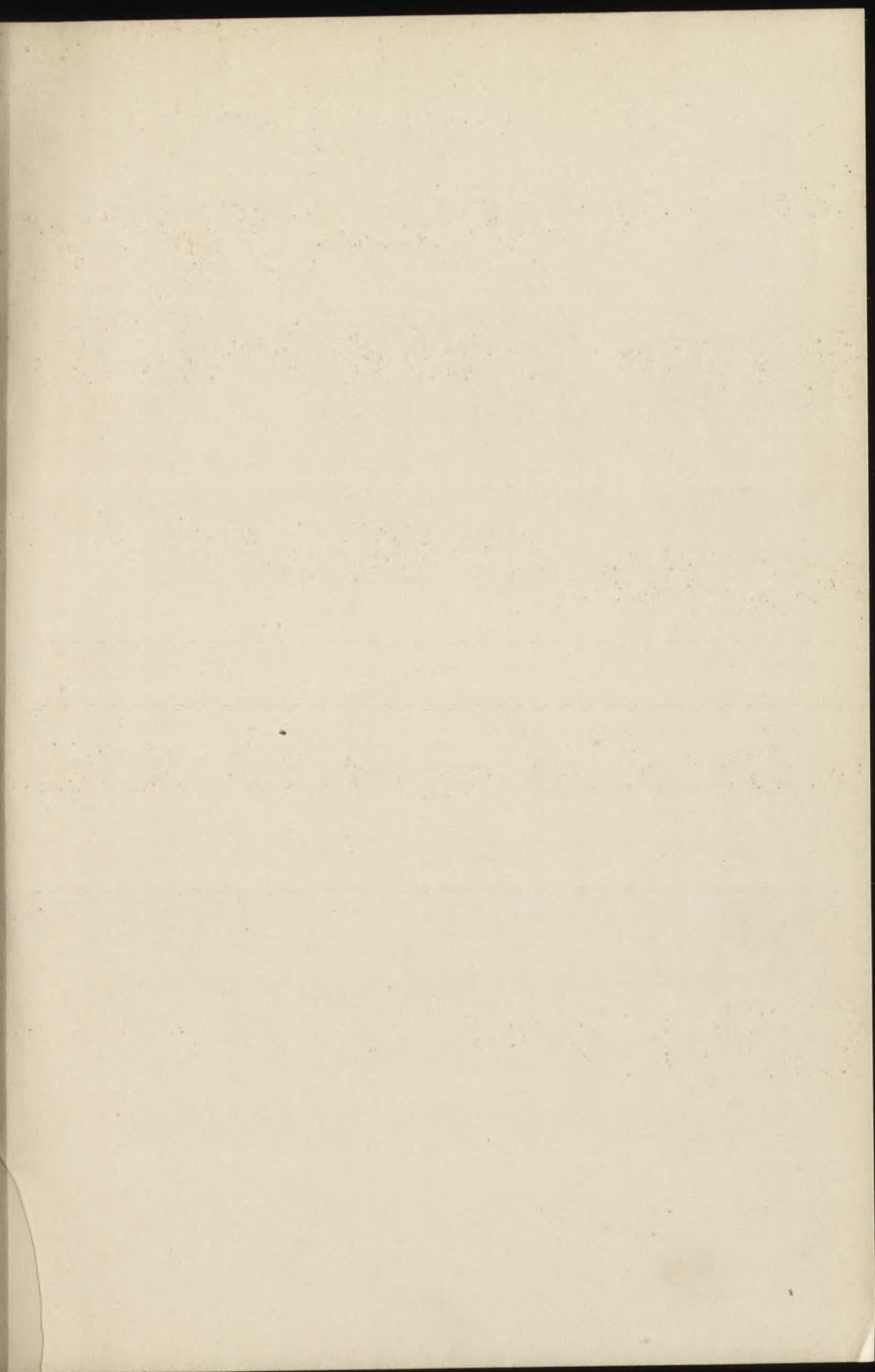
II. CZIM.

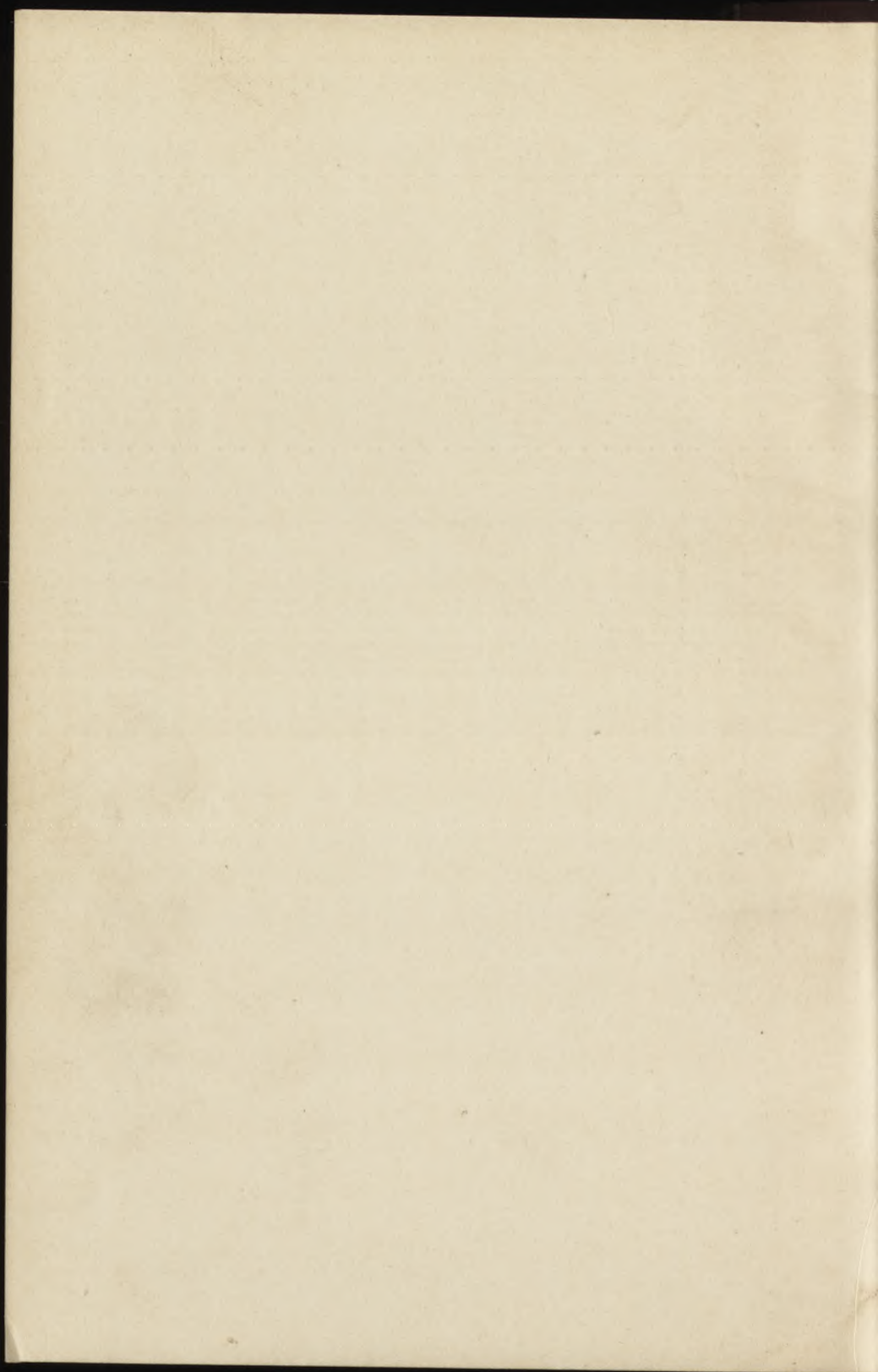
A szerzeményi közösség mai szabályozása.

I. FEJEZET. <i>A szerzeményi közösség terjedelme és jogi természete.</i>	
1. §. A szerzeményi közösség rendszerének érvénye terület és az alája vetett személyek tekintetében... ..	412
I. A szerzeményi közösség területi hatálya és az ezzel kapcsolatos kérdések... ..	412
II. A szerzeményi közösség rendszerének alávetett személyek	415

	Oldal
2. §. A szerzeményi közösség a „közszerzemény” intézményében	428
3. §. A szerzeményi közösség terjedelme.	
I. Különvagyon	440
II. Közszerzemény	447
4. §. A közszerzemény jogi természete	452
II. FEJEZET. <i>Jogviszony a szerzeményi közösség fennállása alatt.</i>	
1. §. A közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog ...	464
2. §. A közszerzeményi jog biztosításának kérdése	477
3. §. A közszerzemény és különvagyon közti folyó viszony ...	505
4. §. A közszerzemény viszonya harmadik személyekkel szemben	512
III. FEJEZET. <i>Jogviszony a szerzeményi közösség felbomlásakor.</i>	
1. §. A szerzeményi közösség felbomlásának esetei	522
2. §. A közszerzemény megállapítási módja	527
I. Mai jog. Értéktöbbleti elmélet	527
II. Reálszerzeményi vagy „közép” elmélet	541
3. §. A közszerzemény megállapításánál felmerülő főbb bizonyítási kérdések	544
4. §. A közszerzemény öröklése	547

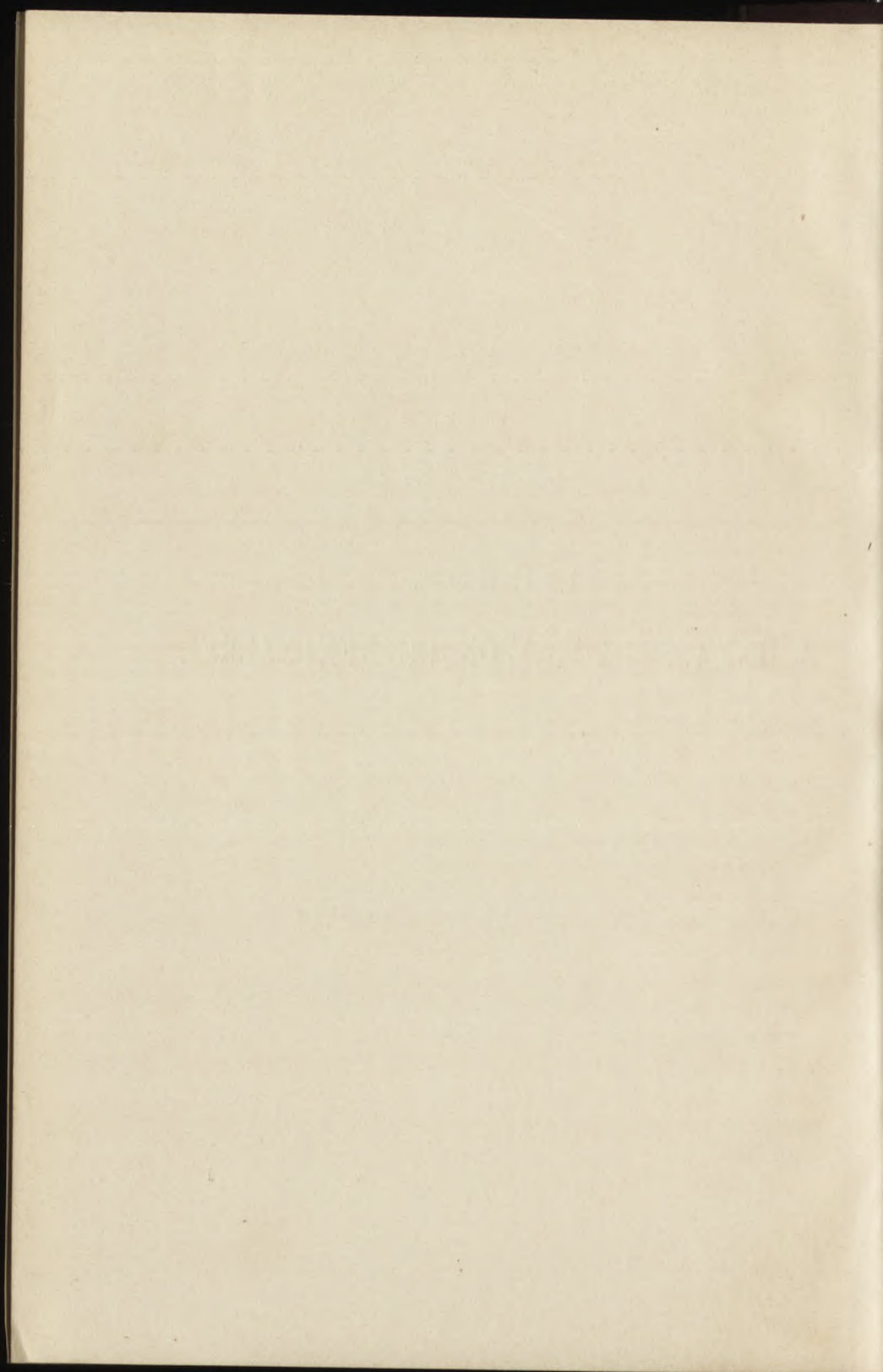

I. RÉSZ.

A HÁZASSÁGI VAGYONJOG RENDSZEREI.

I. CZIM.

A HÁZASSÁGI VAGYONJOGI RENDSZEREKRŐL ÁLTALÁBAN.

Házassági vagyoni rendszer alatt azoknak az egy központi gondolat körül csoportosuló s egymással szerves összefüggésben álló intézményeknek összességét kell értenünk, melyek a házasságban élő férfi és nő kölcsönös és külön-külön vagyoni viszonyait kettős vonatkozásban szabályozzák. Szabályozzák pedig első sorban e vagyoni viszonyokat a férj és neje között egymással, avagy a férj és nő és a házasságon kívül álló harmadik személyekkel szemben; másodsorban a házasság fennállásának időtartamára és a házassági viszony megszűntének esetére való kihatással is.

Ily értelemben a „házassági vagyoni rendszer“ azonos tartalmúnak tűnik fel a „házassági vagyoni jog“ tételes fogalmával, a mennyiben mindkettő oly intézmények összességéből áll elő, melyek az életviszonyok ugyanazon egy körére vonatkoznak. Mindazáltal a házassági vagyoni jog és vagyoni rendszer értelme teljesen különböző.

A „házassági vagyoni jog“ a tételes jogtudományok fogalomkörébe vág és jelenti mindazokat a jogszabályokat és tételeket, melyekben a pozitív jog, illetőleg valamely jogterület mindenkori, törvényhozó hatalommal felruházott főhatósága a házastársak egymásközi és harmadik személyekkel szemben

való vagyoni jogviszonyait érintő kérdések felett kívánt disponálni. Éppen ezért sem szükségszerű, sem a tapasztalatoknak nem ellenmondó, hogy a pozitív jog e „házassági vagyongogá“-ban az egységes fundamentom, a minden intézkedés gyökeréül szolgáló alapgondolat okvetlen teljes praecisitással legyen keresztülvive. Ez mindig a mindenkori törvényhozások, jogalkotó tényezők öntudatos működésének és intelligentiájának fokától függ; függ továbbá attól, hogy az egyes intézményeknek az eleintén csak szokásjogilag képződő construálásában, az öntudatlanul követett alapeszmék és irányok föl ismerése és kiolvasztása megtörtént-e már vagy sem, és ha igen, mily mértékben. E körülményből magyarázható, hogy az egyes házassági vagyongogokban sok a dissonantia, a mi mindig az egészet átható egységes alapgondolat hiányára, avagy ez alapgondolat kifejezésének tökéletlen voltára mutat. A „házassági vagyongog“ intézményeit egygyé füző kapcsolat e képpen mindig a legislativ politika külső körülményeiben gyökerező alaki momentumokból áll, azaz mindig a concret viszonyok és állapotok kívülről jövő behatásának a folyománya.

Másként áll a dolog a „házassági vagyongogi rendszer“-rel. Mihelyt rendszerről van szó, abstractióra kell gondolnunk; az egyes, talán még csak igen primitiv intézményekből előcsillámló gondolatok logikai uton való elméleti kiépítésére és teljes feldolgozására. A „rendszer“-be foglalt intézmények összefüggése épen ezért már szorosan organicus, melyben a fokozatos fejlődés biztosítása, az ellentétek összehangozása az egységes alapgondolat közös forrásából fakad. Így válik a rendszer az eredeti, nagyrészt hiányos „házassági vagyongog“ tételes intézményeiből levontan azzá az általános keretté, melybe maguk ezek az intézmények is beleilleszkenek. S a szerint, hogy ez a beilleszkenés mily mértékben s melyik rendszer keretében folyt le, szokás az egyes házassági vagyongogi szabályozásokat a rendszerbetartozás szempontjából osztályozni.

A rendszer és az alája subsummált tételes jog között a viszony már most a következő: Prius mindenesetre a tételes vagy a szokásos jog, mert hiszen a hasonló viszonyokban való, folytonosan azonos módon nyilvánuló gondolkodás és ennek megfelelő eljárás teremti meg azokat a tételeket és szabályokat, melyek összességükben az illető életviszonykörnek jogi szabályozását adják. E jogi szabályozás terjedelmét és irányát a cél és szükségszerűség szabja meg, de semmi esetre sem egy előre kitűzött vezérgondolat. Posterius: a rendszer, mert a rendszer éppen nem egyéb, mint az addig öntudatlanul lappangó és öntudatlanul követett vezérgondolatnak, az intézmények szelleméből, az azokban megnyilatkozott jogi gondolkodásmód mélyéből való kifürkészése és megállapítása, a házassági vagyoni jogban rejlő működő erők fölismerése és tudományos kifejtése.¹⁾ Fejlettebb cultura, bonyolódottabb életviszonyok közt a tételes jog, itt nevezetesen a házassági vagyoni jog fokozatos fejlődése és alkalmazkodása a rendszerszerű munka, s a rendszer biztosító keretei nélkül szinte lehetetlenné válnék, miért is e kettős szempontnak, t. i. a mindenkori rendszer és a beléje helyezkedett tételes jog szempontjának folytonos figyelemmel tartása, a tételes házassági vagyoni jog kritikai méltatásánál éppen nélkülözhetetlen.

A házassági vagyoni jogi rendszer nemzetekként és országokként más és más. A különbözőségnek kézenfekvő oka az

¹⁾ Ily értelemben mondja *Heusler* a német házassági vagyoni jogról — tekintettel annak két főrendszeralakjára — hogy: „— das eheliche Güterrecht ist nicht ein Rechtsinstitut, wie die Vormundschaft, sondern ein eigentlicher *Rechtsorganismus*, in welchem die verschiedensten Rechtsinstitute: Eigenthum, Niessbrauch, Vormundschaft u. s. w. zur Function gelangen, und mit Güterverbindung und Gütergemeinschaft nur die Kräfte bezeichnet werden, welche diese verschiedenen Institute in Wirksamkeit setzen.“ (Systematisches Handbuch der Deutschen Rechtswissenschaft. Herausgegeben von Dr. Karl *Binding*. Zweite Abtheilung. 2-ter Theil. 2-ter Band. Institutionen des deutschen Privatrechts von Dr. *Andreas Heusler*. II. Band. [Leipzig. 1886.] 141. §. 365 lap.)

alapul szolgáló jogi gondolat, mely mint a rendszerek szétválasztó criteriuma, még azonosság, vagy hasonlóság esetén is, a kivitel módozataiban számos eltérést létesít. A legnagyobb sokféleség daczára azonban, mint a házassági vagyoni jogi rendszerek legszélesebb köreit, két általános nagy csoportot lehet megkülönböztetni, melyek a házasságkötés tényének egymással teljesen szemben álló és ellentétes hatást tulajdonítván, a házastársakat, mint ilyeneket érintő vagyoni viszonyokra vonatkozólag már ott eltávolodnak egymástól, hol maguknak, e vagyoni viszonyok mikénti rendezését illető alapelveknek szabályozásáról még szó sem lehet.

A házasság tényének minden korban és mindenütt általánosan elismert és méltányolt fontosságánál s nagy horderejénél fogva, a legprimitívebb kulturális fokon is meg voltak azok a szokások, melyek értelmében a két fél vagyoni viszonyaival s azoknak sorsával eleve leszámoltak. A házasság ilyen következményei elől, különösen ott, hol már fejlettebb volt a jogélet, kitérni absolute nem lehetett. A fölmerült kérdések tisztázása és megoldása lassanként kiegészítette és megsokszorozította a szabályok számát, előmozdította az egész jogterület fejlődését, úgy, hogy már nagyon korai időre lehet visszamennünk, melyben az egyes házassági vagyoni jogi szabályozásokból azoknak valamelyes rendszerűsége megállapítható.

Első sorban is a fent említett két általános nagy rendszer-csoport tűnik szemünkbe. Mindkettőnek alapgondolata a házasság megkötésének, a házasfelek vagyoni viszonyaira való szintén említett ellenkező kihatásából indul ki. Csakhogy míg az egyik azt az egységet, melyet a házasság megkötése a felek személyes viszonyaira létesít, kiterjeszti azok valamennyi vagyoni viszonyaira is; addig a másik elvül állítja oda, hogy a vagyoni viszonyok a házasságtól teljesen függetlenek lévén, ennek megkötése amazokat egyáltalában nem érintheti.

Ez értelemben áll fenn az a szokásos főmegkülönböztetés, melynél fogva a házassági vagyoni jogi rendszerek, leg-

általánosabb körben, részint a *vagyonösszesítés*, részint a *vagyon-szétválasztás*, illetőleg *elkülönzés* alapelvein állanak.¹⁾

A vagyonösszesítés, mint házassági vagyoni jogrendszer alapeszméje tehát, a házasságnak személyi tekintetben való egységesítő hatásából indul ki. A férj és feleség közötti, s az egész életre megkötött társi viszony a két fél külön-külön individualitását a család fogalmában — e rendszer indokai szerint — annyira egygyé fűzi és összeolvasztja, hogy azok, mikor egyfelől a legbensőbb motivumokból táplálkozó viszonynak alanyai, más oldalról teljesen független jogalanyokként egymással szemben nem szerepelhetnek.²⁾ Ezért a vagyoni viszonyoknak is egygyé kell olvadniok, ezt követeli a családi

1) V. ö. Dr. *Jancsó György*: A magyar házassági vagyoni jog. (Bpest 1888.) cz. m. I. és II. czimeit s az ált. rész 1. §-át. A házassági vagyoni jog rendszereit Dr. J. Gy. szintén a szövegben említett két főcsoport osztályozása szerint tárgyalja; az egyes rendszerek különbözőségének végokát a házassági viszony jogi és erkölcsi oldalának a vagyoni jogokat illető különböző kihatásában, s az egyes népfajok eltérő jelleme s fejlődéseiben keresi. Ami azonban különösen hozzájárul ahhoz, hogy az egyes rendszerek között jelentékeny különbségek jöjjenek létre, annak legközelebbi oka a házassági vagyoni jog általános alapelveinek ilyen vagy amolyan fokú érvényesülésében fekszik. Ezek az alapelvek az egyes jogokban annyira kidomborodnak, hogy azok, hol kirárólagosan, hol vegyesen másokkal, a különböző házassági vagyoni jogoknak mintegy gerincoszlopait képezik. Ilyenek: a segédlegességnek, nemi egyenjogúságnak, a házassági kiadások közös viselésének, a hitelnek és forgalomnak, valamint a közgazdaságnak és a család biztosításának alapelvei. (3–5. lap.)

2) „Die allgemeine Gütergemeinschaft bezweckt die vollständige Lebensgemeinschaft, welche die Ehe unter den Ehegatten begründet, auch in vermögensrechtlicher Hinsicht zur Geltung zu bringen.“ (Denkschrift zum Entwurfe eines bürgerlichen Gesetz-Buches.) *Haidlen* dr.: Bürgerliches Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz mit den Motiven und sonstigen gesetzgeberischen Vorarbeiten. (Stuttgart 1897.) III. Band. 196. lap. — A vagyoni-közösség tendenciáját egészen visszaadó régi német jogi paroemiák, illetőleg jogtételek: Leib an Leib, Gut an Gut, — Hut bei Schleier, Schleier bei Hut. — Man und Weib mügen niht dhein guot haben gezweit. *Schwabenspiegel* 34. Ugyanígy a *Sachsenspiegel* 31. §. 1. p. A vagyoni-közösségi gondolat felfogására nézve pedig érdekes a maga idejében

élet bensősége és békéjének s a különböző gazdasági érdekeknek, mint hitel és forgalom, biztosítása; ez felel meg a vallásos érzésnek, s csak így képviselheti a család azokat a magas socialis érdekeket, melyeknek fundamentumát éppen a társadalmat alkotó családok consolidatiója képezi.

Akár a jus civilé-re, akár a germán ősjogokra tekintünk, a vagyon egységesítését kell tartanunk a házassági vagyonjog őseredeti alapgondolatának.¹⁾ Ugy a római manus, mint a germán mundium, bár történelmi kifejlődésükben ellentétes irányba terelődtek, egy közös eszmét fejeznek ki. Ez a közös eszme a házassági vagyonjogra való vonatkozásában: a nő személyiségének teljes beleolvadása abba a férji hatalomba,

hirneves *Valasco* portugall jogtudós következő nyilatkozata: „Haec consuetudo regni hujus, est antiquissima, ut *bona omnia communicentur inter conjuges* . . . Et est nimium rationabilis consuetudo ex pluribus: primo, ut qui communicant corpora, quod plus est, communicent etiam omnia bona, jura et actiones, quod minus est, quia excellentior est persona rebus (unde non incongruit, quod bona sequantur personam.“) Idézve: *Marcel Guay*: Le régime de la communauté entre époux dans le nouveau code civil Portugais. cz. ért. megj. *La France judiciaire* IV. k. 1. partie (Paris 1879—80.) 200 lap. *Weber Friedrich* dr. értekezve a német polg. törv.-könyvben elfogadandó házassági viszonyjogi rendszerről, az ált. vagyonszövetség rendszerét ajánlja, s különösen azt emeli ki, hogy ebben a rendszerben jut egyedül teljes kifejezésre a házasságnak ethikus oldala. Lsd. Dr. *Weber Friedrich*: Welches System des ehelichen Güterrechts empfiehlt sich als Principalsystem für das bevorstehende deutsche Reichsivilgesetzbuch? (Nördlingen. 1882.) 145. lapon.

¹⁾ A germán ősjogokra nézve ez az egyetlen, s kizárólagosan uralkodó elmélet, mely a később nagy praecisítással kifejlett u. n. igazgatási közösség rendszerét (Güterverbindung, Verwaltungsgemeinschaft) visszaviszi a régi népjogok idejére. (V. ö. *Heusler* id. m. 134. §. 301—305. lapok.) A római manus vagyontegyesítő hatása együtt járt azzal a helyzettel, melyet a feleségre nézve az teremlett meg, hogy mint filia familias alieni juris persona-nak tekintetett, még ha házassága kötésekor sui juris is volt. A római manus és a german *mund*, latinosan *mundium* között az azonos alapgondolat daczára mégis jelentékeny különbségek voltak. V. ö. Dr. *Schröder Richard*: Das eheliche Güterrecht Deutschlands, in Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. (Berlin. 1875) 3—5. lap.

mely női vagyont, női szerzeményt, vagyonkezelési s rendelkezési jogokat nem ismert. Föltétlenül áll, hogy a régi jogok illetén álláspontját nem a „vagyonegyesítés“ gondolatának gazdasági, avagy esetleges más jogpolitikai előnyei irányították, hanem igenis az akkori társadalom közfelfogása, mely a nő szerepét homlokegyenest másképpen ítélte meg, s ha a tiszteletnek számos jelével körül is vevé, vagyonjogi viszonyoknak önálló alanyául el nem ismerte. A műveltség alacsony fokán álló népeknél maig is így van ez; habár a vagyonegyesítésnek oly rendszeri megvalósításai, melyek a családi élet bensőségére, s a házasság természetére támaszkodó jogi érveknek jogosultságát leginkább bizonyíthatják, habár hosszabb fejlődés után, de aránylag igen korán létrejöttek már.

Az alapgondolat ezeknél is megmaradt. Férj és nő vagyona a házasságkötéssel egy tömeggé verődött össze, egységesítettett. Változott azonban az egységessé vált vagyon jogi természete alanyaihoz való vonatkozásaiban. Magával vonta ugyanis az egységesítés gondolata azt a további momentumot, hogy az egy tömeggé vált javak *közösökké* lettek a férj és nő között. Így láthatjuk a fejlődés e fokán az összes, ugynevezett „vagyonsközösségi“ házassági vagyonjogi rendszereket, melyeknél minden, a házasság uralmi körébe került vagyon kizárólagos ura és tulajonosa már nem egyedül a férj, hanem részessé válik abban hitvestársa is,¹⁾

¹⁾ A vagyonsközösség rendszereinek kifejlődése a középkorra esik, s szoros összefüggésben áll az ingó vagyon értékének növekedésével s ezzel együtt a nők különösen öröklési jogi helyzetének javulásával. A lány ingatlanok tekintetében mindig nagyon a háttérbe volt szorítva, s vagyona pusztán ingóságokból tellett ki. Egyébhez joga nem volt. Mihelyt azonban szülőitől nyert ingó javai jelentőségükben növe, a férj kezelési jogánál fogva ehhez mérten nagyobb veszélynek is voltak kitéve, egyezkedések, s szerződéses utján, s e vagyon biztosítása céljából a vagyonsközösség gondolata a házassági vagyonjogban lassanként intézményesítette magát. (V. ö. Dr. Jancsó Gy. id. m. 24–25. l. 1. jegyzet.) — Heusler: „Indem wir heute in den zwei Systemen äusseren Güterver-

Az ily közösségi rendszerek nagy változatosságot tüntetnek fel, szorosan simulva mindenütt az emberek faji sajátságaihoz és erkölcsi felfogásához. A sokféleség lényeges okozója nem is abban a külső körülményben rejlik, hogy a házaselektnek a vagyonszösségben való részesedése mily arányt mutat, hanem inkább a vagyonszösség keretein belül való különböző keresztülvitelében és megoldásában a házassági vagyonszög cardinalis kérdéseinek, hogy t. i. miként oszlanak meg a házaselet terhei, mennyiben korlátolt vagy korlátlan a közös tömeg felett gyakorolt kezelési és rendelkezési szög, miként oldatnak meg a család anyagi biztonságát támogató gazdasági kérdések, hogyan nyer rendezést a hitelezők viszonya a közöstömezzel szemben stb. E felsorolt szempontok figyelembevételének különböző módjai és irányai teremtték meg a vagyonszösségi rendszereknek alrendszereit, az általános és a részleges vagyonszösséget, a minthogy ezek a szempontok képviselik egyttal a vagyonszösségessítési és elkülönbzési rendszer csoportok intézményei között is a különböző alapeszme mellett a legnagyobb ellentéteket.¹⁾ Az általános vagyonszösségnél a házasság megkötése egyetlen közös vagyontömeget létesít, míg a részlegesnél a közös szög mellett és azzal szemben újabb kategóriaképpen a házaselek különvagyonának fogalma áll elő, melyre nézve a házasságkötésnek a vagyonszösségessítő egyetemleges hatása jelentékeny körben megszoríttatik. Így

bindung und der Gütergemeinschaft die Endpunkte der rechtsgeschichtlichen Entwicklung in klarer Gegensätzlichkeit ausgebildet sehen, dürfen wir nicht vergessen, das höchstverschiedenartige Motive und Factoren Jahrhunderte lang an der Herstellung des neuen Rechtsbestandes thätig gewesen sind.“ — „Zumal, was wir Gütergemeinschaft nennen, entwickelte sich sehr langsam auf dem Boden der Verfangenschaft des Gutes der Ehegatten zu Gunsten der Kinder.“ (id. m. 134. §. 303. lap.) — Lásd egyébként bővebben alább és v. ö. *Schröder*: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 16. és köv. lapokon.

¹⁾ Minderről részletesen az egyes rendszerek ismertetésénél lesz szó.

pld. a francia u. n. ingó-közösségnél, a házasfelek ingatlanai a közös vagyonból ki vannak véve.

Jellemző azonban, hogy az ingóközösség rendszere csak mai culturalis és gazdasági viszonyaink közt öltötte magára a vagyonszövetségi rendszerek mellékrendszereinek csilhatatlan jeleit. Manapság feltétlenül erős vagyonszövetséget jelent, át meg áthatva ennek eszmekörétől; keletkezése azonban a római jog s a beözönlő germán jogeszmék küzdelmére mutat, s a francia *droit écrit* csödjére emezekkel szemben. A vagyonszövetség rendszere fogadta föl itt magába a vagyonszövetséget, de csakis a javak bizonyos körére, az ingókra vonatkozólag, melyeknek abban a korban ugyszólván alig volt valamelyes gazdasági jelentőségök.¹⁾

Részleges vagyonszövetségnek szokták tekinteni általánosán a szerzeményi közösséget is. Hogy a szerzeményi közösség mennyiben és miért nem vonható a részleges közösségi rendszerek körébe, odaállítva egyszerűen az ingóközösség mellé, ennek kifejtése a későbbiekre való utalással, ezuttal mellőzhető.

Ugy az általános, és a részleges, valamint e két rendszeralak különböző módosulásainál a házastársak vagyónak anyagi értelemben vett összeolvadása, valódi egysége áll előttünk. Lehet azonban ez az egységesítés tisztán csak formai, mely esetben a vagyonnak a férj kezében való pusztaszerzéséről van szó. Az ilyen rendszerek a vagyonegységesítés eredeti fogalmához az eszmefejlődés logicus menetében közvetlen rokonságban állanak és történelmileg véve, a középkorban kifejtett vagyonszövetségnél jóval régebbi, a népvándorlás korabeli népjogokkal egykeletűek.²⁾ A férj haj-

¹⁾ Lásd bővebben az ingóközösségről szóló §-t.

²⁾ V. ö. *Heusler* id. m. 134. §. 304—305. lapok. Továbbá: *Dr. Jancsó Gy.* id. m. 4. §. 18—24 lapok; *Dr. Schröder Richard*: Das eheliche Güterrecht in Süd-Deutschland etc. (Stettin u. Elbing. 1868) 97—99. lapok.

1423-iki *Landshuti* örökjogi privilegium: „Wann zwai wirtleit mit heurat zu ainander kerent nach der statt zu Landshuett recht, was seie, dann heurat guetes zu ainander bringent und fürgebent, da(s) soll ain guet sein.“ — *Brünni Schöffebuch* 160.: „Mulier enim ducens virum

dani kizárólagos tulajdonának gondolatát e rendszernél az egységesített két vagyona nézve a kezelési és rendelkezési jog kizárólagossága váltja fel. A mi az asszonyé volt, tulajdonában maradt a házasság tartamára és annak megszűntének esetére is; a fölötté való rendelkezés joga azonban a férj kezeibe ment át majdnem korlátlanul. Ez az *igazgatási közöség* rendszere, érteleme a „közösséget“ oly jelentésében, hogy a két, női és férfi vagyonnak az igazgatása közös, de nem kettő, t. i. nem férfi és női igazgatás, hanem kizárólag csak a férj egyedüli igazgatása.

A házasság tartama alatt is fentartott tulajdonjog elismerése mellett, az administratio egységesítésének megvan az a gyakorlati indoka, hogy a *közösen* gyakorolt kezelési és rendelkezési jogok tulajdonképpen egy vagyona egy időben fennálló kétféle jogosultságnak, s ennek megfelelően ezek összeütközhetésének engedvén utat, gazdasági szempontból nagyon előnyösnek nem mondhatók. Annál is kevésbé, mert ha manapság előrehaladt közművelődési viszonyaink között a női jogok elismerésének és folytonos tágitásának inkább csak átmeneti, mondjuk technikai nehézségei vannak, addig a régebbi korban a nők általános társadalmi helyzete és a népek gondolkozási módja számtalan akadályt és előítéletet gördített a házassági vagyoni jogi ilyen átalakulása elé. Már t. i. ott, hol az egyesítési rendszerek keletkeztek s uralkodtak a nemzetek jogérzelmi világa felett.¹⁾

ipsum non solum sibi, sed etiam bonis suis omnibus in rectorem prae-ficit et magistrum“. *Landsbuch von Obwalden* : „Also der Mann ist Besitzer auch des Frauengutes : er mag wohl ihr vogt sein, ihr guet zu besitzen, und das niessen, als ein biderman seines weibs guet niessen soll.“ (Id. *Schröder* id. művében.)

¹⁾ Ezért van az, hogy minden házassági vagyoni jogi szabályozás tükröként vet világot a nő helyzetére és ennek folytán az illető nemzet ethikai érzékére és erkölcsi gondolkodására. V. ö. Dr. *Jancsó György* köv. helyét : „Sehol nem lép úgy előtérbe az egyén felfogása, életnézete, érzülete, fájának jellege, szóval egész jelleme, mint a házassági vagyoni jogban. Elfogadott nézet, hogy annál szelidebb az ember erkölcsé, minél

A vagyonegyesítéssel homlokegyenest ellenkező háttere van a házassági vagyoni rendszerek említett második főcsoportjának.

Míg a vagyonegyesítés a házasság kötését az esetleg már fenforgó vagyoni viszonyokra is kiterjeszti, addig a vagyonekülönlözés alapgondolata, úgy, a miként az a római jogban a manussal kötött házasságok elenyészte után, kifejezést nyert, éppen abban a jogi meggyőződésben csucsosodik ki, hogy a házasság semmi kihatással sincs a házasfelek vagyoni viszonyára, legfelebb azzal a kis kivétellel, hogy a házaselet terheit egyedül a férjnek kell hordoznia.¹⁾

Eredetileg az e rendszer csoportba tartozó tipikus rendszeralak, a római dotalis rendszer is fejlődésében a vagyonegyesítési rendszerekkel azonos forrásból fakadt. A nő alárendeltsége ez a közös forrás, mely a germán jogok mundiumában, s a római jog confarreatio, coemptio és usucapio útján kötött házasságainak manus intézményében jelenik meg. Míg azonban a mundium fejlődésének iránya a vagyonekülönlözés eszméje felé vezetett, addig a római manus per desuetudinem aránylag gyorsan bevégezte jogtörténelmi szereplését és helyet adott a vagyonekülönlözés teljesen ellenkező gondolatának.

Vagyonekülönlözés mellett férj és nő egymástól teljesen független, különálló magánjogi alanyiség. Sem tulajdon, sem kezelés tekintetében közöttük egymás vagyonában közösség

emberiesebb bánásmódban részesül a nő. Innen van, hogy valamely nemzet házassági vagyoni joga, egyuttal egyike a népfaj humanismusa mértékének. (A magyar házassági vagyoni jog. VII. lap. Bpest, 1888.)

¹⁾ *Dr. Weber Friedrich*: „Dem Dotalsystem liegt nun bekanntlich das Princip zu Grunde, dass die Ehe juristisch ohne allen Einfluss auf das Vermögen der beiden Eheleute ist, und das von diesem Fundamentalsatze lediglich und allein die Ehestandslasten (onera matrimonii) eine Ausnahme machen, sowie dass diese Lasten *ausschliesslich* den *Ehemann* treffen.“ (Welches System des ehelichen Güterrechts empfiehlt sich als Principalsystem für das bevorstehende deutsche Reichs-civil-gesetzbuch. cz. id. m. 33 lap.)

semmi sincsen. Ezért szeretik hangoztatni e rendszer hívei, hogy abban az egyéni tulajdon szabadságának és kizárólagosságának nagy gondolata nyer megvalósulást.¹⁾

A későbbiekre hagyva az eddigiekben szembeállított két alaprendszer egyes intézményeinek e helyen részletkérdés számba menő behatóbb vizsgálatát, a harmadik rendszer-csoportra, a szerzeményi közösség rendszerére térünk át.

Ellentétben a szokásos és fent alapul vett osztályozással, a szerzeményi közösség rendszerét nem tartjuk okvetlenül a vagyonszösszesítő rendszerek vagyonszösszéségi csoportja alá subsumálandónak. Az a körülmény, hogy a szerzeményi közösség ipso facto feltételezi, miszerint a nem az ily közösségbe sorozható javakra nézve más, nevezetesen elkülönzési rendszer álljon fenn, a különböző házassági vagyonszösszési gondolatok oly egyidejűleg érvényesülő vegyületét idézi elő, melynek alapján ezen, mondhatnók sem vagyonszösszesítési, sem vagyonszösszési, hanem mindkettőnek bizonyos határig helyet adó *vegyes* rendszer különszakítása egészen indokolt-nak látszik.

A részleges vagyonszösszési rendszereknél, melyek közé a szerzeményi közösség is rendesen számittatik, szintén egyidejűleg szerepel a közössé vált és külön vagyonnak maradt javak fogalma. Így például a francia közösség csak az ingóságokra terjed ki, nem öleli azonban magába az ingatlan javakat. Csakhogy a szerzeményi közösségnél a „részlegesség“ főforgásának egészen más az alapja, s kiindulásának elvi szempontja, nem a javak ingó vagy ingatlan jellegének formai megkülönböztetéséhez s az ehhez kapcsolódó

¹⁾ V. ö. A magyar ált. polg. törv.-könyv tervezetét szerkesztő bizottságnak a törv.-könyvbe felveendő házassági vagyonszösszési rendszer felőli tárgyalásait. (1898. évi márcz. 19. és 20-án tartott VIII. és IX. teljes ülés.) A magy. áll. polg. törv.-könyv tervezetét előkészítő állandó bizottság *Jegyzőkönyvei*. III. füzet (Bpest 1898) 203. s köv. és 251. s köv. lapok. Továbbá: *Dell'Adami Rezső*: Magánjogi codificationk és régi jogunk. III. (Bpest 1887) 160 lap és lsd. az 1873-ik évi magy. jogászgyűlés tárgyalásait. (Évkönyvek.)

gazdasági tekintetekhez, hanem a házasságnak a házassági vagyoni rendszerek elválasztó criteriumát képező ahhoz a hatásához fűződik, melylyel a házasság megkötése a házasságok vagyoni viszonyait befolyásolja.

A francia rendszer értelmében a házasság jelen és jövőbeli ingó javai beleesnek a vagyoni közösségbe. E rendszert a római joggal élő francia jogterületekre bevonuló germán közösségi eszmék rohamos hódítása teremtette meg. Eleintén azonban nem volt nagyobb jelentősége, mint a mennyire abban a korban az ingó vagyont becsülték. A gazdasági viszonyok azóta megváltoztak, s az ingóközösség manapság ugyancsak oszlopos tagja a vagyoni közösségi rendszereknek, jóllehet igazi és önálló házassági vagyoni alapfogolata nincs.

Föllelhető azonban ez az önálló jogi alapfogolat a szerzeményi közösségben. Vagyoni közösségnek e gondolat eszmemenete szerint csakis oly javakra nézve lehet helye, melyekre a házasság kötésének egységesítő s a személyes viszony bensőségét kiegészítő és követő vagyoni hatása minden merev jogi fictio nélkül rávonatkoztatható. Ilyen javak pedig csakis azok, melyeket a házasság a házasság megkezdése után szereztek egymás gyámolítása mellett, közös munkásságuk gyümölcseként. Hogy ez ingó, avagy ingatlan, teljesen közönyös a rendszer szempontjából, mert hiszen alaptételének föllállításánál kizárólag anyagi és nem formai szempontok lebegnek előtte. Minden egyéb vagyoni nézve áll a vagyoni különzés és a kizárólagos egyéni tulajdon szabadság elve.

Összefoglalva a három rendszer csoport alapelvét, még inkább kitűnik a szerzeményi közösség önállósága. Vagyis ha a házasságkötésnek a felek vagyoni viszonyaira való kihatását szemléljük, azt találjuk, hogy a vagyoni különzésnél a házasság nyomtalanul siklik el a vagyoni kérdések felett anélkül, hogy azok módosulását, újra alakulását előidézné. A vagyoni közösség, éppen ellenkezőleg, hozzátapad a házasság jelenlegi és mindennemű vagyoniához, s a házasság

kezdetével, a megszűnésig szakadatlanul fenálló közösségi viszonyt létesít. A szerzeményi közösség azonban, mintegy a két előbbinek correctivumaként nem hat vissza a házasság-előtti idők vagyoni viszonyaira, a minthogy egy tisztán csak a házasság benső természetéből s a házasságkötés tényéből magyarázható joghatályt nem is helyes logícailag oly körülményekre kiterjeszteni, melyek között eme joghatálynak tárgyi alapja hiányzik. Viszont óvakodik a szerzeményi közösség másfelől a vagyonekülönlözés tulzásaitól is, s mérlegelvén a házasságkötés gazdaságtani jelentőségét, intézményeit szorosan a házasságkötés tényéhez fűzi. A házassággal ugyanis azonnal egy, a házaspár külön-külön érdeke fölébe helyezkedő magasabb érdekkör létesül, melyben a felekéi mintegy összeolvadnak s ez a házasság által jelentkező családi érdek. A családi érdek factorai a férj és nő, akik személyi tekintetben éppen e nagy érdek szempontjából alkotnak szoros egységet; s csak természetes, hogy az egység gondolatának a vagyoni vonatkozásokra való átvitele is amannak szükségképi kiegészítése, ki nem terjedőleg azonban a vagyoni vonatkozások oly részére, melyek már a házasság előtt is fennállván, annak megkötése tényétől tulajdonképpen teljesen függetlenek.

Ellene lehetne vetni a szerzeményi közösség rendszere teljes különválasztásának, hogy történelmileg véve, az összes vagyonsközösségi rendszereknek ez az alapképződése s így eredetében szorosan emezek gondolatkörébe tartozik.¹⁾ A két rendszer keletkezési forrásának ez az el nem vitatható összefüggése azonban a rendszer részleges vagyonsközösséggéppenn való bekebelezésére elegendő indokot még nem nyújt. A vagyonsközösségnek a vagyonekülönlözéssel szintén közös forrása volt; előbbinek a mundium, utóbbinak a manus lényegében azonos intézménye. Az ellentét közöttük mégis dia-metralis.

¹⁾ E tekintetben jelentékeny ellenvélemények is állanak fenn. Ezeket, valamint az egész rendszerről részletesen, lásd alább.

Végre pedig az sem hagyható figyelmen kívül, mellőzve ezuttal a történelmi eredet kutatását, hogy a szerzeményi közösség ép annyi joggal volna a vagyonekülönzési rendszerek egyik alfaja gyanánt tekinthető, mint amennyi alapja van annak, ha a vagyonsközösség rendszerei közé sorozzuk be. Egy szerzeményi közösségben élő házaspár vagyoni viszonyaiban egyaránt érvényesülnek úgy a vagyonekülönzés, mint a vagyonsközösség következményei. Mindazok a javak, melyek már a házasság megkötése előtti időben a házastársak tulajdonában voltak, önálló és független különvagonnukként szerepelnek a házasság folyamán is. S általában véve ez a minősége a házasság alatt bár, de ingyenes ezimen és egyoldalulag eszközölt szerzeményeknek is. (Főleg örökség.) Ezzel szemben a vagyonsközösség érvényesül ott és annyiban, ahol és amennyiben oly vagyonról van szó, mely a házasság megkötése után keletkezett, s mely akár vélelem, akár a tényleges együttműködés következtében a házastársak közösen szerzett vagyonának tekintendő.

*

Mindezek után az eddigi eredmények abban foglalhatók össze, hogy a házastársak egymás közötti és harmadik személyekkel szemben való vagyonjogi viszonyainak szabályozása általában véve három házassági vagyonjogi rendszer keretében szokott történni. Ezek: a *vagyonösszesítés*, a *vagyonkülönzés* és a *szerzeményi közösség rendszerei*.

II. CZIM.

VAGYONÖSSZESÍTŐ RENDSZEREK.

I. FEJEZET.

Vagyonösszesítési rendszerekről általában.

Vagyonösszesítési rendszerek alatt a házassági vagyoni jog szabályozásának azokat a rendszereit kell értenünk, amelyek — mint fentebb említve volt — abból az alapfelfogásból indulnak ki, hogy a házasság valamikép egységet hoz létre a házasság személyi viszonyaiban, úgy a házasság vagyoni vonatkozásai tekintetében is egységet teremt. A férj és nő vagyona egy tömeggé válnak; s a jogfejlődés mindenkor fokához, s a különös faji és nemzetiségi sajátosságokhoz mérten, ez egygyé vált házassági vagyontömeg különböző jogtételnek enged a maga sorsára befolyást, miről az alábbiakban részletesen lesz alkalmunk megemlékezni. A lényeges, a mit a már elmondottakon kívül fölhoznunk, s részben azok közül is, ujólag ismételnünk kell, az, hogy ezeknél a vagyonösszesítési rendszereknél a főprincipium mindig: a két házasság vagyonának tényleges és jogi összesítése, mellékes lévén egyelőre, hogy ez az „összesítés“ hányféleképpen és milyen méretekben van az egyes összesítési rendszerekben megvalósítva.

A házasság vagyona összesítésének nagy elvét szokás germánjogi elvnek is nevezni, mert eredete a germán népek jogi gondolkodásmódjából csirázott elő. Erre a germánjogi ösgondolkodási módra kell tehát figyelemmel lennünk, ha a

vagyonösszesítési házassági vagyoni jogi rendszerek általános alapelveit röviden körvonalozni akarjuk.

A germán népek gondolkozásmódjában a házasság, mint a férfi és nő legbensőbb életszövetsége, nem maradt pusztán elméleti abstractio, mint a rómaiak „consortium omnis vitae, divini ac humani juris communicatio“-ja; hanem a házastársi viszony intézményeiben oly kifejezésre jutott, melyről nem alap nélkül mondják, hogy a házasság összes ethikai momentumai abban, mintegy testet öltve megvalósultak. Német írók fűznek a germán házassági jog személyi és vagyoni vonatkozásaihoz egyéb, s messzemenő következményeket is¹⁾; annyi azonban bizonyos, — ha nem is áll meg minden, mit a jogtörténelem egyik-másik s tán kissé a nemzeti önérzettől befolyásolt kutatója a germán ősházasságról mondott — hogy a házaspár életközössége, vagyoni közösségében erőteljes határozottsággal domborodik ki.

Windscheid (Band. II. 491. §. 3. jegyzet), e jelenséget a germánjogok legkiemelkedőbb sajátosságának tekinti, s számosan utalnak rá, hogy a házasság ethikai tartalma és jellemvonásai a germánjogokban valamennyi régi jog között a leginkább jutottak kifejezésre. Így mindenekelőtt a házassági vagyoni jog terén az ősidőktől kezdve fennállott szerződési szabadság (házastársak közötti ügyletek²⁾) szolgál a tétel

¹⁾ *Weber*: „Die Ehe in ihrem ethischen Begriffe als innigste sittliche Lebensgemeinschaft von Mann und Frau — war bei den Germanen — eine aus den spezifischen Gemüthsanlagen des Volkes selbst hervorgegangene Realität voll Leben und Wahrheit, die nicht wenig dazu beigetragen hat, dass die germanischen Volksstämme auf den Trümmern der römischen Weltherrschaft im ganzen Abendlande zur Oberherrschaft gelangten und dass insbesondere das deutsche Volk (nach Auflösung des Frankenreiches durch den Vertrag von Verdun im Jahre 843.), trotz seiner bedenklichen centrifugalen Neigungen im politischen Leben, immer wieder mächtige Staatengebilde aus sich zu erzeugen vermocht hat.“ — (*Welches System des ehelichen Güterrechts empfiehlt sich als Principalsystem für das bevorstehende deutsche Reichscivilgesetzbuch?*“ 43—44. lap.)

²⁾ *Schröder*: „Nach den Rechtsquellen waren Schenkungen unter Ehegatten in Süddeutschland allgemein zulässig, man hat also den Stand-

bizonyságául, mely szerint a törvényes házassági vagyoni jog mindig csak subsidiarice nyert alkalmazást. Ebben a házasságfelek akaratszabadságának teljes elismerése fekszik, a mi mindenestre magas ethikai niveaut jelent. A német házassági vagyoni jogok szabályai tehát már kezdettől fogva a szerződési szabadság alapelvén állottak s így dispositiv természetűek lévén, követték legalább általában a „Bedingt Recht bricht Landrecht“ jogi poroemiában kifejezett elvi rendelkezést. A házassági vagyoni jog fejlődésében épen ez oknál fogva a házastársak közötti ügyleteknek¹⁾ föltehetőleg igen nagy szerep jutott osztályrészül. Maga a germán házassági vagyoni jogok fejlődése a legújabb kutatások nyomán, az átmeneti jellegű jogoktól eltekintve, 3 korszakot tüntet föl.²⁾ E korszakok elseje a népjogok kora; melyet követ a középkornak az a fele, mely a római jog receptiójáig telt el, s végül a fejlődés harmadik szaka az, mely innentől kezdve napjainkig tart, s melyet a német nemzeti jog szempontjából Weber a romanizáló visszafejlődés korszakának nevez.

A népjogok korában a germán fajok házassági vagyoni jogának alaptípusa a vagyonegységesítésnek az a rendszere volt, melyet tiszta igazgatási közösségnek szoktak nevezni. A házasságfelek vagyona külsőleg egy tömeggé vált s különbség nélkül „közösen“ állott a férjnek „eheherrliche Hand“-ján punkt des altdeutschen Rechts, den nur das langobardische und zum Theil das westgothische Recht verlassen hatten, festgehalten“. (Das eheliche Güterrecht in Süddeutschland u. in der Schweiz stb. cz. m. 139 lap).

¹⁾ Nem is „házassági szerződések“-ről, hanem a házasságfelek közötti ügyletekről van itten szó. A házassági szerződések tartalma sokkal tágabb körű és kiterjedt, — a mennyiben ilyenek előfordultak — már a házasság alatti jogviszonyoknak szabályozására is. Az itt szóban forgó ügyleteket a források „Ehegemächte“, a házassági szerződések pedig „gedinge“ vagy „Eheteiding“ névvel jelölik. Utóbbiak a legváltozatosabb tartalommal bírhatnak, előbbieket inkább csak öröklési szerződés jellegűek s a törvényes vagyoni jog fejlesztésére tulajdonképp csak ezeknek volt nagy hatásuk. (V. ö. Schröder R.: Das eheliche Güterrecht in Süddeutschland u. in der Schweiz im Mittelalter. 145 lap.)

²⁾ Lásd Weber id. m. 50 l.

nyugvó kizárólagos igazgatása alatt. E vagyon tehát, mely elemei szerint sértetlenül tulajdonában maradt a férfinak, illetőleg a nőnek, „közössé,” „egységessé” csak annyiban változott, hogy a házassági élettel járó terheket mindkét vagyon „közösén” viselte, s hogy mindkettőnek egy, azaz közös igazgatásuk volt, t. i. a férj igazgatása. Ez az általános vélemény szerint¹⁾ őseredeti jogállapot már a népjogok korában sokszoros változáson ment keresztül a házastársak közötti ajándékozások, továbbá a „Witthum” és „Morgengabe” intézményeinek divatossá válása okán. A házastársak közötti ajándékozások, mivel mindkét fél vagyona az igazgatási közösség révén a férj kezeiben volt egyesítve, a halál esetére szóló ajándékozások alakját öltötték magukra,²⁾ s mert mindinkább szokásossá vált az is, hogy kölesönös ajándékozásképpen fordultak elő: arra vezettek, miszerint a túlélő házastárs gyermektelen házasság esetében az ajándékozási szerződés alapján megkapta az elhaltak vagyonát, illetőleg rendszerint vagyonának életfogytiglani haszonélvezetét, gyakran azonban annak tulajdonát is.³⁾ Nemkülönben nagy hatása volt a jog átalakulására a „Witthum”-nak, (dos, dotalitium). A „Witthum” alapja eredetileg az u. n. „Muntschatz,” t. i. azon ingóság, amit a férfi a nőért, ennek apja részére fizetett. Ebből a Muntschatz-ból formálódott ki a Witthum, mint a nőnek

¹⁾ *Schröder*: Das eheliche Güterrecht Deutschlands in Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. Berlin, 1875. 5. lap.

²⁾ *Augsburgi* városi jog (Stadtrecht) fragm. 94.: „Ist auch, daz sich zwai egemaechide gesament mit der e, hat daz eine danne gut daz er geerbet hat von sinen vordern, er si aigen, leben oder swelher hande gut daz ist, unde git ez daz sime gemaechide, so solez sin sin.“ (*Schröder*: Das ehel. Güterrecht in Süd-Deutschland stb. id. m. 138. l.)

³⁾ *Pld. Schwabenspiegel* 24.: „Und ir lipgedinge, daz er ir gab, und sin eigen, mit siner erben urlobe, ob si ze ir tagen chomen warn, swelch erbe ze sinen tagen nit chomen was, dem schadet och din gabe niht, die der vater getan hat.“ — Itt az van kimondva, hogy az apa örökösének (gyermekeinek is) beleegyezésével feleségének, az ő halála esetére nemcsak a „Leibgedingé”-t adhatja, hanem tulajdont is. — Ugyancsak a Svábtükör mondja (164.): „Lit ein man an sinem tot-

özvegyiség idejére való biztosítása, legtöbbször valamely s a férjet illető ingatlanra biztosított haszonélvezet alakjában.¹⁾ ²⁾ A Morgengabe pedig eredetileg a nászéjszaka reggelén adott jelentéktelen szerelmi ajándék, szintén ilyen özvegyeségi biztosítássá nőtte ki magát, s kezdetben az ajándékozás formáját megtartva, oda fejlődött, hogy a férj a házasság alatti szerzemények bizonyos részét kötötte le feleségének, s ezzel előttünk áll a szerzeményi közösség keletkezési forrása. Ez az átalakulás azonban csak épp kezdődik a népjogok korszakában, s tulajdonképp maga jelentőségét a középkorban nyeri el.

A középkori német jogfejlődés jellemző vonása a házassági vagyongazdaság átalakulása részleges és általános vagyongazdasággé, kivételével a jogterület egyes oly elszigetelt részeinek, hol az igazgatási közösség rendszere továbbra is fentartotta magát. (Szászország.)

Az átalakulás főokai a megváltozott gazdasági viszonyokban keresendők. A városi élet megizmosodott, az ingó vagyon jelentősége nagyon emelkedett, a női öröklési jogok a Witthum és Morgengabe révén kifejlődtek, a házasság szerződési szabadsága minden korlátjától megszabadult stb., s mindezen körülmények arra vezettek, hogy a nő és férfi vagyona közötti addigi nagy ellentétek elsimuljanak. A házassági szerződések kötésére a változott viszonyok több

bete unde hat sinin Kint uz gestiuret und sinem Wibe niut varendes guotes gegeben, swaz er varendes guotes hat, daz git er sinem wibe gar ob er wil.“ — Ha tehát kiskorú gyermekek („*Kint* — nicht — *uzgestiuret*“) nincsenek, halálos ágyon is lehet a házastársat megajándékozni.

(V. ö. Dr. *Schröder Richard*: Das eheliche Güterrecht in Süddeutschland und in der Schweiz im Mittelalter. Stettin u. Elbingen 1868. 137. lap.)

¹⁾ *Schröder* id. m. 6—7. l.

²⁾ *Heusler*: „Die Wiederlegung — dotalitium — ist diejenige Form der Dos, welche den alten Gedanken des tantodono, der in der Dos der Volksrechte liegt, am reinsten bewahrt hat und zum Ausdrucke bringt. Wo diese bestimmte Beziehung zu der von der Frau eingebrachten Mitgift zurückgetreten ist, erscheint die Dos unter dem Namen

és több alkalmat, kedvezőbb talajt teremtettek s tényleg, a mint ezt az újabb kutatások feltétlen hitelességgel megállapították, a szász tükörjoga, melyet eddig a középkori német házassági vagyonjog általános, valósággal egyetemes „tükre”-nek tartottak, s mely a régi igazgatási közösség rendszerét foglalja magában, csak Szászország egy kis területének jogát kodifikálta, míg egész Németországban — eltekintve az átmeneti jogoktól — a házassági szerződések révén a házassági vagyonjog átalakulása részleges, illetőleg általános vagyonközösséggé ez időtájt már végbement.¹⁾

Közelebbről vizsgálva a fejlődés menetét, a frank és a szász törzsek jogának többé-kevésbbé ellentétes fejlődési irányát kell szemügyre vennünk.

A frankjog (mondhatjuk délnémet jogok) területén a szerzeményi közösség rendszere felé haladt a jogfejlődés; a szerzemények egyharmadrészének (tertia collaborationis) Morgengabe gyanánt való lekötése folytán.²⁾

Történt ez különböző rendszeralakokban. Így a szerzemények ingó vagy ingatlan természete, továbbá a szerint, hogy volt-e gyermek a házasságból vagy nem stb. különböztetik meg a német jogtörténészek az u. n. „*Theilrecht*” és „*Verfangenschaftsrecht*” rendszerét,³⁾ melyek a fejlődést a szerzeményi közösségtől lassanként a vagyonközösség felé terelték; ám e részletek feladatunk körén messze kívül esnek s így nem foglalkozunk velők, legalább is itt. A helyzet képe ál-

Witthum, ursprünglich Widem, was sprachlich auf Wedde, Widam, zurückführen mag aber in dieser Sprachform die direkte Übersetzung von Dos ist: die Widmung, das Gewidmete.“ (Institutionen des deutschen Privatrechts II. Band, 144. §. 372. lap. — Megj. a *Binding*-féle: „Systematisches Handbuch der deutschen Rechtswissenschaft“ cz. vállalatban; II-te Abtheilung, 2-ter Theil, 2-ter Band. — Leipzig. 1836.)

¹⁾ *Weber* id. m. 55–57. lapok.

²⁾ Részletesen lásd IV. czim. I. fejezet. 1. §. alatt.

³⁾ Az u. n. „*Theilrecht*” rendszerénél az összes vagyon (kezdetben csak a közszerezmény) 3 részre osztatott a házasság megszűnésekor; 2 részt kapott a férfi; egyet a nő. — A „*Verfangenschaftsrecht*” rend-

talánosságban körülbelül ez volt: a frank jogok területén a római jog receptiójáig majdnem kivétel nélkül alkalmaztatott mindkét házasság megoszthatására, a házasság megszűnésekor a bizonyos quota-arány szerinti megosztás. Az általános vagyonközösség a korszak vége felé a szerzeményit sok helyen kiszorítja, a „gesammte Hand“ intézménye vagyis a közöségnek már a házasság tartama alatt való érvényesülése útján.

A frank jogterülettel szemben a szász jogterület egy részén a régi igazgatási közösség fenmaradt, más területrészekben azonban a gyermekkel megáldott házasságoknál az általános vagyonközösség fejlődött ki, még pedig olyformán, hogy a túlélő házastárs gyermekeivel az elhalt vagyonában fele-fele részben osztozkodott.¹⁾

A mi a harmadik korszakot illeti, t. i. a germánjogok receptio utáni „romanizáló visszafejlődését,“ a vagyonegyesítési rendszerekről ez időszakban nincs mit mondanunk. A jogfejlődés menetének előrebocsátott vázlata legnagyobb általánosságában is megfelelő annak a czélnek, hogy a vagyonösszesítés rendszerek történelmi viszonyára és összefüggésére, s fejtegetésük alább követett rendszerére világot vethessen s azt egyuttal indokolja is.

A főprincipium — ismételjük — a férj és nő vagyonának egy tömegben való egységgé tétele. A hol ez az egységgé tétel még csak külsőleges, ott pusztán vagyonösszesítés forog fenn. A fejlődés kezdőpontja pedig ez lévén, azért első sorban is a vagyonösszesítésnek, vagy technicus nevén igaz-

szerében az ingókat mind a túlélő házasság kapta. Erre példa a *Winterthur*-i Stadtrecht; „das aines ieklichen burgers wip erben soll nach ir mannes tode alles sine varend guot“ (III. 12. §.), tehát a túlélő fél minden ingóságát elvisz. Ugyanily értelemben szól számos schweitz-i jogforrás. Vannak modifikációi is e rendszernek, hol az életben maradt házasság $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{3}$ részt kap — a szerint, hogy férfi-e vagy nő — vagy $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ az osztási arány, mint például az *Allorf*-i jogban: „38. §. stirbt aber der man vor dem wib, wil denn die frou, so mag sie erben die varenden hab-halb ze eigen.“

¹⁾ *Weber* id. m. 61–62; *Schröder* id. m. 10–29. lapok.

gatási közösségnek nevezett vagyonegységesítési rendszer-
alakkkal fogunk foglalkozni. Másodsorban: mint az egye-
temes jogfejlődés egy későbbi fázisával, a vagyonközösségnek
nevezett vagyonegységesítési rendszerrel, s annak „általános“
és „részleges“ mellékalakjaival. A szerzeményi közösség
rendszere külön önálló fejezetben kerül vizsgálat alá, együtt
azokkal az indokokkal, melyek különválasztását javallják.

II. FEJEZET.

A VAGYONEGYESÍTŐ VAGY IGAZGATÁSI KÖZÖSSÉGI RENDSZER.

1. §.

Az igazgatási közösség történelmi fejlődési alapjai.¹⁾

Az igazgatási közösség rendszere (Gütereinheit, Güter-
verbindung, Verwaltungsgemeinschaft) az uralkodó elmélet
szerint az összes germánjogok alapképződése s keletkezésé-
ben egészen a népvándorlás korában uralkodott népjogokig
nyulik vissza.²⁾ Keletkezésének történelmi motivumai a nők

¹⁾ Az e §-ban előrebocsátott jogtörténelmi visszapillantás inkább
csak a keret teljessége, semmint azon okból vétetett be, hogy az igaz-
gatási közösség rendszerének történelmi fejlődését adja önálló kutató-
sok nyomán. A tanulmány célja az európai jogokban ma fennálló
szerzeményi közösség pozitív jogi szempontból való vizsgálata, s hazai
jogunkkal való összehasonlítása. E cél mellett a jogtörténelmi vonat-
kozások tüzetes kidolgozása természetesen háttérbe szorult. Vonatkozik
ez a munka további és hasonló tartalmu fejezeteire is.

²⁾ *Heusler Andreas* dr.: *Institutionen des deutschen Privatrechts*
stb. id. m. II. k. 304–305. lap. — *Weber*: *Welches System* stb.: „In
jener grossen Epoche der Weltgeschichte, die als die Zeit der Völker-
wanderung bezeichnet wird — in welcher die germanischen Volksstämme
auf dem Schauplatze der Weltbühne erscheinen und dem ganzen Abend-
lande eine germanische Signatur aufprägten, — also zur Zeit der so-
genannten Volksrechte war der allgemeine Grundtypus des germanischen
ehelichen Güterrechts jener der sogenannten Gütereinheit oder Ver-
waltungsgemeinschaft“ — id. m. 51. lap.

helyzetének valamelyes javulásában keresendők. Mikor t. i. a nők öröklési jogának elismerése először jelentkezik a germán jogokban, a családvagyon szigorú zárkózottságának elvéből folyólag a nő szüleitől öröklött vagyona, még mindig mint családjának „Hausvermögen“-je szerepelt s a férj vagyonával ez okból csak alakilag vált egyetlen egységes tömeggé,¹⁾ mert a házasság megszűnése után ha a nő tulajdonakép is, a „Hausvermögen“-hez való alkatrész viszonya érintetlenül maradt. Kezdetben az ily vagyonból még a házasságból született gyermekek sem kaptak semmit.²⁾ A női öröklési jogok lassankénti és az önállóság felé haladó kifejlődésével, a nőnek a házasságba vitt vagyona és a szülői „Hausvermögen“ közötti eme viszony elvesztette előbbi jelentőségét, mely fejlődésnek eredménye az a tiszta igazgatási közösség, mely aztán még a népjogok korában részint a házastársak közötti ajándékozások, részint a „Witthum“, valamint a „Morgengabe“ intézménye folytán új elemeket vett föl magába, s új rendszerek kifejlődésére vezetett.³⁾

A tiszta igazgatási közösség e legrégibb alakjában az alapul szolgáló férji hatalomnak (eheherrliche Hand) nem tulajdonította azt a hatást, amit a római jog a manushoz fűzött. A mundium és manus közötti lényeges különbségek ép e körülményen sarkallanak. A házasság kötésével létrejövő vagyonegységesítés az igazgatási közösségnél nem a férj javára, a férj hasznára szól, hanem kizárólag a házasság érdekében létesítetik, s éppen ezért nem is tart tovább, mint maga a házasság. Lényegét két régi rémet jogi parodia teljesen kifejezi: „Mann und Weib haben kein gezweit Gut bei ihrem Leib“⁴⁾ (bei ihren Lebzeiten) és: „Frauengut

¹⁾ Heusler id. m. 303—304. l.

²⁾ U. ott.

³⁾ Dr. Schröder Richard: Das eheliche Güterrecht Deutschlands in Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft. (Berlin 1875.) 5. lapon.

⁴⁾ Ugyanugy a niederlandi példaszó: „Mann unde wyf hebben geen verscheyden goet.“

soll weder wachsen, noch schwinden.“ Az igazgatási közösség e két alaptételéből nyilvánvaló, hogy a férj és női vagyon közötti egységesítő kapcsolat csak bizonyos időre, t. i. a házasság fennállására szól, s hogy a nő tulajdonát a férj haszonélvezeti és igazgatási joga nem érintheti, mert a házasság megszűnésével e vagyon teljes épségében restituálandó. Ebből következik az is, hogy a vagyontömegek egységesítése csak külsőleges kapcsolatot teremt, s azt a célt szolgálja, hogy a férj, a neki biztosított kezelési és haszonélvezési joggal a házaselet terheit könnyebben hordozhassa. Ehhez képest szervezte a régi jog a kezelési és haszonélvezeti jog terjedelmét is. Alája vetette a házastársak vagyonának egyetemét azzal a megszorítással, hogy a női ingatlanok elidegenítése az asszony, némely jogok szerint pedig az asszony rokonságának is hozzájárulásához volt kötve.¹⁾ A nő ingó vagyona és házasságalatti szerzeménye ellenben (kivételével a házasságalatti öröklés vagy ajándékozás folytán nyert ingó javaknak), a férj teljes tulajdonába és korlátlan elidegeníthetési jogába került,²⁾ háttérben azzal a gondolattal, mely a férj iránti bizalom alapján abból indult ki, hogy az neje vagyonát, a család fentartása parancsolta sürgető szükség (ehehafte Noth) esetén kívül ok nélkül el nem idegeníti. A nő ingóságainak az a része azonban, mely az ugynevezett „Gerade“-t alkotta (a nő szoros értelemben vett kiházásítási tárgyai) a Sachsenspiegel I. 31. 2. §. nyomán felvehetőleg a férj tulajdonába mégsem ment át. Igaz ugyan, hogy az csak

¹⁾ Schröder : Das eheliche Güterrecht Deutschlands stb. id. m. 5. lap.

²⁾ Schröder : Das eheliche Güterrecht in Süddeutschland und in der Schweiz im Mittelalter (Stettin und Elbing. 1968.) 97—99. lap :

„Der Mann ist Besitzer der Heimsteuer, er nimmt in seine Hand, was der Frau während der Ehe durch Erbschaften zufällt, er verwaltet das beiderseitige Vermögen und bestreitet daraus den Aufwand des ehelichen Lebens, zieht dem entsprechend auch die Nutzungen, auf die während der Ehe seine Frau keinen Anspruch hat, denn „Frauengut soll weder wachsen, noch schwinden.“

későbbi fejlődés¹⁾ eredménye s hogy a Gerade tuljellentéktelen gazdasági szerepénél fogva, a férj kiterjedt igazgatási jogával szemben csak annyiban bir fontossággal, hogy a női *Vorbehaltsgut* kifejlődésére az első alapot nyujtotta, együtt a nő házasság alatt örökség és ajándékozás utján kapott javaival.

Ami már most a férji kezelési és rendelkezési joggal szemben a nő rendelkezési jogait illeti, habár a rendelkezési képességet a jog nem is tagadta meg tőle, mégis a férj hozzájárulásának szükségével még saját vagyonára nézve is csaknem minden önállóságától megfosztotta.²⁾ Csaknem, mert egy felette szük kis körben mégis biztosított a nőnek egy kis szabadabb mozgást, nevezetesen a háztartás apró szükségletei között, s bizonyos mértékben „Gerade“-ja tekintetében, is³⁾ „Die Frau ist über ein Biesli Meister“, „Ein Weibermarkt ist fünf Schilling wert“ mondja két régi schweitzzi jogi közmondás. Megjegyzendő még, hogy a férj absolut rendelkezési joga föltételezte teljes testi és szellemi épségét, vagyis azt, „dass er noch seiner selbst vollkommen Herr ist;“ („quandiu vir ire ac equitare potest“ — 1273-iki Burgdorfi Stadtrecht), aminek megfelelően beteg vagy halálos ágyon neje hozzájárulása nélkül már nem rendelkezhetett.⁴⁾

Az előbbiekben részletezett jogi rendezés az akkori idők társadalmi és gazdasági viszonyainak teljesen megfelelt. Az ősgazdaságban az ingóság jelentősége nagyon csekély volt, s amennyiben a férj jogai leginkább az ily természetű vagyon-

¹⁾ Heusler : id. m. 147. §. 390. lap.

²⁾ Schröder : U. ott.

³⁾ Schröder : Das ehel. Güterrecht in Süddeutschland stb. id. m. 102. lap. — Schröder : Das fränkische eheliche Güterrecht im Mittelalter. (Stettin, Danzig, Elbing. 1871.) 8—9. lapon : *Freiburgi jog* 31. §. : *Mulier contradicente marito et liberis suis si voluerit dare vestimenta sua in elemosina libere facere potest.*“ 27. §. : *„Uxor burgensis non potest dare nec aliquid alienare, nec aliquem contractum facere, nisi de voluntate mariti sui, nisi usque ad quatuor denarios“*

⁴⁾ Schröder : Das fränkische ehel. Güterrecht. id. m. 17. lap.

nál jutnak csattanósabb kifejezésre, méltatlan aránytalanság e korlátlan rendelkezési jogból nem származik.¹⁾ A nő házasságelötti adósságaiért a férj saját vagyonával nem szavatolt, de igen a házasság alatt keletkezettekért, kivéve a tiltott cselekvényekből származókat (Delictsschulden), mert a házasság folyamán a nő saját magát másképpen, mint a férj kifejezett vagy hallgatóságos hozzájárulása nélkül le nem kötelezheti.²⁾ Viszont azonban a nő is mentes volt férje adósságaitól, s annak hitelezői követeléseik fejében még ingó vagyont sem támadhatták meg, habár a férj más uton, t. i. az ingó vagyon egyoldalú elidegenítésével e szabály biztosító erejét megkerülhette.³⁾

A házasság felbomlásával a vagyon külsőleges kapcsolata megszűnik. A nő visszakapja azt, mi a házasság kötésekor az övé volt, s a mi a házasság alatt ajándékozás, illetőleg örökösödés útján reá háromlott. Minden egyéb a férj oldalra hárul.

A fentiekben röviden vázolt igazgatási közösségi rendszer, már a népjogok korában sokszoros módosításon ment egyik-másik jogban keresztül. Főleg a házastársak között divatossá vált ajándékozások, továbbá a „Witthum“ és a „Morgengabe“ intézménye hatottak közre egyfelől egészen új rendszerek keletkezésére, másfelől arra, hogy maga az igazgatási közösség is lényegesebb változásokon menjen keresztül, a mint ez már jórésztben említve is volt.⁴⁾

A német jogok két főcsoportját a frank (délnémet Schwabenspiegel) és szász (északnémet Sachsenspiegel) jogterületeket tekintve, ez általános kereteken belől a jog fejlődésének némileg ellentétes irányára találunk, amennyiben a frank jogterületen az igazgatási közösség rendszerét lassanként

¹⁾ Weber: Welches System . . . stb. id. m. 51. lap.

²⁾ Schröder: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. id. m. 5. lap.

³⁾ Schröder: id. m. u. ott; Weber: Welches System stb. id. m. 54. lap.

⁴⁾ Schröder id. m. u. ott.

majdnem teljesen kiszorítja a szerzeményi, majd az általános vagyonközösség rendszere; míg a szász tükör uralmi területén az eredeti házassági vagyoni jogi rendszer nagyobbára megmarad, s csak részben alakul át szerzeményi és általános vagyonközösséggé.¹⁾ Történik ez a középkor folyamán, míg a római jog későbbi erőszakos receptiója, bár hatásának nem minden nyoma nélkül, a szász tükör jogterületén a régi igazgatási közösség rendszere újabb és hatalmasabb föllendülésére vezetett. Ágost szászválasztó fejedelem 1572-ik évi constitutiója szabályozta ismételten a „Sachsenspiegel“ jogát, módosítva azt a római dotális rendszer egynéhány alapelveivel s különösebb örökjogi határozmányokkal.²⁾ Még magasabb fejlődési fokra juttatta az igazgatási közösség rendszerét az 1794-iki porosz „Allgemeine Landrecht“, kiküszöbölve belőle a nő vagyonának hármasságát — külön (Receptiz gut) — dotális (eingebrachtes Vermögen) és paraphernális javakra való felosztását, módosítva továbbá a házastársak öröklési viszonyait is. A porosz Landrecht után az 1829-iki szász öröklési, rendelet, majd Lübeck szabadváros és Oldenburg nagyhercegség rendezték házassági vagyoni jogukat ez alapon, sőt az 1863-iki szász polgári törvénykönyv is, mindamellett azzal a lényeges módosítással, hogy a férj szerepét és jogait neje vagyona tekintetében a római usus fructusra szorította. Végre az igazgatási közösség rendszerét fogadta el a házassági vagyoni jog törvényes rendszeréül az új német polgári törvénykönyv is.

Ez a legújabb és legfejlettebb szabályozás szolgálанд az igazgatási közösség rendszere alapelveinek alant következő vázlatos ismertetésénél zsinórmértékül.

¹⁾ Weber: Welches System stb. id. m. 57—63. lap.

²⁾ Az Ágost-féle 1572-iki constitutióban szabályozott igazgatási közösségről mondja Weber: „Diese Verwaltungsgemeinschaft — auch Güterordnung der privilegierten Erbfolge oder System des maritalischen Niessbrauchs genannt, eine Mischung der Bestimmungen des Sachsen-spiegels, des röm. Dotalrechts und des Drittheilsrechts — erlangte schon durch die hohe Autorität der sächsischen Jurisprudenz weite Verbreitung.“ (Welches System stb. id. m. 66. lap.)

2. §.

Az igazgatási közösség jelenlegi jogterülete.

Az igazgatási közösség rendszere területi uralmának megállapításánál az 1900. január 1-én életbelépett új német polgári törvénykönyv jelentékenyen tisztázta a helyzetet. Specifikus német jogrendszerről lévén szó, azok a fáradságos és szerfölötti pontosságot igénylő kutatások, melyeket e részben *Neubauer*,¹⁾ alapvető munkájában végzett, a mának szempontjából már csak jogtörténelmi jelentőségűek. Igaz ugyan, hogy a német terület foszlányosságig tarka házassági vagyonjoga még annyira a legközelebbi multba tartozik, hogy csak azon házasságok szempontjából is, melyeket mint már fennállókat talált az új codifikatio, az 1900. január 1. előtti állapotokat figyelmen kívül hagyni nem lehet.²⁾

Maga a német polgári törvénykönyv a házassági vagyonjog törvényes rendszeréül a német birodalom egész területére az igazgatási közösség rendszerét állapította meg.³⁾ Ennek megfelelően e rendszer első és legnagyobb uralmi területe a német birodalom.

A mi az azelőtti állapotokat illeti, *Neubauer* hivatalos adatai nyomán az igazgatási közösség Németország következő helyein volt érvényes:

1. *Poroszországban*: Az 1794-ik évi „Preussisches Allgemeines Landrecht“ alapján mint törvényes rendszer az igaz-

¹⁾ *Neubauer*: Das in Deutschland geltende eheliche Güterrecht nach amtlichen Materialien. II. Aufl. Berlin 1889.

²⁾ Ezekre vonatkozólag az addigi törvények uralmát föntartja (ált. elveknek is megfelelően) az életbeléptetési törvény 200. cikkelye. „Artikel 200: Für den Güterstand einer zur Zeit des Inkrafttretens des Bürgerlichen Gesetzbuches bestehenden Ehe bleiben die bisherigen Gesetze massgebend. Dies gilt insbesondere auch von den Vorschriften über die erbrechtlichen Wirkungen des Güterstandes und von den Vorschriften der französischen und der badischen Gesetze über das Verfahren bei Vermögensabsonderungen unter Ehegatten. —“

³⁾ Lásd I. rész, 2. cím, II. fejezet 3. §.

gatási közösség rendszere áll fönn.¹⁾ E törvényes szabályozás mellett számos particuláris jellegű külön szabályozás maradt érvényben, melyek az igazgatási közösség rendszerét tartományi törvények, statutaris jogok és szokás alapján, többé-kevésbé módosított alakjában ismerték. E tartományi jogok rövid áttekintése, illetőleg a porosz királyság jogterületének behatóbban megvilágított képe a következő:

a) Keleti porosz tartományban (*Ostpreussen*) egy 1801 augusztus 4-én kelt tartományi törvény alapján az igazgatási közösség, kissé módosított szabályozásban, a tartomány nemesi osztálya részére érvényes volt.

b) A nyugati porosz tartomány (*Westpreussen*) néhány községében a *neumark*-i jog igazgatási közössége.

c) *Pommerániában* a volt *stettin*-i felebbezési bíróság területén az *anklam*-i járás 27 községében — statutaris alapon — az *anklam*-i járás 7 községében, tartományi törvény alapján a *greifenberg*-i járás 10, a *greifenhagen*-i járás 2 és a *stettin*-i járás 11 községében. Továbbá a *neumark*-i jog igazgatási közössége *Stargard* kerület 56 községében.

d) *Brandenburg*. A volt kamarai törvényszék területén az 1527. évi *Constitutio Joachimica*-ban szabályozott igazgatási közösség; a *Frankfurt a/O* felebbezési bíróság területén az Allg. Landrecht szerint; ugyanigy *Niederlauschitz*-ban, továbbá a *Hoyerswerda*-i járásban egy pár községben, végre a neumarki jog szerinti igazgatási közösség *Neumark* területén volt érvényben.²⁾

e) *Szász hercegség* egész területén az Allg. Landrecht szerinti igazgatási közösség.

f) *Szilézia*. Egy 1845. július 11-én kelt tartományi törvény az addig érvényben volt hatvan különböző házassági vagyonjog helyébe egységes jogként szabályozta az Allg. Landrecht és neumarki jog alapján az igazgatási közösséget.

¹⁾ Allg. Landrecht. Th. II. Tit. 1. §§. 205—341; 434—634; 743—811.

²⁾ Források: 1765. évi Erbschaftsedict és 1700. decz. 11-iki Kammergerichtsordnung s a Constit. Joachimica. *Neubauer* id. m. 18. l.

g) *Schleswig-Holstein* területén hasonlóképp tulnyomóan az igazgatási közösség rendszere uralkodott, különösen a holsteini városokban, némi eltérésekkel azonban a szász tükör és lübecki jogok uralmi területei szerint.

h) *Hannoverben* az Allg. Landrecht szabályai szerint igazgatási közösség volt érvényben a régi *Aurich* és *Eichsfeldi*-i kerületekben; *Otterndorf* városban pedig egy 1541. évi statutum alapján ugyanezen rendszer.

i) *Hessen-Nassauban*, az igazgatási közösség rendszere érvényesült a régi *Schaumburg*-i grófságban s a volt *Rineln* kerületben egy 1615-ből kelt rendeleti szabályozás alapján,¹⁾ de csak a nem nemes osztályok részére.

2. *Bajorország*. Az igazgatási közösség rendszere, a porosz Allg. Landrecht szerinti szabályozásában csak mint subsidiarius jog jött alkalmazásba, Bajorország Rajna jobbparti tartományaiban; ezek közül is csak a hajdani *Ansbach*-i és *Bayreuth* i fejedelemségek területén és az ezekhez tartozó vagy odacsatolt részekén. Egyedül a volt *Eichstadt*-i püspökség területén szerepelt az igazgatási közösség, mint törvényes rendszer a nemesi osztály kiváltságaképpen, szemben az ott uralkodó dotalis rendszerrel.

3. *Szász királyság*. Az 1863. évi szász polg. törvénykönyv bizonyos, és főleg a férj neje feletti vagyonára vonatkozó jogai tekintetében tett módosításoktól eltekintve, ugyancsak az igazgatási közösség rendszerén épült fel, s így e rendszer területéhez hozzászámítható az 1900. január 1. előtti időre vonatkozóan a szász királyság is.

4. A *Mecklenburg-Schwerin*-i nagyhercegség 14 városában az ott érvényes lübecki jog szerint lényegileg szintén igazgatási közösség állott fenn.²⁾

¹⁾ „Schaumburger Polizei-Ordnung 1615“ *Neubauer* id. m. 61. lap.

²⁾ E városok: Boizenburg, Gadebusch, Gnoyon, Grevesmühlen, Hagenow, Kröpelin, Marlow, Rönitz, Rehna, Rostock, Sternberg, Sulze, Wittenburg és Wismar. *Neubauer* id. m. 228. lap.

5. *Sachsen-Weimar* nagyhercegségben törvényes rendszer volt az igazgatási közösség.

6. *Oldenburg* nagyhercegség. A szorosabb értelemben vett Oldenburg nagyhercegségben (Birkenfeld és Lübeck fejedelemségeken kívül) az 1873. év április 24-én kelt törvény értelmében a házassági vagyoni jog az igazgatási közösség alapján szabályoztatott. Egy pár elszórt község a nagyhercegséghez tartozó lübecki fejedelemségben is ugyanezt a rendszert követi.

7. A *Sachsen-Meiningen*-i hercegségben, mint ugynevezett szászjog, igazgatási közösség állott fenn, a *saalfeld*-i és *salzungen*-i kerületekben; — mint *henneberg*-i jog, főleg a *meiningen*-i kerületben, s ezenkívül még egy pár községben. (Mindenütt jelentékenyen módosítva.)

8. A *Sachsen-Coburg-Gotha*-i hercegségben, a szász jog nyomán igazgatási közösség állott fenn *Gotha* hercegségben.

9. *Anhalt* hercegségben, a „System des ehemännlichen Niessbrauches“ rendszere volt érvényes, mely lényegében véve az igazgatási közösséggel azonos. Nemkülönben

10. *Schwarzburg-Rudolfstadt* fejedelemségben a szászjog nyomán, amennyiben particularis szokások és statutumok ellen nem állanak, hasonló házassági vagyoni jogi rendszer volt érvényben.

11. A *Schwarzburg-Sondershausen* fejedelemségben az általánosan uralkodó alap házassági vagyoni jogi rendszer szintén az igazgatási közösség volt. Végre

12. a *Lübeck* szabadváros joga, az u. n. lübiai jog, bárha közönségesen úgy szokták tekinteni, mint az általános vagyoni közösség anyajogát, mai alakjában, s különösen az 1862., 1863. és 1869-iki törvények óta, melyek a házassági vagyoni jog egyes kérdéseit és intézményeit szabályozták, az igazgatási közösség rendszeréhez csatlakozik.¹⁾

Az új német polgári törvénykönyv életbeléptetésével,

¹⁾ *Neubauer* id. m. 265. lap.

tehát az 1—12. alatt felsorolt jogterületeken találkozott az új törvény igazgatási közössége e rendszer particuláris képviselőivel. Természetes, hogy a jelzett helyeken az igazgatási közösség nem létesített egységes és azonos jogállapotokat. A hány helyen érvényben volt, annyiféleképp szabályoztatott is egyuttal, mely körülmény jelzésére már az is elegendő, ha utalunk arra a sokfajta elnevezési módra, melyek alatt voltaképp és lényegében mindig ugyanazon házassági vagyoni jogi gondolatot lehet feltalálni — „Gütereinheit“, „Güterverbindung“, „Verwaltungsgemeinschaft“ és „Deutschrechtlich getrenntes Güterrecht“ mind ugyanazon rendszert jelölik, kifejezésre kívánván juttatni az egyes változatokat is. Függetlenül azonban e sokszoros terminologia attól is, hogy az egyes írók, saját szempontjaik szerint, hol és milyen vonatkozásokban, s ezeknek megfelelően, mily kifejezésekben vélték a rendszer jellegzetességeit leginkább kézzelfoghatóvá tenni és kidomboríthatni.

A német birodalmon kívül az igazgatási közösség alapján szabályozta a maga jogát a schweitz-i kantonok az a része, melynek lakossága ethnographiai tekintetben is közel áll a német birodalomhoz. Míg a francia lakosságú kantonok (mint Genf, Neuchâtel) jogérzelmi tekintetből a code civil utánképzésével alkották meg magánjogi törvénykönyveiket, épúgy a német jog kiegészítő részeként kell szemlélnünk a német kantonok törvénykönyveit. A nagy rokonság itt is éppen úgy megvan, mint az előbb említett kantonok joga és a francia jog között. Így *Zürich* és *Bern* kantonok említettek elsősorban, melyek házassági vagyoni jogukat a specifus német rendszer, az igazgatási közösség alapján rendezték be. A már jelzett sokféleség bizonyosságát adja, hogy Bernben e rendszer, mint „Gütereinheit“, Zürichben ellenben mint „Güterverbindung“ szerepel; jóllehet mindkét jogban egyaránt ugyanaz a rendszer uralkodik, csak hogy Bernben szigorubb, merevebb praecisítással, Zürich jogában pedig kissé enyhébb bánásmódot biztosítva a nő részére. Egyébiránt a

különbségek méltatása nem tartozik e helyre, a lényeges, mit a fentiek kiegészítéseképpen meg kell jegyeznünk, annyi, hogy az igazgatási közösség házassági vagyoni rendszere áll fenn egy pár schweitz-i kantonban, különösen pedig Zürichben és Bernben.¹⁾

Az igazgatási közösség rendszere ezen terjedelmében, körülbelül 13,320.000 lakosságra terjed, nem számítva ide a schweitz-i kantonok ezen rendszer szerint élő népességét, valamint természetesen azokat sem, kik a code civilben szabályozott vagy egyéb házassági vagyoni jog területein élve, szerződésben választották maguknak az igazgatási közösség rendszerét.²⁾ Az új német polgári törvénykönyv életbeléptével azonban az azelőtti időre vonatkozóan adott fenti szám természetesen egészen megváltozott.

3. §.

Az igazgatási közösség rendszere, az új német polg. törvénykönyv szerint.

I. Az új német igazgatási közösség általános jellemzése és alapelvei.

Az új német polgári törvénykönyv, az igazgatási közösség rendszerének szabályozásában, lényegileg szorosan megtartotta azokat a jogi alapokat, melyek két régi német jogi közmondásban jutnak kifejezésre: „Mann und Weib haben kein gezwungenes Gut bei ihrem Leib“ és „Frauengut soll weder wachsen, noch schwinden.“ Nincs tehát a házasság tartama alatt az általános alapelv szerint két különböző — női és férfi — vagyontömeg, hanem a mindkét részből való javak összesítésével egységes kapcsolat támad közöttük, mely fenn-

¹⁾ V. ö. Dr. *Schreiber* Frigyes: Das eheliche Güterrecht der Schweiz. Bern. 1880.

²⁾ *Weber*: Welches System stb. id. m. 71. lap.

áll mindaddig, míg maga a házasság. A kapcsolatot a férjnek azon rendelkezési és kezelési joga létesíti, melyet a vagyon igazgatásának nevezünk, s mely „közös“-nek „közösséget“ létrehozónak tekintetik azért, mert úgy a sajátmaga, mint neje vagyonára egyaránt kiterjed. Ehhez képest a német polgári törvénykönyv sokszorososan új, s a modern gazdasági élet követelményeivel számotvető reform szabályozására, ha szabályozási rendszerét definiálni akarjuk, ellenvetés nélkül alkalmazhatjuk az igazgatási közösség dogmatikus fogalom-meghatározását.

Az új német igazgatási közösség (Verwaltungsgemeinschaft)¹⁾ alatt tehát a házassági vagyonjog azt a rendszerét kell értenünk, mely szerint a férj nejének vagyonát haszonélvezi és igazgatja (B. G. B. 1363. §.), ennek fejében azonban hordani köteles a házaselettel járó összes terheket. (1389. §.)

A német jog szabályozása ebből kitűnőleg két vezérgondolatot követ. Az egyik, hogy a házasságkötés ténye a házasuló feleknek vagyonát állagban nem érinti, hanem mindkét fél megmarad házasságkötéskori és azutáni vagyonának kizárólagos tulajdonában; a nő vagyona azonban, melylyel a házasságkötéskor bir, vagy melyet azután szerez meg, tör-

¹⁾ Az igazgatási közösség rendszere — mint már előzőleg is jelezve volt (35 lap) többféle elnevezés alatt szerepel. A terminologia tekintetében is tehát az új német ptkv. az egységet a maga „Verwaltungsgemeinschaft“-jával megteremtette. A már említettekén kívül előfordul ez az elnevezése is, hogy: „System des maritalischen Niessbrauchs.“ Nem érdektelen ideiktatni az elnevezés tekintetében *Heussler* véleményét: „Ein üblerer Ausdruck, als Verwaltungsgemeinschaft hätte schwerlich können gefunden werden, denn er ist sprachlich und logisch verkehrt. Sprachlich: weil Verwaltungsgemeinschaft doch zweifelsohne Gemeinschaft der Verwaltung, also gemeinsame Verwaltung der Eheleute bedeutet, solche aber gerade bei der Güterverbindung am allerwenigsten vorhanden ist. Logisch: weil der Gegensatz, welcher gegenüber die Gütergemeinschaft zum Ausdruck kommen soll, hergestellt werden muss zu dem Worte Gemeinschaft und nicht zu dem Worte Güter; denn Güter sind in beiden Fällen da, und es fragt sich, ob sie getrennt oder geeint sind.“ (*Heussler* id. m. II. kötet. 141. §. 364. lap. 1. jzet.)

vény erejénél fogva a férj uralma alá kerül, mely uralom úgy jelentkezik, mint kezelési, haszonélvezeti és elidegenítési jog. A másik vezérgondolat pedig az, hogy mindkét házasság-fél vagyonának jövedelmei a házaselet czéljai szolgálatára vannak hivatva. E czélok elérése az által valósul meg, hogy mindkettő vagyona a férj kezelésében egyesítettik. Ebben a házassági terhek közös viselésének eszméje nyer kifejezést. Nem volna teljes ez alapeszme megvalósítása, ha egyuttal a házaselek házasságalatti szerzeményeire (tehát nem a vagyon jövedelmére) is ki nem terjesztetnék. Így a nő házasságalatti szerzeményei — a kivételek fentartásával — szintén a férj kezébe mennek át, csak hogy már nem haszonélvezetképpen, de tulajdonjogilag, a minék megfelelőleg a házaselettel járó mindennapi terhek fedezése is kizárólag a férj vállaira hárul.

Egyelőre, míg a német ptkv. szabályozására s arra nézve, hogy e két vezérgondolatot miként vitte keresztül, s hogy azok a házassági vagyonjog általános szempontjaiból mily megítélés alá esnek, megjegyzéseinket megtehetnők,¹⁾ csak annyit szükséges még előrebecsátanunk, hogy már az alapelvek összevetéséből is kitűnik, miszerint a német törvényhozás álláspontja közvetítő (Vermittelung) jellegű. Ez a ptkv. törvényes házassági vagyonjogi rendszerének általános jellemzéséhez hozzátartozik. Maga a codificatio úgy tekintette, hogy álláspontjával a német szerzeményi közösségi rendszerek két főalakja közé helyezkedett.²⁾ ³⁾ Az egyik főalak szerint a nő

¹⁾ Lásd a 3. §. következő II—V. pontjai alatt.

²⁾ V. ö. „*Denkschrift*“ vonatkozó helye: (*Haidlen*: „Bürg. Gesetzbuch nebst Einführungsgesetz mit den Motiven und sonstigen gesetzgeberischen Vorarbeiten.“ III. Band. 101. lap.) Lásd különben alább is.

³⁾ A német polg. törv.-könyv igazgatási közösségének közvetítő jellegéről eltérő szempontból értekezik *Bridel*, — alább id. művében — vagyonösszesítésnek nevezvén azt („régime d'union des biens“), mely azonban nem a szerzeményi közösség különböző alakjai között foglal helyet, hanem a germán tiszta vagyonközösségnek és a római dotális rendszernek a combinatiója. Összehasonlítva a francia jog „exclusif de

a közszerezményben annyiban részes, a mennyiben a házassági terhek fedezése után valami még abból fenmarad. Mig a másik főalak a szerzeményi közösséget a szenvedett károk és veszteségek egyenlő arányu hordozásában állapítja meg. A mennyiben pedig az igazgatási közösség mellett a német ptkv. a nőt a házasság alatt közszerezményekből kizárja, kárpótlást ad neki a házastársak közötti kölcsönös öröklési és köteles rész iránti jogokban.¹⁾

A későbbiekben mindezekre egyébiránt még visszatérünk.

Annyi bizonyos, hogy a német polgári törvénykönyv házassági vagyongoga a codex legkevésbé sikerült részei közé tartozik, s hogy ez a kifogás, mely az előmunkálatok során már sokszorosán fölmerült, a codificationál követett legnagyobb gondosság ellenére is méltán fölvehető különösen a törvénykönyv törvényes rendszerével, az igazgatási közösséggel szemben.²⁾

communauté“ rendszerével, melyhez szerinte nagyon közel áll, ámbár utóbbinál sokkal jobban van organisálva. (*Louis Bridel*: Le droit de la femme mariée sur le produit de son travail. Paris 1893. — megj. Revue critique de législation et de jurisprudence, 215. lapján.) Bridel fel fogásában már ott téved, hogy az igazgatási közösség eredeti rendszere is — eltekintve történelmi keletkezése elsőségétől — a vagyonközösség és dotális rendszer között áll, s a német ptkv. szabályozta rendszer közvetítő álláspontja inkább a fennállott s különbözően módosult és alakult igazgatási közösségi rendszerek között foglal helyet.

¹⁾ Dr. *Ludwig Mitteis*: „Das Güterrecht der Verwaltungsgemeinschaft erhält seine natürliche Ergänzung dadurch, dass jeder Ehegatte ein quotenmässiges Intestaterbrecht gegenüber dem Andern besitzt, welches jene aus der innigen Lebensgemeinschaft sich ergebenden gegenseitigen moralischen Ansprüche, welche die Gütergemeinschaftsformen schon durante matrimonio verwirklichen, in sich aufnimmt und befriedigt.“ („Bemerkungen zum ehelichen Güterrecht“ stb. — Zeitschrift für Privat- u. öffentliches Recht der Gegenwart — XVI. köt. 3. f. 616. l.)

²⁾ Dr. O. *Bähr*: Das eheliche Güterrecht des bürgerlichen Gesetzbuchs. (Archiv für bürgerliches Recht 1889. I. kötet. (Schlussheft) 233. lapon: „Einen der schwierigsten, aber gewiss auch einen der mindest gelungenen Theile des entworfenen bürgerlichen Gesetzbuchs bildet das eheliche Güterrecht.“

Nemcsak a szabályozás tartalmát illeti e szemrehányás, de vonatkoztatható különösen a külső szerkesztésre, mely részben nehezen nyújt világos áttekintést, részben tulságosan theoreticus, másfelől meg helyenként utvesztő casuistica.¹⁾

A szabályozás alapelvei a főszempontok szerint a következők :

A nő vagyona a házasság megkötésével a férj igazgatása és haszonélvezete alá kerül, (BGB. 1363. §.) kivételével az ugynevezett női fentartott vagyonnak. (Vorbehaltsgut.) (1365. §.)

A fentartott vagyonhoz tartozik a nőnek az a keresménye, melyet személyes munkásságával vagy önálló ipari és kereskedelmi foglalkozással szerzett (1367. §.) azon az alapon, hogy ily esetben a nő többet végez, mint a menyire a házaséletben törvényszerint kötelezve van. Hasonlókép fentartott s így a férji igazgatás alól mentes vagyont képez az, a mi a házassági szerződés útján utaltatik ide, a mit a nő öröklés útján kap, s a mit végül élők közötti ingyenes ügyletben szerez. (1368. 1369. §§.) Nemkülönben fentartott vagyonhoz számítandó mindaz, a mi a nőt oly jog alapján illeti meg, mely jog a fentartott vagyonhoz tartozik, a mi továbbá a fentartott vagyon valamely része helyett kárpótlásul adatott, vagy végre a mit tisztán a fentartott vagyonra vonatkozó jogügylet útján szerzett. (1370. §.)

A férj és nő jogállása a fentartott vagyonnal szemben a következő: A nőt ugyanazon jogok illetik az ily vagyonra, mint a milyenekkel saját vagyona tekintetében él azon eset-

¹⁾ Főoka e körülménynek abban keresendő, hogy a törvénykönyv vonatkozó része (IV. könyv. 6. czim.) tele van előre- és hátra-utalásokkal annyira, hogy némely szakasz szövege merő hivatkozott §. számokból áll. Mindegyre ismétlődnek ugyanazon fogalommeghatározások, s különösen a tanulmányozást fölötte megnehezítő ilyen kitételek, hogy : „ezen s ezen cikkelyek megfelelő alkalmazást nyernek,“ ,annyiban, a mennyiben jelen törvény ellenkezőt nem rendel“ stb. stb. — V. ö. Dr. *Kolosváry* Bálint: „Reformok és reformtörekvések a külföldi házassági vagyonjogok terén.“ cz. m. (Budapest 1897) 40. s köv. lapok.

ben, ha a házasság a teljes vagyonekülönlözés alapján kötött. Férjétől függetlenül igazgatja, terheli, elidegeníti, haszonélvezi fentartott javait, jövedelmeiből azonban köteles arányosan hozzájárulni a házaselet terheihez, de csak annyiban, a mennyiben a férj kezelése alatti nem fentartott női javak jövedelmei a házaselet terheit nem fedezik. (1371. §.)

A nő vagyonának nem fentartott része a behozott vagyon (Eingebrachtes Gut; Illata) (1373. §.), mely a férj igazgatási joga alatt áll. Az igazgatásnak rendesnek kell lennie, s a férj arról nejjének kívánatára felvilágosításokat tartozik adni. Ha gondatlanságával károsítja a vagyont, kártérítéssel tartozik. (1374. 1359. §§.) Egyébként a férjnek a behozott vagyon feletti kezelési és rendelkezési joga igen tágkörű, bárha szemben az azelőtt fenálló jogokkal, (így különösen a porosz Allg. L.-R. II. 1. §. 247. oldenburgi törv. 5. 7. art.) számos korlátozásnak is van alávetve. Ily korlátozásokat állít föl a nő érdekei biztosítására az 1375. §., mely szerint a férj nejét lekötölezettségbe, illetőleg adósságba nem verheti. Az az indok, mely e rendelkezés alapjául szolgál, az 1410. §-ban van kifejezve: „A férj hitelezői a behozott vagyonból kielégítést nem követelhetnek.“ Végkép elejtetett e tétellel a régi igazgatási közösség azon szabálya, mely a „Die dem Mann traut, traut dessen Schuld“ alapján a férj igazgatási jogát még házasságelőtti időkre is visszahatóvá tette, s a nő vagyonát feltétlenül odavetette a férj házasságelőtti korból való esetleges hitelezőinek. A másik lényeges korlátozás, hogy a férj a behozott vagyon fölött a nő beleegyezése nélkül végérvényesen nem intézkedhetik. Természetesen ez alól kivételek is állanak fön, sőt meg van adva a mód arra is, hogy a nő esetleg megtagadott beleegyezése pótolassék.

A férj igazgatási jogával kapcsolatos egyuttal az a joga, hogy a behozott vagyont haszonélvezzze. Nem terjed ki azonban a haszonélvezeti jog oly tárgyakra, melyek bár a behozott vagyon körébe tartoznak, de a nő személyes hasz-

nálatára valók (ruhák, ékszerek.) (1366. §.) A haszonélvezet tekintetében más korlátozás nem áll fenn, mint csak az, hogy a behozott vagyon tiszta jövedelmei házassági czélokra fordíttassanak, s ne esetleg a férj magánjellegű kedvteléseire, adósságaira. Ily értelemben az 1389. és 1394. §§-ok alapján a nőnek bíróilag érvényesíthető követelési jog áll rendelkezésére.

Az 1391. és 1392. §§-ok a nő érdekeinek biztosításáról rendelkeznek oly értelemben, hogy ha a férj magatartása okán az egész behozott vagyon komoly veszedelemben forog, a nő bírói uton követelheti a biztosítéknyújtást. Mind e szabályokat kiegészíti a nő rendelkezési jogának a behozott vagyonnal szemben való korlátozása. Az általános szabály e tekintetben az, hogy a nő férje beleegyezése nélkül, ha csak nem a háztartás vezetése körébe vágó mindennapi ügyletekről van szó, a behozott vagyon felett nem rendelkezhetik. Áll ez különösen oly esetekre, mikor a nő férje hozzájárulása nélkül perben áll. (1400. §.) Ha ily perekben ítélet hozatott, ez a behozott vagyon irányában a férjre nézve hatálytalan. A férj beleegyezését azonban a concret esetek körülményei szerint a gyámhatóság jóváhagyása pótolhatja. Bizonyos esetekben pedig (1405. §.) a férj beleegyezése egyáltalában nem szükséges.

Miként említve volt, a behozott vagyon a férj adósságaiért nem felel; a nő adósságai azonban, még ha a házasságkötés előtti időből is származnak, feltétlenül terhelik azt. Mindkét tétel az igazgatási közösség rendszere alaptermészetéből önként következik. (1410., 1411. §§.) A nő hitelezői jogosítva vannak kielégíttetésüket akár az esetleges fentartott vagyonból, akár a behozottból követelni. A házaspár egymásközi viszonyában pedig a kérdés akként nyert megoldást, hogy tekintettel arra, miszerint a nőnek rendszerint csak behozott vagyona van, kielégítési alapnak szintén ez tekintessék. A mennyiben pedig ez némely adósságoknak a fentartott vagyonnal való természetes kapcsolata révén,

ott, hol föntartott vagyon is van, méltánytalan lehetne, részint beszámításnak van helye, részint pedig az 1415., 1416. §§-ok kivételei nyernek alkalmazást.

Ha a nő a törvényes előfeltételek fenforgására hivatkozva, az 1391. §. alapján behozott vagyonának biztosítását követeli, nem vélelmezhető róla többé, hogy a férj kezelési és rendelkezési jogát illátáira nézve tovább is föntartani óhajtaná. A férji igazgatás előfeltétele, hogy rendes, gondos igazgatás legyen, mely a vagyon lehető conserválásával irányító szempontnak csak a házaselet terheinek ellátását tekintí. Ha a férj e kötelességeit megszegte, neje s esetleges gyermekei eltartását elhanyagolja, s a vagyon sértetlen fönmaradását veszélybe dönti: megengedi a törvény (1418. §. 1., 2. pontok), egybehangzóan a régebbi jogokkal (porosz L.-R. II. 1. §. 256. 258; oldenburgi törvény art. 11.), hogy a nő a férji haszonélvezet és igazgatás felfüggesztésére perelhessen. Megilleti e jog a nőt e rendes eseteken kívül az 1418. §. 3—5. pontjaiban részletezett kivételes esetekben is.

Megszűnik a férj igazgatása és haszonélvezete, ha csődnyitás rendeltetik el ellene (1419. §.) és ha holtttá nyilváníttatik. (1420. §.) Mindkét esetben a nő behozott vagyonát visszakapja, s a megszűnésig vitt igazgatásról számadást követelhet. (1421. §.) Ezzel az igazgatási közösség átalakul vagyonekülöznzéssé, valamint az esetben is, ha a holtttá nyilvánított férj még életben van, s az igazgatási közösség megszűnése a holtttá nyilvánító ítélet alapján állott be. (1426. §.)

Ezek dióhéjban összefoglalva azok a főelvek, melyeken az új német polgári törvénykönyv törvényes rendszere nyugszik. Természetesen a rendszer igazi hordereje, tagadhatatlan viszásságai, s a magyar jogi gondolkozásmódtól messze elütő természete, csak akkor domborodnak elő, ha részleteiben vesszszük az egyébként néhol művésziesen kiépített rendszert figyelembe.

Az alapelvek előrebocsátására szükség volt azért, hogy

a tárgyalás módja és keretei iránt tájékozást és áttekintést nyujthassanak. Így elsősorban foglalkozunk az igazgatási közösség typicus kiindulási pontját képező vagyontörzsekkel, u. m. a fentartott (II), s azután a behozott, házasságba vitt vagyonnal (III) s a férj és feleség jogállásával e kétféle vagyonnal szemben. Azután a férji igazgatás és haszonélvezettel és ezek különböző korlátaival (IV), végül pedig az igazgatási közösség megszűnésének eseteivel. (V.)

II. Fentartott vagyon. (Vorbehaltsgut.)

A német ptkv. 1365. §-a kiveszi a férj igazgatási joga alól a „Vorbehaltsgut“ kategóriájába eső javakat.¹⁾ Ezek felett a nő ép oly szabadon s férje minden befolyásától menten rendelkezik, mint a vagyonekülönlözési rendszer uralma alatt, saját vagyonán. (1371. §.) Rendszerinti körülmények között a Vorbehaltsgut — amint ez az ide sorozott javak természetéből látszik — vagy egyáltalában nem fordul elő, vagy legalább is minél kevesebbre szoruló jelentőséggel. Nem érinti azonban e tényleg tulnyomó jelenség a német jog szabályozásának azt a jelentőségét, hogy daczára a vagyonszétválásnak, az igazgatás „közösségének“ a vagyoni érdekek bizonyos szükségszerű különválását, sőt ellentétét idézte elő, még pedig oly mértékben, mely sokkal érzékenyebb s kényesebb viszonyt teremt a házaspár között, mint a szerzeményi közösségnek sokszorosan felpanaszolt hasonló alakulata.

A Vorbehaltsgut alkatrészei már most a következők lehetnek:

Fentartott vagyon jellegével bírnak mindazon dolgok, melyek a nő legszemélyesebb használatára vannak szánva (ruhák, munkaeszközök, ékszerek. 1366. §.)²⁾

¹⁾ Schweitzban: „Sondergut.“

²⁾ Az eredeti javaslat szerint a nő e legszemélyesebb használatára szánt dolgok a fentartott és magával hozott vagyon között különös jogi minőséggel lettek felruházva, amennyiben kimondatott (Entwurf 1354. §.), hogy azok „a férj haszonélvezete alól ki vannak vonva.“ E rendelkezés — mely különben a szász polg. törv.-könyv 1671. §-ának

Fentartott vagyon, amit a nő munkája vagy önálló üzlete útján szerez. („— durch ihre Arbeit oder durch den selbstständigen Betrieb eines Erwerbsgeschäfts —“ 1367. §.) A törvénykönyv ez álláspontjával kétszeresen figyelemre méltó lépést tett. Eltávozott egyfelől az addig fennállott jogoktól s az igazgatási közösség rendszerének alapelveitől, s ennyiben a rendszere tisztaságának rovására cselekedett.¹⁾ Utat nyitott másfelől a magánjogba a socialpolitiká-

helytelen felfogásu utánképzése volt — úgy értendő, hogy az ily javak, mint a nő ruházata stb., nem esnek a fentartott vagyon fogalma alá, mert azok folytonos előállítása, kiegészítése a házasság folyamán. a férj kötelessége, mely az ily szükségletekre is, mint házasséttel járó terhekre, vonatkozik. Viszont azonban nem lehet befolyást engedni a férjnek a tekintetben, hogy e dolgok kizárólagos személyes használatában a nőt zavarhassa. E két érdeknek kívánt a javaslat fenti kijelentésével eleget tenni, melylyel egyuttal kétségtelenül a fentartott és behozott vagyon között egy újabb vagyonkategóriát állított fel. Szerencsésnek mondható, hogy a Reichstag a javaslatot a szöveg értelmében megváltoztatta, s az ily javakat főtartott vagyonnak jelentette ki. (V. ö. Dr. *Schröder*: „Das eheliche Güterrecht nach dem Bürgerlichen Gesetzbuche.“ II. Aufl. Berlin 1899. 15. s. köv. l.)

¹⁾ Az igazgatási közösség egyik sarkalatos tétele t. i., hogy a házasséttel terheit a férj egyedül viseli, s ezért minden jövedelme a felek vagyonának és munkásságának őt illeti. Tiszta elvi alapon tehát a nő munkásságának gyümölcsei között nem lehet semmiféle különbséget tenni. Tényleg így volt ez már a Sachsenspiegelben is. A gyakorlat azonban az u. n. „operae artificiales“-re régen már kivételeket akart tenni s létesítette ezekkel szemben az „operae domesticae“-fogalmát. Az oldenburgi törvény (art. 2.) általában minden a házasság alatt szorgalom és munka eredményéből előállott szerzeményt a férj vagyonának jelent ki. Hasonlóan a Lübeck-i törvény (1862. febr. 15.), kivétellel azonban azon vagyonra nézve, melyet a nő önálló keresek. üzletben szerzett. A porosz Allg. L. R. (II. 1. §. 211.) egyenesen úgy rendelkezik, hogy a nő a házasság alatt a férj számára szerez. A gyakorlat s a törvény szelleméből vont magyarázat azonban e rendelkezést csak az „operae domesticae“-re értelmezi, s egyéb szerzeményeit a nőnek — bár korlátozások mellett is — de az ő tulajdonába utalja; nagyjában és elvileg egyező ezzel a szász ptkv. álláspontja (1668. §.) V. ö. *Haidlen* id. gyűjt. 110—111. lap.

nak, s ez mint modern törvényhozási alkotásnak, kétségtelen előnyére szolgál.

Követi általában a porosz és szász törvénykönyvekben foglalt szabályozás irányát. Megkívánja a nőtől, hogy férje házában vagy üzletében oly tevékenységet fejtsen ki, amint ez életviszonyaikhoz képest szokásszerű. (1356. §.) Amit ily tevékenység mellett szerez, az a férj javára esik, az Vorbehaltsgutnak nem tekinthető. Ellenben a nőnek minden oly szerzeménye, mely az „operae domesticae”-hez éppen nem számítható, bár nélküle egyenesen a házaselet volna lehetetlen, s bár a szerzemények egészben véve a házaseletre fordíthatnak is, a Vorbehaltsgut jogi sorsát követik, s az 1367. §. rendelkezése ezekre vonatkoztatandó. Az alsóbb, de a magasabb társadalmi osztályokban is gyakori az eset arra, hogy a házaselet jórésztben, sokszor egészen a nő ezen külön szerzői tevékenységének anyagi alapjain nyugszik. Nemcsak méltányos, de változott gazdasági és társadalmi viszonyaink között egyenesen a parancsoló szükségszerűség követelménye, hogy az asszony rendelkezési joga az ilyen önállóan szerzett javak felett biztosíttassék. A kérdés kapcsolatosá válik e pontban a socialpolitikával, s különösen a feministicus mozgalmakkal, melyek szempontjából bizonyára sok kifogás emelhető a német polg. törvénykönyv ezen álláspontja ellen is; ez azonban mihozzánk e helyütt nem tartozik.

Annyi világos, hogy a B. G.-B. a fentartott javak közé a női munkásság és szerzői tevékenység azon eredményeit kívánta utalni, melyeket körülbelül megjelöl az „operae artificiales” régi kategóriája. Az indokolás példakép a kereskedőnő, tanítónő, postai-távirdai alkalmazásban levő nők, magántisztviselőnők, színésznők és énekesnők szerzeményeire utal.

Mindez azonban csak magyarázat, s nem tagadható, hogy a törvénykönyv kijelentései a nő házasságalatti szerzeményeire nézve ellentmondók, s alkalmat nyújtanak a leg-

divergensebb értelmezésekre. A kérdést úgy kell föltennünk: a nő házasságalatti szerzeményei mennyiben tartoznak fentartott javai közé? Az 1367. §. kijelentése erre, mint láttuk, úgy szól, hogy: „Vorbehaltsgut ist, was die Frau *durch ihre Arbeit oder durch den selbstständigen Betrieb eines Erwerbsgeschäfts erwirbt.*“ Ezzel szemben az 1363. §. 2-ik alienája így hangzik: „Zum eingebrachten Gute gehört *auch das Vermögen, das die Frau während der Ehe erwirbt.*“

Utóbbi tételt generalis rendelkezésnek, előbbi az alóla tett kivételnek fogva föl, megoldva a kérdés még nincs. Mert a nőnek más házasságalatti szerzeménye nem lehet, mint csak olyan, mely valamelyes személyes munkásság, vagy valamely önálló ipari tevékenység eredménye. Ha az 1363. §. a női munka eredményét a behozott vagyonba utalja, az 1367. §. azonban ugyanazt a fentartott javak közé, úgy ez utóbbi nem kivételt statuált, hanem egyszerűen lerontotta az 1363. §. rendelkezését. Mindenáron szükséges lett volna tehát a fent adott magyarázatban jelzett különbségtételt, a nőnek férje házában vagy üzletében és azon kívül üzött szerzői tevékenysége között a törvényben is kifejezni; mert, ha az ellenmondást, pld. az igazgatási közösség dogmatikus tételei alapján akarjuk megfejteni, homlokegyenest ellenkező, s a nőre nézve felette kedvezőtlen magyarázatra jutunk azzal az értelmezéssel szemben, mely socialpolitikailag véve, mai viszonyaink között egyedül helyes, s mely nagy vonásokban az előbbieken jelezve volt.¹⁾

Fentartott vagyont képez továbbá, ugyancsak a törvény alapján az olyan vagyon, mely a nőre öröklés, hagyomány vagy köteles rész címén, tehát mindhárom esetben halálesetére szóló ügylet folytán szállott, és ügyleti alapon az a vagyon, melyet 3-ik személy élők közötti ügylettel ingyenesen (ajándékozás) juttat részére, ha ugyan — s ez áll előbbi esetben az örökhagyóra is — kifejezést nyert az a szándék,

¹⁾ V. ö. az ellentét kifejtésére nézve: Dr. *Kolosváry B.* Reformok stb. id. m. 42. s köv. lapok.

hogy a juttatott vagy örökölt vagyont a fentartott javakhoz számíttassék. (1369. §.)

Föntartott vagyont továbbá, a mit a nő oly jogosítványa alapján szerez, mely jog maga is a fentartott vagyontozik; föntartott vagyont képez minden olyan dolog, mely a fentartott vagyont valamely részének elvonása, megkárosítása, vagy elpusztítása esetében kárpótlásképp adatik és végül minden oly szerzemény, mely valamely s tisztán csak a fentartott vagyont vonatkozó szerzőjogügyletből állott elő. (1370. §.) Az utóbbi pontra megjegyzendő, hogy oly jogügyletekre kell gondolnunk, melyek gazdaságilag állanak a föntartott vagyonttal causalis nexusban. Pld. ha a fentartott vagyonttal tartozó gazdasági fölszerelés kiegészítettik, vagy a föntartott vagyonton teljesítendő munka iránti munkaszerződések jönnek létre stb. A vagyont gazdasági kezelése és igazgatása volna lehetetlen, ha ez a szoros összefüggés az ily ügyletek és a föntartott vagyont között kellően nem méltányoltatnék. A §. egyéb eseteiben a surrogatio elve van kimondva. Végül föntartott vagyont képez minden, a mit a házassági szerződésben a felek, ilyenül állapítottak meg. (1368. §.)

A mi már most az elősorolt alkatelemekből álló föntartott vagyont jogi megítélését illeti, a B. G. B. 1371. §-a szabályképp mondja ki, hogy arra nézve megfelelő alkalmazásban azok a szabványok az irányadók, melyeket a törvény a vagyontkülönzés (Gütertrennung) rendszere alatt a nő vagyonttal vonatkozólag megállapított. (1426—1431. §§.) Egy lényeges korlátozást azonban maga az 1371. §. is létesített. Nevezetesen a házasság összes terheit viselő férj kötelezettségeinek könnyítéséhez a nő föntartott vagyonttal, illetőleg annak jövedelmeiből csak annyiban tartozik hozzájárulni, a mennyiben a nő behozott, s így a férj kezelése alatt álló vagyonttal a férj a házasság terheit fedezni nem tudja. A vagyont separatio mellett ugyanis a nő ez aránylagos hozzájárulása az 1424. §. szerint nem ily esetleges, hanem feltét-

len. Egyebekben a „Gütertrennung“ többi szabályai a fentartott vagyonra nézve is kiterjednek. Tehát a menyiben a nő hozzájárulása fentartott vagyonából a házaselet terheihez csakugyan szükségszerű, a férj magatartása és gazdálkodása ellenben a nő és közös gyermekek tartására, illetőleg neveltetésére nézve komoly aggodalomra adna okot, a nő a maga részéről teljesítendő hozzájárulást visszatarthatja, s a férj elhanyagolta kötelezettségeiről ő maga gondoskodhatik. Ugyanez az eset akkor, ha a férj gondnokság alá kerül vagy távollét okából neveztetik ki részére ügygondnok. (1428. §.) Ha már most a nő fentartott vagyonából önként és az 1371. §-ban jelzett szükség esetén kívül is hozzájárul a házassági terhek hordozásához, vagy átad férjének valamit fentartott vagyonából oly czélból, hogy az az átadottal ilyen terheket fedezzen, vélelem áll fenn, hogy mindez nem utólagos megtérítés szándékával történt. (1429. §.) Mikor pedig a nő fentartott vagyonát egészen a férj kezelésére bizza, az annak jövedelmeivel teljesen szabadon rendelkezhetik, de csak annyiban, a menyiben a fentartott javak józan és rendes kezelése, s a vagyon-adminisztrációból keletkező kötelezettségek ellátása, illetőleg fedezése után valami feleslegül marad. (1430. §.)

Egészében véve tehát a „Vorbehaltsgut“ jogi helyzete külső feltűnésében azonosnak látszik a magyar női különvagyonnal; csak hogy jogunk az a tétele, mely a nő különvagyonán semmiféle oly terhet nem ismer, mint a milyen a szükség esetén való kényszerű hozzájárulás a férj család-fentartási költségeihez, hanem absolute függetlenné teszi a nő szabad vagyonát, mélyrevágó elvi különbséget teremt a két intézmény között. Mint legnagyobb vivmányát a polg. törvénykönyvnek ennek ellenére is azt kell kiemelnünk, hogy míg az azelőtti jogok (pld. porosz Allg. L.-R. II 1. §. 223. és köv.) a férjnek minduntalan befolyást engedtek a nő fentartott vagyonára (Receptiz gut), addig az új német codificatio e férji befolyásoknak végkép utját vágta.

A teljesen független és önálló kezelés mellett a nő fentartott vagyonának terhére esnek általában véve a nő azon adósságai, melyek mint a fentartott vagyon kötelezettségei keletkeztek.

A fentartott vagyon ezen kötelezettségei már most a következő szempontok szerint ítélendők meg: a ptkv. 1411. §. kimondja, hogy a nő hitelezői, minden tekintet nélkül a férj haszonélvezeti és igazgatási jogára, követeléseiért a behozott vagyonban kereshetnek kielégítést. De nem feltétlenül. Mert, ha a nő adóssága a házasság után, még pedig a behozott vagyonon kötött oly ügyletből keletkezett, melyhez a törvény szerint is¹⁾ megkívánt férji beleegyezést a nő ki nem nyerte, úgy ez esetben nem a behozott, hanem a fentartott vagyon lesz felelőssé. (1412. §) Továbbá, a fentartott vagyon szavatol az oly adósságokért, melyek a nőre a házasság tartama alatt szerzett örökség avagy hagyomány folytán szállottak, ha az örökség, illetőleg hagyomány fentartott vagyonképpen szereztetett. (1413. §.) És végül szintén a fentartott javak terheit képezik azok az adósságok, melyek a házasságkötés után a fentartott vagyonba tartozó jogositványból, vagy a fentartott javak egyikének-másikának birtoklásából állottak elő, még azon esetben is, ha azok, a nő oly ipari vagy kereskedelmi üzlete folytán keletkeztek, mely üzletnek önálló folytatásához, a férj beleegyezését adta. (1414. §.)

Ezek a szabályok abszolút jellegűek és vonatkoznak nemcsak a házastársak egymásközi, hanem harmadik személyekhez való viszonyára is. Ellenben, csak a házasfelek egymásközi viszonyában, a fentartott vagyon terhére esnek a következő kötelezettségek: *a*) melyek a nő házasság tartama alatt elkövetett tiltott cselekvényeiből (ex delicto) származnak (pénzbüntetések, kártérítési kötelmek);²⁾ *b*) a fentartott vagyon jogviszonyaiból előálló kötelezettségek, még ha a házas-

¹⁾ 1395—1399; 1401—1404. §§.

²⁾ Egészen így az oldenburgi törvény (1873. ápr. 24.). 19. Art. 1. §. — Elvileg hasonló állásponton: a szász ptkv. 1680. §.

ság megkötése előttről valók is, de oly vagyontárgyakra vonatkoznak, melyek később váltak fentartott vagyonná;¹⁾ c) az a) és b) alatti kötelezettségekből előálló és egyéb esetleges perköltségek. (1415—1416. §.)

Amennyiben már most az előbbi esetek valamelyikében a fentartott vagyont terhelő ezen kötelezettségek teljesítése a behozott vagyomból történt, akkor a föntartott vagyomból a behozott részére megtérítés adandó. Amennyiben pedig a föntartott vagyomból elégittetnének ki a behozott vagyont terhelő adósságok, akkor a megtérítéssel emennek javára a behozott vagyon tartozik. (1417. §.)

A törvénykönyv házassági vagyoni jogi részének ez egyik leglényegesebb rendelkezésében az az elv van kimondva, hogy amennyiben nem specificus külön férfi és külön női kötelezettségekről van szó, a házasfelek harmadik személyekkel szemben, mint egyetemleges adóstársak szavatolnak. Fenti szabályok, melyek a házasfelek egymásközi viszonyában állapítják meg a fentartott vagyon terhére eső kötelezettségeket, egyuttal a fentartott vagyon s a behozott vagyon kiegyenlítésének is a szabályai, amennyiben a házassági hitelezők kielégítése által a törvényes egyensúly és viszony közöttük megzavartatott.

A házassági hitelezőknek ugyanis szabad választásától függ, hogy követeléseiknek kielégítését ott keressék, ahol azt biztosabbnak gondolják. Az így esetleg csökkenést szenvedett fentartott, illetőleg behozott vagyon kölcsönös kiegyenlítése már a házasfelek belső viszonyához tartozik. Mivel a törvénykönyv abból a rendszerinti esetből indult ki, hogy fentartott vagyon nem igen fordul elő (bár gyakran az ellenkező is állhat), s hogy a nő vagyona az esetek legtöbbszörében kizárólag olyan, mely, mint behozott vagyon, a férj haszonélvezeti és igazgatási joga alatt áll, méltányosnak tartotta a házassággal járó költségek és kiadások, a házasság céljából vállalt

¹⁾ Ugyanigy az oldenburgi törvény, 19. Art. 1. §.

kötelezettségek terhét egyedül a behozott vagyona háritani, mely különben is a férj esetleges külön vagyonával, mint „Ehegut“ a házasság tartama alatt elválaszthatlanul egy tömeggé olvad össze. Ugy, hogy az 1415. és 1416. §§. esetei csak mint szűkkörű kivételek állapítják meg a fentartott vagyona nézve bizonyos kötelezettségek hordozását.¹⁾

Az előadottak kiegészítéséül még azokról a törvényes biztosítási eszközökről kell megemlékeznünk, melyekkel a nő különösen férje csödjé esetében fentartott vagyonát megvédelmezteti.

Az ugynevezett praesumptio Muciana, melynek a német jogokban fennállott az a kiterjesztése, hogy bármelyik vagy mindkét házaspár birtokában levő ingó dolgok, harmadik személyekkel szemben a férj tulajdonául vélemezendők,²⁾ a német polg. törvénykönyvben annyiban megszorított, hogy a vélelem, mikor a házaspár egymásközi viszonyáról van szó, csak a férj bitelezői javára áll fönn.³⁾ Ingatlanok és ingatlan jogok tekintetében a praesumptio Muciana a tlkvi bejegyzések által ellensúlyozható és ami e kérdésnél e helyütt érdekelt, a fentartott ingó javakra nézve a tlkvi bejegyzéshez nagyjában rokontermészetű bejegyzés a hivatalos házassági vagyonlajstromokba.⁴⁾ (Güterrechtsregister) Ha pedig ez nem történt meg vagy legalább is még nem fogatosított,

¹⁾ Indokok. (*Haidlen* id. gyűjt. III. k. 167. lap.)

²⁾ V. ö. Dr. *Schröder*: Das eheliche Güterrecht nach dem Bürg. Gesetzbuche cz. id. m. 18. lap. — *Haidlen* id. gyűjt. III. k. 96—99. lapok.

³⁾ 1362. §. „Zu Gunsten der Gläubiger des Mannes wird vermuthet, dass die im Besitz eines der Ehegatten, oder beider Ehegatten befindlichen beweglichen Sachen dem Manne gehören. Dies gilt insbesondere auch für Inhaberpapiere und für Orderpapiere, die mit Blankoindossament versehen sind.“ — A § második alienája a kizárólag női használatra való tárgyakat (ruhák, ékszerek stb.) úgy a házaspár egymásközi, mint harmadik személyekkel szemben való viszonyában a nő tulajdonául vélelmezi.

⁴⁾ E lajstromoknak mikénti vezetéséről rendelkeznek az 1558-1563 §§.

a férj hitelezőjének rosszhiszemősége szintén védelmére szolgál a nő fentartott vagyonának. (1431., 1435. §§.)

A férj csődje esetében a fentartott vagyon biztosítása már nem annyira teljes. A német csödtörvény 45. §. szerint, ha bizonyittatik, hogy valamely vagyontárgy a házasság tartama alatt szereztetett, az úgy tekintendő, mintha a férj pénzével, vagyonával szereztetett volna, s ez a vélelem most már valamennyinél erősebb, s kiterjed mindenre, nem véve ki a fentartott vagyont sem. Ehhez képest — csőd esetében — a nő igényperrel kénytelen fellépni, s azt tartozik bizonyítani, hogy az igényelt tárgyakat férjétől függetlenül, önállóan s nem annak pénzén szerezte.¹⁾

III. A behozott vagyon. (*Eingebrachtes Gut.*)

A nőnek minden jelenlegi és jövő vagyona, mely az előadottak szerint a fentartott jellegű javak közé nem tartozik, behozott vagyont képez. (*Eingebrachtes Gut*; illata). Jogi természetét a behozott javaknak a férj kezelési és rendelkezési joga szabja meg, mely alá az 1363. §. értelmében a házasság megkötésével azonnal elhelyezkednek.

A fentartott javak fogalma e negatív természetű körülírásának kiegészítésére meg kell még jegyeznünk párhuzamban a törvénykönyv egy pár és a fentartott javakra kimondott különös rendelkezésével, hogy a nő házasságalatti szerzeményei közül azok, melyeket örökösödés vagy élők közötti ingyenes juttatás czimén kapott, anélkül azonban, hogy az örökhagyó vagy az ajándékozó harmadik személy a juttatott javak fentartott vagyoni jellegét kikötötte volna, szintén a behozott vagyonhoz számítandók és annak jogi sorsát követik. (1369. §.) Nemkülönben behozott vagyonnak tekinti a ptkv. azokat az ingó szerzeményeket, melyeket a férj bár igazgatási és haszonélvezeti jogának tartama alatt,

¹⁾ *Schröder* id. m. 19. lap.

de a behozott vagyonhoz tartozó javakkal eszközölt. Továbbá behozott vagyonjellegével bírnak azok az ingó dolgokon szerzett jogosítványok, melyek megszerzésére a behozott vagyon használtatott s más egyéb jogosítványok is, ha azok átruházásához az egyszerű lemondási szerződés már elégséges. (1381. §.) Háztartási tárgyak, melyeket a férj a nő által a házasság megkötésekor behozottak helyébe szerzett be, a mennyiben a régiék elromlottak, használhatatlanokká váltak, szintén mint behozott vagyon jönnek tekintetbe. (1382. §.)¹⁾

E két szakaszában a ptkv.-nek, a már fentebb említett surrogatio elve nyert kifejezést. Ellentétben az addigi jogokkal, az új codificatio sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonított annak a felfogásnak, hogy ha a vagyonhoz tartozó valamelyik vagyontárgy helyébe más lép, illetőleg a javak egyike másnak megszerzésére fordítatik, az új szerzemény az előbbinek surrogatuma, s esetleges nagyobb értékével egyetemben a vagyonátváltoztatás szempontja szerint ítélendő meg. Ez a tétel egyébként szükségszerű következménye minden olyan jogi rendezésnek, hol a vagyon visszatérítés, illetőleg tulajdonfentartás a rendezés kiinduló pontja. Meg volt a régebbi jogban is, csak hogy nem oly nagy jelentőséggel, az elv nem oly kifejezett szabályozásával, mint az új törvénykönyvben.²⁾ A törvénykönyv 1381. §-a különösen is kiemeli a bemutatóra és rendeletre szóló értékpapirokat, melyek blankogiroval ellátva nincsenek. Ha tehát a férj, a behozott vagyon eszközeivel (felhasználásával) pld. ingókat, ingókra vonatkozó

¹⁾ „Durch diese sinnreiche Bestimmung — mondja *Schröder* — wird die altsächsische Gerade als ein wandelbarer Vermögensbegriff, unter zweckmässiger Verallgemeinerung des Surrogationsprinzips wieder neu in das Rechtsleben eingeführt.“ (Das ehel. Güterrecht nach d. Bürg. Gesetzbuch — id. m. 19. lap.)

²⁾ Az azelőtti jogokban a surrogatio elve helyett a megtérítés elve volt általában az irányadó. A férj a behozott vagyonnal saját magának szerzett tulajdont, s a nőnek csak megtérítésre, illetőleg kárpótlásra volt vele szemben joga. (Porosz Allg. L.-R. II. 1. 240. és köv. §. száz ptkv. 1676. §§.) V. ö. *Schröder* id. m. 20. lap.

dologi jogokat, rendeletre szóló értékpapírokat stb. szerez, bárha ezt távolról sem teszi oly szándékkal, hogy a nő számlájára tegye, szerzeményei a nő tulajdonát képezik, mint a behozott vagyonhoz tartozó javak. A surrogatio objectiv előfeltétele tehát abban áll, hogy a nő a behozott vagyonnal történt szerzést bizonyítsa. Mert csakis az ezen uton létrejött szerzemények jutnak a surrogatio alapján az ő tulajdonába, míg a férj saját vagy harmadik személyek javaival tett szerzeményei kizárólag csakis neki alapítanak tulajdont, sőt ezt kell tartanunk a fentartott javakkal eszközölt férji szerzeményekre is, a mennyiben ugyan nem történt a szerzés kifejezetten a nő nevében. A háztartási tárgyakra nézve már tágabb körben érvényesül a surrogatio, mert a régi felszerelések pótlására beszerzett új háztartási tárgyak akkor is a nő behozott vagyonának surrogatumaiképpen tekintetnek, ha azokat a férj teljesen a saját különvagyonából, saját pénzével vette. A surrogatio másik subjectiv előfeltétele, hogy a férj a behozott vagyonnal eszközölt szerzeményeinél a behozott vagyon számlájára akart legyen szerezni, már nem a nő bizonyításának tárgya, s ha az ügyletben szerepelt harmadik idegen személy valamely jogot kíván érvényesíteni azon az alapon, hogy a szerzést a férj nem neje s a behozott vagyon javára, de saját magának kívánta eszközölni, állításának bizonyítására ő köteles.

Az adott szabályozásnak következménye, hogy a surrogatio nem terjed ki azon esetekre, ha a férj a behozott vagyonnal ingatlanokat, vagy ingatlanokra vonatkozó jogokat, avagy egyéb oly jogositványokat szerzett, melyeknek átruházására az egyszerű lemondási szerződés nem elégséges és végül, ha az új szerzemények oly ingók, mint a névre szóló értékpapírok stb. (Értékpapírok blankogiro nélkül.) (1381. §.)

Mint említve volt a nő illatá-inak jogi természetét a férj „Verwaltungsrecht“-ja szabja meg.¹⁾ Amennyiben a következő

¹⁾ Weber: „Die rechtliche Natur, der Illaten, zu welchén also alles nicht vorbehalten, gegenwärtige und künftige Vermögen der Frau

(IV.) szakaszban részletesen foglalkozunk a férji kezelési és haszonélvezeti jog terjedelmével és szabályaival, egyelőre csak annak az általános alaptételnek hangsúlyozása szükséges, hogy a fenti kategóriákban részletezett javak, melyek a női „Eingebrachtes Gut“ complexumát alkotják, tulajdonjogilag kizárólag a nőt illetik. E tekintetben, ha a tulajdoni viszonyokat vesszük irányadókul, voltakép ezeket a javakat kellene fentartott javaknak neveznünk, a „Vorbehaltsgut“ körébe esőket pedig a férji igazgatás alól kivont javaknak.

A női tulajdon szempontja az irányadó már most abban a kérdésben is, hogy milyen a helyzete a behozott vagyonnak a férj és nő hitelezői, illetőleg a házassági hitelezőkkel szemben, mely adósságok esnek a behozott vagyon terhére és melyek nem?

Nem terhelik a behozott vagyont első sorban a férjnek külön adósságai. (1410. §.) ¹⁾ Nem terhelik továbbá azok az adósságok, melyek mint az előbbi (II.) szakaszban fölfejtett, kizárólag a fentartott vagyon rovására esnek. Amennyiben azonban a nő oly adósságairól van szó, melyek nem tartoznak a fentartott vagyon kizárólagos terhei közé (1412—1414. §.), vagy legalább is csak a házastársak egymásközti viszonyában esnek a fentartott vagyon rovására, a hitelezők szabadon követelhetik leendő kielégíttetésüket az illátákból gehört, findet ihre Grundlage in dem sogenannten Verwaltungsrechte des Mannes.“ („Welches System des ehel. Güterrechts“ stb. cz. id. m. 77. lap.

¹⁾ Az igazgatási közösségnek egyik dogmatikus alaptétele, hogy a férjes nő illátái a férj adósságaiért nem szavatolnak. (Weber, id. m. 79. l.) A német ptkv. előtti jogokban azonban ez az elv, nem egy helyütt át volt törve. Egynémely particularis jogterületeken ugyanis (Stade város, Pommerania, Holstein, Hessen egyes kerületei, Rostock város — régi statutumok alapján —) a nő behozott vagyona kisebb-nagyobb mértékben a férj hitelezőinek ki volt szolgáltatva. Ujabbán az 1863. okt. 26-án kelt *lübecki* törvény 1. és 2. cikkelye mondta ki, hogy a férj adósságaiért a nő házasságkötéskor megvált vagy azután szerzett bármilyen vagyona feltétlenül szavatol, kivéve, ha a házastársak vagyonekülönzésben élnek. Vagyonekülönzésben élőknek tekinti pedig a *lübecki*

is. (1411. §.) Ha ez utóbb említett adósságok tekintetében csakugyan történt kielégítés, akkor a férj a behozott vagyon részére a fentartottból az 1417. § ismert rendelkezése szerint megtérítést követelhet.

A behozott vagyon teherhordása tekintetében e főszabályokon kívül megemlítendő még az 1412. §.-ból levonható azon rendelkezés, hogy a behozott vagyon felelős a nő azon kötelezettségeiért, melyek annak valamely házasságkötés után kelt jogügyletéből származnak, s a férj a jogügyletbe beleegyezését adta, vagy pedig maga a jogügylet volt oly természetű, mely a férjjel szemben hozzájárulása nélkül is joghatályos. A nő pervitelének költségei is terhelik a behozott vagyont, származtak legyen bár oly ügyletek megperesítéséből is, mely ügyletek a férjet a behozott vagyon tekintetében különben nem kötelezik.

E szakaszban a behozott vagyon oly terheiről foglaltatik rendelkezés, mely terhek a férj igazgatási és haszonélvezeti jogával szoros kapcsolatban állanak. Tulajdonképpen a férj kötelezettségeit és terheit képezik, de úgy hárulnak rája, mint az igazgatási közösség fejére, s ezért közvetve a behozott vagyonnak terheiképpen tekintendők. Az 1412. §. rendelkezéseinek jellege általános, mert bizonyos jogügyleti kötelezettségekről és perköltségekről szól, a mennyiben a hi-jog a házastársakat akkor, ha a házasságkötéskor a nő — vagy a házasság tartama alatt is, az illetékes hatóság előtt kijelenti, hogy férje adósságaiért vagyonával szavatolni nem akar, vagy a szavatolás alól vagyona egy részét kivonja. Hatálya e nyilatkozatnak, 3-ik személyekkel szemben a közzététel napjától kezdve van. Hasonló intézkedést tartalmaznak az 1875. decz. 9-én kelt *Wismar* városi statutum 4. és 5. §§-ai.

A Bürg. Gesetzbuch álláspontja lényegében egyezik a német közönséges joggal, s egyuttal hasonló alapon rendelkeznek a porosz Allg. L.-R. (II 1. 257—260 §§.), az 1873. ápr. 24-iki oldenburgi törvény és a szász ptkv. is. (1678. 1685 §.) Ez álláspont főérvei: az igazg. közösség alapelveinek érintetlensége, a történelmi jogfejlődés iránymutatása, a méltányosság és végre az ellensúlyozásképp szabályozott praesumptio Muciana. (1362. §. szerint.) — V. ö. *Motive*; id. *Haidlen* id. gyűjt. III. k. 159—163. lap.

vatkozott jogügyletek a férjjel szemben, az ő beleegyezése nélkül is hatályosak, illetőleg nem hatályosak stb. Az igazgatási és haszonélvezeti joggal összefüggő oly terhek és adósságok, melyek közvetve a behozott vagyon terheinek is nevezhetők, részletesen a ptkv. 1384—1388. §-ban vannak szabályozva. Ide sorozhatók első sorban is mindazok a költségek, melyeket a behozott vagyon hasznainak és jövedelmeinek huzhatása miatt, vagy a behozott vagyonhoz tartozó egyes javak fenttarthatása végett kell a férjnek megtennie, a haszonélvezetre vonatkozó szabályok szerint, s mely költségek fedezése a férj kezelési jogból kifolyólag természetesen a behozott vagyonból történik. (1384. §.) Továbbá a behozott vagyonon fekvő összes közterhek, esetleges magánjogi természetű terhek és azok a költségek, melyek valamely s a behozott vagyonhoz tartozó dolog, vagyontárgy biztosítására szükségesek. (1385. §.) Továbbá viseli a férj s így közvetve a behozott vagyon a nő által vállalt kötelezettségek után járó kamatokat, amennyiben a kötelezettség természete alapján, az a behozott vagyonnal szemben követelhető. Viseli a nő összes oly kötelezettségeinek terhét, melyek rendszerint visszatérő szolgáltatásokra vonatkoznak, ideértve a nő esetleges tartásra irányuló kötelezettségét, a mennyiben a behozott vagyonnak rendes kezelése mellett mutatkozó jövedelmeiből ez lehetséges. Természetesen, ha e kamat vagy más visszatérő szolgáltatások iránti kötelezettségek a házasfelek egymásközi viszonyában a nő fentartott vagyonára esnek, a behozott javak a teher alól szabadulnak. (1386. §.) Továbbá a férj, illetőleg a behozott vagyon terheit képezik minden s a behozott vagyon iránt folytatott per költségei; a nő per költségei is, ha ugyan nem esnek a fentartott vagyon rovására és végül a nő ellen indított bünvádi eljárás során, a védelemnek költségei. (1387. §.) Az elősorolt három utóbbi szakasz eseteiben (1385—1387. §.) a férj és nő, a hitelezővel szemben mint egyetemleges adóstársak tekintendők. (1388. §.)

A behozott vagyon alkatelemein, jogi természetén, és a behozott vagyon terhein kívül, amennyiben az igazgatási közösség szabályozásának összes többi érintkező pontjai a férj igazgatási és haszonélvezeti joga terjedelmével lesznek bővebben szemügyre veendők, egy kérdés áll még előttünk: a behozott vagyon biztosítása. Az első rendelkezése a ptkv.-nek e tekintetben az 1372. §-ban foglaltatik s arról szól, hogy bármelyik házaspár követelheti, hogy a behozott vagyon állagáról mindkettőjük közreműködése mellett pontos jegyzék vétessek föl. Szakértők alkalmazása e vagyonállag megállapításoknál nem kötelező, de bármelyik fél saját költségére igénybe veheti azokat. A vagyonmegállapítás nehézségein az 1362. §-ban fölállított vélelem segít. Ez a vélelem a római praesumptio Mucianának, még a német közönséges jogban divatozott szabályozásától is lényegesen eltérő alakja; kihatásairól s a férj csődje esetében való átváltozásáról egy, specialiter a férj hitelezői érdekében felállított csődjogi vélelemmé (minden, mi a házasság alatt szerzettetett, a férj pénzén szerzettnek tekintendő), az előzőekben már volt szó, s így a mondottakra visszautalunk.¹⁾

Ami a formális biztosítékokat illeti, ezeknek elsőjét az 1391. §. foglalja magában. E szerint, ha a férjnek magatartása alapos okot ad arra az aggályra, hogy a nő jogai a behozott vagyont komolyan veszélyeztető módon megsértetnek, joga van ez utóbbinak férjétől biztosíték-nyújtást követelni. Nemkülönben, ha a nőnek az igazgatási és haszonélvezeti jogból származó azon igényei vannak veszélyeztetve, melyek a behozott vagyonban foglalt elfogyasztható dolgok értékének leendő megtérítésére irányulnak. Az 1376. §. 1. bekezdése ugyanis a behozott vagyon elfogyasztható részei felett (pénz) a férjnek teljesen korlátlan rendelkezési jogot ad, s így a codificatio méltányosnak tartotta, hogy a nő érdekeit kellő biztosítással vegye körül, annál is inkább, mert

¹⁾ Lásd 52—53 lapok.

tapasztalati tény, hogy az esetek legtöbbszörében a nő minden vagyona, ilyen elfogyasztható dolgokból, különösen pénzből szokott állani.¹⁾ Ha a biztosítás követelésének előfeltételei meg vannak, amennyiben a behozott vagyonhoz bemutatóra szülő értékpapírok is tartoznak, követelheti a nő, hogy azok az ő nevére irassanak át, vagy letétbe helyeztessenek oly meghatározás mellett, miszerint a férj azokat csak neje beleegyezése mellett vehesse fel. (1392., 1393. §§.)²⁾

Mint legradikálisabb biztosítási eszköz szerepel a nőnek az a joga, hogy a férj igazgatási és haszonélvezeti jogának birói uton leendő megszüntetését követelje. Ennek esetei az 1418. §. 1—5. pontjai alatt taxative vannak felsorolva. Hatályukról és következményeiről azonban, mert egyuttal az igazgatási közösség megszüntét is jelentik, s alkalmazásuk esetén a házassági vagyonjog egy egészen más rendszerének, a Gütertrennung-nak igénybevételére vezetnek, csak az V. szakaszban fogunk szólani.

Kapcsolatban a biztosítással, végül még felemlíthető a nőnek a házasság tartama alatt bármikor érvényesíthető az a kereseti joga, hogy a behozott vagyon tiszta jövedelméből a férj az ő és a család ellátásáról, polgári állásához mértén gondoskadjék. Minden egyéb jogigény, mely az asszonyt férjével szemben, annak igazgatási jogából kifolyólag törvény szerint megilleti, még ha fönn is forognak azok az előfeltételek, melyek között a behozott vagyon biztosítása követelhető, csak az igazgatási és haszonélvezeti jog megszünte után érvényesíthető. (1394., 1389. §.)

¹⁾ V. ö. Commissions-Protokoll, *Haidlen* id. gyűjt. III. k. 131. lap.

²⁾ Sokkal tágabb körben enged a nőnek biztosítás iránti jogokat a porosz Landrecht (II. 1. 254. s köv. §.), azonban egyuttal a férjnek rendelkezési jogát is a behozott vagyon felett sokkal kiterjedtebbnek szabályozza, mint az új Bürg. Gesetzb. A szász ptkv. 390. §-a biztosításképpen a nőnek férje ingatlanain törv. zálogozimét ad.

IV. Az igazgatási és haszonélvezeti jog és korlátozásai.

Az igazgatási közösség rendszerének általános jellemzése során ki volt emelve (I), hogy az egész rendszer gerince és legjellemzőbb tulajdonsága a férji igazgatási és haszonélvezeti jog, melytől, illetőleg melynek a női és férji vagyona egyaránt kiterjedő közösségétől az egész rendszer is az elnevezését vette.

A férj igazgatási és haszonélvezeti jogát a házasságkötésének ténye alapítja meg; ez az az időpont, melytől kezdve a házaspár egymásközi és harmadik személyekkel szemben való viszonyaikban megjelenik külön vagyon-kategóriaképpen az „Ehegut,“ illetőleg az „Eingebrachtes Gut,“ mert mint láttuk, bizonyos javak az igazgatás közösségéből ki vannak vonva. Mihelyt a házasság megkötött, jogosítva van a férj a behozott vagyonhoz tartozó összes javakat birtokba venni (1373. §.), hogy a törvény korlátai között azok felett igazgatási és haszonélvezeti jogát gyakorlatba vehesse. (1363. §.) Ha azonban a házasságot oly nővel kötötte, ki cselekvőképességében korlátozva volt, s kinek törvényes képviselője a házasságba belé nem egyezett, ez esetben a vagyonelkülönzés rendkívüli állapota következik be, s a férjet semmiféle igazgatási s kezelési jog neje vagyonán meg nem illeti. (1364. §.) Az igazgatási közösség kizárása az ily házasságkötéseknél annyira állandó jellegű, hogy még akkor sem áll be a törvényszerű állapot, ha a törvényes képviselő a megkötött házassághoz utólagos beleegyezését adja, vagy a nő eléri teljes cselekvőképességét, hanem tart tovább a vagyonelkülönzés, mint az 1426—1431. §§-ok „Gütertrennung“-ja. Ez egyetlen kivételes esettől eltekintve, a törvényszerűen bekövetkező igazgatási és kezelési jog gyakorlása tárgyában már most a törv.-könyv a következő általános rendelkezést tartalmazza: A férj köteles a behozott vagyont „rendszerinti“ (ordnungsmässig) módon kezelni. (1374. §.) A törvény az „ordnungsmässig“ kezelés alatt a férji kezelési jogok közészerű terjedelmét érti, mely

távolról sem olyan tág, mint volt az igazgatási közösség régebbi (középkori) álláspontja szerint, de viszont oly kétségbeejtő aprólékossággal sincsen körülnyírva, mint a szász polg. törvénykönyvben.¹⁾ Ellenkezőleg, az új szabályozás a férji kezelési jogot úgy fogta föl, mint oly jogosítványt, mely a rendes haszonélvezeten felül, mint több (plus) illeti meg a

¹⁾ A középkori jogban a férj igazgatási jogával kapcsolatban volt az ingók korlátlan elidegenítésének joga, melylyel szemben a nő védelmére bizonyos visszatérítési kötelezettségek állottak fenn. E rendezés teljesen jogosult volt a tulnyomóan természetgazdaság korában, hol is minden ingó dolog csereeszközkép szerepelt, akárcsak a pénz, s közvetítője volt a forgalomnak. Ennek az álláspontnak mai társadalmi és gazdasági viszonyaink közepette természetesen nem lehet helye, jóllehet az 1873. évi oldenburgi törvény, sőt a porosz Landrecht is még ehhez az állásponthoz ragaszkodnak; viszont azonban nem felel meg az igazgatási közösség alapelveinek az az és a középkortól sokszorosán eltérő szabályozás sem, mely pld. a szász ptkv.-be csuszott be, hol a férji haszonélvezet, s a férji rendelkezési jog tulságba menő aprólékossággal van mindenfelől korlátozva. A szász ptkv. álláspontját egyébként jellemzi az, hogy a behozott vagyon elfogyasztható tárgyait quasi usus fructusképpen utalja a férj tulajdonába; a többi ingók elidegenítéséhez pedig kivétel nélkül megkívánja a nő beleegyezését. A német codificatio előtti jogok általános képe különben azt mutatja, hogy a közigazgatási jog mindenütt meghaladja a közönséges haszonélvezetet. A jog kiterjedése és főleg gyakorlásának módja azonban nagy változatossággal volt a particularis jogokban szabályozva. S különösen az nem világos e korábbi jogokból, hogy a férj „Verwaltungsrecht“-jét hogyan, mily benső jogi természettel ruházták fel. Ugy e, mint *hatványozott haszonélvezetet*, melynél a férj a vagyon igazgatását ép úgy, mint a haszonélvezeti jogban foglalt jogosítványokat a saját nevében, a saját veszélyére gyakorolja — felelős maradván a nőnek, igazgatási joga gyakorlása közben vétkesen vagy az elidegenítésekkel okozott károsító, vagyontesőkkentő cselekvényeiért — vagy pedig úgy fogták-e fel e „Verwaltungsrecht“-et, mint a férji haszonélvezettől különböző, emennek következményét nem képező külön férji jogosítványt, melynek tartalma az, hogy a férj a férji haszonélvezetbe nem foglalt s a behozott vagyonra nézve szükséges cselekvényeket — e külön igazgatási jog keretén belől — a nő nevében és annak számlájára foganosithatja. — V. ö. Motive, *Haidlen* id. gyűjt. III. k. 117—119. lapok, továbbá *Schröder* : Das ehel. Güterrecht nach d. Bürg.-Gesetz. cz. id. m. 21. lap.

férjet; megengedi neki tudniillik, hogy a megtérítés fentartásával, a nő elfogyasztható jellegű illátái, különösen pedig pénze felett szabadon és minden befolyástól mentesen rendelkezessék (1376. §.), s viszont kiadhasson a behozott vagyonból oly dolgokat, melyek kiszolgáltatására a nő harmadik személyekkel szemben kötelezve van, vagy pedig föl számíthasson a nő hitelezőivel szemben, minden a nőt megillető compensálható követelést. (U. ott.) A férjnek e jogositványai kivételt képeznek az 1375. §. általános szabálya alól, mely szerint a nő nevében ügyleteket kötni, őt leköteleni rendszerint nincs a férjnek megengedve, hanem ha erre specialis felhatalmazást kap. A kivételezés alapján történt szabályozással távozott el a német *codificatio* a szász jogtól, melyhez mégis legközelebb áll, s ezzel lépett rá arra a középutra, mely, mint előbb jelezve volt, a mai társadalmi és gazdasági viszonyoknak eléggé meg is felel.

Elfogyasztható dolgok alatt értenünk kell pedig a *codex* szellemében olyan ingó dolgokat és dologösszességeket is, melyeknek rendszerinti használata éppen abból áll, hogy elidegenítés tárgyát képezzék, tehát pénz, bankjegy, üzletben főlhalmozott portékák stb., melyek a behozott vagyonhoz tartoznak. Ha tehát a férj ahhoz, hogy neje önálló ipari és kereskedelmi üzletet folytasson, beleegyezését nem adja, az ilyen üzlet vezetését és az abban eladásra főlhalmozott ingóságok értékesítését is önmaga veheti át. Ha pedig az illáták között leltározott ingatlan van, az egyes leltári tárgyak felett a férj szintén az „*ordnungsmaßig*“ kezelés korlátaiban belül szabadon rendelkezik. (1378. §.) Egyébként az itt alkalmazásba jövő haszonélvezeti szabályok szerint az időközben kiselejtezett vagy elpusztult tárgyak pótlására köteles s a pótolta dolgok ez által behozott vagyonná válnak.

Az 1375. §. már említett rendelkezése a férji igazgatási jogot megállapító 1373. és 1374. §§-ok mellett a harmadik általános főszabályt foglalja magában, mely szerint a férj, neje hozzájárulása nélkül, a behozott vagyon állaga felett

nem rendelkezhetik. A kivételeket ez alól a föntiekben már láttuk, s így általános szabály szerint a férj minden oly ügylete, mely a nő megkérdezése nélkül jött létre, egyedül csak a férjet magát kötelezi, a behozott vagyona azonban nem vonatkozhatik. A szabály jelentősége csakis a házasfelek egymásközi viszonyában áll fönn, s jóhiszemű harmadik személyekkel szemben, a jogtalan elidegenítéseknél is, az a tétel nyer alkalmazást, hogy „Hand muss Hand wahren.“¹⁾ A nő beleegyezése nem mint külön esetekkénti teljes fölhatalmazás jő tekintetbe, hanem csak egyszerű hozzájáruláskép, mely magában foglalja a férj feljogosítását arra, hogy concret esetben rendelkezési jogot gyakoroljon s egyuttal neje nevében is eljárjon. A hozzájárulás eme jellegét nem érinti, hogy egyszer s mindenkorra is megadható, a nélkül, hogy ily esetben külön házassági szerződésre volna szükség.

A „rendszerinti“ („ordnungsmässig“) és a nő beleegyezéséhez kötött kezelés és igazgatás körén belől a nő beleegyezése, ha indokolatlanul megtagadtatik, pótolható. Történik ez oly esetben, mikor ép a behozott vagyon érdekében szükséges némely intézkedések, mint pld. értékpapírok conversiója, vagy az „ehehafte Noth“ parancsolta elidegenítések stb. foganatosítását a nő alaptalan ellenmondásával megátolja, vagy távollét, betegség okából a beleegyezést meg nem teheti, jöllehet a késedelemben veszély rejlik. A férj ilyenkor a gyámhatósághoz fordulhat, mely a hiányzó beleegyezést határozatával pótolhatja. (1379. §.)

Egyébként a nővel szemben az igazgatási és haszonélvezeti jog egész tartama alatt kötelezve van a férj, hogy a vagyonigazgatás állapotáról és viszonyairól kimerítő fölvilágosítást adjon. (1374. §.)

Az igazgatási jogból folyó mindazon önálló jogosítványok gyakorlására nézve, melyek a nő beleegyezését nem igénylik, szem előtt kell a férjnek tartania, hogy azokkal törvény értelmében csak a behozott vagyon „rendszerinti“

¹⁾ V. ö. Bürg. Gesetzbuch 932., 935., 1207. §§.

kezelhetése céljából élhet. Sőt, ha a rendszerinti kezelhetés gazdasági célja esetleg megkivánná a szabadon elfogyasztható ingók azonnali kipótolasát, a férj kénytelen lesz azt már az igazgatás folyama alatt megtenni, jóllehet általános szabály szerint e kipótolásnak, illetőleg megtérítésnek csak az egész igazgatási közösség megszűnésekor van helye. (1377. §.)¹⁾

További s a férj igazgatási jogából folyó jogosítvány az, melynek értelmében a behozott vagyonhoz tartozó jogokat saját nevében bíróilag ő érvényesítheti, s ha az érvényesítendő jog oly természetű, mely fölött a férj rendelkezési joga a nő hozzájárulásához kötve nincs, akkor a kieszközölt ítélet ép úgy joghatályos a nővel, mint saját magával szemben. (1380. §.)

A behozott vagyonnal szerzett ingó dolgokról és különösen a háztartáshoz tartozó felszerelési tárgyakról a fentiekben részletesen volt szó. Ami már most a férj haszonélvezeti jogait a nő illátáira vonatkozólag illeti, e tekintetben a német ptkv. 1383. §-a a közönséges haszonélvezeti szabályokra utal. (1039. §. és köv.; 1073. §. és köv.) Mint különösebben is kiemelendő szabály az 1039. §. 1. bekezdésének 2-ik mondata érdemel figyelmet, mely szerint a rendes gazdálkodás ellenére, annak szabályain tulmenőleg huzott gyümölcsök tulajdonává válnak ugyan a férjnek, de ezek iránt kárpótlási kötelezettsége áll fönn nejével szemben. Az 1039. §. e tekintetben a haszonélvezőt biztosítéknyújtásra is kötelezi, ez a tétel azonban a férjre, (a házassági vagyonjogban) nem alkalmazandó.²⁾

Ilyen keretek között gyakorolható igazgatási és haszon-

¹⁾ E rendelkezésben is kitűnik az új codificatio a régi jogtól eltérő az az álláspontja, hogy a behozott vagyonban foglalt elfogyasztható dolgokat is nem a férj, hanem a nő tulajdonának tekinti, s így a közösség megszűnésekor is, nem kártérítéssel, hanem az illető dolgok visszaidadásával tartozik. V. ö. egyébiránt: *Motive, Haidlen* id. gyűjt. III. k. 122—124. lap.

²⁾ V. ö. Kommissions-Protokoll. *Haidlen* id. gyűjt. III. k. 127. lap.

élvezeti joga mellett a férj kötelezettségei¹⁾ már most a következők:

Mindenekelőtt azok a terhek és kötelezettségek, melyekkel a III. szakaszban,²⁾ mint a behozott vagyon bizonyos terheivel foglalkoztunk, s melyek az igazgatási és haszonélvezeti jognak közvetlen folyományai. (1384. §., 1388. §.)

A férj e tárgyú kötelezettségeivel kapcsolatos, hogy ha netalán oly rendkívüli kiadásokat tett a sajátjából az igazgatása alatt álló behozott vagyon érdekében, melyeket a körülményekhez képest szükségesnek tartott és kellett is tartania, akkor, amennyiben azok igazgatási és haszonélvezeti jogával járó terheknek nem tekinthetők, a nőtől megtérítést követelhet. (1390. §.)

Azután a házaselet terhei (ehelicher Aufwand), melyek viselése első sorban a férj vállaira hárul. (1389. §.) Hogy mit kell a „házaselet terhei“, a „házaselettel járó kiadások“ alatt értenünk, azt a német ptkv. úgy itt, mint az 1529. §. esetében — hol szintén e fogalommal operál — meg nem oldva, a gyakorlathoz utalja. Egészben véve, mert hisz definiíciót rendkívüli casuistika nélkül lehetetlen volna adni, az „ehelicher Aufwand“, a házaselek és gyermekeik összes személyes szükségleteit, eltartását, utóbb említettek nevelését jelenti, sőt a családban élő szülők eltartását és minden egyéb olyan költséget és terhet is, melyek a család, illetőleg a férj társadalmi állásánál fogva állanak elő. A házaselet terheinek fedezése, a férj első és leggyakorlatibb jelentőségű kötelezettsége. Ha elhanyagolja, a nő követelheti, hogy behozott vagyonának jövedelmei legelőször is ezekre a szükségletekre fordíttassanak, s mint láttuk, ez igényét nemcsak bármikor érvényesítheti (1394. §.), de ha a szükség úgy hozza magával, ez alapon a vagyonelkülönzés kimondására is pert indíthat. (1418. §.)

Hozzá tartozik továbbá a férj kötelezettségeihez a biz-

¹⁾ Mondhatjuk „igazgatási és haszonélvezői kötelezettségei.“

²⁾ Lásd 56. és köv. lap.

tosíték-nyújtás is (az 1391—1393. §§. eseteiben), amiről a behozott vagyon biztosításáról szólva már megemlékeztünk.¹⁾ Szintén volt szó arról is, hogy a férj adósságaiért a behozott vagyon nem felelős (1375., 1410. §§.), de már igenis a férj hitelezőinek kielégítésére szolgál a behozott vagyonnak minden gyümölcse, hozadéka, de csak annyiban, amennyiben ezáltal a házaselet terheinek viselése, tehát a nő s a gyermekek eltartása stb. nem csorbul és a nő ez alapon, a behozott vagyon jövedelmeinek lefoglalása ellen szót nem emel. (1375., 1408., 1410., 1407. §§.) Ellenkező esetben az itt haszonélvezőképpen tekintendő férj minden, s a behozott vagyonból huzott jövedelme a hitelezők kielégítése végett lefoglalható.²⁾

Nagy vonásokban ez volt a férjnek, mint az igazgatási közösség fejének jogállása a Bürg. Gesetzbuch szabályozása szerint. A férji jogok és kötelezettségek azonban a behozott vagyon igazgatásának csak egyik — mindenesetre nagyobb-szabásu oldalát képezik — a viszony más oldalán ott állnak a női jogok, mint amazoknak kiegészítői, egyuttal pedig anyagilag véve a férj „Verwaltungsrecht“-jének nem kevésbé jelentős koriátzásai. Az itt érvényesülő legislatív szempontok kivétel nélkül mind a méltányosságnak szempontjai. Voltakép pedig föl-fölütődő symptomái a német törvényhozás fölébredt lelkiismeretének, mely a férji jogok tényleges, sőt jogilag vett tultengésében is veszedelmét látta a nő igazságos érdekeinek. Ezért több-kevesebb befolyást igyekeztek javára biztosítani. Annyi bizonyos, hogy minél czikornyásabb a német ptkv. az a §. sorozata, mely e kérdéssel foglalkozik, annál

¹⁾ Lásd III. szakasz 59. és köv. lapon.

²⁾ A régebbi jogokban (pld. porosz Landrecht II. 1. 257. §.) a férj adósságaiért szavatolt az ő haszonélvezeti joga is, mint ilyen. A hitelezők zálogjogot szerezhettek rája, mi azonban az új codificatio szerint immár elesett. Elesett ehhez képest az is, hogy a férj haszonélvezeti joga végrehajtási zárlat tárgyát képezhesse. V. ö. *Schröder*: „Das chel. Güterrecht nach dem Bürg. Gesetzbuch“ cz. id. m. 24. lap.

valószínűbb, hogy a férji „Verwaltungsrecht“ fönti szabályozásában a nemi egyenlőséget még minimális méretekben sem valósította meg. A német Entwurf egyik kritikusa, a házassági vagyoni jogi rész tervezett szabályozásáról azt mondta: „Der Gedanke der Motive ist der, die Frau soll für die Zwecke der Ehe möglichst ausgeschlachtet werden.“¹⁾ Az alábbiakban azt kell vizsgálnunk a nő jogainak szemléltetésével, hogy e jellemzés nem a készülődő, hanem a már befejezett törvénykönyvre mennyiben talál és mennyiben nem.

Mindenekelőtt, ami a már fentebb érintett női jogosítványokat illeti, láttuk, hogy a férj a behozott vagyon feletti rendelkezéseiben a nő beleegyezéséhez van kötve. Ez volna mindenesetre legnyomatékosabb női jog. Ellensúlyoztatik azonban a következők által: a nő beleegyezése a gyámhatóság beleegyezésével mindig pótolható, ha a nő annak megadására nem hajlandó. Továbbá, nem szükséges a nő beleegyezése bizonyos kivételes esetekben (1376. §.); hozzátehetjük éppen olyan esetekben, hol a gyakorlati élet bizonyossága szerint majdnem kizárólag volna valami jelentősége. Egy második női jog, hogy a behozott vagyon jövedelmeinek első sorban a házasság terheire való fordítását a nő bármikor követelheti (tehát, hogy a férj élelmezéséről, gyermekek neveléséről stb. gondoskodjék). Továbbá a behozott vagyon evidens veszélyében a férjet biztosíték nyújtására lehet bizonyos esetekben kötelezni, sőt kereseti uton kérni, hogy a bíróság az igazgatási közösséget megszüntesse (perelni Gütertrennung-ra).

Mindezeket kiegészítőleg végre az 1394. §. veendő figyelembe, mely szerint a nő minden egyéb esetleges igényeit, melyek a férji kizárólagos igazgatásból állanak elő, még ha a behozott vagyon meghatározott biztosítási eseteinek előfeltételei is forognak fenn, csak akkor lehet érvényesíteni, ha az igazgatási közösség már megszűnt (tehát a

¹⁾ Dr. O. Bähr: „Zur Beurtheilung des Entwurfs eines bürgerlichen Gesetzbuchs für das Deutsche Reich.“ München. 1888. 150. lap.

házasság halál vagy birói felbontással való megszűnésekor). Ezzel a codex lehetőleg nyugodtá és zavartalanná kívánta tenni a férj vagyongazgatását és haszonélvezetét.

A nőnek előszámlált ezen jogositványai azonban nem oly jogositványok, melyek behozott vagyona sorsának intézésében a legkisebb positiv befolyást is biztosíthatnák neki. Pusztá védelmi eszközök oly esetekre, hol már a legnagyobb érdeksérelmek rendesen megtörténtek.

Positiv közreműködést a német törvény a férjes nőnek csak ott enged, hol bizonyos feltételek mellett és bizonyos körben elismeri azt a képességét, hogy behozott vagyona felett rendelkezessék.

Ennek a képességnek általános elismerése az 1395. §-ban van, mely szerint a nő, férjének beleegyezése mellett, a behozott vagyon fölött intézkedhetik.¹⁾ A törvénykönyv indoklásában több helyt ki van emelve, sőt a fentartott vagyonra nézve érvényesítve is, az az alapprincipium, hogy maga a házasságkötés és annak különböző vagyonjogi követ-

¹⁾ A férjes nő cselekvési képessége megszorítása tekintetében a Bürg. Gesetzbuch előtti jogok egyáltalában nem voltak egyöntetűek. Nagyonbrészt ugyan elismertett legalább elvben, hogy a házasságkötéssel a cselekvőképesség érintve nincs, de annál sürűbbek voltak a megszorítások a nő vagyona feletti rendelkezési joga tekintetében, s mind azon czélból, hogy ezzel a férj haszonélvezeti és igazgatási joga lehető teljes védelemben részesíttessék. A német közönséges jog a doctrína tulnyomó álláspontja szerint érvényesnek ismeri el a nő által kötött ügyleteket feltétlenül; de csak annyiban engedi azokat realizálni, amennyiben ezzel a férj haszonélvezeti joga nem csorbul. Lényegileg ez a kiindulási pontja az 1873. évi oldenburgi törvénynek is, azonban a férj beleegyezése nélkül s a behozott vagyon tekintetében kötött ügyleteit a nőnek, 8 articulussában semmisnek nyilvánítja. S ez az utóbbi tétel a német jogok legáltalánosabban követett felfogása. Különösen kifejezést nyer többek közt a szász ptkv. 1638. és 1641. §§-ban. Hasonlóan a porosz Landrechtben (II. 1.; 188., 189., 320. §§.) és különböző régi statutumok alapján Bajorország és Württemberg több vidékein ugyanily értelemben történt a szabályozás. Természetesen kivételeket az ált. szabály alól mindenik jog ismert. V. ö. *Motive, Haidlen* id. gyűjt. III. k. 134—139. lapok.

kezményei a nő cselekvő és rendelkezési képességét általában nem érintik.¹⁾ A férj igazgatási és kezelési jogai védelmére a házassági vagyonjog törvényes rendszerénél a nő rendelkezési képessége mégis sokszorosan megszorított, tekintettel a behozott vagyont kitevő javaira. Azonban egy fontos különbséggel a nő által kötött jogügyletek természete szerint. Az 1395. §. t. i. csak a dologi jogi jellegű rendelkezésekre nézve kívánja meg az ügylet érvényességéhez a férj beleegyezését, még pedig úgy a felek egymásközi, mint 3-ik személyekhez való viszonyában. Harmadik személy evidens jóhiszeműség mellett sem hivatkozhatik²⁾ a nő férji beleegyezés nélkül kötött ügyleteire, mert azok — amennyiben nem tartoznak a kivételek közé — joghatálylyal per absolutem nem bírnak. Hasonlókép megfosztotta a törvénykönyv minden joghatályától a nőnek azokat az egyoldalú ügyleteit is, melyekben indirecte foglaltatik rendelkezés a behozott vagyon fölött, ha a férj beleegyezését azokhoz nem adta. (1398. §.)³⁾ Ellenben a nő pusztán obligatorius jellegű jogügyletei, melyeknél a behozott vagyon tekintetében a férj beleegyezése nélkül kötelezte magát valamely szolgáltatásra (Schuldverträge), kifelé érvényesek lesznek, őt személyileg kötelezik is, s csak a házasság felek egymásközi viszonyában nem állanak meg.

Az ilyen kötelezettségek az igazgatási közösség tartama alatt csak akkor hajthatók be a behozott vagyonon, ha a férj utólag beleegyezését megadta. Hatályos lesz azonban az ilyen férji beleegyezés nélkül elvállalt kötelezettség még

¹⁾ *Motive, Haidlen* id. gyűjt. III. k. 134. l.

²⁾ 1404. §.: „Die Beschränkungen, denen die Frau nach den §§. 1395. bis 1403. unterliegt, muss ein Dritter auch dann gegen sich gelten lassen, wenn er nicht gewusst hat, dass die Frau eine Ehefrau ist.“

³⁾ Elfogadást feltételező jogügyleteknél (pld. felmondás) még a férj egyszerű beleegyezése sem elegendő, hanem szükséges, hogy írásba foglaltassék; aminek hiányában az érdekelt 3-ik személy a nő ügyleti nyilatkozatát visszautasíthatja. (B. G. B. 182. §. 3. bekezdés és 111. §.)

abban az esetben is, ha belőle a behozott vagyon gazdagodott, az esetleges gazdagodás erejéig. (1399. §.)

Az 1395. §. elvét részletezi az 1396. §., amennyiben a nőnek szerződéses uton tett rendelkezéseit (itt is dologi jellegű rendelkezések értendők, tehát tulajdon átruházás, zálogjog engedés stb.), a behozott vagyon felett attól teszi függővé, hogy a férj azokat utólag jóváhagyja-e, vagy sem? Ily szerződések esetén az ügyleti ellenfél addig kötelezve marad, míg a férj a jóváhagyás tárgyában nyilatkozik. A nyilatkozatok tekintetében semmi formai kellék nem áll fenn, intézheti azt a férj akár nejéhez, akár a szerződésbeli ellenfélkép szereplő harmadikhoz. Ha azonban ez az utóbbi követeli a döntést, a férj csak előtte nyilatkozhatik, s a nőnek hatályos beleegyezési vagy belenemegyezési kijelentést innentől kezdve már nem tehet. Ily esetben továbbá az is szabály, hogy a nyilatkozatnak a fölszólítástól számított két hét alatt kell megtörténnie. A két hét elmulasztása egyenlő a helybenhagyás megtagadásával. Ha sem a harmadik személy nyilatkozatot nem követel, sem a férj ilyet proprio motu nem tesz, úgy az ügylet az igazgatási közösség megszűnésével érvényessé válik. A két hét folyama alatt, amíg tehát az egész ügylet még függőben van, a szerződő ellenfél visszaléphet az ügylettől, ha annak kötéskor vagy nem tudta, miszerint a nő, kivel szerződött férjes asszony, vagy ha tudta is, de ez őt a férj ki nem nyert előzetes beleegyezése tekintetében megtévesztette.

A megtagadott férji beleegyezéssel az ügylet végkép semmissé válik és az sem reconvalescálja, ha az igazgatási közösség megszűnik. (1396., 1397. §§.)

A perbenállás képességét önmagában a házasság és a férj igazgatási és kezelési joga nem érinti, s tényleg a férj ált. szabály szerint (részben mint egyetemleges adóstars) szavattól a behozott vagyonnal a nő minden perköltségeért, melynek fizetésében ítéletileg elmarasztaltatott. (1387., 1412. §.) A nő teljes perképességét azonban mégis csak a férj beleegyezése adja meg, mert ellenkező esetben maga az ítélet a

behozott vagyont illetőleg a férjre nézve nem hatályos. A behozott vagyonhoz tartozó valamely jog érvényesítésére meg plane feltétel az, hogy a férj a nő által indítandó perhez hozzájáruljon. (1400. §.) Az ez alól a szabály alól tett kivételeket egyelőre mellőzve, kapcsolatban az előbbieknél során részletezett megszorításokkal, megjegyzendő, hogy sem perindításhoz, sem a behozott vagyon fölötti rendelkezésekhez (1395–1399. §§.) nem kell férji beleegyezés, ha a férj annak megadásában betegség vagy távollét okán gátolva van s a késelemben veszedelem rejlik. (1401. §.) Ilyenkor mindkét házastfélnek, s az egész vagyonközösségnek érdeke, hogy a nő rendelkezési jogában ne korlátoztassék.

Vége valamint a beleegyezését indokolatlanul megtagadó nővel szemben orvoslatot kereshet a férj a gyámhatóságnál, úgy a nő is pótolhatja a hiányzó vagy alap nélkül meg nem adott férji beleegyezést a gyámhatóság engedélyének kinyerésével. Szükséges azonban, hogy oly jogügyletről legyen szó, mely a nő személyes viszonyainak és szükségleteinek rendszerinti elláthatásához szükséges. (1402. §.)

Ennyiben van a nőnek a behozott vagyon igazgatása tekintetében oly befolyás engedve, mely a férj mindenkori tetszésétől, illetőleg beleegyezésétől van függővé téve. E feltételes érvényesülő jogositványok mellett azonban vannak a nőnek oly jogositványai is, melyek a férji önkénytől függetlenek és részint a „feleség“ minőségében, részint a behozott vagyon feletti tulajdoni viszonyban — annak bizonyos korlátok közötti nagyobb fokú elismerésében — birják alapjukat.

Első sorban foglalkoznunk kell az ugynevezett „Schlüsselgewalt“-tal, melyet a német codex nem is a házassági vagyonjogban, hanem a házasság általános jogkövetkezményei között tárgyal. A törvénykönyv 1356. §-a a nőnek kötelességévé teszi, hogy a férji háztartását vezesse, s mindenkori életviszonyaikhoz képest, esetleg annak üzletében, gazdasági tevékenységében is segédkezzék. Ebből folyólag illeti meg már most az asszonyt az a jog, hogy a régi jogok-

nak megfelelően, e háztartás körén belől, annak vezetése és ellátása közben szabadon mozoghasson. A régebbi jogok a nő ez ugynevezett „Schlüsselgewalt“-jának körét bizonyos pénzösszeggel, illetőleg pénzürtékkel szabták meg,¹⁾ s teljesen a férj önkényére bízák, hogy a Schlüsselgewalt-on tágitson, szoritson, avagy a nőtől azt egészen el is vegye. Mint mondani szokták, a német ptkv. ujitott a régi állásponton, mert a Schlüsselgewalt-ot, mely addig csak kötelesség volt: joggá emelte.²⁾ Voltakép azonban a tulságos elragadtatásnak nincs helye itt sem. Az 1357. §. följogosítja ugyan a nőt arra, hogy a háztartás vezetésére szükséges mindennapi ügyleteket teljes önállósággal megkösse, s ez ügyleteket úgy tekinti, mintha a férj kötötte volna őket, a mennyiben a körülményekből egyéb ki nem világlik. Csakhogy a Schlüsselgewalt-ot a férj tetszése szerint korlátozhatja, sőt teljesen el is veheti, (1357. §.), a mivel szemben nem sokat jelent a nő megengedett felfolyamodása a gyámhatósághoz. Világos tehát, hogy a nő önálló gazdálkodása és független rendelkezése a háztartás körén belől, ha „jog“-kép is konstruáltatott, csak addig jog, míg a férj nagyobb kényelmére szolgál. Harmadik személyekkel szemben, a Schlüsselgewalt korlátozása vagy megvonása csak annyiban hatályos, a mennyiben a házassági vagyonlajstromba bevezettetett. (1435. §. Güterrechtsregister.)

¹⁾ „Die Frau ist über ein Biesli meister.“ — „Ein Weibermarkt ist 5 Schilling wert.“

²⁾ Dr. Schröder: „Die Schlüsselgewalt der Frau, d. h. ihre Vollmacht zur Vertretung des Mannes in allen die Leitung des Hauswesens betreffenden Rechtsgeschäften, hat das B. G. B., entgegen dem bisherigen Rechte, der Willkür des Mannes entzogen und erst dadurch der Hausfrau die ihrer Würde entsprechende Stellung eingeräumt: die Ehefrau hat nicht blos die Pflicht, sondern auch das Recht, Hausfrau zu sein, und alle in ihren häuslichen Wirkungskreis gehörigen Geschäfte mit voller Rechtswirkung für den Mann, der die Lasten der Ehe zu tragen hat, abzuschliessen.“ („Das eheliche Güterrecht n. d. B. G. B.“ stb. cz. id. m. 24. lap.)

A behozott vagyonnal és annak igazgatásába való beavatkozással nem áll már oly közvetlen összefüggésben, mint a Schlüsselgewalt a nő két különnemű jogositványa, melyeket azonban tekintettel arra, hogy a házasságalatti jogi helyzetét igen közelről érinti, itt kell megemlítenünk. Az egyik az 1358. §. esete és vonatkozik a nő oly kötelezettségeire, melyeket valamely személyes szolgálat teljesítése iránt vállalt el. (Elszegődött mint cseléd, munkás, — tehát szolgálati szerződések — letétet fogadott el, végrendeleti végrehajtó lett stb.) Az ily jogviszonyokat a férj — ha előzetesen vagy utólagosan beleegyezését nem adta — a gyámhatóságtól kieszközölt engedély mellett bármikor felmondhatja. A gyámhatósági engedély pedig feltétlenül megadandó, ha beigazolást nyer, hogy a nő elvállalt kötelezettségei okán a házastársi közös érdekeket munkálni és házastársi köteleseit megfelelően betölteni nem tudja. A férj beleegyezését ily kötelezettségek elvállalására betegség, távollét miatti akadályoztatása vagy indokolatlan vonakodása esetén a gyámhatóság pótolja, s az egyszer adott beleegyezés többé vissza nem vonható, valamint ki van zárva a felmondás gyakorlása akkor is, ha a házasfelek házassági életközösségben nem élnek.

A másik különös esete a nő igazgatási közösség alatti jogi helyzetének az, mikor önálló ipari vagy kereskedelmi üzletet folytat. A ptkv. 1405. §. rendeli, hogy ha a férj hallgaton (ha t. i. tud neje üzletéről és nem mond ellene) vagy kifejezetten beleegyezik abba, miszerint neje valamely ipari vagy kereskedelmi üzletet folytasson, utóbbi az üzlete körébe vágó összes ügyletekben és esetleges perek folytatásában a férj hozzájárulásától függetlenül cselekedhetik. A kereskedő nőnek e kiváltságos állása egyébként régi tétel, mely több-kevesebb tartalommal, az igazgatási közösség minden szabályozásában bennfoglaltatik.¹⁾ Harmadik jóhiszemű személyekkel szemben a férj adott beleegyezése korlátozá-

¹⁾ Porosz Landrecht, II. 1 335. §. és köv.; 1873. évi oldenburgi törv. Art. 8; 2. pont, Art. 9; — német keresk. törv. 7–9. Art. stb.

sának vagy visszavonásának csak a már többször említett 1435. §. határozmányai szerint van joghatálya.

Teljesen függetleníti már most a polg. törv.-könyv a férjes nőt, férje beleegyezése kieszközlésének kényszere alól a következő esetekben:

Nem szükséges a férj beleegyezése ahhoz, hogy a nő örökséget vagy hagyományt fogadjon el vagy utasítson vissza; hogy továbbá köteles rész iránti igényéről lemondjon vagy a rászállott örökség leltároztatása iránt gondoskodjék. Nem szükséges férji beleegyezés az ajándékozás elfogadásához, vagy egy megtett szerződési ajánlat félretételéhez és akkor, ha a nő ép saját férjével köt valamely ügyletet. (1406. §.) Hasonlókép nem kell férji beleegyezés egy oly per folytatásához, melyet a nő még a házasság kötése előtt indított volt meg, valamint ahhoz sem, ha a nő ép férjével szemben kíván valamely s a behozott vagyonhoz tartozó jogot bíróság érvényesíttetni. (V. ö. 1394. §.), avagy ugyanily igények érvényesítéséhez, de itt már nem a férj, hanem harmadik személyekkel szemben, ha a kérdéses és illátákhöz tartozó jog felett a férj — a harmadik személy javára — a nélkül rendelkezett, hogy nejének beleegyezését kikérte volna. És végül nem szükséges férji beleegyezés a nő ellen vezetett végrehajtás esetén a tiltakozási jog gyakorlásához. (1407. §.)

A nő igazgatási közösség alatt élvezett jogositványai, az előadottak szerint nem foghatók fel oly értelemben, mintha a férj igazgatási jogába valamelyes positiv beavatkozhatást biztosítanának. Amennyiben ilyennek helye van, az mindenütt feltételes jellegű s a férj által könnyen megghiusítható. A legutóbb tárgyalta feltétlen női jogositványok sem szolgálnak arra, hogy a nő férjének oly cselekvényeivel szemben védelmezhesse behozott vagyonát, melyek ennek épségét, fenmaradását komolyan veszélyeztetik, hanem e törvényes intézkedéseknek célja csak az, hogy a nagy kiterjedésű férji „Verwaltungsrecht“ a nő magánjogi személyiségét totaliter magába ne temethesse Valóban az 1406 és 1407. §§-oknak gyakor-

latilag sokkal nagyobb a jelentőségük, mint az egész „Vorbehaltsgut“ intézményének.

A férj egyébként törvényes igazgatási és haszonélvezeti jogát csak személyesen gyakorolhatja és át nem ruházhatja másra. (1408. §.) Következménye ez nem csak a haszonélvezet általános jogi természetének, de, a mi különösen az igazgatásra vonatkozik, annak, hogy a házasságból fakadó özszeres jogviszonyok szorosan véve a legszemélyesebb jellegűek. Egy kivétel van csak téve a „Verwaltungsrecht“ személyes gyakorlása alól s ez is általános jogelvekből folyik. Ha t. i. a férj még maga sem teljeskorú, helyette igazgatási jogait törvényes képviselője, gyámja, gondnoka gyakorolja. Nincs befolyása erre annak a körülménynek, hogy a kiskorú férj gyámja esetleg éppen a nő. (1409. §.)

V. Az igazgatási közösség megszüntetése.

Megszűnik a „Verwaltungsgemeinschaft“, a házasság fölbomlásával, akár valamelyik házastfél halála következtében állott az be, akár bírói felbontás vagy semmissé nyilvánítás történt. Megszűnik a férj holtta nyilvánítása esetén a holtta nyilvánító ítéletben megjelölt azon naptól kezdve, mely a halál napjául vélelmezett. (18., 1420. §§.) A törvény figyelmen kívül hagyta azt az esetet, mikor a nő nyilvánítatik holtta. Ilyenkor a vélelmezett halálnak általános következményei érvényesülnek s így nem is volt szükség arra, hogy a törvény e tárgyban külön is intézkedjék. Ha azonban a nő még él az öt holtta nyilvánító ítélet után is, sőt esetleg visszatér, a férj mindkét esetben (előbbinek bizonyítva kell lennie) a 2031. §. alapján,¹⁾ ha csak közbeesőleg új házasságot nem kötött, a nő behozott vagyonát ismét igazgatási és haszonélvezeti jogába veheti. Megszűnik továbbá az igaza-

¹⁾ A 2031. §. szerint, ha a holtta nyilvánított tuléli vélelmezett halála napját, vagyonának kiadását az öröklési igények érvényesítésére vonatkozó szabályok szerint követelheti.

tási közösség akkor is, ha a férj ellen jogerősen a csőd elrendeltetett. (1419. §.) A nő ilyenkor behozott vagyonát ki követelheti, mert a csődtömeghez a behozott vagyonnak csakis a csődelrendelés jogerőre emelkedéseig már megszerzett haszonvételei tartoznak. Egyéb és a férjjel szemben fennálló megterítési igényei tekintetében a nő, mint egyszerű és előjogokkal nem bíró csődhitelező szerepel. Ha a csőd időközben be is szüntették, az igazgatási közösséget e körülmény új életre nem kelti.¹⁾

Megszüntethető az igazgatási közösség házassági szerződéssel és megszűnik végre, ha a nő megszüntetésére perel és a bíróság azt ítéletileg ki is mondja. Ennek esetei azonban már taxative vannak megállapítva. Ugyanis a nő csak a következő esetekben indíthat keresetet az igazgatási közösség megszüntetése iránt:

1. Ha megvannak mindazon előfeltételek, melyek fenforgrása jogot ad a nőnek az 1391. §. értelmében arra, hogy behozott vagyonának biztosítását követelje.²⁾

2. Ha a férj megsértette a nő és a közös gyermekek el- tartása iránti kötelezettségét és magaviseletével e tekintetben a jövőre nézve is komoly aggodalomra szolgáltat okot. A tartási kötelezettség e súlyos megsértése már azáltal beáll, ha a nő és a közös gyermekek még azon minimális ellátásban sem részesülnek, a menlyit pedig a behozott vagyon rendszerinti (ordnungsmässig) igazgatás mellett, okvetlenül nyujtana.

3. Ha a férjet gyámság alá helyezik ³⁾

4. Ha a férj vagyoni ügyeinek ellátására az 1910. §. szerint gondnokot (Pfleger) rendeltek.

¹⁾ V. ö. *Motive, Haidlen* id. gyűjt. III. 176—177. lapok, továbbá *Schröder*: Das eheliche Güterrecht n. d. B. G. B. stb. cz. id. m. 32. lap. 4. jegyz.

²⁾ Lásd 59. lap.

³⁾ Az 1910. §. esete azon teljeskoruak gondnokság alá helyezésére vonatkozik, kik testi vagy szellemi fogyatkozás vagy siketség, vakság néma ság okából ügyeiket egyáltalában vagy legalább vagyoni viszonyait ellátni nem tudják.

5. Ha a férj gondnokat kap tartós távollét okán, és nincs reménység arra, hogy e gondnokság egyhamar megszűnjék.¹⁾

Megszűnik pedig ez esetek bármelyikében az igazgatási közösség attól az időponttól kezdve, a mikor a bírói ítélet jogerőre emelkedett. (1411. §.)

A nő megszüntetés iránti keresete a fentiek szerint tehát első sorban azokra az esetekre vonatkozik, mikor a biztosítás-nyújtásnak valamennyi előfeltétele fenforog. Mint annak idején láttuk, az 1391. §. azt kívánja meg e tekintetben, hogy a nő jogait behozott vagyonában, a férj rendetlen és gondtalan igazgatása okán komoly veszedelem fenyegetse. Egyelőre nem arról van itt szó, hogy a férj magaviseletével a család existenciája jut veszedelembe, bár az 1391. §. a férj kötelezettségeinek elhanyagolását is szem előtt tartja, hanem első sorban arról, hogy a behozott vagyon majdani restitúciója-kor szenvedhet a nő, illetőleg az örököse anyagi károkat. A törvény a nőnek védelmül két eszközt nyújt. A biztosíték-nyújtásnak követelhetését és az 1418. §. 1. alienaja szerint, az igazgatási közösség megszüntetésének keresetét, nem akarván elzárni attól, hogy e radicalisabb eszközt igénybe vehesse. A biztosítás t. i. a behozott vagyon biztosítás utáni kimélése tekintetében mi positivumot sem foglal magának. A férj rossz gazdálkodásának és vagyon rongálásainak a jövőben épp úgy ki van téve, mint azelőtt s csak az okozott károk megtérítése bizonyos, amennyiben a férj legalább is megfelelő biztosítékot tud adni. Ezzel szemben a „Gütertrennung“-ra való perelés összehasonlíthatatlanul hatékonyabb eszköz s abba a vagyonjogi helyzetbe állítja vissza a nőt, melyben a házasságkötés előtt volt.²⁾

¹⁾ Ugyanilyen alapon rendelkezik az 1873. évi oldenburgi törvény (Art. 11., 12.), míg a szövegben irt körülményeknek a férji igazgatási haszonélvezeti jogra nézve megszüntető befolyása a szász ptkv. (1642., 1927. §§.) és a porosz Landrecht szerint nincsen.

²⁾ A szász ptkv. 1684 §. sajátosan rendezi a kérdést. A nő az igazg. közösség megszüntetésére perel, s ha keresete sikerül, az igazga-

Az igazgatási közösség kereshető birói megszüntetésének 2/3. alatti eseteiben, már nem a behozott vagyon épsége és fentartása az a szempont, mely előtérbe nyomul, hanem a nőnek s a gyermekeknek személyes érdeke, a legszükségesebb és elengedhetetlen mindennapi életmód biztosítása. A német ptkv. előfeltételül azt kívánja meg, hogy a férj családja eltartása iránti kötelezettségeit durván megsértse, jól lehet a behozott vagyon jövedelmei már is elegendők volna arra, hogy a férj velük a nő s gyermekei fentartásáról gondoskodhassék.¹⁾

Az igazgatási és haszonélvezeti jog megszűnésének hatálya már most a következőkben nyilvánul:

A férj haszonélvezeti joga azonnal megszűnik; a vagyon igazgatását azonban mindaddig jogszerűen viheti tovább, míg a megszűnésről, illetőleg megszüntetésről tudomást nem szerzett, vagy tudomást szerezhett volna.²⁾ Amennyiben harmadik személyekkel a megszűnés és tudomásulvétel közötti

tást ő kapja meg, a haszonélvezet (az illáták hasznai, jövedelmei stb.) azonban továbbra is a férjet illetik. („Wenn der Ehemann durch unordentliche Wirtschaft das ehewebliche Vermögen in Gefahr bringt, so kann die Ehefrau verlangen, dass ihr die Verwaltung desselben, unbeschadet des Niessbrauches des Ehemannes, überlassen wird.“)

¹⁾ A porosz Landrecht (II. 1. 256., 258. §§.) lényegileg ugyanezen alapgondolatból indul ki, de több eltéréssel viszi keresztül a szabályozást. A nő t. i. a porosz Landrecht szerint visszakövetelheti férjétől a behozott javakat, ha az polgári állásához mért tartási kötelezettségeinek eleget tenni nem tud. Igazságosabb a német trkv. álláspontja, mert a nőnek és gyermekeknek a tartás iránt ilyen, a férj társadalmi állásához mért feltétlen jogot nem ad. A porosz jog oda vezetne, hogy a nő igazgatási közösség megszüntetését akkor is követelhesse, ha a férj a behozott vagyon és saját javai együttes jövedelméből sem tudná fedezni az állásához mért tartás költségeit, bár ez iránt a legjobb akaratral is volna. (V. ö. *Motive, Haidlen* id. cz. gy. III. k. 173—176. lap.)

²⁾ A mennyiben a behozott vagyonhoz tartozó valamely ingatlan, az igazgatási közösség megszűnésekor bérbe vagy haszonbérbe van adva, ez esetre a közönséges haszonélvezeti viszonyról alkalmazásba jövő szabályok, t. i. az 1056. §., az irányadók itt is. (1423. §.)

időszakban kötött ügyleteket, azok ezekből csak akkor származtathatnak jogot, ha az igazgatási közösség megszűnéséről maguk sem tudtak vagy nem tudhattak. Amennyiben az igazgatási közösség a nő halála okán szűnt meg, a férj az igazgatási jog körébe vágó azokat az ügyleteket, melyek halasztlást nem tűrnek, mindaddig ellátni tartozik, míg azokat az örökös tőle át nem veszi. (1424. §.)

Egyébként tartozik kiadni a férj az igazgatási közösség megszűnésekor az egész behozott vagyont kivételével természetesen az abból húzott és még meglevő hasznoknak, gyümölcsöknek, egyuttal pedig az igazgatásról számadást is ad. (1421. §.) Ezzel a számadástétellel kapcsolatosan jó alkalmazásba az előbbieket folyamán már gyakran érintett régi tétel, hogy: „Frauengut soll weder wachsen, noch schwinden.“

Megállapítandó t. i., hogy mit tartozik a férj a nő javára megtéríteni. Mindenekelőtt mindazt, mit a nő, illetőleg ennek beleegyezése hiányában a gyámhatóság beleegyezése nélkül elköltött, elidegenített, továbbá tartozik kipótolni a behozott vagyomból hiányzó elfogyasztható ingóságokat, melyek tekintetében a nő beleegyezéséhez kötve nem volt. (1375., 1377. §§.) Megtérítéssel tartozik továbbá mindazon rosszabbításokért, melyek igazgatásának és hasznélvezetének gondatlan, nem „ordnungsmässig“ kezeléséből állottak elő, főleg, ha a saját vagyont megfelelő gondossággal tudta kezelni. (1359., 1374., 1377., 1394. §§.) Egyébiránt az igazgatási közösség megszűnésének legáltalánosabb következménye az, hogy a nő behozott vagyona iránti mindazon igényeivel, melyeket a házasság, illetőleg a közösség tartama alatt nem érvényesíthetett, most már akadálytalanul felléphet férje ellen. (1394. §.)

Mint különösen fontosat ki kell emelni ezen igények között az 1417. §. esetét, mely a behozott vagyon és fentartott vagyon kölcsönös kiegyenlítéséről szól, amennyiben ez az igazgatási közösség folyamán helyet nem foglalhatott volna.

Ha az igazgatási közösség nem valamelyik házaspár halála, hanem bírói ítélet által a házasság fenállása alatt szüntettetik meg, ez esetben a mennyiben házassági szerződésben egyéb megállapítva nincs, a vagyonelkülönzés, az u. n. „Gütertrennung“ rendszere lesz a házaspár vagyoni viszonyaira nézve a törvényes állapot. (1426. §.) A „Gütertrennung“-ra nézve a ptkv. 1427—1431. §§-ai foglalják magukban a szükséges meghatározásokat, maga a törvénykönyv azonban azt a negatív jelentőséget tulajdonítja e szabályoknak, hogy ott, hol ezek alkalmazásba jönnek, voltakép a felek között semmi vagyoni jogi viszony nincsen.¹⁾ Harmadik személyekkel szemben a beállott „Gütertrennung“-nak csak akkor van joghatálya, ha az 1435. §. szerint vezetett házassági vagyonlajstromokba bejegyeztetett. (1431. §.)

Az ekként bekövetkezett vagyonelkülönzés bizonyos esetekben fölfüggeszthető, hogy az igazgatási közösség helyreállítása lehetővé váljék. Mindenesetre megtörténhetik ez házassági szerződés kötése folytán, a codex 1425. §-a alapján pedig akkor, ha az igazgatási közösség a férj gyámság vagy gondnokság alá helyezése következtében szűnt meg és a gyámságot, gondnokságot elrendelő ítélet sikerrel megtámadtatott vagy ha a gyámság, illetőleg gondnokság más úton megszünttetett. Ugyanez az eset akkor, ha a holtta nyilvánított férj még életben van. Az igazgatási közösség ilyen visszaállítása esetében fentartott vagyon az lesz, a mi a férj jogainak előző megszüntetése nélkül fentartott vagyon lett volna. Ha pedig az igazgatási és haszonélvezeti jog megszüntetése, 3-ik személyekkel való joghatálya szempontjából a házassági vagyonlajstromokba (Güterrechtsregister) bejegyeztetett, úgy a visszaállítással is ugyanennek kell megtörténnie. (1431. §. 2-ik bekezdés.)

¹⁾ Tritt Gütertrennung ein, so hat das nur die negative Bedeutung, dass überhaupt kein Güterstand im Sinne des Gesetzes vorliegt.“ (Kommissionsprot. — *Haidlen* id. cz. gyűjt. 182. lap.)

Jegyzet. A német polg. törv.-könyv igazgatási közösségi rendszerének általános jellemzése során (3. §. I.) említve volt, hogy maga a codificatio az alapelvek megtartása mellett, de lényeges módosítások tételével eszközölt szabályozását közvetítőnek fogta fel a különböző házassági vagyoni jogi rendszerek, s különösen a szerzeményi közösség rendszeréhez való viszonyában, megkönnyíteni vélvén ez által azt, hogy az átmenet az egyes particularis jogvidékeken az új jogra annál simábban történhessék. Az általános jellemzésben mondottakat ki kell egészítenünk még egy pár megjegyzéssel, a melyek az egész codificatio belső értékére vonatkoznak. Nem tagadható, hogy ezek megtételénél a magyar jogi szempont befolyásolja ítéletünket, de amennyiben az igazgatási közösség új német szabályozása a fentadott (I—V) részletes ismertetés alapján amugy is eléggé mérlegelhető a tekintetben, hogy mint „igazgatási közösség,“ „an sich“ mennyit ér, indokoltnak tartjuk más oldalról is figyelembe venni. Különben is az igazgatási közösség belső értéke felől nagyok voltak a nézeteltérések már akkor, midőn az előmunkálatok alkalmával annak eldöntésére került a sor, hogy a német törvénykönyv házassági vagyoni jogát melyik rendszer alapján szabályozzák.

A magunk szempontjából ezt a „Verwaltungsgemeinschaft“-ot nem tarthatjuk oly rendszernek, mely akár megfelelné a házasság, mint életközösség, benső természetének, akár helyet foglalhatna modern törvénykönyvben, melynek a változott társadalmi és gazdasági viszonyok között elavult jogi rendezést erőszakkal fentartania nem volna szabad.

Tényleg — s ez az első kifogás az igazgatási közösséggel szemben, — e rendsor többé-kevésbé históriai anachronizmus számba megy. (Weber: Welches System stb. cz. m. 85. l.) Alapja, melyen nyugszik, a férj nő feletti gyámkodása, s ha a B. G. B. formaliter a férji gyámkodást mellőzte is, intézkedéseiben anyagilag véve azt mégis fentartotta. Ez pedig a mai idők felfogásának ugyancsak ellentmond. Anachroniz-

mus számba megy azért is, mert az egész rendezés során élesen fenn van tartva a különbség ingó és ingatlan vagyon között, utóbbinak szembetűnő nagy előnyére, jóllehet ez a régi természetgazdaság, a „vilis mobilium possessio“-féle elv fölfogásának visszatükrözése.

A házassági életközösség benső ethikai vonatkozásainak, s így az egész intézmény lényeges tartalmának pedig ellene mond az igazgatási közösség azért, mert a nőt nemcsak saját tulajdon, u. n. behozott vagyona jövedelmeiből, de általában véve, saját munkássága hozadékaiból is kizárja s egyedül a férjet részelteti abban. Ellenben a házaselet terheihez tényleg ép úgy hozzájárul a nő is, mert hisz a férj kizárólagos igazgatási és haszonélvezeti joga alatt álló „Ehegut“ az ő behozott vagyona. Kivételt ugyan állít fel a törvény, mert a fentartott vagyon jövedelmeit és az annak felhasználásával eszközölt szerzeményeket a nőnek adja. Ennek azonban nincs nagy jelentősége, mert hiszen maga a B. G. B. is abból indul ki a „Vorbehaltsgut“ lehető nagylelkű kedvezményei biztosításánál, hogy rendszerint fentartott vagyon nincs, s a nő minden javai „eingebrachtes Gut“-ot képeznek. A valóságban így is van, s a fentartott vagyont tárgyzó §§-ok a házasságok óriás többségében egyáltalában nem is nyerhetnek alkalmazást. Pláne, a hol még behozott vagyon sincsen — pedig ez ismét az esetek nagyobb száma — még igaztalanabb a német codex rendszere, mely a női munka eredményét csak bizonyos kivételes esetekben juttatja a nőnek.

Az indokolás e rendezés ratioját abban látja, hogy a mint a nő a terhek hordozásában nem részes, sőt a férj adósságaival szemben behozott vagyona gondos oltalomban is áll, úgy méltányos dolog, miszerint a jövedelmekben se osztozkodjék. „Das System der Verwaltungsgemeinschaft hat im Vergleiche — mondja az indokolás — mit dem idealen Zuge, welcher in der allgemeinen Gütergemeinschaft hervortritt, wie im Vergleiche mit dem das Gemüth aussprechen-

den Gedanken, dessen Verwirklichung die Errungenschaftsgemeinschaft erstrebt, etwas *kühl Verständiges* und *praktisch Nüchternes*." T. i. kerüli azokat a nehézségeket és esetleges viszasságokat, melyek előállhatnak, ha a házaselek között ethikai, bensőségteljes viszonyt, kifejezettebben akarják jogszabályokban is mintegy megtestesíteni. A „*kühler Verstand*“ és a „*praktische Nüchternheit*“ áll pedig abból az előbb is érintett szabályozásból, hogy: „steht das System der Verwaltungsgemeinschaft gleichsam in der Mitte, indem es die Frau *weder an dem* Ueberschusse noch *an der Einbusse* Theil nehmen lässt, sondern Beides dem Ehemanne allein überweist.“ Ez egyszer nem igaz, mert a nő behozott vagyónával a házaselet terheihez ugyancsak hozzájárul maga is, másodszor meg az a logika, mely e rendezésben benne van, aligha birhat meggyőző erővel, hiszen *Heine* a Bürg. Gesetzbuch előtt, a maga két lengyelével eléggé kikarrikározta.

„Speisten in derselben Kneipe,
Und weil keiner wollte leiden,
Dass der Andere für ihn zahle:
Zahlte keiner von den beiden.“

Annyi bizonyos, hogy az igazgatási közösség gyakorlatilag annyi nehézséget, mint pld. a szerzeményi közösség rendszere nem okoz, sem a törvény kezelése, sem annak az életben való alkalmazása tekintetében. Ez azonban oly körülmény, mely nem esik nagy súlylyal a latba.

Különben is az adott szabályozás sem valami tultökéletes, mint annak helyén volt szó róla. Mielőtt a törvénykönyv törvénynyé vált volna, a javaslat egyik bírálója a következő megjegyzéseket tette a házassági vagyoni jogi részekről: „Die Vorschriften . . . sind nicht sonderlich praktisch. Es ist alles so *vernünftig* und doch glaube ich nicht, dass es eine Ehe geben würde, in welcher die Normen des Entwurfs befolgt werden würden. Das Leben geht seine Wege und schafft sich seine besonderen Einrichtungen; die Ein-

richtungen des Entwurfs sind abstract gedacht und werden nie verwirklicht werden. Die Ehe ist ein Verhältniss des gegenseitigen Vertrauens; der Entwurf aber ist in einem Geiste des Misstrauens geschrieben.“¹⁾ Ha az „Entwurf“ helyébe „Bürg. Gesetzbuch“-ot teszünk, a megjegyzést egész terjedelmében alá lehet írni.

III. FEJEZET.

A VAGYONKÖZÖSSÉGI HÁZASSÁGI VAGYON- JOGI RENDSZEREK.

1. §.

A vagyonközösségi rendszerek történelmi fejlődése; alapjai és felosztása.²⁾

Amint az előzőkben már jelezve volt, a vagyonegységesítő rendszerek közösségi formái a középkorban kezdenek a régi igazgatási közösség módosulásai nyomán kifejlődni.³⁾ A fejlődést a már mondottak szerint a házasfelek közötti szerződések, ügyletek, a Morgengabe és Witthum intézményei közvetítik, még pedig első sorban az u. n. szerzeményi közösség irányában, s innen, de ezzel egyidejűleg is az általános és ingó vagyonközösség felé. Mint általában fölvenni szokták és nem is minden alap nélkül, a közösségi rendszerek kifejlődése a középkorban főleg ahhoz a culturtörténeti fejleményhez fűződik, melyet úgy jelölünk meg, hogy a városok átmennek az ősi természetgazdaságról a pénzgazdaságra. Jelenti ez magát a városélet föllendülését, az ingó vagyon becsének nagy mértékű fölemelkedését, s ennek

¹⁾ Dr. L. *Mitteis*: Bemerkungen zum ehelichen Güterrecht . . stb. cz. cikke, a „Zeitschrift für das Privat- u. öffentliche Recht der Gegenwart“ XVI. kötet, 3. füzet 582. lapján.

²⁾ Lád 25. lap 1. jegyzet.

³⁾ Lásd 9. lap, 1. jzet, 22 és köv. lap.

következtében a nő vagyonának jelentősebbé válását. Mihelyt pedig a nő szüleitől kapott vagyona már nem az az elenyésző gazdasági értéket képviselő Gerade, illetőleg Heimsteuer, mint azelőtt volt, s eképpen a női és férfi vagyon közti nagy ellentétek is elsimulnak, a férj igazgatási joga folyton nyomasztóbbá és súlyosabb természetűvé válik, aminek ok-szerű következménye a házastársak közötti szerződéseknek gyakorisága, mert hiszen ez uton a nő a maga vagyonát fér-jével szemben biztosíthatta.¹⁾ A közösségi rendszerek kifej-lődésének ezen általánosan fölvetett indító rugója tényleg ugy is tekintendő, mint a vagyonközösségi eszme egyik elsőrangú kutforrása. Azonban tévednénk, ha a közösségi rendszerek keletkezését kizárólag csak a városi élet és kereskedelem, az ingó vagyon jelentősége stb. szempontokhoz kapcsolnók. Ez csak részben áll, a mennyiben éppen azoknál a népeknél, melyek a vagyonközösségi rendszerek legelső követői vol-tak, nem mutatkozik általánosan a városi élet folytatása iránt különös előszeretet mindenütt. A westfáliak, mint ismeretes dolog, a városok fejlődésében, illetőleg a városi élet kifej-lesztésében első helyen állanak s így megfelel a valóságnak ezeknél a népeknél, ha azt mondjuk, hogy vagyonközösségi házassági vagyonjoguknak keletkezése és a fejlődő városi élet, kereskedelem stb. között náluk a szoros causalis nexus meg volt.²⁾ Ellenben azok a népek, melyek a maguk jogával a vagyonközösségi eszmének éppen annyira, sőt még kifeje-zettebben igazi képviselői gyanánt tekintendők (mint a német-alföldiek), ugyszólván egyáltalában nem éltek városi életet, fő-foglalkozásuk nem volt a kereskedelem, hanem a földművelés. Itt tehát már a vagyonközösség eredetének okait egyéb körülményekben kell kutatnunk.³⁾

¹⁾ Így magyarázza a történelmi fejlődést Weber (id. m. 54—57. l.) s ő utána Dr. Jancsó György. (Id. m. 24—25. l. 1. jegyzet.)

²⁾ Dr. Schröder R. „Das eheliche Güterrecht Deutschlands“ stb. cz. id. m. 19. lap.

³⁾ Dr. Schröder: Ugyanott.

A vagyonközösség rendszereinek kifejlődése tisztán csak a házastársak egymásközi ügyleteiből származtatható le. A városi élet föllendülése csak hozzájárult ahhoz, hogy már a középkor vége felé jóformán mindenütt gyökeret vert közösségi rendszerek még inkább általánosuljanak. A régebbi doctrina, mely a középkor egész folyamán általánosan uralkodó házassági vagyonjogi rendszer gyanánt a száasztükör jogát tekintette, s a vagyonközösség keletkezését a középkor végére helyezett vagyonközösségi tünetekben vélte föltalálni, ma már meg van döntve¹⁾ teljesen, mert a forráskutatások nyomán megállapított, hogy a *Sachsenspiegel* a német területnek már a XIII. század folyamán csak nagyon kis részében volt érvényes.²⁾

Egyelőre azon tétel mellett kell maradnunk — melynek részletes kifejtéséhez csak a következőkben fogunk eljutni —, hogy a középkor beálltával a Witthum és Morgengabe intézményei az ugynevezett szerzeményi közösséget a „gesamnte Hand“ intézményeivel együtt már kifejlesztették. A szerzeményi közösség szökött nemcsak a házasság megszűnésére (halálesetére), hanem a házasság fennállásának időtartamára (tehát élők közötti viszony) is.³⁾ A „gesamnte Hand“ intézménye alatt pedig a következőket kell értenünk:

A szerzeményi közösség abból a folytonos gyakorlathól

¹⁾ Történelmileg helytelen tehát *Gerber*-nek, (ki a „voltaképpen német“ rendszernek az igazgatási közösséget tartja) az az állítása, hogy: „die Gütergemeinschaft hat ihre eigentliche Entwicklung erst durch eine falsch germanisirende Doctrin im Kampfe mit der romanisirenden Jurisprudenz erhalten.“ (*Jahrbücher für Dogmatik*. I. k. 252. l.)

²⁾ *Roth* és *Schröder* kutatásai állapították meg, hogy a XIV. század a száasztükör igazgatási közösségét már csak a következő területeken találta érvényben: a magdeburgi érsekségben és a naumburgi és merseburgi alapítványi helyeken, továbbá Holstein, Mecklenburg, Pommeránia, Meissen örgrófság falusi lakosságánál s végül Szilézia, Csehország, Morva, Lengyelország, Pommeránia és a Brandenburgi örgrófság egy pár városában. (*Weber*: id. m. 56. lap és 81. jzt.)

³⁾ Lásd I. R. 4 cz. I. fej. 1. §.

állott elő, hogy a *tertia collaborationis* szerződéses alapon és „Morgengabe“-képpen a nőnek biztosított. Ebből az eredetileg csak szerződéses Morgengabe-ból a nőnek a szerzemények egyharmada iránti törvényes igénye létesült. A szerzemény általában véve mindig az ingatlan vagyonból jött létre, s így a fejlődés iránya természetes következményképtelődött oda, hogy a férj ingatlanai feletti rendelkezéseiben a nő beleegyezését is tartozott kikérni, mert minden elidegenítés a nő szerzemények iránti jogosultságát érintette.¹⁾

Ez a vagyonefeletti rendelkezésbe való és a beleegyezésben jelentkező befolyás lassanként jogszerűvé válik s ez az első oly jogi mozzanat, mely a házasságban az életközösség esz-

¹⁾ *Deutschen Spiegel* 34: „Ein weib mag ir guotes (niht) hingegeben an ir mannes willen, noch ein man seines guotes an sein weib wan als hie gesprochen ist.“ (T. i. kivételes esetekben, hol ingóról van szó, vagy az „ehehafte Noth“-ról).

Schwabenspiegel 34: „Ein wip mag ir guotes niht gegeben hane an ir mannes willen, noch ein man ane sins wibes willen, wan als daz buoch hie vor seit.“ (*Schröder*: „Das ehel. Güterrecht in Süddeutschland“ stb. id. cz. m. 115. lap.)

Heusler A.: „Die Rechtsform der gesamten Hand steht in directem Gegensatz zu der eben betrachteten Güterrechtsform (reine Güterverbindung), welche die Vereinigung der Vermögen beider Eheleute nur soweit vollzieht, als für eine einheitliche eheliche Wirtschaft unumgänglich nothwendig ist. In dem Worte gesamte Hand liegt der Begriff der Gemeinderschaft, mit allen seinen Consequenzen; das gesamte in der Ehe zusammengebrachte Vermögen ist zu einer Masse geeint, an welcher beide Eheleute mit gleichartigem Rechte theilhaft sind, gleichviel ob bei Auflösung des Verhältnisses ungleiche Theile gebildet werden.“ (*Institutionen des deutschen Privatrechts* cz. id. m. II. k. 149. §. 400. lap.)

Hogy a gesamte Hand csak az ingatlanok feletti közös rendelkezésre vonatkozott, arra typicus példák a következők: A *Lörsch*-féle „Aachner Urkunden“ No. 11: „Willelmus et Catharina uxor sua, cives Aquenses *pari manu* vendiderunt abbati et conventui de Campis domum et aream, item curtim, quae quondam fuit patris ipsius Catharinae“ — és az *Ennen* és *Eckertz*-féle „*Quellen von Köln*“ II. No. 72: „Geradus et uxor ejus *M. coordinata manu* posuerunt in pignore tertiam partem domus et areae Walthelmo et uxori suae M. pro X. marcis.“ (*Heusler* id. művéből. 150. §. 403. lapon.)

méjét vagyoni vonatkozásokban is kifejezésre juttatta. Nevezik pedig a „gesammte Hand“ elvének (ingatlanok fölött „communicata manu“ való rendelkezés), mely az egyébként továbbra is fennmaradt férji gyámkodási jogot (Geschlechtsvormundschaft) sokszorosán módosította.¹⁾ A „gesammte Hand“ hatásai csak az ingatlanokra terjedtek ki s nem érintették a férjnek azon jogát, hogy az ingó dolgok (Fahrniss) felett korlátlanul rendelkezhessek. Ez tűnik ki a Deutschen- és Schwabenspiegel előbbi lapon idézett 34. cikkelyeiből is.²⁾ A rendelkezés ezen közössége azonban más jogkövetkezményekre is vezetett. S a „gesammte Hand“ voltaképi lényege és legkiemelkedőbb jellemvonása éppen ezen további jogfejléményekben rejlik, melyeknél fogva a közösség beállott a házasfelek között az adósságok tekintetében is.³⁾ Még pedig oly értelemben, hogy úgy a nő, mint a férj minden vagyona szavatolt nemcsak a közös, hanem a külön-külön s bármiféle adósságokért is. A vagyon formális, bár a nő beleegyezésével kiegészített kezelése a férj kezeiben lévén, természetesen ez a „Gemeinschaft der Schulden“ a nőre nézve hátrányos lehetett, mert gyakran a férj házasságelőtti, sőt delictumokból származó kötelezettségeiért is kellett szavatolnia. Ezért szokás utján kialakult lassanként az a mód, melynek segítségével a személyes felelősség alól a nő kivonhatta magát. Történt ez olyan esetben, mikor a házasság a férj halála okán megszűnt és a „gesammte Hand“-nak csakis a házasság tartamára

¹⁾ Dr. *Schröder*: Das eheliche Güterrecht in Süddeutschland und in der Schweiz im Mittelalter cz. id. m. 124. lap.

²⁾ *Heusler*: „Die Fahrniss dagegen unterliegt keiner Verfügung mit gesammter Hand; naturgemäss nicht, weil sie in der ausschliesslichen Gewere des Ehemannes ist, welcher daher frei über sie schalten kann.“ (id. cz. m. 150. §. 404. lap.) Lásd különben 88. lap, 1. jzet alatt is.

³⁾ *Wiener Weichbildrecht* 140: „Was si (a nő) schuldig wirt bei dem mann den sie genommen hat, das müess si zu recht gelten mit sambt irem wierte, die *weil er lebt*.“ (*Schröder*: „Das ehel. Güterrecht in Süddeutschland“ stb. cz. id. művéből 227. lapon.)

fennálló hatásai ezzel együtt szintén megszűntek.¹⁾ Szabadult még pedig a nő: „durch schleuniges Verlassen des Hauses.“²⁾ Az elhalt férj házána „gyors elhagyása“ bizonyos symbolicus cselekvények után történt s későbbi időben a *beneficium abdicacionis vel renunciationis* kifejlődésére vezetett.³⁾

A gesammte Hand intézményében tehát a házastársak közös háztartási joga és kötelessége nyert jogi kifejezést, még pedig egyfelől abban, hogy közösen gyakorolták az ingatlan vagyon fölötti rendelkezési jogot; másfelől, hogy gazdálkodásuk közös volt a nyereség és veszteség tekintetében (auf gemeinsamen Gedeih und Verderb), a mi egyértelmű a mindkettőjük vagyonának a jogszerűleg contrahált adósságok iránti szavatolásával. A fejlődés e fokán már nem sok hiányzik ahhoz, hogy a régi tiszta igazgatási közösség rendszere fokenként kiveszve valamelyik vagyonszövetség rendszernek adjon helyet.

Természetesen az egyes népeknél s az egyes különböző particularis jogokban a rajzolt jogfejlődés más és másképpen, sokszoros változatokkal ment végbe s fejeződött végre be. Legáltalánosabb vonásokban — különbséget téve a frank és szász jogterületek között — az előbbinél az u. n. *Theilrecht* és *Verfangenschaftsrecht* képviseli az átmeneti stadiumokat.⁴⁾ Mindkettőnél kiindulási pont gyanánt a szerzeményi

¹⁾ Heusler: „Da bemerken wir nun vor allem, dass Gesammthand nur der Ausdruck einer Gemeinderschaft für die Dauer der Ehe ist.“ (id. cz. m. 149. §. 401. lap.) Lásd 89. lap 3. jzet alatt is.

²⁾ Heusler: „— nicht nur für Eheschulden haftet das Stammgut sondern für alle Schulden des Mannes, auch für dessen Delictschulden, und noch mehr: die Ehefrau, welche bei Tod des Mannes in dem Gute sitzen bleibt, wird dadurch persönlich haftbar, mit ihrem gegenwärtigen und zukünftig erst zu erwerbenden Vermögen —“ (Id. cz. m. 150. §., 405. lap.)

³⁾ Lemondás a házasság alatti szerzeményekben való részesedésről. (Lásd Weber id. cz. m. 58. lap és Heusler id. cz. m. 150. §. 407. lap.)

⁴⁾ Alapul szolgálnak az alább következőkre nézve Schröder: „Das ehel. Güterrecht Deutschlands in Vergangenheit“ stb. cz. id. munkájában foglalt fejtegetések. (9—19. lapok.)

közösség s az ezzel együtt járó gesammte Hand intézménye szolgál. A míg a házasság meg nem szűnt, fönállott a szerzeményi közösség, tekintet nélkül arra, hogy voltak-e gyermekek a házasságból vagy nem. A házasság megszűnése esetében azonban az ingatlan vagyon további sorsára nagy befolyással volt a gyermekek esetleges létezése. Az ingóságok t. i. a tulélő házassfél tulajdonává lettek, az ingatlanokat ellenben a gyermekek kapták. Széles körben elterjedt szokás volt ugyan, hogy a házassfelek az u. n. „Adfatimus“ intézményt vették igénybe, s házassági szerződésben egymás javára rendelték tulélés esetére összes ingatlanaiknak haszonélvezetét. E szokásból valóságos szilárd jog keletkezett idő folytán, úgy, hogy a tulélő házassfél a saját maga külön vagyonán, közszerzeményi részén kívül, melyeket tulajdonilag birt természetesen, életfogytáig haszonélvezte volt, házastársa különvagyonát és közszerzeményi részét. Ez azonban csak a gyermektelen házaspároknál volt megengedve, mert a hol gyermek volt, az Adfatimus szerződés sem segített; jögtétel lévén, hogy „Kinderzeugen bricht Ehestiftung.“ Hogy e rendezés sok esetben nagyon terhes következményeit a tulélő házassfél elkerülhesse, szokásba jött, hogy egymás részére mindkét házassfél Witthum-ot, illetőleg a nő Gegenwitthumot rendelt a saját maga ingatlanán, minek következtében a tulélő házassfél saját ingatlanának tulajdonáról a gyermekek részére lemondott, de egyuttal megszerezte elhalt házastársa ingatlanainak haszonélvezetét. S miként a régi Morgengabe szerződések a törvényes Morgengabe-ra, a volta-képi közszerzeményi intézményre vezettek, úgy a kölcsönös Witthum és Gegenwitthum szerződések is már a XII. században mintegy leülepítették a folytonos gyakorlatból a Verfangenschaftsgemeinschaft törvényes rendszerét. Ezen rendszer értelmében tehát a dolog úgy állott, hogy a házassági vagyonjog az ingó és ingatlan vagyon éles megkülönböztetésére volt fektetve. A közszerzemény kizárólag az ingatlan vagyon hasznaiból és jövedelmeiből állott; az ilyen termé-

szetű ingóságokon kívül minden egyéb ingó vagyon a tulélő házaselet illette, tekintet nélkül arra, hogy gyermek volt-e, vagy nem. Az ingatlan vagyonnál azonban a gyermekek létezése vagy nem létezése nagy különbséget teremtett, mert ha voltak gyermekek, akkor minden ingatlan az övéké lett, még a tulélő házasefél ingatlanai is, s emennek pusztán csak az életfogytig tartó haszonélvezet jutott osztályrésziül. A gyermekek tulajdonába jutott ingatlanok nevezetnek „verfangene Güter“-nek. Ha gyermek nem volt, úgy a tulélő házasefél tulajdonjoga a töle származott ingatlanokon érintetlenül maradt, s a törvényes rendszerre emelkedett Adfatimus intézménye révén a volt házastárs összes javainak haszonélvezetét is megkapta. A Verfangenschaftsgemeinschaft-nak sokkal több hátrányos oldala volt, semhogy nagyon sokáig tarthatta volna magát.¹⁾ Hátrányos volt a tulélő házastársra, mert a gyermekek tulajdonjoga akadályozta őt a szabad rendelkezésben; hátrányos volt a gyermekekre nézve, kik tulajdon javaik birtoklásától és használatától meg voltak fosztva, ki voltak továbbá téve a szülő esetleges károsan gyakorolt haszonélvezetének, sürgős szükség esetén tartoztak eltűnni a önkéntes elidegenítéseket is, s legkivált fokozott veszedelem fenyegette érdekeiket akkor, ha a tulélő és a haszonélvezetben levő házastárs ismételten házasságra lépett.

E visszasságokon szerződéses uton kívántak javítani. A tulélő házastárs a gyermekek tulajdonát, s az ő haszonélvezete tárgyát képező javak egy részét azoknak azonnal kiadta, a minek fejében a másik rész tulajdonáról a gyermekek is lemondtak. Az ily tárgyú szerződések mind gyakoriabbakká váltak, szokásba jött a vagyonmegosztás egészen, úgy, hogy a XIII. században már a Verfangenschaft rendszer átalakul a legtöbb helyen az u. n. Theilrecht-té, mely

¹⁾ A Verfangenschaftsgemeinschaft fő jogterületei voltak: a Kölni jog és az ehhez kapcsolódó testvérjogok, s ezektől keletre Svábföldön, Bajorországon, sőt Ausztriában is általánosan el volt terjedve, tehát déli Németország nagyobb részében. (Weber id. cz. m. 59. l. 86. jegyzet.)

szerint a házasság megszűnésekor az összes ingó és ingatlan vagyon a tulélő házastárs és a másik örökösei között különböző quota arányok szerint megosztott. A Verfangenschaftsgemeinschaft több helyütt czifra módosítások mellett fentartotta ugyan magát, de már nem maradt többé oly általános jelentőségű, viszont fönmaradt a szerzeményi közösség is, még pedig elég nagy területeken, valamint a pusztán ingókra szorítóköző közösség.

A Theilrecht kifejlődésével azonban létesült az általános vagyonközösség rendszere s a frank jogterületet leg-nagyobb részben ez uralta.

A szász jogterületen nagyjában ugyanazon motívumok alapján ment végbe, a szokások lassankénti törvényes szabályokká való sűrűsödése után, a közösségi rendszereknek ki-fejlődése. Legfelebb csak a közösségi rendszerek alakjában vannak eltérések, s a fejlődés folyama volt lassabb menetű. Feladatunk körén kívül esik további jogtörténelmi fejtegetésekbe bocsátkozni, s így röviden még csak annak főlemlítésére szorítokozunk, hogy a délthüringiai városjogokban a Verfangenschaftrecht kevésbé volt örökösödési jogi természetű, s a gyermekek tulajdonjogát az ingatlanok felett már a házasság tartama alatt elismerte. Ha e gyermekek a szülők előtt elhaltak, tulajdonjoguk a szülőkre szállott s ezzel az ily esetekben a házastársak között az általános vagyonközösség viszonya állott fön, melynek alapján a tulélő házastárs az egész vagyonnak egyedüli tulajdonosává lön. Az észak-thüringiai városjogokban pedig a Verfangenschaft egészen elejtetett, s mihelyt a házasságból gyermekek származtak, köztük és szüleik között általános vagyonközösség állott be. Ha a szülők egyike elhalálozott, a tulélő a gyermekekkel a vagyonközösségben „auf Gedeih und Verderb“ tovább is megmaradt, mely vagyonközösség megszűnése esetén (a szülő másodszori házassága vagy egyéb okok miatt) fejenkénti egyenlő osztály következett be.

Egyik érdekes és főleg a Rajnamelléki jogok, Vorarl-

berg és Schweitz némely részei, de a szász jog jelentékeny területén is elterjedt alakulata volt a vagyonszösségnek az u. n. „*Dritttheilsrecht*,” melynek értelmében a házasság felbontásakor, tekintet nélkül arra, hogy voltak-e gyermekek vagy nem, 3 részre osztatott, melyek közül kettő a férj s egy a nő oldalára esett,¹⁾ stb.

A fentebbiekben adott rövid áttekintés "eredményeképpen ismételhetjük, hogy a vagyonszösségi rendszerek a közép-kor folyamán már teljesen kialakultak, még pedig három főrendszerformában. Ezek az általános, minden vagyona és a részleges, vagyis csak az ingó vagyona kiterjedő szösség és végül a szerzeményi szösség, mely utóbbi egyébiránt a fejlődésben legelől áll, s valamennyi szösségi rendszernek alapképződése. A szerzeményi szösség rendszerével a későbbiekben foglalkozunk, s így egyelőre a következő két szösségi rendszeralak áll előttünk: az általános vagyonszösség és a részleges vagy ingószösség rendszerének megismerése.

Követve az eddigi tárgyalási módot és előre bocsátva mindkettő uralmi területének megállapítását, az általános vagyonszösséget az új német ptkv. szerinti szabályozásában, az ingó szösséget pedig a franczia Code civil határozmányai szerint fogjuk végig tárgyalni.

2. §.

Az általános vagyonszösségi rendszer érvényességi jogterülete.

Az általános vagyonszösség házassági vagyoni rendszere szülőföldén, t. i. a Németbirodalom területén ma már az új ptkv. rendelkezéséhez képest sehol sem törvényes rend-

¹⁾ Ez volt az elszaszi jog, baseli, mainzi jog stb. (*Schröder*: „Das ehel. Güterrecht Deutschlands“ stb. cz. id. m. 17. lap.) Ez az erdélyi szászok vagyonszössége is.

szer, s így uralma e legnevezetesebb jogterületéről kiszorult. Az új német codex az igazgatási közösséget fogadván el törvényes rendszerű, az általános vagyonszövetséget szabályozta ugyan, de csak annyiban, a mennyiben a házaspárok házassági szerződés útján magukra vonatkozólag kikötik. A még nagyon is recens memoriában lévő jogállapotokra való tekintettel, melyekből tabula rasát még egy év óta sem teremtett az 1900. január 1-jén életbelépett német ptkv., szükségesnek látjuk mindenekelőtt rövid áttekintést vetni arra, hogy a német birodalom mely részeiben volt az általános vagyonszövetség 1900. január 1-je előtt még érvényben.

Jelenleg is érvényes, mint törvényes házassági vagyoni rendszer az általános vagyonszövetség Hollandiában, Svéd-, Norvég- és Dánországekban, Finnlandban, Portugáliában és Spanyolország némely részeiben. A rendszer ezen említett jogterületeiről — részletesebb megjegyzések mellett — másodsorban fogunk szólni.

I. Az általános vagyonszövetség 1900. január 1-je előtt a német birodalom következő területein volt érvényben, mint törvényes házassági vagyoni rendszer:¹⁾

Poroszországban: 1. A *keleti* porosz tartományban a polgári és paraszt osztályhoz tartozó házaspárok között, a porosz Allg. Landrecht szabályozása szerint.

2. A *nyugati* porosz tartományban (Westpreussen) egy pár kisebb terület kivételével mindenütt és minden házasságra nézve.

3. *Pommerániában*, a *stettin*-i felebbezési bíróság területéhez tartozó 136 községben, lübecki jog szerint;²⁾ 136 köz-

¹⁾ *Neubauer*: „Das in Deutschland geltende eheliche Güterrecht nach amtlichen Materialien“ cz. műve nyomán. (Berlin 1889. II. kiadás.)

²⁾ Megjegyzendő, hogy Lübeck város joga, mely most az összes vagyonszövetségi rendszerek anyajoga gyanánt szokott tekintetni, ma már sokkal közelebb áll az igazgatási közösséghez, mint annak helyén láttuk. (34. lap.)

ségben a módosított magdeburgi jog és 1779 községében a Pommerania részére 1764. december 30-án kiadott „Bauer-Ordnung” joga szerint. A *cöslin*-i felebbezési bíróság területén lübecki jog és az említett Bauer-Ordnung szerint 5 közigazgatási körben, s végre bizonyos társadalmi osztályokra tett kivétellel mindenütt a greifswaldi felebbezési bíróság területein.

4. *Brandenburg* tartományban : a porosz Landrecht szerint Schermeisel városban és Grochow faluban s a pommeraniai Bauer-Ordnung szerint a régebben Pommeraniához tartozott községekben.

5. *Posen* tartományban az általános vagyonszövetség volt érvényben egy 1816. november 9-én kelt patens 12. §-a értelmében mindenütt.

6. *Westfalia* tartományban egy pár és a dotalis rendszert követő helységtől eltekintve, egy 1860. április 16-án kelt törvény alapján mindenütt, különösen a tartományhoz tartozó volt Hohenzollern hercegségben.

7. *Schleswig-Holstein* tartományban a német közönséges jog lévén az általánosan kötelező, az általános vagyonszövetség csak egyes helyeken volt érvényben s mindenütt más és más alapon. (Flensburg, Schleswig, Husum, Friedrichstadt városok stb.)

8. *Hannoverben* az általános vagyonszövetség szintén csak bizonyos helyeken volt érvényben. Így az Arenberg-Meppen hercegség, a lingeni grófság, bentheimi grófság területein ; továbbá Osnabrück, Quakenbrück, Fürstenau, Melle, Verden, Lüneburg, Hildesheim városokban.

9. *Hessen-Nassau* tartomány azon községében, melyek az 1803-ban saecularizált fuldai püspökséghez tartoztak. Az általános vagyonszövetséget itt egy 1719. decz. 17-én kiadott „Verordnung” szabályozta.

10. *Lauenburg* hercegség területén Mölln város követte az általános vagyonszövetség rendszerét, a lübecki jog nyomán.

II. *Bajorország* kiterjedt részeiben mint törvényes házassági vagyoni jogi rendszer az általános vagyonszövetség volt érvényes, körülbelöl 19-féle particuláris jog szerint minden lakosra nézve, társadalmi osztályokra való különbség nélkül. Nagyobbára városok és az ezekhez tartozó községek tették ki e jogterületet. (Bayreuthi fejedelemség, Thurnau, Windsheim, Weissenburg, Nördlingen, Kempten, Lindau, Ingolstadt stb.) Bizonyos területeken pedig az általános vagyonszövetség csak némely előfeltételek fenforgása mellett, vagy bizonyos társadalmi osztályok kizárásával érvényesült, mint Bamberg, Nürnberg városokban, az Erbacher grófság és Eichstätti püspökség territoriumán.

III. A *Hessen-nagyhercegség* Starkenburg-i tartományában erbacher jog szerint 5, wimpfeni jog szerint 4 községben volt az általános vagyonszövetség törvényes rendszer; Felső-Hessen tartományban pedig 1 községben.

IV. *Mecklenburg-Schwerin*-ben a dotális rendszer volt az uralkodó s ez alól csak 17 város képezett kivételt, melyekben háromféle jog szerint az általános vagyonszövetség állott fenn.

V. *Mecklenburg-Strelitz*-ben, majdnem valamennyi város az általános vagyonszövetséget követte; magasabb társadalmi osztályok és honoratiorok azonban ki voltak véve alóla.

VI. *Sachsen-Meiningen* hercegségben a Hildburghauseni, Eisfeldi és Heldburgi,

VII. *Sachsen-Coburg-Gotha*-ban Königsberg és részben a Sonnenfeldi kerületek; továbbá

VIII. mindkét *Lippe*-i fejedelemség és végül *Hamburg* és *Bréma* városokban volt az általános vagyonszövetség törvényes rendszer.

Mindez előszámlált területeken az általános vagyonszövetség uralmát, mely lélekszám tekintetében körülbelöl 13 milliónyi lakosságra terjedt ki,¹⁾ az új német ptkv. megszüntette.

¹⁾ *Weber*: „Welches System“ stb. cz. id. m. 87. lap. — *Schröder* id. m. 36. lapján a rendszer uralmát, lélekszám tekintetében 11 millióra becsüli.

Az általános vagyonközösség rendszerének uralmi területéhez tartozik jelenleg is a *Németalföldi* királyság, melynek egyébként a francia Code civil után készült 1838. évi ptkve ezt a rendszert emelte törvényes rendszerévé.

A németalföldi jog oly szoros kapcsolatban áll az előbbi fejezetben tárgyalt történelmi fejlődéssel, hogy e részben az ott elmondottakra kell itt is utalnunk.

Hasonlóképpen az 1867. évben kelt *portugall* ptkv. szintén az általános vagyonközösség alapjára helyezkedett, megtartva a portugall házassági vagyonjognak ősrégi alapjait. Tényleg a portugall magánjog terén tett összes codificatorius törekvések azt tanúsítják, hogy a törvényhozó hatalom az általános vagyonközösséghez mindig ragaszkodott. Így *V. Alfonz* király 1446-ban kelt rendelete, mely az első a codificatio terén, törvényes rendszerképpen állította fel az általános vagyonközösséget, megengedve egyuttal, hogy a házasfelek szerződéses uton vagyoni viszonyaikat bármí módon rendezhessék.¹⁾ Ezt az álláspontot föntartotta az 1521. évi *Manuel*-féle és az 1603. évben kelt *III. Fülöp*-féle törvény is, mely utóbbi érvényes volt egészen az új 1867-iki codex megalkotásáig.²⁾ A portugall vagyonközösséget az jellemzi — mint később a rendszer ismertetése nyomán figyelemmel kísérjük —, hogy a növel szemben meglepő előzékenységgel jár el, s e tekintetben kétségtelen ősforrásától, a germánjogtól nagyon eltérő irányban fejlődött. Ez az oka, hogy egyik ismertetője³⁾ egy egészen elszigetelten álló „sui generis“ rendszerként kívánja tekinteni s valóban az *V. Alfonz*-féle 1446-iki rendelet koraiságára tekintettel, a portugall jog különlegességét megtagadni nem is igen lehet.

¹⁾ *Marcel Guay*: „Le régime de la communauté entre époux dans le nouveau code civil Portugais“ cz. m. megj. „La France judiciaire“ IV. I. partie. (1879—80. Paris.) 199. lap.

²⁾ A portug. codexben az általános vagyonközösséget az 1180. czikkely rendelkezése állapítja meg.

³⁾ *Marcel Guay*: id. ért. 198. lap

A XV. század folyamán a német általános vagyonközösség, mint a közösségi rendszerek legkésőbbi fejleménye, már kialakult ugyan, de ugyanekkor a portugall jog is ki volt már forrva teljesen, s legalább is valószínűsíthető a portugall jogtudósok azon állítása, hogy joguk teljesen önálló fejlődés eredménye, melyen legfeljebb csak a szomszédos spanyol particuláris jogok befolyása észlelhető. Részben idéztük az előzők folyamán egy, a maga idejében nagyhirű portugall jogtudós, *Valasco* véleményét hazája vagyonközösségi jogáról:¹⁾ „Haec consuetudo regni hujus est *antiquissima*, ut bona omnia communicentur inter conjuges.“ Jellemzésül ugyanő pedig a következőket hozza fel: „Et est nimium rationabilis consuetudo ex pluribus, primo, ut qui communicant corpora, quod plus est, communicent etiam omnia bona jura et actiones, quod minus est, quia excellentior est persona rebus (unde non incongruit, quod bona sequantur personam). — Item — füzi hozzá nem kevés kedélyességgel — ne quotidie in eadem domo sit illud jurgium inter conjugatos, quod esse consuevit, hoc est meum, illud est tuum, prout contingit in illis locis, in quibus hujusmodi consuetudo non viget; — tum etiam quia talis mutua communicatio bonorum vergit in eorum utilitatem, quia unusquisque conjugum procurabit illorum augmentum et conservationem, tamquam rei propriae. Haec consuetudo laudatur nimis a Plutarcho!“²⁾

Az 1867. évi portugall codex a házasselek szerződési szabadságát szintén érintetlenül fentartja, s az általános vagyonközösséget csak oly esetekben veszi fennállónak, mikor a házasselek szerződést vagyoni viszonyaik tekintetében egyáltalában nem kötöttek. Az ily esetekre mondják, hogy a há-

¹⁾ *Valasco* „Praxis partit. et collat.“ (Frankfurt 1608. 11. lapon cz. művéből. Lásd 7. lap 2. jzet alatt.)

²⁾ *Valasco*: id. cz. m. u. ott. (Idézve *Marcel Guay* id. cz. ért. 199—200. lapon és *Gide* Pál: „A nők joga“ cz. m. II. köt. 128. lapján — Tóth Lőrincz fordítása. Megj. az Akadémia kiadásában. Bpest, 1886.)

zasfelek házassága: „casamento segundo o costume du royaume.“

Érvényben van továbbá az általános vagyonközösség, mint törvényes rendszer *Spanyolország Biscaya* tartományában is. Itt egy megjegyzést kell tennünk az 1889. évben készült spanyol magánjogi törvénykönyv egy sajátosságára. A spanyol codex törvényes rendszerképpen 1315-ik articulusában a szerzeményi közösséget állapítja meg. Daczára azonban tudományos értékének és alaki tökélyének, mely a spanyol codexet a francia code civil összes utánzásai között kiválóan kitünteti, meg van az a nagy hibája, hogy a jogegység megteremtésében vajmi keveset tett, mert (a mint ez a porosz Landrechtnek is eredeti czélzata volt), a helyi particularis jogoknak, az u. n. fueroknak a törvénykönyv fölött elsőbbséget biztosítva, önmagát subsidiarius jogforrássá fokozta le. A codex 12 articulusa ugyanis kimondja, hogy a hol helyi szokások, particularis jogok állanak fenn, azokkal szemben a törvénykönyvnek nincs joghatálya¹⁾. Így maradt érintetlenül Biscaya tartományban a régi fuerok alapján az általános vagyonközösség.²⁾

Végre általános vagyonközösség áll fenn a három *skandináv államban*, ugymint *Svéd- és Norvégországokban*, *Dániában* és azonkívül *Finnlandban* is. Svédországban a törvényes alap a házassági vagyonjogra nézve az 1734. évi törvénykönyv IX. fejezete, mely több-kevesebb eltéréssel szabályozza ezt a materiát sajátos városi és falusi jog (Stadzlagh-Landslagh) szerinti dualismusában. Dániában az általános vagyonközösség codificatioja az 1683. évi V. Keresz-

¹⁾ Spanyol ptkv. 12. §. 2-ik bekezdés: „Quant au surplus, les provinces et territoires ou subsiste un droit local (fuero), le conserveront dans toute son intégrité, sans qu'il souffre aucune altération dans son régime juridique écrit, ou coutumier, par suite de la publication de ce Code, qui ne sera applicable que comme loi supplémentaire, à défaut de dispositions dans les lois spéciales.“ (Code civil Espagnol traduit et annoté par A. Levé. Collection de codes étrangers I. Paris 1890.)

²⁾ *Gide* P. id. cz. m. II. k. 128. lap.

tély-féle törvénykönyvvvel történt, melyet 1687-ben Norvégia is elfogadott. Ugy e három államban, mint Finnországban a régi általános vagyonszövetség rendszerén a jelen században több fontos módosítás történt a nő érdekében, melyekről párhuzamban a házasságalkatti szerzemények s az egész közös vagyonsra vonatkozó kezelési és rendelkezési joggal az általános vagyonszövetség következő ismertetésénél fogunk megemlékezni.

3. §.

Az általános vagyonszövetség rendszere, az új német ptkv. szerint.

I. Az általános vagyonszövetség jellemzése.

Az általános vagyonszövetségben az a jogi gondolat nyer kifejezést, hogy a teljes életközösség, melyet a házasság a házastársak között létrehoz, vagyonszövetségi vonatkozásokban is megvalósuljon.¹⁾ A legteljesebb személyi életközösségnek vagyonsi térre való átvitele abban a tételben nyilvánul, hogy a házastársaknak csak egyetlen vagyonszövetségük van, nincs tehát sem a férjnek, sem a nőnek külön vagyonsa. A rendszer „általános” jellegű szövetségének, akár a viszony activ, akár passiv oldalát tekintsük, tényleg ez volna a legelső következménye, melynek mint fundamentalis alap-

¹⁾ *Bierer Hermann*: „Es lässt sich nicht verkennen, dass das System der allgemeinen Gütergemeinschaft der Idee der Ehe als der innigsten Lebensgemeinschaft am meisten entspricht. Gegen dieselbe als eine ganz unbeschränkte, sprechen aber auch die überwiegenden Gründe, dass durch sie gar häufig eine Art Beraubung, des Einen zum Vortheil des Andern mit höchst verderblichen Folgen herbeigeführt und dass damit auch das natürlich begründete nähere Erbschaftsrecht der eigenen Verwandten auf den von der gemeinsamen Familie herstammenden Theil des Vermögens stark verletzt wird.“ („Handbuch des gesamten in Württemberg geltenden Privatrechts“ Stuttgart 1863. III. kötet. 227. §. 14 - 15. lapok, 3. jegyzet.)

tételnek a maga teljességében kellene érvényesülnie. Ez az „általánosság“ azonban nem tökéletes, mert vannak alóla kivételek is téve, s a kivételeknek itt nagyobb jelentőségük lévén, mint bármilyen más szabályozásnál, az egész rendszer alaphibájára azonnal ráakadunk. Az összes és bizonyos „Vorbehaltsgut,“ meg „Sondergut“ tekintetében tett kivételek gyökerében támadják meg a rendszer szervezetét, s nem teszik azt egyáltalában kevésbé összefüggővé, mint a milyen mesterséges complicatiokat szoktak a szerzeményi közösség rendszerével szemben kifogásképpen fölhozni.

Nem anticipálva azonban a csak később kifejtendőket, az általános vagyonszövetség alapelveit a következőkben foglalhatjuk össze :

Először, a míg az általános vagyonszövetség a házasság felek között fenáll, legyen az alapja e vagyonszövetségnek, akár a törvény (respective szokásjog), akár a felek szerződéses megállapodása, a házasság minden jelenlegi és jövőbeli vagyona, valamint ezeknek mindennemű jövedelmei és hasznélvezetei is mindkettőjük közös vagyonává válnak, egy osztatlan egységes tömegben egyesülvén,¹⁾ a mennyiben t. i. magánrendelkezés vagy a felek szerződése bizonyos vagyontárgyakat a szövetségből eleve ki nem vont. A szövetség, még pedig tulajdonjogilag szövetség válását a felek vagyonának pusztán az e rendszer mellett való házasságkötés ténye idézi elő ipso jure, a nélkül, hogy valamelyes külön jogcselekvényekre, t. i. kölcsönös egymásra való átruházásra volna szükség.²⁾ A közös vagyon neve: „Gesamtmgut.“

¹⁾ Gerber: „Hiernach fließt das gesammte Vermögen beider Ehegatten dergestalt in eine ungetrennte Masse zusammen, dass die vorhehlichen Rechte derselben an den einzelnen Gegenständen des beiderseitigen Vermögens in der nun entstehenden Berechtigung zu einem Quotentheile an der gemeinschaftlichen Masse aufgehen; die Grösse dieser Quoten ist abgesehen von besonderen Bestimmungen gleich.“ („Deutsches Privatrecht“ 233. §.)

²⁾ Német ptkv. 1438. §. Code civil 1526. art. — szász ptkv. 1695. §. — Bericht von Bietigheim (1552. évből): „Wann zwei ledige zu

Másodszor: közösökké válnak a házaspár között azoknak mindennemű adósságai is, származtak legyen akár a házasság megkötése előtti időből, akár a házasság tartama alatt.¹⁾

E két alapelvben lehet kifejezésre juttatni az activ és passiv vagyonszövetség eme rendszerének valódi lényegét. E két elv valamennyi particularis szabályozásnak közös jellemvonása, bármilyen nagyok is az egyes szabályozásoknak eltérései. Maga a német ptkv. is sokszorosan módosította őket.

A módosítások mellett is azonban a Verwaltungsgemeinschafttal szemben mint legfeltűnőbb ellentét, az áll előttünk, hogy a vagyonszövetség, mely itt is, ama rendszernél is megtörténik, teljesen különböző jogi természetű. Az igazgatási szövetségnél a férj általánosan kiterjedő igazgatási és haszonélvezeti joga involválja magában az „összesítést,” mivel azonban a tulajdoni viszonyokat teljesen érintetlenül hagyja, ez az összesítés csak külsőség, egy puszta alaki momentum. Az általános vagyonszövetségnél azonban (mint egyébként a többi közösségi rendszernél is) a nő és férj vagyona nemcsak alakilag, de anyagilag is „összesítettik,” az addig fennállott tulajdoni jogosítványokat absorbeálja egyetlen jogosítványban, mely már most mindkét házastfélnek közös jogosítványává lesz.

der ee zusammen komen und ainander beschaffen, so ist es überjährt und ist *ains gut des andern gut.*“ (Schröder: „Das fränkische eheliche Güterrecht im Mittelalter“ cz. műve 3. lapján, (Stettin, Danzig, Elbing 1871.)

Portugall codex 1117. §.: „La propriété et la possession de tous les biens de la communauté appartiennent aux deux époux.“ (Marcel Guay fordítása, id. m. 204. lapján.)

Svéd házasságkötő formula: „— Tied (a menyasszonyhoz szólva) a feleség becsülete és jogai, tied házam kulcsai, ágyam felerésze, egyharmada annak, a mivel bírok s a mit együtt keresünk.“ Uplandslagen, Aertthae balk. 3. (Id. Gide: id. cz. m. II. kötet, 17. lapon. Tóth L.-féle fordítás.) V. ö. különben Weber: „Welches System“ stb. cz. id. m. 89. lap és Gerber: „Deutsches Privatrecht“ cz. m. 233 §.

¹⁾ Német ptkv. 1459. §. V. ö. továbbá: Gerber id. cz. m. u. ott.

E körülményhez kapcsolódnak azok a kísérletek, melyek a házassági vagyontársaság tisztán germánjogi elvét romanizálni akarva, utat és módot kerestek, hogy az általános vagyontársaság jogi természetét a római jog kategóriáiból megmagyarázhassák.

Igy egyike a régebben uralkodott nézeteknek azt tartotta, hogy a házaspár közötti általános vagyontársaság jogi természetére nézve, együttes tulajdon (*Gesamteigentum*, *condominium in solidum*), melynél fogva mindkét házaspárt a vagyontömegén solidariter illeti meg és nem eszmei hányadok szerint a korlátlan tulajdonjog.¹⁾ Egy másik vélemény, mely többek közt a bajor *Landrecht*-ben is kifejezésre jutott (I. R. VI. caput. 32. §.) a magánjogi *societas* alapján kívánja a házassági általános vagyontársaság jogi természetét megconstruálni.²⁾ Említendő továbbá az az elmélet, mely szerint a házaspár az általános vagyontársaságnál *corporat*ot, tehát jogi személyt alkotnak, s a *Gesamteigentum* ennek a *corporation*nak áll tulajdonában.³⁾ Fölveszik végre — s ez a legmegfelelőbb álláspont, — hogy az általános vagyontársaságnál jogközségről (*communio juris*) van szó, hol a házaspár ideális hányadok szerint alanyai a tulajdonjognak. Tehát ezen jogi *constructio* mellett az általános vagyontársaság, mint *condominium pro indiviso* volna megítélendő, ha okvetlen a római jog intézményeibe akarnók ezt a római jog szellemétől egészen elütő házassági vagyontársasági rendszert beültöztetni.

Együttes tulajdonnak — mint *condominium in solidum*

¹⁾ Először egy „*Libellus consuetudinum Bambergensium*” cz. és *Justus Veracius* álnév alatt a XVII. század végén megjelent könyvben. E munka 67-ik oldalán áll, hogy „per eam sic utriusque conjugis bona confunduntur, ut *quivis* eorum totius patrimonii in solidum dominus sit, et maritus et uxor dicere potest totum patrimonium meum est.” (*Weber* id. cz. m. 90—91. lap. 132. jegyzet.)

²⁾ Ugyancsak a társasági szerződések szerint ítéli meg a házassági vagyontársaságot az osztr. polg. trvkönyv is. (1233. és köv. §.)

³⁾ *Hasse*-féle elmélet.

— semmiesetre sem lehet tekinteni, mert a mai doctrina álláspontja s a dologi jogviszony különös természeténél fogva absurdum, hogy egy és ugyanazon vagyontárgy egyszerre többeknek álljon egyformán korlátlan tulajdonjogában. A tulajdonjog, mint typicus dologi jogviszony, számtalan negatív jellegű, azaz tiltó parancsnak az összesűrűsödéséből áll elő. E tiltó jogparancsok külön-külön állanak fenn minden egyes emberrel szemben, s tartalmuk az, hogy azt, kinek érdekében létesültek, a dolog feletti uralmában senki se gátolja. Fogalmilag nem lehet tehát ugyanazon egy dologi jogviszonynak egyszerre több alanya is, legfeljebb csak intellectualis hányszorok szerint, a valóságban azonban soha. Így forog fenn a közös tulajdonnál eset arra, hogy alanyok többségéről beszélhetünk. A jogositvány, a dolog fölötti hatalom azonban itt is csak egyetlen egy, melynek a nem közös tulajdon eseteitől elütő természete abban nyilvánul, hogy a tulajdonjogot az alanyok csak közös megegyezésük szerint gyakorolhatják.

A magánjogi societas alapelveit pedig azért nem vehetjük a házassági vagyontársaságnál irányadókul, mert egyfelől a házassági vagyontársaság egyetlen rendszerénél sem lehetséges bármikor gyakorolni felmondási jogot vagy ehhez hasonlót, másfelől a magánjogi societas másképp, mint csak szerződéssel, létre sem jöhet. A jogi személy theoriájával szemben végre az vethető fel, hogy a házasság kötésénél a házasuló felek nem bizonyos egyenként meghatározott célok, hanem az élet legteljesebb közösségére egyesülnek, lévén a házasság „consortium omnis vitae,” s különben is lehetetlen a házasfelek fölött elképzelni egy olyan eszmei jogalanyiságot, mely a házasságnak a testületi jelleget megadhatná.¹⁾

Közelebbről minket az általános vagyontársaság jogi természetéről folytatott viták nem érdekelnek. Maga az új német ptkv. sem igyekezett e kérdésekkel doctrinár szem-

¹⁾ Lásd egyébiránt az egész kérdésről Weber id. cz. 90–98. lapokon.

pontból foglalkozni. Határozmányait úgy itt, mint a társasági viszonymnál úgy állította fel, hogy azok indokolásánál a régi „gesammte Hand“-ban az alapokat megjelhesse. Az 1437. §-hoz fűzött indokolás pedig kijelenti, hogy a Gesamtgut karaktere, a tulajdonközösségnek felel meg, melynél a házasfelek, amíg a közösség fennáll, hányadrészeiket, mint önálló vagyonyjogokat nem érvényesíthetik, hanem csak akkor, mikor a közösség már megszűnt.¹⁾ Ez az álláspont jórészen megfelel annak, melyet a fentiekben mint leginkább elfogadhatót jelöltünk meg.

Az általános vagyonközösségnek az új német polgári törvényben történt szabályozása már most alapelveiben a következő :

Érintettük a bevezetőkép mondottaknál a „Gesamtgut“ fogalmát. A Gesamtgut jelöli meg, hogy a házasfelek aktív vagyona tekintetében *mire terjed ki* az általános vagyonközösség. Az 1438. §. erre vonatkozó általános szabályát egy pár kivétel gyengíti. Bizonyos javak, t. i. a vagyonközösség alól kivonattak. Így oly dolgok, melyek a forgalmi képességükben meg vannak szorítva odáig, hogy jogügyletek tárgyául nem szolgálhatnak. (1439. §. 1. bek.) Továbbá azok a javak, melyek „Vorbehaltsgut“-ot képeznek. Hogy mi tekintendő e rendszer mellett is fentartott vagyonnak, erre nézve azok a törvényes határozmányok az irányadók, melyekkel az igazgatási közösség rendszerének ismertetése folyamán már foglalkoztunk.²⁾ (1440. §.) Különösen is kiemelendő azonban, hogy bizonyos javaknak a fentartott vagyoni jellegét első sorban házassági szerződésekkel lehet megállapítani.

A „Gesamtgut“ másik oldalán a passivák közössége áll. Az általános szabály e tárgyban úgy szól, hogy úgy a férj, mint feleségének hitelezői a közös vagyomból kielégíthetik magukat, mert elvileg a Gesamtgut mindkét házassági gazdasági szükségleteinek egyaránt szolgál. A maga érintet-

¹⁾ Kitűnik különösen az 1442., 1471—73., 1475. §§-okból.

²⁾ Lásd 44. és köv. lap.

len teljességében azonban ez a szabály az általános vagyonszövetség egyetlen particularis szabályozásában sem érvényesült, s nem érvényesül a német polgári törvénykönyvben sem. Nevezetesen különböztetni kell a férj és női, és közös s a házasságelöltti és házasság alatt adósságok között, mert a szabályozás e különböző kategóriák között mozog.

Házasságkötés előtt kelt adósságaiért személyesen csak az a házaspár szavatol, a ki az adóssági kötelezettséget vállalta. Szavatol azonban e mellett a közös vagyon is. (Tehát a másik házaspár személyesen soha.)

Házasság alatt mindkét részlől közösen elvállalt adósságaiért elsősorban a Gesamtgut, s ezenkívül mindkét házaspár személyesen is (tehát esetleges különvagyonával) felelős.

A férj házasság alatt egyedül contrahált kötelezettségeiért személyesen is és a közös vagyonnal is szavatol, a mennyiben a Gesamtgut nem menekül a felelősség alól azon a czimen, hogy a férj az adósságelvallásnál a közös vagyon iránt fennálló kezelési és rendelkezési jogát tullepte.

A nő házasság alatt adósságaiért — a mennyiben azok törvény értelmében „közös vagyoni kötelezettségek“ jellegével bírnak, (pld. háztartás körében kötött ügyletekből származnak) — a Gesamtgut mellett a férj személyesen is felelős; minden egyéb női adósság csak az asszonyt terheli, s a közös vagyont és a férjet csak abban az esetben, ha a nő ügyleteihez beleegyezését adta.

A házaspár delictumokból származó kötelezettségeiért az a fél felelős személyesen, a melyik a tiltott cselekvényt elkövette. Felelős azonban e mellett a közös vagyon is, de csak kifelé, míg a házaspár egymásközti viszonyában az az illető házastárs terhére esik.

Általában véve az általános vagyonszövetségnél a „Gesamtgut“ terjedelmét passiv oldalon a felsorolt tételek határolják körül.

A házaspár jogi állását, főleg a vagyonszövetségben

őket megillető rendelkezési jogositványokat illetőleg már most a következő alapelvek szabják meg:¹⁾

A Gesamtgut igazgatása a férjet illeti, ki jogositva van ennél fogva annak birtokba vételére, rendelkezések fogantatására és perek vitelére. Ez igazgatási jog körén belől eszközölt cselekvényei a nőt sem vele, sem harmadik személyekkel szemben nem kötelezik.

Az igazgatási jog terjedelmét a különböző jogok más és másképpen határozták meg. Némelyek szerint korlátlan,²⁾ mások szerint azonban bizonyos igazgatási cselekvények a nő beleegyezéséhez kötötten korlátozva vannak.³⁾ A német polgári törvénykönyv az utóbbiak álláspontját tette magáévá és bizonyos s az egész Gesamtgut-ot érintő, továbbá a közös vagyonhoz tartozó ingatlanok iránti jogügyleteknek joghatályát s az ajándékozás és ajándékozási ígéret érvényét a feleség beleegyezéséhez kötötte. (1444—1446, 1448. §§.) Ezek az ügyletek t. i. mind oly természetűek, melyek a rendes igazgatási jog gyakorlásának körén a családi viszonyokra való nagy kihatásuk okán, jelentőségben messze tulemelked-

1) Hogy a Bürg. Gesetzbuch általában megtartotta azokat az irányelveket, melyeket az általános vagyonszövetség dogmatikája ismer, bizonyítják *Gerber* következő szavai: „Wie bei der Gütereinheit gebührt dem Manne ausschliesslich die Verwaltung und die freie Verfügungsgewalt über die fahrende Habe; zur Veräusserung des unbeweglichen Guts (auch des aus dem vorehelichen Vermögen des Mannes stammenden), der gemeinschaftlichen Masse bedarf es dagegen ausser dem Falle echter Noth des Willens beider Ehegatten. Auch die vorehelichen Schulden der Ehegatten werden hiernach gemeinschaftlich, ebenso diejenigen, welche während der Ehe der Mann contrahirt hat. Für die Handlungen der Frau haftet die gemeinschaftliche Masse nur, wenn sie auf besonderem Auftrage des Mannes beruhen, oder das ihr gehörende Gebiet des inneren Hauswesens betrafen, jederzeit aber auch für diejenigen Schulden der Frau, welche aus einem andern Grunde als aus einer willkürlichen Verfügung derselben stammten.“ (Deutsches Privatrecht. 233. §.)

2) Például az 1860. április 16-iki westfáliai törvény szerint. (3. §.)

3) Például a porosz Landrecht (II. 1. 377. és köv. §§.)

nek. Hogy azonban a nő esetleges vonakodása indokolatlan makacszkodás esetén a közös vagyon feletti férji igazgatási jognak nyügévé ne válhasson, a gyámhatóság itt is, mint az igazgatási közösség hasonló eseteiben, a férjnek az authorisatiot, a jelzett ügyletek tekintetében megadhatja.

Amennyiben pedig a férj a feleség beleegyezésének kikérését vagy annak a gyámhatóság engedélye kieszközlésével való pótolását roszhíszemüen elmellőzte, a szenvedett közösvagyon csorbitásokért megtérítéssel tartozik.

A férj e kiterjedt s az igazgatási közösség rendszere mellett sem élvezett hatalmi körével szemben a nő jogi helyzete jelentékenyen háttérbe szorul. Cselekvőképességében, korlátozva ugyan nincs, de a már ismert terjedelmű „Schlüsselgewalt“-tól eltekintve, a közösvagyon sorsának intézéséből elvileg teljesen ki van zárva. Ez okon a Gesamtgut fölött csak akkor köthet joghatályos ügyleteket, ha azokhoz a férj előleges vagy utólagos beleegyezését esetről-esetre kikérte és megkapta. A szinte brutális elv szigora számos kivétellel természetesen enyhítve van. (1449—1454. §§.)

A házasfelek között az általános vagyonközösség mindaddig tart, míg vagy birói ítélettel meg nem szüntetik, vagy valamelyik házaspár bekövetkezett halála után magától fel nem bomlik. Utóbbi eset csak akkor áll be, ha a házasságból leszármazók nem maradtak hátra, mert ha igen, a túlélő szülő és a gyermekek között a vagyonközösség továbbra is megmarad. (Fortgesetzte Gütergemeinschaft.)

A vagyonközösség birói megszüntetésének akkor van helye, ha a nő a megszüntetés iránt pert indít. Pert indíthat pedig e célból mindazon esetekben, melyeket a törvény e részben megállapít, s melyeket röviden úgy lehet megjelölni, hogy akkor, midőn érdekei a férj igazgatása és vagyoni körülményei folytán a legkomolyabb veszedelemben forognak. Ha a birói ítélet a vagyonközösség megszüntetését kimondotta, a házasfelek a vagyonekülönzés (Gütertrennung) rendszere szerint élnek tovább. A megszüntető ítélet kimondásával továbbá

együttjár az „elkülönzés“ tényleges foganatosítása (Auseinander-
setzung), vagyis a kölcsönös leszámolás, melynek folyama-
tát a házaspár előbbi viszonyukban megmaradnak ugyan,
de azzal a különbséggel, hogy a felszámolás alatt álló, de még
közös vagyon időközi igazgatásában mindketten egyenlően
részesek. A leszámolás legkiemelkedőbb momentuma a közös
adósságoknak tisztázása. A nem közös jellegű adósságok, a
mennyiben törlesztve nem lettek volna, személyes felelősséggel
az elkülönzés után is azt a házastest terhelik, a kitől származ-
nak, s a másik házastest ellen a hitelezők csak abban az esetben
fordulhatnak, ha az elkülönzésnél ez utóbbi, illetőségénél jo-
gosulatlanul részesült volna nagyobb osztalékban, s a sérelme-
zett házastest e tárgyban önálló visszatérítési igényeit hite-
lezőire átutalná. De mert ez a körülményekhez képest a hite-
lezőkre nézve egyenesen hátrányos lehetne, az 1480. §. ki-
mondta, hogy ha valamely közös adósság a felosztásnál nem
egyenlített ki, a hitelezőknek azért az a házastest is szemé-
lyesen felelős, a ki felosztás előtt felelőssé nem lett volna tehető.

Megszünteti a vagyonszövetséget az egyik házastest
halála is, a mennyiben közös gyermekek a házasságból nem
maradtak. Ilyenkor az elhalt fél vagyonszövetségi illetősége
az ő hagyatékához csatoltatik, s a rendes öröklési jogi sza-
bályok alkalmaztatnak rája. Ha maradt gyermek, úgy a
vagyonszövetség a túlélő és leszármazók között tovább is
fennáll. A német ptkv. itt az úgynevezett „szorosabb érte-
lemben továbbfolytatott vagyonszövetség“ rendszerének állás-
pontjára helyezkedett.¹⁾ E szerint a közös leszármazók köz-
vetlenül az elhunyt helyébe lépnek, társképpen a túlélő
házastest mellé a vagyonszövetségbe, még pedig a közös vagyon
iránti viszonyt tekintve mindig abban a jogi helyzetben, mely a
házasság fennállása alatt megillette volt a nőt. A túlélő házastest
pedig azt a jogi állást élvezi a tovább folytatott vagyonszövetség-
nél, melyet a házasság tartama alatt a férj töltött

¹⁾ V. ö. alább 3. §. IV. alatt.

volt be. A viszony tehát teljesen azonos a házasság tartama alatti viszonynyal, csakhogy a vagyonszövetségbe, elhalt szülőkük nyomába, belépő leszármazók nem viszik be abba a belépés alkalmával meglevő vagyonukat.

A német polg. trv.-könyv által elfogadott ezen rendszer mellett még a következők állottak fenn az egyes particularis jogokban. Eltekintve a francia Code civil (1467. és köv. Art.) és a porosz Landrecht (II. 1. 637—639., 645. §§.) álláspontjától, melyek szerint az egyik házaspár halála után gyermekek létezése esetén sem folytatódik a vagyonszövetség, hanem a definitív szétosztás a túlélő fél és az elhunyt örökösei között megtörténik, az ugynevezett *consolidatio* rendszere, az egész közös vagyon tulajdonát a túlélő házaspárnak adja kizárólagos örökségképpen, míg a gyermekek számára bizonyos örökjogi igényeket biztosít, melyek a túlélő házaspárral szemben azonnal érvényesíthetők. Egy további rendszer pedig megosztja ugyan a gyermekek és a túlélő házaspár között a „Gesammtgut“-ot, de nem azonnal, sőt a túlélő házaspárnak jogot ad arra, hogy a leszármazók osztályrészét birtokképpen magánál tartsa.^{1) 2)}

A német codex elfoglalt álláspontját az indokolja, hogy a túlélő házaspár érdekeit ez uton lehet leginkább méltányos oltalomban részesíteni s viszont a jog e rendszer mellett nem markol bele oly gorombán a leszármazók kötelekrész iránti és egyéb fajta öröklési igényeibe, mint pld. a *consolidatio* megemlített rendszerénél.

^{1) Gerber} : „Bei der Auflösung der Ehe werden die ideellen Antheile am gemeinschaftlichen Vermögen sofort in reelle verwandelt. Jedoch beschränkt sich das Recht der Überlebenden in der Regel nicht auf Ausscheidung seines Antheils, indem ihm die (freilich unter einander verschieden) Particularrechte noch besondere Erbansprüche, an dem Antheile des Verstorbenen gewähren. Auch geschieht in der Regel die Ausscheidung des Vermögens des Überlebenden, wenn Kinder vorhanden sind, nicht sofort, sondern es gestaltet sich dann in neues eigenthümliches Güterverhältniss.“ („Deutsches Privatrecht.“ 233. §.)

^{2) V. ö. alább 3. §. IV. alatt.}

Azt a gazdasági érdekeltséget tehát, a mi egy házastársak között fennálló általános vagyontársaságban jut kifejezésre, az egyik házastárs halála, ha gyermekek maradtak hátra, nem érinti oly mértékben, hogy az tovább fenn ne állhatna.

Mivel pedig főleg a túlélő házastárs az, kinek érdekében a „fortgesetzte Gütergemeinschaft“ alkalmazásba jön¹⁾ megengedi a Bürg. Gesetzbuch, hogy a gyermekekkel való vagyontársaságot visszautasítsa, vagy, ha annak folytatásába már belement, bármikor felmondhassa. Viszont a gyermekeket is megilleti a jog, hogy fontos és alapos okokból, bizonyos esetekben a folytatott vagyontársaság megszüntetésére pereljenek.²⁾

Feltétlenül megszűnik a vagyontársaság, ha a túlélő házastárs is meghal vagy holtá nyilvánítatik, és semmiesetre sem folytatható a leszármazókkal a vagyontársaságban való tovább megmaradás, ha az házassági szerződésben jó eleve kizárattott.

Ezek nagyvonásokban az új német polg.-tvkv. alapelvei, az általános vagyontársaság tekintetében. A fentiekhez képest már most részletesen véve szemügyre a házassági vagyoni rendszerek közösségi elven nyugvó ezt az alakját, foglalkozunk először is azzal a kérdéssel, hogy mire terjed ki az általános vagyontársaság, mi a „Gesammtgut“; azután a házastársak kölcsönös jogállását tesszük vizsgálat tárgyává és végül a vagyontársaság megszűnését és annak jogi következményeit.

II. Az általános vagyontársaság terjedelme. „Gesammtgut.“ Aktívák és passívák.

Az általános vagyontársaság rendszere, úgy a mint a német ptkv.-ben szabályozást nyert, csakis akkor lehet a házassági

¹⁾ Gondoljunk arra az eshetőségre, hogy a „Gesammtgut“ nagy részét ép a túlélő házastárs vitte annak idején, a házasság kötésekor a vagyontársaságba; méltánytalan volna és gazdaságilag is felette káros, ha annak felét a házastárs halálakor a gyermekeknek ki kellene adnia.

²⁾ V. ö. 3. §. IV. alatt.

társak vagyoni viszonyaira nézve irányadó, ha azt magukra nézve házassági szerződésben megállapították. A szerződés megkötése az e tekintetben fennálló általános szabályok alá esik (1432—1436. §§.); külön is kiemelendő azonban, hogy a törvényes képviselő képviseltje helyett el nem járhat, de ha a házassági szerződést kötni szándékozó fél még kiskoru, szükséges szerződéséhez a törvényes képviselő beleegyezése, ha pedig a törv. képviselő gyám, úgy beleegyezésén kívül a gyámhatóság jóváhagyása is. (1437. §.) A szerződés megkötésével létrejön a házasfelek között az általános vagyonszövetség. Azonnal nyilatkozó hatálya: a „Gesammtgut“ megalkakulása. Megalkakul pedig ez a „közös vagyon“ a következő alkatelemekből: A férjnek és a nőnek mindennemű, a szerződéskötéskor létező vagyonából és valamennyi, a házasság, illetőleg a vagyonszövetség fennállása alatt eszközölt szerzeményeiből.¹⁾ (1438. §.) Innen kezdve tehát a házasfelek közös tulajdonában álló Gesammtgut, az eddigi különálló tulajdoni jogosítványokat absorbeálja magában, még pedig ipso jure törvény erejénél fogva, a nélkül, hogy a kölcsönös egymásra ruházások szüksége fenforogna.²⁾ A Gesammtgut képviseli egyuttal az általános vagyonszövetség alapelvűl szolgáló jogi gondolatot is és mint fentebb kifejtetett, a condominium pro indiviso jogi természetét viseli magán. Az azelőtt külön tulajdonban állott vagyontömegek ipso jure való szövetség válnak az egész rendszer leglényegesebb sarktétele; mely még a telekkönyvi jog szigorú formalizmusát is áttöri. Nevezetesen, lehetnek a felek vagyonában tükvi jogok vagy telekkönyvezhető jogok. Ezekre vonatkozóan is áll a szabály, hogy a vagyonszövetségi szerződés kötésével ipso jure közösökké válnak, s nem igénylik, hogy a telekkönyvbe, mint társtulajdonos a másik

¹⁾ *Portugall codex* 1108. Art. teljesen ugyanezen rendelkezést foglalja magában.

²⁾ Ugyanigy a *portugall codex* előlídezett 1117. §., továbbá porosz Landrecht II. 1; 361. §. és köv. — Code civil Art. 1528; szász ptkv. 1695. §.

házasfél is bejegyeztessék.¹⁾ E bejegyzést azonban a házastársak bármelyike feltétlenül követelheti.

Bizonyos javak azonban a vagyonközösségből ki is maradhatnak. E kimaradó és külön jogi állást élvező javak részint a „különvagyon“ (Sondergut), részint a „fentartott vagyon“ kategóriája alá esnek. A közösvagyonhoz való viszonyuk különbözik egymástól. „Különvagyon“ alatt t. i. oly javakat kell értenünk, melyeknek forgalmi képessége annyiban megvan szorítva, hogy jogügyletekkel másra át nem ruházhatók.²⁾ Amennyiben tehát valamelyik fél vagyonának egy részét pld. hitbizományi javak teszik ki, vagy oly legszemélyesebb jogositványok, mint elővásárlási jog, haszonélvezet, vagy baleset, rokkantság, öregség, betegség esetére szóló biztosításon alapuló igények stb., úgy ezekre a vagyonközösség *állagukban* nem terjed ki, ellenben a mi jövedelem származik belőlük, tehát pld. a hitbizományi javaknak hasznai, gyümölcsei stb. az már a Gesammtgut-ba beleesik. Ha ezen külön javak valamelyike helyébe időközben más dolog lép, ez, mint amannak surrogatuma csak akkor tartja meg a különvagyoni jelleget, ha maga is oly természetű, hogy a jogi forgalomban nem szerepelhet. Ellenkező esetben a surrogatio alkalmazása ki van zárva.³⁾ Tehát ha az egyik házastárs pld. bizonyos pénzösszeg fejében lemond a különvagyonra képező haszonélvezeti jogáról, akkor a kapott ellenérték feltétlenül beleesik a közösvagyonba.⁴⁾ Az ilyen különvagyoni tárgyakra nézve azok a

¹⁾ Ugyanigy a porosz Landrecht II. 1; 365—367. §§; ellenkezőleg a szász ptkv. szerint, mely a telekkönyvi jogok tekintetében csak czímet ad a másik félnek. (1695 §: „Rücksichtlich der Sachen und Rechte, zu deren Erwerbung eine Eintragung in das Grund- und Hypothekenbuch erforderlich ist, giebt die Verabredung der Gütergemeinschaft bloß einen Rechtsgrund zur Eintragung.“)

²⁾ B. G. B. 1439. §.

³⁾ Kommissions-Protokoll *Haidlen* id. cz. gyűjt. III. k. 206. lap. *Schröder*: „Das ehel. Güterrecht nach dem Bürg. Gesetzb.“ 43. lap 4. jzet.

⁴⁾ Vagy, ha pld. a különvagyonban tett rongálásért a kárttevő kártérítést fizet.

szabályok nyerne alkalmazást, melyeknek a különvagyon a szerzeményi közösségnél van alávetve. (1439. §.)¹⁾

Ellentétben a különvagyonnal, a „fentartott vagyon“ teljesen ki van vonva a közös vagyon köréből.²⁾ A „fentartott javak“ fogalmi köre megegyezik egyébként az igazgatási közösség rendszerénél szereplő „Vorbehaltsgut“ jelentésével.³⁾ Két lényeges különbség azonban áll fönn. Először az általános vagyonközösségnél nincsen törvényes, hanem mindig csak szerződéses, jobban mondva önkényes fentartott vagyon. Másodszor, fentartott vagyona itt nemcsak a nőnek, de a férj-

) Tehát a férj igazgatása és kezelése alatt állanak az igazgatási közösségre nézve fenálló szabályok szerint.

²⁾ A hamburgi jog kivételével valamennyi particularis jog ismerte a „Vorbehaltsgut“-ot az általános vagyonközösség mellett is. A kérdés azért mégis nagy változatossággal volt szabályozva. A porosz *Landrecht* nem nyilatkozik a kérdéstről, a joggyakorlat azonban a fentartott vagyont, mintilyent, az általános vagyonközösségnél elismeri. Megkívánja azonban, hogy 3-ik személyekkel szemben való joghatálya kedvéért nyilvánosan közzététessék, ha valamely vagyontárgyat a házasfelek a vagyonközösségből kivonva fentartottá tesznek. Az 1873. évi oldenburgi törvény (30. czikk, 1. §., 31. czikk, 2. §.) szintén megköveteli e közzétételt s egyuttal csakis az általános vagyonközösséget megállapító szerződésben engedi meg egyes javak fentartottságának kikötését. A száz ptkv 1703. §. csak általános kijelentést teszen a kérdésben, elismervén a „Vorbehaltsgut“-ot általános vagyonközösség mellett is. (V. ö. *Motive, Haidlen*, id. cz. gyűjt. III. k. 206. lap.)

³⁾ A portugall törvény fentartott és külön vagyon között nem tesz különbséget, s 1109. §-ban, mint a közös vagyonból kivett ahhoz nem tartozó javakat, a következőket sorolja fel: 1. Valamelyik házastárs kezén lévő örökhaszonbéri ingatlanok. („Fonds emphytéotiques de libre nomination“); 2. a közösségből való kizárással hagyományozott javak; 3. a házasfelek bármelyikének oly vagyona, melyet első házasságából származott gyermeke után örökölt akkor, mikor második házasságra még nem lépett; ha az elhalt gyermeknek édes testvérei vannak életben; 4. kétharmadrésze annak a vagyonnak, melylyel a 2-ik házasságra lépő fél bír és $\frac{2}{3}$ része annak, amit az ilyen házasság szüleitől örökölt, ha első házasságából gyermekei vagy más leszármazói (unokák) vannak életben és végre 5. a házasfelek legszemélyesebb használatára való dolgok (ruhák pld.) és menyegzői ajándékok.

nek is lehet. (1440. §.) Önkényes a fentartott vagyon, mert vagy a felek szerződéses megállapodásában vagy harmadik személyek rendelkezésében leli alapját. Ily tárgyú szerződést a házastársak bármikor köthetnek, az örökhagyó vagy ajándékozó harmadik személy pedig mindig ezen jogügyletben jelenti ki, hogy a juttatott vagyont fentartottnak kívánja-e tekinteni vagy sem. Mivel a fentartott vagyonnak a Gesamtgut-ból való kivonása teljes, ebből következik, hogy a surrogatio itt épp oly mértékben nyer alkalmazást, mint az igazgatási közösség rendszerében. Mindaz tehát, ami a fentartott vagyon surrogatumaiképpen tekinthető, hasonlóképpen fentartott jelleget ölt magára.¹⁾ Az ily fentartott vagyonra nézve a vagyonelkülönzés (Gütertrennung) szabályai szolgálnak zsinórmértékül, akár a férj, akár a nő külön vagyonáról is legyen szó,²⁾ s ha a nőnek van fentartott vagyona, s a közös vagyon a házassági terhek fedezésére egymagában nem elégséges, az arányos hozzájárulási kötelezettség a nő terhére itt is fennáll. (1441. §.)

Összevetve az elől adott általános szabályt és az az alól kitérő különvagyon és fentartott vagyon kategóriáit, a „Gesammtgut“ terjedelmének activ oldalával foglalkoztunk. Ami már most a vagyonközösséget a passzívák tekintetében illeti, kapcsolatban az egész adóssági kérdéssel, a következőket kell megjegyeznünk: A közös vagyon passzív oldalán állanak mindazok a terhek, adósságok és kötelezettségek, melyekért a közös vagyon felelős; amekkora körére e kötelezettségeknek a „Gesammtgut“ felelőssége kiterjed, ugyanazon körre terjeszkedik ki a vagyonközösség is, a vagyoni vonatkozások passzív oldalán.

Ennek megfelelően a közös vagyon első terheiképpen az 1458. §. szerint a házaselettel járó költségek, a család-

¹⁾ V. ö. 44. és köv. lap.

²⁾ Nincs a törvényben kimondva, de a vagyonközösségből való teljes kizárásból önként következik. (Schröder: „Das ehel. Güterrecht nach dem B. G. B.“ cz. id. m. 43. lap. 1. jegyzet.)

föntartás terhei szerepelnek (ehelicher Aufwand). E jogi tétel indokolásául ugyanazok a szempontok szolgálnak, melyek az igazgatási közösség rendszerénél is a férj „közös igazgatása” alatt álló javakat jelölik ki első sorban a házaselet terheinek hordozására. Ha tehát az „ehelicher Aufwand” körében kötelezettségek támadnak, ezek a közös vagyon kötelezettségei, melyekért egyidejűleg mint egyetemleges adóstárs a férj személyesen is (esetleges fentartott vagy külön vagyonával) szavatol.

Kiterjed továbbá a vagyontársaság, azaz felelős a „Gesammtgut” a férj összes adósságaiért, melyek a vagyontársasági szerződés megkötésével ipso jure közös vagyoni kötelezettségekké válnak.¹⁾ (1459. §.) Közönyös, hogy a férj adósságai még a házasságelőtti időből származnak-e vagy azután keletkeztek, hogy a házasság megkötöttet.²⁾ Semmi körülmények között sem szavatol azonban ezen adósságokért a nő személyesen (tehát esetleges külön javaival, 1443. §.

1) A portugall codex 113—116. §§-ban szigoruan különbséget tesz a férj által s a nő által külön csinált adósságok között. Amennyiben a férj adósságaihoz a nő és a nő adósságaihoz a férj: beleegyezésüket nem adták, a közös vagyon egyikért sem felelős és a hitelezők csak személyes adósukon kereshetnek kielégítést. E rendezésnek oka abban találja magyarázatát, hogy a portugall jog az általános vagyontársaságnál a közös vagyon feletti rendelkezésben s annak igazgatásában a „közösséget” férj és nő között a szó szoros értelmében megvalósította.

2) V. ö. *Motive, Haidlen*, id. cz. gyűjt. III. k. 222. lap. A legtöbb particularis, illetőleg idegen jognak is ez az álláspontja. Így pld. az 1873. évi oldenburgi törv. 26 cikk; szász ptkv. 1696. §; code civil 1409, 1526. cikkek; Lippe-Detmoldi 1786. évi rendelet 9., 13. §§. stb. A porosz *Allg.-Landrecht*, annyiban tér el, hogy az esetben, ha a házasság egyike a házasságelőtti időből több adósságot hozott magával, mint vagyont, megengedi a másik házastársnak, miszerint 2 éven belül a vagyontkülönböztetést követelje. Ez esetben a házasságelőtti hitelezők csakis személyes adósuk elkülönített vagyonában kereshetnek kielégítést. (II. 1.; 391—395. §§.)

Többé-kevésbé különös az 1889. április 15-én kelt finn törvény álláspontja. („Annuaire de législation étrangère.” 1889. évi, XIX. fo-

2-ik aliena: „Die Frau wird durch die Verwaltungshandlungen des Mannes weder Dritten noch dem Manne gegenüber *persönlich* verpflichtet“), csak a közös vagyoni illetőségével, sőt még a közös vagyon is ellehet vonva a férjjel szemben fennálló követelés kielégítése alól, ha e követelés a férjnek oly ajándékozási ígéretén vagy közös vagyoni ingatlant elidegenítő jogügyletén alapszik, melyekhez a nő beleegyezését nem adta.¹⁾

A mi már most a nő adósságait illeti, mint említve volt elvileg itt is, áll az általános vagyonközösség alapgondolatán nyugvó az a tétel, hogy a közös vagyont ezek is terhelik. Az elv azonban a törvény intézkedéseiben többszörösen át van törve, mert a nőnek csak azon adósságaiért felelős a Gesamtgut, melyek „közös vagyoni kötelezettségek“ („Gesammtgutsverbindlichkeiten“) jellegével bírnak. (1459. §.) Ezekért a férj mint egyetemleges adóstárs szavatossága is helyt fog, még pedig személyes vagyonával is.²⁾

lyam, — Paris 1890.) E törvény IV. fejezete, („Des dettes des époux“) 1. §. kimondja, hogy mindkét házaspár házasságelötti adóssága első sorban az ő különvagyonát terheli. Ha a hitelezők ebből kielégítést nem szerezhetnek, csak akkor fordulhatnak a közösségnek azon *része* ellen, mely személyes adósukra esik. A 2. §. szerint házasságalkatti adósságok a közös vagyont, ennek elégtelensége esetén a felek különvagyonát is terhelik. Különösen pedig — a 3. §. szerint — a férj házasságalkatti oly adósságai, melyek a nőt nem kötelezik, első sorban az ő dispoziója alkatti közös vagyont, azután az ő külön vagyonát és csak végszükség esetében terhelik a közös vagyonnak azt a részét, mely a nő rendelkezése alkatti áll. (T. i. a törvény II. fejezet 3. §. értelmében a nőnek házasságalkatti személyes keresményei közös vagyont képeznek ugyan, de nem állanak a férj, hanem a nő igazgatása és rendelkezése alkatti.) A 3. §-hoz hasonló intézkedést tartalmaz a 4. §; megfelelő alkalmazással a nő külön adósságaira.

¹⁾ Lásd bővebben a következő III. szakasz alkatti (122. lap); előbbiekre nézve pedig v. ö. *Motive*; *Haidlen* id. cz. gyűjt. III. k. 224—226. lap.

²⁾ Ugyanigy a porosz *Landrecht* II. 1; 339., 329., 335—337. §§; *Code civil* 1419., 220. Art.; *oldenburgi* törv. 26. 9. Art.

Ez a személyes szavatossága azonban csak addig tart, míg maga a vagyonszövetség fennáll, ha ugyan a felek egymásközi viszonyában nem esik a kérdéses női adósság a közös vagyon terhére. (1459. §.)

A nő „közös vagyoni kötelezettsége“-i, melyekért nemcsak a „Gesammtgut“ de a férj is felelős személyesen, a következők:¹⁾ Általában azok, melyekért az igazgatási közösségnél is felelős a behozott vagyon. Tehát a nő azon adósságai, melyek még házasságkötés előtt keletkeztek; továbbá minden pénzbüntetés, perköltség, jogellenes cselekvényből származó kötelezettség, melyek fizetése ítéletileg lett megállapítva (1460. §. 2. p.)²⁾ Közös vagyoni kötelezettséget képez a nőnek minden oly kötelezettsége, mely tartásdíj fizetésre, kiházasításra vonatkozik. (1604. 1620. §§.) Továbbá a mi előáll abból, hogy a nőre örökség vagy hagyomány szállott (1461. §.) és végre mindazon kötelezettségek, melyeket a nő a vagyonszövetség tartama alatt férje beleegyezése vagy gyámhatósági felhatalmazás mellett, vagy az 1450. §. esetében saját nevében vállalt.³⁾ (1460. §.) Minden egyéb, mondhatjuk egyoldalú kötelezettsége a nőnek a közös vagyont absolute nem érinti, hacsak az 1455. §. szerint a nő kérdéses ügyletével a „Gesammtgut“ jogosulatlanul nem gazdagodott. Ennek következtében csak a nő fentartott vagyonából követelhetik kielégítésüket a vagyonszövetség tartama alatt a

¹⁾ Ugyanezen elvi alapon szabályozzák a kérdést a Code civil 1419. cikk; porosz *Landrecht* II. 1; 389. §.

²⁾ Hasonlóan a szász ptkv. 1696. §. Ellenkezően a code civil 1424. Art. A finn törvény (1889. ápr. 15.) IV. fejezet 5. §-a nemcsak a felek (férj és nő) jogellenes, de gazdaságilag nem menthető oktan cselekvényeiből származó kötelezettséget illetőleg károsodást is a külön vagyonukra hárítja s a közös vagyon felelősségét azokra nézve teljesen kizárja. Mindig csak az elkövető fél különvagyonára terhére és sohasem a közös vagyonra esnek a jogellenes cselekvényekből származó kötelezettségek — pénzbüntetések a *portugall* codex 1116. §. szerint.

³⁾ Lásd 56 és köv. lapon. Az az eset különben, mikor a férj betegség vagy távollét okából gátolva van és *periculum est in mora*.

nőnek azok a hitelezői, a kiknek követelése oly házasságkötés utáni ügyletből származik, melyhez a férj beleegyezését nem adta. (1460. §.) Nem terhelik továbbá a közös vagyont a hagyományozás vagy örökösödésből keletkezett női kötelezettségek, ha a hagyomány vagy az örökség mint fentartott vagyon szereztetett (1461. §.); azok a kötelezettségek, továbbá, melyek a vagyonszövetség beállta után valamely fentartott vagyon jellegű jogból, vagy fentartott vagyontárgynak birtoklásából jöttek létre, még akkor is, ha ez a jog illetőleg dolog, a férj beleegyezése mellett folytatott önálló ipari vagy kereskedelmi üzlethez tartozik. (1462. §.)¹⁾

A férj és nő hitelezői az elősorolt szabályok keretén belül követeléseik kielégítése végett a közös vagyon ellen fordulhatnak. A házasfelek egymásközi viszonyában azonban további megkülönböztetéseket kell az egyes adósságok között tennünk, mert azok között vannak olyanok, melyek a közös vagyon kötelezettségei ugyan kifelé, harmadik személyekkel szemben, befelé azonban a házassági viszonyban vagy az egyik, vagy a másik házastárs terhére íródnak, s vagy a házastárs szövettségéből való illetőségébe tudatnak be a vagyonszövetség megszűnésekor, vagy azonnali megtérítési kötelezettség alá esnek a közös vagyon javára.

Szabályul szolgál ugyanis, hogy annak a házastársnak terhére számítandók, kinek személyében előállottak azok a közös vagyoni kötelezettségek, melyek 1. a házasságkötés után elkövetett tiltott cselekvényből vagy e miatt indított esetleges bünvádi eljárásból származnak; továbbá 2. melyek az illető házastárs fentartott vagyonával összefüggő jogviszonyból keletkeztek, habár a házasságkötése vagy azon időpont előtt is, mely időpontban a kérdéses dolog fentartott vagyoni jellegét öltött magára; és 3. az előbbi két pontban meghatá-

¹⁾ Tévesen sorolja ezeket a kötelezettségeket (1462. §.) a „Gesammtgutsverbindlichkeiten“ közé *Schröder*, „Das ehel. Güterrecht n. d. Bürg. G.-B.“ cz. m. 48. lap 1. jzetében mert a szakasz világosan az ellenkező értelmet foglalja magában.

rozott kötelezettségek tárgyában keletkezett esetleges per-költségek. (1463. §.) A házasfelek egymásközi viszonyában a nő terhére esnek azok a perköltségek, melyek a nő és férje közötti perből állanak elő, a mennyiben nem a férj köteleztetett azok megfizetésére. Nemkülönben a nő és harmadik személyek közötti perek költségei, még ha az ítéletnek a közös vagyonnal szemben joghatálya is van. Nem alkalmazható ez a szabály akkor, ha a per tárgya a nő valamely személyes körülményére vonatkozik, nem értve ide az 1463. §. előbb említett 1. és 2. alatti eseteit. (Tiltott cselekvény, fentartott vagyonnal összefüggő jogviszony.) (1464. §.)

A férj rovására esik a házasfelek egymásközi viszonyában a férj által valamelyik közös gyermeknek tett kiházasítási ígéret, vagy teljesített kiházasítás, a mennyiben az a közös vagyonhoz képest aránytalanul nagyméretű. A meny nyiben pedig a kiházasítást nem közös gyermek kapta, úgy az anyjának, illetőleg atyjának terhére esik; előbbi esetben azonban csak annyiban, a mennyiben az anya a kiházasításhoz beleegyezését adta, vagy a kiházasítás a közös vagyonhoz arányos méreteit túl nem haladja. (1465. §.)

Az adósságokon kívül vannak a „Gesammtgut“-nak még bizonyos kötelezettségei arra az esetre, ha a férj a maga fentartott vagy különvagyonától valamit a közös vagyonba befordított. Viszont, ha a közös vagyon lett a férj fentartott javaiba befektetve, a férji fentartott vagyon tartozik a közös vagyonnak. Mindkét esetben a befordítottak megtérítésének van helye. (1466. §.) A megtérítés eszközlésére nézve megjegyzendő, hogy annak azon érték szerint kell történnie, melylyel a befektetett javak befektetésük alkalmával birtak, s ezenfelül, ha a befektetés a közösből történt a férj fentartott javaiba, a megtérítésen kívül esetleg kártérítés is jár. Azokról az esetekről, mikor a közös vagyonból a nő fentartott javaiba vagy megfordítva történt befektetés, a törvény nem intézkedik directe azon érthető okból, hogy az illető javak nem lévén ilyenkor egy kézben, mint az 1466. §. ese-

tében (közös vagyon és férji fentartott vagyon) az általános elvek, t. i. a megbízás nélküli ügyvitel és gazdagodás szabályai szerint, a kérdés mindig megoldható.

Minden igény egyébiránt, mely ilyen „megtérítések”-re vonatkozik, csak akkor érvényesíthető, mikor a vagyonszövetség megszűnik. Az 1467. §. foglalja magában erre nézve azt az általános rendelkezést, hogy amivel valamelyik házastárs a közös vagyonnak, vagy a nő a férj fentartott vagyonának tartozik, csak a vagyonszövetség megszűnésével köteles teljesíteni. Amennyiben azonban a nő az, aki tartozik, s van elegendő fentartott vagyona a tartozás teljesítésére, úgy kötelessége azonnal a megtérítést a közös vagy férji fentartott vagyonba eszközölni.¹⁾ És végre kiegészíti a mondottakat még az a szabály, hogy, amit a férj a közös vagyontól követelhet, azt csak a vagyonszövetség megszűnésekor kérheti. (1467. §.)²⁾

III. A házasfelek kölcsönös jogállása az általános vagyonszövetségben.

A házasfelek kölcsönös jogállására vonatkozóan az általános vagyonszövetségnél, abból a viszonyból kifolyólag, mely egy condominium pro indivisoban egyesíti őket, következik az az általános jellegű tétel, hogy egyikük sincsen feljogosítva arra, hogy a vagyonszövetségnek felosztását követelje,³⁾ vagy hogy közösségi illetményét, vagy annak egy részét elidegenítse. Nincs kizárva azonban természetesen a halál

¹⁾ A férjre ez a tétel természetesen azért nem áll, mert az ő esetleges megtérítésre köteles fentartott vagyona a megtérítés iránt jogosult közös vagyonnal együtt az ő kezében van.

²⁾ Az 1467. §-ban foglalt rendelkezésekkel — melyek elvileg minden általános vagyonszövetségnél azonosak — különösen egybehangzóan intézkedik a *Code civil* 1468., 1470., 1473. §§-aiban.

³⁾ A vagyonszövetség felosztásától jól megkülönböztetendő a vagyonszövetség megszüntetése iránti kereseti jog igénybevétele, mely bizonyos esetekben meg van engedve. (Lásd alább.)

esetére szóló elidegeníthetésnek jogosultsága. (2331. §.) Az 1442. §. ezen szabálya az általános vagyontársaság szorosabb jellemzéséhez járul hozzá, s kapcsolatos vele a második bekezdésében foglalt rendelkezés is, mely arra utal, hogy a magánjogi társaságok és a házaspárok közti általános vagyontársaság a házaspárok és társasági tagok jogállása tekintetében rokontermészetű elvi alapokon rendeztetett. Az 1442. §. 2-ik aliena értelmében t. i. a vagyontársasághoz tartozó követelési jogokkal szemben az adós részéről compensatio-nak csak annyiban van helye, amennyiben beszámítandó követelése a közös vagyontársaságra vonatkozik.

Nem esnek tehát beszámítás alá a házaspárok valamelyikével szemben fennálló követelések.¹⁾

A házaspárok jogállása a vagyontársasággal és egymással szemben, részleteiben már most a következő.

A közös vagyontársaság igazgatása a férjre illeti, a ki jogosítva van ebből folyólag különösen arra, hogy azt birtoklásába vegye, felette rendelkezhesse, minden, a közös vagyontársaságra vonatkozó pert saját nevében folytasson,²⁾ mely valamennyi igazgatási cselekvényei által a feleség sem vele, sem harmadik személyekkel szemben lekötöztetve nem lesz. (1443. §.)

A német ptkv. ezzel az állásponttal körülbelül hű maradt a vagyontársasági (még pedig úgy részleges, mint általános) particuláris jogokhoz. Ezek legnagyobb része t. i. a közös vagyontársaság bizonyos kivételek fölállítására mellett, melyeknél vagy a nő is jogosítva van egyes igazgatási cselekvényekre vagy beleegyezése szükséges azokhoz, a férj kizárólagos igaz-

¹⁾ V. ö. B. G. B. 719. §.: „Ein Gesellschafter kann nicht über seinen Antheil an dem Gesellschaftsvermögen und an den einzelnen dazu gehörenden Gegenständen verfügen; er ist nicht berechtigt Theilung zu verlangen. Gegen eine Forderung, die zum Gesellschaftsvermögen gehört, kann der Schuldner nicht eine ihm gegen einen einzelnen Gesellschafter zustehende Forderung aufrechnen.“

²⁾ Azok a megszorítások, melyek az igazgatási társaságnál a férj jogait némileg korlátozzák, az 1443. §. szerint tehát az általános vagyontársaságnál nem állanak fenn.

gatása alá helyezik. Csak szórványosan fordul elő eset arra, hogy egyes városi jogok az általános vagyonszövetségénél a Gesamtgut feletti rendelkezést a szó szoros értelmében közössé tették a férj és nő között. Az utóbbi és tulnyomó nagyságu csoportja az egyes vagyonszövetségi jogoknak már most ismét két főirányt követ. Vagy kizárólagossá teszi a férj igazgatási jogát a közös vagyon felett, a kötendő ügyletek, pervitel és egyéb intézkedések tekintetében teljesen,¹⁾ vagy kisebb-nagyobb körben korlátozza azt azzal, hogy a nő hozzájárulását a férj igazgatási jogából folyó bizonyos cselekvényeihez megkívánja. Utóbbiak aztán ismét vagy csak az ingatlanok feletti igazgatási ténykedések érvényességéhez követelik meg a nő beleegyezését, vagy hasonló elbírálás alá vetik az ingatlanokra vonatkozó jogszítványokat és a nő vagy mindkét házastárs nevében álló tőkeköveteléseket, kezesség elvállalást stb.²⁾ A szabályozásban a nagy variációk természetesen ezen belől is kisebb jogcsoportok elkülönzésére vezetnek.

A német ptkv. azt az álláspontot foglalta el, hogy a közös vagyon feletti kezelési és rendelkezési jog elvileg korlát nélkül a férjre illeti. A tételt azonban számos kivétellel mitigálta. E kivételek kettős vonatkozásuak. Ugyanis vagy olyanok, melyek szerint a férj bizonyos igazgatási cselekvényei csak akkor állanak meg, ha azokhoz a nő is beleegyezését adja (1444—1446. §§. esetei), vagy olyanok, melyek szerint némely, a törvényben meghatározott esetekben a nőt is megilletnek bizonyos igazgatási cselekvények. (1357., 1449. és 1454. §§. esetei.)³⁾

¹⁾ Így az 1860. április 16-iki westfáliai törvény. (3. §); Hannover-i vagyonszövetségi jogok, brémai, hamburgi jog, a schleswig-holsteini jogok nagy része, a francia code civil (1409. Art. 1421. Art.); az 1734. évi svéd törvénykönyv (Landslag) stb.

²⁾ Így számos bajor helyhatósági jog, lübecki jog, porosz Landrecht, (II. 1. 377—380. §§.). oldenburgi törvény (25. Art.) stb.

³⁾ Az 1889. április 15-én kelt finn törvény (Annuaire de législation étrangère 1889. XIX. évf. Paris 1890.) álláspontja a következő: Chapitre II. („De l'autorité maritale et du droit de disposer des biens.“) A férj képviseli nejét és kezeli a közös vagyont azzal a megszorítással, hogy neje

Első sorban tehát kötve van a férj felesége beleegyezéséhez akkor, ha a közös vagyon, mint egész vagy annak

két jelenlevő tanu előtt adott beleegyezése nélkül a közösségbe tartozó, vagy neje külön vagyonát képező ingatlanokat sem el nem adhatja, sem el nem zálogosíthatja. Ha a nő elmebeteg vagy távollevő, a jelzett igazgatási cselekvények legközelebbi rokonai egyikének, véleményadás céljából bejelentendők, különben semmisesek. (Art. 1—2.) A *portugall* codex a közösség eszméjét a vagyonigazgatás tekintetében is lehetőleg igyekszik megvalósítani s nyomon követi a régi, V. Alfonz korabeli jogot. A közös vagyoni ingatlanok egyoldalu s a nő beleegyezése nélkül való elidegenítése már e régi jogban is tiltva volt. Az ingók tekintetében az ajándékozást kivéve, a férj keze szabad, az ingatlanokra nézve azonban a szó szoros értelmében csak a kezelésre van joga. Az 1119. §. szerint: „Le mari ne peut aliéner ou grever sous quelque forme que ce soit les immeubles de la communauté sans l'autorisation de la femme. Dans le cas de dissentiment ou l'opposition mal fondée, le consentement de la femme pourra être supplée par la décision du juge.“ Sőt a férj külön, nem közös vagyona is, mintegy a nő controleja alá van helyezve, mert azok a közös javakkal a kezelés folytán az ő kezeiben egy tömeget képeznek, s a mint a szintén a férj kezelése alatti külön női javakat, úgy ezeket sem idegenítheti el a nő beleegyezése nélkül. *Guay*, kinek fordításában az 1119. §. szövegét adjuk, e rendkívüliséget annak tulajdonítja, hogy a portugall jog a catholikus vallásos felfogást a házasság eszméjéről teljesen magába szívtatta s a nő ennyire kedvező helyzetének magyarázatát elsősorban a portugall vakbuzgóságnak és Mária-cultusnak kell tulajdonítani. A férj a maga részéről még örökséget sem fogadhat el neje beleegyezése nélkül, nehogy a netaláni hagyatéki hitelezők a közös vagyon érdekeit károsan befolyásolhassák. *Guay* id. értekezését ezekkel a jellemző szavakkal végzi: „Certes, il-y-a des moments, ou en étudiant cette législation exotique, on se demande si la condition du mari n'est pas quelque peu semblable à celle d'un prodigue muni d'un conseil judiciaire, le conseil judiciaire étant la femme!“ (206. lap.) A franczia „communauté légale“-hoz szokott jogásznak mindenesetre különösnek tűnhetik fel a portugall-jog szabadelvtisége a nővel szemben. A megjegyzés azonban mégis tulzott egy kissé. A dolog úgy áll, a miként ezt a portugall *Ferreira*, a codex álláspontját ismertetve igen találóan mondja, hogy: „— ces sont les bons principes juridiques, lesquels exigent que le mari et la femme soient placés sur la même ligne dans la société conjugale, sous la réserve rôle de chef attribué au mari.“

A skandináv államokban számos újabb reform törvény mellett meg-

hányada¹⁾ fölött kíván ügyletet kötni, vagy ha e tekintetben oly fennálló kötelezettségét kívánja teljesíteni, mely kötelezettség elvállalásakor a nő ahhoz beleegyezését nem adta volt. (1444. §.) A férj oly elidegenítési cselekményei, illetőleg elidegenítési kötelezettséget megalapító ügyletei, melyek nem vonatkoznak az egész közös vagyponra, mint ilyenre, vagy annak egyes hányadrészére, az 1444. §. megszorítása alá nem esnek, mert a férji igazgatási jog kifolyásai. Kivéve azonban az ingatlanokat. (1445. §.) E fontos kivétel értelmében ugyanis a férj a „Gesammtgut“-hoz tartozó ingatlanokat neje beleegyezése nélkül el nem idegenitheti, sem pedig ily tárgy kötelezettséget el nem vállalhat és zálogjogilag sem terhelheti.¹⁾ A törvény csak ingatlanokat (Grundstücke) említ, de e rendelkezés alá kell vonni egyuttal az ingatlan természetével bíró jogokat is. Így örök haszonbérleti, öröklési és bányajogosítványokat, nemkülönben ugyanezen szabály alá vonandók a telki szolgalmak, dologi terhek és elővásárlási jogok is.²⁾

Korlátozva van továbbá a férj igazgatási joga az ajándékozási esetekben. Kivételével ugyanis az olyan ajándéko-

maradt általános szabályképpen az a tétel, hogy a vagyonközösséget a férj kezeli teljesen függetlenül. A nő jogait azzal biztosították a svéd, norvég és dán törvényhozások, hogy bizonyos közösséghez tartozó javakat egészen a nő igazgatása alá helyeztek, teljesen függetlenül a férj befolyásától. Ezekre v. ö. Dr. Kolosváry Bálint: „Reformok és reformtörekvések“ stb. cz. id. m. 33—40. lap, továbbá *Gide Paul*: „Etude sur la condition privée de la femme“ cz. m. II. édition par A. *Esmain* (Paris 1885) 227—228. lap. *D'Olivecrona*: Aperçu des travaux législatifs exécutés en Suède de 1870 à 1879. („Revue de droit international“ XV. kötet. Paris 1883.) 54. lap.

A törvény csak „egész“-ről beszél. Hogy az egész hányadrészére is vonatkoztatandó a rendelkezés, lásd erről *Schröder*: „Das eheliche Güterrecht n. d. B. G.-B.“ id. cz. m. 44. lapon.

¹⁾ V. ö. *Motive*; *Haidlen* id. cz. gyűjt. III. k. 214. lap.

²⁾ *Schröder*: „Das eheliche Güterrecht nach d. B. G. B.“ id. cz. m. 44. lap. 1. jegyzet.

zásoknak, melyekkel mintegy erkölcsi vagy a köztisztesség és polgári állással járó kötelezettségeknek tesz a férj eleget, minden egyéb s a közös vagyonból eszközözendő ajándékozáshoz a nő beleegyezése szükséges. Áll ez egyuttal a közös vagyon terhére tett ajándékozási ígéretre, valamint azon igazgatási cselekvényekre is, melyekkel a férj a nő beleegyezése nélkül tett ajándékozási ígéreteket a közös vagyonból kívánja beváltani. (1446. §.)¹⁾ A közös vagy nem közös gyermekeknek adott kiházasítás csak annyiban tekintetik ajándékozásnak, amennyiben a házasfelek polgári állásához és körülményeihez képest tulságosnak, illetőleg aránytalanul nagy-nak látszik.²⁾

Ha már most a nő beleegyezését az elősorolt esetek két elsőjében (1444. és 1445. §§.) indokolatlanul megtagadja, jöllehet a kezelés és igazgatás „rendszerinti“³⁾ menetének érdekében a kérdéses ügyletek szükségeseeknek mutatkoznak, a férj — ép úgy, mint az igazgatási közösség rendszerénél — a gyámhatósághoz fordulhat s attól kérheti a nő megtagadott beleegyezésének pótlását. Ugyanez áll mindazon esetekben, mikor a nő betegség vagy távollét okából a beleegyező nyilatkozatot nem tehette meg. (1447. §.) Nem pótolhatja tehát a nő hiányzó beleegyezését a gyámhatóság akkor,

¹⁾ Az ajándékozás tekintetében a férj a legtöbb jog szerint többé-kevésbbé korlátozva van. A porosz *Landrecht* (II. 1. 381—383., 411. §§.) szerint a korlátozás a legkisebb, mert általában minden ajándékozást a jog érvényesnek ismer el, s a nőnek ezzel szemben jogot ad arra, hogy a férj által tett ajándékozást visszavonhassa; de csak annyiban, amennyiben joga volna a visszavonásra akkor, ha az ajándékozást ő teszi, vagy amennyiben az ajándékozás folytán a vagyonközösség állaga úgy megcsökkenne, hogy kevesebbet kap belőle, mint amennyit abba annak idején belevitt. Ha a nő visszavonási jogával nem él, a férj egyoldaluan tett ajándékozásait a vagyonközösség megszűnésekor a maga részébe kénytelen beszámítani.

²⁾ *Motive, Haidlen* id. cz. gyűjt. III. k. 216—217. lap.

³⁾ Az általános vagyonközösségnél a „rendszerinti“ (ordnungs-mässig) kezelés és igazgatás alatt ugyanazt kell értenünk, mint az igazgatási közösségnél. (Lásd 61. és köv. lap.)

ha ajándékozásról, ajándékozási ígéretről vagy ilyennek teljesítéséről van szó.

A nő törvény értelmében szükséges beleegyezésének hiánya vagy a hiányzó beleegyezést pótló gyámhatósági felhatalmazás ugyanazt a joghatályt eredményezi a férj jogcselekvényeire nézve, mint aminő joghatálya van az igazgatási közösség rendszerében a nő cselekvényeire nézve annak, ha a férjnek beleegyezése hiányzik, illetőleg ha e beleegyezés pótoltatik a gyámhatóság által. Itt is megfelelően alkalmazandók tehát az 1396., 1397. és 1398. §§-ok szabályai. Ennek megfelelően a beleegyezéshez kötött, de beleegyezést nem nyert igazgatási cselekvények érvénytelenek (1398. §.), még pedig, ha a Gesamtguttra úgy vonatkoznak, mint egészre vagy annak valamely hányadrészére, általában; ingatlanokra és ajándékozásokra vonatkozó jogcselekvények pedig azon föltétel alatt, hogy az idegen harmadik személy a férjnek férji minőségéről ne tudott és ne is tudhatott legyen. Utólagos jóváhagyással a nő az ügyletet még érvényessé teheti, nem teszi azonban érvényessé az a körülmény, hogy a vagyonszövetség időközben megszűnik. (1396. §.) Amíg a nő beleegyezése ki nem eszközöltetett, a szerződő ellenfél az ügylettől visszaléphet, nem élhet azonban a visszalépés jogával, ha tudta, miszerint férjjel szerződik, ki a kérdéses ügyletnél neje beleegyezésére szorul, kivéve, ha a férj tévedésbe ejtette őt a beleegyezésnek megadása tekintetében. (1397. §.)

Ha szerződő fél követeli a férjtől, miszerint az a felesége beleegyezését megszerezze, ez esetben a beleegyező nyilatkozat csak vele szemben tehető meg. A nyilatkozat megtételére a felszólítástól számítva két hét áll a nő rendelkezésére, mely időnek elmulasztása esetén, a beleegyezés megtagadottnak tekintendő. (1448. §.)

A mennyiben azonban valamely ügylet, mely a nő beleegyezéséhez van kötve, a mondott szabályok ellenére is létrejön és a közös vagyont gazdagítja, e gazdagodás erejéig

a közös vagyon felelőssé válik, noha az alapul szolgáltat ügylet érvényesnek nem is volt tekinthető. (1455. §.)

A férj igazgatási és rendelkezési jogának tárgyalt korlátozásai oly természetűek voltak, melyeknél a nő befolyása beleegyezésének szükségességében biztosított. A nőnek vagyonközösségben elfoglalt jogi állását e beleegyezési jogositványokkal egyoldalról tehát már megvilágítottuk. Másoldalról a nő jogi állását azok a jogositványok jelzik, melyek értelmében egyenesen bizonyos igazgatási cselekvények foganatosítására van feljogosítva, részint kizárólag, részint férje mellett és a férji igazgatással párhuzamban vagy azt egészen pótlólag is. Ezek a jogositványok míg egyuttal a nő jogállását tükrözik vissza a legközvetlenebbül, másfelől a férji jogok jelentékeny korlátozását is jelentik.

Az első a nő e jogositványai közül az úgynevezett „Schlüsselgewalt“, melyet az igazgatási közösség rendszerénél részletesen megismertünk¹⁾ s melynek értelmében a nő arra van feljogosítva, hogy a háztartás körében teljesen függetlenül köthessen ügyleteket s vállaljon a Gesamtgut terhére kötelezettségeket. (1357. §.) Nemkülönben az igazgatási közösség rendszerénél részletezett szabályok (1405. §.) nyerne alkalmazást arra az esetre, ha a nő önálló ipari vagy kereskedelmi üzletet folytat (1452. §.); azzal a lényeges különbséggel azonban, hogy miként minden különvagyon és személyes munkásság gyümölcse a közös vagyonba olvad be s miként a háztartás körében gyakorolt „Schlüsselgewalt“ a „Gesamtgut“ számlájára megy, úgy az önálló női üzlet is akár activ, akár passiv eredményekre vezet, a közös vagyon részére dolgozik. Ha tehát a nő férje beleegyezése mellett ilyen önálló üzletet folytat, minden e körben elvállalt kötelezettsége — ügyleti vagy esetleges bírói ítéletből származók — közös vagyoni kötelezettségeknek tekintendő. Ez az egyik megjegyzendő momentum. A másik: hogy

¹⁾ Lásd 72. és köv. lap.

az üzlet körében a nő rendelkezési joga teljesen korlátlan.¹⁾

Egy további női jogositvány értelmében az, a mi a közös vagyonból harmadik személyek kezére szabályellenesen, t. i. a nő beleegyezésének mellőzésével jutott, sőt annak ellenére, azt a nő az illető idegen személytől visszakövetelheti, a nélkül, hogy perbeli fölléptéhez a férj beleegyezésére, vagy együttműködésére szüksége volna. (1449. §.) A harmadik személy t. i. érvénytelenül szerzett az ilyen esetekben, s az érvénytelenségnek bírói érvényesítése iránti igény a közös vagyonhoz tartozván, a sértett nő könnyen ki volna játszható jelzett joga nélkül, mert az 1443. §. értelmében maga az érvénytelenül elidegenítő férj volna igazgatási joga alapján hivatva arra, hogy a kérdéses dolgot vagy javakat visszakövetelje. Ezért volt szükség arra, hogy ily esetek előfordulhatására tekintettel az 1443. §. elve az 1449. §. fontos kivételével áttöréssék.

Teljesen önállóan jár el továbbá a nő oly esetben, mikor a vagyonközösség beálltakor a „Gesammtgut“-ba beolvadó vagyona, vagy annak valamely része felett perben áll. E pert a vagyonközösség alatt tovább folytathatja férjének hozzájárulása, illetőleg beleegyezése nélkül is. (1454. §.)

Ha a férj betegség vagy távollét okából akadályozva van abban, hogy a közös vagyonra vonatkozó valamely fontos és halasztást nem tűrő ügyletet foganatosítson, avagy a közös-vagyont illető per folyamatban léte vagy megindítása körül a szükséges intézkedéseket megtehesse, a nő ugy a saját, mint a férje nevében eljárhat. (1450. §.)²⁾ Mindazon esetekben

¹⁾ V. ö. *Motive*; *Haidlen*, id. cz. gyűjt. III. k. 220. lap. Elvileg teljesen ezt az álláspontot osztják a porosz Landrecht II; 1; 335—337, 339. §§. — Code civil 220. cikk. Oldenburgi törv. 26. Art. 2. p; 9. Art.

²⁾ Az elv ismeretes minden régebbi partikularis jogban, de megvalósításának módzatai sokszorosan eltérők. Az 1450. §. csatlakozik egészen ahhoz az állásponthoz, melyre az 1401. §. is helyezkedett, s melyet

továbbá mikor a nő valamely személyes szükségletének ki-elégíthetése okán volna szükség bizonyos és a közös vagy-
gonra vonatkozó jogügyletek kötésére, de a férj beleegye-
zését indokolatlanul megtagadja, a nő e beleegyezés pótlása
végett a gyámhatósághoz fordulhat. (1451. §.) Végre, a férj
kizárólagos igazgatási joga korlátozást szenved abban is,
hogy nincs joga megakadályozni feleségét valamely örökség
vagy hagyomány elfogadásában vagy visszautasításában. Az
örökség és hagyomány ugyan — hacsak az ellenkezője ki-
kötve nincs — a közös vagygonra száll, ennek ellenére a nő
keze itt teljesen szabad, s elhatározását a férj beleegyezé-
sének köteles kikérése nem befolyásolja. Ugyanez áll a
kötelesrészről való lemondási jogra, a nőnek tett ajánlatokra
és ajándékozásokra, valamint arra is, hogy a nő a rája-
szállott, s így a vagyonközösségbe olvadó örökségéről leltárt
készíttessen. (1453. §.)

Jórészben érintve volt már a harmadik személyek vé-
delmére fönnálló az a szabály, hogy a közös vagygon gazda-
godása erejéig felelős, ha gazdagodása oly ügylet folytán
állott elő, mely ügylet különben a házasfelek valamelyike
törvény értelmében szükséges beleegyezésének hiánya okán
a „Gesammtgut“-tal szemben érvényesnek nem volna tekint-
hető. (1455. §.) E biztosító jellegű rendelkezéshez járul az
a további, de már nem harmadik személyek, hanem a
házasfelek kölcsönös érdekeire való tekintettel, hogy a férj
megtérítéssel tartozik a közös vagygon oly csökkentéseiért,
melyeket egyenesen felesége megrövidítése céljából, vagy
oly ügylettel idézett elő, melyhez a nő beleegyezését ki nem

az igazgatási közösség rendszerének ismertetése folyamán láttunk. (Lásd
72. lapon.) Egyébként az egész elvi álláspont az ősrégi jog tiszta igaz-
gatási közösségi rendszerében is megvolt. Halálos ágyán, vagy fogyaté-
kos testi épség mellett már e régi jogállapot szerint sem intézkedhetett
a férj felesége beleegyezése nélkül. („Dass er noch seiner selbst voll-
kommen Herr ist“ — quamdiu vir ire ac equitare potest stb. lsd.
28. lap.

kérte. (1456 §.) Egyébként a férj, igazgatási joga körében foganatosított jogcselekvényeiért feleségének számadással, illetőleg felelősséggel nem tartozik.

A gyámság alatt álló férj helyett jogait és kötelezett-ségeit a vagyontársaság tekintetében a gyám végzi, akkor is, ha a gyám maga a feleség. (1457. §.)¹⁾

¹⁾ A skandináv vagyontársasági jogok egy érdekes jellemvoná-sát képezi az az eljárás, melylyel egy pár reformtörvény a nő jogállásának meghatározásában valóságos vagyonekülönbzési elveket valósított meg. Már érintve volt, hogy a skandináv államok vagyontársasági rendsze-rében nagyjában ugyanazon alaptételek érvényesülnek, mint az új német codex szabályaiban. Mig azonban a német jog a férj jogai kor-látásával kívánta a nő helyzetét biztosabbá tenni, addig a skandináv államok a nő személyes keresményei tekintetében, e keresmények közös vagyoni jellegének sértetlen föntartása mellett az elkülönzési rend-szer elveinek engedtek jogukba szabad behatolást. Az előzmények a következők: 1810-ben egy svéd országgyűlési határozat, azután Dá-niában egy 1839. ápr. 24-én kelt törvény *venia sexus* alapján a nőnek megengedte, hogy „Sondergut“-ját, a férj, sőt esetleges gyámja felügye-lete és concret esetenként kikérendő beleegyezése mellett önmaga adminisztrálja. Hasonló reform lépett életbe Norvégiában egy 1845. júl. 16-án kelt törvény alapján. *Cfide*: „Étude sur la condition privée de la femme“ cz. m. 234. lap — II. édit. par. A. *Esmain*, (Páris 1885.) A re-formok folytatását képezi az 1874. decz. 11-ki *svéd*, az 1880. május 7-ki *dán* és az 1888. jun. 29-iki *norvég* törvény. Valamennyije e törvények-nek megcsonkítja a férj vagyontársaságfeletti jogait, s a nő személyes keresményeit igazgatása alól teljesen kivonva, korlátlanul helyezi a nő dispositiója alá. A reform törvények közös típusát legjobban a *norvég* törvény 31. cikkelye fejezi ki a következőképpen: „Art. 31. La femme a le droit, même lorsqu'il-y-a communauté, et que par suite les pro-duits de son industrie personnelle sont biens communs, de disposer exclusivement de ce qu'elle gagne par cette industrie, ainsi que de tou-tes acquisitions qui sont prouvées provenir de ses gains. Ces biens sont soustraits, du vivant de la femme, à l'exécution des dettes con-tractées par le mari sans son consentement exprès. Ces dispositions sont sans application aux produits des industries qui exigent un capital considérable, quand ce capital a été, pour le tout ou en majeure partie, constitué pour le compte du mari.“ (Louis *Bridel*: „Le droit de la femme mariée sur le produit de son travail.“ Megj. a „*Revue critique de législation et de jurisprudence*.“ 1893. évi kötet 214—215. lap.) —

IV. Az általános vagyontársaság megszűnése és következményei. Továbbfolytatott vagyontársaság.

Az általános vagyontársaság, mint annak idején általános jellemzésekor láttuk, két főből bomolhatik fel. E felbomlási, illetőleg megszűnési okok egyike a vagyontársaság bírói megszüntetése, a másik a fennállott házasságnak megszűnése; tehát vagy a kötelék bírói felbontása, vagy a felek egyikének bekövetkezett halála. Ezek mellett szerepelhet természetesen a házassági szerződés is, mint a vagyontársaságot megszüntető s a felek akaratmegegyezésén nyugvó jogi ténykörülmeny, hiszen maga az egész vagyontársaság is szerződésnek köszönheti a létezését. Ép ezért azonban az ily tárgyú házassági szerződések jelentősége kívül fekszik a vagyontársaság körén, s nem e rendszerből magából folyó megszűnési ok. A vagyontársaság bírói megszüntetése feltétlen hatályu megszűnési oka a vagyontársaságnak, nemkülönben a házassági kötelék felbontása is; a házastársak

Sokban azonos reform lépett életbe *Finnlandban*, az 1889. ápr. 15-én kelt törvény nyomán és *Genf* canton jogában is (1894. nov. 7-iki törv.), utóbbi jogterületen azonban tekintettel a vagyontársaság felé való legislativ tendenciákra, nem oly érdekes az újítás. A *finn* törvény 3. art. így hangzik. „Art. 3. La femme a la disposition de tout ce qu'elle peut acquérir par son travail personnel. Elle peut s'attribuer par contrat le droit de disposer de ses propres meubles et immeubles; cette stipulation vaudra meme pour les fruits. Si les produits du travail de la femme ou les fruits de ses propres dont elle a la disposition sont échanger contre d'autres biens ces biens seront-aussi administrés par elle. La femme peut agir en personne, en demandant et en défendant dans toute instance relative aux biens dont elle a la disposition.“ Lényeges megszorítást tartalmaz azonban a törvény 5. §-a: „La femme ne peut sans le consentement et autorisation de son mari, vendre, partager, donner ou hypothéquer les biens, dont elle a la disposition.“ Tehát a személyes keresmények feletti rendelkezési jogból a törvény a legtartalmasabb jogosítványokat ugyszólván egészen kivette. (V. ö. különben Dr. *Kolosváry* Bálint: „Reformok és reformtörekvések“ — stb. czimű id. m. 33—40. lap.)

egyikének halála azonban nem mindig idézi elő a vagyonszövetség megszűnését, sőt szabály szerint, ha közös leszármazók maradtak, a túlélő házaspár a vagyonszövetséget ezekkel tovább folytatja. (Fortgesetzte Gütergemeinschaft). Akár a feltétlen megszűnés, akár a vagyonszövetségnek a közös gyermekekkel való továbbfolytatása is álljon elő: mindkét esetben fontos jogi következmények vetődnek felszínre a leszármazás, megosztás, a részesedés aránya stb. tekintetében, miért is egyenként kell az egyes megszűnési módokat figyelembe vennünk.

A vagyonszövetség megszüntetése bírói ítéletben. Mind a nőnek (1468. §.), mind a férjnek (1469. §.) joga van bizonyos esetekben arra, hogy a vagyonszövetség megszüntetése iránt keresetet indíthasson.

Nevezetesen, keresetet indíthat a feleség a vagyonszövetség megszüntetése iránt:

a) ha a férj oly jogügyleteket kötött, melyekhez törvény értelmében a nő beleegyezése is szükséges lett volna¹⁾ és ez ügyletek okán a nő érdekei komoly veszedelembe forognak. (1468. §. 1. pontja); ²⁾

b) ha a férj a közös vagyont oly szándékkal, hogy nejét megkárosítsa, jelentékenyen csökkenti. (1468. §. 2. pont.) Hogy a nő érdekei a férj hatalommal való visszaélés ezen esetében éppen annyira veszélyeztetve vannak, mint az előbbi esetben, magától értetődik, s így e két a), b) pontnak alapgondolata teljesen azonos;

¹⁾ Az 1444—1446. §§-ok esetei, melyeket fentebb láttunk. Tehát ügyletek a „Gesammtgut“ egészére vagy hányadára, ügyletek közös vagyonhoz tartozó ingatlan felett és ügyletek, melyeknek tárgya közös vagyonhoz tartozó javak elajándékozása.

²⁾ Némely jogok egyáltalában kizárják azt, hogy a nő a vagyonszövetség megszüntetésére perelhessen. E helyett helyt adnak annak, hogy a férj esztelen pazarlás esetén gondnokság alá helyeztessék. Így a brémai, münsteri, fuldai, osnabrücki, sőt nagyrészt a schleswig-holsteini jogok is. Evidens, hogy a nőnek ilyen szabású védelme nemcsak kevésbé kielégítő, de viszont a férjjel szemben igen brutális eszköz.

c) megszüntetésre perelhet továbbá a nő, ha a férj családjával, azaz feleségével és gyermekeivel szemben fennálló azt a kötelezettségét, hogy eltartásukról gondoskodik, megsértette és a család eltartása a jövőre nézve komoly aggodalmakra ad okot. (1468. §. 3. pont.) A közös vagyonnak t. i. első sorban a család eltartására kell szolgálnia. Ha a férj, mint a közös vagyon igazgatására kizárólagosan jogosult, a közös vagyont ez elsőrendű céljára nem használja, hanem egyébre, az igazgatási közösség rendszerében is ki van téve annak, hogy felesége a közösség megszüntetését bírói úton keresheti;

d) kérheti a nő a vagyontársaság megszüntetését, ha a férj pazarlás miatt gondnokság alá helyezettett s pazarlásaival a közös vagyont komolyan veszélyezteti¹⁾ (1468. §. 4. pont.); végre

e) ha a férj ügyletei útján a közös vagyon annyira eladósodik („im solchem Masse überschuldet“), hogy a nő esetleges jövőbeli keresményei is veszélyben forognak, a nő a vagyontársaság bírói felbontását szintén kérheti. (1468. §. 5. pont.)

Ez az eset a „Vermögensverfall des Ehemannes,“ mely azonban a férj csődjére nem vonatkoztatható.²⁾

Hasonló indokokból a férj is jogosítva van a vagyontársaság megszüntetésére perelni akkor, ha a „Gesammtgut“ a nő oly kötelezettségei, adósságai folytán, melyek közös vagyoni kötelezettségek ugyan, de a házastársak egymásközti viszonyában nem esnek a közös vagyon terhére, annyira túlterhelhetnék, hogy a férj jövőbeli esetleges szerzeményeit is komolyan veszélyezteti. (1469. §.)

Akár a nő, akár a férj keresetére mondatott ki már

¹⁾ Ha tehát a férj nem pazarlás, hanem egyéb ok miatt kapott gondnokot, a vagyontársaság megszüntetése nem kérhető, s a férj igazgatási jogait és kötelezettségeit ilyenkor a gondnok gyakorolja. (1457. §.) Ellenkezőleg az oldenburgi törvény 27. cikkely 2. §.

²⁾ V. ö. *Motive, Haidlen* id. cz. gyűjt. III. k. 237. lap.

most a vagyonközösség megszüntetése: joghatálya a megszüntetésnek a birói ítélet jogerőre emelkedésétől szármittatik. Harmadik személyekkel szemben az ítélet joghatálya a szerint áll be, hogy a bekövetkezett változás a „Güterrechtsregister“-ben (1435. §.) nyert-e kitüntetést, avagy nem. A megszüntetés joghatálya az, hogy a házaspár attól kezdve a vagyonekülönzés (Gütertrennung) rendszere szerint élnek tovább. (1470. §.) Legfontosabb jogkövetkezménye pedig, hogy a vagyonközösség megszűnésével meg kell történnie a leszámolásnak („Auseinandersetzung”), vagyis az addig közös vagyontömeg arányos szétválasztásának. Amíg ez a leszámolás folyamatban van, ténylegesen még fennáll az általános vagyonközösség az a szabálya (1442. §), hogy önkényesen egyik házaspár sem rendelkezhetik a maga még el nem választott része felett, s hogy nem szabad felszámítani a közös vagyon terhére oly adósságokat, melyek nem voltak közös vagyoni jellegűek, hanem csak a házaspár külön személyes kötelezettségei. (1471. §.) A felszámolás folyama alatti ideiglenes jogállapotnak folyományaképpen a még közösségben álló vagyon felett csak oly rendelkezéseknek van helye, melyeket a házaspár közös akarattal tesznek, kivétel csak az oly intézkedésekre nézve áll fenn, melyek az elkülönzés alatt álló vagyon fentartása érdekében szükségesek. Az együttes működés a felszámolás alatt azonban nemcsak mindkét házaspárnak joga, hanem egyuttal kötelessége is és így, amennyiben az terhes volna, egyik sem vonhatja ki magát alóla indokolatlanul. (1472. §.¹⁾

¹⁾ Az 1889. apr. 15-iki finn törvény értelmében a vagyonközösség házasság alatti megszüntetésének főbb szabályai a következők: *Chapitre V. De la séparation des biens.* Az elkülönzés iránti kereset első esete az, ha valamelyik fél annyi adósságot csinál, hogy az ezek fedezésére utalt külön vagyona nem elégséges és fenforog a veszély, hogy a hitelezők a közös vagyon ellen fognak fordulni, vagy ha a házaspár egymásközi viszonyában az egyik a másiknak bizonyos adósságai kö-

A felszámolásnál különben a következő szabályokat kell szem előtt tartani (1474. §.), a mennyiben megegyezéssel a házasfelek egyebet nem határoztak.

Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a mi a felszámolás folyama alatt valamely vagyonközösséghez tartozó jog alapján szereztetett, vagy a mi egy közös vagyoni vagyontárgy megrongálása, elvonása stb. esetén kárpótlásul adatott, vagy a mi végül a közös vagyonra vonatkozó jogügylet folytán ezen ideiglenesség alatt szereztetett: szintén a közös vagyonhoz tartozónak veendő (surrogatio elve) és a felszámolásnak tárgyát képezi. (1473. §.).

A felszámolás első momentuma a fenálló közös vagyoni adósságok kifizetése, illetőleg a kötelezettségek teljesítése. A mennyiben valamelyike e kötelezettségeknek még nem esedékes, a teljesítésére annak idején szükséges közös vagyoni mennyiség félreteendő. Az oly közös vagyoni kötelezettségek, melyek a házasfelek egymásközi viszonyában csak az egyiknek rovására esnek, a közös vagyonból felszámolás alatt már nem elégíthetők ki. Az adósságok fizethetése végett pedig, a mennyiben szükséges, a közös vagyon pénzürtékké változtatandó. (1475. §.) Természetesen az így azonnal kielégítendő követelések közé kell azokat a megtérítés iránti követeléseket is értenünk, melyek a házasfelek valamelyikét megilletik a másikkal szemben,¹⁾ lévén ezek álta-

zösvagyonból történt kielégítése miatt, megtérítéssel tartozik és erre elég különvagyona nincs. (1. §.) Helye van a keresetnek, a nő részéről ha a férj a közös vagyont pazarolja. (2. §.) A 15. §. szerint: „La femme qui aura obtenu la séparation de biens disposera de ses biens comme une veuve.“ („Annuaire de législation étrangère“ 1889. évi XIX. kötet.)

¹⁾ A férj közös vagyont fektet fentartott vagyonába; ez esetben a nő, — ha pedig a férj az ő fentartott vagyonát fekteti a közös vagyonba, úgy ő van jogositva megtérítést kérni. (1466. §.) Ide értendők továbbá a házasfelek egymásközi viszonyában egyik vagy másik terhére eső, de a közös vagyonból már kielégített követelések teljesítése miatti megtérítési igérvények. (1463. §. és 1465. §.)

lában oly természetűek, hogy a vagyonközösség fennállása alatt nem érvényesíthetők.

A mi már most az adósságok kifizetése után a közös vagyonból, mint felesleg fenmarad, egyenlő fele-fele részben megoszlik a két házastárs között. A melyiköknek terhére a másikkal szemben bizonyos megtérítési kötelezettsége áll fenn, az az ő osztályrészébe be is tudható (*collatio*), s a mennyiben ez nem történnék meg, személyesen szavatol kötelezettségeért. (1476. §.)¹⁾ A két egyenlő részre való osztás közelebbi szabályai a következők: Bármelyik házaspár jogositva van arra, hogy személyes használatára szolgáltat tárgyakat (ruhák, ékszerek, munkaeszközök stb.), továbbá olyanokat, melyeket a vagyonközösségbe ő hozott be vagy melyeket annak tartama alatt ő örökölt, kiházásitáskép kapott stb., bár mindezen tárgyak megosztás alá is kerülnének, értékük megtérítése mellett kizárólag a maga számára lefoglalhasson. (1477. §.) Kivételes szabály áll fenn arra az esetre, ha a házassági kötelék, s ezzel együtt a vagyonközösség is válóperben kelt ítélettel bontatott fel. A kivétel a fele-részek szerinti megosztásra vonatkozik, s célja az, hogy a vétkes házaspár ne essék, a fölbomló vagyonközösség szempontjából sem, oly kedvező elbánás alá, mint a nem vétkes fél. E kivételes szabály szerint ugyanis ha a házassági kötelék az egyik házaspár vétkessége okán bontatott fel, joga van a másiknak választani a között, hogy a lezárolást az adott szabályok szerinti fele-fele megosztással kívánja-e megejtetni, vagy pedig hogy a vagyonközösségből mindkét fél azt kapja vissza, a mit a házasság kötésekor abba bevitt. Amennyiben pedig a közös vagyon a behozottak visszatérítésére nem volna elegendő, avagy esetleg felesleg is mu-

¹⁾ Fele-fele részben való megosztást ismer a vagyonközösségi jogok legnagyobb része. Így: porosz Landrecht II. 1; 637, 638, 755. §§; — 1860. apr. 16-iki westfáliai törv. 7., 15. §§.; Code civil 1474. cz.; szász ptkv. 1702. §.; — svédjog egy 1845. május 19-ikén kelt törvény alapján; és ugyanigy a *norvég* storting 1851. évi határozata stb.

tatkoznék, a hiányzó behozottak fele az egyik, fele a másik házastárs kárára tudandó be, s a felesleg $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ arányban osztatik meg. (1478. §.)

Esetleg a házasfelek megosztják egymásközt a közös vagyont anélkül, hogy a közös vagyonnal szemben fenálló összes kötelezettségeknek eleget tettek volna. Ez esetben a még törlesztetlenül fenmaradt adósságok, még ha egyik vagy másik házasfelet személyesen nem is köteleznék, mindkettőjüket egyetemlegesen terhelik azon vagyonrész erejéig, melyet a közös vagyonból egyen-egyen kaptak. (1480. §.) Ha ilyenkor valamelyikük fölszólittatván, többet teljesített, mint közös vagyoni része arányában kellett volna, az egyetemleges adóstårsak között fennálló viszony alapján házastársával szemben regressussa van. (1481. §. 2. mondat.) Lehetséges már most az is, hogy a közös vagyon némely kötelezettségei csak azért nem teljesítették, mert ez a „Gesammtgut“-ból nem tellett ki; ebben az esetben a férj marad személyesen is lekötve mindaddig, míg az így elmaradt adósságok közös vagyoni jellegűek, vagy a házasfelek egymásközi viszonyában különben is az ő terhére számítandók. (1459. §. 2. bekezd. alapján.)

A hitelezők ugyan a nőtől is kereshetnek kielégítést, de viszont a nő azonnal visszakövetelheti a tett teljesítést férjén. Ha azonban az elmaradt adósságok olyanok, melyek a leszámolásakor a nő terhére számíttattak, akkor ő felelős érettük, mert a férjnek lekötöttsége a női kötelezettségekért mindjárt megszűnik, mihelyt a vagyonszövetségnek vége van. Ha mégis a férj fizette ki az ilyen adósságot, a nő megtérítésre van vele szemben kötelezve. (1481. §. 1459. §., 2. bekezdés.)

A birói elkülönzési ítéleten és válóperben kelt ítéleten kívül tényleg a vagyonszövetség megszűnését idézi elő az a körülmény, hogy a házasságot érvénytelenné, semmissé nyilvánították. Csak tényleg, mert a házasság semmisségét kimondó ítéletnek joghatálya szerint a megkötött és semmissé declarált házasság úgy tekintendő, mintha létre sem jött volna

(1343. §.) s így, amint nem mondhatjuk, hogy ily esetben házasság szűnt volna meg, vagy házasság bontatott fel — hiszen ami semmi, ami nem létezettnek tekintendő, azt megszüntetni, felbontani nem lehet — úgy azt kellene mondanunk, hogy a vagyonközösséget is olybá kell vennünk, mely nem létezett, semmis volt. Ám a jog a semmis házasságidőközben előállott vagyoni jogi vonatkozásai felett oly nyomtalanul, mint a kötelelői kérdés érvénye felett, nem suhanhat el s így ezen, külső föltünése szerint vagyonközösség-megszűnési esetről gondoskodnia kellett.

Ha tehát a házasság bírói ítéletben semmissé nyilvánítottatik, ezzel együtt a vagyonközösség fennállása is megszűnik a kötelékkel együtt. Az ítéletnek hatálya visszanyulik a házasság kötésének időpontjára, illetőleg a vagyonközösségre való lépés idejére. Azoknak a harmadik személyeknek a jogait azonban, kik a házassággal vagy azok egyikével jóhiszeműen jogügyletekbe, vagy perbe bocsátkoztak, az ítélet nem érinti. (1344. §.) Semmis házasság mellett fennállott vagyonközösségnek ez az első jogkövetkezménye. Azt a volt házasságot, ki házasságkötésének semmiségéről nem tudott, megilletik azok a jogok, (választási jog), melyekkel a válást kimondó ítélet esetén a nem vétkes fél élhet a közös vagyon tekintetében. (1345. §. 1. bekezdés.) Ez a második jogkövetkezmény. Egy pár lényegtelenebb szabály ezt a választási jogot s annak mikénti gyakorlását közelebbről is meghatározza, tekintettel a válóperben és a semmiségi perben kelt ítéletek eltérő tartalmára. (1347., 1346. §§.)

Ha már most a házasság megszűnése valamelyik félnek halála miatt következett be, a közöttük fennállott vagyonközösség sorsára nagy befolyása van annak, hogy közös leszármazók maradtak-e a házasságból vagy sem („beerbte Ehe“ és „unbeerbte Ehe“). Ha közös leszármazók nincsenek, akkor a fent részletezett megosztási eljárás alkalmazásával a közös vagyonból mindkét félnek, az elhaltnak és a túlélőnek részesedési aránya megállapítottatik és előbbinek része hozzá lesz

csatolva hagyatékához, melyben az öröklés a rendes örökösödési szabályok értelmében helyet fog (1482.), ami áll különösen azokra az örökösödési igényekre nézve, melyek a tulélő házastársat az elhalt után a Bürg. Gesetzbuch határozmányai értelmében megilletik. Ez azonban már nem a házassági vagyonjog, hanem az örökösödési jog kérdése.

Ha azonban a házasságból közös gyermekek maradtak, akkor a tulélő házastárs és a gyermekek között, a vagyonsközség továbbra is fennáll. Ez esetben természetesen az elhalt házastárs közös vagyoni része nem válik az ő hagyatékává, hanem benne marad abban a „Gesammtgut“-ban, melyhez tulajdoni joggal már most, a condominium pro indiviso szabályai szerint: egyoldalról a tulélő házastárs, más oldalról a törvényes öröklési rend szerint első sorban hivatott közös leszármazók vannak jogosítva. Amennyiben volnának nem közös gyermekek is, ezekre nézve az őket megillető jutalékokra beáll a rendes öröklés, éppen úgy, mintha a vagyonsközség a közös leszármazók és tulélő házastárs között nem folytattatnék. (1483. §.)¹⁾

¹⁾ A vagyonsközség sorsa, ha a házasság valamelyik fél halála okán megszűnt, különbözökép nyert szabályozást az egyes jogokban az esetre, ha közös gyermekek a házasságból maradtak. (Beerbte Ehe.) Általában négy főrendszer volt e tekintetben ismeretes. (V. ö. 3. §. I. 110. lap.)

Az első, vagy az u. n. consolidatio rendszere szerint a tulélő házastárs egyedüli és kizárólagos tulajdonául kapja az egész közös vagyont, de a közös leszármazóknak bizonyos öröklési igényei állanak fenn vele szemben, melyek, ha a tulélő házastárs ismét házasságra lép, azonnal érvényesíthetők lesznek. Így az osnabrücki, hildesheimi, fuldai, eichstädti, würzburgi, castelli jogok stb.

A második rendszer a szorosabb értelemben vett „folytatott vagyonsközség“ (Fortgesetzte Gütergemeinschaft im engeren Sinne.“) Ez a B. G. B. rendszere. Ugyanezt követik a pommerániai „Bauerordnung“ jogterületén, a schleswig-holsteini, hadelni, hildburghauseni, sigmaringeni, erbacher, bambergi, thurnai jogok, az 1860. év ápr. 16-iki westfáliai törv. (10. §.); az 1786. évi lippe-detmoldi rendelet stb.

A harmadik rendszer szerint az egyik házastárs halálával, a

Ez az u. n. „Fortgesetzte Gütergemeinschaft“ (communio prorogata) oly intézmény, mely tisztán a tulélő házastárs érdekeire való méltányossági tekintetéből létesítettett. Éppen ezen intézményi alapindokból kifolyólag a tulélő házastárs le is mondhat róla, s jogában van inkább a vagyonsközösség megszűnését választani, megelégedve a maga közös vagyoni illetőségével és azokkal az öröklési igényekkel, melyeket részére a jog elhalt házastársa hagyatékában biztosít. (1484. §.)

A továbbfolytatott vagyonsközösség intézményi saját-sága első sorban is abban nyilvánul, hogy a házassági vagyonsjog egyik institutiója alkalmazást talál ott is, hol a jogviszony alanyaiként szereplő személyek nem állanak egymással házassági összeköttetésben. Az általános vagyonsközösség külön rendezését és a magánsjog egyéb közös-ségi viszonyaitól való szoros elválasztását maga a keletkezési alap és a jogosult alanyok különös viszonya indokolja. Ha szerződéssel is jött létre az általános vagyonsközös-ség, a keletkezési alap mégis a házasság, mert oly princi-pialis előfeltétele az ily tárgyú szerződéseknek, hogy azok házasságon kívül álló személyek közt létre sem jöhetnek. Minden általános vagyonsközösségen nyugvó jogosítvány és kötelezettség egyedül a házasság, mint az egész életre kötött

„Gesammtgut“ a tulélő és a közös gyermekek között megosztatik, de nem azonnal, hanem a tulélő házastárs a leszármazóknak jutott részt azokkal együtt továbbra is közösen birtokolja. (System des Beisitzes.) E rendszert követik: a bayeruthi, lindau, nürnbergi, hohlenlohei, dinkels-bühli, kempteni jogok stb.

Végre a negyedik rendszer szerint a „Gesammtgut“ a tulélő házastárs és leszármazók között fele-fele részben azonnal megosztatik, s a tulélő szülő a gyermekeknek jutott részen semmi haszonélvezeti, birtoklási jogot nem gyakorol. Ez az álláspontja elvileg a porosz Land-rechtnek (II. 1. 637—639., 645. §§.), továbbá a code civilnek (1467. és köv. cz.), a szász jognak és az oldenburgi törvénynek. (V. ö. *Motive, Haidlen*, id. cz. gyűjt. III. k. 249—251. lap. Továbbá *Weber* id. cz. m. 107—113. lapok.

és a legbensőbb érzelmi motivumokból táplálkozó viszony sajátos természetéből magyarázható meg. Különösnek tetszik tehát mindenesetre, ha a törvényhozás a jog egyik individualiter nagyon is határozott és kidomborodó típussal bíró intézmény-körből egyet kivéve, áthelyezi azt a szülők és gyermekek közötti viszonyynyal foglalkozó területére a magánjognak s alkot belőle egy sajátos, sui generis jogalakulatot, mely sem oda nem tartozik, sem a házassági vagyoni jogba, honnan kivételt, már vissza nem vihető. Bizonyítja ezt a német ptkv. 1483—1518. §§-aiban foglalt szabályozás, mely a házasfelek közötti általános vagyoni közösség után részletesen szabályozza a túlélő házastárs és gyermekei közötti vagyoni közösséget. Legislatív szempontból az is elítélhető, hogy míg a házasfelek közötti általános vagyoni közösség nem törvényes jog, (Gesetzliches Güterrecht), hanem pusztán csak a házasfelek akaratszabadságából, szerződéséből folyó jogállapot, addig a szerződéses alapon létrejött általános vagyoni közösség tovább folytatása a túlélő házastárs és közös gyermekek között de lege fennálló jogkövetkezmény, holott ez álláspont logícailag teljesen fejtetőre van állítva. Elvileg egészen helyes, ha a törvény kötelező szabályokban állapítja meg, hogy ha a házasfelek a házassági szerződésben az általános vagyoni közösség rendszerét választották, úgy mi az, a mit választottak? melyek azok a szabályok, melyeket a házasság vagyoni vonatkozásaira nézve a maguk számára zsinórmértékül kívántak tekinteni. Ez a szerződésben jelentkező ügyleti akaratnak törvényes értelmezése. Nem vonható azonban ezen szempont alá, ha a törvény a „fortgesetzte Gütergemeinschaft“-ot is törvényes következmény gyanánt állítja oda. A felek a házasság tartamára szerződtek, házassági vagyoni rendszert kötöttek ki a maguk számára, s így mihelyt házasság már nincs, mert valamelyikük halála bekövetkezett, ipso facto meg kell szűnnie a contrahált vagyoni közösségnek is, s tovább folytatott vagyoni közösségről, mint házassági vagyoni jogi intézményről beszélniük nem lehet.

Nem feladatunk azonban a német ptkv. álláspontját kritika alá venni; a fentiek annak igazolására vannak hivatva, hogy ezzel a „Fortgesetzte Gütergemeinschaft“-tal nem foglalkozhatunk.

Az intézmény fogalmilag sem vonható a házassági vagyoni jog körébe, s így sem annak szabályozása, sem a viszonyban álló felek jogai és kötelezettségei, a megszűnés esetei közelebbről nem érdekelnek. Utalunk egyébként a jelen 3. §. I. alatt elmondottakra is.

4. §.

A részleges vagyontársasági rendszer joguralmi területe.

Vonatkozással a legelől mondottakra, a részleges vagyontársasági rendszer joguralmi területének vizsgálásánál, valamint alább következő rendszeri kifejtésénél is, az u. n. szerzeményi társaság rendszerének kizárásával, csak az ingó társaság rendszerére („Möbiliargemeinschaft“ vagy „Fahrnissgemeinschaft“) leszünk tekintettel.¹⁾

Ez az „ingótársaság“, mint elnevezése mutatja, nem terjed ki a házaspár minden vagyonára, hanem az ingatlanokat kizárva, csakis az ingó jellegű vagyont foglalja magában. Innen a „részleges“ elnevezésnek eredete. Mint minden társasági rendszernek, úgy ennek szülőföldre is a germán jogok területén keresendő, bár typicus képviselője a francia „communauté légale“ sok önállósággal és jórészt eltérő alapon Franciaországban fejlődött ki. Éppen ezért az ingó társaság uralmának főterülete egybeesik a francia jogok területével. De mert a francia jog is germán csírákból fejlődött elő, azért első sorban azokat a német területeket kell figyelembe vennünk, melyeken az új német ptkv. életbeléptetése előtt az ingótársaság rendszere uralkodott. Tehát

¹⁾ Lásd 94. lap.

I. *Németországban* az ingóközösség rendszere 1900. január 1. előtt a következő helyeken volt érvényes, törvényszerű jog:

1. *Poroszországban*. Ingóközösségi rendszert követett a *porosz-rajnai tartomány* és *Schleswig-Holstein* hercegségnek egy kis része, t. i. a *schleswigi hercegség*, még pedig az ősrégi „*Jütische Low*“ joga szerint. A rendszer azonban egyáltalában nem uralkodott itt sem kizárólagosan.¹⁾

2. *Bajorországban* ingóközösség volt a törvényes rendszer, még pedig francia jog nyomán a régi *Pfalz*-ban.

3. *Baden* nagyhercegségben.

4. *Hessen* nagyhercegség *Rheinhessen* tartományában általánosan, és szórványosan *Oberhessen* és *Starkenburg* tartományokban.

5. *Oldenburg* nagyhercegségben a *Birkenfeldi* fejedelemség területén, francia jog szerint; és végül

6. *Elsass-Lothringen* birodalmi tartományban a francia Code civil alapján.

Német földön az ingóközösség rendszere körülbelül mintegy 7 milliónyi léleknek képezte a *Webernél* közölt becslés nyomán²⁾ a házassági vagyonjog törvényes rendszerét, s amint az elősorolásból kitűnik, majdnem kizárólag a francia jog alapján s mind oly területeken (elenyésző kivétellel), melyek Franciaország közelsége okán a Code civil befolyásának annyira ki voltak téve, hogy részben önként elfogadták annak rendszerét, részben pedig az annak idején octroyált francia jogot a nyomás alól való felszabadulás után is megőrizték. Mindenesetre jellemző, hogy az ingóközösség mindazon területeken, hol quasi közvetítőjeképpen szerepelt az általános vagyonközösség kifejlődésének, teljesen kiveszett.

A németországi ingóközösségi jogterületek azonban a

¹⁾ Lásd *Neubauer*: „Das in Deutschland geltende eheliche Güterrecht,“ id. cz. m. 27—33. lap.

²⁾ Id. cz. m. 132. lap.

Bürg. Gesetzbuch után már természetesen csak történelmi jelentőségűek.

II. Az ingóközösség rendszerének főterülete *Franciaország*. A Code civil 1393. és 1399. cikkelyei alapján, ha a házaspár egyebet a maguk számára ki nem kötöttek, a „droit commun de la France,” vagyis a „communauté légale” szabványai alá esnek a házassági vagyoni jog tekintetében. A „communauté légale” pedig az ingókra kiterjedő közösség.

III. *Belgiumban* hasonlóképpen az ingóközösség rendszere a törvényes házassági vagyoni jogi rendszer, lévén a belga magánjogi törvénykönyv — eltekintve egyes későbbi pótlásoktól — a francia Code civillel teljesen azonos.

IV. A *schweizi* cantonok külön-külön codificatioi közül a Code civil nyomán készültek *Genf, Waadt, Neuchâtel, Wallis* és *Tessin* cantonok törvénykönyvei, s ezek területén egyuttal a házassági vagyoni jog törvényes rendszere szintén az ingóközösség.

Az ingóközösség rendszere területi uralmának áttekintése azt bizonyítja, hogy a házassági vagyoni jog e rendszernek megfelelő alakulása a francia jog fejlődésével van szoros kapcsolatban, s hogy az egész rendszer maga is tipikus francia nemzeti institúciók szerves összessége. Mint alább lesz alkalmunk kifejteni, ez az általánosan elismert felfogás a tényeknek is megfelel.¹⁾ Okul szolgál ez a körülmény egyuttal arra is, hogy az ingóközösség rendszerének rövid történelmi fejlődését s intézményeinek ismertetését a francia jog szempontjából, illetőleg a Code civil határmányai alapján vegyük végig, annál is inkább, hogy a rend-

¹⁾ *Weber*: „Allein in ihrer dermaligen Entwicklung und positiven Geltung ist dieselbe (t. i. az ingóközösség) eine spezifische Schöpfung der französischen Gesetzgebung und Jurisprudenz und kann daher für das deutsche Reich ohne Zweifel weder als Principalsystem noch auch nur für die sogenannte subsidiäre Codification in Betracht kommen.“ („Welches System“ stb. cz. id. m. 132—133. lap.)

szer németjogi fejlődését s kapcsolatait a szerzeményi közösség és általános vagyontársaság rendszereinek kialakulásával részben már érintettük, részben pedig az ezutániakban lesz alkalmunk arra visszatérni.

E tervezetnek megfelelően a következő szakasz a francia ingóközösség történelmi kifejlődésével foglalkozik vázlatosan, s ezt követendi a francia törvényes házassági vagyonjog részletező kifejtése.

5. §.

A részleges (ingó) vagyontársasági rendszer fejlődési alapjai a francia jogban.

A francia házassági vagyonjog fejlődésének záróköve a *Code civil* megalkotása. Míg e nagy törvényhozási mű meg nem született, az egész francia magánjog szokásokon, királyi rendeleteken és helyhatósági statutumokon nyugodva, a legellentétesebb jogoknak tarka szervezetlenségéből állott. Tapasztalati igazság, hogy a nemzetek magánjoga, de a meny-nyiben a magánjog nem egységes, az egyes országok területén érvényes particularis jogok is legtöbb ellentétet szabályaik tekintetében a családjogban és in specie a házassági vagyonjogban tüntetnek fel. Áll ez a *Code civil* előtti francia magánjogra is, mely állandóan két ősforrásból táplálkozott. Egyik volt a római jog, mely a diadalmas római légiok nyomán hatolt a gall birodalomba, s nagyobb dicsőséget, maradandóbb uralmat szerzett Róma nevének, mint a hadvezérek legfényesebb győzelmei. A másik volt az észak felől beözönlő germán fajok joga, mely a házassági vagyontársasági eszme kifejlődhetésére szükséges csirákat, jogi gondolkozásmódjával együtt a francia földben elültette. A jogi gondolkozási mód e két ellentétes irányának összetalálkozásából nem származott azok közös eredőjeképpen egy egységes jog. A fajok összekeveredtek, az egységes francia nemzet

mihamar megjelenik a történelem színpadán: jogában azonban fenmaradt a codificatio legújabbkori nagy művéig az az érzelmi dualizmus, mely eltekintve a sokszoros particularismustól, általában véve két nagy részre osztotta Franciaország területét a *droit écrit* és *droit coutumier* vidékére.¹⁾ A *droit écrit* és *droit coutumier* vidéke azonban nem jelennek két egymástól élesen elhatárolt jogterületet. S talán éppen a jogfejlődés minél teljesebb particularismus felé haladó irányának tudható be, hogy kölcsönösen nagy behatással voltak egymásra. Helyenként a kettő egészen összeszővődött s ha akár egyik, akár a másik a lehető legkizárólagosabban is uralta valamely tartomány, illetve város vagy község lakosságának életviszonyait, a római jog egyes tételeit ép úgy föl lehet fedezni a *droit coutumier* jogszabályainak érvényességi területén, mint emennek egyes intézményeit a *droit écrit* birodalmában. Ez a körülmény nem egy érdekes jelenségnek adja magyarázatát. Így pld. annak, hogy a szerzeményi közösség rendszere legelterjedtebb és leggyakrabban előforduló, éppen a *droit écrit* területén volt,²⁾ jóllehet minden izében a római jog alapelveitől távol, tisztán germán és szokásjogi eredetre vall. Sikerrel volt azonban alkalmazható a *droit écrit* dotális rendszerének enyhítésére, mely a társadalom gyors fejlődésével s az egyéni munka fokozottabb

¹⁾ A „Pays de droit écrit“ területéhez tartoztak *Guienne, Languedoc, Provence, Dauphiné, Lyonnais, Beaujolais, Forez* és *Auvergne*, míg a „Pays de droit coutumier“ magában foglalta a régi Franciaország minden más vidékét. A fentiekről mondja Szt.-Lajos király egy 1250-ből kelt parancslevele, hogy „Terra illa regi consuevit et adhuc regitur jure scripto.“ (*Laferrière: Histoire du droit français. IV. kötet. 356 — 358. lap.*) V. ö. *Laurent: Principes de droit civil Français. I. kötet 11. lap.* (IV. kiadás Paris, Brüssel 1887.) és *Berriat-Saint-Prix: Histoire du droit romain* 219. és köv. lap. id. *Laurent, id. cz. m. u. ott.*

²⁾ *Laurent id. m. XXIII. kötet. 136. lap. 122. sz. alatt: „Chose singulière. La communauté est d'origine coutumière; tandis que la société d'acquêts nous vient des pays de droit écrit. Elle était très-usitée dans le ressort du parlement de Bordeaux.“*

elismerésével járó azt a követelményt, hogy a nőnek a családban nagyobb működési kör, több befolyás biztosíttassék: nehezebben tudta volna kielégíteni.

Ez a kettős jog és a kölcsönös összeszövődés, a kisebb és csak egy községre, illetve városra vonatkozó particularis jogoknak számtalan változatát idézte elő, melyekben ugyan mindig vagy az egyik, vagy a másik jogrendszer dominált, de sohasem tiszta alakjában, sohasem anélkül, hogy a másiktól valamit föl ne szivott volna magába, különösen attól az időtől kezdve, midőn VII. Károly 1453-ban a szokások írásba foglalását elrendelte. A kétségtelenül nagyobb terület, s így a lakosság jelentékenyen nagyobb része a *droit coutumier*-t követte.

Ez az eredetére nézve germán *droit coutumier*, a házastársak közötti házassági vagyontársaság eszméjét a francia nép jogérzületébe mélyen meggyökeresítette, annyira, hogy az a házassági vagyontársaság római felfogása mellett teljesen tulsúlyra vergődött, sőt, bár a *Code civil* e század elején a római jog alapján codifikálta a francia magánjogot, a házassági vagyontársaság törvényes rendszerül, mégis a germán vagyontársasági elveken fölépült, ingóközségi s nem a *dotalis* vagy elkülönzési rendszert fogadta el.

Ez az ingóközség, mint a francia házassági vagyontársaságban, a községi eszme hordozója első jelentkezésében ép úgy, mint a germánjog fejlődésénél láttuk, az öröklési jog formái között tűnedezik elő. A fejlődés iránymutatói a hol a forrás azonos, s a hol korai *codificatio* vagy az adott specialis körülmények mesterséges akadályt az elé nem állítanak, természetesen a közös forrásban, az alapul szolgáló gondolkozásmódban működő ugyanazon erők kibontakozási útját követik. Önként fölvethető ennek kapcsán, hogy a római jog a maga kész, kifejlett rendszerével a germánoktól átvett jogi gondolatokat oly mértékben befolyásolhatta, hogy a házassági vagyontársaság kialakulása befolyástól mentes, független nem maradhatott, s okvetlenül vagy

azok elnyomására, vagy eltérő formatiokra kellett, hogy vezessen. Azonban, mint jelezve volt, a jogtörténelem az ellenkezőt igazolja. A római jog sem a germán jogeszméket agyon nem fojtotta, sem — általánosságban véve — a házassági vagyonközösséget a maga sarktételeiben, intézményi elvében nem módosította annyira, hogy esetleg egy egészen különálló új rendszer keletkezésére vezethetett volna. Csak általánosságban véve, mert egyes particularis jogok római-germán vegyületeket képviselnek, de a nagyobb mérvű összeszőződés, mégis csak „helyenkénti“ maradt. A két ellenkező irányú gondolkodási mód kölcsönhatása inkább abban nyilvánul, hogy megkötötték egymást. A *droit écrit* területén a *droit coutumier* hatása megakasztotta a *dotalis* rendszer magasabb foku kifejlését, a *droit coutumier* tekintetében pedig a *droit écrit* hatása jelentkezik abban, hogy a vagyonközösségi eszme megmaradt az ingóközösség, tehát a részleges jellegű alakulás mellett, s a részlegesnek általánossá való tovább fejlődését a francia jogterületeken hiába keresnők. Történt ez pedig már meglehetősen korán. Bizonyítják ezt nemcsak a fenmaradt középkori szokásjogi emlékek,¹⁾ de számos más és a házassági vagyonjoggal szoros kapcsolatú egyéb oly intézmények is, mint pld. a hitvestársi öröklés; jelölül annak, hogy a szerzeményi vagyon, a házasságok és rokonaiknak halál esetére, a szerzeményiekhez való jogviszonyai, stb. a magánjog organizmusának már erősen kifejlett tagjai voltak.²⁾

¹⁾ V. ö. *Gide Pál*: „A nő joga“ cz. id. m. II. k. 191. l. 3. jzet.

²⁾ *Coutumes de Montdidier* (1195. évből) 25. §.: „Si vero nec vir nec mulier hereditates habuerint, si de matrimoniis quaestum facientes substantiam fuerint ampliati, heredes non habuerint, altero autem mortuo, tota alteri substantia remanebit; quod si uterque obierit, si propinquos in villa habuerint, quantum voluerint de substantia sua pro animabus suis in elemosynam dabunt, et reliquum propinquis eorum remanebit.“ Hasonlóan az 1128-iki *laoni* coutumes 13. §-a, az 1184-iki *cernyi* (22. §.) és az 1189-iki *sensi* szokásjog. 13. §-a. (Ordonnances XII. kötet. 288. lap.)

Tény mindenesetre annyi, hogy Róma galliai uralmának bukásával, joga, melyet a különböző gallus törzsek a maguk részére továbbra is megtartottak, éppen abban a részében, mely a népeletet legközvetlenebb viszonyaiban és vonatkozásaiban — t. i. a családjog terén — ragadta meg. legkevésbé tudta magát a germán jogeszmék befolyása alól kivonni. Így a házastársak közötti vagyonközösség eszméje beleférközött a francia nép jogérzületébe teljesen, sőt a házassági vagyonjog terén a rómaiak felfogást e folyton általánosuló közérzet, mindinkább területileg is szűkebb és szűkebb körre szorította. Ennek eredményeképpen kell tekintenünk azt a további jelenséget, hogy a szerzeményi közösség rendszere, mint egy, a különben a *droit coutumier* vidékein általános jellegű ingóközösség mellett kifejlődött közösségi rendszer alak, behatolt magának a *droit écrit*nek területére is.

A francia házassági vagyonközösség eredeti alakja az elmondottak szerint ugyanaz volt, mint a mely a *Code* civilben szabályozva van. Közösség a házasfelek ingóságai tekintetében. Azt szokták mondani róla, hogy specialis francia rendszer, s a „nemzeti“ jogfejlődésnek az eredménye.¹⁾ A föltevés részben indokolt, részben — a mennyiben t. i. a fejlődés csiráira vonatkozik — nem. Indokolt azonban egészben véve mégis különösen azért, mert legalább a mai jogállapot szerint typicusan francziának kell mondanunk, viszont pedig az is áll, hogy codificált alakjában nem egyéb, mint a szokásjogok, in specie a *Coutumes de Paris* reproductioja.

Hogy a házassági vagyonjog fejlődése a francia jogban az ingóközösségnél megállott, e jelenség megvilágítására még egy körülményt kell kiemelnünk. A közösségi eszme meggyökeresedésénél, a mint említve volt, a római jog ellentétes

1) *Delsol*: „Ce régime est d'origine nationale et la loi préfère aux autres.“ („Explication élémentaire du Code civil mise en rapport avec a doctrine et la jurisprudence.“ III me édit. Paris 1878, 3-ik kötet. 2. lap.

intézmény világával állott szemközt. Az utóbbinak ellensúlyozó hatása nem engedte, hogy a közösség az ingó vagyon és a házasság tartama alatt szerzett ingatlanokon kívül egyebet is magába ölelhessen. A két rendszer közötti ez a viszonyalakulás annál könnyebb volt, mert abban a régi korban az ingóságok gazdasági jelentősége a minimumon állott. (Vilis *mobiliium possessio*.) A középkori gazdaság és társadalom csaknem kizárólag az ingatlan birtokban koncentrálódott. A kereskedelem és ipar csekély fejlettsége folytán vajmi kevés volt az ingó vagyonban fekvő gazdasági érték; az pedig, hogy az ingatlanok is bevonassanak a vagyonszösségbe s így esetleg a házasság közvetítésével átszálljon a birtok egyik családnak kezéről a másikéra, az állam hűbéri berendezkedésének, s a családvagyon elvnek virágkorában, az emberek közös gondolkozásmódja irányával nagyon is ellentétes volt. Így a vagyon összehasonlíthatatlanul nagyobb s ingatlanokból álló részében: a házassági vagyonszösség vonatkozásaiban a római felfogás érvényesült és az ingatlanokra nézve a házasságok közötti közösség nem létesült.

A jog conservatív plane, ha pusztán a szokás forrásából fakad elő, s így ez a XII-ik századbéli állapot a sokszorosan változott gazdasági és socialis viszonyok között is fennmaradt. Ma már az ingó vagyon az ingatlant jelentőségében messze túlszárnyalta; a régi hűbéri, majd rendi alapokon szervezett társadalmak rég letűntek, a modern állam nem privilegizálja többé a javakat jogi minőségük szerint; az ingóközösség rendszerét azonban a változott idők nem bántották. Ma is lényegileg ugyanaz; szerepét, jelentőségét a házasságok életére, a magán és a közgazdaságra való kihatását azonban a változott idők már nagyon is megmáskították. Az ingóközösség rendszere a mai francia magánjogban éppen ezért a házasságok közös és elkülönített vagyon szerint berendezett gazdasági életéről jelentékenyen más képet tár elő. Mig minél messzebbre megyünk vissza a múltba, annál inkább elhalványul az ingatlanokra vonatkozó vagyonszösség mellett az

ingókon fennálló közösség jogi s gazdasági intenzivitása, addig napjainkban az ingóközösség már nagyon erős vagyonszereket jelent, mely jelentősebbé vált a házasságban szintén érvényesülő vagyonekülönlözésnél, sőt a házasságok nagyobb számu eseteiben — a hol ingatlan vagyona egyik házastársnak sincs — kizárólag érvényesül. Ez az oka egyuttal annak, hogy a régebbi időben a férj kiterjedt jogai mindig csak az ingó vagyonszerzéséhez mért arányban lehettek nyomasztók a másik házastársra, mert a hol kevés és csekély értékű volt az ingó, a közösség határai is szűkek maradtak. Ellenben, ha a közösség most már impozans vagyontömegeket is foglalhat magában, a férjnek „chef de la communauté“ minőségéhez fűzött jogosítványai majdnem brutális és zsarnoki jogkörrel bíztosítanak számára nevével szemben. Ezek az ingóközösség legújabbkori fejlődésében a részben megvalósított, részben csak megkísértett reformoknak érintkező pontjai, melyeket azonban csak a következők folyamán fogunk részletesebben szemügyre vehetni.

Megjegyzendő még, hogy a Code civil előmunkálatai közben vita tárgyát képezte, nem kellene-e az alapul elfogadottaknak kijelentett szokásjogok ingóközösségi rendszerét más házassági vagyonszerzési rendszerrel helyettesíteni. Nevezetesen két indítvány tétetett. Az egyik (*Pothier*) szerint a Code törvényes rendszerül az általános vagyonszerzés, a másik (*Maleville*) szerint a szerzeményi közösség ajánlatott, mely utóbbi elfogadását különösen az a körülmény tette indokoltá, hogy a házassági szerződésekben ugyszólván kivétel nélkül ebben a rendszerben szoktak a szerződő felek megállapodni. Az indítványokat azonban mellőzték.

6. §.

A francia közösségi rendszer.

I. Az ingóközségi rendszer általános jellemzése.

A francia Code civil házassági vagyoni jogában a vagyoni rendszereknek általában véve két főosztályát különbözteti meg. Ezek: a vagyónközségi és vagyónközséget kizáró rendszerek, s ezzel párhuzamban tartja fenn a Code a házassági szerzödések szabadságát. Tulajdonképpen mindenik közösségi rendszer épp úgy, mint a közösséget kizáró, a felek merő akaratán nyugszik,¹⁾ azaz szerződéses, amennyiben, ha a felek hallgatag mennek bele a vagyónközségbe, akkor vagyoni viszonyaikat a *Communauté légale*, a „törvényes“ rendszer szabja meg, ha pedig azon módosítani kívánnak — amit, régi jog szerint is, királyi rendeletek nyomán — közjegyző előtt kell tenniök, akkor a sajátképi és concrete kikötött „egyezményes rendszerek“ valamelyike (régime conventionnel) lesz rájuk nézve az irányadó. Egyébként minden házassági vagyoni jogban föl lehet állítani a tételt, hogy a vagyoni viszonyoknak akár valamely törvényes, akár egyezményes rendszer szerint való rendezése a felektől maguktól függ, mert hiszen a szerződéses külön megállapodás mellözése nem jelent egyebet, minthogy a házassulók nem a törvényben szabályozott főrendszertől eltérő más rendszerek szerint akarnak élni, hanem a legalis jogállapotban megmaradnak.

A mondottaknak megfelelően az ingóközség rendszere eredetileg és első sorban tehát a házassfelek hallgatag akaratnyilvánításán és ezt a hallgatag akaratnyilvánítást mintegy kiegészítő, azon a törvényes rendelkezésen alapul, hogy ellenkező szerződéses megállapodás hiányában, a házassfelek

¹⁾ *F. Laurent*: „Principes de droit civil français.“ Tome XXI. 10. lap. (Paris et Bruxelles 1876.)

vagyoni viszonyai tekintetében a törvény rendelkezései alá vetett „törvényes közösségi rendszer“ („régime de la communauté légale“) érvényesül. A házasuló felek akaratkijelentése azonban nyíltan kifejezett is lehet, s tartalma ilyenkor az, hogy e rendszer szerint kívánják házasságukat folytatni. (Code civil. 1400. cikkely.) Így fogták ezt fel a Code alkotása közben is,¹⁾ s a különben tisztán elméletinek látszó kérdés gyakorlati fontosságúvá akkor válik, mikor francziának külföldön és külföldinek Franciaországban kötött házasságáról s ennek vagyoni jogi következményeiről van szó. A szerződési elv szabadsága az egész francia házassági vagyoni jognak alaptétele. A törvény különösen is hangsúlyozza ezt, kijelentvén, hogy a házasfelek vagyoni viszonyai csak akkor avatkozik bele, ha azok e viszonyaikról nem rendelkeztek.²⁾ A szerződéses szabadság önmagától értetődő korlátozásai mellett azonban, mint amilyen az erkölcs követelményeinek tiszteletben tartása, az öröklés törvényes rendjének meg nem változtatása stb. (1388—1390. Art.) más lényeges korlátozásokat is állít fel, melyek különösen a vagyonszövetség feletti kezelési és rendelkezési jogok tekintetében a házasfelek kezét szorosan megkötik.

A törvényes rendszer összes intézményeit szemügyre véve, ami a házasfelek vagyoni viszonyai rendezésének szellemét kifejezi, a francia nép házasságról táplált erkölcsi felfogásából kellően visszatükrözik. Ez a felfogás megfelel általánosságban valamennyi culturnép eszmevilágának, ugyanaz, amit a magyar jogi gondolkozásmód is ismer, sőt, ami a gondolat realizálását illeti, a francia jogalkotást benne messze felül is haladja. A házasság oly összeköttetés, melyben a férj szerepe a család fentartásának, a kenyérkereset-

¹⁾ V. ö. *Laurent*, id. cz. m. XXI. kötetében (232—234. l.) az *Odier*, *Dumoulin* és *Pothier* beszédeiből vett idézeteket.

²⁾ Art. 1387.: „La loi ne régit l'association conjugale, quant aux biens, qu'à défaut de conventions spéciales, que les époux peuvent faire comme ils le jugent à propos.“

nek kötelessége, a szerzés; a nő a háztartás gondjait viseli, s a megszerzettek megtartására, s a házi körben való gyarapítására van hivatva.¹⁾ A francia jog, e mindenesetre tiszteletreméltó felfogást belevitte ugyan házassági vagyoni jogába, s a „communauté légale“ szabályozásában az annak megfelelő általános keretek is jól megkülönböztethetők egymástól, de semmiesetre sem valósította meg azt pozitív tételeiben oly tökéletességgel, hogy igazságtalanságot és egyoldalúságot rendelkezéseivel szemben fölvetni ne lehetne. A kérdés e részben ott jut dülőre, ahol a vagyontársaság feletti házasságalatti jogviszonyokról van szó, hol t. i. a házasfelek jogállása egymással szemben a jogegyenlőség alapjáról nagyon eltávolodik, s a méltányosság követelményeinek nem megfelelően szabályoztatott.

A vagyontársaság tartalmát a házasfelek ingó vagyona teszi ki és az ingatlan szerzemények. Az „ingóközöség“ elnevezés éppen ezért nem teljesen megfelelő, mindazonáltal indokolja megtartását történelmi régisége és megszokottsága, viszont az a körülmény is, hogy a régebbi jogi terminológia, a szerzett és örökölt ingatlanokat éles megkülönböztetéssel „szerzeményi vagyoni“-nak nevezte s a tételes jogok e szerzeményi vagyoni tekintetében az ingókhoz sokban nagyon hasonló eljárást követtek. Passzív oldalán pedig az ingóközöség magába öleli az összes házasság alatt keletkezett ingó és ingatlan terheket, valamint a házasfelek házasság-előtti ingó jellegű adósságait is, mely passzívák, mint „közösségi passzívák“ a közöség felbomlásakor szintén fele-fele részben a részjuttalékok terhére esnek. (1409—1420. Art.)

Az ingóközöség²⁾ rendszeri alap gondolata abban nyer

¹⁾ *Bretagnei* szokásjog 313. Art.: „Femme, si doit garder l'hôtel, le feu et les enfants.“

²⁾ Az új német ptkv. az ingóközséget azok között a rendszerek között szabályozza, melyek egyezményileg kiköthetők. A szabályozás egészen az általános vagyontársaság után indul, tekintettel a két rendszer nagy hasonlatosságára, annyira, hogy az oly esetekben, hol a házasság

kifejezést, hogy a házasfelek már házasságkötéskor birt vagy házasság alatt, de lucratív czímen szerzett ingatlan vagyona állagában külön vagyonukképen nem közös jellegét mindvégig megtartsa és csak az „egyéb vagyon“ válják közöttük közös tulajdonná. Ehhez képest konkrét esetben, ha a házasfeleknek egyáltalában nincsen ingatlan vagyonuk, vagy legalább is nincs olyan, mely nem különvagyonú fajtájú, akkor az ingó, tehát a részleges közösség eo ipso *általános* vagyonközösséggé válik.¹⁾

Jogi természetére nézve az ingóközösség is ép oly „tulajdonközösség“-et létesít, mint az általános vagyonközösség (*condominium pro indiviso*; — *société universelle de biens*).²⁾

feleknek ingatlan vagyona egyáltalában nincs, egészen az általános közösség szabályai érvényesülnek. A német törvény a következőket követi: A házasfelek házasságkötéskor birt, vagy azután öröklés, hagyomány, ajándék és kiházásításképpen kapott ingatlanai „behozott vagyon“-t képezve, a közösségből kimaradnak. (1549., 1550., 1551 §§.) Behozott vagyon továbbá az, ami az üzleti forgalomnak tárgya nem lehet (1552. §.), ami házassági szerződésben ilyennek nyilvánított és a mit valamelyik házastárs akár élők közötti, akár halálesetére szóló ügyletek által harmadik személytől ingyenesen kapott oly kikötéssel, hogy a juttatott javak behozott vagyoni jelleggel bírnak. (1553. §.) Végre behozott vagyonnak tekintendő rendszerint az is, ami a behozott vagyonnak kárpótlásképpen adatik. (1554. §.) A behozott javak igazgatására nézve a szerzeményi közösségnél szereplő behozott vagyon szabályai az irányadók, valamint a házassággal járó terhekre nézve is. (1550. §.) A közös vagyon szavatolására, az egyes terheknek a házasfelek belső viszonyában való megoszlására nézve az általános vagyonközösség, részben pedig a szerzeményi közösség szabályai az irányadók. Lényeges eltérés az általános vagyonközösségtől az, hogy a közösség folytatásának a leszármazók és a túlélő házastárs között csak akkor van helye, ha szerződésben eleve kikötött. (1557. §.)

¹⁾ Ez az oka, hogy pld. a német ptkv. minden ilyen esetben az általános vagyonközösség szabályait írja elő. (1549. §.)

²⁾ *Laurent* (id. cz. m. 217. l. XXI. k.): „La communauté est une société universelle de biens qui se forme entre mari et femme, soit par l'effet de la loi soit par l'effet des conventions matrimoniales.“ *Bridel Louis*: „La communauté adoptée comme régime légal ou de droit

A közös vagyon a közösség meghatározott megszűnési esetekben megszűnik a házaspár (esetleg *volt* házaspár), illetőleg örököseik között s ezzel minden következmény tekintetében beáll az az állapot, a mit a házassági vagyoni jogban a vagyonekülönzés alatt érteni szoktunk. A francia közösség különös jogi természete e pontban az általános elvektől csak annyiban tér el, hogy a házasságalatti kezelési és rendelkezési jognak a férj javára statuált exlusivitása a „közösséget“ voltaképp csak akkor juttatja külső érvényesülésre, mikor a közösség éppen megszűnik.

A mondott aktívák és passívákban a tulajdonközösség jogi természete mellett megalakult ingóközösség első alaphibája éppen a közös vagyon egyes alkatelemeinek illetően összeforrasztásában rejlik. A közösség t. i. nem általános, mert tárgyául csak az ingó vagyon szolgál és a szerzemény, de ingó vagy ingatlan voltára való tekintet nélkül. Míg az általános vagyoni közösségnél a szerzemények „Gesamtheit“-ba való tartozása természetszerű következménye az egyetlen egységes vagyonnak, addig a közösségi eszme mellett is a vagyonekülönzésnek nagy befolyást engedő ingóközösségnél a szerzemények közössé tétele ferde helyzetet teremt. A felek külön-külön szerzeményeivel sikeresen operálni a házassági vagyoni jogban csak akkor lehet, ha a feleknek a szerzeményeikhez alapul szolgáló külön vagyon élesen megvan különözve. A szerzeményi közösségnél a külön vagyon jövedelmei ez alapon a legeredményesebben utalhatók az ott érvényesülő közösség sphärájába. Az ingóközösségnél az érvényesülő különvagyon eszme mellett is azonban a közös vagyontömeg összealkotása a tulajdoni viszonyok teljes figyelmen kívül hagyásával megy végbe,¹⁾ mert elválasztó criterium

commun, par le Code civil francais est une communauté des meubles et des auquêts.“ (*Mélanges féministes*“ 43. l. Paris 1897.

1) Hogy t. i. mennyiben tartassék fenn a javak természete (és nem külső minősége) szerint a közösség folyamán is a házaspár külön tulajdona.

gyanánt az ingó jelleg vagy ingatlanság külső, alaki momentuma szolgál s így már kiindulási pontjában eleve eltorzul a jövő szerzemények helyes megkülönböztethetésének módja.

A franczia ingóközösség másik főjellemvonása, mely e házassági vagyoni jogi rendszert nem kevésbé teszi elszigeteltté, a vagyonközösség feletti kezelési és rendelkezési jognak sajátos szabályozása.

A közösség kezdőpontja a házasság megkötése. (1399. §. jour du mariage), melytől fogva a házastársak a közösségnek részeseivé válnak. Ez a vagyonközösségi társaság azonban nincs az egyenlőség elvére alapítva.¹⁾ S ha bár a Code civil a régi jognak majdnem brutális intézkedéseinek sokat is enyhített, a férjnek „chef de la communauté“ minőségében megillető kiváló helyzetét ugyszólván érintetlenül fenntartotta. A férj egyedül van jogosítva a közösségbe tartozó javak adminisztrációjára. Eladhatja azokat, elidegenítheti, elzálogosíthatja, nejeének minden beleszólása nélkül, (1421. §.)²⁾ s ha az ingyenes elidegenítések tekintetében gátat is vetett független rendelkezései elébe a törvény, ezzel csak enyhítette némileg, de semmiesetre sem rontotta le a szokásjogok által unisono elismert ama tétel hatályosságát, hogy „le mari est seigneur et maître de la communauté.“ A nő vagyoni jogilag subordinált helyzete a házasságban ma is alig különb a réginél, s lényegében teljesen megfelel a párisi coutumes 57. §-ának, mely szerint a közösségben az asszony: „Non

¹⁾ *Acollas*: „La communauté est peut-être le pire trompe-l'oeil qui existe dans nos lois, cette communauté abusive et mensongère, où souvent la femme apporte tout ce qui constitue le fonds commun, où elle ne peut disposer qu'avec la permission du mari qu'elle a enrichi, et dont souvent elle ne sort que dépouillée et minée.“ (Contrat de mariage;“ id. *Bridel*-nél id. cz. m. 43—44. lap.)

²⁾ *Binding*: „Ueber die von dem künftigen Reichsgesetze zu wählende Grundgestaltung des ehelichen Güterrechts“ cz. értekezésében megj.: *Archiv für die civilistische Praxis*. 56. Bd. — Heidelberg 1873.)

est proprie socia, sed speratur fore.“¹⁾ Azaz a közösség tulajdonképpen csak akkor kezdődik, mikor a házasságnak vége van.

E mellett a nő esetleges külön javai is a férj igazgatása alá tartoznak. A francia ingóközösség administrációja nemcsak fundamentalis alapintézménye az egész rendszernek, de egyuttal a legkülönbözőbb szempontokból is vehető vizsgálat alá, s így nem meglepő, hogy a francia jogászok közt nagyon ellentétes véleményekkel találkozunk. Ugy véljük, hogy a férji jogok enormis kiterjesztésében a nő és férfi jogegyenlőtlensége az e tekintetben közmondásszerű Code Pénale-nál is prägnansabbul jutott kifejezésre. A jogegyenlőtlenség alapoka a családfői állás kiválóságának törvénybe iktatása, melyet a francia Code a „mari comme chef de la communauté“ törvényes minőségével jelöl meg. A férjet „comme chef de la communauté“ megillető jogosítványok a magánjogi szent- és sérthetetlenséggel vannak körülbástyázva, s azok csorbitása — bár házassági szerződésben is — a lehetetlen és meg nem engedett jogügyleti tartalom szempontjából jó megítélés alá. (1388. Art.) Ennek jogkövetkezménye a férjes nő cselekvőképességének („capacité civile“) nagymérvű korlátozása.

A Code civil alkotásakor vezéreszmeképpen a jogegyenlőség elve fogadtatott el s egy csapásra hullottak ki a régi magánjogi organizmusból azok az intézmények, melyek e nagy szabadságelv proclamálásával erőszakkal sem lettek volna fenttarthatók. Természetes tehát, hogy keresték az utját-

fejtegetve a francia Code házassági vagyoni jogi intézményeit, azt írja, hogy az 1421. Art.-ban biztosított férji jogok oly exorbitans terjedelműek, hogy mindenféle közösségi eszmével a legkirívóbb ellentétben állanak. (111. lap.)

¹⁾ *Pothier*: „Pendant que la communauté dure, le mari est réputé en quelque façon comme le seul seigneur et maître absolu des biens dont elle est composée. Le droit qu'y a la femme n'est regardé que comme un droit informe, qui se réduit à partager un jour les biens qui la composeront au jour de la dissolution.“ (Lsd. *Laurent* id. m. XXI. k. 224. lapon.)

módját, miként lehetne a nő cselekvőképességének nagyfoku korlátozását a Code civil alapeszméivel összhangzásba hozni. Ezt a czélt szolgálja *Gide*, „A nő jogá”-ról írott művében felállított elméletével, melynek értelmében a férj és a nő között a Code civil szerint tulajdonképpen és elvileg a jogegyenlőség teljes. Ha ennek ellenére a nő a házasságban mégis súlyosnak látszó korlátozások alá esik, annak az okozója merő accidentalitas, t. i. a férji hatalomnak fellépése. Ez a férji hatalom, mely a nő javaira is kiterjeszkedik, nem egyéb, mint ugyanaz a hatalom, mely őt neje személyével szemben is megilleti.¹⁾ „Sauf l'exception qui résulte de la puissance maritale, on peut dire que la femme, sous l'empire de nos codes, jouit de la même capacité civile que l'homme.”²⁾ S mert a nő cselekvési képességének minden megszorítása kivételezés jellegével bír, azért a férji hatalom, a „comme chef de la communauté” kijáró jogositványok egyáltalában nem abszolút természetűek.

Az elmélet természetesen csak magyaráz és önmagából folyónak kívánja föltüntetni a Code álláspontját, de egyáltalában nem megnyugtató. Plausibilisebb a *Laurent* hasonló irányu fejtegetése, habár *Gide* fölfogását a „communauté légale” előnyére jóval túlhaladja. Szembeállítva a férj és nő jogi állását egymással, „Principes de droit civil français” cz. munkájában a következőket mondja:

„Il ne donne plus (t. i. a Code civil) au mari la qualification de seigneur et maître; il ne lui conserve pas le pouvoir illimité qu'il avait dans la coutume; en principe, le mari ne peut plus disposer à titre gratuit. Il faut donc dire,

1) „Le droit pour le mari d'administrer la fortune de sa femme et d'en jouir ne résulte pas, comme chez les Romains et comme chez nous d'un contrat de mariage qui peut varier au gré des parties, il résulte du mariage lui même; il n'est pas conventionnel et volontaire, il est nécessaire et légal.” (Paul *Gide*: Étude sur la condition privée de la femme. II. édit. stb. cz. id. m. 372 lap.)

2) *Gide*: „Étude sur la condition privée de la femme.” II. édit. par. A. *Esmain* (Paris 1885.) 417. lap.

sous l'empire du Code: le mari est seigneur et maître quand il s'agit d'actes à titre onéreux; il n'est plus maître et seigneur quand il s'agit d'actes à titre gratuit, et pourquoi ne l'est il plus? Parceque la femme est *associée, copropriétaire*; or l'on ne s'associe pas pour perdre, on s'associe pour gagner.“ Ha pedig a férj visszaél hatalmával, a nőt a törvény védelmébe veszi és megadja neki a jogot, hogy a vagyonekülönzést kérhesse, „*c'est à dire la dissolution d'une société, qui menace de lui devenir fatale*;“ a férjnek már erre nincsen joga. A nő a vagyonsközösség fölbomlásakor lemondhat a közösségben való részesedéséről, ha az rá nézve körülményekhez képest nem volna előnyös, sőt ellenkezőleg káros. A férj ezt sem teheti. „Toutes ces dispositions — folytatja *Laurent* — sont la conséquence d'un seul et même principe, qui domine tout la matière de la communauté: la femme est associée, mais étant exclue de l'administration, il n'est pas juste qu'elle souffre un préjudice de la mauvaise gestion de son mari.“ (XXI. k. 225—226. lap.)

Egészen más szempontjaik vannak azoknak, kik a Code házassági vagyonsjoga ellen ma már valóságos politikai párttá tömörülve, a hadjáratot megindították.

„On voit ce qu'est la *communauté* du droit français: — mondja *Bridel* — une soi-disante société de biens, où l'un des associés a tous les droits et dont l'autre n'a qu'à laisser faire.“¹⁾ Ezt a jogi álláspontot, mely a családfőség és „puissance maritale“ alapján a férjes nőre annyira nyomasztó, a Code-ellenesek is magyarázzák, de természetesen nem oly célzattal, hogy a kárhoztatott szabályozást igazolhassák, hanem hogy a reformok szükségét és a jelenlegi álláspont tarthatatlanságát annál inkább be lehessen bizonyítaniok. Közel fekvő, hogy a Code álláspontfoglalásának oka a coutumökhöz való lehető szoros ragaszkodás volt, mely a *Coutumes de Paris* és *Coutumes d'Orleans* anyagi jogát e

¹⁾ *Bridel*: *Mélanges féministes*, id. cz. m. 43. lap.

részben tényleg csaknem sértetlenül meg is őrizte. „Quand le législateur a voulu déterminer la condition respective de chaque époux dans le ménage commun, il s'est laissé influencer par les vieilles traditions sur la prétendue infériorité de la femme et il l'a absolument subalternisée.“¹⁾

A részletek az ingóközösség tüzetes vizsgálata közben domboríthatók ki teljesen, s így az általános jellemzés keretében bővebben nem foglalkozhatunk velök.

A közösség megszűnését a Code civil — egyetemben annak egyes következményeivel — külön fejezetben tárgyalja. Megszűnési okok gyanánt szerepelnek a mai jog szerint: valamelyik házastfélnek halála, az elválás, az ágy és asztaltól való különválasztás és kieszközölt birói vagyonekülönzés a „séparation de biens.“ Az 1441. cikkely említi a polgári halál esetét is (mort civile), de ezt az 1854. év május 31-én kelt törvény a francia magánjogból kiküszöbölte. A vagyonsközösség megszűnésével kapcsolatosak a lemondási jog (rénonciation) gyakorlatának, s a vagyonsközösség megosztásának részletesen kidolgozott szabályai, de ezekről is csak a vonatkozó helyeken fogunk bővebben szólni.

Az előrebocsátottakhoz képest első sorban azzal a kérdéssel foglalkozunk, hogy a házaspár *activ* és *passiv* vagyona tekintetében mire terjed ki a „communauté légale.“ A második kérdés: az ingóközösség határait, a kezelési és rendelkezési jog szabályozását, a férj és nő kölcsönös jogállását érinti, végül a harmadik kérdés során az ingóközösség megszűnési eseteire és a megszűnéshez kapcsolódó jogkövetkezményekre térünk át.

¹⁾ *Huc Theophile*: „Commentaire théorique et pratique du Code civil.“ (ld. *Bridel*: „Mélanges féministes“ cz. m. 23. lap.) A szövegben közölt értelemben mondja J. C. *Colfavru* a francia jogra vonatkozóan, az angol házassági vagyonsjoggal foglalkozó munkájában: „Le compromis du Code civil avec la tradition théocratique et féodale a conservé contre elle (t. i. a nővel szemben) la dure institution de la puissance maritale.“ („Du mariage et du contrat de mariage en Angleterre et aux États-Unis.“ XXI. lap. Introduction. Paris 1868.)

II. Az ingóközösség terjedelme a házasfelek activ és passiv vagyonában.

Az ingóközösség rendszere fogalmi szükségszerűségképpen hozza magával, hogy a házasság tartama alatt a házasfelek vagyonában három különálló tömeg különüljön el egymástól. Ezek 1. a férj külön, közösséghez nem tartozó vagyona; 2. a nő hasonló természetű vagyona („patrimoine propre du mari — de la femme“) és 3. a férj és nő közös vagyona. A vagyonközösség ez utóbb említett vagyonkategóriában jelentkezik.

A házasfeleket kölcsönösen és egymással szemben megillető jogosítványok a Code egész szabályozásán átvonuló hármas distinctio szerint variálódnak, amiről a közös vagyon feletti jogviszonyok ismertetése közben lesz szó. Egyelőre e vagyontömegek activ és passiv terjedtségét véve szemügyre, a közös vagyon a következő alkatelemekből áll össze:

I. Activ vagyonalkatrészek: 1. minden ingóság, melylyel a házasfelek a házasság megkötése alkalmával birtak, együtt azokkal az ingókkal is, melyek öröklés vagy ajándékozás folytán a házasság tartama alatt szállottak reájuk, ha csak az ajándékozó, illetőleg az örökhagyó az ellenkezőt ki nem kötötte; 2. az 1. alatti javakból huzott, abból származott összes gyümölcsök, hasznok, jövedelmek, kamatok stb.; 3. minden ingatlan, mely házasság tartama alatti szerzeményt képez. (C. c. 1401. Art.)¹⁾

¹⁾ V. ö. *Coutume de Paris* 220. Art.: Hommes et femmes conjoints ensemble par mariage, sont communs en biens meubles, et conquêts immeubles faits durant et constant ledit mariage. Et commence la communauté du jour des épousailles et bénédiction nuptiale. • *Coutume d'Orleans* Art. 186: „Hommes et femmes conjoints par mariage sont unis et communs en biens meubles, dettes actives et passives, faites tant auparavant leur mariage que durant icelui; et es conquêts immeubles faits durant ledit mariage“ (Idézve a *Tripier* és *Monnier*-féle „Les codes français“ cz. törvénykiadásból. „Code civil et lois constitutionnelles“ Paris 1897.) V. ö. továbbá német ptkv. 1549. §.

A házasfelek birtokában lévő ingatlanokra törvényes vélelem áll fenn az iránt, hogy azok szerzeményi jellegűek s így a közösséghez tartoznak. (Art. 1402.) Ha tehát valamely ingatlan természete kétséges, mindig arra a félre hárul a bizonyítás terhe és kötelessége, aki a különvagyoni jelleget vitatja. A különvagyoni jelleg bizonyítása történik pedig annak igazolásával, hogy a kérdéses ingatlanok vagy már a házasságkötés előtt tulajdonában vagy birtokában álltak a házastársak egyikének, vagy, hogy, ha a házasság tartama alatt is, de öröklési jogezimen vagy ajándékozás elfogadásával szereztettek. A közös vagyonhoz tartozó bizonyos javak jövedelmeire és illetőleg e jövedelmek közös vagyoni jellegére nézve különös szabályképpen áll, hogy a kőfejtések, erdők, bányák termékei csak annyiban esnek bele a közös vagyon tömegébe, amennyiben a hasznélvezet, dologhasználat és lakásszolgálat tekintetében fennálló szabályok szerint lettek a jövedelmet hajtó alanytól elválasztva. (1403. §.) Amennyiben pedig az erdők használati értékesítése elmaradt volna, s a favágás a házasság tartama alatt nem eszközöltetett s így az erdei hasznélvétel sem növelte volna a közös állományt, a nem tulajdonos másik házasság fél vagy örökösei kárpótlást igényelhetnek. Nemkülönbén kárpótlási jog illeti azon házastársat is, aki az ő tulajdonában vagy birtokában állott kőfejtések és bányák termékeit, ha e bányák a házasság tartama alatt nyitattak, a vagyonközösségbe bevitte. (U. ott.)

A közös vagyon activ alkatelemeinek felsorolása rámutat egyuttal arra is, hogy mi nem tartozik, mint az egyik vagy másik házasság fél „különvagyona“ a közösséghez. Így ki van zárva abból és külön vagyont képez az az ingatlan, melyet a házasfelek egyike vagy másika a házasságkötéskor már tulajdonul birt, vagy birtokolt s ami öröklés útján szállott reája a házasság megkötése után. Nem esik azonban a „házasságelőtti“ ingatlanok kategóriájába az a telek, melyet házasságkötés előtt ugyan, de azután szerzett meg a házasság felek valamelyike, hogy a közösségre szóló házassági szerző-

dést már megkötötték (1404. Art.), eltekintve attól az eshetőségtől, hogy a szerzés talán éppen a házassági szerződés megállapodásainak a végrehajtásakép tekintendő, mikor is jövendő sorsára nézve a házassági szerződés szabványai az irányadók. Külön vagyont képez továbbá minden házasság alatt ajándékozott ingatlan is, ha csak az ajándékozó ki nem kötötte, hogy azzal a közös vagyont kívánta növelni. (1405. Art.)¹⁾ Nemkülönben külön vagyont képez a házastársnak az olyan ingatlan vagyon, mit apja vagy anyja, vagy bármely felmenő rokona valamely tartozás teljesítésében adott, illetőleg hagyományozott neki, vagy pedig tette azt oly célból, hogy a házastárs a hagyományozó, harmadik személyekkel szemben fennállott kötelezettségeinek tegyen eleget. Ha azonban e szerepet a közös vagyon vállalja magára, úgy ide olvad be a kapott ingatlan is. (1406. Art.)

A különvagyoni ingatlanokra nézve el van fogadva a *surrogatio* elve. Ha tehát a házasság folyamán valamelyik különvagyoni ingatlan mással becseréltetik, a csere útján szerzett új ingatlan mint előbbinek *surrogatuma* szintén különvagyoni jellegű marad. (1407. Art.)

Arra az esetre pedig, ha a vagyonszösséghez tartozott valamely vagyontárgy bírói árverezés vagy más módon is („à titre de licitation ou autrement“) eladás alá kerül és a vevő az egyik házastárs lesz, de nem az, a ki a kérdéses vagyontárgyat annak idején a szösségbe belevitte: akkor az ily szerzés nem szól a szösség javára, hanem különvagyont fogja a vásárlónak képezni. Természetesen, ha a

¹⁾ *Coutume de Paris*, Art. 246: „Chose immeuble donnée à l'un des conjoints pendant leur mariage à la charge qu'elle sera propre au donataire, le tombe en communauté; mais si elle est donnée simplement à l'un des conjoints, elle est commune, fors et excepté les donations faites en ligne directe lesquelles ne tombent en communauté.“ Ugyanígy szól a *Coutume de Orleans* 221. Art. hozzáfűzve azonban: „mais la chose immeuble donnée à l'un des conjoints par traité, et en faveur du mariage, est propre au donataire, s'il n'est dit autrement.“

szerzésre a közös vagyon használtatott fel, a befektetett vételár a közös vagyonnak megtérítendő. A közölt szabály ellenére is azonban joga van a férjnek, ha t. i. ő volt a szerző és a közös vagyont fektette bele a vásárlásba, a vételár megtérítése helyett a közösség megszűnésekor a megszerzett javakat a közös vagyonba visszabocsátani, s abban a feleséggel a megosztást megejteni. (1408. Art.)

A code civil elősorolt intézkedéseiben részletező pontossággal igyekezett a vagyonközösség activ alkatelemeit meghatározni. Mégis szabványai nem egy szempontból kétségesek lehetnek s csak megfelelő magyarázattal érthetők, viszont továbbá egyes kérdések körül a tudománynak és joggyakorlatnak nagy munkásságot kellett kifejteniök, hogy a helyzetet tisztázhassák.

Mindenekelőtt homály van az alapvető 1401. Art. 1. pontjában. Mint láttuk, a törvény e helyen a vagyonközösségbe utalja azokat az ingóságokat, melyeket a házasfelek a *házasság megkötésekor már birtak* és emellett azokat az ingóságokat, melyeket a *házasság* alatt, *ajándékozás* vagy *örökösödés* útján szereztek. Azonnal feltűnik, hogy a törvény a házasság tartama alatti egyéb, tehát nem öröklés és nem ajándékozás útján szerzett ingóvagyonról hallgat. Pedig az egész ingóközösség súlya az ilyen, a napi munkával, szorgalommal stb. szerzett ingókon nyugszik, s a házasságok legnagyobb részénél, ha hosszú időn át a házasfelek tudnak felmutatni bizonyos összegyűjtött vagyont, aligha lesz az — rendszerint — nevető örökösök szerencséjének vagy az oly ritka ajándékozási nagylelkűségnek eredménye, hanem igen is gyümölcse az élettel s a megélhetés gondjaival felvett nehéz küzdelemnek és a szorgalommal és kitartással párosult munkának. A törvénynek e részben hízaga van, mely tekintettel nagy fontosságára, okvetlenül kitöltendő. A gyakorlat felfogása és a doctrinális interpretatio egyaránt megegyeznek abban, hogy a házasság alatt szerzett mindennemű ingó vagyon, tekintet nélkül arra, hogy mily czimen jutott a házasfelek tulajdonába: a közösségbe

beleesik.¹⁾ Támogatja ezt az értelmezést a legis ratio; mert, ha a törvény közösnek nyilvánítja azokat az ingó javakat, melyek *ingyenes* czimen jutnak a felek valamelyikének tulajdonába, *a fortiori* e szempont alá kell esniök azoknak is, melyek *terhes* jogügyletek, vagy kereskedelmi, illetőleg ipari foglalkozás révén állanak elő, annál is inkább, hogy az 1401. Art. 3. pontja közös vagyonnak nyilvánítja a házasság alatt szerzett *ingatlanokat* is, sőt az 1402. Art. vélelme a bárhogyan szerzett ingatlanok közös vagyoni jellege tekintetében indokolatlan rendszeri alaphiba volna, ha az ingókra nézve ugyanez a szabály nem érvényesülne még fokozottabb intenzivitással. E tekintetben ma már a jog meg is van végkép állapodva:

Nagyobb nehézség csak az ilyen, házasság alatt szerzett ingó vagyon bizonyos fajtájánál fordul elő. Így vita folyik a körül, hogy az irodalmi tulajdon („propriété littéraire“), tekintve singularis természetét, mennyiben vonható a közös vagyon körébe. Az 1401. Art. 2. értelmében vitán felül áll, hogy a mennyiben az irodalmi tulajdonból jövedelem áll elő, mint szerzői tiszteletdíj, tantième stb., ez mindenesetre közös vagyont képez, éppen mert „jövedelem.“ Maga a jog azonban nem tartozik — az egyik vélemény szerint²⁾ — a közösséghez; ingó jellegű jog ugyan, de különleges természetéből kifolyólag mégis különvagyonként tekintendő. A másik és nem csak elterjedtebb, de megfelelőbb s a gyakorlat által inkább támogatott nézet szerint (e mellett foglalnak állást *Demolombe, Rodière et Pont, Troplong, Laurent, Aubry et Rau, Gouillouard*

¹⁾ V. ö. A. *Guntzberger*: „De l'extension des droits de la femme mariée, sur les produits de son industrie personnelle.“ Páris. 1896. cz. m. 31. lap.

²⁾ *Pouillet*: „De la propriété littéraire et artistique.“ (2. edit. 115. lap. 186. sz. alatt.) „Que le droit de propriété littéraire soit mobilier, nous le croyons. Mais nous croyons en même temps que ce droit mobilier ne ressemble à aucun des droits mobiliers dont notre code s'occupe; c'est un droit d'une nature toute particulière, ayant des conditions d'existence qui lui sont propres, ne pouvant dès lors se plier à toutes les règles qui régissent les autres droits mobiliers.“

Guntzberger stb.), a szerzői jognak ez a különleges helyzete nincs meg, s nemcsak jövedelmei, hanem maga a jog is osztja mindenben a közös vagyon sorsát, melyhez tartozik.

A vagyonközösség passiv oldalán a következő, és így „közös vagyonhoz tartozó” kötelezettségek állanak:

1. A házasfeleknek a házasságkötésekor már meglévő ingó jellegű adósságai, továbbá azok a terhek, melyek a házasság tartama alatt bármelyikükre szállott örökségen fekszenek; önmagától értetődően, hogy a mennyiben az örökség ingatlan és különvagyonná lesz, úgy a teljesített kötelezettségeikért a közös vagyonnak megtérítés adandó. 2. Tőke és kamat tartozások, melyeket a vagyonközösség tartama alatt a férj, illetőleg az ő beleegyezésével a nő, elvállaltak, fenntartván az esetleges kártérítési igény a közösség javára. 3. A házasfelek bármelyikének terhére szolgáló legszemélyesebb jellegű járadék-adósságok kamatai, s az azokért járó mindenemű szolgáltatások. 4. A közös vagyonhoz nem tartozó ingatlanok haszonélvezetere fordított költségek és befektetések. 5. A házastársak és gyermekek ételmezése, utóbbiak neveltetése, tartása és minden egyéb „házasélettal járó” teher. (1409. Art.) Ez általános jellegű szabályokon kívül singularis tételeket is állít fel a *Code civil*. Így a nő házasságkötés előtt contrahált adósságait csak annyiban utalja a vagyonközösség terhére, amennyiben közokiraton alapulnak, vagy oly okiraton, melynek házasságelöttről való kelte akár bejegyzés, akár egy vagy több, s az okiratot aláíró egyén halála folytán bizonyos. Ha ez a feltétlen bizonyosság az okirat keltére nézve nem forog fenn, a nő hitelezője kielégíttetését csak annak külön javain keresheti. A mennyiben a férj a nő valamely ilyen természetű kötelezettségének eleget tett, mert ténye önkéntes volt és nem kikényszeríthető kárpótlást érte sem feleségétől, sem ennek örököseitől nem követelhet. (1410. Art.)¹⁾

¹⁾ *Coutume de Paris* Art. 222.: „Combien qu'il soit convenu entre deux conjoints qu'ils paieront séparément leurs dettes faites auparavant

A közös vagyont terhelik a mindkét házasságra, házasság alatt szállott tisztán ingóságból álló örökségek terhei (1411 Art.) azon az alapon, hogy a házasság alatt örökölt ingó vagyon maga is közös vagyonná lesz, ellenben az ingatlan örökségek terhei már nem, s a hitelezők ily esetben általános szabály szerint csak magukból az örökölt ingatlanokból kereshetnek kielégítést. Ez az általános szabály a férjre nézve át van törve, mert, ha az ingatlan örökséget a férj kapta, a hagyatéki hitelezők nemcsak ez ingatlanokon, hanem a közösségből is kereshetik kielégíthetésüket, mikor is a nőt vagy örököseit a vagyonszösségből történt teljesítés erejéig kárpótlás iránti igény illeti meg. (1412. Art.) Nem érintheti egyáltalában tehát a vagyonszösséget az öröklés oly esete, melynél az adósságokkal terhelt ingatlan vagyont a nő örökölte. Minden örökségre azonban akár a nő, akár a férj kapta azt, álljon az részben ingóból, részben ingatlanokból,¹⁾ szabályul szolgál, hogy sohasem terhelheti a rajta fekvő adósságokkal a közösséget tovább, mint a menyit egyáltalában maga is ér. Ennek megállapíthatása végett szükség van a hagyatékok leltározására, aminek kieszközlése a férjnek áll feladatában. (1414. Art.)

Ha a férj beleegyezése mellett a nő adósságokat csinál, vagy egyenesen a férj különös megbízása és felhatalmazása alapján ilyeneket elvállal, azok a közös vagyon terhére esnek, de azzal a különbséggel, hogy míg előbbi esetben a hitelező a nő személyes és különvagyont, sőt a férjét is megtámadhatja keresetével, addig direct megbízásnál a nő személyes

leur mariage, ce néanmoins ils en sont tenus, s'il n'y-a inventaire préalable-
ment fait; auquel cas ils demeurent quittes représentans l'inventaire
ou l'estimation d'icelui."

¹⁾ Specialitása a franczia jognak, hogy ha a házasság alatt, öröklés, hagyomány stb. útján oly vagyon szállott a felek valamelyikére, mely részben közös, részben különvagyont lesz, úgy a megszerzéskor tett költségek is a házaspár egymásközi viszonyában a közös vagyon, illetőleg a szerző házaspár terhére esnek. Ugyanezt az álláspontot foglalja el az új német ptkv. 1556. §. is.

különjavei a felelősség alól kiszabadulnak. (1419. 1420. Art.) A férj beleegyezése nélkül létrejött női kötelezettségek csak bizonyos, nagyon kivételes esetben esnek a közösség terhére. Ilyenek, ha a nő önálló keresk. vagy ipari foglalkozást űz, („*marchande publique*“) vagy ha a fogságban, vagy távollevő férj helyett a bíróság felhatalmazása mellett a vagyongazgatást a nő végzi. (1426. 1427. Art.) Természetesen a házaspár egymásközi viszonyában a megtérítéseknek és kárpótlásoknak mindazon esetekben helye van, a hol a férj és feleség egyetemleges, vagy a közös vagyon szavatolásának a közforgalom biztonságára való tekintettel kell helyet fognia.

Áll ez a férj *delictumokból* származó kötelezettségeire is, (különösen pénzbüntetések, birságok), melyek a közös-vagyonon felhajthatók,¹⁾ de a közösség feloszlásakor szintén megtérítendőkké lesznek. (1424. Art.)

Áttekintve főbb rendelkezéseiben a Code civil rendszerét, a vagyonközösségbe utalt passivákra vonatkozóan eredményképpen a következő szabályokat vonhatjuk le azokból:

A férj adósságaira nézve a franczia „*communauté légale*“ elve, hogy a férj minden adóssága egyuttal a közös vagyonnak adóssága is.²⁾ A kiterjedt férji kezelési jogoknak megfelelő, nem kevésbbé nagyterjedelmű eladósítási jogosultság alapja abban gyökeredzik, hogy harmadik személyekkel szemben a férj esetleges különvagyona és a közös vagyon egyetlen tömeggé olvad össze és azzal együtt hordja a szavatosság terhét. Doctrinär szempontból tetszetős magyarázata ennek a szabályozási módnak, hogy a férj adósságaiért való felelősség tekintetében az ő külön vagyonát a közösségtől

¹⁾ A nőre kiszabott, hasonló büntetések és egyéb kötelezettségei *ex delicto*, csak saját különvagyonán hajthatók végre s itt is csak az állag tulajdonjogán, mert a közös vagyont illető haszonélvezetnek érintetlenül kell maradnia. Ellenkezőleg a német ptkv., mely szerint (1459 – 1462. §§.) a nő ilyen kötelezettségeiért a közös vagyon és a férj személyesen is felelős, s csak a felek egymásközi viszonyában íródnak azok a terhelt nő különvagyona rovására.

²⁾ Német ptkv. 1549. §., mely az általános vagyonközösségre utal.

elválasztani nem szabad. Csakhogy az egyesítés legalább rendszerint nem áll a közös vagyon érdekében, sőt ellenkező esetre is gondolva, az áll azonnal előttünk, hogy ép ez az egyesítés az, mely a férj különben is exorbitáns jogkörét még inkább kiterjeszti.¹⁾

A nő adósságai közül csak a házasságelötti és ingó jellegű adósságok esnek bele a vagyonszösségbe, s oszlanak, mint a szösség passivái (amennyiben még fennállanak) a szösség megszűnésekor a házastársak, illetőleg örököseik között kétfelé.

Az a régi tétel tehát, hogy „Qui épouse la femme, épouse les dettes,” nem érvényesül a Codeban teljesen, mert a nő ingatlanokon nyugvó, bár házasságelöttiről való adósságai megmaradnak továbbra is külön vagyonának terheiképpen.

Egy további jellegzetes vonása a Code rendszerének az a minutiosus kidolgozás, mely a „contribution aux dettes” szabályozásában nyilvánul. Érti pedig a francia jog az adósságok elosztása alatt annak meghatározását, hogy a házastársak egymásközötti viszonyában mely adósságok esnek egyik vagy másik fél, illetőleg a szösség terhére. Elméleti szempontból a törvény rendelkezései e tekintetben kifogás alá nem esnek; csak gyakorlati értékük nem áll az elméletivel arányban, mert lévén a contribúció ugyszólván az egyetlen oly intézmény, mely a nőt a férjjel szemben biztosítja, feladatának éppen ezen nagy terjedelménél és kizárólagosságánál fogva nem tud megfelelni. Mire a házasság felbomlik, illetőleg a vagyonszösség megszűnik, a nőnek és a közös vagyonnak lehet ugyan el nem vitatható joga a férjjel szemben a recompensatiókra, adósságbeszámításokra, ám, ha nincs miből követelni a kárpótlást, nincs mibe a beszámítást eszközölni: világos, hogy a jog érvényesítése lehetetlen.

¹⁾ *Guntzberger* a Code rendelkezéseit e részben így jellemzi: „Ces principes ne tendent à rien moins qu'à permettre au mari d'absorber la totalité du fond commun par l'effet de ses engagements même d'un intérêt purement personnel.” (Id. cz. m. 51. lap.)

III. Az ingóközösség hatásai a házasság tartama alatt.

A férj és nő jogállása.

Az ingóközösség házasság alatti joghatályai a közös vagyon feletti rendelkezési és kezelési jogban nyilvánulnak egyfelől; másfelől pedig abban, hogy egymásközötti viszonyukban a házasfelek minő jogokat gyakorolhatnak egymás külön-külön — tehát nem közös — vagyonán. A házasfelek jogállása a házasság vagyoni vonatkozásaiban, minden házassági vagyonjog legjellegzetesebb része; különösen áll ez a franczia ingóközösségre, melynek egészére rányomja a „puissance maritale“ a maga bélyegét. Úgy ennek, mint a férj „comme chef de la communauté“ minőségének s az ehhez fűződő jogositványoknak alapja a code civil 1421. Art.-ában van lefektetve, abban a sokat támadott s a régi coutume-ökhöz szorosan ragaszkodó¹⁾ jogtételben, hogy: „Le mari administre seul les biens de la communauté. — Il peut les vendre, aliéner et hypothéquer sans le concours de la femme.“ Tekintettel arra az igen kiterjedt vagyoni körre, melyet az ingók és szerzemények közössége magába ölel, a férj igazgatási jogát felette széleskörűnek kell mondanunk, mely a korlátlan elidegenítési, elzálogosítási jogosultságok révén nem csak külsőleg, de tartalmilag is nagyon közel áll a tulajdonjoghoz.²⁾ Ha nem is tulajdonjog, azonban pusztán adminisztrációnak sem tekinthető.

¹⁾ *Coutume de Paris*: „Art. 225. Le mari est seigneur des meubles et conquêts immeubles par lui faits durant et constant le mariage de lui et de sa femme. En telle manière qu'il les peut vendre aliéner et hypothéquer, et en faire et disposer par donation ou autre disposition faite entre vifs à son plaisir et volonté, sans le consentement de sadite femme, à personne capable, et sans fraude.“

Coutume d'Orléans: art. 193. ugyanezen szöveggel.

²⁾ *Guntzberger*: „Le droit d'administration du mari comporte — des droits de disposition très larges et qui se confondent à peu de chose près nous le verrons avec l'exercice du droit de propriété lui — même.“ (id. m. 45. l.) — *Delsol*: „Sous l'empire du code, le mari n'a que le

Az a magyarázat, melylyel az 1421. cikkelyt már alkotásakor kísérték, hogy „hypothéquer, vendre: c'est administrer“ — nem felel meg a férji jogok helyes megítélésének, mert ennyire kiterjedt hatalmi körrel pusztán adminisztrációt nehéz volna elképzelni. Ilyenformán a férjet a közösvagyon felett megillető jogositványok, mint „igazgatás“ szerepelnek ugyan de a kezelés és az igazgatás természetéből önként folyó következményeken kívül igen tág rendelkezési jogosultságot foglalnak magukban, a mivel a rendes „administratio“ már jóval túl van haladva. Épen ezen sokoldalú tartalom mellett lehetetlen mind elősorolni, mi szabad a férjnek, mire van „férji hatalma“ alapján feljogosítva. Maga a *code civil* csak megszorításokról emlékezik meg. Ez is egy oly vonás a törvény felfogásában, mely a férji jogokat odaállítja szorosan a tulajdon mellé. A tulajdon a legteljesebb egyéni uralom a jog tárgya felett, a mit csak a pozitív jogok elismernek. Ha meg akarjuk határozni a tulajdonjog tartalmi kiterjedését, helyes dogmatikus szempontból nem követjük a régi doctrina eljárását, mely csoportok és osztályokba sorozva, igyekezett taxatív felsorolásokkal megállapítani, azt, hogy a tulajdonjogban minő jogositványok foglaltatnak. Ma már negative mondjuk meg, hogy mi a tulajdon. Kiemeljük belőle azokat a jogositványokat t. i., melyekben tulajdoni korlátozást létesített a pozitív jog, s minden, mi a „nem szabad“ körén kívül maradt, annak összesége a tulajdon. Így van ez a férj adminisztrációjával is. A törvény meghatározza, hogy mit nem tehet, miben van korlátozva a férj s ami tiltva nincs, az benne van mind a férj igazgatási jogában. Egyébként a férj közös vagyon feletti rendelkezési jogára az vet leginkább világot, ha párhuzamba állítjuk azokkal a „kezelési“ jogositványokkal, melyek őt a neje különvagyonán megilletik. (1428. Art.)

titre d'administrateur, mais ses pouvoirs sont tellement étendus, qu'ils égalent dans la plupart des cas, ceux d'un véritable propriétaire.“ (id. cz. m. 3. köt. 55. lap.)

A férj administratív joga úgy illeti meg őt, „comme chef de la communauté“-t. S mielőtt jogának egyes korlátozásait vizsgálónk, foglalkoznunk kell a „chef de la communauté“ minőség jogi természetével. Általában véve a közösség fejének lenni oly jogállást jelent, mely nemcsak a közösvagyon, hanem a feleség külön vagyona irányában is bizonyos állandó tartalmu hatalmi kört biztosít a férjnek. A „chef“ minőséghez fűződő jogkövetkezmények a francia rendszer legsarkalatosabb alaposzlopai, melyek az egész rendszert ugyyszólván vállukon hordják. Ebből következik, hogy bizonyos magánjogi sérthetetlenséggel vannak körülvéve, annyira, hogy a felek még házassági szerződéssel sem csonkíthatnak rajta.¹⁾ A joggyakorlat mereven követi a sok esetben nagy méltánytalanságot szülő álláspontot, habár az irodalomban nem egy utat és módot jelöltek ki, melylyel a törvényes rendszer ez indokolatlan szigorán a jog alapelveinek sérelme nélkül lehetne változtatni.

Laurent fejteget erre idézett művében egy módot,²⁾ melynek tételei nagyjában a következő eszmemenetet tüntetik fel:

A „chef de la communauté“ minőségből levezethető s az 1388. Art. értelmében sérthetetlen administratív jogok nem jelentenek tulajdonképpen egyebet, mint, hogy a házaspár szabadon vethetvén alá magukat bármelyik s a Code-ban szabályozott házassági vagyonjogi rendszer uralmának — ha már egyszer megállapították magukra nézve e rendszerek valamelyikét — úgy a férjnek azt a jogát, hogy „comme chef“ ő adminisztrálja a javakat, élvezvén minden a törvény által e jogi minőséghez kötött jogosítványokat, meg nem változtathatják, s a nő a jogokat a maga részére ki nem kötheti, mert ez esetben ő volna a közösség feje, a „chef“ és nem a férj. A nő személyes (külön) vagyona felett

¹⁾ V. ö. Dr. *Kolosváry* Bálint „Reformok és reformtörekvések“ stb. id. m. 13. l.

²⁾ *Laurent* id. cz. m. XXI. köt. 148–155. l.

azonban — *Laurent* szerint — a férjet kezelési jog illeti ugyan, de nem úgy, mint „chef de la communauté“-t.

Ugyanis a Code dotalis és vagyonelkülönzési rendszerében a nő paraphernalis, azaz külön javait nem köteles egyáltalában a férj kezeire bízni. Ha tehát az általános határozmányok az a szakasza, mely a férjet „comme chef“ megillető jogai tekintetében semmi korlátozásoknak sem engedi alávetni, elnéző volt e két, egyezményileg kiköthető rendszernél, ebből következik, hogy elnéző lehet itt is, s nem ellenkezik a törvény szellemével egyáltalában, hogy a nő, a törvényes rendszer uralma alatt is, biztosithassa magának saját külön és nem közös vagyonának önmaga által való kezelését, sőt nemcsak kezelését, hanem annak teljes haszonélvezetét is.

Nincs tudomásunk róla, hogy a gyakorlat *Laurent* elméletét a magáévá tette volna.¹⁾ A „chef de la communauté“ jogi minőséggel ilyenformán nemcsak a vagyonközösség, de a nő külön javai feletti administratív jogosultság is szoros összefüggésben áll, bár, mint jelezve volt, a női javak tekintetében nem oly kiterjedt mértékben.

A férj jogállásának kiváltsága legszemléltetőbbé az által válik, ha a nő jogállásával párhuzamban vesszük vizsgálat alá. A nő jogállásának jellemzéséül pedig elsősorban azok az intézkedések szolgálnak, melyek a férji hatalmat bizonyos vonatkozásokban korlátozzák. Így korlátozva van a férj abban, hogy a közös vagyonhoz tartozó ingatlanokról élők közötti ingyenes ügyletekben nem rendelkezhetik, valamint ingókról sem, ha a rendelkezés tárgya a közös ingóvagyon tömeg egésze, avagy hányadrésze. Ellen esetben egyes ingó dolgokat korlátlanul juttathat ingyen bárkinek is, s az említett két megszorítás sem forog fenn akkor, ha az ingyenes rendelkezést a közös gyermekek javára tette. Korlátozva van továbbá a férj abban is, hogy a közösséghez tartozó egyes ingó dolog-

¹⁾ *Laurent* maga jegyzi meg (id. helyen), hogy a gyakorlat elméletével ellentétes állásponton van.

nak minden oly elidegenítése, melynél a haszonélvezetet a maga számára fentartotta, semmis ügyletet képez. (1422. Art.)

Halál esetére szóló juttatások, melyeket a férj tett, nem haladhatják meg a közös vagyonból ráeső jutalékrész nagyságát. Ezért, ha valaki ily körülmények között hagyományt kapott, csak az esetben követelheti annak természetben való kiadását, ha a hagyományozott dolog a férj örököseinek közös-vagyoni örökségébe szállott az osztály megtétele után. Kárpótlást azonban kereshet az örökösökön, akár azok közös-vagyoni osztalékából, akár személyes javaikból. (1423. Art.)¹⁾

Ha továbbá a férj a közös vagyoni ingókból, első házasságából származott, tehát nem közös gyermeke javára tett ingyenes czimen valamely rendelkezést, úgy tekintendő, mint a ki a közös vagyont megcsorbitotta s rendelkezési jogának határait túllépte. Ez okon a házasság felbomlásakor megtérítéssel tartozik (1469. §.), mely kötelezettségében anyagilag véve szintén korlátozva van. Nemkülönben minden oly esetben, hol a recompensatiók kötelezettsége fordul elő (pld. 1409. Art. 2-ik aliena és 1437. Art. combinatioja) a férji jogok megtérítési kötelezettség által való korlátozásáról lehet beszélnünk. Voltakép a helyes jogi constructionnak inkább az felel meg, hogy az ingóközösség kiterjedésének passiv oldalán külön válaszszuk a szó szoros értelmében vett közös kötelezettségek és közös vagyonveszteségek, stb. körétől a házasfelek egymásközi viszonyában az egyik vagy másik házafél terhére eső kötelezettségeket és vagyoni csökkenéseket. Így vettük ezt az előző pont (II.) folyamán. Ám e férji megtérítési kötelezettségek úgy is foghatók fel, mint a férj jogának korlátozásai, éppen azért, mert ez a férji jog oly kiterjedt, oly impozans hatalmi kör a közös vagyon felett, mely nem-

¹⁾ *Coutume de Paris*: „Art. 296. Le mari par son testament ou ordonnance de dernière volonté, ne peut disposer des biens meubles et conquêts immeubles, communs entre lui et sa femme, au préjudice de sadite femme, ni de la moitié qui lui peut appartenir en iceux, par le trépas de sondit mari.“

csak a közösséget, de a feleség vagyonát is ugyszólván teljesen absorbeálja magában.

A régi francia szokásjogok még ennyi korlátozást sem ismertek. Az ugyan el volt általában tiltva, hogy a férj feleségének közös vagyoni részét végrendeletileg valakinek oda-juttathassa,¹⁾ de ez a szabály oly természetes, hogy külön hangsúlyozott kiemelése csak azt látszik bizonyítani, miszerint annak idején a férjnek ilyen dispositiója is közeleltü lehetett. Az a tétel, hogy „fraus omnia corrumpit“ el volt fogadva a régi szokásjogokban is. Nem rendelkezhetett tehát a férj oly formán, hogy ezzel együtt feleségét is csalárd uton megrövidíthesse. Nem adnak azonban a régi szokásjogok feleletet arra, hogy mikor és mennyiben képezhet a férj valamely rendelkezése a nőre nézve csalást?²⁾

A nő házasság alatt elfoglalt jogállását már most a francia jog a következőképpen szabta meg.

A férjes nő kirívó ellentétben a házasságban nem élő nővel cselekvőképességében — az elvileg kimondott jogegyenlőség daczára is — lényeges jogi korlátozások alá esik. Ezeket a korlátozásokat a jog úgy ismeri, mint a férjes nő „*incapacité civile*“-jét.³⁾ Az „*incapacité civile*“ a házasságkötéssel megalapított férji hatalomnak a folyománya, melynél fogva: „Le mari doit protection à sa femme, la femme obéissance à son mari.“ (213. Art.) A nő férjének hozzájárulása, illetőleg jóváhagyása („*autorisation*“) nélkül semmi körülmények között sem állhat perben,⁴⁾ s ugyanezen

¹⁾ Lásd 177. lap, 1 jegyzetben id. párisi szokásjog 296. cikkelyét.

²⁾ V. ö. Dr. Kolosváry Bálint: „Reformok és reformtörekvések“ stb. cz. id. m. 15. lap.

³⁾ *Gide*: „Le contrast entre l'incapacité de la femme mariée et la capacité de la femme libre est l'un des traits les plus originaux et les plus caractéristiques du droit modern (français).“ „*Etude sur la condition privée de la femme.*“ II. edit par. A. Esmain. 423. lap.

⁴⁾ Code civ. Art. 215. *Coutume de Paris*: „Art. 224.: Femme ne peut ester en jugement sans le consentement de son mari, si elle n'est autorisée ou séparée par justice, et ladite séparation exécutée.“

jóváhagyás nélkül, mely bizonyos esetekben a bíróság által pótolható,¹⁾ semmiféle vagyon fölötti rendelkezésre sincsen jogosítva. „La femme, même non commune ou séparée de biens — mondja a 217. cikkely — ne peut *donner, aliéner, hypothéquer, acquérir* à titre gratuit ou onéreux, sans le concours du mari dans l'acte ou son consentement par écrit.“²⁾

A nő e tökéletes alárendelése a „puissance maritale“-nak, melyet *Bridel* rabszolgaságnak jellemez,³⁾ csak az olyan férjes nővel szemben enged valamit szigorából, a ki „marchande publique“, azaz férje előleges beleegyezése mellett önálló ipari vagy kereskedelmi üzletet folytat. Az ilyen iparos vagy kereskedő: üzlete körében kötelezheti magát s ügyleteket köthet, anélkül, hogy vagyoni tevékenységének szabadságát a férj beleegyezésének minduntalan való köteles kikérése bénítaná. Sőt a vagyonszövetség folyományaképpen a feleségnek üzlete körében önállóan elvállalt kötelezettségeiért a férj maga is szavatossá válik.⁴⁾ Ha a férj kiskorú, távollévő, vagy büntetés okán nincs abban a helyzetben, hogy szükségszerű beleegyezési nyilatkozatait megtehesse, a bíróság van azoknak pótlására hivatva. (221, 222, 224, 225. cikkelyek.) A nő végrendeleti intézkedései a férj beleegyezését nem igénylik (226. cikk.), minden oly általános beleegyezés azonban, mely esetleg házassági szerződésbe is foglaltatik, érvénytelen, ha csak nem vonatkozik kizárólag a nő különvagyonára, mert e körben, a férj jóváhagyásától való mindenkor szabad rendelkezést a nő eleve biztosíthatja magának. (223. Art.) Természetesen itt a

¹⁾ Art. 218.: „Si le mari refuse d'autoriser sa femme à ester en jugement, le juge peut donner l'autorisation.“ V. ö. továbbá a 219. cikkelyt is.

²⁾ *Coutume de Paris*: „Art. 223. La femme mariée ne peut vendre, aliéner, ni hypothéquer ses héritages sans l'autorité et consentement exprès de son mari,“ ellenkező tartalmu szerződés semmis.

³⁾ *Bridel*: „Le droit de la femme mariée“ stb. cz. id. ért. 210. lap.

⁴⁾ Ugyanígy értelemben rendelkezett a *Coutume de Paris* 234, 235. és 236. cikkelye.

törvény összeütközésbe jön önmagával. Mert ha a férjet a felesége javai feletti kezelési jog, s ennek folyományaképpen a nő részéről ad hoc kikérendő beleegyezés „chef de la communauté“ minőségében illeti meg, úgy az 1388. Art. szerint ezen változtatni még házassági szerződésben sem szabad. Már pedig, a mint láttuk, a férj, mikor neje különvagyonát kezeli, úgy jár el, mint a házassági közösség feje. Az ellentétet a 223. Art. javára kell eldöntenünk.

A női külön javak kezelése a férjnek ép oly sérthetetlen jogosítványa, mint a közös vagyon sokkal szélesebb körű igazgatása. Mig azonban a közös vagyon tekintetében a nő minden egyes célbavett intézkedéséhez a férj esetről-esetre adandó jóváhagyása szükséges, minden előleges és szerződésileg megállapított általános felhatalmazás kizárásával, addig a nő különvagyonra tekintetében utóbbinak a férje beleegyezésétől mentes független rendelkezési jogát már eleve is általános felhatalmazás alakjában ki lehet kötni. Ha ez nem volna így, nem lehetne helye annak sem, hogy a nő önállóan keresk. vagy ipari üzletet folytathasson. Ezt a jogosultságát pedig nemcsak a Code, hanem a régi szokásjogok is elismerték.

A mondottaknak megfelelően a nő helyzetét két szempontból kell figyelembe vennünk. Azon jogai szempontjából t. i., melyek őt a közös vagyon tekintetében megilletik, azután azon jogi helyzetére való tekintettel, melyet saját, nem közös vagyonával, s a férjének erre is kiterjedő kezelési jogával szemben elfoglal.

A házassági vagyonközösség tekintetében, a mint láttuk, a férjes nő minden pozitív beavatkozástól meg van fosztva, mert annak kezelése és az afölötti kiterjedt kezelési jog a férjet illeti meg. Nincs tehát a nő feljogosítva arra, hogy a közös vagyon tekintetében jogügyleti cselekvényeket fogantossitson, mert ehhez a férjének beleegyezésére van szüksége; ha ennek ellenére cselekszik, a közös vagyont ügyletei egyáltalában nem kötelezik, még akkor sem, ha a bíróság fel-

hatalmazását ki is kérte, eltekintve természetesen oly esetektől, mikor ez a bírósági felhatalmazás a férj megtagadott vagy hiányzó beleegyezését törvény értelmében pótolja, és ha kereskedő nőnek ügyleti cselekvényeiről van szó. (1426. Art.) A férjes asszony cselekvőképességének megszorításában a francia jog odáig megy, hogy még oly esetekben sem engedi rendelkezés alá a közös vagyont, sőt *saját külön* javait sem, mikor fogságban levő férjét kellene kiváltania vagy férje távollétében gyermekeit kellene elhelyeznie, kiállitania (établir) s ezért a közös vagyon vagy külön javai lekötelezésére volna szükség. Legalább is a bíróság engedélye szükséges arra, hogy a nő — bármilyen rendkívüli körülmények forogjanak is fenn — önállóan vállalhasson kötelezettségeket. (1427. Art.) Mindezen szabályokat azonban az ingóközösség szigorú következetességgel keresztül vitt alapelveiből még meg lehet magyarázni.

A francia házassági vagyonjog törvényes rendszerének középkorias képe az 1428. cikkely rendelkezésében van visszatükröztetve. E rendelkezés értelmében a törvény megtiltja a nőnek, hogy saját különvagyona tekintetében is ügyleti cselekvényeket foganatosíthasson a nélkül, hogy férjének erre nézve formális mandátumát kikérte volna. Még szerezni sincs joga jóváhagyás nélkül, de ha szerzett s ha egyáltalában vannak valamelyes külön javai, azokat kizárólag a férj kezeli, igazgatja; egyedül csak azokért a mulasztásokért lévén felelős, melyek a nő vagyona fenmaradását veszélyeztetik, s felesége beleegyezését kikérni csak akkor köteles célba vett elidegenítési cselekményeihez, ha azok a nő ingatlanaira vonatkoznak (1228. Art.)¹⁾

¹⁾ *Coutume de Paris*: „Art. 233. Le mari est seigneur des actions mobilières et possessoires, posé, qu'elles procèdent du côté de sa femme, et peut le mari agir seul, et déduire lesdits droits et actions en jugement sans sadite femme.”

„Art. 226. Le mari ne peut vendre, échanger, faire partage ou citation, charger, obliger ni hypothéquer le propre héritage de sa

Mellőzve a Code egypár részletező intézkedését, melyek a férj bizonyos és a női különvagyon irányában fogantatott üzleti cselekvényeire vonatkoznak, combinációba hozva a vagyonszövetség megszűnésével (1429., 1430. Art.), különösebb jelentőségük azonban nincs: nem nehéz összefoglalnunk egy kép keretébe azokat a jogositványokat, melyek a nő jogállásának meghatározására a Code-ba fölvétettek.

Elvileg áll férj és felesége között a jogegyenlőség. A házasság céljából azonban a törvény bizonyos esetekben cselekvőképességét megszorította. A megszorítások oly mélyre hatnak, hogy a nő férje önkényének és lelketlenségének teljesen ki van szolgáltatva. A nő jogait a Code minimális mértékben szabta ki, s kevés módját nyújtotta annak, hogy férje nagykiterjedésű jogaival szemben védekezze. A gyakorlatban éppen ezért mintegy természetszerűleg fejlődött ki bizonyos enyhébb irányzat, a nő ölszerű gazdasági tevékenységével szemben, mely körülbelül megfelel a német „Schlüsselgewalt“-nak. Gyakori ugyanis az eset arra, hogy a nő a házasság belső ügyeit vezetvén, a háztartási szükségletek beszerzése és ellátása tekintetében érvényes kötelezettségeket vállal és teljesít, anélkül, hogy férje beleegyezésének esetenként való kikérésére kénytelen volna. A judicatura állandóan azon az állásponton van t. i., hogy az ilyen ügyletekre nézve a feleséget úgy kell tekinteni, mint aki férjétől nyert hallgatólagos megbízás alapján jár el.¹⁾ Bár ez a tacite adott felhatalmazás jogvélelemképpen szerepel, mégis nagy zavarokra és nehézségekre szokott alkalmat adni, egész özőnét hozván magával az egyes esetekben mindegyre fölmerülő kérdéseknek, hogy mennyire terjedhet ki e megbízás, vissza lehet-e vonni, s ha igen, melyek a visszavonásnak módjai és következményei?

A nő szűkkörű jogainak nyomasztó volta, különösen az femme, sans le consentement de sadite femme et icelle de par lui autorisée à cette fin.“

¹⁾ V. ö. *Guntzberger* id. cz. m. 62. s. köv. lap.

oly házasságoknál válik szembeszökövé, a hol különvagyon nincs és a család existenciájának alapja a házaselek napi keresménye. Mint láttuk, ezek a napi keresmények közös vagyoni jellegűek, s a férjnek állanak igazgatási joga alatt. Egy pár szóban kiterjeszkedünk az alábbiakban, a francia ingóközösség egy pár reformjára, melyek egytől-egyig ezen vonatkozásaiban módosították a fennálló jogot, mert a tapasztalatok szerint a nőre nézve a Code álláspontja folytán a legbántóbb méltánytalanságok állottak elő. Hogy miként vélekednek a francia ingóközösség e részéről az irodalomban, erre nézve sokat mond *Bridel*-nek „Mélanges féministes“ cz. munkája: „Il est une autre conséquence du système; conséquence pire encore que celle qui vient d'être signalée: c'est que les *gains* de la femme tombent dans la communauté et sont ainsi à la disposition du mari, qui peut en disposer selon son bon plaisir, comme le maître dispose du produit du travail de son esclave.“ — Így pld. hozza fel *Bridel*, hogy a férj felveheti a munkaadótól neje napszámait, elveheti minden szerzett ingóságát, pl. varrógépét, melylyel ép kenyerét keresi, stb. (44—45. l.)¹⁾

A jelzett reformok mind arra irányulnak, hogy a nőnek mód nyujtassék személyes keresményeit legalább részben férje tultengő rendelkezési joga alól kivonni. Így az 1881. évi április 9-én kelt törvény 6. cikkelye²⁾ megengedi, hogy

¹⁾ Ugyancsak *Bridel* egyik már idézett értekezésében („Le droit de la femme mariée sur le produit de son travail“) foglaltatik a szövegben adottakkal megegyező következő és mindenesetre jellemzetes kifakadás: „C'est précisément au nom de la femme pauvre et maltraitée, victime d'une législation inhumaine et souverainement injuste, que les juristes doivent enfin élever la voix, les juristes qui trop souvent ont mérité le reproche de ne prêter l'oreille qu'aux puissants de ce monde et de ne savoir prendre la parole que pour qui peut les payer!“ („Revue critique de législation et de jurisprudence.“ 1893. évi folyam. 216. lap. Paris.)

²⁾ „Art. 6. Les femmes mariées, quelque soit le régime de leur contrat de mariage, seront admises à se faire ouvrir des livrets sans l'assistance de leurs maris; elles pourront retirer sans cette assistance

a nő személyes keresményeiből a postatakarékpénztárban betéti-könyv nyitvatartása által megtakarításokat eszközöljön, a nélkül, hogy ehhez a férj beleegyezésére szükség volna. A törvény nem ér sokat, mert megengedi ugyan a szabad megtakarítást, a félretett összegek fölhasználását azonban, mert közös vagyont képeznek ezek is, ismét a férj beleegyezéséhez köti, s ezzel lerontja, a mit alkotott, ellensúlyozza azt az előnyt, a mit a nő javára biztosított.

Előbbre haladt egy 1886. év július 20-ikán kelt újabb törvény, mely abból a szempontból indulva ki, hogy lehetőleg mindenki számára hozzáférhetővé tegyen valamelyes megtakarítást, az öregség vagy a nyugalombavonulás napjaira, a 13. cikkely 4-ik bekezdésében kimondja, hogy a férjes nő holtiglani évjáradék élvezhetése céljából, rendes havi fizetéseket eszközölhet személyes keresményeiből a postatakarékpénztárba, a nélkül, hogy férjének ebbe beleszólani joga volna. Miután pedig az évjáradék tisztán a fizetést teljesítőnek személyéhez van kötve: e rendes befizetések által a törvény lehetővé tette, hogy a nő valóságos különvagyont teremtsen magának, még azon esetben is, ha oly vagyoni jogi rendszer mellett él férjével, mely elkülönített s a férj administratioja alatt nem álló női különvagyont nem ismer.¹⁾

Bizonyos, hogy a tárgyalt két reform törvénynek valami túlságos horderőt nem lehet tulajdonítani. Sokkal több eredményre vezetett e részben egy pár oly schweitz-i cantonnak törvényalkotása, mely cantonokban szintén a francia magánjog érvényes.

Igy *Genf* cantonban egy 1894. november 7-én kelt törvény, melynek czime: „Loi, modifiant le droit matrimonial quant aux biens“ az addigi házassági vagyoni jogot, bár

les sommes inscrites aux livrets ainsi ouverts — *sauf opposition de la part de leurs maris.*“ (Id. *Bridel* id. cz. ért. a *Revue Critique*-ben 213. l.)

¹⁾ Ugy a tárgyalt reformtörvényekre, mint a további reformkísérletekre, javaslatokra nézve lásd Dr. *Kolosváry* Bálint: „Reformok és reformtörekvések“ stb. cz. id. m. 23–27. lapokon.

„módosítás“-ként van megjelölve, mélyrehatóan megváltoztatta. Annyira, hogy a törvény intézkedéseit véve tekintetbe, a régi vagyonszövetséget, főnnállónak már alig lehetne mondani. Szinleg ugyan fen van tartva, valójában pedig elejtetett. Legjobban bizonyíthatja ezt *Didiernek*, ki a Grand-Conseil-ben a javaslat előadója volt, az a kijelentése, hogy:

„Le remède à cet état de choses — miután a reform szükségét hangsúlyozta — serait dans une modification complète de nos lois sur le régime matrimonial, notamment dans l'abrogation de la communauté comme régime légal.“¹⁾

A megalkotott törvénynek 8 §-a van. Legjelentősebbek ezek közül az 1. §. és 4. §.; az előbbiben a reformintézkedések magva van benne, a 4. §-ban pedig, a vagyonszövetségi rendszer szinleges fentartása. Különben általános tartalmára nézve, az 1—3. §§-ból álló rész, a nő jogait adja meg; különáll a 4. §. és az 5—8. §§-ból álló második rész, mely a vagyon elkülönözhetését a házasság folyama alatt megkönnyíti.

Az 1. §. szerint: „A férjes nő a házasság tartama alatt személyes munkájának eredményeire s ezekből származható szerzeményeire nézve, ugyanolyan jogokat gyakorol, mint az a nő, a ki férjével vagyonekülönzésben él.“ (*Bufnoir*: Communication sur la loi genevoise du 7 novembre 1894, modifiant le régime matrimonial quant aux biens. Megj. Bulletin de la Société de législation comparée. 1896. évi f. 173. lap, XXV. kötet, Páris.)

Figyelemreméltó e §-ban, hogy a vagyonekülönzésben élő nő helyzetét vette irányadóul, holott a nem férjes asszony helyzetére való utalás sokkal szabadelvűbb lett volna. A 2. §. a nő azon adósságait illetőleg, melyeket férjének minden hozzájárulása nélkül tett, kivonja teljesen a férjet a felelősség alól. E tétel is tehát a nő nagyfoku függetlenségét jelenti a férjjel szemben, mert vagyoni különállást személyes

¹⁾ Memorial du Grand Conseil, 1894. Annexes, p. 181 Genève.

szerzeményei és javai tekintetében, a lehető legélesebben kidomborítja. E tétellel továbbá a code civilnek azok az intézkedései, melyek a házasság érdekei szempontjából elvállalt adósságokat jól ismerik, szintén törülve lettek a genfi canton házassági vagyoni jogából. Viszont a nő javai is, a férj által elvállalt adósságokkal szemben, minden felelősség alól mentesekké tettek. Ez a szabály csakis azon esetben szenved kivételt, ha a férj, ki köteles a ház szükségleteiről s gyermekei neveléséről gondoskodni, az e célból elvállalt kötelezettségeinek nem tud eleget tenni. Ilyenkor a hitelezők kielégítésüket, subsidiarice a nőtől is követelhetik. Annak bizonyítása azonban, hogy a hitelezők által esetleg kielégítés czimén igényelt javak az ő s nem a férj vagyonát képezik, mindig a nőre hárul, ami egyébiránt tulságos tehernek éppen nem tekinthető, mert a nő, a bíróság előtt férjének minden authorisatiója nélkül megjelenhetik, s a tanukkal való bizonyítás ilyen természetű esetekben rendesen igen könnyen hozzáférhető eszköz. (3. §.)

Van a törvény e 2. és 3. §§-ban a férj hitele szempontjából meglehetősen veszedelem is, s igazat kell adnunk Guntzbergernek, ki jellemezve e két §. hatását, azt mondja, hogy a genfi törvény a nő érdekében a férj hitelét áldozatul hozta. (Id. m. 192. lap.) A 3. §-nak az az intézkedése, mely a bizonyítás terhét a tekintetben, hogy az esetlegesen vitássá vált javak a nő tulajdonát képezik, ő reá hárítja, nyújt ugyan némi biztosítékot a hitelezőknek, a férj és a nő bekövetkező összejátszása ellen, de nem annyit, amennyi elegendő volna. Ez a körülmény is, mely tehát nagyon ajánlatossá teszi a hitelezők részéről az óvatosságot és utánjárást, mutatja, hogy a genfi törvényhozók reformmunkálataikat felette merészen hajtották végre.

A 4. §. szerint, mely, mint említve volt, a vagyoni közösségi rendszer fentartását volna hivatva bizonyítani: „A házasság felbomlásakor a férj vagy örökösei követelhetik, hogy a nőnek személyes vagyona, mely a jelen törvény

1. §-a értelmében képezi az ő különjait, a vagyonközösségi állagba bevitessék. Nem kötelezhetők erre a nő vagy örökösei, ha a vagyonközösségben való részesedésről lemondanak.“ (*Buflnoir*, id. ért. 173-ik lapon.) Ha tehát a nő vagy örökösei részesülni kívánnak a vagyonközösségben, akkor kötelesek a nő személyes vagyonát abba belevinni. Ez esetben mondható, hogy a genfi reform a vagyonközösséget minden elvi sérelem nélkül fentartotta.¹⁾ Mert, ha a házasság folyamán a vagyonközösségi életrend el is tűnik, annak felbomlásakor mégis minden következményeivel újra érvényesül. De ha a nő, vagy örökösei, az alternatívának nem ezt hanem a másik felét választanák, akkor vagyonközösségi elvek, vagyonközösségi rendszerhez tartozó tételek realizálásáról nem lehet beszélni. A dolog illetén megoldása lehet ugyan compatibilis a modern gazdasági szükségletekkel s a társadalmi közérzessel, amint ezt a genfi szabályozásra vonatkoztatva föl szokták venni, de nem lesz a vagyonközösségi rendszer sértetlen fentartása soha. Mert mi fogja ez esetben a felek közötti vagyonközösség állagát képezni? Semmi más, mint a nőnek már a házasság kötésekor létezett ingóságai, melyek a férj administrációjába jutottak és a házasság folyamán a szó szoros értelmében közösen szerzett javak. Hozzávéve ehhez, hogy szinte alig képzelhető el valamelyes olyan szerzési tény végrehajtása, melynél a két házastárs külön-külön munkássága s közreműködése az eredmény szerint is elkülöníthető nem volna, láthatjuk, hogy ez a közös vagyon, bármily hosszú házaselet alatt sem fog olyan nagyra nőni, hogy szemben az annyi mindenre kiterjesztett különvagyonnal, a házastársak vagyoni életének a közösség jellegét megadhatná. Sőt, ha a nő különvagyonát a házasság felbomlásakor is megtartja különvagyonképpen — azaz nem veti bele a közösségbe — akkor a vagyon-

¹⁾ *Guntzberger* szerint a genfi reform: „un régime de communauté compatible avec les idées, les mœurs et les nécessités économiques modernes.“ Id m. 183. lapon.

közösségi rendszernek, melynek elvégre is főszerepe mindig a házasság megszűnésének pillanatára esik, semmi következménye sem áll elő, s így azt a legnagyobb igyekezettel sem lehet megállapítanunk.

Nincsen is ebben a 4. §-ban egyéb, mint egy méltánytalanság kiigazítása, mely a reformok következtében a férj vállaira sulyosodott. Az ő személyes szerzeményei ugyanis feltétlenül beleesvén abba a vagyonösszeségbe, mely a vagyonközösséget volna hivatva alkotni a nővel szemben, ki erre egyáltalában nem kötelezhető, a férj jelentékeny jogmegszorítást szenvedne. Éppen ezért mondta ki a törvény, hogy a nő csak akkor részesedik a férj szerzeményeiben, ha a magát is beleteszi a házasság felbomlásakor a vagyonközösségbe, hogy a férj is részesedhessék az ő szerzeményeiből. Ha azonban a nő, vagy örökösei, ebbe bele menni nem akarnának, akkor nem létezik olyan „vagyonközösség,” melylyel szemben részesedési igényeket támaszthatnának.

Az 5. §. vonatkozással valamely egyezményi s nem a törvényes és valóságos vagyonelkülönzési színezettel bíró rendszer uralma alatt élő házasfelekre, megkönnyíti a vagyonelkülönzést, kimondván, hogy a nő azonnal kérheti a separációt, ha férje őt, gyermekeit, ezek nevelését, egyszóval családját elhanyagolja és kötelességeit az iránt nem teljesíti. A további szakaszok az eljárást s egyes kisebb jelentőségű határozmányokat tartalmaznak, miért is ezuttal figyelmen kívül hagyjuk.¹⁾

¹⁾ A genfi törvénnyel analog törvényt hozott *Neuchâtel* canton. 1897. évi május hó 18-án.

Az 1894. év november 7-iki genfi reformtörvény szószerinti szövege a következő:

Art. 1. „La femme mariée aura, sur la produit de son travail personnel pendant le mariage et sur les acquisitions provenant de ses gains, les mêmes droits que la femme séparée de biens (Art. 1449. C. c.) Ces droits ne s'étendront pas aux bénéfices résultant d'une activité exercée en commun par les deux époux.*

Art. 2. „La femme, qui, par son travail, aura acquis des biens

Visszatérve e kitérés után, a nő jogi helyzetére, az ingó-közösség tartama alatt, a francia jog azon intézkedéseit kell még figyelembe vennünk, melyek a nő érdekében mintegy formális biztosítékot volnának hivatva nyújtani a férj esetleges visszaéléseivel szemben. Befejezésül foglalkozunk végre egy pár s a Codeban külön is kiemelt vagyongazgatási mozzanattal.

A nő érdekeinek biztosítására a Code civil megadja neki azt a jogot, hogy a vagyonközösség megszüntetésére perelhessen. E jogositvánnyal ugyan meg van sértve a törvénykönyvnek a házassági szerződések megváltoztathatlanságáról felállított alapvető rendelkezése, ám ebben hiba még nem volna, de gyakorlati jelentősége is e szabálynak nagyon kevés van.

A törvény — amint különben ezt a következő szakaszban bővebben is látni fogjuk — csak két esetben engedi

personnels, répondra sur ces biens des dettes contractées par elle sans l'autorisation du mari. Elle devra également contribuer proportionnellement à ses facultés et à celles du mari aux frais du ménage commun, à l'entretien et à l'éducation des enfants. Toutefois les biens personnels à la femme ne répondront de ces dernières dettes qu'à défaut de biens appartenant au mari ou à la communauté. Ils ne répondront pas des autres dettes contractées par le mari."

Art. 3. „En cas de contestation, la femme devra établir la provenance de ses biens personnels. Cette preuve pourra se faire par tous les moyens admis par la loi et même par témoins, quelle que soit l'importance de la demande."

„En dérogation aux articles 467 et suivants de la loi de procédure civile, la femme, pourra dans ce cas ester en justice sans aucune autorisation."

Art. 4. „A la dissolution du mariage, le mari ou ses héritiers pourront exiger que les biens personnels de la femme acquis conformément à l'article 1-er de la présente loi, soient rapportés à la communauté. Si la femme ou ses héritiers renoncent à la communauté, ils ne seront pas soumis à cette obligation."

Art. 5. „La séparation de biens peut être poursuivie en justice par la femme, outre les cas prévus par l'article 1443 du code civil, lorsque le mari ne remplit pas les obligations qui lui incombent en

meg. Az esetek egyike, ha a férj pazarlóvá válik, másika, ha oly körülmények forognak fenn, melyek azzal fenyegetnek, hogy a férj a nő vagyoni jogi igényeit a vagyonszösség felbomlásakor nem fogja tudni kielégíteni, („péril de la dot,” 1443. Art.) Ettől eltekintve is hasznavehetetlenné teszi a szösség megszüntetésére irányuló keresetnek igénybevételét az eljárásnak rendkívüli hosszadalmas és költséges volta.¹⁾

Biztosításszerű jellege van továbbá a házasszeleket kölcsönösen s így a nőt férjével szemben megillető megtérítési igényeknek. E megtérítési igényekkel kapcsolatos a „remplói” (tökésítés, helyettesítés) elve, mely az ingószösségnél, mint már említve volt, nagy szerepet játszik. Ha ugyanis a házastársak egyikének valamely különvagyoni jellegű ingatlana eladatott, vagy valamely s az ilyen különvagyon természetű ingatlanhoz tartozó telki szolgáalom megváltatik, az eladási, illetőleg megváltási ár a közös vagyonba nem olvad bele,

vertu des articles 61, 70 et 72 de la loi du 20 mars 1880, sur l'état civil, le mariage et le divorce. (C. c. art. 203, 212, 214.)“

Art. 6. „La femme demanderesse pourra, par le jugement prononçant la séparation de biens, obtenir pour elle et ses enfants une pension alimentaire proportionnée aux facultés du mari.

„Elle pourra aussi former sa demande en pension alimentaire postérieurement au jugement de séparation de biens. Le Président peut, en cours d'instance, ordonner toute mesure provisionnelle nécessaire pour assurer le paiement de la pension alimentaire.”

Art. 7. „A partir de sa promulgation, la présente loi sera applicable à tous les époux domiciliés dans le canton, quelle que soit l'époque de leur mariage, sous réserve des dispositions, des traités et de la loi fédérale du 25 juin 1891.

„Néanmoins les biens de la femme, même ceux résultant de son travail personnel, qui seraient entrés dans la communauté avant la promulgation de la présente loi, demeureront acquis à la communauté.”

Art. 8. „Sont abrogées toutes les dispositions contraires à la présente loi.” (Idézve: *Bridel* „Mélanges féministes” cz. id. m. 64–66. lapokon.)

¹⁾ V. ö. *Bridel* értekezése a *Revue Critique* id. kötete 210–211. l. és *Guntzberger* id. cz. m. 68. lap.

hanem helyettesítve az eladottat, mint a különvagyon surrogatuma, a méltányosságon alapuló legalis fictió útján, mintegy újra tőkésített különvagyonnak tekintetik. (1433. Art.)¹⁾ Szükséges azonban, hogy az esetleges szerzeményeknek „remploi” jellege azonnal megállapíttassék. A férj javára szolgáló „remploi”-nál elégséges erre nézve a férjnek az a kijelentése, miszerint a kérdéses szerzemény az ő külön vagyoni ingatlanának eladási árából származott, s hogy ő azt a maga részére „remploi”-nak kívánja tekinteni. (1434. Art.) Ha azonban a nő adott el valamely oly ingatlant, mely részére alapíthat remploi-t, nemcsak a férj ezt elismerő nyilatkozata, hanem a remploi-nak a feleség részéről való elfogadása is szükséges. Megkívántatik a nő elfogadása akkor is, ha a nő részére, a nő vagyonából, annak elidegenítése folytán a férj létesített remploi-t. (1435. Art.) Mert ha a nő az elfogadásra nem hajlandó, az új szerzemény a közös-vagyoné lesz és ily esetben neki csak arra marad joga, hogy a vagyonközösség megszűnésekor eladott javai értéke erejéig megtérítést követelhessen. (U. ott.)²⁾

Amennyiben a férj különvagyoni ingatlana adatott el,

¹⁾ *Coutume de Paris*: Art. 232: Si durant le mariage est vendu aucun héritage ou rente propre appartenant à l'un ou à l'autre des conjoints par mariage, ou si ladite rente est rachetée, le prix de la vente ou rachat est repris sur les biens de la communauté, au profit de celui auquel appartenait l'héritage ou rente: encore qu'en vendant n'eût été convenu de remploi ou récompense, et qu'il n'y ait en aucune déclaration sur le fait.* Ugyanigy a *Coutume d'Orléans* art. 192.

²⁾ Lehet a *remploi* előzetes is (*remploi anticipatif*). Előzetes *remploi*-ről van pedig szó akkor, ha a férj először vásárol, s csak ezután adja el valamelyik ingatlanát, melyet a már előbb megvásárolttal kíván fölcseréltnek tekinteni. Az ilyen „megelőző helyettesítés” voltaképp absurdum, mert mondhatnók olyan jogi „filius ante patrem”-szerű helyzetet jelent. A joggyakorlat azonban elismeri. Az írók közül is igen sokan a gyakorlat álláspontját osztják. Így *Laurent* „A vrai dire le remploi anticipatif n'est rien qu'un *remploi conditionnel*: je déclare aujourd'hui acquérir un immeuble à titre de remploi de tel immeuble que je me propose d'aliéner” (*Principes de droit français* cz id. m. XXI. köt. 407. l.)

ujra tőkésítés foganatosítása nélkül, a vagyonszövetség felbomlásakor érvényesíthető megtérítési igényét a férj csakis a közös vagyontömeg ellen érvényesítheti. Ha ellenben a nőnek van ilyen keresete, ez, az első sorban megtámadandó közös vagyonszövetség elégtelensége esetén, a férj külön javai ellen is fordítható. Minden ilyen keresetnek kereseti tárgyként kizárólag csak az eladási ár összege szolgálhat. (1436. Art.)¹⁾

IV. Az ingószövetség megszűnése és jogkövetkezményei.

Véget ér a házaspár közötti ingó vagyonszövetség valamelyik házastárs halála, a házasság bírói felbontása, a házaspár ágy- és asztaltól való elválasztása és végül a vagyonszövetség kimondása esetén, („séparation des biens“ 1441. Art.). A halál okából megszűnt vagyonszövetség a túlélő házastárs és az esetleges gyermekek között tovább nem folytatható,²⁾ még azon esetben sem, ha leltár hiányában a közös és különvagyoni jellegű javak elválasztása nehézségekbe ütközik. Ha az érdekelt felek között a kérdés nem tisztázható perindításhoz van helye a vagyonszövetség közös, illetőleg külön jellegének bebizonyítására. A szövetség megosztása azonban a házaspár, illetőleg örököseik között mindenestre bekövetkezik. („Partage de la communauté.“)

A javak elkülönítését, mint a vagyonszövetség bírói megszüntetését csak a nő kérheti és kizárólag a törvényben megszabott okok alapján. Ezek: a nő hozományának — általában vagyoni érdekeinek — veszedelem és az az indokolt aggodalom, hogy a férj, ügyeinek rendetlen állapota okán nem lesz majd képes, neje jogainak és követeléseinek kielé-

¹⁾ Hogy mely esetekben és minő igények alapján van a már érintettek kivétel helye megtérítés (récompense) iránti keresetnek, erre nézve a Code civil 1437—1440. cikkelyeiben, nagyrésztben ismételve előbbi rendelkezéseket részletes intézkedések foglaltatnak.

²⁾ A német ptkv. 1557. §. szerint, a szövetség folytatásának csak akkor van helye, ha házassági szerződésben eleve kikötöttet.

gítésére, akkor, midőn a vagyonközösség felbomlik. (1443. Art.) Más ok miatt, önkényesen foganatosított vagyoni separatio érvénytelen.¹⁾ Ha a bíróság a nő keresetére a fenti okok valamelyike alapján a vagyoni separatiót kimondta, a házasfelekre nézve a jövőben azok a szabályok lesznek irányadók, melyeket a Code a vagyonekülönzés rendszere tekintetében felállított. Ezek szerint a nő megkapja elkülönített javainak szabad administratióját. Őt illetik munkájának és javainak minden gyümölcse, a teljes haszonélvezet, s terhe csak egy van, t. i. a házas étellel járó költségekhez és a gyermekek neveltetéséhez való arányos hozzájárulás, sőt azok teljes viselése is, ha a férjnek e célra semmi vagyona nincsen. A hozzájárulás arányát egyébként az elkülönzést kimondó ítélet állapítja meg.²⁾ (1448., 1449. Art.)

Az elidegenítési jog terjedelme és gyakorlása a vagyoni separatio alatt is nehézségekre ad okot. Az 1449. Art. az a rendelkezése, hogy a „libre administration“ megilleti a nőt elkülönített javai felett, mindjárt magyarázva, respective megszorítva van azzal a további rendelkezésével ugyanezen czikkelynek, hogy az ingatlanok elidegenítéséhez a nő, bár elkülönzés alatt is él, férje beleegyezését, ennek hiánya vagy megtagadása esetén pedig a bírósági felhatalmazást tartozik kikérni.

Tehát a nő ingókról függetlenül, ingatlanokról csak authorisatio mellett intézkedhetik. Ezzel szemben a Code

¹⁾ *Coutume D'Orléans* : „Art. 198. Les séparations des biens d'entre homme et femme conjointes par mariage se doivent faire avec connoissance de cause, et information préalablement faite par les juges des lieux, ou seront demourans ceux qui requerront lesdites séparations. Et ne seront lesdites séparations déclarées valables, si non que les sentences d'icelles ayant été publiées en jugement à jour ordinaire, le juge séant et enregistrées en la juridiction du dit juge, et exécutées sans fraude.“

²⁾ Hasonló értelemben szólnak a *Coutume de Paris*, Art. 234; és a *Coutume d'Orléans* art. 196.

217. Art. kifejezetten és a házasság általános jogkövetkezményei során rendeli: „*La femme même non commune ou séparée de biens ne peut donner, aliéner, hypothéquer, acquérir, à titre gratuit ou onéreux, sans le concours du mari.*“ A Code e nagy ellentéte csak így magyarázható: a 217. cz. megtiltja még a vagyonekülönzés mellett élő férjes nőnek is, hogy férje beleegyezése nélkül elkülönített javai tekintetében ajándékozást, elidegenítést, elzálogosítást, ingyenes vagy visszterhes czimü szerzést foganatosítson; — az 1449. czikk azonban az ingó vagyona nézve kivételt statuált a 217. cz. általános rendelkezése alól.¹⁾ Ha pedig e felfogással az 1449. czikkben pusztán csak kivételt látunk, akkor azt szorosán is kell magyarázni, s így a 217. czikkelynek az 1449. cz. által nem érintett rendelkezései a kivételezés által hatályukban egyáltalában nem szenvedtek változást. Ehhez képest, ha a nő a vagyonekülönzés mellett *ingyenes* czimen akarna ingóságairól rendelkezni, valamint akkor is, ha ingó vagy ingatlan tárgy szerzeményeket akar eszközölni, akár ingyenes, akár visszterhes jogügyletben, férjének jóváhagyását mégis csak ki kell a 217. cz. alapján kérnie. Az ingók szerzése tekintetében főleg, ha az nem jár visszteherrel, némely író szerint²⁾ a férj jóváhagyása e törvény ellenére is mellőzhető. A gyakorlat azonban e felfogást nem osztja. Így pld. egy alkalommal a Cour de cassation eltiltotta a férjével vagyonekülönzés mellett élő nőt attól, hogy ingó értékeivel börzén játszó s utasította a férj jóváhagyásának kikérésére.³⁾ Ez a határozat világosan ellene szól annak a föltevésnek, hogy a nő bár vagyoni separatio alatt is, férjétől függetlenül szerezhetne ingó dolgokat.

Arról, hogy vajjon vállalhat-e a nő a vagyonekülönzés

¹⁾ Így magyarázza *Laurent* id. cz. m. XXII. köt. 301. sz. alatt.

²⁾ Ez a nézete pld. *Laurent*-nak (id. cz. m. XXII. köt. 97. sz. alatt); továbbá *Guntzbergernek*, id. m. 100. lap.

³⁾ Cour de Cassation arrêt 1862. decz. 30. — id. *Guntzbergernél*; id. cz. m. 103. lap.

rendszerében kötelezettségeket, és ha igen, mily mértékben: a Code teljesen hallgat. Önmagától értetődőnek kell azonban fölvennünk, hogy a mennyiben ezek az esetleges kötelezettségek a „libre administration“ körébe belevágnak, igen.¹⁾

A kimondott birói vagyonekülönlözés tényleges fogantositása záros — 15 napi — határidőhöz van kötve. E határidőn túl az ítélet hatálya megsemmisül. (1444. Art.) Az ítéletnek különben visszaható ereje van a kereset megindításának napjáig, nemkülönben részletesen szabályoztatott a jóhiszemű harmadik személyek érdekében, az ítélet közzétételének módja is. (1445. Art.) A nő személyes hitelezői, a nő beleegyezése nélkül a separatio kérésére jogosítva nincsenek; a férj csődje esetében azonban követeléseik erejéig személyes adósuk minden jogát s így ezt is, önállóan érvényesíthetik. (1446. Art.) A férj hitelezői pedig, amennyiben a kimondott vagyonekülönlözés őket jogaikban sérti, jogosítva vannak annak megtámadására, sőt az elkülönlözés iránt indított perbe is beavatkozhatnak. (1447. Art.)

Egészen az előadott szabályoknak megfelelő jogkövetkezmények állanak elő akkor, ha a vagyonközösség azért szűnt meg, mert a felek ágy- és asztaltól elválasztattak.²⁾ Ugy ezen esetben, mint a pusztán csak vagyoni separatio esetében a házasfelek a vagyonközösséget megegyezéssel ismét visszaállíthatják. A visszaállítás formaságai tekintetében a közjegyzői okirat és a megfelelő hatósági közzététel kívánatos; joghatályára nézve pedig a visszaállítás eredménye az, hogy az időközben történt vagyoni separatio úgy tekintetik, mintha nem is történt volna. Természetesen a nő

¹⁾ A Code álláspontjával ellenkező nézetet követett a *Coutume de Montargis*. E szokásjog VIII. fej. 6. cikkelye szerint: „Femme séparée de son mari, quant aux biens solennellement, peut et lui loist contracter et disposer de ses biens meubles et immeubles, ainsi et en la manière qu'elle pourroit faire si elle n'étoit mariée.“

²⁾ A Code civil 311. Art. és az ezt módosító 1893. évi febr. 6-án kelt törvény szerint.

s a férj által az elkülönzés alatt contrahált ügyletek érvényességét a megváltozott helyzet egyáltalában nem érinti. Ha a visszaállításkor a felek oly szerződést kötnének, mely az ismét foganatba lépő vagyonközösséget másképpen szabályozná, mint volt annakelőtte, az ily szerződés semmis. (1451. Art.)¹⁾

A vagyonközösségnek elválás, ágy- és asztaltól való elválasztás és vagyonelkülönzést kimondó ítélet folytán bekövetkezett megszűnése nem állapítja meg a tuléló nőt illető özvegyi jogok megnyílását. Ezek az özvegyi jogok csak a férj halála után érvényesíthetők. (1452. Art.)

Ha bármelyikében a mondott eseteknek a vagyonközösség a házasfelek között véget ér, bekövetkezik a közös vagyon elosztásának, két részre való megkülönzésének szükségé. Ugyancsak a megszűnés esetében válik érvényesíthetővé a nőnek vagy örököseinek az a nevezetes joga, mely abból áll, hogy a vagyonközösségből való részesedéséről lemondhatnak, mely esetben a közösség megszűnésének következményei is másképpen fognak alakulni.

E lemondási jog ott jut dűlőre, hogy a nő, illetve örökösei hajlandók-e elfogadni a közösséget, t. i. a közösség megosztása folytán reájuk néző osztalékot, vagy lemondanak arról. E lemondási, illetőleg elfogadási jog oly gyökeres természetű jogosultság, hogy a kizárására irányuló minden ellenkező szerződés semmis. (1453. Art.)²⁾

¹⁾ *Coutume d'Orléans*: „Art. 199. Si après la séparation de biens d'entre homme et femme conjoints par mariage, lesdits conjoints se rassemblent et mettent leurs biens ensemble, cessera l'effet de ladite séparation, et rentreront en ladite communauté les meubles et acquêts immeubles, même ceux qui sont échus et acquis pendant ladite séparation, comme si elle ne fut advenue demeurant néanmoins bon et valable tout ce qui a été contracté pendant la séparation.”

²⁾ *Coutume de Paris*: „Art. 237. Il est loisible à toute femme noble ou non noble, de renoncer (si bon lui semble) après le trépas de son mari, à la communauté des biens d'entre elle et sondit mari, la chose étant entière. Et en ce faisant demeurer quitte des dettes mobilières

Nem élhet a nő, s így örökösei sem, a lemondási joggal, ha a közösség megszűnése után a közös tömeg igazgatásában pld. arra vonatkozó ügyletek kötésével részt vett (1454., 1455. Art.); nem tekintendő azonban a vagyonszösség ügyeibe való beavatkozásnak az, ha a nő tisztán csak administratív jellegű és a fentartásra irányuló intézkedéseket foganatosított.

Feltétele a lemondási jog gyakorolhatásának, hogy a férj halála után (mikor t. i. a vagyonszösség megszűnése ezen az okon következett be), három hónapon belül a túlélő nő hatóságilag hitelesített leltárt készítettessen a közös vagyonban foglalt minden javakról (1456. Art.), s továbbá, hogy lemondási szándékát három hó és 40 nap alatt az illetékes hatóságnál bejelentse. (1457. Art.)¹⁾

A bejelentés ez időben való elmulasztása azonban a lemondási jogot nem szünteti meg, hanem kiteszi a nőt annak, hogy a férj hitelezői követeléseikkel mindaddig, amíg lemondását be nem jelenti, ellene fordulhatnak. A leltár elkészítésére szánt 3 hó s a lemondás megfontolására való 40 nap alatt a nő a hitelezők ezen támadásától védve van. (1458. Art.)

Amennyiben a vagyonszösség nem a férj halála, hanem a házaselek elválása vagy ágy- és asztaltól különvetése okán szűnik meg, az elvált, illetőleg ágy- és asztaltól különvetett nő ugyanezen 3 hó és 40 nap alatt tartozik a közösségben való osztozkodás elfogadásáról nyilatkozni, kivéve, ha a határidő kértére meg nem hosszabbított. Ha az elfogadási nyilatkozatot nem teszi meg, vélelmül szolgál, miszerint arról le akart mondani. (1463. Art.)

dues par sondit mari au jour de son trépas, en faisant bon et loyal inventaire.“ — A lemondási jog eleinte csak a nemes nőket illette meg, majd nem nemesekre is kiterjesztett. A lemondás bizonyos szertartások mellett történt. A nő férje sírjára helyezte a kulcsokat s az erszényt; később pusztán csak a közjegyző előtti lemondó nyilatkozat kívántatott meg. (Tripier-Monnier-féle id. törvénykiadásból. 184. lap. b) jzet az 1453. Art.-hoz.)

¹⁾ E határidő kérelemre meg is hosszabbítható. (1458. Art.)

A nő hitelezői is beleszólhatnak a lemondásba, megtámadván azt, ha azzal érdekeikben sérelmet szenvednének, tekintet nélkül arra, hogy a lemondás a nőtől magától vagy örököseitől ered. (1464. Art.) Amíg a lemondási jog gyakorlására és megfontolására vonatkozó időhatárok folynak, a nő és házanépének tartása a közös vagyon rovására megy. (1465. Art.)

Ugyanezen szabályok érvényesülnek akkor is, ha a vagyonszövetség a nő halála után szűnt meg s a lemondási vagy elfogadási jog gyakorlására az ő örökösei vannak hivatalva. (1466. Art.)

Nyilvánvaló, hogy a lemondási jog gyakorlata csakis két eshetőség körében mozoghat. Vagy elfogadják a nő, illetőleg örökösei a vagyonszövetségben való részesedést, mikor is azonnal beáll a megosztás keresztülvitelének szükségége. Vagy lemondanak a részesedésről, s ilyenkor a gyakorolt lemondási jog specialis jogkövetkezményeivel kell számolniuk.

Ha a nő vagy örökösei elfogadási nyilatkozatot tettek, a vagyonszövetségben foglalt activ vagyon és fennálló adóságek a következő szabályok szerint kerülnek megosztás alá.

Mindenekelőtt mindkét házastárs, respective, a tulélő fél és az elhaltnak helyébe lépő örökösök tartoznak a megtérítés vagy kárpótlás czimén fennálló összes kötelezettségeknek a közös vagyonnal szemben eleget tenni. (1468., 1469. Art.) Az így egészen együtt lévő közös vagyonból mindkét házastárs, illetőleg az örökösök jogosítva vannak bizonyos javakat még elosztás előtt eleve kivonni. Ilyen előre kivethető dolgok : 1. a különvagyoni jellegű javak, amennyiben azok alakilag a közössel egy tömegben voltak¹⁾ és ha még természetben meg vannak, nemkülönben a „remploi“-képpen a különvagyon helyébe lépett szerzemények, tőkésítések;

¹⁾ Voltaképp mindig ez az eset, mert a férj különjavai a közös vagyonnal együtt állanak a férj keze alatt, sőt a nő különvagyonát is a férj kezeli.

2. azok az ingatlanok, melyek a vagyonközösség tartama alatt elidegenítették, s eladási árukból sem újabb szerzemény nem jött létre, sem annak másféle tőkésítése nem történt.
3. azok a kártérítési összegek, melyekre valamelyik házaspár a különvagyonnal szemben igényt tarthat. (1470. Art.)

Ezeknek a javaknak előleges kivétele mindkét házastársat (illetőleg örököseit) megilleti, de meghatározott sorrendben. Először t. i. a nő van jogosítva a kivételre, még pedig a természetben már meg nem levő dolgokért a közös vagyoni készpénzből, azután a közös ingókból, végül subsidiarice a közös vagyon netaláni ingatlanaiból is szabad választás szerint. (1471. Art.) Sőt, ha a közös vagyon egyáltalában már nem képes a nő előbb említett elővételi igényeinek kielégítésére, a hiányzókat a férj különvagyonra tartozik pótolni. A férjet és örököseit hasonló jog nem illet. (1472. Art.)

A mennyiben az elővételi jog gyakorlása a közös vagyont nem meritette ki egészen, a felesleg megoszlik a jogosultak között egyenlő fele-fele részekben.¹⁾

Ha a vagyonközösség a nő halála miatt bomlott fel, s az esetleges lemondásnak gyakorlása ilyenformán a nő örököseire száll át, megtörténhetik, hogy az örökösök egy része lemond a közösségben való részesedéséről, más része azonban nem. A lemondó örökösökre szállani hivatott részek ilyenkor a férj közösségi osztalékába jutnak, a férj azonban a lemondók öröksége erejéig a lemondókkal szemben kötve marad mindazon jogok iránt, melyek a lemondó nőt is megillették volna. Erre nézve tehát a részesedési jogról való lemondás jogkövetkezményei érvényesülnek. (1475. Art.)

Egyébként pedig a megejtendő osztályra megfelelően alkalmazandók a codenak az örökségi osztály tekintetében felállított rendelkezései. (1476. Art.)

¹⁾ *Coutume de Paris*: „Art. 229. Après le trépas de l'un des dits conjoints, les biens de ladite communauté se divisent en telle manière que la moitié en appartient au survivant, et l'autre moitié aux héritiers du trépassé.”

A közös vagyont a közösség megszűnésekor terhelő adósságok megosztására nézve már most a következő szabályok az irányadók:

A közös vagyon adósságai mindenik házastársat vagy örököseit fele-felerészben terhelik, s ezekhez az adósságokhoz kell számítani azokat a költségeket is, melyek az örökösödési és osztozkodási eljárás folyamán a számadások, esetleges árverezési eladások, leltározás stb. tekintetében merülnek fel. (1482. Art.) Ez általános szabálynak megfelelően: a nő, a férj és ennek hitelezői tekintetében csak annyiban felel a közös vagyoni adósságokért, a mennyiben a közös vagyonból az osztálykor részesedett; a férj ellenben minden közös vagyoni adósságért szavatós, s így a hitelezők felléphetnek csakis vele szemben; a teljesített kötelezettségek felerésze erejéig azonban nejjén, illetőleg ennek örökösein visszkérés seti joga van. (1483., 1484. Art.)

A mi pedig a nő által elvállalt és a közös vagyonon nyugvó adósságokat illeti, a férj ezeket illetőleg csak fele-részig felelős, s a mennyiben a nő vagy örökösei részéről teljesítés történt, ugyanannyiért visszkéreset is indítható ellene. (1485., 1486. Art.)

Azon szabály alól, hogy a nő még személyes lekötése esetén nem támadható meg valamely közös vagyoni kötele-zettség teljesítése végett annak felerészén tul: egy esetben kivétel áll fönn, nevezetesen olyankor, midőn a kötelezettség elvállalása *expressis verbis* egyetemleges szavatosság mellett történt. (1487. Art.)

A francia jog egyébként már többször kiemelt recom-pensatiós rendszerénél fogva, mindazon esetekre, ha vala-melyik házaspár többet teljesített a közösség felbomlásakor, mint a mennyi a törvény értelmében az ő terhére esett volna, biztosítja számára házastársa ellen a visszkéresetet. Ennek az alapvető szabálynak részletező keresztülvitelét a közös-vagyon passzíváiban való osztozkodásról szóló fejezet körében az 1488—1491. cikkelyek foglalják magukban.

Ha már most a nő vagy örökösei lemondási jogukat igénybe vették, ennek következménye, hogy minden jogot a vagyontársaság iránt elvesztenek. Elveszti ezzel a nő mindazon javakat, melyeket a vagyontársaság megalakulásakor a közösségbe belevitt, elveszti házasság tartama alatt eszközölt összes és a közösségbe bejutott szerzeményeit, elveszti személyes munkájának valamennyi gyümölcsét és eredményeit. Pusztán csak a legszemélyesebb használatára szolgáló vászon- és ruhaneműek maradnak az övéi. (1492. Art.) A közösségi viszonyból való ezen önkéntes kiválás mellett jogában van visszavenni: a) ingatlan vagyonát, a mennyiben természetben még meg van; ha nincs, úgy az esetleg ahelyett szerzett s „remploi“-kép tekintendő ingatlanokat; b) esetleg eladott és újra nem tőkésített ingatlanainak eladási árát; c) a közös vagyonból őt illető esetleges megtérítéseket. Ezzel szemben szabadul a közös vagyon mindennemű adósságaitól kivételével azoknak a kötelezettségeknek, melyeket férjével egyetemleg vállalt, s melyek eredetileg is kizárólag csak az ő részéről contraháltak. Az ilyen természetű követelések teljesítését a hitelezők tőle is követelhetik, fönmarad azonban a házasfelek egymásközi viszonyában a férj vagy ennek örökösei elleni visszkéretet joga. (1493. 1494. Art.)¹⁾

Ugy a visszkéretet, mint a visszavételi jog érvényesítése a közös vagyon és ezután a férj külön személyes javai ellen irányul s nem tesz különbséget, hogy a mondott jogokat maga a nő vagy örökösei gyakorolják. Utóbbi esetben mégis különbséget tesz a jog a ruha- és vászonneműek előleges kivevésére és a lemondási jog megfontolására kitűzött 3 hó és 40 nap alatti tartásra, melyek csak a nőt illetik meg, de örököseit már semmiesetre sem. (1495. Art.)

¹⁾ *Coutume d'Orléans*. „Art. 205. Et si ladite femme ayant renoncé à la communauté étoit contrainte payer quelques dettes de ladite communauté, comme ayant parlé, et y étant obligée, elle et ses héritiers auront recours contre le héritiers dudit mary“

III. CZIM.

VAGYONELKÜLÖNZÉSEN ALAPULÓ RENDSZEREK.

I. FEJEZET.

A vagyonekülönlzés elvén alapuló rendszerekről általában.

Miként annak helyén már volt említés téve, a vagyonekülönlzés elvén nyugvó házassági vagyoni rendszerek oly felfogásból indulnak ki, mely a vagyonegységesítés és ennek tárgyalt két főiránya, a vagyoneösszesítés és közöslég gondolátával teljesen ellentétes. A házasság az élet minden viszonyára szöló szövltséget jelent a házastársak között; ezt a fontos alaptételt a vagyonekülönlzésen alapuló rendszerek is vallják, csakhogly nem alkalmazzák minden vonatkozásában a házasságra. Nevezetesen a vagyonekülönlzés mellett a házasságnak és jogkövetkezményeinek a házassfelek vagyoni viszonyaira semmiféle kihatása nincsen, hanem nyomtalanul siklik el azok felett. A vagyonekülönlzési rendszerek lényegét ezzel az általános tétellel szokták kifejezésre juttatni,¹⁾ még

¹⁾ A vagyonekülönlzési rendszerek typicus képviselőjére, a *dotalis* rendszerre mondja pld. *Weber*: „Dem Dotalsysteme liegt nun *bekanntlich* das Princip zu Grunde, dass die Ehe juristisch ohne allen Einfluss auf das Vermögen der beiden Eheleute ist und dass von diesem Fundamentalsatze lediglich und allein die Ehestandslasten (onera matrimonii) eine

pedig megjegyzendő, hogy sokkal nagyobb praecisitással, mint mikor megfordítva, a vagyonösszesítési rendszereket jellemzik úgy, hogy azoknál a házasságkötés a felek vagyonát egy tömegben egyesíti. Mint láttuk, a vagyonösszesítő rendszereknél nagyszámu kivételes intézményekkel, különvagyoni, fentartott vagyoni stb. kategóriákkal kell számolnunk, itt azonban a kimondott általános tétel egyuttal a szó szoros értelmében is általánosan kiterjedő hatálylyal van felruházva, mely mélyreható kivételekkel erejében meggyöngítve nincsen. El-lent lehetne ezzel vetni, hogy a vagyonekülönzési rendszereket kiválóan jellemzi, miszerint a házasság a férjre nézve a házaselettel járó terhek hordozásának kizárólagos kötelezettségét alapítja meg, s ennek megfelelően, a nő részéről bizonyos állandó jellegű hozzájárulási kötelezettséget föltételez, miáltal a közösség eszméje legalább is a terhek hordozásában itt is érvényesül. Ám e rendszeri sajátosság nem specíficus vagyonjogi tünete a házasságnak, hanem igenis a házasság megalapította személyes viszonyból, személyi kötelezettségekből és jogokból származik. Ez az alapja annak, hogy a házaselet terheit csak a férj viseli, a nő hozzájárulási kötelezettsége e terhekhez nem a házassági vagyonjogon sarkallik, mely ilyen kötelezettségeket nem ismer, hanem a házassági személyjogon, mely a felek egymáshoz való személyes viszonyát megszabja. Minden vagyonekülönzésnél tehát a házaselek vagyoni függetlenségüket egymással szemben teljesen megőrzik, miért is azt szokták mondani, hogy az ilyen rendszerek a tulajdon szabadság rendszerei is egyuttal, melyek voltaképpen azt a római elvet valósitják meg, hogy

Ausnahme machen, sowie dass diese Lasten ausschliesslich den Ehemann treffen.“ (Id. cz. m. 33. 1)

Dr. Jancsó György: „A dotalis rendszer alapvonása, hogy a házasság semmi kihatással sincs a házastársak vagyonjogi viszonyára, kivéve, hogy a házassági kiadások egyedül a férjet terhelik.“ (Házassági vagyonjog stb. cz. id. m. 15 lap.) — Továbbá ugyanigy *Dr. Paul Róth* Bayrisches Civilrecht. I. Theil. 331–332. (Tübingen, 1871.) stb.

a házasságba hozott vagyon tekintetében törvényből folyó házassági vagyonjog nincsen.¹⁾ A házassági vagyonjog ilyen, mondhatni „rendszer“-nélküli rendezésének gondolata a római jogból fejlődött ki, legszebb példáját nyújtva annak, miként alakítja az eltérő faji tulajdonságok, a hagyományos nemzeti gondolkozásmód sajátága a legdivergensebb utakon a különben más jogokkal is azonos jogeszméket. A fejlődés kiinduló pontja a római jogban a manus intézménye, a germán házassági vagyonjogban a mundium. Voltaképen némely tartalmi különbségektől eltekintve,²⁾ egy és ugyanazon dolog mindkettő, s mégis a manusból a vagyonekülönzés jogrendszere fejlődött ki, a római szellemtől hajtott jogalkotásban, s a mundiumból a vagyönösszesítés.

A házasságkötés folytán (confarreatio, coemptio, usus) ugyanis a nő még ha önálló sui juris persona volt is, belekerült a „filiae loco“ a férj hatalmába, mint „alieni juris subjecta persona.“ A férji hatalom volt a manus, mely ilyenformán nemcsak a nő cselekvési, hanem vagyoni képességét is azonnal absorbeálta magába,³⁾ mert a nő minden esetleges vagyona, successio per universitatem módjára a férj kezére szállott, nemkülönben a férjet illette a tulajdon a nő esetleges minden további s a házasság tartama alatt eszközölt szerzeményei felett is.⁴⁾

Természetes következménye volt ennek a helyzetnek, hogy a mint a férj kezében minden vagyon tulajdonjogilag egyesült, a házaselettel járó összes terheket is ő hordozta, (onera matrimonii), mert a nő vagyonképtelenné válván házassá-

¹⁾ V. ö. Dr. Schwarz Gusztáv fölszólalása a magy. polg. trvkv. tervezetét előkészítő állandó bizottság 1898. márcz. 19-én tartott VIII. teljes ülésén. (Bizottsági jzvkvek III. füzet 207. l.)

²⁾ A manus absolut férji hatalom, a mundium a gyermekek feletti atyai hatalomhoz hasonló gyámkodás.

³⁾ Cicero, Top. 4. „Cum mulier viro in manum convenerit, omnia quae mulieris fuerunt, viri fient dotis nomine.“ V. ö. Puchta. Cursus der Institutionen. III. k. 158. lap.

⁴⁾ Gaius II. 86, 90., 96. III. 82—84., 163.

ságra lépésével, a házassági célokhoz semmivel sem járulhatott hozzá.¹⁾ A nőnek azonban nem mindig volt a házasságkötéskor vagyona, sőt leggyakrabban nem volt azért, mert maga is még atyai hatalom alatt állott, s a férjhezmenéssel „*persona alieni juris subjecta*“ minőségén csak annyiban esett változás, hogy ezután nem az atya, hanem a férj *manus*-hatalmának volt alávetve. Ezekben az esetekben tisztán az ismétlődő szokás folytán divatossá vált, hogy a nem önjogu nőnek atyja, vagy idegen harmadik személyek bizonyos vagyont adtak a nőnek a végre, hogy üres kézzel férje házához ne menjen. Ez adományozások célja az *onera* matrimoniihez való előleges hozzájárulás, s jelentősége a későbbi *dos* intézmény fejlődési alapjának megvetése. A házassági terhekhez való hozzájárulás eszméje itt már kifejezetten megvan;²⁾ nincs azonban még a fejlődés e fokán semmi „különvagyoni“ alakulás. A vagyonekülönlözés, illetőleg a női különvagyon, mint házassági vagyoni jogi rendszer kifejlődése szoros kapcsolatban van a *dos* (hozomány) teljes kialakulásával és a *manus* intézményének *per desuetudinem* a jogi forgalomból való eltűnésével.

A mint a *manus* a házasságkötéseknél elmarad, a nő férjével szemben vagyoniilag és személyileg is önállóvá lesz. Történik ez mindjárt a császárság első szakában. A nő füg-

¹⁾ Jogilag így áll a dolog. *Tényleg* azonban, ha a nőnek csakugyan volt vagyona, mely a *manus* folytán a férjre szállt, közvetve ő is részt vett a házaselet terhének viselésében, mert annak a vagyonnak egy része, melyből a férj a költségeket fedezte, vele együtt került a házasság által a férj hatalom alá. V. ö. Dr. Jancsó, id. cz. m. 11. lap.

G. F. *Puchta*: *Cursus der Institutionen*. V. Aufl. III. Bnd. 158. l. (Leipzig. 1866.)

²⁾ *Jancsó Gy.*: „A gyakorlati életben a régi rómaiaknál sem nyugodt egyedül és kizárólag a férj vállain a családi szükségletek terhe, hanem ahhoz a feleség is hozzájárult és pedig közvetve a *manus* folytán, közvetlenül pedig az önkéntes *dos* által. Jogi kifejezést azonban e tényleges állapot, a nő vagyoni jogi személyiségét elnyelő *manus* miatt, nem nyerhetett.“ (Id. cz. m. 11. lap.)

getlen tulajdonosa marad vagyonának, akár birta azt már a házasság kötésekor, akár azután szerezte; e vagyonnak a neve: paraphernum. Kezelés, használat tekintetében, helyzete a férjeével teljesen azonos, ügyleteket köthet vele, férje adósságai nem terhelik, szóval, a miként a rendszer részletező kifejtésénél látni fogjuk, korlátlan ura marad vagyonának. Mivel azonban a manus korában önjoguságát elvesztve, vagyonát egészen belevitte a férj hatalma alá, közvetve járulván hozzá a házaselet terheihez, okvetlenül szükséges correctióra szorult a jog az addig pusztán csak szokásszerű „dotis nomine“ adományozások rendszerszerű kifejtésével. A házaselet terheihöz való ez a közvetlen és egészen különálló hozzájárulás azonban önkéntes jellegét megtartotta a manus nélküli házasságok idejében is, a mennyiben t. i. a férjnek sohasem állott jogában, hogy nejét vagy annak hozzátartozóit dos adására kényszerítse, ha csak természetesen erre nézve valamely külön obligatorius viszony közöttük fenn nem állt.

Ez a dos, vagyis a magyar műnyelvben „hozomány“ a vagyonelkülönbözési rendszerek főalakjának, melyet a római jog fejlesztett ki, legjelentősebb, sőt kizárólagosan kvalifikáló alapintézménye. Praecis fogalma szerint jelenti azoknak a javaknak összességét, illetőleg azt a vagyont, a mit a házasságkötéskor a nő vagy ennek családja részéről a férj, a házaselet terhének könnyítése céljából kap.¹⁾ Hogy a „dotis nomine“ juttatás érvényes legyen, erre már a római jog bizonyos feltételeket kívánt meg, melyek a dos különböző adományozási módjánál (a dos különböző nemei) mások és mások voltak; valamennyinél megkívántatott azonban a különös hozomány rendelő actus. A dos a restitutió kötelezettségével a férj tulajdonába megy át, a nő egyéb vagyona pedig — mint említettük — parapherna néven a különvagyon intézményét képviseli.

Az alapvonásaiban megjelölt római, vagy dotalis (hozo-

¹⁾ *Puchta* id. cz. m. 159. lap. III. köt.

mányi) rendszer a római jog receptiojával Nyugat-Európa azon államaiban, melyek addig római joggal nem éltek, hódító körutra indult, s tényleg valamennyi ma fennálló jogrendszerbe bevette magát. Természetes alakulata volt az adott helyzetnek, hogy több-kevesebb változáson ment itt is, ott is keresztül. Azok az államok, melyek a római jogot nem recipiálták valamely későbbi időpontban, hanem mindjárt a római birodalom bukásával a maguk jogaként föntartották (mint pl. Franciaország a *droit écrit* területén), inkább magán az egyes intézményeken, s azok intensitásán módosítottak, miért is az összehasonlításnál inkább érdekelhetnek. A hol ezzel szemben a római jog a szokás útján, receptióval fészkelte be magát a jogéletbe, szembe találván magát már jól kifejlett történelmi rendszeralakokkal, melyekkel a szó szoros értelmében meg kellett küzdenie, a szükségszerűleg bekövetkezett módosulások egészen más jellegűek voltak. Így Németországban, a hol a *dotalis* rendszert a maga érintetlen épségében és kizárólagos uralommal csak némely jogterületek tették magukévá, általában a hatályosság alkalmazás tekintetében való különböző intenzitású fokozataiban szemlélhetjük a *dotalis* rendszernek módosulásait, tekintettel arra, hogy a különböző germánjogi rendszerekkel *quasi concurráló* rendszerként kell tekintenünk, mely amazokkal együtt és egyidőben érvényesült.

Mindezen körülményeknek figyelembe vétele azonban más lapra tartozik.

A vagyonekülönlözés alapján és a *dotalis* rendszerben keresztülvitt ujabbkori házassági vagyoni szabályozások között, három nagyfontosságú jogalkotásra kell tekintettel lennünk. Ezek a francia *Code civil*, az osztrák polg. trvkönyv és az olasz *Codice civile*.

A *dotalis* rendszer azonban nem egyedüli alakja a házassági vagyoni jog vagyonekülönlözési elven nyugvó szabályozásainak. Sőt a *dotalis* vagy hozományi rendszerrel, a számos és lényegben való eltérés okán, egyenesen szembe kell állítanunk

az u. n. női szabadvagyon rendszerét, s a vagyonekülönzésnek legkevésbé intenzív hatályu megvalósítását a házassági vagyonjogban, az u. n. vagyonszétválasztási rendszert, a „séparation des biens“ rendszerét, mit a könnyebb megkülönböztethetés végett szorosabb értelemben vett vagyonekülönzésnek fogunk nevezni.

Ez utóbb említett két rendszert az jellemzi, hogy egyiknél sincsen meg a dos, a hozomány, mint a házassélek egymásköztí vagyoni viszonyait legélesebben, söt kizárólag caracterizáló intézmény, s mégis a vagyonekülönzés bár más és más elvi alapon nem kevésbé erősen uralja a házassélek házasséletének összes vagyoni vonatkozásait. Ha e rendszerek uralma mellett elő is jön itt-ott a hozományrendeles esete, azt a házassági vagyonjog rendszerével, mint merő esetlegességet, evidens tévedés veszélye nélkül a legtávolabbról sem szabad kapcsolatba hozni. A női szabadvagyon rendszere az angol jog és a magyar jog álláspontja. A szorosabb értelemben vett vagyonekülönzés alatt pedig azt a vagyoni viszonyt jelöljük meg, melyet a francia code civil „séparation des biens,“ s a német új ptkv. „Gütertrennung“ elnevezés alatt ismer, következményeképpen annak, ha a nő a törvényes házassági vagyonközösség feloldása végett, a törvényben megállapított okok valamelyike alapján keresetet indít. A női szabadvagyon rendszere a házassélek közötti vagyonekülönzést a szó szoros értelmében véve, a legnagyobb tökélyvel viszi keresztül, mert a férjes nőt vagyona és férjéhez való vagyoni viszonyai tekintetében úgy ítéli meg, mintha egyáltalában házasságban sem élne. Annak az elvnek tehát, hogy a házasság a felek vagyonára vonatkozóan semmi kihatással nincs, mindenben eleget teszen, s még a házassélettel járó terhek hordozásában való segédkezést sem teszi a nőre nézve kötelezővé. A szorosabb értelemben vett vagyonekülönzés eseteiben pedig, a dos intézményét pótolja a megtartott puissance maritale-hoz füződő az a jogkövetkezmény, hogy a férj a nő separált vagyona tekintetében is bizonyos bele-

egyezési jogokat gyakorol¹⁾ és hogy a házassélettal járó terhek hordozásában a nő bizonyos és arány szerint megállapított évi járadékkal segédkezni tartozik. Föntartva a különbségek és részletező tételek későbbi kifejtését, a mondottaknak megfelelően foglalkozunk elsősorban a római vagy dotalis rendszerrel, mint a vagyonekülönlözés elve typicus képviselőjével, s áttérünk azután a női szabadvagyron és a szorosabb értelemben vett vagyonekülönlözés elveinek ismertetésére.

II. FEJEZET.

A DOTALIS, VAGY HOZOMÁNYI RENDSZER.

1. §.

A dotalis rendszer területi hatálya.

Az 1900. jan. 1-én életbe lépett új német ptkv. törvényes házassági vagyoni jogi rendszeréül az igazgatási közösséget fogadván el, a dotalis rendszer a Németbirodalom egész területéről leszorult. Mint az előbbi fejezetekben, úgy itt is ennek ellenére rövid áttekintést vetünk az 1900. jan. 1-ig terjedő jogállapotokra a dotalis rendszer területi hatályát illetőleg. Indokolja ezt az eljárást, hogy a német codex szabályozása még nagyon is új keletű. 1900. január hó 1-ig tehát a dotalis rendszer Németország következő részeiben szolgált a házassági vagyoni jog törvényes rendszeréül:²⁾

1. *Poroszországban*: Westfália tartomány egypár járásában, egy 1860. április 16-án kelt s a házassági vagyoni jogot szabályozó törvény alapján. Ezek a járások voltak Arnsberg, Brilon, Soest, továbbá Cörbecke, Oettinghausen és Werl városok.

¹⁾ Lsd alább.

²⁾ V. ö. *Neubauer*: Das in Deutschland geltende ehel. Güterrecht stb. cz. id. m.

A rajnai tartomány (Rheinprovinz) Cöln-i kerületében, hol a francia jog volt az uralkodó, s így mint egyezményi rendszer a dotalis rendszer gyakran alkalmazásba jött.

Hannoverben Osnabrück város és mintegy 8 régi felsőbb törvénykezési kerület követte a dotalis rendszert; nem kizárólagosan, mindazonáltal nagyobb részben.

Hessen-Nassauban 24 község, s a volt Waldeck-Pyrmont-i fejedelemség területén volt dotalis rendszer érvényben; ugyan-ezen joggal éltek ezenkívül a würzburgi jog területén a birodalmi közvetlenségi joggal felruházott nemesek s némely más részekén az írástudók, oklevelek, szóval a honoratior osztályhoz tartozók is. Dotalis volt végül a házassági vagyoni rendszer *Möln* város kivételével — mely az általános vagyoni közösség szerint élt — az egész *Lauenburg*-i hercegségben.

2. A *bajor királyság* területén minden társadalmi osztálykülönbségekre való tekintet nélkül számos particularis jog területén dotalis volt a házassági vagyoni rendszer, így a salzburgi, augsburgi hercegeérseki, Fugger-Babenhausei, Oettingen-Spielberg-i és Schwarzenbergi jogok alapján, viszont pedig azokon a helyen is, melyek az u. n. „Gemeines Recht” területéhez tartoztak.

Bizonyos felsőbbbrangu néposztályok kizárásával az Augsburg-i és Memmingen-i városi jogok sorozhatók továbbá a hozományi rendszer uralmi területéhez s végül bizonyos előfeltételek mellett s bizonyos házasságoknál az egész országban szintén a dotalis rendszer nyert alkalmazást. A rendszer érvényességi területének rövid jelzéséből kitűnik, hogy a bajor királyságban, mint egyáltalában minden házassági vagyoni rendszernek, ennek sem volt összefüggő compact jogterülete, hanem szétszórva nyert alkalmazást az ország legkülönbözőbb vidékein.

3. A *badeni* nagyhercegség francia joga szerint (1810-ben lett a Code civil a nagyhercegség területén életbe léptetve), a francia dotalis rendszer, mint egyezményileg kiköthető igen sűrűen fordult elő.

4. *Hessen* nagyhercegség, Rheinhessen tartományában kizárólag a dotalis rendszer érvényesült.

5. Hasonlóképpen *Mecklenburg-Schwerin* nagyhercegségben, 17 város kivételével, melyek vagyonközösség szerint éltek, kivételével továbbá a katonai s hivatalnoki osztálynak, és az udvari alkalmazásban álló szolgáltnak stb., kikre nézve a házassági vagyonjogot egy 1862. febr. 19-én kelt rendelet külön szabályozta.

6. A dotalis rendszer jogterületéhez tartozott *Braunschweig* hercegség.

7. *Sachsen-Meiningen* hercegségben a *römhildi* egyes bíróság területe külön statutum alapján; továbbá

8. az egész *Sachsen-Altenburg* hercegség; végül

9. a két *Reuss* fejedelemség (Reuss-Greiz, idősebb ág, Reuss-Gera, ifjabb ág) és *Elsass-Lothringen*, a mennyiben az ott érvényben volt Code civil alapján a dotalis rendszer házassági szerződésben kikötött.

A Weber-nél közölt becslés szerint,¹⁾ az előszámlált területeken a dotalis rendszer uralma körülbelül 2,740.000-nyi lakosságra terjedt ki; természetesen ez a szám, tekintettel arra, hogy azok a területek is fölvétettek, melyeken a dotalis rendszer csak mint egyezményileg kiköthető szabályoztatott, de e mellett aztán igen gyakran fordult elő: kevésbbé mondható pontosnak.

A dotalis rendszer, mint jelenleg is érvényes, a következő államokban képezi a házassági vagyonjog törvényes rendszerét:

1. *Ausztriában*. Az 1811. évben életbe lépett osztrák polg. törvénykönyv t. i., bár némi eltérésekkel, egészben véve mégis a római dotalis rendszert codificálta; nemkülönben

2. az *olasz* polgári törvénykönyv. (Codice civile 1865.)

E két nagy jogterületen kívül, melyek a hozományi rendszert nemcsak mint a szabályozás főrendszerét, de

¹⁾ Weber: id. cz. m. 32. lap.

együttal, mint a szerződéses megállapodás hiányában érvényesülő törvényes jogállapotot is ismerik, még a francia jogterületei említendők fel (Franciaország, Genf, Waadt, Neuchâtel stb. schweizi cantonok, Belgium), melyeken a dotális rendszer ugyancsak az egyezményileg kiköthetők között foglal helyet, de gyakori alkalmazása okán igen kiterjedt s figyelemre méltó szabályozásban részesült.

A dotális rendszer alább következő kifejtésénél ép ezért nemcsak az osztrák, olasz és római rendszerekre leszünk tekintettel, melyek kétségtelenül első sorban igénylik a szoros megvizsgálást, hanem kiterjeszkedünk az oly jellegű szabályozásokra is, melyek a hozományi rendszerre irányult szerződési akaratra törvényes értelmezésével bőven foglalkoznak. Ilyen szempont alá tartozik a francia dotális rendszer is.

2. §.

A hozományi rendszer intézményei.

I. Hozományrendelés.

A dotális rendszer a vagyonekülönzés eszméjét, a mint említettük, abban valósítja meg, hogy a nő minden vagyonát, mint paraphenális javakat a házasság tartama alatt, az ő teljesen független rendelkezési jogosultsága alá utalja, s a férjnek neje vagyona iránt csak azon egyetlen vonatkozásban enged befolyást, a mennyiben a kérdéses női vagyon dos, illetőleg hozományi jellegű. E házassági vagyoni jogi rendszer alapvonásai ezek szerint a következők: Meg kell különböztetnünk három vagyontegóriát, u. m. férji vagyont, női külön-(paraphenális) vagyont és dotális javakat. E kategóriák megkülönböztetése nem a házasságkötés folytán válik szükség-szerűvé, mert a házasságkötés az addig fennállott vagyoni viszonyokon mit sem változtat s egyedül a dos az, mely keletkezését a házasságkötésnek köszöni. A férj és a nő

külvagyona ugyanazon egymástól független viszonyban állanak a házasságkötés előtt is, mint azután. A kategóriák szerinti megkülönböztetés tehát csak ezt a helyzetet juttatja kifejezésre. A férji vagyon a férj, a paraphenális a nő független rendelkezése és kezelése alatt áll. A dos-t a nő adja tulajdonjogának épségben tartása mellett, mi a restitutio kötelezettségében jut jogi kifejezésre, de ennek fejében a házassági terhek kizárólagos hordozása is egyedül a férj vállaira hárul.¹⁾

A terhek e kizárólagos hordozási kötelezettsége akkor sem szenved változást, ha dos esetleg egyáltalában nem létezik, vagyis, ha éppen az az intézményi cél, mely az egész rendszer fő jellemvonása, gyakorlatilag nem valósulhat meg.²⁾ Ha azonban dos van, s a házasság élet ilyenformán a dotális rendszer összes typicus jelenségei között indul meg: természet-szerű, hogy első sorban a hozományrendelés, vagyis a dos létesítésének kérdésével kell foglalkoznunk.

A római justinianusi jog, melyből a dotális rendszer a maga teljes kifejelettségében tárul eléink, a dos alatt a nő részéről a férjnek a házasság terhei könnyítése végett átadott női javakat értette. Egészen egyező ezzel a mai jogok álláspontja.³⁾ Ennek megfelelően megkivántatik, hogy a dos ado-

¹⁾ Dig. XXIII. k. 3. lex. 7. pr.

²⁾ Weber: „— das Vorhandensein einer Dos ist keineswegs eine nothwendige Voraussetzung für die Anwendbarkeit des sog. Dotalsystems, obgleich letzteres von derselben seinen Namen erhalten hat, sondern beruht stets auf besonderer Verabredung, einem besonderen Recht-acte —“ (id cz. m. 34. lap.)

³⁾ Olasz Codice civile 1388. §.: „La dote consiste in quei beni che la moglie od altri per essa apporta *espressamente a questo titolo al marito per sostenere i pesi del matrimonio.*“

Francia Code civil Art. 1540.: „La dot, sous ce régime — est le bien que la femme apporte au mari, pour supporter les charges du mariage.“

Osztrák ptkv.: 1218. §.: „Hozomány alatt azon vagyon értetik, mely a feleség vagy annak részére egy harmadik által, a házassági

mányozásával okvetlenül a férj vagyonának szaporítása legyen összekötve, ellenesetben „hozomány“-ról fogalmilag sem lehetne szó.¹⁾ Tehát alkalmasnak tekintett dos gyanánt minden oly juttatás, mely a férj javainak növelésére szolgálhat, így pld. adósságok elengedése, követelések engedményezése is, legfőképp azonban valamely dolog átruházása, tulajdonul adása stb.²⁾ Szükséges továbbá a házasság céljaira szánt dos rendelkezésének világos kifejezése (hozományul lekötés).³⁾ Házasság nélkül dos nem jöhet létre, s így a házasságkötés elmaradása esetén a már kiszolgáltatott dos, *condictio causa data causa non secuta* útján visszakövetelhető.

Mihelyt a férj vagyona a dos-szal (*dotis nomine*) megszorított, a dos is, mint ilyen létesült (*dos constituta*), azaz a „hozományrendelés“ megtörtént. A római jog szerint ez a hozomány rendelési *actus* voltaképpen három momentumból alakul össze, u. m. hozományadás iránti kötelezettség vállalás, a kötelezettségnek a kirendelés által való fogantatása (*constitutio dotis*) és végül a tényleges megvalósítás (*numeratio dotis*).⁴⁾ E momentumok együttesen és egyszerre szoktak előfordulni, mindenesetre azonban a különös hozománykirendelésnek meg kell történnie, mert a mi lekötve hozományilag nincsen, az *paraphernuma* marad az asszony-

társasággal járó költsékezés könnyebbitése végett, a férjnek átadatik vagy ígértetik.“ V. ö. továbbá *Arndts*: *Lehrbuch der Pandekten*. 622. l. (München 1859. III. kiad.)

¹⁾ Dig. XXIII. 3. l. 7. §. 3. — Dig. L. 1. l. 21. §. 4. — Dig. XV. 1. l. 47. §. 6.

²⁾ V. ö. *Arndts* id. cz. m. 398. §. 625.—629. lap. — Optkv. 1227. §. „Minden, a mit elárusítani és használni lehet, alkalmas hozománynak.“ Hasonlóképp a francia és olasz jog szerint is, (fr. Code 1542, olasz 1389 Art.), mindkét törvénykönyv külön is kiemeli, hogy a hozománynak tárgya lehet a nő minden jelen és jövőbeli vagyona, vagy egyes dolgai is.

³⁾ Olasz ptkv. 1388., 1390. §§. Osztr. ptkv. 1218.

⁴⁾ Régi római jog szerint a hozományrendelés módjai voltak: *Datio dotis*, *Promissio dotis* és *Dictio dotis*.

nak.¹⁾ A házhoz vitel, vagy a férj javaiba való beruházás ténye tehát római jog szerint egyáltalában nem alapít hozományrendelést, mert ez az u. n. „dos tacita“ egészen ki van zárva. Lényegesen eltér ettől a franczia jog, a mennyiben a Code civil 1541. Art. azt a vélelmet állítja fel, hogy ellenkező kikötés hiányában, minden vagyon, a mit a nőnek házassági szerződésben biztosítanak vagy a mit harmadik személyektől kap, hozományi vagyonnak tekintendő.

Különben a hozomány kirendelés ügyleti forma tekintetében megkötve nincsen, csak az a fő, hogy a hozományul kirendelési szándék legyen világos. Megállapítandó e szándéknak fenforgása, ha a vagyon oly és kifejezett czélú juttatás tárgya, hogy a férj azzal a házásélet terheit fedezze.²⁾

A hozomány ígéretéből a férj javára kereseti jog is keletkezik a magát lekötöztetővel szemben.³⁾

A hozományrendelés egyik, a különböző jogokban leginkább eltérően szabályozott kérdése, melynek legislativ szempontból a magyar jogra nézve is nagy a jelentősége: a hozományadási kötelezettség. Tudvalevő, hogy a dotális rendszer alap gondolatát a hozomány képviseli. A hol hozomány nincs, kiesik ekép a házasfelek közötti vagyoni jogi viszony magva s közelfekszik a feltevés, hogy nem is dotális, hanem a vagyonekülönlözési elv valamelyik más rendszere jut érvényesülésre. A hozományadási kötelezettség tekintetében a római dos önmagában véve mindig önkéntes hozzájárulás volt a házásélet terheihez, mert a férjnek sohasem volt joga arra, hogy nejét a hozományadás iránt keresettel megtámadhassa.⁴⁾ A hozományadás ilyenformán a nő részéről, különösen, ha magának van vagyona, pusztán erkölcsi kötelelem — naturalis obligatio — számba megy s a férj legfeljebb csak indirect

¹⁾ V. ö. *Puchta* id. cz. m. 158—161. lap.

²⁾ A hozomány kirendelést az újabb jogok a házassági szerződések alakai kellékeihez kötik. (Optkv. 1217. §.)

³⁾ *Ex stipulatu actio*. V. ö. *Arndts* id. cz. m. 397. §. 624 lap.

⁴⁾ *Arndts* id. cz. m. 622 l. 396. §. — *Weber* id. cz. m. 34 l.

uton, a tartás megtagadásával találhat módot a hozománynak nejétől való kieszközlésére.¹⁾

A római jognak ez az álláspontja az újabb jogokban csak szórványosan ment keresztül némi módosításon a férj előnyére. Így az osztrák jog szerint, ha a férj a házasság kötése előtt hozományt kötött ki magának, akkor joga is van azt a házasság megkötése után mindjárt követelni. (1225. §. Optk.)²⁾ Ugyanez elvileg az álláspontja a bajor Landrecht-nek (I. 6. §. 13. Nr. 15.), míg a „Bamberger Landrecht“ legtovább megyen, midőn a férjnek egyenesen kereseti jogot ad felesége felmenői ellenében hozományadás iránt (Landrecht I. 1. 1. §. 13., 12. 1.)

Megadta azonban a római jog a hozományadás kikövetelése iránti igényt a nőnek, mert a római társadalmi és világnézet valami felsőbb szükségességet látott abban, hogy „*ne indotata mulier sit.*“ Innen magyarázható csak ez intézménynek oly termékeny humussa a római jogéletben és feneketlen casuistikája a jogképződésben. Hozományadásra t. i. a férjhez adott nővel szemben annak felmenő rokonai, nemcsak azon ügyletek alapján voltak kötelezhetők, mely ügyletek e tárgyban esetleg keletkeztek, hanem törvénynél fogva is. Törvénynél fogva köteles volt a vagyontalan leánynak hozományt adni: a) az apa vagy apai nagyapa;³⁾ b) szükség esetében az anya⁴⁾ és végül c) a leány elcsábítója, ha a félrevezetett és megcsalt leánynyal önmaga házasságot kötni nem akart.⁵⁾ A hozomány nagysága a házastársak életviszonyaihoz és a ho-

¹⁾ Dig. XII. k. 6. lex. 32. §. 2.

²⁾ Az Optk. előtti osztrák jog megengedte a hozománykövetelést a férjnek, ha a hozomány tekintetében a házasságkötés előtt egyáltalában bizonyos megállapodások történtek, még ha nem is ő maga és a hozományt adni szándékozó között. (II. József-féle Bürg. Gesetz-Buch, III. Hauptstück. 54–57. alatt.

³⁾ Dig. de ritu nupt XXIII. 2. Lex. 19. — Dig. de collat. XXXVII. 6. Lex 6. — Cod. V. 11. Lex 7.

⁴⁾ Cod. V. 12. Lex 14.

⁵⁾ Arndts id. cz. m. 396. §. 622 l.

mányadásra kötelezettek vagyoni állapotához képest, arányos összegben állapítandó meg, hasonlóan a tartásdíjak kiszabásánál követendő eljáráshoz.¹⁾²⁾

A dotalis rendszer ujabbkori és jelentősebb szabályozásai közül a hozományadási kötelezettséget azok a német jogok ismerik, melyek mint láttuk, a kötelezettség bíró érvényesítésében még a férjnek is biztosítanak több-kevesebb befolyást. Így az osztrák jog szerint, ha a menyasszonynak illendő hozományra elégséges vagyona nincsen, akkor a szülők és nagyszülők azon sorrendben tartoznak leányaiknak vagy unokáiknak, férjhezmenetelük alkalmával, állásukhoz és vagyoni körülményeikhez mérten hozományt adni, vagy ahhoz hozzájárulni, a mily sorrendben gyermekeik ellátására és táplálására kötelezve vannak. Házasságon kívül született leány hozományt csak anyjától követelhet. (Optk. 1220. §.) A hozományadási kötelezettség másodszori férjhezmenetel esetén már nem áll fenn; elenyésszik továbbá oly esetben, ha a gyermek szülei akarata ellenére vagy tudta nélkül lép házasságra; egyébiránt pedig oly lényeges természetű, hogy indokolatlan megtagadás vagy vagyontalanság okából fölhozott huzódózás esetében a jegyesek kérésére a bíróságnak beavatkozási joga van, határozatilag állapítván meg azon hozomány összegét, melyet a szülők gyermeküknek kiszolgáltatni tartoznak. (Optk. 1221—1223. §§.)

¹⁾ *Arndts* id. cz. m. 396. §. 622—623. l. — *Roth* id. cz. m. 334. l. 56. §. I. k. — *Weber* id. cz. m. 34 l.

²⁾ A felmenők hozományadási kötelezettsége a *Lex Julia de maritandis ordinibus* rendelkezésein alapszik és a Codex V. k. 11. lex 7 azon kitétele alapján, hogy „*omnino paternum esse officium, dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie*“ úgy magyarázzák, hogy az a már emancipált leánynyal szemben is fennáll. Az anya csak szükség esetén „*ex magna et probabili causa vel lege specialiter expressa*“ kötelezhető hozományadásra, semmi esetre sem azonban maga a férjhez ment nő; még oly értelemben sem, hogy a férj keresettel támadhatná meg azért, hogy hozományadás kikövetelése iránti jogát a kötelezettekkel szemben érvényesítse. (V. ö. *Arndts* id. cz. m. 623. l. 1., 2., 6. jzetek.)

Nem ismerik a hozományadási kötelezettséget a francia jog s az új keletű olasz Codice civile sem (francia Code civ. 204. Art., olasz Codice civ. 147. §.), legfeljebb annyiban, a mennyiben a hozományadás előzőleg ügyletben már kikötött.

Ugyanezen újabb codificatiók egy pár s a hozományrendelésre vonatkozó tételei közül említésre méltó, hogy a már egyszer megállapított és kiadott hozomány, a házasság folyamán többé nem növelhető, s hogy egyáltalában semmi *házasságalmati* hozományadásnak helye nincs (francia Code 1543. Art., olasz codice 1391. §.). E pontban ezek az újabb jogok a római állásponttól lényegesen eltávoloztak, mely e tilalmat egyáltalában nem ismerte.¹⁾

Részletes szabályokat állítanak fel az egyes jogok a tekintetben is, hogy az adott hozomány a hozományt adó szülők egymásközi viszonyában minő arány szerint oszlik meg, tekintettel a különböző hozományadási eshetőségekre; e kérdések tüzetesebb vizsgálata azonban e helyre nem tartozik. Megjegyzendő végül, hogy a római jogban nagy szerepet játszottak a hozományrendeléssel egyidőben létesített mellékhatározmányok, melyek rendesen vagy a dos-t biztosító jellegűek voltak vagy öröklési tartalmu megállapodásokat foglaltak magukban.

II. A hozomány (dos) tekintetében fennálló jogviszonyok.

4) A házasság tartama alatt.

A hozományképpen kirendelt javak a házasság kötésétől kezdve a római jog szerint a férj vagyonába olvadnak át, hiven ahhoz a rendeltetésükhöz, hogy annak vagyonát a házassági terhek viselésének megkönnyítésével növeljék. Amennyiben tehát a dosnak állagát jogositványok tették ki, ezek a férj jogositványaivá lesznek; amennyiben dolgok,

¹⁾ V. ö. *Arndts*, id. cz. m. 399. §. 627 l. — Cod. de donat. ante nupt. V. 3. Lex. 19.

ezeknek tulajdonosa a férj.¹⁾ A férj tulajdonosi minőségéhez fűződőleg gyakorolja ennek megfelelően a haszonvételi jogok összességét, őt illetik meg a hozományi vagyon gyümölcsei, viseli a fentartási költségeket, pereket folytat stb. Mindazáltal a javak dotális minőségüket el nem veszti s azok a házasság folyamán is mindig úgy szerepelnek, mint „a *nő* hozománya.” Áll pedig ez a különös hozományi minőség, mely a dosba tartozó dolgok jogi sorsát végig kíséri, abban, hogy a nőnek majdani megtérítésük iránt el nem vonható joga van, miért is a férjnek különben teljesen a tulajdonjog külső látszatával, sőt valóságával is felruházott joga bizonyos korlátozásokat szenved s ezenkívül a dotális javakkal való gazdálkodás tekintetében a gondosságnak oly fokára is van szorítva, melyet mindenki a saját maga dolgai kezelésében és hasznosításában ki szokott fejteni (*diligentiam, quam suis rebus adhibere solet.*)²⁾ A doshoz tartozó tárgyak feletti férji tulajdon a régi római jog szerint sem a restitúcióval, sem a visszatérítésből folyó azon kötelezettséggel nem volt terhelve, hogy a dotális vagyon gazdasági kezelésében különös gondosságot kellett volna a férjnek kifejtenie, mert a manus intézményével s az öröklési viszonyokkal ezek a korlátozások nem lettek volna összeegyeztethetők. A dos megtérítése iránti kötelezettség későbbi fejlemény, mely a nő érdekeinek védelmét tartotta szem előtt az erkölcsök rohamos sülyedése korában, mikor a hozomány mindinkább speculációk tárgyává változott. A forma azonban mindvégig megmaradt, s a dos a visszatérítés mellett is, mint tulajdon ment át a férj kezeibe. Ehhez képest a férj jogállását a modern dogmatika szempontjából úgy határozhatni meg, hogy az az időbelileg korlátozott tulajdon egyik esete, melyben csak azok a jogosítványok vannak a férj hatalmi jogköréből kivonva,

¹⁾ Dig. de fundo dot. XXIII. 5. lex. 7. 13. §. 2. D. de peculio XV. 1. lex. 47. §. 6. Cod. V. 12. lex. 23.

²⁾ V. ö. *Puchta* id. cz. m. 292. §. 161. lap. III. köt. *Arndts* id. cz. m. 401. §. 629–630, lap.

melyek az időbelileg korlátozott tulajdonnál, a korlátozás tényét magukban foglalják. Bővebb beigazolását e tételnek a férjet a dos irányában megillető elidegenítési jogosultság mértéke nyújtja.

Ezt az alapszemponcot, hogy t. i. a hozományi javaknak tulajdonjoga a házasság alatt a férjet illeti, lényegileg az összes ujabbkori codificatiók magukévé tették, melyek a dotális rendszer szabályozásával foglalkoztak. Bizonyos eltérések azonban valamennyinél fordulnak elő. Így az osztrák jogot jellemzi az a különbségtétel, melyet az érték szerint átvett, pénzből, követelésből álló és ingatlan hozományi javak között teszen. Az érték szerint átvett hozományi tárgyak a II. József-féle törvénykönyv szerint (III. 63 – 67.) a férj tulajdonává váltak; az ingatlanok és ingatlanokhoz kapcsolódó jogok tekintetében azonban csak a haszonélvezet volt az övé, úgy, hogy ezek perenkivüli vagy perben való képviselőjére a férj csakis a nő beleegyezése mellett volt jogosítva. Hasonló az álláspontja az Optkv-nek. Az 1227. és 1228. §§-ok szerint a férjet csak annyiban illeti a hozományi javak „teljes tulajdona,” amennyiben azok készpénz — követelések — elhasználható dolgokból állanak, vagy amennyiben mindezen dolgok meghatározott összérték szerint lettek átadva. Minden más hozományi javakban a férj pusztán csak haszonélvező. A bajor Landrecht I. 6. §. 13. No. 17. a férj *dominium civilejét* említi a hozományi javak felett; ez alatt azonban a törvényt magyarázat és judicatura szintén haszonélvezeti jogot ért, mely a dotális ingatlanok tekintetében illeti meg a férjet.¹⁾

Az osztrák jog kettős megosztása meg van a francia jogban is. Minden dotális vagyon kizárólagos haszonélvezete és igazgatása a férjet illeti ugyan,²⁾ de a tulajdonos a nő marad, kivételével az érték szerint átadott ingóságoknak s a

¹⁾ Roth id. cz. m. 56. §. 336. l. 37. jegyzet. Neubauer id. cz. m. 81. lap.

²⁾ Ugyanigy az olasz Codice civile 1399. §.: „Il solo marito ha l'amministrazione della dote durante il matrimonio.”

helyettesíthető dolgoknak, ha csak a házassági szerződés világosan ki nem kötötte, miszerint az érték szerinti átadásnak ezt a jelentőséget tulajdonítani nem kívánja. (Code civil 1549., 1551., 1552. Art.)¹⁾

A férj dotális javak feletti jogositványainak igazi próbaköve azonban az a kérdés, hogy mennyiben áll szabadságában a hozományi vagyon elidegenítése?

A római jog elvileg a férjnek elidegenítési jogát elismerte, gyakorlati megvalósítás tekintetében azonban kivonta az elidegenítési jogosultság alól, a dotális vagyonhoz tartozó ingatlanokat.²⁾ Ezt az elidegenítési tilalmat először a *Lex Julia de fundo dotali* mondta ki, a nő beleegyezésétől tévéen függővé az ingatlanoknak szoros értelemben vett elidegeníthetőségét. Az elzálogosítás, tehát az elidegenítésnek közvetett módja, még a nő beleegyezése mellett sem volt megengedve.³⁾ A tudományos magyarázat *in favorem mulierum* a tiltó törvények lehető legszigorubb értelmezése felé hajlott, nem adván helyet dotális ingatlanokon még az usucapio útján való tulajdonszerzésnek sem,⁴⁾ s így okszerű következményképp szabályozta Justinianus a kérdést olyképpen, hogy a dotális ingatlanok elidegenítését absolute, még a nő beleegyezése mellett is eltiltotta s kiterjesztette ezt a rendelkezést az ingatlanok mindenféle fajtájára; míg addig vitatott volt, hogy vajjon az elidegenítési tilalom nem vonatkozik-e pusztán csak a *solum Italicumra*.⁵⁾

¹⁾ Olasz *Codice civile* 1401. §, „Se la dote o parte di essa consiste in cose mobili stimate nel contratto di matrimonio; senza la dichiarazione che tale stima non ne produce la vendita, il marito ne diviene proprietario, e non è debitore che del prezzo loro attribuito.“ — 1402. §. „La stima dell'immobile costituito in dote non ne trasferisce la proprietà al marito senza una espressa dichiarazione.“

²⁾ Dig. de fundo dotali. XXIII. 5. lex 4. Cod. V. 23.

³⁾ *Gaius* II. 62, 32.

⁴⁾ *Puchta* id. cz. m. 292. §. 161. lap.

⁵⁾ Pr. I. quib. alién. licet. 2. 8. V. ö. *Arndts* id. cz. m. 631. l. 402. §. 1 jzet. — *Puchta* id. cz. m. 161—162. lap.

A tilalom hatályosul azonnal, mihelyt a kérdéses ingatlan, mint dotális vagyon a férj kezai közé jutott, s így a házasságkötés előtt is, ha az átadás dotis causa megtörtént volna. Hasonlókép kiterjed hatálya a házasság megszűnése utánra is, mindaddig, míg a dos restitúciója be nem következett.

Bizonyos esetekben azonban az elidegenítési tilalom érvénye függőben marad. Nevezetesen: 1. ha valamely ingatlan becsérték szerint (venditionis gratia) adatik át hozományképpen. A férj megtérítési kötelezettsége ily esetben csak az értékre irányul, fentartatván egyuttal joga arra, hogy az érték vagy az esetleg még meglevő ingatlan megtérítése között válaszson.¹⁾ 2. Ha az ingatlan érvényes vagyonátfordítás révén, vagy egyéb érvényes ok miatt dotális jellegét elveszti;²⁾ 3. ha az ingatlan dos visszatérítése tekintetében a várományosi jog nem a nőt vagy örököseit illeti;³⁾ 4. ha az ingatlan elidegenítése nem a férj, illetőleg egyetemleges örökösei akaratából történt;⁴⁾ és végül 5. ha a nő az elidegenítéshez eskü alatt megerősített beleegyezését adta, valamint minden oly esetben érvényessé válik az eredetileg érvénytelen elidegenítés, ha a házasság megszűnésekor a nő, vagy örökösei utólagos hozzájárulásukat megadják.⁵⁾

Egyébként pedig, vagyis, ha az 1.—5. alatti esetek egyike sem forog fenn, az elidegenítési tilalom oly intenzivitással érvényesül, hogy az elbirtoklásnak, sem valamely, a dos-hoz tartozó dologi jogosítvány nem gyakorlásának vele szemben nincsen hatálya.⁶⁾

Az osztrák jog az elidegenítés kérdését a dos fölötti tulajdoni jogosítványok szerint oldotta meg. Eltérő némileg a francia és az ehhez nagyon hasonlatos olasz jog állás-

¹⁾ Dig. de jure dot. XXIII. 3. lex 10. §. 6. — Cod. V. 23. lex 1.

²⁾ Dig. de jure dot. XXIII. 3. lex 26. 27.

³⁾ Dig. de impens. XXV. 1. lex 3. §. 1.

⁴⁾ Dig. de jure dot. XXIII. 3. lex 78. §. 4.

⁵⁾ V. ö. *Arndts* id. cz. m. 402. §. 630—631. lap.

⁶⁾ V. ö. *Arndts* id. cz. m. u. ott.

pontja. A Code civil 1554. Art. az ingatlanból álló hozomány házasságalatti elidegenítését vagy elzálogosítását nemcsak a férjnek és nőnek, hanem az esetleg együttes akarattal eljáró házastársaknak is, bizonyos kivételes esetek föntartásával, föltétlenül megtiltja. A kivételes esetek némelyike (Art. 1555., 1556.) a nőnek elidegenítési jogát ismeri el bizonyos körülmények között, azért ez esetekkel a nő jogállása során foglalkozunk. Általában véve elidegeníthető az ingatlan hozomány, ha azt a felek házassági szerződése kifejezetten megengedi. (Art. 1557.) Ezenkívül a törvényben pontosan meghatározott esetek valamelyikének fenforgásakor. Így, ha a férjet vagy feleséget fogságból kell kiváltani, ha a család föntartása szükségképpen kívánja, ha a nő vagy a hozományt adó házasságkötés előtti adósságait kell törleszteni, ha a hozományi ingatlan föntartására szükséges javítások elkerülhetetlenül parancsolják, s végre, ha a hozományi ingatlan pro parte indiviso egy harmadik személynek is tulajdonában áll, s felosztása ki van zárva: az ingatlan eladása helyet foghat, s a mennyiben a kapott vételár a szükségleteket felülmulja, a fölösleges javak hozományi jelleggel bírnak. (Art. 1558.) Mindez esetekben is azonban szükséges kikérni a bíróság jóváhagyását, s ezenkívül, harmadik személyek védelmére bizonyos nyilvánossági garantiák vannak felállítva, (hatósági közzététel kifüggesztéssel). Hivatalból kinevezett szakértők közreműködése és a nő beleegyezése mellett helyt foghat a hozományi ingatlan feleserélése más és legalább az elcserélendő ingatlan négyötöd részével felérő értékű ingatlan fejében. (Art. 1559.)

Feltűnően hallgat a Code civil az ingóhozományról. A mennyiben az érték szerint átadott vagy helyettesíthető ingóságok tekintetében a férj tulajdonjoga különösen is ki van emelve, az következne, miszerint ezek fölött elidegenítési joga korlátozva nincs. A kérdés mindenesetre kétséges,¹⁾

¹⁾ V. ö. *M. Th. Huc*: Le Code civil Italien et le Code Napoléon — II. edit. *Orsier* József-féle fordítás (Paris 1868.) 2-ik köt. 262. lap.

a gyakorlat azonban az elidegenítési tilalmat az ingó hozományra is kiterjeszti.¹⁾

Sokkal világosabb az olasz Codice civile. 1404. §-a általánosságban, ingó s ingatlan hozományra vonatkozóan egyaránt rendeli, hogy ha csak a házassági szerződés ellenkezőleg nem szól, a hozományi javak elidegenítése vagy zálogjogilag való lekötése megengedve nincs.

Csakis végszükség és szemmel látható gazdasági előny esetén lehet helye valamely hozományi vagyontárgy elidegenítésének, de itt is csak mindkét házastfélnek beleegyezése s a bíróság jóváhagyása mellett (olasz ptkv. 1405. §.). Ez az utóbbi rendelkezés a francia Code részletező s taxativ felsorolásokban adott álláspontjával szemben (francia Code 1554., 1555., 1556., 1558. Art.) azért helyesebb, mert a bírói belátásra bízva annak elbírálását, vajjon forog-e fennsürgős szükség a hozomány értékesítésére vagy sem, ezzel sokkal hajlékonyabbá és méltányosabbá tette a jogot, mely azonban határozottságából ezen rendezés mellett sem vesztett.

A római jog abszolút elidegenítési tilalmát a mondottakhoz képest leginkább a francia jog tartotta meg s mégis az irodalomban a francia álláspont ellen emeltek legtöbb kifogást. Oka e körülménynek abban rejlik, hogy a dotális javak igazgatása és hasznélvezete a „puissance maritale“ szellemében van értve, ennek exorbitans terjedelme pedig a panaszokat egymagában is igazolja.²⁾ Nem hagyható figyelmen kívül továbbá az a körülmény sem, hogy a Code civil a hozományt a házasság folyama alatt a szaporodhatás tekintetében egészen megkötötte. Nemesak azzal, mi egyébként

¹⁾ V. ö. *Huc* id. cz. m. u. ott; *Neubauer* id. cz. m. 82. lap. — *Guntzberger* id. cz. m. 91. lap.

²⁾ *Guntzberger*: „Sous ce régime (t. i. dotális rendszer), une partie des biens de la femme, ce qui est proprement la dot, est attribuée au mari qui a sur elle des droits d'administration et de jouissance si larges qu'on a pu dire: le mari est seigneur et maître de la dot.“ (id. cz. m. 91 lap.)

más jogok álláspontjával is megegyezik, hogy mint „hozomány“ az egyszer adott dos utólag újabb hozományrendeléssel nem növelhető, hanem azzal is, hogy a dos hozadékaiból eszközölt újabb szerzeményekre a surrogatio elvének alkalmazása ki van zárva, s azok dotalis jellegű vagyonná nem válnak. (Art. 1553.) A házasság megszűnésekor pedig, midőn a vagyoni viszonyok kibonyolítására kerül a sor, az alkalmazandó prasuntio Muciana révén ez álláspont következményei a nőre nézve nagy hátrányokkal járhatnak.

A férj rajzolt jogállásával szemben, a nő és a dos közötti jogviszony a házasság tartama alatt a következőképpen alakul:

Közvetlen joga a nőnek hozománya iránt a római jog szempontjából nincsen, mert az a házasság kötésével a férj vagyonába olvadván át, a nőnek csakis a részben biztosít előnyös helyzetet, hogy „dotata uxor“-nak lévén tekintendő, igénye van hozománya majdani visszatérítésére. De mert a házasság folyama alatt is azért folyton úgy szerepel a különben férji tulajdonban álló férj dos, mint a „nő hozománya“, joga van neki szavatossági perrel föllépni a hozományhoz tartozó, de még ki nem adott hozományi tárgyak iránt a hozományt adó auctorral szemben.¹⁾ Jogot adott továbbá a római jog a nőnek hozománya esetleges biztosítására is. Így a hozományt oktalantul pocsékoló férjétől már a házasság alatt visszakövetelhetette a hozományt, zárlat elrendelését szorgalmazhatta, mindazáltal csak úgy, hogy ezzel a dos, a maga intézményi céljának, t. i. az „ad onera matrimonii ferenda“ szóló rendeltetésének szolgálatától el ne vonassék.²⁾

Az újabb jogok a nőt hozományi vagyona tekintetében elsősorban azzal biztosítják, hogy a férjtől megkivánják a haszonélvező összes kötelezettségeinek szoros betartását. Minden rongálásért és veszteségért, mely hanyagságából a

¹⁾ Dig. De jure dot. XXIII. 3. lex 75. — D. de evict. XXI. 2. lex 71.

²⁾ V. ö. *Arndts*, id. cz. m. 404. §. 633–635. l.

dotalis vagyont éri, felelősséggel tartozik.¹⁾ Ha pedig a hozomány a férj kezeiben komoly veszedelemben forog („la dot est mise en péril“), a nő jogosítva van a vagyonekülönlözést kérni (séparation de biens), oly értelemben, hogy a bíróilag kimondott elkülönlözéssel a dos állagát képező javak is a férj kezelése alól kivonatván, a nőnek adatnak át, ki a házaselet terheihez a jövőre nézve bizonyos hozzájárulást tartozik teljesíteni (francia Code 1563. Art.) Ez esetben a férj és nő a szorosabb értelemben vett vagyonekülönlözés mellett élnek tovább, mely állapotról, illetve jogviszonyról fentebb már volt említés téve s melyre később még visszatérünk.

Egyébként, ha csak a házassági szerződés egyebet nem rendel, a férj nem kötelezhető arra, hogy a kezei között lévő hozományi vagyonra nézve valamelyes formális biztosítékokot nyújtson (pld. biztosítéki összegek letétele), ily praeventiv jellegű intézkedések kieroszakolásának némely jogok szerint, mikor még semmi veszély sem fenyegeti a hozományt, nem lehet helye.²⁾ A biztosítás formája a francia jog szerint más. A férj ingatlanain t. i. a dotalis vagyon értékéig törvényes zálogjog fekszik a nő javára, anélkül azonban, hogy e mellett a nőt elsőbbségi jogok megilletnék. (2135. Art.)³⁾

A dos elidegeníthetlensége a francia jognak — mint láttuk — fundamentalis tétele, mely csak bizonyos kivételes esetekben szenvedhet csorbulást. Ilyen s az általános tétel erejét gyengítő két kivétel van azokban a szabályokban is, melyeknek alkalmazási körében a dos vagy valamely doshoz tartozó vagyontárgy elidegenítése a *nőnek* van megengedve. Ha t. i. a nő, első házasságából származó — tehát

¹⁾ Francia Code 1562. Art., olasz Codice 1408. §.

²⁾ Francia Code 1550. Art., olasz Codice 1400. §.

³⁾ Másképp rendelkezik az osztr. polg. trkv. 1245. §-a. E szerint a ki hozományt ad, jogosítva van már az átadáskor kellő biztosítást követelni, gyámság alatt álló menyasszonynál plane kötelessége a gyámnak a biztosítás iránt intézkedni.

A férj csödjé esetében a nő a hozománynak a házasság felbontása esetére való biztosítását követelni. (1260. §.)

férjével nem közös — gyermekeit kiházasítani, az önálló életre „berendezni“ akarja (établissement des enfants): férje beleegyezése, s ennek megtagadása esetén a bíróság jóváhagyása mellett: a doshoz a jelzett célok érdekében hozzá nyulhat. (Francia Code 1555. Art.)

A dotalis vagyon ez esetben foganatosítható elidegenítésénél azonban, ha a nő csak a birói jóváhagyás alapján jár el, de férjének beleegyezését nem eszközölte ki, az elidegenített dotalis javak hasznélvezetét férjének biztosítania kell, különben ügylete semmissé válik.

Ugyanez áll arra az esetre, ha a nő nem előbbi házasságból való, de közös gyermeket kíván, hozományának terhére kiállítani, (francia Code 1556. Art.)

Az elmondottakhoz képest alakul a dosnak a hitelezőkkel szemben való viszonya is. Mivel a férjes nő vagyona a hozományi rendszernél is a teljes vagyoneklkülönzésen alapszik, a házasfelek hitelezői a nem adós házasság különvagyónán kielégítést nem kereshetnek. Nem bántathatják nevezetesen a férj hitelezői sem a nő u. n. paraphernalis javait, de a dos sem, egyedül ez utóbbi hasznélvételei esvén velök szemben felelősség alá. Ez az oka, hogy a hozományi rendszert főleg a férj hitele szempontjából szokták megtámadni, bár tagadhatatlan, hogy a rendszer föelőnye éppen a férj hitelének e látszólagos megcsorbitásában áll. A hozományi rendszer ugyanis biztosít a család részére egyfelől egy megingathatlan vagyonmennyiséget, mintegy tartalékalap gyanánt; ez a dotalis vagyon; másfelől odaállítja forgótőkeképpen, mely növekedhetik, átalakulhat, s szolgálhatja a házastársak kereskedelmi vagy ipari üzletének érdekeit a férj különvagyónát.¹⁾

Amennyiben pedig — feminista szempontból²⁾ — kifogások volnának emelhetők a férj tultengő jogosítványai ellen

¹⁾ V. ö. *Gide*: Étude sur la condition privée de la femme. stb. cz. id. m. 488. lap.

²⁾ Lásd *Guntzberger* id. szavait 224. lap 2. jzet.

(tultengőknek azonban nem igen mondhatók): mind ott, hol a dotalis rendszer az egyezményileg kiköthetők közé tartozik, tetszés szerint lehet segíteni a házassági szerződéssel.¹⁾ Mindenesetre azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a dotalis rendszerénél, ha a nő ki is van zárva teljesen hozományának hasznaiból és gyümölcseiből, maga a hozomány visszatérítése biztosítva van neki. Ezzel szemben a vagyonközösségi rendszerénél megvan ugyan a jog a javak gyümölcseiben való részesedésre, de nincs meg a bizonyosság, hogy lesz-e gyümölcs, amin osztozkodni lehet?

B) Jogviszony a házasság megszűnésekor.

Amint a házasság akár haláleset vagy elválás folytán véget ér, a dost vissza kell adni annak, akit esetleges külön jogalapon a dosra jogositottkép kell tekintenünk, vagy annak, aki a hozományra törvény alapján igényt támaszthat. A római jog az előbbi eshetőségben az u. n. „dos receptitia” esetét állapította meg, hol is a hozományadás különösségét a harmadik személy által és oly fentartással adott hozomány jelzi, hogy az a házasság felbomlása után ne a nőre, hanem a hozományt adóra szálljon vissza. Ilyenkor a voltaképi dotalis szabályok nem is nyerhettek alkalmazást. Az utóbbi

¹⁾ *Gide* előbb idézett művében javaslatot tesz arra nézve, hogyan kellene a francia Code dotalis rendszerét úgy reformálni, hogy az ellene emelhető összes kifogások orvosolva legyenek. A javasolt reform, az olasz ptkv. 1405. §-ának intézkedéseit is magában foglalja s a következő két §-t ajánlja:

1. §.: „Les biens dotaux pourraient toujours être aliénés à charge de emploi, et le emploi pourrait avoir lieu, non seulement en immeubles, mais encore en rentes sur l'État, actions de la Banque de France, obligations du Crédit foncier ou des chemins de fer français.”

2. §.: Les biens dotaux pourraient toujours être aliénés, même sans emploi, avec l'autorisation de la justice. La femme pourrait, avec la même autorisation, engager le bien dotal et subroger à son hypothèque légale. Le contrôle tutélaire et intelligente des tribunaux remplacerait ainsi la résistance inflexible et aveugle de la loi.” (id. m. 489. l.)

eshetőségben a törvény jelöli meg, hogy a hozományra ki lesz a jogosult. Különbséget kell tennünk, hogy a házasság, a nő halála vagy a férj halála vagy éppen a házasság felbontása okából szűnt-e meg? Különbség teendő továbbá a tekintetben is, hogy a hozomány „dos profectitia” vagy „dos adventitia”-e?

Profectitianak nevezzük a hozományt, ha az, az apai vagy az apai fölmenők vagyonából való, s vagy az atya, vagy valamelyik apai fölmenő, vagy ezek egyikének nevében adott a menyasszony részére, míg „adventitia dos”-ról van szó akkor, ha azt esetleg maga a nő adja vagy egy idegen harmadik személy.¹⁾

Ha már most a házasság elválás miatt szűnt meg, a dos visszakövetelése (akár profectitia, akár adventitia) a nőt illeti meg, illetőleg a nő örököseit. De csak akkor, ha az elvált nő sui juris persona.²⁾ Ellenkező esetben, ha t. i. a válás után ismét atyai hatalom alá kerül, az apa van jogosítva a dos visszakövetelésére, föltéve, hogy azt az elvált nő kifejezetten nem ellenzi. Ha a hozomány adventitia dos volt, az atya annyi jogot nyer fölötte, mint amennyi gyermekei vagyona irányában különben megilleti, még inkább áll ez a tőle származó dos profectitiara. A nő újabb házassága esetén mindkét dos ismét kiadandó neki, azzal a különbséggel, hogy a profectitiát, ha az apa vagyonát időközben oly vesztesség érte, melyhez képest a hozomány nagysága aránytalannak tűnne fel, mértékében leszállíthatja.³⁾

Ugyanigy alakul a helyzet, ha a házasság a férj halála okán szűnt meg.

¹⁾ *Arndts*: id. cz. m. 405. §. 635. lap. *Ulpianus* VI. §. 3. „Dos aut profectitia dicitur, id est, quam pater mulieris dedit, aut adventitia, id est, quae a quovis alio data est.”

²⁾ Újabb jogokban, melyek a nőt férjhezmenetele által nagykorúsítják, természetesen a szövegben közlött különbségtételnek nincs jelentősége.

³⁾ V. ö. *Arndts* id. cz. m. u. ott.

Ha pedig a házasság megszűnésének oka a nőnek bekövetkezett halála, ez esetben a dos adventitia örököseire száll, együtt a kikövetelés iránti joggal, míg a dos profectitia a hozományt kirendelőre, amennyiben még életben volna; különben szintén a nő örököseire.¹⁾

A hozomány restitúciója, fogalmi kelléke a dosnak.

Egészen megtartotta a római jogi álláspontot az osztr. ptkv., amennyiben a férj halála után a nő, ennek korábbi halála esetén pedig örökösei azok, kik a dos kiadását követelhetik. Elesett tehát az osztrák jogban a dos adventitia és profectitia-féle megkülönböztetés, mely a német közönséges jogban mindvégig fenmaradt. A dos a férj halála után csak akkor szállhat át másra (pld. a hozományt kirendelőre), ha ez a házassági szerződésben eleve kikötöttet. (Optk. 1129. §.)

A „dos profectitia“ és „d. adventitia“-féle megkülönböztetés az újabb jogokból különben mind kimaradt. Nem ismerik a francia s az olasz jogok sem; a nőnek, illetve örököseinek adva meg a jogot arra, hogy a hozományt visszaköveteljék. A visszakövetelés idejére nézve általában a „dissolution du mariage“ napja az irányadó. A római jog után azonban egy pár különösebb szabályt kell idevágólag figyelembe vennünk. A mennyiben t. i. a hozományban ingatlanok voltak — francia és olasz jog szerint, nem becsértékben átadott ingók is stb. — ezek kiadásának azonnal meg kell történnie, míg egyéb hozományi tárgyak — római jog szerint minden ingó; — francia-olasz jog szerint az érték szerint fölbecsült ingók stb. és különösen a pénz csak egy év letelte után szolgáltatandók a jogosultaknak vissza.²⁾

A mi már most a hozomány visszatérítésének, mint kötelezettségnek tárgyát illeti, erre nézve a következők veendő figyelembe:

Pénzösszegek és helyettesíthető hozományi tárgyak ha-

¹⁾ V. ö. *Arndts* id. cz. m. u. ott.

²⁾ *Arndts* id. cz. m. 409. §. 645. lap. — Francia Code civil Art. 1564. 1565; olasz Codice civile 1409. 1410. §§.

sonló minőségben térítendő vissza, ép úgy, mint a kölcsön-nél.¹⁾ Ez a szabály nyer alkalmazást azoknál a nem helyettesíthető hozományi tárgyaknál is, melyek becsérték szerint lettek a férjnek a kirendeléskor átadva.²⁾ Ellenkező esetben a helyettesíthetetlen dolgok természetben adandók vissza, tehát individualiter véve mindig ugyanaz a vagyontárgy, miért is vétkesen okozott rosszabbodásáért, megsemmisüléseért vagy esetleges nemlétezéseért úgy a férj, mint örökösei teljes kártérítéssel tartoznak. A kártérítési kötelezettség nem áll fenn, ha a férjét, illetőleg örököseit a helyettesíthetetlen hozományi tárgy elpusztulásáért vétkesség nem terheli, ez esetben is azonban feltétlenül megtérítendő, a mit a férj, illetőleg az örököse, a kérdéses és hiányzó hozományi tárgyért kapott. A hozományhoz tartozó dologi jogok a dos restitutiójától kezdve szintén a visszatérítés iránt jogosult javára ruházandók át,³⁾ vagy a mennyiben a férj a hozomány haszonélvezete közben azokról lemondott vagy elidegenítette őket, megfelelő kártérítésre, illetőleg az elidegenített jogosítványok újra megszerzésére köteles. Hasonlóképpen áll a dolog a doshoz tartozó esetleges követelésekkel is. Ha a követelés éppen azzal szemben állott fenn, a ki a dost a restitutio alkalmával visszakapja, úgy a kötelezettség teljesítése alól felmentendő. A kártérítés a férj vagy örökösei részéről itt is helyt foghat, ha valamely dotális követelési jog behajtása tekintetében a férjet mulasztás terheli. Végre pedig, ha a hozomány éppen a férj valamely adósságának dotis causa elengedéséből állott, úgy az elengedett adósság úgy tekintendő, mintha a férj az adósság tárgyát kapta volna hozományul, s ez lesz a restitutiókor megtérítendő.⁴⁾

Figyelemreméltó körülmény a római jogban, hogy a tulajdoni constructio mellett is voltaképp csak az usus fructust

¹⁾ Dig. de jure dot. XXIII. 3. lex 42.

²⁾ Dig. de jure dot. XXIV. 3. lex 10. pr.

³⁾ Francia Code civil 1568. Art. olasz Codice 1413. §.

⁴⁾ *Arndts* id. cz. m. 406. §. 637—642. lap.

adván a férjnek, megtérítendőknél rendeli a hozomány fő-tárgya mellett annak összes időközi növényeit, melyekkel a dos tőkéje gyarapodott. A házasság tartama alatt elválasztott gyümölcsök és hasznok azonban a haszonélvezeti jog alapján a férjnek illetik.¹⁾ Az utolsó év gyümölcsei arányosan megosztatnak.

A visszatérítendő hozomány kérdését a római joggal teljesen azonos elvi alapon szabályozza az olasz ptkv. és a francia Code is; (olasz 1409.—1417. §§., francia 1564.—1573. Art.) ez újabb szabályozások részletes taglalását azonban mellőzzük.

III. A nő különvagyon. (*Paraphernum*.)

A dos mellett, mely a hozományi rendszer legjellemzőbb intézménye, nem kevésbé fontos szerepe van a nő különvagyonának, sőt tekintettel arra, hogy a vagyon-elkülönzés, mint rendszeri alapelv e „különvagyonban“ jut kifejezésre fokozottabb mértékben kell a figyelemnek feléje fordulnia.

A dotális rendszer szerint ugyanis, a mint ismételtelen ki volt már emelve, a házaselek vagyoni viszonyain a házasságkötés csak annyiban változtat, miszerint a nő a házaselet terheinek könnyebb elviselhetése okából hozományt ad át a férjnek — ha ugyan ad — egyebekben pedig külön és érintetlen maradt egyéb vagyonával azt tesz, a mit akar.

Ez a női vagyon már most, mely mint „dos“ a férjnek nem adatott át, s melyre a házasságnak semminemű befolyása nincsen, neveztetik a nő „külön“-vagyonának, vagyis paraphernumnak.²⁾

¹⁾ *Arndts* id. cz. m. 407. §. 642.—644. lap.

²⁾ Francia Code 1574. Art.: „Tous les biens de la femme qui n'ont pas été constitués en dot, sont paraphernaux.“ — Ugyanígy az olasz Codice 1425. §.

A paraphernum képviseli a nő magánjogi önállóságát a férjével szemben, s a római jog szerint felette való rendelkezési joga csak annyiban szenved csorbulást, amennyiben férjének maga a nő engedett a házassági szerződésben bizonyos beavatkozási jogot.¹⁾ Így lehet, hogy a nő lemond paraphernalis vagyonának kezeléséről a férje javára, sőt a német jogban még mindig vitatott, ha vajjon nincsen-e a férji hatalomnál fogva egyenesen jogosultsága a férjnek az ily természetű javak kezelésére és igazgatására is. A római jog szerint azonban ily feltevésre természetesen semmi alap sem foglaltatik a forrásokban. Törvény erejénél fogva csak az újabb jogalkotások engednek a férjnek neje paraphernalis vagyona iránt bizonyos beavatkozhatási jogokat. Ugyanis az elkülönzés elvéből kifolyólag a paraphernalis javak a nő önálló igazgatásához tartoznak. A hol azonban az egész házassági vagyongog a „puissance maritale“ vagy az olasz jog ehhez sokban hasonlatos „puissance paternelle“-jén nyugszik; a nő ezen igazgatási joga teljesen korlátnélküli nem lehet. A korlátozás az elidegenítési jogosultság körülnyírásában jelentkezik, a mit a francia jog a férji „autorisation“ köteles kikérése által juttatott kifejezésre. Minden oly esetben ugyanis, mikor a nő valamely olyan ingatlant kíván elidegeníteni, vagy azt illetőleg bíróság előtt szerepelni, perben állani stb., mely a paraphernumhoz tartozik, s melyre így a kezelési jog is őt illeti, köteles férjének beleegyezését a foganatosítandó jogcselekvényhez kikérni. (Art. 1576.) A francia törvénykönyv voltaképp csak „biens paraphernaux“-ról teszen említést és így a férji authorisatio szükségét — a kitétel általános jellege okán — az ingókra is ki kellene terjeszteni. A gyakorlat azonban úgy magyarázza az 1576. §-t, a miként az ingatla-

¹⁾ Cod. V. 14. lex 8. „Hoc lege decernimus ut vir in his rebus quas extra dotem mulier habet, quas Graeci parapherna dicunt, nullam uxore prohibente habeat communionem, nec aliquam ei necessitatem imponat.“

nokra restringált hatálylyal az előbbieken jelezve volt.¹⁾ Az egész megszorítás alapja különben a Code civil 217. §-a, mely a férj hatalmat oly nagy kiterjedéssel megteremtette.

Hasonló a helyzet az olasz Codice civile szerint is, hol a 134. §. biztosít a férjnek neje paraphernalis javaiban oly mérvű befolyást, hogy utóbbi azokból a férj beleegyezése nélkül sem ajándékozást nem tehet, ingatlanokat el nem idegeníthet, el nem zálogosíthat, sem törvény előtt paraphernalis vagyónára vonatkozó ügyekben nem szerepelhet stb.

Már ebből is kitűnik, hogy a dotalis rendszernek ez a két ujabbkori szabályozása a vagyonekülönzés eszméjét nem vitte teljesen keresztül, mert ép e pontokon lépett előtérbe a házassági vagyonyjog germán jogi irányelveinek hatása, mely a francia jogban ugyan érthetőbb, mert az ingóközösség törvényes rendszerénél kizárólag uralkodik, az olasz ptkvbe azonban csak a minta gyanánt követett francia Code civil nyomán csuszott be. Még inkább ellensúlyozza az előbb említett körülménynél, a tiszta vagyonekülönzés érvényesülését a francia Code civil (1575. Art.) és az olasz ptkv. (1426. §.) az a közös intézkedése, melynél fogva ha a nő minden vagyona paraphernaliákból áll és hozományrendelés nem történt: jövedelmeinek $\frac{1}{3}$ részével köteles hozzájárulni a házasság élet terheinek viseléséhez.

Néhány részletesebb szabály fűződik a férj és vele szemben a nő jogállásához az olasz és francia ptkv-ben²⁾ azon esetre, ha a nő paraphernalis javainak kezelését férjére bízta vagy kifejezetten, vagy facto concludente azzal, hogy a férj fogamatba vett igazgatásának nem mondott ellene. Mindezek a kisebb jelentőségű szabályok azonban vizsgálódásaink körén kívül esnek.

¹⁾ V. ö. *Guntzberger*, id. cz. m. 92—95. lap.

²⁾ Francia Code 1577—1580. Art.; Olasz Codice 1428—1432. §.

III. FEJEZET.

**VAGYONELKÜLÖNZÉS SZOROSABB
ÉRTELEMBEN.**

1. §.

Az ugynevezett „szabadvagyon”i rendszer.

Mint említettük az előbbieken, a vagyonekülönlés elvén sarkalló házassági vagyoniogok nem követik valamennyien a hozományi rendszert, mely csak azért tekinthető a vagyonekülönlés typicus képviselőjének, mert egy részről legelterjedtebb, másrésztől meg a római jogfejlődés eredménye, s így az alapgondolat legeredetibb kifejezési módja. De csak legeredetibb, semmi esetre sem azonban egyuttal legmegfelelőbb is. A házassági vagyoniogok bizonyos rendszerénél, t. i. a hozomány intézménye, nem csak hogy nem visz szerepet, de egyáltalában teljesen el is tűnik a házassági életből. Ennek ellenére, e rendszereknél a házaselek egymásköztli vagyoni viszonyait még sem azonosíthatnók olyszerű jogállapottal, mint a milyen pld. beáll ott, hol a vagyoniösség felbontása iránt indított kereset következményeképpen a bíróság a „séparation de biens“-t kimondja; mert hisz ez, mint látni fogjuk, valósággal teljes „rendszeren kívüliség“-et teremt, házassági vagyoniogi tekintetben a házaselek között. Az itt szóban forgó rendszereknél a házaselek, egy az idők folyamán kifejlett okszerű és logicus rendszeri alapelv szerint felépített házassági vagyoniogi viszony-hálózatban élnek egymással, melyben szintén a vagyonekülönlés elve érvényesül, csakhogy a dotalis rendszerrel szemben nem a dos, vagy a „női különvagyoni“ — mely utóbbi szükségkép feltételezi az

előbbinek létezését — intézményeiben jut kifejezésre, hanem a „női szabadvagyon“-ban.¹⁾

Női szabadvagyon alatt pedig értenünk kell a nő minden névvel nevezendő jelen és jövőbeli vagyonát, még pedig minden tekintet nélkül a törzsvagyon s az esetleges szerzemények között tehető különbségekre. Ha esetleg a női szabadvagyon rendszere mellett kötött házasságban hozomány is volna, úgy a női szabadvagyon mindazokat a javakat foglalja magában, a melyek hozományilag lekötve nincsenek. Hozomány tehát fordulhat elő itten is, de megvan fosztva minden jelentőségétől, mert a rendszer jellegzetessége a nő teljesen független, s a férj mindennemű befolyásától — in specie, bizonyos és a hozományi rendszernél szereplő jóváhagyási jogától (authorisation) — mentes „szabadvagyon“-ában jut kifejezésre.²⁾ A női vagyoni függetlenség hatálya oly messzire kihat, hogy a házassági szerződések szabadsága mellett sem lehet a nő rendelkezési szabadságát ilyen természetű vagyona felett a férj javára kizárni. Magától értetődik, hogy ezzel az egyéb magánjogi alapokon való ügyleti korlátozás kizárva nincsen, mert ez már a házasfelek közti ügyletek szabadságával nem volna összeegyeztethető.

¹⁾ A „női szabadvagyon rendszere“ elnevezés tudtunkkal Dr. Zsögöd Benőttől ered, ki azt a magyar házassági vagyonjogra alkalmazva, az alkotandó magyar polgári törvénykönyv házassági vagyonjogi szabályozásához továbbra is elfogadandónak, illetőleg fentartandónak ajánlotta. (Lsd. Zsögöd B. felszólalását, a codificáló bizottság 1898. márcz. 19-én tartott VIII. teljes ülésében. Jegyzőkönyvek III. füzet. 211.—214. lapok; és a 216.—246. lapokon u. ott az e tárgyban készített s mellékletképpen (I. sz.) csatolt előterjesztést).

²⁾ „Szembeszökő, — hogy paraphernalis rendszer és női szabadvagyon rendszer, voltaképpen nem synonym. A parapherna szóban az, hogy a nő e vagyonával szabad, nincsen kifejezve. Az olasz codex rendszere is paraphernalis (?), a mivel a kifejezést tekintve jól megfér, hogy az a nőt a paraphernák elidegenítésében — hozzáköti a férj, sőt néhutt a bíróság által való, autorizációhoz.“ („Indokolás a családjog I. czim 5. s 6. fejezetéhez.“ 28. lap Zsögöd-féle tervezet.)

A női szabadvagyon rendszerének legáltalósbb jellemzéseül egyébként az szolgál, hogy a férjes nő és nem férjes nő vagyonai viszonyai tekintetében e rendszer szerint teljesen azonos szempont alá esnek.

Az 1882. aug. 10-én kelt „The married women's Property Act“ cz. angol törvény is, mely a női szabadvagyon rendszerét léptette életbe, elvi álláspontját azzal fejezi ki, hogy mindazon jogokat megadja a nőnek, melyeket a „feme sole“ az az a nem férjes nő élvez.¹⁾

A női szabadvagyon rendszere t. i. az amerikai Unio némely államától eltekintve, első sorban Angliában hatályos az 1870. és 1882. évi reform törvényhozások óta, melyek a legradicalisabb eszközökkel vágták át magukat a régi joggal teljesen ellentétes szellemű új jogalkotás terére.²⁾ A női szabadvagyon rendszer uralmát véli megállapíthatónak Zsögöd

¹⁾ A törvény 1. §-a, *Barclay* fordításában így hangzik: „La femme mariée sera capable d'acquérir, de détenir, de disposer par testament ou autrement de tous biens meubles ou immeubles, comme propriété séparée de la même manière et au même titre que si elle n'étoit pas mariée et sans l'intervention d'aucun tuteur,“ (*Guntzberger* id. cz. m. 161. lap.)

²⁾ „On a parfois remarqué que la législation anglaise était passée brusquement et tout d'un coup d'un extrême à l'autre, de la complète annihilation de la femme mariée à sa complète indépendance.“ (*C. Bufnoir*: „Communication sur la loi Genevoise du 7 novembre 1894. modifiant le régime matrimonial quant aux biens.“ cz. ért. — Bulletin de la société de législation comparée 1895—1896. XXV. kötet 170. lap.) — Az angol jog reformjára egyébiránt v. ö. *Guntzberger* id. cz. m. 147—162. lapok. — *Gide*: „Étude sur la condition privée de la femme“ cz. id. m. 259—269. lap. — *Bridel*: „Mélanges féministes“ cz. id. m. 48—51. lapok stb. ugyanitt a régi jogra nézve is, a reformtörvények előtt.

A reformok előtti angol jogra nézve jellemzők *J. C. Colfavru* következő szavai:

„Dans le droit anglais, cette forme de langage (droits respectifs des époux n'aurait aucun sens: elle n'exprimerait même pas une fiction légale. Le mariage, en Angleterre, est pour la femme, comme personne civile, une abdication absolue; en s'y engageant, elle entre dans une

Benő, a magyar házassági vagyonjogra is, mely esethen a continensen a rendszert e két jogterület képviselné.¹⁾

Annyi bizonyos, hogy a nőnek férjétől való vagyoni függetlensége és saját vagyonán biztosított szabad kezelési és rendelkezési joga a magyar jognak egyik sarkalatos alap tétele volt mindenkor, mely már Werbőczynél is kifejezésre jutott. A Hármaskönyv I. rész, 110. czimének principiuma szerint: „ez országnak régi és elismert törvénye szerint úgy a férj felesége, mint a feleség is férje részére, az összes birtokjogokra nézve, különösen azok felől és iránt, melyeket maga szerzett vagy másként kapott, amelyek felől tudniillik más ismeretlen vagy idegen részére jogosan és a fekvő jószágok eladására és elidegenítésére nézve föntebb előadott és megmagyarázott feltételek alatt rendelkezhetnék és bevallást tehetne, szabadon rendelkezhetik és örök bevallást tehet és létesíthet.“²⁾ Jogunk ezen álláspontja, mely a nőt vagyona elidegenítésében a férje beleegyezésétől teljesen függetleníti, szinte páratlanul áll az európai jogok között és 300 évvel előzi meg az osztrák polgári törvénykönyvet, melynek dotális, paraphernális rendszere voltaképp inkább is tartozik a szabad-vagyon rendszere, semmint a hozományi rendszerek kategóriájába.

Megfontolandó azonban, hogy a magyar szerzeményi

mineurité sui generis où, jusqu' à la dissolution du mariage, il n'y aura pour elle aucune émancipation, selon la forte parole du droit, le conjoint de la femme est réellement son seigneur (her lord).“

„Et cette seigneurie — folytatja — n'est point une fiction honorifique: elle est un pouvoir, pouvoir dur, despotique, subalternisant la femme, sans discrétion; et armé contre sa personne d'un droit dechâtiment auquel il n'est prescrit qu'une mesure, celle que la raison indique. Les mœurs corrigent heureusement cette raison.“ („Du mariage et du contrat de mariage en Angleterre et aux États-Unis“ Paris, 1868. 66—67. lapok.)

¹⁾ Lásd a codificáló bizottság jzkveit id. helyen és a Zsögöd-féle idézett tervezet id. indokolását (27—28. lapok.)

²⁾ Kolosváry-Ováry-féle fordítás; az Akadémia kiadásában.

közösség, mely a német jog hasonló alakulataitól lényegesen eltér ugyan, de mint a nem nemes osztály törvényes házassági vagyongója, elvégre mégis a közösségi eszmét képviseli, nem áll-e ellent annak, hogy házassági vagyongunkat dualisticus szerkezete mellett is a női szabadvagyong rendszeréhez utaljuk. Zsögöd azzal érvel, miszerint a közszerzemény mai alakjában csak a házasság megszűntével válik hatályossá, s addig legujabb gyakorlatunk szerint mindenik fél korlátlan ura a saját „közszerzeményének.“ A judicatura az az álláspontja t. i., hogy mindenik házasság saját maga rendelkezik a házasság alatt azon „közszerzemény“-ekről, melyeket ő maga állított elő, a szabadvagyoni elv előnyomulása volna a közösségi elv rovására stb. Mindezek a kérdések szorosan összefüggenek a közszerzemény legmegoldatlanabb kérdéseivel, s ép ezért a folyton ingadozó joggyakorlatban megnyugtató támpontokat nem lehet találni. A kérdés megoldását ép ezért a III. részben kifejtendőkre utaljuk, hol azt egész terjedelmében tüzetesebben lehet szemügyre venni.

Ennyit a szabadvagyong rendszeréről, mely sem a hozományt, sem az e mellett szükségképi társfogalomkép szereplő „női különvagyong“ alapintézményeiként nem ismervén, a vagyongkülönzés gondolatát képviselő házassági vagyongjogi rendszerek között külön kategóriát alkot.

Egypár szóban meg kell még emlékeznünk a már többször említett „vagyongkülönzés“-ről — szorosabb értelemben — mi alatt nem valamely külön házassági vagyongjogi rendszert kell értenünk, hanem egy valójában rendszertelen vagyongjogi viszonyt az oly házasságok között, kik fölzavart családi életük correctióját keresték abban, hogy a bíróság beavatkozását kérték vagyoni viszonyaik különválasztására. Láttuk, miszerint a német ptkv. is ismeri a nő kereseti jogát a „Gütertrennung“-ra. Ehhez hasonló a francia „séparation de biens“ és az olasz „separazione della dote.“

Célja mind a három jogintézménynek ugyanaz: a nő biztosítása a javak elkülönítésével, mikor már a jogrend-

nyújtotta egyéb biztosító eszközök hatálytalanoknak bizonyulnak. A javak elkülönítését a bíróság mondja ki ítéletileg az arra jogosult fél kérelmére. Az olasz Codice szerint — melynek intézkedései e részben még nem voltak említve — az elkülönítés, mint „separazione della dote” szerepel, s akkor van helye, ha a hozományt a férj kezében a visszafótolhatatlan elpusztulás veszélye fenyegeti. (Olasz ptkv. 1418. §.) Az ítélet kihirdetésétől számított 60 nap alatt (a kereset benyújtásáig visszaható erővel) az elkülönítés fogatosítandó, különben az ítélet hatályát elveszti. (1419., 1420. §§.) Nincs joga separatiót kérni a nő hitelezőinek, hacsak ez a kereset megindításába bele nem egyezett; a férj hitelezőit pedig megilleti a jog, hogy az elkülönzést kimondó ítéletet megtámadják. (1421., 1422. §§.)

A nő separatio esetén függetlenül rendelkezik az elkülönített javak felett (1424. §.), csak bizonyos esetekben lévén a bíróság authorisatiójához kötve, köteles azonban megfelelő összegekkel hozzájárulni a férj vállain nyugvó házassági terhekhez. (1423. §.)

IV. CZIM.

A SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉGI RENDSZER.

I. FEJEZET.

A szerzeményi közösségről általában.

1. §.

A szerzeményi közösség történelmi fejlődésének alapjai.

A szerzeményi közösség rendszerének történelmi kifejlődésére nézve vissza kell utalnunk az általános vagyonközösség rendszerének ismertetése során előre jelzett azon lényeges ténykörülmenyre, miszerint a házasság alatti szerzemények egy bizonyos hányadában való részesedés az összes közösségen alapuló germán jogok alapképződése.¹⁾ A legrégibb jogállapot, mely a házastársak egymásközötti vagyoni viszonyait, az u. n. tiszta igazgatási közösség rendszerében szabályozta, a Witthum és Morgengabe intézményei folytán lassanként átalakult s különösen ez utóbbinak általánosulása terelte a házassági vagyonjog fejlődését, a szerzeményi közösség intézményének, majd a szerzeményi közösség rendszerének kialakulása felé. A Morgengabe a népjogok korában már jelentkezik a legtöbb germán törzs, különösen pedig a frank és

¹⁾ V. ö. 87. és köv. lap.

alleman népek jogában. A bajor törzsek közt ellenben inkább csak a középkorban válik szokásossá.¹⁾

Állott pedig bizonyos és a férj részéről a nő javára tett vagyonjuttatásból, mely önkéntes jellegét mindinkább elvesztve, előbb szerződéses kikötések, majd pedig a törvény erejénél fogva, mint „de lege“ járó jogkedvezmény válik általánossá. A mennyiben pedig a Morgengabe-ként való juttatás a házasság folyamán teendő szerzemények egy bizonyos hányadából állott, — leginkább egy harmadából (tertia collaborationis)²⁾ — mihelyt ez az egyharmadrész de lege járó illetményévé válik az asszonynak, mondhatjuk, hogy a házasságok vagyoni viszonyai a fejlődés e pontján már a szerzeményi közösség intézménye körül összpontosulnak.³⁾ Való igaz, hogy magának a szerzeményi közösségi rendszernek egésze csak a későbbi korok fejlettebb jogéletében részben a római jogi társasági tanok befolyása mellett s az ezek elleni küzdelem folytán alakult ki teljesen. Elhibázott és a jogtörténelemnek meg nem felelő állítás azonban, ha a közszerzeményi rendszert a XV—XVI. század doctrinája mesterséges művének tekintjük,⁴⁾ mert ma már feltétlen bizonyossággal meg

¹⁾ V. ö. Roth, id. cz. m. 320. l.

²⁾ Schwert und Spindeltheil.

³⁾ Schröder: „Noch wichtiger als das Witthum ist für die Fortbildung des ehelichen Güterrechts die Morgengabe geworden.“ — „Bei den Langobarden wurde regelmässig der vierte Theil des gesammten gegenwärtigen und zukünftigen Vermögens des Mannes als „Morgincap“ bestellt. Bei den Franken war es üblich, dass der Mann seiner Frau die tertia collaborationis, ein Drittel der ehelichen Errungenschaft einräumte.“ (Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 7—8. lap.) — Weber: „Aus der fortgesetzten Uebung nämlich, der Ehefrau als Morgengabe ein Drittel der Errungenschaft (tertia collaborationis) zuzuwenden, entstand (bei den ripuarischen Franken) schon zur Zeit der Volksrechte im VI. Jahrh. beim Mangel einer vertragsmässigen Morgengabe ein gesetzlicher Anspruch der Frau auf diese Errungenschaft.“ (Id. cz. m. 57—58. l.)

⁴⁾ Gerber: „Dieses System (szerzem. közösség) hat keine Anknüpfungspunkte im älteren deutschen Rechte, sondern ist eine willkür-

van állapítva a felkutatott jogtörténelmi emlékekből, hogy valamennyi közösségi rendszer kifejlődése a szerzeményi közösség retortáján ment keresztül.¹⁾

Mint legrégibb és legtöbbet mondó adatra, e tekintetben a ripuari frankok VI. századból való capitulárájára hivatkozhatunk,²⁾ mely (lex Ripuar. tit. 37. §. 2.) szerződéses Morgengabe hiányában a házasság alatti szerzemények $\frac{1}{3}$ részét rendeli törvényes közszerzeményi részül a nő számára („de omni re quam simul conlaboraverint“). Ugyanezt szabályozza s ugyanily értelemben *Kopasz* Károly capitulárája (liber. 4. cap. 9. — liber. 5. cap. 295.), de feltételezve, hogy a nő tuléli férjét és hogy férjétől egyebet nem kapott.³⁾ Kiváló jelentősége van továbbá ezeken kívül *Jambor* Lajos 821. évi diedenhofti capitulárájának is, mely a nő közszerzeményi igényéről, mint önmagától értetődő jogról beszél.⁴⁾ Ezek a szabályok eltagadhatlanul arra mutatnak, hogy a közszerzemény intézménye igen korai időben létre jött már; a Schröder kutatásai nyomán fölfedezett adatok mindenike pedig a mellett tanuskodik, hogy a középkor folyamán a közszerzemény intézménye nagy általánosságban volt elterjedve.⁵⁾

liche Erfindung der Doctrin des XVI. Jahrhunderts, welche das vermeintliche deutsche Societätsprincip (im Hinblick auf das entgegenstehende römische Recht) auf ein möglichst geringes Mass zurückführen wollte.“ (Deutsches Privatrecht 334. §.)

¹⁾ V. ö. *Roth*, id. cz. m. 320. l. — *Weber*, id. cz. m. 57. s köv. l. — *Schröder*: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 8. és köv. lapok.

²⁾ Lásd *Schröder*: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 8. lapján. — *Dell'Adami Rezső*: „Magánjogi codificatiók és régi jogunk III.“ cz. m. 135 lap. 4 jzet. — (Magy. jogász egyl. értekezések. XXXIII. füzet. Bpest, 1887.) — *Weber*, id. cz. m. 57. lap.

³⁾ *Dell'Adami*, id. cz. m., id. helyen.

⁴⁾ *Schröder*: Das ehel. Güterrecht Deutschlands cz. id. m. 10. lap.

⁵⁾ lgy pld. részletesen szabályozza a szerzeményi közösséget a *Ragatz-i* Landrecht 1482. évből, a *Schöllbronni* Dorfrecht 1485. évből. (V. ö. *Schröder*: Das ehel. Güterrecht in Süddeutschland stb. cz. id. m.

Ez pedig egyuttal azt jelenti, hogy a közszerzeményi rendszer is megvolt s legfeljebb csak részletes kidolgozása jutott a későbbi korok osztályrészéül.

Történelmileg ma már be is van bizonyítva, hogy a XI. századtól kezdve — eltekintve a kivételes jogterületektől — a szerzeményi közösség általában véve minden oly házasságban érvényesült a délnémet jogok területén, melyeknél házassági szerződéssel ellenkező meghatározások nem történtek.¹⁾

E szerzeményi közösség jogterületek szerint két különböző irányt tüntetett fel a nő $\frac{1}{3}$ -ad részhez való jogosultságának eltérő jogi természetéhez képest. A nőjoga a házasság alatti szerzeményekhez t. i. némely jog szerint tisztán örökösödési jelleggel birt — s ez az általánosabb — s mint ilyen várományi jogot biztosított neki, mely a házasság folyama alatt egyáltalában nem volt érvényesíthető. Más jogok ellenben a szerzemények iránti jogot már a házasság folyama alatt is, mint azonnal hatályosuló tulajdont fogták fel.²⁾ A *tertia collaborationis* jogi természetére egyébiránt jogterületenként nagy befolyása volt annak a körülménynek is, hogy a házasságból voltak-e gyermekek vagy nem. Mint annak idején láttuk, a továbbfejlődés menetét ép ezek a körülmények irányítják, s e tekintetben utalunk az általános vagyonszövetség rendszerének fejlődéséről s különösen a „gesamnte Hand“ elvéről ott elmondottakra.

176. lap.) A XIV. század közepéről való *Bamberger Stadtrecht*, mely az ingatlan közszerzemények tekintetében mindkét házaspár nevét bejegyeztetni rendelte a városi telekjegyzékekbe. A 285 pont szerint t. i. : „Was ein Man *erbs* oder eigens kauft der ein eliche wirtin hat die bei im sitzet und wonet, das mag er an der stat gericht in sein einshand nicht verschreiben lassen an seiner wirtin wort.“ stb. (V. ö. *Schröder*: Das fränkische ehel. Güterrecht stb. cz. id. 5. lap.)

¹⁾ *Schröder*: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 11. lap. — *Weber*, id. cz. m. 58. lap.

²⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 320. l. 14. jzet. — *Schröder*, előbb idézett cz. m. 8—10. lap.

A szerzeményi közösség rendszerének tüzetes kifejtése csak az új korban következik be. A ma fennálló s a szerzeményi közösséget ismerő jogok forrásai is mind újabb keletű szabályozásokon nyugszanak. Ezek az újabb szabályozások nagy vonásokban a következő joganyagra, illetőleg jogtételekre támaszkodhattak. Különvagyon (Sondergut) maradt a házasságfeleknek a szerzeményi közösség akkori alakjában minden, a házasságkötéskor már létező u. n. „eingebrachtes“ és a házasság alatt ajándékozás, öröklés útján nyert ingatlan azonban úgy, hogy a kezelés és igazgatás joga tekintet nélkül a nőre, egyedül a férjre illette. A különvagyoni gyümölcsei és növedékei a „közösség“-hez tartoznak; ez a közösség pedig állott a szerzeményekből s a házasságfelek ingó vagyonának összességéből. Az igazgatási jog ezekre nézve is a férj kezében volt. A „közösség“-hez számítottak a házasságfelek adósságai is a tömeg passiv alkatrészeiképpen, de a nő adósságai csak a Schlüsselgewalt s a férji fölhatalmazás korlátai között. A házasság felbomlásával a különvagyoni visszatért a jogosult oldalra, a közösség pedig fele-fele arányban — némely helyen Schwert és Spindeltheil szerint $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{3}$ hányadokban — megoszlott a házasságfelek, illetőleg egyik házasságfél s a másiknak örökösei között. Joga volt a nőnek közszerzeményi részéről lemondani, mely esetben a férj adósságaiért való szavatolástól szabadult. Tekintettel arra, hogy a férjre megillető kezelési jogok lényegesen körül voltak nyírva a nő beleegyezésének köteles kikérésével, valahányszor nem csak a közösségi, hanem a különvagyoni ingatlanoknak is az elidegenítéséről volt szó, meg lehet állapítani, hogy a szerzeményi közösség ezen alakjában valódi vagyonszövetséget létesített.¹⁾

Mint említettük, a nő, szerzemények iránti jogosultsága jogterületenként, jogi természetét illetőleg, módosult azáltal,

¹⁾ V. ö. Schröder: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 9—10. lap. — Weber, id. cz. m. 57—58. lap.

hogy voltak-e a házasságból gyermekek? Némely helyeken ugyanis (u. n. fries jogok területe) leszármazók hiányában nem az imént rajzolt szerzeményi közösség érvényesült, hanem az igazgatási közösség. Más területeken viszont (frank jogok) a gyermekes és gyermektelen házasságok között ez a különbségtétel mellőztetett, végre pedig sokszorosan módosította a szerzeményi közösséget az is, hogy főleg a házastársak közötti mindinkább elszaporodó ajándékozások révén egyidejűleg az Errungenschaftsgemeinschaft-tal kifejlődött és érvényesült egyugyanazon házasságban az ingó vagyonban való közösség is.¹⁾

Láttuk, hogy az u. n. „Theilrecht²⁾ és „Verfangenschaftsrecht“³⁾ mint közvetítették a szerzeményi közösség lassankénti átformálódását általános vagyonszövetséggé, s bár a régi frank jogok területén, a közszerzeményi jog egészen az új német ptkv. életbeléptéig mint uralkodó rendszer fentartotta magát, mégis hajdani területi uralmából igen sokat veszített. Sőt a régi frank és újabbkori szerzeményi közösség kapcsolati folytonosságát is kétségbe szokták vonni,⁴⁾ részben a XV—XVI. századi doktrína mesterséges találmányának tekintvén azt (*Gerber*), részint nem látva abban egyebet, mint védekezést a diadalmasan előnyomuló római joggal szemben, minélfogva, ha az azelőtt mindinkább háttérbe szoruló általános vagyonszövetséget megtartani nem is tudták, legalább visszatértek a részleges közösségi jelleggel bíró frank közszerzeményi joghoz. (*Weber* id. cz. m. 114—115. l.)

¹⁾ *Schröder*: Das ehel. Güterrecht Deutschlands stb. cz. id. m. 111. lap.

²⁾ Lásd 90 és köv. lap.

³⁾ Lásd ugyanott.

⁴⁾ *Gerber*: Lásd 242 lap, 4 jzet. — *Binding*: Über die von dem künftigen Reichsgesetze zu wählende Grundgestaltung des ehelichen Güterrechts (*Archiv für die civilistische Praxis*. 56. Bd. 49. és köv. lapok.)

Hasonló motívumoknak köszönhetette az igazgatási közösség rendszere is Ágost szász választó fejedelem 1572. évi constitutiójában ujkori hatalmas föllendülését.¹⁾ Ismét egy vélemény szerint a szerzeményi közösség az általános vagyonközösségnek korszerű fejleménye (Binding), ami azonban ma már, a valóságnak, bebizonyítottan nem megfelelő, mert nem a közszerzeményi jog fakadt elő az általános vagyonközösségből, hanem emez képezi amannak a jól ismert és fölfejtett körülmények parancsolta szükségszerű továbbfejlődését.

Az elmondottakhoz képest egyedül indokoltnak csak azt a nézetet tarthatjuk, mely a régi frank és újabb korban szabályozott szerzeményi közösségi jogok közötti folytonossági viszonyt, a szoros kapcsolatot nem tagadja. Az azonban, hogy a folyton nagyobb igényekkel feliépő jogélet szükségéin kívül volt-e befolyása az újabbkori szabályozásokra valamely egyéb ténykörülményeknek is — mint pld. a nemzeti és római jog küzdelmeinek — elvégre is közönyös, de ha jogtörténelmi szempontból e viszonyok földerítésének különösebb fontosságot kell tulajdonítanunk, az esetben is a *Webernél* adott, s az előbb jelzett magyarázat már csak azért is legmegfelelőbb, mert az észak-német jogok, nevezetesen az igazgatási közösség rendszerének fejlődés-menete is hasonló fázisokat tüntettek föl.

A szerzeményi közösség ezen újabbkori szabályozásaival a rendszer területi hatályának vizsgálata során foglalkozunk. Példakép említve, ilyen a valamennyije között legnagyobb jelentőségű 1555. évi, illetőleg, mint az 1900. január 1-én érvényben volt 1610. évi württembergi Landrecht.

A német közszerzeményi jogokon kívül, a spanyol szerzeményi közösségtől eltekintve, különös jelentősége van a magyar szerzeményi közösségnek. Ennek történelmi kifejlő-

¹⁾ Lásd 30. lap.

dése azonban már azt igényli, hogy a fejlődés menetét ne csak általános vonásokban, hanem tüzetes aprólékossággal vegyük szemügyre.

2. §.

A szerzeményi közösség területi hatálya.

A szerzeményi közösségi rendszer érvényességének főterülete Németország volt, hol számos, különösen délnémet jogterület vallotta törvényes rendszeréül. A német polg. törvénykönyv éppen e körülményre volt tekintettel, mikor az egyezményileg kiköthető rendszerek között a szerzeményi közösséget is (Errungenschaft-Gemeinschaft) szabályozta. Mivel azonban 1900. jan. 1-től kezdve a német ptkv. rendelkezései értelmében a Németbirodalom egész területén kötött házasságokra nézve, ellenkező tárgy házassági szerződés hiányában a főrendszerkép szabályozott igazgatási közösség határozmányai az irányadók, a szerzeményi közösség uralma is de jure e naptól kezdve egészen megszűnt. Ennek ellenére, miként az általános vagyonszövetség tárgyalása alkalmával fölveltük, kiterjeszkedünk a legközelebbi multra való tekintettel a szerzeményi közösség volt uralmi területére is.

Tehát, mindenekelőtt a *Németbirodalom* területén, a szerzemény közösség uralmi spharájába 1900. jan. 1-ig a következő jogterületek tartoztak:¹⁾

1. *Poroszország, Hohenzollern* tartományában, különösen a hajdani *Hohenzollern-Hechingen* fejedelemségben egy 1698. évben kelt Landesordnung alapján. Továbbá: a *Rajnai tartományban* (Rheinprovinz) a volt *Ehrenbreitsteini* „Justizsenat“-hoz tartozó területeken statutaris alapon; és végül a *kölni* régi felebbezési törvényszék területén a fran-

¹⁾ *Neubauer* id. cz. művében adott összeállításai és kimutatásai nyomán.

ezia Code civil határozmányai szerint, mint igen gyakran előforduló egyezményi rendszer. *Schleswig-Holstein* tartományban az 1567. évi *dithmari* és *norderstrandi* Landrecht, továbbá az 1563. febr. 12-iki *fehmarshi* Landrecht jogterületén; *Hannover*-ben a hajdani s Hessenhez tartozott *göttingeni* törvényszék 22 községének, s a régi *nienburgi* járáshoz tartozó *Uchte* és *Freudenberg* községek területén; s végre majdnem az egész *Hessen-Nassau* tartományban, még pedig sokféle alapon és többé-kevésbbé eltérő szabályozással. Így, a mivel körülbelül maga a földrajzi terület is meg van jelölve, alkalmazást talált a solmsi, Ysenburg-Birstein-i, mainzi és würtzburgi Landrecht. Kizárólag csak a közszereményi rendszert követték a régi hesseni kerületek, u. m. Schmalkalden, Hersfeld, Fischbach, Kassel, Rotenburg, Marburg stb.

II. *Bajorország* legnagyobb része szintén a szereményi közösséget követte. Még pedig érvényesült e rendszer társadalmi osztályokra és rendi különbségekre való tekintet nélkül a bajor Landrecht és a regensburgi Stadtrecht, továbbá a rothenburg-i, ansbach-i, mainzi, Rettenbergische Landesordnung, Ulm városi és solmsi jogok területén. Bizonyos társadalmi osztályok kizárásával csak az iparos házastársakra nézve az *Augsburg* (an der Tauber) városi; iparosok és kereskedőkre nézve a *Memmingen* városi jogok szerint. Tisztek házasságára az ország Rajna jobbparti részeiben, a bajor Landrecht határozmányai szerint; gyermektelen házasokra a birodalmi közvetlenségi joggal felruházott nemesség kivételével a *Schweinfurt* városi és *Castell* grófsághoz tartozó területeken; a *Nürnberg* városi jog szerint pedig azokra a második vagy további házasságokra nézve, melyeknél az első vagy korábbi házasságból gyermekek maradtak.¹⁾

III. *Württemberg* királyságban az 1610-ben kelt Landrecht alapján.

¹⁾ *Roth*: Bayrisches Civilrecht cz. id. m. I. Theil. 342—343. lapok (Tübingen. 1871.)

IV. *Baden* nagyhercegségben a francia Code „communauté d'acquêts“ rendszerének sürü alkalmazása folytán, szerződéses alapon.

V. *Hessen* nagyhercegség területén csaknem kizárólag. Még pedig *Starkenburg* tartományában az összes u. n. „althessische Landestheile“ területein, részben a katzenellenbogeni jog, részben az 1795. márcz. 2-án kelt „Verordnung“ alapján, részben pedig a Solms-grófsági, a pfalzi és mainzi Landrecht, sőt a württembergi jog szerint is.

Oberhessen tartomány területén elenyészően csekély kivétellel mindenütt. A szabályozás alapja az 1795. évi rendelet és a solmsi jog voltak, melyek a tartomány $\frac{9}{10}$ -ed részét uralták.

VI. *Sachsen-Meiningen* hercegségben a Sonneberg-i törvényszéki kerület, továbbá *Gräfenthal* és *Pössneck* városok területén régi 1617 és 1594-ben kelt statutumok alapján; végül

VII. *Sachsen-Coburg-Gotha* hercegségnek, különösen koburgi részeiben.

Maig is közszerzeményi rendszer áll fenn, mint törvényes házassági vagyoni jog *Spanyolországban*, hol az 1889. év július 24-én kihirdetett polgári törvénykönyv érintetlenül hagyva ugyan az egyes tartományi jogokat, megtartotta a régi jogot és fő házassági vagyoni jogi rendszerképen a szerzeményi közösséget szabályozta.

Ugyanez a rendszer érvényesül *Malta* szigetén, és végül egyik igen nagy jelentőségű területe a közszerzemény jognak — habár egész speciális és a germánjogi alapoktól élesen különböző alakulásban, *Magyarország* — is az erdélyi részek, Horvát-Szlavon tartományok kivételével. A magyar közszerzeményi rendszer azonban az anyaországban sem általános érvényű, mert csakis a nem nemes rendű házastársakra nézve nyer alkalmazást.

II. FEJEZET.

A szerzeményi közösség rendszerének alapelvei.¹⁾

I. Minden házassági vagyoni jogi rendszernek és így a szerzeményi közösségnek is van egy alapgondolata, mely a már kifejlett rendszerekből tisztán kiolvasható s melyen mint rendithetlen talpazaton, a rendszer egész intézményi strukturája föl van építve. Ez az alapgondolat, mely arra van hivatva, hogy az egymáshoz kapcsolódó intézmények között az összhangot fentartsa, azokat magyarázza s egyuttal a továbbfejlődés processussát is vezesse, a szerzeményi közösségnél a házasság azon felfogásában nyilvánul, mely szerint a házastársak közötti személyi kapocs, szükségszerűen maga után vonja e személyi kapcsolatnak vagyoni térre való kihatását is, és e kihatásnak a házasfelek közti vagyoni jogi viszonyokban való megtestesülését. Láttuk, hogy ez a kihatás minő negativumokban érvényesül a vagyonekülönlözési jogoknál, s minő eredményre vezet a vagyonegyesítési rendszerekben. E két ellentetes álláspont végleteket jelent; a szerzeményi közösség mintegy közepén áll köztük; azonban ennek ellenére, mint annak helyén rámutattunk — teljesen önálló és független házassági vagyoni jogi gondolatot juttat kifejezésre, s helytelen eljárás ép ez okon jelentőségében a közösségi rendszerek egyik alfajává ledegrádálni.

A szerzeményi közösség alapgondolata a következő eszmemenet kifejlődésének végeredménye: A házasság a házasfelek között a legteljesebb életközösséget létesíti, s a testi egység mellett nem kevesebb intensivitással kell megteremtenie a lelki egységet is. Ily értelemben lesz az „con-

¹⁾ A szerz. közösség itt következő alapelvei nem positiv alapon, hanem jogbölcselemi szempontból vannak adva, oly czéllal, hogy a munka egységes felfogását, mely az egyes positiv jogok tárgyalásánál a kritikai méltatás irányául szolgál, összefoglalóan jelezzék.

sortium omnis vitae, individua vitae consuetudo, divini ac humani juris communicatio.“ E legteljesebb életközösség azonban fogyatékos maradna, ha nem vonatkoznék egyuttal a felek vagyoni viszonyaira is. Csakhogy, ha a házassági életközösség nem hat vissza személyi tekintetben a házasságtársak házasságelőtti multjára, a mint hogy a házasság megszűnésekor is a kötelékek egyúttal végkép felbomlik, úgy a házasság vagyoni kihatásai sem terjedhetnek ki oly időszakokban fölmerült és keletkezett vagyoni vonatkozásokra, melyekben a házasság, tehát ép az ezen vagyoni kihatásokat szülő ténykörülmény még fönn nem forgott. Itt tűnik ki a szerzeményi közösség alapgondolatának önállósága, a meny nyiben a közösséget, mint a házasság kihatását nem engedi érvényesülni a házasság előtt már fönnállott vagyoni viszonyokra, s ez alapelvének logicus továbbképzésében nem érvényesíti oly vagyoni viszonyokra sem, melyek a házasság fönnállása alatt létesültek ugyan, hanem oly momentumok és tények alapján, melyek a házasfelek életközösségével a legmerészebb fictio útján sem hozhatók összeköttetésbe. A szerzeményi közösség nagyon is a reális élet követelményeihez simul, s ép azok valódi fölismerésén alapul s így a fictioknak semmi vonatkozásban sem adhat intézményei között helyet.

A mondottakból önként következik, hogy a szerzeményi közösség *első alapelve a közös és a külön jellegű javaknak megkülönböztetése*, — s mert a vagyon nemcsak activákból, de passivákból is szokott állani, szükséges egyuttal *e szoros distinctio alkalmazása a külön és közös jellegű adósságokra is*.

A szerzeményi közösség tehát a házasfelek között oly jogviszonyt teremt, melyben mindkét félnek meg vannak a maga külön javai és adósságai, melyekre nézve a köztük fennálló házasságnak semmi kihatása nincs, s van ezzel szemben egy közös vagyontömeg, mely mint a házassági kötelék a személyes viszonyokban, úgy ez a vagyoniak-

ban juttatja megfelelő kifejezésre a házasfeleknek életközösségét.

A vagyoni viszonyokban nyilvánuló ez az életközösség, a közszerzeményi rendszer szellemében, jogi természetére nézve nem lehet más, mint valóságos tulajdonközösség, mely esetleges korlátozásokat, egy és más következménye tekintetében csak annyiban szenvedhet, a mennyiben ezt ép maga a házasfelek vagyoni vonatkozású életközössége kívánja. Mivel pedig a dologi jogok természete, a dolog és személyközi kapcsolatban egynél több alanyt nem tűr meg, azért itt is, mint minden társtulajdonosi viszonynál, a házasfelek „communio pro partibus indivisis” eszmei hányadok szerint részesei a közszerzeményi vagyonnak, s az abban foglalt egyes dolgoknak.

Nagy és az egyes közszerzeményi jogokban tarka változatok szerint megoldott kérdés, hogy e közszerzeményi vagyon, illetőleg a házasság alatti szerzeményekben álló közösség terjedelmének határai miképpen állapíttassanak meg. A kérdésre egyedül helyes válasz csak az lehet, mely a rendszer alap gondolatával nem ellenkezik. A közszerzemény tárgyi terjedelmét a házaseletközösség tartama alatti vagyoni viszonyokban kell keresnünk, melyek tehát keletkeztek, változtak, módosultak és megszűntek azon idő alatt, míg a házasfelek ténylegesen együtt éltek. A hol külön vagyon (házasságelötti) van, természetes következmény, hogy az ily javakra vonatkozó viszonyok is nagy változásoknak lehetnek kitéve. Ezek megítélésénél vezérlő szempontul azt kell követnünk, hogy a különjavak a házasság megkötésekor a teljes stagnatio állapotába jutottaknak tekintendők mindaddig, míg a házasegyüttélés tart, s így minden rájuk vonatkozó esetleges vagyoni változás már a házaselet közösség joghatályának sphaerájába esik.

II. A mondottak részletező kifejtése a következő tételekre vezet. Kizárva maradnak a szerzeményi közösségből:

1. Mindazon ingó és ingatlan javak, melyek a házas-

ság megkötésekor a házaspár felek tulajdonában, illetőleg birtokában voltak.

2. Mindazon ingó vagy ingatlan szerzemények, melyek bár a házasegyüttélés alatt jöttek létre, de még a házasság előtt keletkezett szerzési jogcímen alapulnak.

3. Mindazon ingó vagy ingatlan szerzemények, melyek bár a házasegyüttélés alatt, de akár csere, akár más jogügylet által tisztán a különvagyon értékével szereztetnek, úgy hogy egyszerűen helyébe lépnek a különvagyon egy bizonyos, kicserélt, illetőleg eladott részének. Ez a surrogatio elvén alapszik; megjegyzendő azonban, ha a különvagyon értékével szerzett, vagy azzal kicserélt szerzemény értékesebb, a többlet már nem külön, hanem közszerzeményi vagyonná válik.

4. Mindazon ingó és ingatlan szerzemények, melyek ugyan a házasság együttélés alatt, de ingyenes címen, tehát örökösdés, ajándékozás, vagy a különvagyonhoz tartozó sorsjegy kisorsolása után szereztek.

Ezzel szemben minden egyéb vagyona nézve — a mennyiben a fenti 1—4 kategóriák szerinti különvagyon jelleg nem igazolható — a közszerzemény vélelme áll fenn. A szerzeményi közösségbe esnek ennek megfelelően:

1. A házaspár felek különvagyonának minden haszna, gyümölcse, jövedelme, mert azok előhozásában a házaspár felek közreműködése mellözhetetlen. Különvagyonai tőkék kamatai is közszerzeményiek, azon elv alapján, hogy a különvagyon a házasság megkötésével stagnál s önmaga javára — ha csak a fenti 1—4 eset valamelyike fenn nem forog — nem szaporodhatik.

2. Az az értéktöbblet, amivel a házasság együttélés alatt a surrogatio eseteiben a különjavak értéke növekedik; a növekedés csak a szerzeményi közösség javára szolgálhatván.

3. A házaspár felek bármelyikére a házasság együttélés tartama alatt szálló juttatások, ha visszteherrel járnak.

4. Mindaz, amit a házasfelek szerződésileg közszerzeményül megállapítottak.

5. Mindazon javak, melyeket a házasfelek akár közös, akár külön-külön munkásságukkal, kereskedelmi vagy ipari üzlettel, takarékossággal, hivatali, művészi, írói stb. foglalkozással szereztek.

6. A közös javaknak minden gyümölcse és minden surrogatuma.

7. A házasfelek lottó-nyereményei, ha ugyan nem a különvagyonhoz tartozó sorsjegy után járnak; továbbá játéknyeremények, mert, bár itt a pusztá véletlen is okozta legyen a szerzést, a házaspár arra időt és munkaerőt fordított, abból pedig csak a közösség láthat hasznót.

A vagyon passívái tekintetében hasonló megosztásnak és elkülönítésnek van helye. Különadóságok, melyek tehát a szerzeményi közösségbe nem tartoznak:

1. Azok, melyek valamelyik házaspár terhére, már a házasság előtt fennállottak, vagy házasságelőtti jogalapon nyugszanak.

2. Azok, melyekre valamelyik házaspár magát ugyan a házasság együttélés tartama alatt kötelezi, de melyek sem a házasság együttélés céljaival és érdekeivel, sem a közszerzeménnyel semmi vonatkozásban nincsenek s pusztán az illető szeszélyét, önző céljait vagy érdekeit szolgálják. Ide sorozandók a játékvesztések is. Játéknyereség és játékvesztés tekintetében tehát az elbírás nem egyenlő. Nem egyeztetendő azonban össze a közérzülettel és az általános erkölcsi felfogással, mely a házasság különböző intézményeinél amugy is több-kevesebb következtetlenségnek enged helyt, hogy a játékvesztések „közvesztés” fogalma alá való sorolásával esetleg egy átkártyázott éjszaka következményei a házasság anyagi alapjait gyökerükben megingathassák, sőt a család vagyoni existenciáját végkép tönkre is tehessék.

3. Azok a kötelezettségek, melyek az egyik vagy másik házaspár a házasság tartama alatt örökölt (és így külön)

vagyonának az universalis successio elvénél fogva átszállott terhei.

4. A házasfeleknek tiltott cselekvényekből előállott kötelezettségei.

Viszont azon az alapon, hogy a „közszerzésnek“ „közvesztés“ felel meg, közszerzeményi adósságokul tekintendők:

1. Mindazok a terhek és kötelezettségek, melyek a család fentartásából állanak elő, mint „házasélettel járó terhek.“

2. A házassági együttélés tartama alatt keletkezett bármilyen adósságok, ha közösen (szerződési alap) contraháltak.

3. A különvagyon javítása, fentartása érdekében elvált kötelezettségek, mert a javítás vagy a fentartás, mint a vagyon jövedelmezőségének fokozása vagy biztosítása, a közösség javára szolgál.

4. A közszerzeményi vagyonnak, mint ilyennek, összes terhei és kötelezettségei.

Az adott általános szabályok szerint elkülönülő vagyonkategóriák egymáshoz és kívül álló 3-ik személyekhez való viszonya a szerint alakul, hogy a közszerzeményi vagyon házassági együttélés alatti és a közösség megszűnésekori sorsára nézve, milyen szempontok érvényesülnek.

III. Jogviszony a házassági együttélés tartama alatt. E részben a kezelési és rendelkezési jog mikénti berendezése az első kérdés. Hiven a szerzeményi közösség alapjául szolgáló intézményi gondolatnak a házassági különvagyona az illető félnek a másiktól független külön kezelése alatt marad, s mert a különjavak jövedelmei a közösséget illetik, e kezelés természetesen a közszerzemény számlájára megy. Áll ez az esetben is, ha a házasság, élve korlátlan rendelkezési jogával, különjait, melyeket eladdig a közszerzemény terhére kezelt, elidegeníti; mert ennek bekövetkeztéig az mégis csak a közösség javára szolgált. A közszerzeményi javak feletti kezelési és rendelkezési jog gyakorlása csak közös

lehet, s ép ezért nem érvényesek az oly egyoldalú intézkedések, melyeket egyik vagy másik fél önkényesen, házastársa hozzájárulása vagy felhatalmazása nélkül eszközölt. E felhatalmazás önként értetődőleg s egyszer s mindenkorra is megadható, de semmiesetre sem vélelmezhető.

Ha már most a felek különvagyonából a közszerzeménybe valami beruháztatott, vagy megfordítva, emeből az egyik vagy másik különvagyonba: az illető tömegnek a beruházás erejéig követelési igénye van a gazdagodott tömeggel szemben. Nemkülönben hasonló alapon oldandó meg a különböző jellegű adósságoknak a házasságkötés alatt történt törlesztése is. Ha házasságkötési vagy alatti különadósság a közszerzeményből törlesztetett, úgy a közszerzeményre nézve az adós házastársnak a teher alól való szabadulása ugyanannyi nyereséget jelent és a szerzeményi közösség felbomlásánál a közszerzemény javára irandó. Viszont, ha a házasságkötés közszerzeményi terhet töröltek egyikük különvagyonával, ez esetben a különvagyon csökkenést szenvedett, jöllehet a szerzeményi közösséghez való viszonyában stagnatív állapotba jutván, alapelv szerint állagát ez irányban sem változtathatja. Itt tehát szintén megtérítésnek van helye.

A mennyiben a szerzeményi közösség tekintetében fennálló jogviszonyok a házastársak egymáshoz való viszonyában a kezelési és rendelkezési jog közössége szerint vannak berendezve arra, hogy a házasságkötés egymással szemben közszerzeményi igényeiket biztosíthassák, nincs szükség, mert a közösségi viszony tulajdonközösségi constructioja e célra egymagában véve is elegendő. Közszerzeményi ingatlanok tekintetében az önmagából folyó telekkönyvi kitüntetés a javak közszerzeményi jellegének a legnagyobb biztosítékot nyújtja; ingókat illetőleg pedig, melyek a folytonos fluctuationnak vannak kitéve, a kezelés pusztán közössége is elegendő, mert a mennyiben e részben a házastársak közt ellentétek állanak elő, s bírói beavatkozásra kerülne a sor, nem hagyandó figyelmen kívül, hogy ilyesmire eset csak

már többé-kevésbbé feldult házaseletheben van példa, holott is azok az érdekek, melyek szemmeltartását e vonatkozásokban hangoztatni szokták ott, hol a házasfelek közötti életközösség minden erkölcsi alapjai föl vannak dulva: már nem igen létezhetnek.

A mi tehát szorosan véve magát a házasfelek közötti belső viszonyt illeti, a szerzeményi közösség tartama alatt különösebb bonyodalmakra nem igen van eset.

A közösség tartama alatti jogviszony nehéz kérdései nem is e vonatkozásban, hanem a kívül álló harmadik személyekkel szoktak fölmerülni. S itt a házasegyüttélés specificus érdekein kívül más szempontok is érvényesülnek, nevezetesen a közhitel és a forgalom igényei, s a jóhiszemű hitelezők biztosítása. A hitelezőtől nem lehet megkivánni, hogy a hitelt kérő házaspár viszonyai tekintetében oly messzire menő kutatásokat eszközöljön, vajjon a szándékolt lekötőzés közszerzeményi-e vagy különvagyoni adósság lesz-e, hogy továbbá, a házasfelek kezén levő javakból mi a közszerzemény, mi az illető különvagyon a stb. Ily rendezés nem állana bizonyára a házasfelek érdekében sem, s a forgalmi életet nagy mértékben megbénítaná. Szükséges ennél fogva, hogy bizonyos és a szerzeményi közösség joghatályát kiegészítő szabályok állittassanak fel, melyek a házasfelek szavatolását harmadik személyekkel szemben a forgalom igényeinek megfelelően megállapítják. Különbséget kell tennünk ezért az oly adósságok között, melyek a házasfelek közötti viszonyra való tekintet nélkül a közszerzeményi vagy non, subsidiarice a házasfelek különvagyonán is azonnal végrehajthatók, s olyanok közt, melyek tekintetében kielégítésért a hitelezők csak az illető adós házaspár különvagyona ellen fordulhatnak. Az előbbi kategóriába tartoznak mindazon közösségi adósságok, melyek a házasfelek közötti viszonyban is a közszerzemény terhére esnek (II. alatt), melyekért tehát a házasfelek személyesen is szavatolnak.

A második kategóriába tartozó kötelezettségek köre

egybeesik a II. alatt felsorolt különadósságokkal. A mennyiben itt a hitelezőre nézve lehetetlen volna tisztába jönni aziránt, hogy mi a fél különvagyon (pld. a házasfelek kezén csak ingóságok vannak), a közszerzeménynek a házasfelek közti viszonyban való megállapításánál alkalmazott közszerzeményi vélelemmel szemben a hitelező javára a szabad-vagyon vélelmét kell elfogadnunk, mely szerint a házasfelek kénytelenek bizonyítani a kielégítés végett elvont vagyontárgyak közszerzeményi voltát. A bizonyítás sikertelensége esetén a hitelezők a kérdéses javakból az adós házsfél leg-személyesebb kötelezettségeiért is kielégithetik magukat.

IV. A szerzeményi közösség felbomlik a házasegyüttélés felbomlásával. Tehát, ha a házasfelek valamelyike meghal, ha a felek biróilag ágy- és asztaltól elválasztatnak, vagy ha a házassági kötelék fölbontatik. Megszünteti a szerzeményi közösséget a házasfelek tényleges különélése is, ha az állandó jellegű; ez „állandó különélés“-nek fix határvonalai természetesen nem lévén, a concret esetek körülményeiből kell azt ad hoc megállapítanunk. A szerzeményi közösség felbomlásával érvényesíthetőkké válnak a közszerzeményi jogok, a minek a házasegyüttélés tartama alatt helye nincs. Igaz ugyan, hogy pld. az ingatlan közszerzeményeknél mindkét házsfél nevének bevezetésével a házasság alatti érvényesítés tilalma ellentmondónak látszik, azonban nem szükséges hangsúlyozottabban kiemelni, hogy a bejegyzés nem a közönséges tulajdonközösség, hanem a házasfelek közötti szerzeményi közösség telekkönyvi kitüntetésének az esete, s így a jószág közszerzeményi jogi természetének tlkvi constatalásával egyuttal a közszerzeményi jog házasság alatti érvényesítésének, vagyis a fölosztásnak és önkényes elidegenítésnek tilalma is constatalva van.

A közszerzeményi jogok érvényesítése : a leszámolás. A leszámolás végrehajtásának nagy könnyebbségére szolgál, ha a szerzeményi közösség egyuttal a feltár rendszert és könyvszert is ismeri, — ez azonban az intézménynek nem föl-

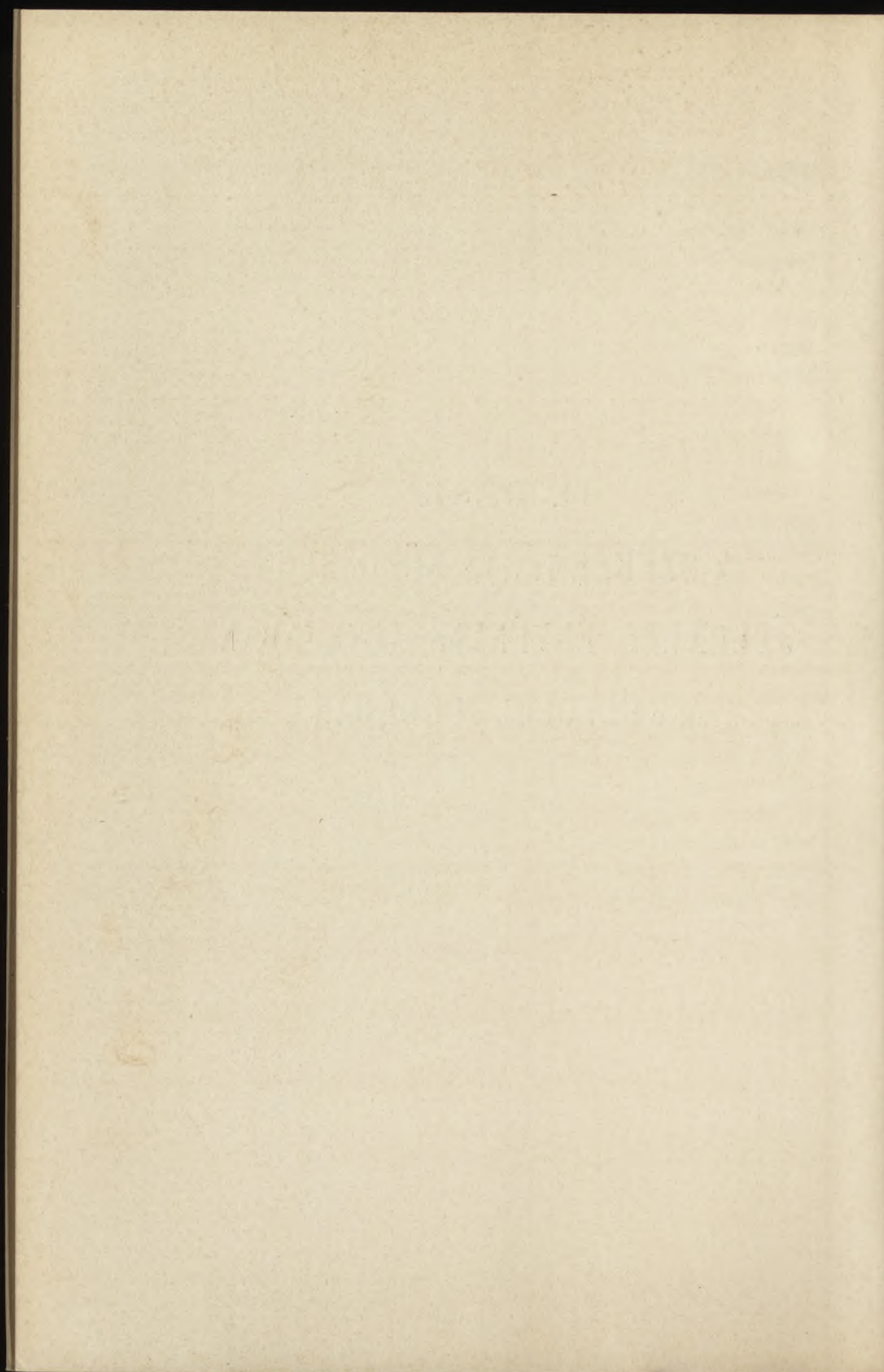
tétlenül szükséges alkatrésze. Az e részben figyelembe veendő szabályok a következők :

Mindenekelőtt külön választandó a házasfelek kezén volt összes vagyonból a felek bebizonyítható különvagyon, a mennyiben természetben még megvan. Helyettesíthető és elfogyasztható ingóságok, ugyanolyan — és ugyanynyi mennyiségben szolgáltatandók ki. Különvagyonni surrogatumok, mint különvagyon jönnek számításba, s csak az esetleges értéknövekvésük szerepel, mint tartozás a közösség javára és a különvagyon terhére. Gazdasági conjuncturák okán beállott értékcsökkenések vagy növekvések tekintetbe nem jöhetnek.

A mi nem különvagyon, az közszerzemény. Ezzel a javak legáltalánosabb elkülönítése meglévén, a közszerzemény és különjavak közötti esetleges kölcsönösen fennálló viszonyok bonyolítandók le. Azaz, a mennyiben egyik vagy másik vagyontömegnek a másikkal szemben az I. alatt elmondottakhoz képest beruházás, tehertörlesztés stb. czimén megterítési igénye van, ha tehát a különvagyon a közszerzeményért fizetett, abba beruháztatott és megfordítva : ez igények kölcsönösen kiegyenlítendők. Miután a különvagyon teljesen kielégített, a még fennálló adósságok szétoztására kerül a sor, a szerint, hogy azok a házasfelek egymásközi viszonyában a közösség vagy a különvagyon terhére esnek. Az így megállapított közszerzeményi adósságok levonásával fennmaradó vagyon a tiszta közszerzemény, mely $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ arányban a házasfelek, illetőleg a jogosult örökösök között osztandó.

II. RÉSZ.

A SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉG
JELENLEG ÉRVÉNYES ALAKJÁBAN
A KÜLFÖLDI JOGOKBAN.

I. CZIM.

SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉGI RENDSZER A GERMÁN JOGOKBAN

I. FEJEZET.

A német polgári törvénykönyv szerzeményi közösségi rendszere.

1. §.

A német polgári törvénykönyv szerzeményi közösségéről általában.

A német polgári törvénykönyv 1519—1548. §§-ban szabályozza a szerzeményi közösség rendszerét az esetre, ha a házaspár szerződéses megállapodásukhoz képest vagyoni viszonyaik tekintetében ezen rendszer szabványait óhajtják irányadóknak. Amennyiben tehát a német ptkv. uralmi területén a szerzeményi közösség nem fejezi ki a házaspár vagyoni viszonyainak törvényes rendszerét: a mi szempontunkból nem is volna voltaképp a tárgyalás anyagához tartozó. Mégis mivel a rendszer legújabb és legmodernebb szabályozása ép a német ptkvben történt indokoltnak látszik intézkedéseinek figyelembevétele, tekintettel különösen arra a körülményre, hogy a német codex a szerzeményi közösséget az igazgatási közösség és az általános vagyonszövetség közé, mintegy köz-

vetítő rendszerképpen helyezte oda és e részben rendelkezései is több-kevesebb módosuláson mennek keresztül.

Kivül esik tárgyunk körén azoknak a vitáknak ismeretése, melyek a codex e részben való állásfoglalását megelőzték, s a körül forogtak: ne vétessék-e a törvénykönyv alaprendszerül inkább a szerzemények közösségének rendszere? Az igenlő döntés mellett különösen *Binding* fejtett ki nagy irodalmi tevékenységet, s művei a szerzeményi közösség rendszerének legszebb apológiái.¹⁾

A törvénykönyv első tervezete során azonban már eljuttatott a szerzeményi közösségnek, mint törvényes rendszernek szabályozása s ezen aztán a ptkv. sem változtatott. A szabályozás tekintetében az — egyezményileg kiköthető rendszerekhez utalva a ptkv. azokhoz a jogokhoz csatlakozott, melyek a szerzeményi közösséget már a házasság tartama alatt is dologilag hatályosuló közösségképpen fogják fel, mint pld. a württembergi és bajor Landrechtek.²⁾

Ehhez képest a közszerzemény a német jog szerint közös tulajdonában áll a házasfeleknek s magába öleli mind-

¹⁾ V. ö. *Binding*: Über die von dem künftigen Reichsgesetze zu wählende Grundgestaltung des ehelichen Güterrechts. (Megj.: Archiv für die civilistische Praxis. 56 Bd. 49. lap. (1873) Leghevesebb ellenfele a szerzeményi közösségnek *Gerber*. (Deutsches Privatrecht, 334. §.)

²⁾ *Motive*: „Die Bestimmung des Abs. 1 (1519. §.) bringt zunächst zum Ausdruck, dass nach dem B. G. B. die Errungenschaft schon während bestehender Gemeinschaft einen besonderen Vermögensbegriff bildet, und wendet sich damit gegen das System der Gemeinschaft des Zugewinnstes, nach welchem während bestehender Gemeinschaft die zur Errungenschaft gehörenden Gegenstände im Eigenthume desjenigen Ehegatten stehen, welcher die Erwerbshandlung vorgenommen hat und das zwischen den Ehegatten mit der Gemeinschaft entstehende Rechtsverhältniss sich nur als ein Obligationsverhältniss darstellt, vermöge dessen jeder der Ehegatten verpflichtet ist, den Werth, der in seinem Eigenthume stehenden, zur Errungenschaft gehörenden Gegenstände während der Gemeinschaft zur Bestreitung der ehelichen Lasten nach Auflösung derselben zum Zwecke der Theilung des Gewinnes zu konferiren. (*Haidlen* id. cz. gyűjt. 284—285)

azon javakat, melyeket azok házasegyüttélésük folyamán szereztek. A ptkv. 1519. §. 1. mondatában kimondott ezen alapelvvel szemben mint megszorítások jönnek figyelembe az 1520—1526. §§-ban felsorolt vagyontárgyak, melyek az „eingebrachtes Gut“ kategóriáját töltik ki, s melyekre vonatkozólag teljesen azok a szabályok jönnek alkalmazásba, melyeket a törvénykönyv úgy a házasfelek, mint a hitelezők azokhoz való jogállása tekintetében az igazgatási közösségnél felállított. Egyetlen pontban van csak a szerzeményi közösség eltérő természetére tekintettel különbség. Nevezetesen a behozott javak gyümölcsei nem a kezelés jogát gyakorló férjet, hanem a közösséget illetik, valamint a közösség viseli a behozott vagynon a házasság alatt keletkezett terheket és a házasséttel járó összes kiadásokat is. Viszont a közszerzeményi vagyon jogi berendezése is egészen az általános vagyonszövetség elvei szerint történt, s e két körülmény ad a ptkv. szerzeményi közösségének a két említett rendszer között közvetítő jelleget.

Rendszerint tehát minden vagyon a férj kezelésében összpontosul s az ily módon együtt lévő javak közszerzeményi minősége mellett vélelem harczol. A különvagyoni jelleg mindig bizonyítás tárgya, ennek kikerülése végett azonban a házasfelek bármelyike kívánhatja, hogy a saját és házastársa külön javairól pontos leltár vétessék fel, s hogy esetleg vagyonbecsles is történjék.

A házasfelek kötelezettségei tekintetében a szerzeményi közösség szintén az általános vagyonszövetség nyomdokain halad. Lényeges eltérés van azonban abban, hogy a nőnek nem minden s csak a törvény 1530., 1531., 1534. §§-ban taxative megállapított adósságai tekintetnek közös vagyoni terheknek. Így különösen ki vannak ezek közül zárva a nő házasságkötés előtti, vagy házasság alatt ugyan, de tiltott cselekvényből származó kötelezettségei, tekintettel a férj érdekeire, ki a közös vagyoni terhekért személyesen is minden vagyonával felelős.

A mennyiben egyik vagy másik házaspár különvagyónából a közösségbe beruházások, vagy a közösségért kiadások történtek: ezek az általuk csontult különvagyonnak megtérítendőik; a megtérítés mértékét az adja meg, hogy a szerzeményi közösség felbomlásakor mennyiben gazdagodott a keresett beruházások folytán a közszerzemény.

A közösség megszűnési eseteinél a ptkv. teljesen az általános vagyonszövetségénél adott szabályozást követi. A nőnek itt is megvan a joga arra, hogy bizonyos és a törvény által megszabott esetekben különvagyont a férj kezei közül kivonja, a minnek első következménye a szerzeményi közösség felbomlása. Ez esetben a „Gütertrennung“ szabályai válnak irányadókká. A közösség felszámolására (Auseinandersetzung), valamint az időközi állapotra nézve az általános vagyonszövetség szabványai az irányadók.

A közölt alapelveken fölépített szabályozást, tekintettel az általános vagyonszövetségről és az igazgatási szövetségről adott részletes fejtegetéseinkre,¹⁾ mely két rendszerrel a szerzeményi közösség több tekintetben azonos szempontok alá foglaltatott, csak röviden fogjuk ismertetni az alább következő §§-ban, a fősúlyt inkább azokra a rendelkezésekre fektetvén, melyek a rendszer önállóságát képviselve, a fent említettektől lényeges eltéréseket jelentenek.

2. §.

A szerzeményi közösség terjedelme.

Az új német ptkv. szerzeményi közösségének terjedelmét az 1519. §. általános megjelölése szabja meg. „Minden, a mit a férj vagy a feleség a szerzeményi közösség tartama alatt szereznek, a házastársak közsvagyonává válik.“ Hogy azonban ez a „Gesammtgut“ közelebből mégis mit foglal

¹⁾ Lásd I. rész. II. czim. II. fejezet. 3. és köv. §§., továbbá II. czim. III. fejezet 3. és köv. §§.

magában, csak a közösség tárgyát nem képező külön javak figyelembevételével határozhatjuk meg.

Ugyanis, mint különvagyon (a tvkv. nem egészen helyes terminológiája szerint „Eingebrachtes Gut,“) jó tekintetbe elsősorban az, a minők a házasfeleknek a házasság megkötésekor volt (1520. §.), továbbá a házasság folyamán örökösödés, hagyomány, jövőbeli örökrésről való ellenszolgáltatásokért való lemondás, ajándékozás, kiházasítás útján nyert javak. (1521. §.) Az ajándékozások [sorából azonban kivételt szenvednek azok, melyek valamelyes tett szolgálatok fejében adattak, mert a közszerzeményi elv a házasfelek minden házasságalatti szerző tevékenységét átfogja s így a tevékenység megjutalmazása is csak a közös vagyon javára szólhat.¹⁾²⁾ A legszemélyesebb jogok vagy vagyontárgyak szintén a különjavak közé tartoznak. Ide sorozandók a jogügyletileg át nem ruházható, azaz forgalmi képességükben megszorított javak, mint a halállal megszűnő jogositványok (személyes szolgalmak, tartás, kegydíj, nyugdíj, haszonélvezet) s azok a jogositványok, melyek megszerzése a haláltól van függővé téve (életbiztosítási összegek). (1522. §.) Behozott vagyon továbbá a szerződési szabadság elve szerint, a mit maguk a felek házassági szerződésükben annak nyilvánítottak (1523. §.) és végül mindaz, ami a különvagyon surrogatumnak tekinthető. (1524. §.) Így nevezetesen azon szerzemények, melyek valamely, a különvagyonhoz tartozó jog érvényesítésével jönnek létre, hová a talált kincset (már t. i. azt a részét, a mi a földtulajdonost illeti, míg a találó része közszerzeményt képez) és a házasságelőtti jogcímen alapuló szerzeményeket is sorozni szokták, továbbá a külön vagyon

¹⁾ Motive: Lásd. *Haidlen* id. cz. gyűjt. 292. lap. *Schröder*: Das eheliche Güterrecht nach dem bürgerl. Gesetzbuche stb. cz. id. m. 63. lap.

²⁾ Ezen szempont alá vonja a ptkv. pld. a borraivalót is, mert annak alapját szintén tett szolgálatok képezik. (Kommissions-Protokoll *Haidlen* id. cz. gyűjt. 293 lap.)

egészének vagy részének elvonása, megsértése folytán teljesített megtérítések és kártérítések és végül, a mi e materiában a legvitásabb, minden s a külön vagyonra vonatkozó jogügyletből létrejött szerzemény. A ptkv. e döntése értelmében tehát, ha a különvagyon egy részének értékével új javak vásároltatnak, ezek az eladottnak surrogatumaival s fentartás nélkül lépnek az elidegenített vagyontárgyak helyébe.

Az elősorolt vagyoni kategóriák kizárása mellett a szerzeményi közösség mindenre kiterjed, ami a házasfelek bármelyike tevékenységének, szorgalmának az eredménye. A különvagyon jövedelmei és hasznai ennek eképen első sorban is a közösség körébe, mert a házastársak rájuk fordított munkásságát okvetlenül feltételezik. Sőt ép e momentumban rejlik a különjavak egyik elválasztó criteriuma is, mert a mi önmagától, vagy véletlen okából állott elő, az a legerősebb fictióval sem volna „közös szerzemény“-nek minősíthető.

A különvagyon és közszerzemény mellett a német ptkv. elismeri a fentartott javakat is, azonban csak a nő részén. E fentartott javak vagy a felek házassági szerződésétől (1526 §.)¹⁾ vagy harmadik személyek akaratától (1369. §.)²⁾ vagy a fenntartott javakra vonatkozóan kötött ügyletektől (1370. §.) nyerik meg e jellegüket. Ezekre a „Vorbehaltsgut“-hoz tartozó vagyontárgyakra nézve az 1526. §. az ált. vagyonszövetségi rendszerben szereplő fentartott javak szabályozásának alkalmazását írja elő.³⁾

Az előadott szabályokon kívül a ptkv. az egyes javak hovatartozóságának megállapíthatása végett vélelmeket is állapít meg, ha e részben kétség merülne fel. Az 1527. §. ugyanis kimondja, hogy minden vagyon, ami csak a férj

¹⁾ Ez az eset akkor, midőn a házassági szerződés állapítja meg bizonyos nőjavaknak fentartott jellegét.

²⁾ Mikor 3-ik személy oly feltétellel juttat valamit a nőnek, hogy az „Vorbehaltsgut“ legyen.

³⁾ Lásd 44. és köv. lap.

vagy a nő kezén van, közösnek vélelmezendő. Ez az erős vélelem a hitelezők érdekeinek lehető biztosítását czélozza, tekintettel egyfelől arra, hogy a szerzeményi közösségnél a külön vagyon nem mint az ált. vagyonszövetségénél kivétel, hanem a rendszer szelleméből és lényegéből folyó szükség-szerű alkateleme a házastársak vagyonának, s így gyakorlatilag a vélelem hatálya sokat enyhül, mert hisz a külön-vagyoni jelleg az egyes tárgyakon ugyszólván külsőleg rá van tapadva; tekintettel másfelől pedig arra, hogy a surrogatio elvének kiterjesztésével való könnyű visszaéléseknek eleje legyen vehető.

Mikor pedig e vélelemre kelt ellenbizonyítás révén meg van állapítva, hogy valami a közösséghez nem tartozik, akkor az 1362. §. vélelme értelmében a kétséssé vált dolog a férj külön vagyonához számítónak tekintendő, ha kizárólag női használatra való tárgyról van szó: ugy a nő külön vagyonába tartozónak.

Mindezeket a megállapítási módokat kiegészíti végre az 1528. §., mely szerint bármelyik házaspár követelheti, hogy házastársa bevonása mellett, ugy ennek, mint saját magának behozott vagyona pontosan leltározassék, valamint hogy azoknak a leltározáskori állapota szakértők véleménye alapján, itt azonban már az illető házaspár saját költségén, megállapíttassék.

3. §.

Jogviszony a szerzeményi közösség fennállásának tartama alatt.

Mint említve volt, a német ptkv. a szerzeményi közösséget mintegy közvetítőképpen az igazgatási közösség és az általános vagyonszövetség rendszerei közé helyezi, a mi nyilvánul abban, hogy a közszerzeményi vagyonra, azaz az u. n. „Gesammtgut“-ra nézve általában az általános vagyon-

közösség szabályait alkalmazza, a behozott javakra vonatkozóan pedig az igazgatási közösség szabványait követi.

Ennek előrebocsátásával érthetővé válnak a ptkv. oly intézkedései, melyek a szerzeményi közösségből egyébként megmagyarázhatók nem volnának. Ehhez képest mindkét házaspárnak különvagyonra, a mennyiben nem a nő fentartott javairól van szó, a férj kezelése és igazgatása alatt egyesül, ki e jogosítványát a közös vagyon számlájára gyakorolja, még pedig oly formán, hogy amely hasznok és jövedelmek az igazgatási közösség értelmében e férjet, mint kezelőt megilletnék, a közszerzeményhez tartoznak. (1525. §.)

A nő jogi helyzete is különvagyonával szemben egészen az igazgatási közösség szabályai szerint van megállapítva. E részben tehát visszautalunk az I. rész 2. czim, 2. fejezet, 3. §. IV. alatt mondottakra, hol úgy a férj, mint a nő kölcsönös jogai a különvagyon feletti rendelkezés és bizonyos női biztosítási jogok tekintetében részletes kifejtést nyertek.¹⁾

A közszerzeményi javak házasság alatti igazgatására nézve pedig az általános vagyonszövetség szabályai szolgáltak a rendezés alapjául.²⁾ A szabályozás azonos alapon való megejtésének indokoltága abban fekszik, hogy a ptkv. 1443—1448. §§-ai, melyek az általános vagyonszövetségnek a közös vagyon igazgatásának főtételeit tartalmazzák, természetükénél fogva még inkább alkalmazandók itt, hol a közös vagyon csak a házaspár folyó bevételeiből s az ezekből megtakarított összegekből áll össze, s így a nő biztosításának szüksége kevésbé hatékonyan nyomul előtérbe, más oldalról pedig a szerzeményi közösségnél ugy gazdasági szempontból, mint a forgalom biztossága érdekében sokkal inkább ajánlatosnak látszik, hogy a férjnek a kezelés terén szabaddabb mozgás biztosítottassék.³⁾ E részben is tehát visszautal-

¹⁾ Lásd 61. és köv. lap. V. ö. továbbá *Schröder* id. cz. m. 65. lap.

²⁾ V. ö. *Motive*, *Haidlen* id. cz. gyűjt. 286. lapján.

³⁾ V. ö. *Motive* u. ott.

lunk az I. rész, 2. czim, 3. fejezet, 3. §. III. alatt adott fejtegetésekre.¹⁾

A házaselettel járó terheket a közszerzemény viseli. (1529. §.) Közelebbi meghatározást a törvénykönyv e terhekre vonatkozóan nem ad. Kerülni szándékozván a casuisticat, általában véve mindazokat a szükségleteket, terheket számítja az „ehelicher Aufwand“ közé, melyek a házastársak és közös leszármazóik személyes szükségleteire, tehát tartás, táplálkozás, ruházat, nevelés stb.-ire vonatkoznak. Mint a közszerzemény terhei szerepelnek továbbá a házasfelek különvagyonának kezeléseiből származó terhek²⁾ és a fentartási költségek. A teherviselés terjedelmére nézve, ismét az igazgatási közösség azon szabályai az irányadók, melyek a nő különvagyonra bizonyos terheinek a férj által leendő hordozását rendelik el (1384—1387. §§.), azzal a lényeges különbséggel azonban, hogy a nő különvagyonával itt a férj különvagyonra egyenlő elbánásban részesül. Önmagától értetődik végül, hogy azok a költségek, melyeket a közszerzeményi vagyon kezelése, s maga a „közszerzés“ igényel (ha pld. a férj ipart üz), szintén a közszerzeményi terhek közé sorozandók.

A ptkv. 1530—1534. §§-ai az adósságkérdéssel foglalkoznak a közszerzeménynek azokért és harmadik személyekkel szemben való szavatolása tekintetében. Felelős a közszerzemény s így kielégítési alapul vehető a férj összes adósságaiért s a nő azon kötelezettségeiért is, melyek a törvényben ezen „Gesammtgutsverbindlichkeiten“ közé utaltattak. (1530. §.) A német ptkv. ezzel az álláspontjával nagyjában az általános vagyonszövetség elveit vette irányadókul, s így az addigi német particularis jogok szövevényes és ellentétes szabályozásai közül egyiket sem követte. A particularis jogok eltérő szabályozásának egyik alapokát az képezte, hogy a

¹⁾ Lsád 122. és köv. lap.

²⁾ 1525. §: „Das eingebrachte Gut wird für Rechnung des Gesamtguts verwaltet.“

szerzeményi közösség mint „Gemeinschaft des Zugewinnstes“ vagy mint már a házasság folyamán dologi erejű közösség szerepelt-e az illető jogrendszerben. Az utóbb említett, szűkebb értelemben vett vagy valódi szerzeményi közösség esetében is három főcsoport szerint különíthetők el egymástól az egyes jogok.

Az első csoportban oly szabályozások vannak, melyek szerint a hitelezők „Gemeinschaftsverbindlichkeiten“ esetében nemcsak a nekik személyesen felelős házasság, hanem a közszerzemény ellen is fordulhatnak. A közösség felbomlásakor pedig a viszony úgy alakul, hogy vagy csak egyedül a férj szavatol a hitelezőknek, de a nő köteles a közszerzemény elosztásánál a maga részéből arányos levonásokat tenni; vagy mindkét fél személyesen felelős azon részek arányában, mely a közösségből számukra jut. E csoportba tartoznak főleg a porosz, anschbachi, nürnbergi jogok és a pfalzi Landrecht.¹⁾

A második jogcsoportban a házasságok közszerzeményei részeik arányában személyesen felelnek a közös adósságokért, mely felfogás sokszoros módosításokkal, különösen az u. n. női szabadságjogok alkalmazása mellett a würzburgi, bambergi, mainzi, nassaui és württembergi jogok stb. területein érvényesül.²⁾

Végül a harmadik jogcsoport álláspontja a házasságokat a közös adósságokért egyetemlegesen teszi felelőssé; így az ulmi, castelli stb. jogok.³⁾

A német ptkv. kiválóan gyakorlatias jellegű szabályozása első sorban azokat a kötelezettségeket állapította meg, melyekért a hitelezők egyenesen a közszerzeményen kereshetnek kielégítést, s külön tárgyalja a kérdést, hogy a házasságok egymásközi viszonyában az adósságok viselése miként oszlik meg.

¹⁾ V. ö. *Motive*, *Haidlen* id. cz. gyűjt. 303. l.

²⁾ V. ö. u. ott, *Haidlen* 304. lap.

³⁾ V. ö. u. ott.

A közszerzeményből kielégíthető terhek így mind „Gesammtgutsverbindlichkeiten“, melyekért a férj, a közös vagyon elégtelensége esetén személyesen is szavatol. Fennáll tehát a férj személyes felelőssége a nő különvagyonának kezeléséből származó adósságokért is, a mennyiben azok közös adósságoknak vehetők, míg megfordítva a férj különvagyonára vonatkozó, de közös vagyoni jellegű adósságokért a nő személyesen nem felel. (1530. §.)

A „Gesammtgutsverbindlichkeiten“ közé a fenntmondottak szerint első sorban a férj mindennemű adósságai sorozandók. E látszólag tulerős szabály indokolását abban találja, hogy a közszerzemény tulajdonközösséget képez és, hogy a férj kiterjedt rendelkezési joga mellett e részben másképp intézkedni a hitelezők érdekében sem lehetett volna.¹⁾ Másodszorban a nőnek a ptkv.-ben taxative felsorolt kötelezettségei, melyekért a férj személyesen is felelős mindaddig, míg a szerzeményi közösség fennáll, hacsak azok nem esnek a házaselemek egymás közötti viszonyában a közösség terhére. (1530. §.) Ezek a női kötelezettségek a következők: a nő különvagyonának a kezelés és administrációból származó terhei (fentartási költségek) (1531. §.); továbbá azok a kötelezettségek, melyek az asszonynak házasság után contrahált jogügyleteiből vagy házasság alatti perének költségeiből állanak elő, föltéve, hogy mindkét esetben a férj előleges vagy utólagos beleegyezése is fenforog, vagy ha ez nincs is meg, de az ügy természete olyan, hogy a férj consensusára, mert a szóbanforgó ügylet anélkül is kötelezi a közös vagyont, szükség nincsen. (1532. §.) Felel a közös vagyon a nő oly tartozásaiért is, melyek a nőnek a szerzeményi közösség tartama alatt férje engedelmével folytatott üzletéhez tartozó jogok érvényesítése, illetőleg dolgok birtoklása folytán állottak elő (1533. §.), valamint a nőt terhelő törvényes tartási kötelezettségekért is. (1534. §.)

¹⁾ V. ö. *Motive, Haidlen* id. cz. gyűjt. 305. l.

A házasfelek egymásközötti viszonyában már most az adósságkérdés szabályozása a következő: Mindenik házaspár viseli azokat a terheket, melyek az ő külön vagy fentartott vagyonához tapadó jogviszonyra vonatkoznak, tekintet nélkül arra, vajjon a szerzeményi közösség kezdete előtt vagy után, vagy pedig azon időpontot megelőzőleg keletkeztek-e, hogy a szóban forgó külön vagy fentartott javak külön, illetőleg fentartott vagyonná váltak. (1535. §.) Nemkülönben ilyenek az ezen jogviszonyokból eredő esetleges perköltségek.

A házasfelek közötti viszonyban a férj terhére esnek: 1. az ő házasságelötti, illetve a szerzeményi közösség beállta előtti adósságai; 2. a nő különvagyonának kezelése közben a férj által elvállalt kötelezettségek, a mennyiben azokkal a közszerzeményi vagyon nem gazdagodott; 3. a férj házasság után elkövetett tiltott cselekvényeiből, vagy [az ezek miatt megindított bünvádi eljárásból származó kötelezettségek és 4. az 1—3. alatti kötelezettségekből származó esetleges perköltségek. (1536. §.) Ha azonban a különvagyonon massákra vonatkozóan támadt adósságok, vagy a férj szerzeményi közösség előtti kötelezettségei oly természetűek, melyek a fent ismertetett 1529. §. második bekezd. értelmében a közös-vagyon terhére esnek: úgy sem az 1535. §., sem az 1536. §. vonatkozó intézkedései nem nyernek alkalmazást, valamint ez áll a közszerzemény számlájára folytatott kereskedelmi, illetőleg ipari üzletről is. (1437. §.)

A házasfelek egymásközötti viszonyában a közszerzeményi részeket egyenlő arányban terheli a férj által, közös gyermek részére adott vagy ígért kiházasítás.

Amennyiben azonban a kiházasítás a közszerzeményhez képest aránytalanul nagy, a túlkiházasítás terhét a férj egyedül viseli. A nem közös gyermek kiházasítása csak az illető szülőt, apát vagy anyát terheli, föltéve, hogy a másik házastárs beleegyezését nem adta; ellenkező esetben a szabályozás ugyanaz, mint a közös gyermeknél. (1538., 1465. §§.)

Ha a férj csődbe kerül, a közszerzeményi vagyon tekintet

nélkül a nő közszerzeményi jogára, a csődtömeghez tartozik. Ellenben a nő, különvagyonát és fentartott javait a csődből kivonhatja. A nő csődje esetében a helyzet ugyanaz, mint a törvényes házassági vagyoni rendszernél. A nő csődje ugyanis a közszerzeményi vagyont nem érinti, s így fizetéseképtelensége megállapításánál közszerzeményi része nem vehető figyelembe. Amennyiben azonban a csődöt kérő hitelezők egyuttal követeléseik természete okán közösvagyon hitelezőknek is tekinthetők, a férj is, még pedig személyesen felelőssé válik követeléseikért.¹⁾

4. §.

A szerzeményi közösség felbomlása.

A szerzeményi közösség felbomlásának esetei a következők: 1. a férj csődjét elrendelő határozatnak jogerőre emelkedése (1543. §.), holott is azonban a közszerzeményben megosztás nem történik; 2. a házastársak valamelyikének holtánilyvánítása, mely esetben a felbomlás időpontja az ítéletileg védelmezett elhalálozási nap (1544. §.)²⁾; 3. ha a felbomlást bírói ítélet mondja ki, a házasfelek valamelyikének keresetére, ennek az ítéletnek jogerőre emelkedése.

Erre a felbontási keresetre az 1542. §. szerint a nőnek akkor van joga, ha oly körülmények forognak fenn, melyek közt a törvényes házassági vagyoni rendszerben a férj haszonélvezetével és igazgatási jogával szemben biztosítékokat követelhet. (1418. §. 1. p.) Tehát, ha a férj gazdálkodása a nő különvagyonát komolyan veszélyeztet. (1391. §.) Joga van továbbá akkor, ha férjét gyámság alá helyezik (1418. §. 3 p.), ha a férj vagyoni viszonyai gondozására gondnokot kapott (1418. §. 4 p.) és ha a férj számára távolléte okán rendelték

¹⁾ V. ö. *Schröder*, id. cz. m. 66. lap.

²⁾ Az ált. vagyoni közösségben csak a férj holtánilyvánítása bontja fel a közösséget, a nőé nem. V. ö. 1420. §.

ki gondnokot, s e gondnokság közeli felbontására remény nincs. (1418. §. 5. p.) Joga van végül a nőnek a szerzeményi közösség felbontására perelni mindazon esetekben, melyekben az általános vagyonközösségben élő nő is kívánhatja a közösség birói megszüntetését.¹⁾ (1468. §.) A férj is indíthat keresetet a szerzeményi közösség megszüntetésére, ha az 1469. §. előfeltételei, t. i. hogy a közszerzemény a nőnek, a házasfelek közti viszonyban nem a közösséget terhelő kötelezettségei által annyira túl van adósítva, miszerint a férj szerzőképesége megbénul: fenforognak.

Ha a szerzeményi közösség a most előadott okok valamelyike miatt szűnik meg, a házasfelek viszonya a „Gütertrennung“ állapotává változik és a jövőre ennek szabályai szerint ítélendő meg. Harmadik személyekkel szemben azonban e megszűnési esetek csak úgy hatályosak, ha az 1435. §. értelmében azoknak vagy volt tudomásuk a beállott változásról, vagy a közösség megszüntetése a hivatalos „Güterrechtsregister“-be bejegyeztetett. (1545. §.)

Megszűnik a szerzeményi közösség végül a házasfelek erre vonatkozó szerződéses megállapodása és valamelyiküknek bekövetkezett halála esetén, mely megszűnési módhoz a német ptkv. semmi olyas különös joghatályokat, mint az egyes particularis jogok ezután tárgyalandó szabályozásai nem fűz.²⁾

A szerzeményi közösség megszűnésekor első teendő az egyes külön vagyontömegek függőben levő viszonyainak tisztázása. E részben a külön és közszerzeményi vagyonberuházások és megtérítések kérdése oldandó meg. A mennyiben t. i. valamelyik házastfél különvagyona a közösség számlájára, annak költségén vagy a közszerzeményi vagyon valamelyik különvagyoni tömeg terhére gazdagodott, e gazdagodás értékének megfelelő kárpótlás adandó. (1539. §.) A ptkv. tehát a kölcsönös beruházások esetén támasztható igények

¹⁾ Lsd. I. r. II. cz. III. fej. 3. §. IV. 133. és köv. lapon.

²⁾ V. ö. *Motive. Haidlen* id. cz. gyűjt. 314–316. lap.

mértékéül a kimutatható gazdagodást állapította meg, mindig a kereső félre hárítván annak bizonyítását, hogy gazdagodás történt-e, és ha igen, mennyiben. Az általánosan hangzó tétel mellett természetesen hatályukban nem szenvednek csökkenést azok az esetleges kikötések, megállapodások, („— auf besonderen Gründen beruhende Ansprüche“), melyeknek tárgya valamelyes megtérítési kötelezettségre vonatkozik. A gazdagodás megállapításának megkönnyítésére az 1540. §. egy vélelmet állít fel, mely szerint, ha valamelyik házaspár különvagyonában elfogyasztható dolgok voltak, melyeknek a szerzeményi közösség felbontásakor nyoma sincsen, vélelemkép szolgál, hogy azok a közszerzeménybe ruháztattak be, s így értékükben az illető házaspárnak megtérítendő.

Mindezen megtérítési igényekre nézve általános tételül szolgál, hogy azok csak a szerzeményi közösség megszűnésekor érvényesíthetők, a mint ezt a ptkv. 1541. §-a ki is mondja. Kivétel csak a nőre nézve áll fenn. Ugyanis, ha akár a közszerzeményi, akár a férj különvagyonának, a nő tartozik s magának e tartozások kiegyenlítésére elegendő külön vagy fentartott vagyona van, a férj a megtérítések azonnali eszközését követelheti, s a nő erre kötelezve is van.

Miután a házaspár különjavainak és a közszerzeménynek függő viszonyai rendezést nyertek, ez utóbbi vagyonkategóriában meg kell ejteni a szétosztást. (Auseinandersetzung.) A míg a szétosztás művelete végrehajtva nincs, teljesen az általános vagyonközösségre nézve e részben fennálló s az annak idején ismertetett 1442., 1472., 1473. §§-ok nyerne alkalmazást. (1546. §.) Tehát a házaspár egyike sem rendelkezhet önállóan többről, mint a mennyi megállapítandó közszerzeményi része lesz. A felosztandó tömeg kezelése különben közösen történik. Nemkülönben az általános vagyonközösség szabályai az irányadók (1475 – 1477. §§.; 1479 – 1481 §§.) az „Auseinandersetzung“ mikénti keresztülvitelére is, e részben tehát visszautalunk az I. rész II. cz.

III. fejr. 3. §. IV. alatt mondottakra.¹⁾ A nő különvagyonát a férj az igazgatási közösségnél ismertetett 1421—1423. §§-ok rendelkezése szerint²⁾ azonnal kiadni tartozik.

Bizonyos esetekben helye van a szerzeményi közösség visszaállításának is, ha az még a házasság folyamán szűnt volt meg. Így joga van erre a nőnek a férj csődje következtében beállott megszűnés esetében. Joga van továbbá az esetleg még élő, holtánnyilvánítottnak, ha a közösség az ő holtánnyilváníttása okán szűnt meg. Továbbá a férjnek, ha a közösséget az ő gyámság vagy gondnokság alá helyezettése miatt a nő keresetére szüntették meg és ő a gyámság, illetőleg gondnokság alól ismét felszabadult. (1547., 1548. §.)

II. FEJEZET.

Szerzeményi közösségi rendszer a württembergi Landrecht joga szerint.

1. §.

A württembergi szerzeményi közösségről általában.

A Württemberg királyságban a német polg. trv.-könyv életbeléptetéseig érvényben volt szerzeményi közösségi rendszer első szabályozása az 1555. év május 6-án kiadott *Landrecht*-ben történt, melynek intézkedéseit jelentékenyen módosította és bővítette az 1567. július 1-én kelt második Landrecht. Végleges szabályozását és teljes kifejtését a rendszer azonban csak az 1610-ben június 1-én kelt harmadik Landrechtben nyerte, s ezen alakjában állott fön­n egészen a fenn­t jelzett időpontig, vagyis 1900. január 1-ig.

Annakelőtte, hogy a Landrechtek a szerzeményi közös-

¹⁾ Lásd 133. és köv. lap.

²⁾ Lásd 80. és köv. lap.

séget a királyság területén életbeléptették volna, a házaspár általános vagyonszövetségben éltek egymással;¹⁾ e jogállapotot azonban a szokásjog hovatovább a szerzeményi közösség elvei felé hajlította, s az első Landrecht már a tulnyomóvá vált szokásnak engedve, léptette életbe az új jogot, egyelőre csak ott, hol, mint az általánosan tapasztalható, a szerzeményi közösség legintenzívebben szokott érvényesülni, t. i. a gyermektelen házasságoknál. Az 1610. évi Landrecht azonban már általánosítja a szerzeményi közösséget valamennyi házasságra, valamennyi Württemberg területén lakó férfira és nőre, s csak az esetben engedi meg más vagyoni rendszernek követését, ha erre vonatkozólag a felek szerződésileg meg egyeztek.²⁾

Württembergben tehát a szerzeményi közösség a házassági vagyonszövetség törvényes rendszere, melynek feltételei: a törvényes, érvényes és elhált házasság.

A württembergi jog, nemcsak Württembergben, hanem az ország határain túl, más területeken is érvényes volt. Így nevezetesen Bajorországnak számos kerülete és községe tartozott a württembergi szerzeményi közösség jogterületéhez.³⁾

Kezdetét vette a szerzeményi közösség, nem a házasság megkötésével, hanem a házasság elhálásával.⁴⁾ („Bettsprung“, „Überschlagung des Bettgewands“, „Beschreitung des Ehebetts.“)

¹⁾ Dr. A. L. Reyscher. „Allerdings fand eine Gütergemeinschaft unter den Ehegatten statt, und zwar eine allgemeine, gegründet theils auf die eheliche Vogtei, und Hausherrschaft des Mannes, theils auf die in der Ehe gestiftete Einheit und Rechtsgenossenschaft der Gatten.“ („Das gemeine und württembergerische Privatrecht“ III-ter Band. Tübingen. 1848. 555. §. 50. lap.)

²⁾ Landrecht (1610) III. Theil, 7. tit. 2. §. „Wann Eheleut ohne sondere Paction, Bedingung oder Heurathsberedung in die Ehe zusammen kommen, solle an allen in wehrender Ehe errungen und gewonnen Gütern (darunder auch dasjenig, was den Eheleuten zu ihrer Hochzeit verehrt worden zu rechnen) jedem Ehegemächt der Halbtheil zugehörig sein.“

³⁾ V. ö. ezek felsorolását Neubauer id. cz. m. 100. lapján.

⁴⁾ Landrecht IV. R. 1. tit. 1. §.

Jogi természetére nézve a württembergi jog szerzeményi közösségi rendszere a dologi közösség hatályával bir, tehát a házasság tartama alatt a közszerzeményi javakra vonatkozólag a férj és feleség közös tulajdonát állapítja meg. Ennek folytán élesen elkülönülnek egymástól a házasság alatt is a következő vagyont kategóriák: a férj különvagyon, a nő különvagyon és a férj és a nő közös vagyona, vagyis a közszerzemény. A közös vagyon alapja a közös szerzés. A házassági intézmény specialitásából, s a házastársak egymásközi viszonyából következik azonban, hogy ez a közösség jól megkülönböztetendő a rendes magánjogi társaságtól, mely szintén a közös szerzésen alapszik, a mint egyébiránt annak helyén ezt bőven kifejtettük. A házasság ethikai oldala, az igazgatási és kezelési jog különös berendezése, az adósságok, illetve a passiv vagyonnak a házasság céljából folyó sajátos megítélése, az ugynevezett „női szabadságjogok“ stb. mind oly körülmények, melyek világosan utalnak arra, hogy a házasfelek közötti szerzeményi közösség a württembergi magánjognak is teljesen önálló jogi és erkölcsi alapokon nyugvó intézménye.¹⁾

2. §.

A szerzeményi közösség terjedelme.

A javak azon köre, melyre a szerzeményi közösség kiterjed, általában véve a következő elemeket foglalja magában: a házasfelek külön vagy közös munkásságának s szerzői tevékenységének gyümölcseit; mindkettőjük különvagyonának hasznait és jövedelmeit s azokat az ajándékokat, melyeket bármelyikök is, tekintettel az egymással kötött házasságra, kapott.²⁾

¹⁾ V. ö. *Reyscher* id. cz. m. 558. §. 56.—57. lapjain található fejtegetéseit.

²⁾ V. ö. H. *Bierer*: Handbuch des gesammten in Württemberg geltenden Privatrechts. III-ter Band, 16. lap. (Stuttgart 1863.) — *Reyscher*, id. cz. m. 560. §. 60. lap. — *Neubauer* id. cz. m. 104. lap.

Részletesebben tekintve a közös vagyon állagát kitevő javak egyes kategóriáit, közszerzeményieknek tekintendők:

1. Minden javak, melyeket a férj, vagy a feleség a házasság tartama alatt szorgalom és munkásság folytán szerez. Tehát iparüzéssel, hivataloskodással, kézimunkával, ügyességgel, takarékoszággal stb.,¹⁾ valamint azok az ajándékok is, melyeket egyik vagy másik házastárs remuneratorice kapott, teljesített szolgálata fejében. (Pld. ha az ügyvédnek cliense rendkívüli ajándékot is ad, költségen felül.)

Az 1. pont alá tartoznak: *a*) a különvagyonból huzott polgári és természetes gyümölcsök. Ha a behozott — külön — vagyonban már a házasságkötéskor megmunkált (bevetett) föld volt, a termények a közszerzeménybe esnek ugyan, de értékük a különvagyon majdani kiadásakor ehhez hozzászámítandó;²⁾ *b*) a behozott — külön — vagyonban eszközölt minden javítás, befektetés, amennyiben értéknövekvést képez és a házastárs munkásságának eredménye. Azonban csak értéke és nem állaga szerint. A beruházások t. i. a különvagyon kiadásakor az illető házastárs tulajdonaként nem jutnak a közszerzeménybe, s csak a megfelelő érték megy át a felosztandó közös vagyoni tömegbe. Pld. ha a férj behozott házát a házastárs 4000 frt költséggel a házasság alatt emeletre építették; az emelet tulajdonosa a férj lesz, mert az mint *accessio* a földhöz sorsát követi. A 4000 frt költséggel azonban a férj adása a közszerzeménynek, s így ez az ő részébe beszámíttatik;³⁾ *c*) a házasság folyamán eszközölt minden visszteherrel járó szerzés eredménye, tekintet nélkül arra, hogy a szerzésre milyen külön vagy közszerzeményi javak fordítottak-e, s hogy a szerzés melyik házastárstól ered. A szerzésre fordított

¹⁾ Landrecht IV. R. 7. tit. 2. §. 3. §.

²⁾ *Reyscher* id. cz. m. 560. §. 60. lap.

³⁾ Landrecht IV. R. 4. cz. 6—7. §§. V. ö. *Bierer* id. cz. m. 228. §. 20. lap. 11. ízet I. alatt.

különvagyonnak azonban, a fölhasznált érték a leszámolás-kor megtérítendő.¹⁾ Hasonló szempont alá esnek a házasság folyamán újonnan elhelyezett tőkék, azzal a különbséggel, hogy a különvagyon elhelyezett tőkéi a különvagyoni jellegüket továbbra is megtartják s nem válnak közszerzeményiekké.

Közszerzeményi vagyont képeznek továbbá:

2. a közszerzemény használatából szerzett újabb javak, s egyáltalában a közösnek minden növedéke;

3. a nászajándékok — Hochzeitsgeschenke — akár a házasságkötés előtt adattak, akár azután. Ide számíttatnak nemkülönben egyéb lucrative kapott adományok is, pld. a gyermekágyi ajándék stb.²⁾;

4. a házaspár valamelyikét idegen vagyon felett megillető haszonélvezetnek hozadéka (Ertrag der Nutzniessung). E hozadékok létrejövetelére t. i. rendszerint a jogosított fél munkája, közreműködése szükséges. Ha azonban ily közreműködésre szükség nincs, a haszonélvezet jövedelmei, éppen úgy, mint maga a haszonélvezeti jog: a különvagyonhoz tartoznak.³⁾ Végre

5. valamelyik házaspár különvagyonának eladása folytán az eladási árral újonnan szerzett dolog az 1. c) szerint; kivéve azt az esetet, mikor eleve kikötöttet, miszerint az új szerzemény az eladott helyére lépjen.⁴⁾

Az 1—5. alatt felsorolt elemekből összealakult közszerzeményi vagyonnal szemben áll a két házaspár különvagyona, melybe minden oly javak besorozandók, melyeket a fenti kategóriák egyike sem foglal magában. A Landrecht általános — megjelölése szerint a különvagyon a következőkből áll: „von des Mannes zugebracht oder von seiner Linien her

¹⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 7. §.

²⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 5. §. — III. r. 7. cz. 2. §.

³⁾ V. ö. Reyscher, id. cz. m. 560. §. 60. lap. — Bierer, id. cz. m. 288. §. 19. lap.

⁴⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 7. §.

ererbtem oder ihme sonsten verschafftem Gut¹⁾ és — „von des Weibs zugebrachtem Heurathgut oder demjhenigen so sie neben dem Heurathgut in andere Weg gehabt oder von ihrer Linien her ererbt, oder ihr sonsten zugefallen.“²⁾

Ide tartoznak tehát:

1. Minden vagyon, ingó és ingatlan, a mijők csak van a házasselekeknek akkor, midőn a házasságot kötik, (Beibringen in engeren Sinn) és a kiházásitási javak (Aussteuer);

2. a különvagyonnak surrogatumai, még pedig oly értelemben, hogy a mi növedéknek tekinthető, állaga szerint különvagyon marad, de értéke a közszerzemény javára számít. Különvagyon eladási árával szerzett javak közszerzeményiek állaguk szerint, de értékük a különvagyonnak megtérítendő. Ahhoz, hogy az ilyen új szerzemény állaga s s értéke szerint is különvagyon legyen, előzetes szerződéses kikötés szükséges. Különvagyonná lesz azonban, ha csak kicserélés esete forog fenn, sőt akkor is, ha az eladott helyebe egy teljesen hasonló vétetik.³⁾ A surrogatum netaláni érték-többlete azonban a közösség javára iródik.

3. Különvagyon továbbá minden olyan házasságalatti szerzemény, melyet maguk a házasselekek tesznek szerződésileg valamelyikük különvagyonává.⁴⁾ Ha ilyen esetben a kérdéses szerzeményre a közös vagyont vagy a másik fél különvagyonát fordították, az a fél, ki nyert, megfelelő megtérítéssel tartozik. Azután:

4. különvagyont képez a különjavaknak minden oly értéknövekvése, mely nem a házasselekek erre irányzott tevékenysége, hanem véletlen vagy a gazdasági conjuncturák javulása folytán állott be. Hasonló szempont alá esik az alluvio és a talált kincs esete.

¹⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 6. §.

²⁾ Ugyanott 7. §.

³⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 6—7. §§.

⁴⁾ Egy 1825. május 21-én kelt rendelet (27. §.) alapján. (V. ö. *Bierer* id. cz. m. 288. §. 21. lap. 11. jzt. II. pont.)

5. A különvagyonhoz számíttatik minden oly szerzemény, mely a házasság tartama alatt kelt ugyan, de még házasság előtt kötött jogügyleten nyugszik. Így a különvagyon javára szól az az ítélet, mely egy házasság előtt megindított pert dönt el; vagy ha a házasság előtt kötött ügylet *conditio causalishoz* volt kötve, s a feltétel teljesülése a házasság idejére esik; mig, ha a feltétel teljesüléséhez a másik házastfél közreműködése is szükséges (*conditio potestativa*): a házasságelőtti jogalap daczára, a szerzemény a közösséget fogja illetni. Végre:

6. különvagyonhoz tartozik az is, a mit a házastfelek valamelyike örökösödés, hagyomány útján kap. Különleges intézkedésképpen ide sorolja a württembergi jog a menyasszonynak, az eljegyzéskor adott ajándékokat (*arrha sponsalitia*), melyek ép ezért a nászajándékoktól jól megkülönböztetendők.¹⁾

3. §.

A szerzeményi közösség alatti kezelési és rendelkezési jog. Házasélettel járó terhek viselése és az adósságkérdés.

A házastfelek vagyonának a házasság alatti sorsára nézve szabályul szolgál, hogy mindenik fél tulajdonosa marad a maga különvagyonának.²⁾ S mivel a nő különvagyon az alább kifejtendő keretek között a férj kezelése alá kerül, a házasságkötés alkalmával mindkét fél különvagyonáról részletes leltárt kell felvenni. Ez a leltár s az abban foglalt becslés nem jelenti azt, hogy a különjavak ezzel a közszerzeménybe jutottak volna s értékük csak a majdani visszatérítés céljából állapíttatik meg, hanem arra szolgál, hogy biztos alapot

¹⁾ Némelyek szerint a 6. pont alá esnék a lottónyeremény is. Kétes, mert a szerzési czim visszteherrel járó (*emptio spei*), kivéve, ha a lottó-sorsjegy ajándék volt.

²⁾ Landrecht III. r. 7. cz. 3. §.

nyújtson a nőnek akkorra, midőn a különvagyon a közösség felbomlásával a férj kezelése alól kikerül. Ép ezért szükséges, hogy a leltár a házasság folyamán is folytattassék, s a különvagyon mindennemű változásait pontosan feltüntesse.¹⁾

Egyébiránt a württembergi jog minden vonalon a férji kezelést érvényesíti. Ehhez képest a férj administratív jogosítványai a következők:

1. Korlátlanul kezeli és igazgatja a férj saját különvagyont, melynek tetszésszerű elidegenítésében, megterhelésében senkinek — nevezetesen nejének — beleegyezéséhez kötve nincsen.

2. Kezeli a felesége összes javait. A nő ez okon még ingóságai felett sem rendelkezhet a nélkül, hogy ehhez, férjének esetenként kikérendő beleegyezésére ne volna szüksége. Az ingatlan női javak tekintetében azonban a férj korlátozva van annyiban, hogy azokat csak úgy idegenitheti el és terhelheti meg, ha felesége hozzájárulását kinyerte.²⁾ Kivételt a női javak feletti rendelkezési jog alól csak azon javak képeznek, melyeket a nő szerződésileg a maga dispositioja számára tartott fenn; — az u. n. *bona receptitia* — Spillgelder.

3. Kezeli végre a férj a közszerzeményi javakat is, még pedig éppen oly korlátlan joggal, mint saját különvagyont.³⁾

Ugy a közszerzeményi, mint a női javak tekintetében, a kezelésben a férj legalább oly gondosságot tartozik tanusítani, mint saját vagyoni ügyeiben, s ily terjedelemben kezeléseért felelős.⁴⁾

A fentiekhez képest a nőt megillető jogosítványok köre igen szűkre szorul. Szerződéses kikötéssel vagyona egy része felett biztosithatja ugyan a független dispositio jogát, ha azonban ezt nem teszi, saját külön javai tekintetében sem

¹⁾ Landrecht IV. r. tit. 3. 1. §. *Reyscher* id. cz. m. 561. §. 63. l.

²⁾ *Landrecht* III. r. 7. cz. 3. §.

³⁾ U. ott; *Reyscher* id. cz. m. 561. §. 63. lap.

⁴⁾ *Bierer* id. cz. m. 288. §. 16. lap.

tarthat egyébre számot, mint hogy a mennyiben azok ingatlanok, az ő beleegyezése nélkül el ne idegeníttessenek. Ha pedig a nő mégis köt ügyleteket saját nevében és javai tárgyában, azok jogérvényeseknek a férjjel, magával a szerződő nővel s örököseivel szemben is csak akkor tekinthetők, ha a férj előleges vagy utólagos beleegyezése az ügyletet mintegy sanctionálta.

Szabad mozgása és rendelkezési joga van azonban a nőnek a „Schlüsselgewalt“ körén belől, hol a háztartás és házvezetés érdekében kelt ügyleteivel, férjére nézve is kötelező hatályal intézkedhetik.¹⁾

Megilletik az asszonyt ezenkívül az u. n. „női szabadság-jogok“, melyekkel a württembergi szokás és gyakorlat, kedvezőtlenebb helyzetét mintegy megcorrigálni akarta. Ezekről azonban a későbbiekben szólunk.

A házasélettel járó terhekre nézve alapelvül szolgál a württembergi jogban, hogy azokat a közszerzeményi vagyon viseli, s a mennyiben ez elegendő nem volna, subsidiarice mindkét fél különvagyona is szavatol értük egyenlő arányban.²⁾

E házassági terhekhez pedig fogalmilag véve mindaz hozzászámítandó, ami a házaséletből származó s a házasélet javára szolgáló kötelezettségek teljesítéséből áll elő. Ez értelemben, mint házaséleti terhek szerepelnek a következők:

1. Az életszükségleti kiadások, melyek közé nemcsak a mindennapi szükséglet fedezésére szolgálókat kell számítanunk, hanem a tisztességes, polgári álláshoz mért életmóddal járókat, gyógyítási költségeket, ruházati, táplálkozási stb. költségeket is.

2. A gyermekek táplálására, ruházatára, neveltetésére szükséges költségek. Ha a gyermekek nem közösek, ellátásuk és neveltetésükről az a házasság fél tartozik különvagyonával gondoskodni, aki őket a házasságba hozta. Megjegyzendő, hogy ha a nem közös gyermekeknek külön vagyona van,

¹⁾ *Reyscher* u. ott.

²⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 2. 6—8. §§.

melynek haszonélvezete szülői jogon az illető házastársé és e haszonélvezet értéke körülbelül egyenlő a gyermek neveltetési költségeivel; mert a haszonélvezet a közszerzemény javára szól, a neveltetési költségek is ily esetben a közszerzeményt terhelik. Ha a nem közös gyermek saját maga huzza vagyonának haszonélvezetét, akkor ellátási és neveltetési költségeit ő viseli. Elégtelenség esetén a nem közös gyermek szülője viseli e terheket különvagyonával. Ez utolsó pontra nézve vita áll fenn; némelyek szerint ugyanis a közszerzemény lévén hivatva a teher viselésre,¹⁾ ám az újabb gyakorlat és tulnyomó nézet az előbbi felfogás mellett harczol.²⁾

3. Az „eheliche Last“ kategóriába tartozik továbbá a gyermekek — lányok és fiuk — kiházasítása.³⁾ (Ausstattung.) Ha a kiházasítandó gyermeknek magának is van vagyona, úgy a kiházasítás nem a közszerzeményből, de abból fedezendő.⁴⁾ Kétség esetén erre vélelem is áll fönn.⁵⁾ A gyermek kiházasítás iránti igénye csak azon esetben esik el, ha szülői házasságkötésébe alapos oknál fogva nem egyeztek bele, sőt az ellen tiltakoztak is.⁶⁾ Korábbi házasságból való gyermek kiházasítása szülőjének különvagyonát terheli.

4. Mindazon kiadások, melyek a végre szükségesek, hogy a házasfelek bármelyike is szerzői tevékenységet fejthessen ki. Tehát így pld. az iparüzéshez szükséges tárgyak, eszközök beszerzése, hivatalhoz jutás költségei stb., mert ezek mind a házas élet és a közösség javára szolgálnak.⁷⁾

5. A férjnek oly kötelezettségei, melyek közpolgári terheknek tekintethetők. (Adók, illetékek stb.)⁸⁾

¹⁾ Így pld. *Reyscher* id. cz. m. 562. §. 65—66. lap. t. ö.

²⁾ V. ö. *Bierer* id. cz. m. 228. §. 22—23. lap. 11. jzt.

³⁾ Landrecht IV. r. 13. cz. 5. §.

⁴⁾ Landrecht IV. r. 13. cz. 2. §.

⁵⁾ Landrecht IV. r. 13. cz. 1. §.

⁶⁾ Landrecht IV. r. 13. cz. 6. §.

⁷⁾ Landrecht IV. r. 13. cz. 2. §.

⁸⁾ *Bierer* id. cz. m. 228. §. 24. l. 11. jzet.

6. A közszerzeményi javak fentartására, javítására tett szükséges és hasznos kiadások, sőt a fényüzések is.¹⁾

7. A behozott — külön — javak fentartására és hasznahajtó képességének biztosítására, emelésére tett kiadások, mert a külön vagyon jövedelmei a közszerzeményt illetvén, e kiadások is a közszerzemény érdekeit szolgálják.²⁾

8. Közösén tett ajándékozások.³⁾

9. A közszerzeményt érő minden károsodás, akármelyik fél is okozta azt.⁴⁾

10. Megkárosított vagy megcsonkított különvagyon a közösség pótolni tartozik, ha a kár a közös használat okán következett be vagy valamely közösségi kötelezettségnek a különvagyon tett eleget.⁵⁾ Végül

11. a házasság előtt kelt adósságok kamatai, a mennyiben az adós, de közös használatban álló különvagyon közszerzeményt illető haszonélvezete a kamatok fedezésére elegendő.⁶⁾

Az 1—11. alatt elősorolt kiadások tehát a közszerzeményi vagyon állandó terhei s egyuttal azon határok megjelölésére is szolgálnak, melyeken túl a felek külön költségei kezdődnek. Az adott felsoroláshoz képest külön költsége a házasság felnevelésének, ha saját egyoldalu hibája folytán kártérítési fizetésében elmarasztaltatik, büntetéspénzt fizet;⁷⁾ vagy korábbi házasságából való gyermekének ellátásáról s nevelteséről gondoskodik, vagy azt kiházasítja; avagy ha rokonait, szülőit segíyezi, egyoldalu ajándékozásokat tesz;⁸⁾ kezességből

¹⁾ V. ö. *Bierer* u. ott. *Reyscher* id. cz. m. 562. §. 66. lap.

²⁾ V. ö. *Reyscher*, *Bierer* u. ott.

³⁾ *Reyscher* id. m. u. ott.

⁴⁾ *Bierer* id. m. u. ott.

⁵⁾ Hogy a különvagyon „Abnützung“-ja házassági czélok érdekében történt, kétség esetén vélelem tárgya. — V. ö. *Bierer* id. cz. m. 226. l. 25. l. 11. jzet.

⁶⁾ V. ö. *Bierer* és *Reyscher* id. cz. m. u. ott.

⁷⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 3. §. 9. §§.

⁸⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 4. §. „Durch sein selbs Freygebigkeit.“

származó fizetési kötelezettséget teljesít, külön költség, továbbá saját temetésének költsége is, mert halála pillanatában a közösség már megszűntnek tekintendő stb.

A házassági terhekkel kapcsolatos adóssági kérdés rendezése a következő: a közös és külön adósságok éles megkülönböztetésének szükségéhez képest közösöknek tekintetnek (eheliche Schulden, Gesellschafts- oder Socialschulden) mindazok, melyeknek felvállalása házassági czélok érdekében történt. Ilyenek:

1. a férj által kezelési jogosultsága alapján contrahált valamennyi adóssági kötelezettség. Ezek mind úgy tekintendők praesumptió juris révén, mint melyek „für eheliche Zwecke“ jöttek létre s e vélelmet a nőnek csak világos pazarlás esetén lehet megdöntenie.¹⁾

2. A nőnek ilyen adósságokat nem szabad csinálnia, kivéve ha a férje esetről-esetre fölhatalmazást adott, vagy ha a nő Schlüsselgewaltja körében járt el, vagy végre, ha a kötelezettség bebizonyíthatólag „zum ehelichen Besten“ szolgált.

3. Közös adósság, tekintet nélkül egyébkénti természetére az is, a mit a házasfelek „közösen“ vállaltak. (Ketten írják alá az adós levelet.)

4. Közös adósság származik végül a közösen elkövetett bűncselekvényből vagy vétségéből.

A közös adósságért a közszerzeményi vagyon a felelős, ennek elégtelensége esetén arányosan a két fél különvagyonára is.²⁾

Külön adósságok: a házasfelek házasságelőtti időből származó összes adósságai; a házasság folyamán nem házassági czélra contrahált adósságok; továbbá olyanok, melyek valamelyik fél külön vagyonának oly mérvű javítása végett

¹⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 3. §.

²⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 2. 6—8. §§. — V. ö. továbbá *Reyscher* id. cz. m. 564. §. 68—69 l. — *Bierer* id. cz. m. 228. §. 27. lap. 11. jzet.

keletkeztek, mely javítások messze felülmulják a meglevő vagyon jövedelmezőségének biztosítását és állandósítását, végre játékadósságok, ex delicto származó kötelmek, kártérítésben való elmarasztalások, stb.¹⁾

4. §.

Az ugynevezett „női szabadságjogok.”

Azon elvnel fogva, hogy a házassági terhek és a közös-adósságok fedezésére subsidiarice a házaspár különvagyona is igénybe veendő, következik, hogy a közszerzemény elégtelensége esetén valamelyik fél a maga különvagyonából esetekhez képest sokat veszíthet. Ez a veszteség nem maradhat a különvagyonon, mert voltakép a közszerzemény vesztesége s ezért az, a szerzeményi közösség felbomlásakor a szenvedett különvagyonnak megtérítendő, mely úgy áll szemben ilyenkor a közszerzeményi massával, mint hitelező. A közszerzemény e vesztesége az u. n. „eheliche Einbusse.”

A közszerzemény s általában az egész vagyon kezelése és igazgatása, mint láttuk, a férj kezében van. Esetek szerint már most nagy méltánytalanság volna a nőre nézve, ha a szerzeményi közösség felbomlásakor ezt az Einbusse-t felelő részben viselni tartoznék, holott az talán csak a férj kevésbbé gondos és takarékos administratioja folytán allott elő. A mig pedig a közszerzemény összes adósságai törlesztve nincsenek, tiszta közszerzemény sem létezik, s így a törlesztésre nem elegendő közszerzemény esetén a különjavak subsidiarius felelőssége a nőnek könnyen váratlan károsodást okozhat.

Az előadott méltányossági indokok fejlesztették ki szokás-jogilag a „női szabadságjogok” intézményét,²⁾ mely arra van hivatva, hogy a nő érdekeit e részben valamennyire biztosítsa, s helyreállítsa az egyensúlyt a férj tultengő vagyon-

¹⁾ *Reyscher* id. cz. m. 565. §. 70—71. lap.

²⁾ *V. ö. Bierer* id. cz. m. 228. §. 30. lap. 11. jegyzet. IV. p.

igazgatási joga és a nő e tekintetben szinte jogtalan helyzete között.

A női szabadságjogok (Weibliche Freiheiten) egyébként egy lemondási jogot jelentenek. Azaz, ha az asszony, mint a szerzeményi közösség tagja, menekülni akar azon kötelezettségtől, mely az Einbusse felerészben való hordozásában áll, megteheti, ha minden névvel nevezendő közszerzeményi igényéről eleve lemond. (Verzicht auf die Errungenschaft). E lemondási jog igénybevételének feltételei a következők:

Legyen tiszta vesztesség, még pedig olyan, „welche von der Frau nicht mitverschuldet ist.“ Helyt foghat a szerzeményi közösség minden felbomlási eseténél, ezenkívül akkor is, ha a férj csődbe jut, vagy ijesztően pazarló életmódot folytat. Igénybe vehetik a „női szabadságjogok“-at a nő örökösei is, föltéve, hogy a nő a jog igénybevételét részük-ről végrendeletileg ki nem zárta.

A női szabadságjogok érvényesítése csak akkor nincsen megengedve, ha a vagyon tönkrejuttatásában rossz háztartás vagy pazarlás miatt a nő is részes,¹⁾ vagy ha a bukás közös szerencsétlenségből származtatható. Továbbá, ha a nő e jogosítványáról előre lemondott; ha férje csődje esetében annak vagyonából valamit előre kivett és ha férjének hagyatékát örökösként elfogadta.²⁾

Nem illeti meg a közszerzeményről való lemondási jog s ezzel együtt az „eheliche Einbusse“ alól való menekülés azt a nőt, ki férjével együtt kereskedelmi üzletet folytatott.³⁾

A női szabadságjogokra való bíróság előtti, megfelelő alakban történt hivatkozásnak egyébként az a hatálya, hogy az egész közszerzemény a férjre, illetőleg örököseire száll, a közös adósságokért való felelősség alól azonban a nő teljesen

¹⁾ Landrecht. I. r. 76. cz. 9. §. „— so ferr sie anderst an ihres Manns Verderben ohnschuldig, welcher wir zu unserer Amptleut und Gericht Erkenntnuss stellen.“ (Reyscher, id. cz. m. 568. §. 76. lap.)

²⁾ V. ö. u. ott. — Bierer, id. cz. m. 288. §. 30. lap.)

³⁾ V. ö. Neubauer, id. cz. m. 121. lap.

szabadul s a házasság alatt különvagyonán szenvedett és a közszerzemény javára szolgált veszteségeinek megtérítését követelheti.¹⁾ Ez általános szabály alól kivételek is állanak fenn. Még pedig, ha a nő valamely kötelezettségbe önállóan ment bele férjével együtt, az adóslevelet aláírta vagy ép mint kezes személyesen kötötte le magát. Előbbi esetben az adósság fél részben, utóbbi esetben egészen is terheli őt, föltéve természetesen, hogy a férj vagyona a kellő kielégítésre alapot nem nyújt. Kivétel áll fenn továbbá az oly adósságok tekintetében is, melyeket ugyan egyedül a férj contrahált, de azok tisztán és kizárólag csak a nő érdekében állottak elő s a nő javára szolgáltak.²⁾

5. §.

A szerzeményi közösség felbomlása.

A szerzeményi közösség felbomlásának legközönségesebb esete a házasság megszűnése, vagy azért, mert a házaspár elvált, vagy, mert egyikük meghalt. Ezenkívül azonban felbomlási okot képez az is, ha a nő szabadságjogaira hivatkozva, a közszerzeményben való részesedéséről lemond, aminek rendes esete a férj csődje szokott lenni.

1) 1828. május 21-én törv. 68. Art.: „Wenn eine in der Errungenschaftsgesellschaft lebende Ehefrau auf ihren Antheil an der Errungenschaft verzichtet, so wird das in der Ehe erworbene gesellschaftliche Vermögen zu der allgemeinen Masse des Ehemanns gezogen und die Socialgläubiger haben bei der letzteren nicht nur das Ganze zu fordern, sondern auch wegen des Ganzen ihre dinglichen und persönlichen Vorzugsrechte geltend zu machen; vorbehaltlich übrigens der besonderen Ansprüche des Gläubigers an das Vermögen der Frau, wenn diese mit ihrem Ehemann für eine Schuld sich vertragsmässig verbindlich gemacht hat, wo sodann gleichfalls das Ganze zunächst an die Masse des Mannes zu verweisen ist.“ *Reyscher*, id. cz. m. 569. §. 79. l. 1. jegyzet.

2) V. ö. *Bierer*, id. cz. m. 228. §. 30. lap. — *Reyscher*, id. cz. m. 569. §. 78—79. lap.

Felbomlik továbbá a szerzeményi közösség, ha erre nézve a házasfelek szerződésileg megállapodnak és végre bármelyikük csődje következtében.¹⁾

A szerzeményi közösség felbomlása fölveti a leszámolás végrehajtásának szükségét. (Auseinandersetzung.) Történik ez olyformán, hogy először ami még természetben meg van a házasfelek behozott vagyonából: kivétetik. Ha kétes, hogy valami külön vagy közös jellegű-e, vélelem alapján a kérdés a közszerzemény javára döntendő el.²⁾ Amennyiben a különjavak részben vagy egyáltalában nem volnának már meg, a közszerzeményből helyrepótlandók, de csak akkor, ha ennek törvény értelmében helye lehet. A közszerzemény t. i. csak úgy válik a felek különvagyonának adósává, ha a különvagyon a közösbe beruháztatott vagy házassági célokból költetett volna el, mindkét esetben értékmegtérítésnek lévén helye, mert előbbiben a közszerzemény a beruházással gazdagodott, utóbbiban pedig a közszerzemény feladatát a különvagyon töltötte be.³⁾

Egyébíránt a különvagyon megtérítés iránti igényei egy sorba esnek a közösség felbomlásakor még fennálló adósságokkal. Ezek az adósságok, amennyiben közösek (eheliche Schulden), az „eheliche Einbusse“-t teszik ki, s mig kielégítve nincsenek, addig közszerzeményről nem lehet szó. A kipótlás, illetőleg megtérítés azon érték szerint történik, amily értéke volt a különvagyonnak akkor, mikor a megtérítettése iránti kötelezettség létrejött. Ha tehát a nő behozott vagyonában volt egy 10.000 frt értékű ház, mely a házasság folyamán, a házaselet parancsolta cél és szükségszerűségből, 2000 frt veszteséggel, 8000 frtért eladatott, ez esetben a nő a közösség megszűnésekor, mert az „Einbusse“-nak csak felét tartozik viselni, 1000 frt megtérítését követelheti.⁴⁾

¹⁾ V. ö. *Bierer* id. cz. m. 228. §. 31—32. lap.

²⁾ *Bierer* id. cz. m. 228. §. 32. lap.

³⁾ Landrecht IV. r. 3. cz. 4—7. §§.

⁴⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 6—8. §§.

A fennálló közös adósságok szintén a közszerzeményből fizetendőek ki, s csak ennek elégtelensége esetén nyulhatnak a hitelezők a felek különvagyonához. A két különvagyonat a közösből ki nem elégített követelések azonban szintén csak fele-felerészben terhelik, s így, ha valamelyik fél különvagyonra oly kevés, hogy a fél rész kielégítésére sem volna elegendő vagy egyáltalában a felek egyikének különvagyonra nincs is, a másik házastfél nagyobb teherhordozásra nem kényszeríthető.¹⁾

Egyébként, hogy valamely adósság közös volt-e vagy nem, a hitelező tartozik bizonyítani. Bizonyítási eszközül vagy a felek beismerése, vagy annak kimutatása is szolgálhat, hogy a kötelezettség elvállalása a közös vagyon érdekében történt, vagy annak javára fordított.

A jelzett következmények különbség nélkül állanak be, akár halál, elválás vagy szerződéses megállapodás (új házassági szerződés kötése), akár a női szabadságjogok igénybevétele folytán következett be a szerzeményi közösség felbomlása. Utóbbi esetben azonban, ha a nő, szabadságjogainak gyakorlatba vétele után, javait továbbra is férje kezén hagyja, a szerzeményi közösség ennek alapján ismét feléled.²⁾

Ha a leszámolás eredményeképpen maradt volna tiszta közszerzemény és a házasság s vele együtt a szerzeményi közösség is, valamelyik fél halála okán szűnt meg, a közszerzeményben való osztozkodás mértékére és módjára, valamint az elhunyt hagyatékának sorsára nézve, a württembergi jogban is befolyása van annak a körülménynek, hogy a házasságból maradtak-e gyermekek vagy nem.

Ha nem, úgy miként a veszteség, a közszerzemény is két egyenlő részben száll a túlélő hitvesre és az elhunyt örököseire. Ezenkívül a túlélőt megilletik osztályon kívül az elhunyt ingóinak bizonyos része, az egyéb hagyaték fele részéig statutoria portiókép tulajdonjog, ha a vele konkuráló

¹⁾ *Bierer* id. cz. m. 228. §. 28—29. lap.

²⁾ *V. ö. Reyscher* id. cz. m. 571. §. 81. lap.

oldalrokonok legalább a tizedik fokon belől állanak; míg ha ennél is távolabbiak, az egész hagyaték a túlélőé. Minden esetben övé azonban az esetleg az örökösöknek jutott javak életfogytiglani haszonélvezete.¹⁾

Gyermekekkel megáldott házasság esetében némileg más-ként alakul a helyzet. A közszerzemény és veszteség itt is egyenlő fele-felerészekben oszlik, a túlélőnek azonban a hagyatékból egy gyermekkel szemben csak egy harmadrészre, több gyermekkel szemben pedig egy gyermekrészt van igénye.²⁾ E statutaria portio $\frac{2}{3}$ -ad részét a házastárs végrendeletileg el is vonhatja. Az örökrészek a házastárs elhunytával mindjárt kijelölendők; tényleges osztásra azonban csak a túlélő házastárs halálával vagy haszonélvezeti joga pazarlás miatti elvesztésével kerül a sor.³⁾

III. FEJEZET.

A bajor Landrecht és egyes kisebb német particularis jogok szerzeményi közösségi rendszere.⁴⁾

1. §.

A közszerzeményi és különvagyon (Errungenschaft, Sondergut) fogalma és terjedelme.

Ha a házastársak vagyoni viszonyai a szerzeményi közösség rendszere szerint vannak berendezve, a legelső tünemény,

¹⁾ Landrecht III. r. 7. cz. 2. §. és 16. cz. IV. r. 4. cz. 4., 5. §§. 5. cz. 2. és köv. §§. V. ö továbbá *Neubauer* id. cz. m. 127. lap. — *Reyscher* id. cz. m. 572. §. 83. lap.

²⁾ Landrecht IV. r. 4. cz. 2—5. §§. *Neubauer* id. cz. m. 132. lap.

³⁾ Landrecht IV. r. 5. cz. 8—10. §§. 10. cz. 2. §. — *Neubauer* u. ott. 132. lap.

⁴⁾ A bajor Landrecht jogán kívül, e fejezet során főleg a következő particularis jogokra leszünk tekintettel: Solm grófság, Pfalzi, Mainzi és Katzenellenbogeni Landrechte, továbbá a porosz rajnai jogok közül a Jülich-Berg-i, Kurkölni, Chur-Trier-i, Sponheimi, Rheingrafensteini, Blankenheimi és Hatzfeld-Wildenburgi jogokra stb.

melylyel le kell számolnunk, a házasfelek kezében levő javaknak sajátságos elkülönölése három vagyonkategóriában. E három vagyonkategória folytonos megkülönböztetése legjellemzőbb tulajdonsága, s egyuttal jogi előfeltétele a szerzeményi közösség rendszerének, s abból áll, hogy a férj és a nő különvagyona mellett szerepel egy harmadik massa is, a házasfelek közös vagyona, vagyis a közszerzeményi javak összessége. E három vagyonkategória összetétele és egymáshoz való jogviszonya a legelső kérdés tehát, mit a szóbanforgó német particularis jogok szempontjából is tisztáznunk kell.

A) *A házasfelek különvagyona.*

A szerzeményi közösségnél általában véve s így a szönyegen levő jogokban is a különvagyon fogalma megegyezik azzal a különvagyoni (Sondergut) fogalommal, melyet az eddigiek folyamán többször láttunk. A különvagyon alatt így itt is oly javakat kell érteni, vagy legalább is bizonyos javak oly vonatkozásait, melyek fölött a házasság megkötésének ténye semmi különös befolyást nem gyakorol. Azok megmaradnak érintetlenül annak a házasságnak tulajdonában, a kié azelőtt is voltak, s legfeljebb csak a kezelés joga van úgy szervezve, hogy külsőleg mindkét házassággal bizonyos összefüggésben állanak, pld. a férjnek biztosított administratio által; s különböznek eképpen a fentartott javaktól, hol az illető fél nemcsak a javak feletti önálló és kizárólagos rendelkezést, hanem a házasság alatti hasznok és gyümölcsök élvezetét is házastársától teljesen függetlenül gyakorolja. Egyébként a különvagyon összeállítása a következő:

A *bajor Landrecht* joga szerint a házasfelek különvagyonát képezik mindazon javak, ingók, vagy ingatlanok, melyek a házasságkötéskor már tulajdonukban voltak. Többkevesebb eltéréssel ezek a házasságelőtti javak minden közszerzeményi jogban bele vannak utalva a „Sondergüter“ kategóriájába. Csakhogy mivel mind e jogok nagy része egy

uttal a hozomány és hitbér intézményeit is ismeri, a különjavakra a dotalis rendszer szabályai nyerne alkalmazást, a minek következeképpen a nő különjavi dotalis, paraphernalis és fentartott javak (Receptizgüter) szerint más és más elbánásban részesülnek. A házasságkötéskor birt javak (Einbringen, Illata) némely jogban csakis annyiban maradnak különvagyoni jellegűek, a mennyiben ingatlanokból állanak. Így a „*Jülich-Bergische Landrecht*,¹⁾ *Churkölnische Landrecht*,²⁾ *Chur Trierische*,³⁾ a *Rheingrafenstein-i Landrecht*,⁴⁾ *blankenheimeri*,⁵⁾ *Hatzfeld-Wildenburgi*⁶⁾ Landrechték szerint, míg a behozott vagyonban ingó és ingatlan között mi különbséget sem tesznek azok a jogok, melyek a szerzeményi közösséget ingó közösséggel nem kötik össze. Ez utóbbi állásponton van a fent említett bajor *Landrechten* kívül a *würzburgi* (fränkische) *Landrecht*, *Schweinfurt*, *Castell*, *Bamberg*, *Nürnberg*, *Regensburg*, *Rothenburg* joga, továbbá a *mainzi*, *solmsi* és *württembergi* Landrechték⁷⁾ és végül a *spanheimi* grófság joga is.⁸⁾

Különvagyonot képez a bajor jog szerint, másodszor a

¹⁾ A Landrecht 1555-ből való, s 1556-ban először, 1564-ben másodszor revidiálták. V. ö. különben Dr. *Romeo Maurenbrecher*: „Die Rheinpreussischen Landrechte“ cz. m. megj. *Bonnban* 1830. (I. kötet 268. l.)

²⁾ Rechtsordnung von 1663. nebst Erläuterung von 1767. V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. I. k. 422. l.

³⁾ A Landrecht *Károly Gáspár* érsektől való és 1668-ban készült V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. kötet (Megj. Bonn 1831.) 86. és köv. lapok.

⁴⁾ „Landesordnung des Erlauchtigsten Herrn Carl Magnus Wildgrafen zu Dhaun und Kyburg, Rheingraf zum Stein etc. 1754.“ VIII. Theil. 6. §. V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 300.—303. l.

⁵⁾ „Reichsgräfllich Manderscheider Rechtsordnung 1768.“ Tit. V. 1—4 §. V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 325—452 lap.

⁶⁾ A Landrecht 1607-ből való. V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 451.—452. l.

⁷⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 104.—105. lap.

⁸⁾ „Untergerichtsordnung der hineren Graveschafft Spanheim 1778.“ V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 258. lap.

behozott ingók és ingatlanok resp. ingatlanokon kívül a házassagfeleknek minden házasság tartama alatti lucrativ szerzeménye, tehát az olyan vagyon, mit ajándékozás, örökség, hagyomány útján nyertek.¹⁾²⁾ Ugyanily értelemben rendelkezik a *Hatzfeld-Wildenburgi Landrecht*,³⁾ továbbá a *Churtrieri Landrecht* (VI. tit. 12. §.), mely utóbbi kiveszi azonban a 3-ik idegen személyek (nem szülők vagy nagyszülők) által juttatott ajándékokat, hacsak azok különvagyoni jellegét az ajándékozó ki nem kötötte.

Szintén különböztető állásponton van a *mainzi Landrecht*, a mennyiben az ajándékozások közül csakis a halál esetére szólókat utalja a különvagyon körébe.⁴⁾

A „*Kur-hesseni*“ jogban (Hessen nagyhercezség) az 1795. márczius 2-án kelt s u. n. „*althessische Verordnung*“ alapján a különvagyon alkatelemei: *a)* a házasság alatt örökségkép vagy ajándékozás czimén, utóbbi esetben azonban minden viszontszolgáltatás nélkül, nyert javak; *b)* a házasságkötés előtt vásárolt, bár csak a házasság alatt kifizetett dolgok; *c)* a házassagfelek egymás javára tett ajándékozásai⁵⁾ és *d)* a fentartott javak minden gyümölcse és haszna;⁶⁾ mely utóbbi rendelkezés egyébként a bajor jogban is megvan. A mainzi Landrecht a házassagfelek egymásnak tett ajándéko-

¹⁾ Roth id. cz. m. 348. lap.

²⁾ Ugyanigy a *dithmari Landrecht* (Schleswig-Holsteinban) Art. 25. §. V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 35. lap.

³⁾ *Landrecht* II. r. 19. caput. 26. §. V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 453. lap.

⁴⁾ Landrecht Tit. III. 2. §.: „Gestalten dann alles, was eines und das andere aus zweyen Eheleuten vor ihrem Ehestand an Gütern gehabt, oder auch in stehender Ehe durch Erbschaft, Legaten, *Schenkungen von Todts* wegen, für sich absonderlich erlangt hat, für zugebracht geachtet werden solle.“ (*Bopp*: Beiträge zum Verständnisse der vier mittelhheinischen Landrechte stb. cz. gyűjt. 148. lap. I. rész. Darmstadt 1854.)

⁵⁾ Ugyanezt rendeli a mainzi *Landrecht* tit. III. 6. §. (*Bopp* id. cz. gyűjt. 151. lap.)

⁶⁾ *Neubauer* id. cz. m. 218. lap.

zásain (Standsgemässe Schänkungen) kívül, mely részben a bajor joggal azonos állásponton van, különvagyonná teszi a nászajándékot,¹⁾ (Brautschatz), míg a kurhesseni és bajor jog azt a közös vagyon körébe utalja.²⁾

A különvagyonhoz tartozik önmagától értetődően mindaz, a mit a házassági szerződés tett különvagyonná. A különvagyon elébb elősorolt alkatelemei állagukban változást szenvedhetnek, sőt növekedésük sincs kizárva a szerint, hogy az egyes jogokban a surrogatio elve mennyire érvényesül. Erről azonban csak alább lesz szó, a külön és közös vagyon-tömegek egymáshoz való viszonyánál.

B) *A házasfelek közös vagyona.*

A házasfelek különvagyonával, mely tehát esetleg dotális, esetleg fentartott vagy szabad vagyon is lehet: szemben áll a közszerzeményi massa, mely a tárgyalt délnémet jogokban különböző jogi constructio nollett a vagyonközösséget képviseli.

Ennek a vagyonközösségnek terjedelme a következő:

A *bajor Landrecht*, mely részben a franczia ingóközösség felé hajlik, a szerzeményi közösség dogmatikus korlátain jóval túlhalad, a mennyiben közös vagyonnak veszi:

a) mindkét házasfél különvagyonának összes hasznait, jövedelmeit, még pedig oly értelemben, hogy a mi ezek közül föl nem emésztetett — pld. megtakarított bevételek — közössé válik. A különjavak közül csak azok vannak e szabály alól kivéve, melyek mint fentartottak, teljesen függetlenítetnek a házasság fennállásától; beleesnek azonban a közösségbe a dos-nak jövedelmei;³⁾ közös vagyon továbbá

b) a házasfelek házasság folyamán kifejtett minden testi és szellemi munkájának eredménye, tekintet nélkül arra,

¹⁾ Landrecht tit. III. 4., 6. §§.

²⁾ Lásd 300. lap.

³⁾ Bayr. Landrecht I. 6. 20.

hogy a keresményben, a szerzői munkásságban, mindketten „közösen“ vettek-e részt, vagy csak egyikök. (Egyoldalu szerzés.) Ide tartozik ép e szempont révén a foglalás útján való originarius szerzés is;

c) a házasság folyama alatt történt minden visszteherrel járó szerzés. A lényeges itt az, hogy az ügylet a házasságkötés után keletkezzék. A titulo oneroso szerzés folyamánaképpen a sub modo történt végrendeleti juttatások vagy ajándékozások e szerint szintén a közösségbe utalandók;

d) beleesnek végre a vagyonközösségbe a házasfelek nászajándékai és a „gemein-gemischte Hausfahrniss“ is,¹⁾ mely utóbbi alatt a felek bizonyos behozott ingóságai értendők.²⁾ Itt e pontban megy túl a bajor jog a közszerzeményi rendszer határozmányain, s közeledik az ingóközösség álláspontjához. A *bambergi* jog megengedi, hogy a házasfelek a szerzeményi közösség terjedelmét házassági szerződésben tetszésük szerint megszoríthassák vagy kiterjeszthessék.³⁾

A bajor joghoz hasonlóan a többi délnémet jogok is a „szerzett“ javakban (Errungene-Sachen) construálják a vagyonközösséget azokkal a kisebb jelentőségű eltérésekkel, melyeket pld. a nászajándékokra vonatkozólag a fentebbiekben előre jeleztünk.⁴⁾ Különösen világosan fejezi ki ezt az

¹⁾ Bayr. *Landrecht* I. 6. 19. és 21.

²⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 345–346. lap. — *Neubauer* id. cz. m. 103–104. lap.

³⁾ *Roth* id. cz. m. 346. l. 14. jzet.

⁴⁾ A mainzi *Landrecht* szerint: „Tit. III. §. 3. *Was für errungen zu achten?* „— dasjenige, was zwey Eheleut in Zeiten ihres Ehestandes von der Abnutzung des einen oder ihrer beeden zugebrachten Gütern zurück gelegt, mit Handeln gewonnen, mit Arbeiten oder Diensten erworben und erspahret, und, nach Abzug deren Zeit stehender Ehe contrahirten Passiv-Schulden übrig lassen, für Errungenes gehalten werden.“ (*Bopp* id. cz. gyűjt. 144. l.) Ha a szerzés tisztán egyoldalu, akkor is közös szerzeménynek tekintendő. (*Landrecht* III. 5. §.) — *Solms-i Landrecht* II. rész XXVIII. tit. 3. §.: „So viel dann die Güter belangt, so beyde Eheleut in wehrendem Ehestand mit einander erzeugt, erkaufft, und sammentlich durch ihre Mühe, Arbeit und fleissige Haushaltung

álláspontot a kurhesseni jog alapjául szolgáló 1795. évi rendelet, mely szerint: „— dass hierher alles das Vermögen zu rechnen, welches die Gatten während der Ehe durch Fleiss, Arbeit, Haushaltung und Geschicklichkeit erworben, die während der Ehe gekauften Grundstücke, auch wenn sie später erst bezahlt werden, die Hochzeitsgeschenke, alle während der Ehe fallenden Zinsen, Gefälle und Nutzungen von allen errungenen, zugebrachten, ererbten und geschenkten Gütern; selbst von Lehn-, Erb- und Fideicommissgütern und was durch einen mit Dritten geschlossenen contractus vitalitius gewonnen worden.“¹⁾

Az elősorolt javakban jelentkező közösség kétféle módon válik hatályossá. A jogok némelyike szerint a szerzeményekben már a házasság alatt dologi erejű közösséget eredményez, míg más jogokban a házasság tartama folyamán a vagyonállag hovatarozásán mi változás sem történik, hanem a közösség hatályának kitolásával csak a házasság megszűnésekor oszlik a két fél különvagyonának időközi szaporulata és a különvagyontól független minden egyéb szerzemény kétfelé.

erobert haben —“ (*Bopp* id. cz. m. 38. lap.) — *Pfälzisches Landrecht* Theil IV. 1. §: „— Errungenschaft aber ist alles, was zwey Eheleuth in stehender Ehe, mit ihrer fleissigen Arbeit, fürsichtiger Haushaltung und Geschicklichkeit (über ihr zubringens, ererbts, legirts oder geschenkts) durch Gottes Segen erlangen, erobern oder an sich bringen und dadurch ihr Nahrung bessern.“ (*Bopp*, id. cz. gyűjt. 79. lap.) — Ugyanigy a *dithmari* jog (*Neubauer* id. cz. m. 35. lap.) — *Hatzfeld-Wildenburgi Landrecht* II. r. 19. caput. 26. §: „Vor eroberte oder erworbene Güther werden aber gehalten, die aus der Eheleuth sonderem Fleiss, Mühe, Vorsichtigkeit und guter Haushaltung über dasjenige was sie beyde beysammen gebracht haben —“ (*Maurenbrecher*, id. cz. m. II. köt. 453. lap.) — Hasonló értelemben a *blankenheimer* Landrecht X. tit. 1—17. §§. aprólékos részletezéssel, (*Maurenbrecher*, id. cz. m. II. k. 337—341. l.) *Chur-Trierische Landrecht* VI. tit. 10. §.: „Was in stehender Ehe von einem Ehegatt errungen wird, kommet beyden zu Vortheil und ist pro adquisito zu halten, wann schon in dem Acquisitions-Instrument von einem Ehegatten allein Meldung beschehen.“ (*Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 88. lap.)

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 212. lap.

Az előbbi álláspont az igazi szerzeményi közösséget eredményezi, melynél a közszerzeményi minőség a szerzés pillanatában hozzátapad a szerzemények tárgyát képező javakhoz, s itt érvényesül a férji különvagyon, női különvagyon és szerzeményi vagyon közti éles ellentét, míg az utóbb említett álláspont csak két vagyontömeget, a férj és a nő vagyonát állítja szembe egymással; a házasság felbomlásakor pedig négy vagyonmassával, u. m. férji és női különvagyonnal s férji és női szerzeményekkel számol. (Gemeinschaft des Zugewinnstes.) Ez utóbbi felfogása érvényesül a szerzeményi közösségnek általában véve a bajor particularis jogokban, (kivételével első sorban a bajor Landrechtnek) a hesseni nagyhercezség joggyakorlatában és a régi kurhesseni jogban, az 1795-ös rendelet alapján.¹⁾ Itt is azonban az ingatlan közszerzeményekre nézve a dologi közösség már a házasság folyamán érvényesül, mert azokra nézve mindkét házaspár tkvi bejegyeztetése szükséges lévén, a közöstulajdon esete áll elő. Az előbb említett álláspont, mely a szerzeményeket már a házasság folyama alatt önálló vagyontömegként kezeli, s a közösség legteljesebb dologi hatályosulásának enged utat a bajor *Landrechtben*, továbbá a *bambergi*, *schweinfurti* és *würzburgi*, s a *Nassauban* érvényes *solms-i*, *mainzi* stb. particularis jogokban jut kifejezésre.²⁾³⁾

Egyébiránt, hogy a közös vagyon jogi természete ez utóbb említett jogcsoport szerint miként construalandó, a vélemények eltérők egymástól. Leginkább elterjedt azonban az a nézet, hogy a közösségből származó jogviszonyok megítélésénél a társasági tanok szolgálnak alapul.

¹⁾ A német polg. trvkönyvi javaslat indokolásából. Lásd *Haidlen* id. cz. gyűjt. 284. lap. III. kötet.

²⁾ *Neubauer* id. cz. m. 225. lap. — Indokolás a német ptkv. javaslatához, lásd *Haidlen* id. cz. gyűjt. III. k. 284. lap.

³⁾ Ugyanez az álláspont valósul meg a porosz Allg. Landrecht, a francia Code fölfogásában és a *württembergi* jogban is.

2. §.

A közös és külön vagyon megállapítása és egymáshoz való viszonya.

Akár már a házasság folyamán dologilag hatályosuló, akár oly szerzeményi közösségről van szó, mely csak a házasság megszűnésekor lesz realizálhatóvá: feltétlenül szükséges, hogy a külön vagyon fix megállapítást nyerjen. A különvagyon határozott megállapítása egyuttal a közös vagyon határozottságára is visszahat. A külön és közös tömegek alkatrészeinek felsorolásával in abstracto ugyan mindig megállapítható, hogy mi tartozik az egyik, mi a másik tömeg körébe, a szabály concret esetben való alkalmazása azonban a körülményekhez képest több-kevesebb nehézségbe ütközik. Ezeknek elhárítására a szóbanforgó jogok több modus vivendit szerepeltetnek szabályaik között. Az egyik a közvetett vagy egyenes leltári kényszer, a másik — ha ily leltár nem létezik — egy, s csak az ellenkező bizonyításával megdönthető jogvélelem, míg más oldalról a „res succedit in locum pretii, et pretium in locum rei“ elv különvagyonra való vonatkoztatásával a házasság alatt kelt, de kétes hovatartozású szerzeményekre, esetleges vagyonátváltoztatásokra, s megtérítési kötelezettségekre nézve a surrogatio alkalmazása nyújt segítséget.

A javak különvagyonni vagy közös jellegének megállapításánál e három qualificáló segédeszközre tehát különös tekintettel kell lennünk.

Az első a leltári kényszer, mely a közszerzeményi vélelem felállításával, vagy közvetve, vagy direkt, jogparancs által jelentkezik az egyes jogokban. A leltár fölveendő a házasság megkötésekor mindazon javakról, melyeket a házaspár a házasságban különvagyonképpen magukkal hoznak s jelentősége úgy hatályosul, hogy mindaz, mi a leltárba felvéve nem volt, vagy később a vagyonjegyzék folytonos

evidenciában való tartásával oda be nem vezetett, nem különvagyoni jellegű.¹⁾

A leltárban eképpen nemcsak a házaselek kölcsönös különvagyoni érdeke nyer kielégítést, hanem a hitelezők igényei is biztosítva vannak annyiban, hogy körülményekhez képest biztos utmutatást kapnak a követeléseik fölhajthatásának alávetett javak megállapítása tekintetében²⁾

Ahol a leltár hiányzik vagy egyáltalában a leltározás előírva nincs, a javak külön vagy közös jellegének kérdését a bizonyítás dönti el. Még pedig oly formában, hogy a különvagyoni jelleg bizonyítandó, a bizonyítással nem érintett javakra pedig, vagy a nem sikerült bizonyítás esetén vélelmeztetik, hogy a szóban forgó javak közös vagyoni jellegűek.³⁾ Ez ezen rendszerekben a közszerzemény vélelmezésének elve, mely alkalmazást talál különösen mind ott, hol a közszerzeményi rendszer nem a „Gemeinschaft des Zugewinnstes,” hanem a dologi hatályu közösségben van construálva. Így föllálitja a közszerzemény vélelmét, melylyel szemben csak az ellenkező és sikeres bizonyítás állapithat meg különvagyoni jelleget, a *bajor* Landrecht,⁴⁾ a *Churtrieri* Landrecht,⁵⁾

¹⁾ *Bambergi* Landrecht 4. §. *Schweinfurti*, *Castelli* jogok (*Roth* id. cz. m. 350. lap.) *Katzenelnbogeni*-i Landrecht II. r. I. tit. 4. §. (*Bopp* id. cz. gyűjt. 116. lap. stb.) — A *württembergi* Landrecht a leltár kérdése tekintetében direkt kényszerrel alkalmaz, s ha a felek azt a házasság első 3 hónapjában el nem készítik, hivatalos közegekkel rendeli a leltárt ex officio fölveendőnek.

²⁾ Természetesen a leltár valódi célját nem valósíthatja meg mégsem kellő tökéletességgel, mert, amint *Weber* (id. cz. m. 123–124. lap.) mondja; „Die fortlaufende Evidenterhaltung der Inventurverzeichnisse, ohne gleichwohl den berechtigten Forderungen der Gläubiger nicht ausreichend gedient wäre, ist in der Praxis geradezu nicht durchführbar, und wird da, wo sie jetzt schon vorgeschrieben ist, im Leben einfach nicht befolgt.”

³⁾ V. ö. *Weber* id. cz. m. 122. l. — *Roth* id. cz. m. 350. l. *Neubauer* id. cz. m. 91. lap.

⁴⁾ *Roth* id. cz. m. 350. l. *Neubauer* id. cz. m. 91. lap.

⁵⁾ V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. k. 88. lap.

a *mainzi* Landrecht,¹⁾ sőt a régi *hesseni rendelet* is²⁾ a kurhesseni jogban stb.

Nagy hordereje van a külön és közös vagyontömegek megállapításánál annak, hogy a surrogatio elve mennyiben szolgál a megállapítás folyamán zsinórmértékül. Azon fundamentalis tételnél fogva, mely minden szerzeményi közösségi rendszerben megvan, hogy a házasság tartama alatt eszközölt minden visszterhes ügylet eredménye közszerzeményt létesít: a házasfelek különvagyonából, annak befektetése, értékesítése stb. folytán előállott újabb javakat is közszerzeményeknek kell tekintenünk. Az új szerzeménnyel csonkult különvagyonnak ilyenkor csak a megtérítés iránt van a közösséggel szemben igénye.

Am ez az alapvető tétel, mely a házasság folyamán valamennyi vagyonátváltozást *új szerzeménnyé* teszen, figyelembe véve különösen azt, hogy ez átváltoztatások nem is mindig a házasfelek akaratából állanak be: úgy a gyakorlatban, mint az elméletben igen nagy nehézséget okoz — mert a rendszer alap gondolatával meg nem felelően befolyásolja a házasfelek vagyonának lehető különtartását. A női különvagyon védelme az a kiindulási pont, melyen a vagyon hármas kategorizálása nyugszik, már pedig, ha a biztos egyéni tulajdont a fejtegetett módon sokszor a pusztán véletlen is átváltoztathatja egy, a közösséggel szemben fennálló activ követelési joggá, könnyen veszélyben foroghat a nő érdeke, különösen, ha maga a közös vagyon is adósságokkal küzd, s kielégítési alapra belőle az elvont különjavak fedezhetése céljából semmi sem marad. Ez a visszás következmény, mely a házasság alatti visszterhes szerzés elve és a felek különvagyonának lehetőleg egymástól való függetlenítése iránti törekvés közti ellentétet az előbbi javára dönti el: a

¹⁾ Landrecht tit. III. 4. §. „Ueberhaupt solle alles Vermögen deren Eheleuten vor errungen erachtet werden, bis das es erwiesen werde, was zugebracht sei.“ (*Bopp* id. cz. gyűjt. 151. lap.)

²⁾ *Neubauer* id. cz. m. 218. lap.

surrogationak több-kevesebb intenzivitással való elfogadásában sokszoros módosulást szenvedett. A szóban forgó német jogok egyike sem állt meg mereven a házasságalatti visszerthes szerzés elvének szigorú alkalmazása mellett, hanem utat engedett a surrogatio érvényesülésének is. Így mindenekelőtt a bajor *Landrecht* a res succedit in locum pretii et pretium in locum rei tételt általánosságban elfogadja.¹⁾ Ha t. i. a házasságalatti szerzemény nem a közös vagyon reáfordításával jött létre, az új szerzemény ahhoz a vagyon-tömeghez számít, amelynek erejével a szerzemény létesített. Tehát ekkép a nő különvagyonát képező ingatlan eladási árából vásárolt újabb ingatlan, mint amannak surrogatuma különvagyon marad.²⁾

Hasonló állásponton van a *kürkölni jog*,³⁾ a *Chur Trierische Landrecht*,⁴⁾ a *Hatzfeld-Wildenburgi Landrecht*,⁵⁾ míg egynémely particularis jog szerint kétes, vajjon a behozott vagyon értékesítésével szerzett javak megnyerik-e az illaták jogi természetét. Így a *solmsi jog* szerint — a mint *Bopp* id. cz. gyűjteményében ki van tüntetve, a judicatura álláspontja ingadozó, mely a behozott vagyon értékén szerzett javakat hol a közösségbe utalja, hol pedig surrogatio

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 91. lap.

²⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 350—351. lap.

³⁾ *Landrecht* tit. VI. 11. §. „Was aber durch Abtrieb eines der beyden Ehegatten erworben wird, solches ist nicht unter die acquesten gerechnet; sondern solle dem abtreibenden Ehegatten allein jedoch dergestalten verbleiben, dass dem andern Ehegatten die Halbscheid dess auss gemeinschaftlichen Mitteln dazue verwendeten Pretii nach gebrochenem Ehe-Bett gedeyhe.“ (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 89. lap.)

⁴⁾ *Landrecht* tit. VI. 32. §.: „Wäre auch etwas von eines oder anderen Ehegatts Imöbel Güteren in währendem Ehestand verkaufft und der Kauffschilling wiederum angelegt, solle das darauss erkaufftes Gut als ein Surrogatum deme, oder dessen Erben eigenthumlich verbleiben dessen Gut verkaufft worden.“ (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 104. lap.)

⁵⁾ *Landrecht* 26. §. teljesen egyezőleg a trieri és kölni joggal 3. 4. jzet). (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 453. lap.)

utján fenntartja azoknak különvagyoni jellegét.¹⁾ Hasonlókép vitás a kérdés a *pfalzi* Landrecht szerint; tulnyomó azonban a nézet, hogy a surrogationak ezen jog területén nincsen helye.²⁾ Mintegy közvetítőképpen az irodalomban és gyakorlatban oly felfogások is érvényesültek az egyes particularis jogok területén, hogy a surrogatio csak bizonyos természetű javaknál nyer alkalmazást, melyek e célra különösen is fenntartottak; viszont előfordulnak oly megkülönböztetések is, hogy a különvagyonnal eszközölt csere a különvagyoni jellegét az ujonnan becseréltre megállapítja, az eladási árból való új vásárlás azonban közössé válik, s csak megtérítési igényt alapít a csonkult különvagyon javára.³⁾

A mennyiben a különvagyon kisebbedése vagy rosszabbodása véletlen körülmények folytán áll elő: általában a casus nocet domino elve nyer alkalmazást; viszont véletlen értéknövekvések is (pld. ingatlanok alluvio útján való szaporodása) az illető vagyontömeg javára szolgálnak. A kérdés csak a tekintetben tehető vitássá, hogy a különvagyoni ingatlanoknak a házasság tartama alatt s a kedvező gazdasági conjuncturák folytán bekövetkezett értéknövekvése, a közös vagyonhoz számítandó-e, vagy megmarad szintén különvagyonnak. Egyenes döntést a szóban forgó jogok egyikében sem találunk, de azok egész structurája, s intézkedéseinek szelleme a feleletet mégis határozottan megadja. Ha a véletlen értéksökkenés a különvagyon rovására megy, nem kevésbé annak javára irandó az éppen oly véletlen ténykörülmények előidézte értéknövekvés is. Ez 'az eset pld. ha a különvagyoni ingatlanra vasut épül s ezzel annak értéke megsokszorozódik. Ha tehát a házasság felbomlásakor az ingatlan természetben megvan, megnövekedett értékéhez a közszerzeményi közösségnek semmi köze sincsen. Máskép áll a

¹⁾ Bopp Mittelrheinsche Landrechte stb. cz. id. gyűjt. 38—39. l.

²⁾ V. ö. Wöstenrath, Karl és von Ledenbaur szakvéleményét. Bopp id. cz. gyűjt. 78—80. lapján *) alatt.

³⁾ V. ö. Roth id. cz. m. 351. lap.

dolog, ha az ilyen növekedett értékű különvagyoni ingatlan még a házasság folyamán eladatott. A leszámolásnál, mint annak helyén látni fogjuk, az eladási árban bevett érték-többslet a szerzeményi tömeg javára szolgál s a különvagyoni megtérítés mérve a házasságkötéskori érték, illetőleg az eredeti leltári becslés adatai szerint igazodik.

A külön és közös vagyontömegek megállapításánál végre ez az előbb említett megtérítési kötelezettség is fontos szerepet játszik. A mi a közösséghez számítandó természete szerint, de a felek valamelyikének különvagyonából s annak értéke ráfordításával szereztetett, oda vissza is térítendő és megfordítva. Áll ez a háztartással járó kiadásokra nézve is, melyek a közösségből lévén fedezendő, a különvagyonot nem terhelhetik.¹⁾

A szerzeményi közösség kezdőpontja egybeesik a házasság megkötésének időpontjával. Ettől kezdve lépnek érvénybe avagyontömegek összealkotására fent előadott szabályok.

3. §.

Kezelési és igazgatási jog.

A) A férj intézkedési jogai.

a) *Saját különvagyonra (Sondergut) felett.* A férj kezén lévő mindazon javak tekintetében, melyek az ő behozott különvagyonát alkotják, elenyésző csekély kivétellel az a szabály érvényesül, hogy azoknak a férj korlátlan ura. Bármily terjedelmű kezelési és rendelkezési tényeivel szemben tehát a nő ellenvetéseket nem tehet, sőt a nő bizonyos s a férj különvagyonát esetlegesen terhelő zálogjogai sem képeznek semmi nemű korlátozást a férjre nézve.²⁾ Így különösen kiemelendő, hogy a férj, az ő különvagyoni ingatlanainak elidegenítése

¹⁾ Roth id. cz. m. 351–352. l.

²⁾ V. ö. Roth id. cz. m. 352. l. — Neubauer id. cz. m. 108. l.

tekintetében neje beleegyezéséhez, vagy e beleegyezést pótló valamelyes, más beavatkozási jogához kötve nincs.

Az említett kivételek két kis jelentőségű jogterületen állanak fenn. Így a *blankenheimeri* jog a különvagyon elidegenítéséhez, akár a férjé, akár a nőé lett legyen az, a házasfelek közös egyetértését megkívánja.¹⁾ Hasonlókép a *Castell* grófság Landrechtje (Bajorországban) a férjnek saját különvagyoni ingatlanai tekintetében, a feleség beleegyezése nélkül foganatosított elidegenítései ellen, a nőnek négy héten belül érvényesíthető tiltakozási jogot biztosít.²⁾

b) *A férj jogai a nő különvagyona felett.* Valamennyi német szerzeményi közösségi jognak s így az itt szóban forgó particularis szabályoknak is, közös vonása, hogy a család kezén levő összes vagyont a férj kezeibe helyezik le. Főntebb láttuk, hogy e vagyonösszesség azon részei tekintetében, melyek a férjnek különjavit képezik, minő jogok gyakorlata illeti meg őt; de administrációja alá tartoznak azokon kívül a nő különjavai és a közszerzemény is, különbség csak az adminisztratív jogkör terjedelmében állván fenn.

A nő különjavai feletti férji kezelési jog nem valamely családfői hatalomnak, férji gyámságnak a következménye, hanem előáll abból a joghelyzetből, hogy kifelé az egész családot, minden vagyonnal egyetemben a férj képviseli.³⁾

Közelebbről nézve a férj jogai neje vagyona felett a szerint igazodnak, hogy a kérdéses jogrendszer a hozományi intézményt, s az ezzel együtt járó külön, fentartott és hozományi vagyonkategóriákat mekkora intensivitással olvasztotta magába. Általában véve azonban a birtokbavétel, a rendes

¹⁾ Landesordnung titulus XIII. 7. §. „Kein Ehegatt mag ohne Bewilligung seines Ehegatten die in die *Ehe zugebrachte oder stehender Ehe demselben zugefallene* oder darin von beiden Eheleuten erworbene Erb und grundstückler *verkauffen, beschweren* oder *vergringern*, sondern was dessen vorgenommen würde, soll kraftlos und von Unwerth seyn“. (Ld. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. kötet. 349 lap).

²⁾ *Roth* id. cz. m. 352. lap 3. jegyzet.

³⁾ *Roth* id. cz. m. 353. lap.

kezelés és a törvény előtti képviseleti jog azok a jogositványok, melyek a férjet az asszony különjavi irányában megilletik. A hozományi rendszer következményekép ez alól is mentesítve vannak a szerződésileg fentartott javak, míg a hozományiak a férji haszonélvezet rendesnél tágabb gyakorlatának vannak alárendelve.

A különvagyon tekintetében pedig a jogok nagyobb része különbséget tesz ingók és ingatlanok között. Valamennyire egyaránt vonatkozik a férj kezelési jogának (puszta administratio) függetlensége, de már a női ingatlan javak feletti rendelkezés — tehát elidegenítés, elzálogosítás stb. — a nő beleegyezéséhez van hozzákötve.¹⁾ A német közönséges jognak ezt az álláspontját osztja a *Kür-Trieri Landrecht*,²⁾ a *sponheimi* jog,³⁾ a *rheingrafensteini Landrecht*,⁴⁾ a *blankenheimi*,⁵⁾ a *Hatzfeld-Wildenburgi* jogok, utóbbi még a nő beleegyezése mellett is tiltja a nő behozott ingatlanai feletti szabad rendelkezést,⁶⁾ továbbá a *Hohenzollern-Hechingeni Landesordnung*,⁷⁾ északon a *dithmari Landrecht*,⁸⁾ a *Hessen* nagyhercegségben érvényes 1795. évi u. n. *althessische Ver-*

¹⁾ A porosz *Allg. Landrecht* egyébként azonos álláspontja mellett az ingatlanokkal megfelelő elbánás alá veti a nő vagy ennek örök-hagyója nevén álló tőkéket is, a mennyiben ezeknek elidegenítéséhez, zálogul lekötéséhez valamikép a nő ingatlanainak dologi megterheléséhez is az ő beleegyezését megkívánja.

²⁾ Landrecht VI tit. 31. §. „Bey während der Ehe kann der Mann über die Möbelgüter verordnen —“ — de az ingatlanok felett már nem csakis a nő consensussa mellett. (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. köt. 103—104 lap).

³⁾ V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. m. II. köt. 258. l. 12 jzet.

⁴⁾ V. ö. u. ott. II. köt. 303. lap, 18. jzet.

⁵⁾ Rechts- u. Landesordnung tit. XIII. 7. §. Lásd. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. köt. 332 lap 7 jzet.

⁶⁾ Landrecht II. tit. 6. §. V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. köt. 454. lap, 30. jzet.

⁷⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 24. l. a/. alatt.

⁸⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 35 lap.

ordnung,¹⁾ a *kóburgi jog*²⁾ s számos kisebb bajor statutum és egyéb particularis szabályozás, mint a *castelli*, *memmingeni*, *ulmi* stb. jogok is.³⁾ Mig némely jogokban a férjnek neje különvagyona feletti kezelési és rendelkezési joga még a mondottnál is jobban megszoríttatik, addig — bár nem számít a szóban forgó jogterülethez — a *schleswig-holsteini* porosz tartomány némely helyein érvényes u. n. *fehmarshauseni Landrecht* (1563) a maga szerzeményi közösségi rendszerében a férj jogainak ilyenmő korlátozásából mitsem ismer.⁴⁾

A bajor *Landrecht* s egy pár bajor particularis szabályozás (*bambergi*, *schweinfurti*, *nürnbergi* jogok) a férj rendelkezési jogát a nő különvagyonához tartozó ingók tekintetében is korlátozzák azzal, hogy neje beleegyezésének kikérését a rendelkezés érvényéhez megkövetelik,⁵⁾ sőt a bajor jog megengedi azt is, hogy a férj saját maga megtámadhassa oly intézkedéseit, melyeket a nő különvagyona tekintetében, a consensus kieszközlése nélkül fogatosított.

Hasonló álláspontot foglal el a *mainzi Landrecht* joggyakorlata, a mennyiben a nőnek a beleegyezése nélkül elidegenített különvagyoni ingóságai iránt megtámadási jogot biztosít,⁶⁾ míg a különvagyonhoz tartozó ingatlanok elidegenítése egyenesen törvény erejénél fogva lesz érvénytelen, hacsak 10 év lefolyása alatt az ügylet meg nem támadtatván, az időmulás által jogszerűséget nem nyert.⁷⁾

c) A férj jogai a közszerzeményi vagyon felett. A már az előbbieken említett általános elvnel fogva a közszerzeményi javak, azaz a „vagyonközösség“ adminisztrációja a férj jogositványai közé tartozik. E jogositvány terjedelmére, külö-

¹⁾ V. ö. u. ott. 220. lap.

²⁾ V. ö. u. ott. 248. lap.

³⁾ V. ö. u. ott. 109. lap.

⁴⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 36. lap.

⁵⁾ Bajor *Landrecht* I. 6. tit. 26. §.

⁶⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 110. lap.

⁷⁾ *Mainzi Landrecht* tit. 23. §. 7.

nösen pedig arra nézve, hogy hol és mennyiben megy át az egyszerű kezelés rendelkezési joggá, nagy befolyása van annak a körülménynek, hogy a szerzeményi közösség már a házasság tartama alatt dologi hatálya közösségképp van-e konstruálva, vagy pedig csak mint „Gemeinschaft, des Zuges” szerepel. Előbbi esetben, mely mint láttuk, a *bajor Landrecht* a *solmsi*, *schweinfurti* stb. jogok álláspontja, bármilyen közszerzeményi jószág fölött is az elidegenítés és minden hasonlóan hatékony rendelkezés csak közös megegyezéssel történhetik,¹⁾ mert a dologi hatályu szerzeményi közösség közös tulajdont létesít pro partibus indivisis. Ingatlanok tekintetében a nő részére a telekkönyvi bejegyzés az adminisztrációt gyakorló férjjel szemben kellő biztosítékot nyújt, ha netalán a kezelés határait túllépve, önkényes rendelkezéseket foganatosítana. Az asszonyt ilyenkor megillető reklamatio jogát némely statutaris jogok a közszerzeményi ingóságra is kiterjesztik.²⁾ A *bajor Landrecht* ezenkívül egy vélelmet is állít fel a nő védelméül az esetre, ha valamely jószágról kérdésessé válnék: vajjon a nőt illető közszerzeményhez tartozik-e vagy a paraphernáliákhoz. Nevezetesen a vélelem ilyenkor mindig a paraphernum mellett szól, a mi által a férj csak az ily természetű javakon fennálló jogosítványokat követelheti ki a maga számára.³⁾

A *mainzi* jog szintén dologi hatályu szerzeményi közösséget ismer; ennek ellenére a férj intézkedési jogát a közszerzeményi javakon, hasonlóan a *württembergi* joghoz, teljesen korlátlanná teszi.⁵⁾⁶⁾

¹⁾ Csak a közszerzeményi ingatlanokra nézve áll a *kürtrieri* jogban. (*Landrecht* VI. cz. 31. §. id. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 103—104. lap.) Tisztán mondja ki a szövegben jelzett tételt a *blankenheimeri* Rechts- und Landesordnung tit. XIII. 7. §.

²⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 357. lap.

³⁾ *Landrecht* I. 6. 23. §. 3 p. — V. ö. *Roth* id. cz. m. 356. lap.

⁴⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 110. lap.

⁵⁾ Hasonló állásponton van a *sponheimi* grófság *Gerichtsordnung*-jának gyakorlata. (V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. 258. l. 12. jzet.)

A mondottakkal szemben eltérően van a közszerzemény feletti rendelkezési jog azon jogrendszerekben szabályozva, melyek nem ismerik a dologi hatályu közösséget már a házasság tartama alatt, hanem, mint „Gemeinschaft des Zugewinnstes“ a fentebbiekben már részletezett módon vannak szabályozva. Itt — mint pl. a *kürhesseni* jogban — a házasfelek közszerzeményei a házasság tartama alatt annak tulajdonában állanak, a ki azokat éppen szerezte. A férj tehát teljesen függetlenül s tetszése szerint intézkedik a maga közszerzeményi jellegű szerzeményéről, neje hasonló javai tekintetében azonban csak annyi illeti meg őt, mintha az asszony különvagyónáról volna szó.¹⁾

Az egyébként mindenütt érvényesülő férji kezelési jognak, szükségképi kiegészítő része az a jogositvány, hogy a férj törvény előtt mindenféle vagyont s nejét is képviselhesse.²⁾

B) A nő jogai.

Általában véve a nő jogi helyzetét, a tárgyalt szerzeményi közösségi rendszerekben úgy jellemezhetjük, hogy minden vagyona vonatkozó rendelkezési képessége a férj beleegyezésétől van feltételezve. Különösen áll ez a *bajor Landrecht*re nézve,³⁾ kivételével azonban a szerződésileg

Továbbá a *Hatzfeld-Wildenburgi* Landrecht. (V. ö. u. ott. II. k. 454. l. 30. jzet.); A *rheingrafensteini* Landrecht gyakorlatában a férj a közszerzeményi vagyona² 3-ad részéről intézkedhetik teljesen szabadon. (V. ö. u. ott. II. k. 303. l. 18. jzet.)

¹⁾ Roth id. cz. m. 357 l. — Neubauer id. cz. m. 111. lap.

²⁾ Pld. a *Sponheimi Landrecht* Cap. 31. §. 2.: „Wir wollen das keyne Ehefrau klagen oder antworten möge (nach unser Graveschafft Recht) ohne ihres Ehemans wissen und willen, sonder soll das der Mann thun, der dann ihr rechter Vogt ist, —“ (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 229. lap.)

³⁾ Landrecht I. 6. 27.

fentartott női javaknak, melyek felett kizárólag és korlátlanul csakis neki van joga rendelkezni.¹⁾

A férji consensus köteles kikérése tekintetében az egyes jogok csak a consensus elmulasztásának joghatályában térnek el egymástól. A *bajor Landrecht* gyakorlata következményeképpen a nő férji hozzájárulás nélkül foganatosított ügyletét semmisnek nyilvánítja;²⁾ vonatkozzék az akár közszerzeményi, akár női különjavakra,³⁾ s a semmisséget csak a férj utólagos hallgatagon vagy nyíltan megadott jóváhagyásával tartja elenyésztehetőnek. De tacite megadott jóváhagyásnak tekintí, ha a férj „*a die scientiae*“ számított 5 év alatt az ügyletet meg nem támadja.⁴⁾

Más jogokban, melyek nem mutatnak ily szigorú felfogást, a nő oly ügyletei, melyeket férje tudta s beleegyezése nélkül kötött, csak *relative* semmisek, azaz, megtámadásukra kizárólag a férj és csakis a közösség tartama alatt van jogosítva. Helyesebb is itt megállapodni az ilyen ügyletek joghatályának meghatározásában, mert az egész rendezés azon célja, hogy a férj jogai, az ő kezében egyesült összes javak tekintetében megóvassanak, ezzel már eléggé el van érve.

Ha azonban a nőt, az ismertetett jogrendszerek még saját különvagyonán is megfosztják minden önálló intézkedési jogosultságtól, viszont, mint láttuk, bizonyos esetekben a férj keze is meg van kötve azzal, hogy neje beleegyezését kikérni tartozik. Itt a beleegyezés tetszés szerinti gyakorlásában vagy megtagadásában, tehát egy női jogosítványt kell megállapítanunk, melynek jellege biztosító természetű, s kétségtől a nő többi rendelkezésre álló s hasonló célú eszközei között a leghatékonyabb. A *kürhesseni*,

¹⁾ Ugyanigy általában minden jogban. A *kürhesseni* jogra nézve lásd különösen is *Neubauer* id. cz. gyűjt. 221. lapján.

²⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 112. lap.

³⁾ Ugyanezen álláspontot foglalja el a *blankenheimeri* jog. Tit. XIII; 7. §.

⁴⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 112. lap.

hohenzollern-hectingeni, hatzfeld-wildenburgi, blankenheimi, rheingrafensteini, sponheimi stb. jogok szerint, mint fentebb láttuk a férj, az administratioja alatt álló női különjavakból, a mennyiben azok ingatlanok, feleségének beleegyezése nélkül semmit sem idegeníthet el; a közszerzeményi ingatlanok feletti egyoldalú rendelkezés pedig (t. i. a nő beleegyezésének mellőzésével) szintén több jogban, így a *Kurtrieri Landrechtben*, a régi *hesseni* rendeletben (*Kurhesseni* jog) stb. szintén el van tiltva; előfordul továbbá a szabályozás az a módja is, hogy a férj a közszerzemény kétharmadrészéről szabadon intézkedhetik, ingó s ingatlan közötti különbségre való tekintet nélkül, de a hátralévő $\frac{1}{3}$ -ad részben már felesége beleegyezéséhez van hozzákötve.

A független intézkedhetés kizárásával mindenütt együtt jár okszerűen a nő törvényelőtti képviseltetése a férj által, egyedül az oly férjes nők képezvén ez alól kivételt, kik önálló kereskedelmi vagy ipari üzletet folytatnak az e részben általánosan elfogadott jogelvek alapján.

Nemkülönben szintén ily általánosan elfogadott jogelveken érvényesül minden vonalon az u. n. női „*Schlüsselgewalt*.” A háztartás körében forgó nő jogosítottnak tekintetik, mindazon ügyletek megkötésére és lebonyolítására, melyek a háztartás körét meg nem haladják.¹⁾ Ezek az ügyletek a férjet is kötelezik feltétlenül s mind a közszerzeményi, mind a felek különvagyonára az azokból származó kötelezettségekért felelős.

Bizonyos esetekben az asszonyt rendkívüli rendelkezési jog illeti meg nemcsak a saját vagyona, hanem a közszerzeményi javak tekintetében is. Ha ugyanis a férj akár tartós távollét (pl. bebörtönzés), akár állandó betegség okán gátolva van abban, hogy kezelési és rendelkezési jogait gyakorolhassa, à la „*Ehehafte Noth*“ a nő jár el helyette mindezen teendőkben. E tétel szintén általános jellegű, de különböző

¹⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 357. lap.

mértékben van az egyes jogok szerint megvalósítva. Pl. a *kurhesseni* jogban a régi hesseni rendelet mindjárt hatósági jóváhagyást kívánt meg, mihelyt a nő a rendes kezelés határait valamely jogcselekvénnyel átlépni volt kénytelen;¹⁾ a *castelli* jog ellenben csak az ingatlanok feletti szabad rendelkezést vonta meg az így, mondhatnók „rendkívüli hatáskörben“ eljáró asszonytól.²⁾ Körülbelül ez volt az álláspontja a bajor *Landrecht* gyakorlatának is.³⁾

Az elősoroltakon kívül még egy női jogositvánnyal kell foglalkoznunk, mint utolsóval, s ez az a biztosítási igény, mely férjével szemben őt megilleti. Biztosítási igényt említünk, bár többféle és egymástól lényegesen különböző „igényt“ kell alatta értenünk. Közös szempont alá csak annyiban vonhatók, hogy mindenik egyugyanazon célra irányul, nevezetesen a nő védelmére férjének tultengő jogaival szemben.

A bajor *Landrecht* szerint⁴⁾ ez a biztosítás akkor foglalkozhat helyet, ha a férj gazdálkodása a női különvagyonra az elpusztulás veszélyével fenyegeti, mikor is kellő biztosítéknyújtási képesség hiányában a különvagyonnak kiadása követelhető, vagy magának a nőnek, vagy egy, az erre a célra rendelt curatornak kezéhez. Ezenkívül a nő törvényes zálogjoga s vagyonekülönlözésre irányuló igénye, a közösség megszakitása, a közszerzeményi részről való lemondás folytán stb. szerepelnek az egyes particularis jogokban felváltva vagy összesen az asszony biztosítékai gyanánt, a férj eladósodásából vagy pazarlásából származható veszélyekkel szemben.⁵⁾ Némileg különleges állásponton van a *mainzi Landrecht*, amennyiben kártérítési keresetet ad a nőnek, már a házasság tartama alatt a férjjel szemben, ha ez a nő hozományát vagy behozott vagyonát rosszabbítja s gazdálkodá-

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 220. lap.

²⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 114. lap.

³⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 357. lap.

⁴⁾ *Landrecht* I. 6. §. 25.

⁵⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 115. lap.

sával veszélybe dönti,¹⁾ nemkülönben tiltakozási jogot enged, ha a férj oly adósságokba bonyolódik, melyek nem a család eltartása érdekében keletkeztek,²⁾ s ezenfelül igényt ad biztosíték letételének követelésére is, a hozományi javak védelmére.³⁾ A *kurhesseni* jog a férj elszegényedése esetén már megengedi, hogy az asszony az általa kezelt női javak azonnali kiadását vagy megfelelő biztosítását követelhesse.⁴⁾

4. §.

Házassági terhek viselése, adósságok.

Általános tétel, mely minden német szerzeményi közösségi rendszernek egyformán jellemző vonása, hogy a házassággal járó terhek viselése az az első és legfőbb cél, melyre mindkét házastárs különvagyonának (amennyiben nem fentartott természetű) és a közös vagyonnak (közszerzemény) jövedelmei, sőt maga a javak állaga is fordítandó. A teherviselés ilyenformán a szó legszorosabb értelmében közös, s nem kizárólag a férj kötelezettsége, mint az igazgatási közösség rendszerében vagy pld. a magyar szerzeményi közösség szerint, a mi a mi jogunknak — mint a III. részben ki fog fejtetni — egyik legsajátosabb intézkedése. Házassággal járó terhek gyanánt tekintetnek pedig a háztartás költségei, a család eltartása, gyermekek neveltetése, ruházata s kiházasítása, valamint minden, a közös szerzés alapjául szolgáló kiadás is.⁵⁾ A mint *Roth* a bajor jogról írott kitűnő munkájában említi, csak az a kérdés vitatható a házassági terhek viselése tekintetében, hogy a közszerzeményi javak elégtelensége esetén, elsősorban melyik házastárs felelős subsidiarice a maga külön-

¹⁾ Landrecht tit. XXII. 7. §.

²⁾ Landrecht tit. IV. 2. §.

³⁾ Landrecht tit. I. 7. §.

⁴⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 221. lap.

⁵⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 358. l.

vagyonával, a férj-e vagy a feleség? A mint az előzőekben már jelezve volt, a helyes megoldás a gyakorlat s a statutumok homályos és bizonytalan álláspontja folytán csak a rendszer szelleméből magából olvasható ki, s ennek megfelelően a subsidiarius felelősség tárgyában férj és feleség közt különbséget tenni nem lehet. Felelősségük különvagyonukkal egyetemleges; a hitelezők tehát bármelyiken kereshetnek kielégítést. Kétség csakis azon szabályozásoknál fordulhat elő, melyek a férj egyoldaluan contrahált kötelezettségei alól a nőt általában véve mentesítik.¹⁾ A rendezés azonban itt is inkább csak singularis jellegű, s úgy kell fölfogni, hogy a férj és nő egyetemleges szavatolásának általános szabálya alól némely statutumok egyes női javakra nézve kivételeket tesznek. Az u. n. „fentartott javak“ amugy is mindenütt kivannak vonva hasonló felelősség alól.

A szerzeményi közösség rendszere a közös és külön vagyon megkülönböztetése mellett ép oly principialis jelentőséggel feltételezi a külön és közös adósságok megkülönböztetését is. A dologi hatályu közösségkép szabályozott szerzeményi közösség és a Zugewinnsgemeinschaft itt is eltérnek egymástól annyiban, hogy a külön és közös adósságok megkülönböztetése az előbbinél kifelé, a hitelezőkkel szemben is hatályos, míg utóbbinál a hitelezőkkel szemben való viszony a házasság alatt tisztán az igazgatási közösség elvei szerint alakul, s a közös és külön adósságok megkülönböztetése csak a házasság megszűntekor, a közszerzemény kiszámításánál válik hatályossá, a mikor is a különvagyonból kifizetett közös adósságok a különvagyonnak, a közszerzeményből kifizetett külön adósságok pedig a közszerzeménynek térítendői vissza.

Részletesebben tekintve, a helyzet a következő:

1. A házasság előtti időből származó adósságok kizárólag annak a házassfélnek különvagyonát terhelik, a kinek adósságai voltak, éppen ezért, ha esetleg más természetű (pl. köz-

¹⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 359. l.

szerzeményi) javakból fizettettek ki: visszatérítendő. Ha a nőnek van házasságelőtti adóssága, a férj köteles azoknak kifizetését a kezelése alatt álló női különvagyonból eszközölni.¹⁾ A bajor jog ezen álláspontját, mely egyébként a szerzeményi közösség rendszeréből következik, több-kevesebb nyomatékmal majdnem valamennyi particularis jog kimondja. Így a *Kurtrieri Landrecht* VI. czim 27. §-a;²⁾ a *rheingrafensteini Landrecht* VIII. rész, 6. §.;³⁾ a *mainzi Landrecht* IV. czim, 1. §.;⁴⁾ a *kurhesseni jog*⁵⁾ stb. — Egy szempont alá esnek a házasságelőtti adósságokkal a házasfelek ex delicto származott kötelezettségei, továbbá a játékadósságok.⁶⁾

Némely particularis jog azonban szerzeményi közösségi rendszere daczára a házasságelőtti adósságokkal úgy bánt, el, mint az igazgatási közösségi rendszer. S azon az alapon, hogy „Wer dem Manne traut, traut auch den Schulden,“ a férj esetleges házasságba hozott régi adósságaiért vele egy sorban teszi szavatossá a nőt, tehát nem csak a közszerzeményi vagyont — a mi már szintén tullepése a szerzeményi közösség eszmeikörének, — hanem az asszonykülönvagyonát is.⁷⁾

¹⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 359. l. — *Neubauer* id. cz. m. 116. l.

²⁾ „27. §. Hat aber ein Ehegatt keine mittel weder möbel noch Immöbel, sondern allein Schulden zugebracht, ist das ander Ehegatt solches zu zahlen nicht gehalten —“ (Id. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt II. k. 100 l.)

³⁾ V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 302 l. 15. jzet.

⁴⁾ V. ö. *Bopp* id. cz. gyűjt. 151–152. l. együtt a § ott idézett magyarázatával.

⁵⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 221. l.

⁶⁾ V. ö. *Mainzi Landrecht* IV. tit. 1. §-hoz a judicatura álláspontját; közölve *Bopp*-nál (id. gyűjt. 152. lap.)

⁷⁾ Így a *Kurkölni Landrecht* VIII. cz. 5. §-a. „Im Ch.-Köln gilt das Sprichwort: wer dem Manne traut, traut auch den Schulden. Und man versteht in Praxi die Vorschrift des §. 5: alle unverbriefte, wie auch diejenigen verbrieften Schulden ganz allgemein, ohne einen Unterschied zwischen ehelicher und vorehelicher Schuld. Die Praxis darüber ist notorisch.“ (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. I. k. 426. l. 55. jzet.) — Ugyanezt az álláspontot osztja a *Jülich-Bergische Landrecht* Cap. 95. — (V. ö. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. I. k. 268. lap. 77. jzet.)

2. A házasság folyama alatt keletkezett külön adósságok szintén az illető házaspár különvagyonát terhelik. Ezek közé számítandók az oly kötelezettségek, melyek kiválóan legszemélyesebb jellegűek, mint pld. a házasság folyama alatt elkövetett vétségekből származó kötelmek (*obligationes ex delicto*), vagy tartási kötelezettségek, továbbá a házastársak különvagyonán nyugvó tartozások, mint a dologi terhek, örökségi adósságok; oly szerződésekből származó adósságok végre, melyek ép a szerződés alapján vannak a különvagyon terhére utalva. Ha ez utóbbiak a nőt illetik, csak akkor érvényesíthetők ellene, ha az asszony a szerződésbe férje hozzájárulása mellett ment bele.¹⁾

Azonos elvi alapon a *kürhesseni* jogban az oly adósságok, melyeket a házaspár valamelyike (különösen a férj) a másiknak akarata ellenére, vagy a férj a rendes vagyonkezelés határait és szükségait áthágva contrahált: szintén mint házasságalatti külön adósságok, az ő külön javainak terhére estek.²⁾ Ugyanigy rendelkezik a *mainzi Landrecht*³⁾ és a *Kürtrieri* jog „wann aber der Mann ohne Vorwissen des Weibs, oder das Weib ohne Consens des Manns Schulden aufmachet, ist der, ohne welches Wissen die Schuld gemacht wird, icht was daran zu zahlen nicht gehalten, sondern bleibt bey der in den zweyen rechtstvirigen §§-is angemerkter Verordnung.“⁴⁾ Kivételt ez alól csak azon esetek képeznek, hol a férj, vagy a nő közös egyetértéssel, kereskedelmi üzletet folytatnak s e kereskedés közben vállálnak kötelezettségeket.⁵⁾

3. Házassági adósságok (Eheschulden). Ezek alatt oly

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 118. lap.; — *Roth* id. cz. m. 360 l.

²⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 221. lap.

³⁾ V. ö. u. ott. 225. lap.

⁴⁾ *Landrecht* tit. VI. §. 28. Lásd. *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 101. lap. A szövegben hivatkozott 26—27. §§-ok oly eseteket részleteznek, melyekben az adósság a behozott vagyon terhére megy.

⁵⁾ *Landrecht* u. ott és különösen VI. cz. 29. § is.

kötelezettségeket kell értenünk, melyeket a házastársak közösen vállaltak el, vagy melyeket valamelyik házaspár egyoldalúan ugyan, de házassági célból, az ezekkel járó költségek fedezhetése végett, a közös ipari vagy kereskedelmi üzlet érdekében vagy a közös vagyonba eszközölt beruházások okából contrahált. A házassági adósságok a bajor jog szerint a közszerzeményt terhelik, s a míg kifizetve nincsenek, tiszta közszerzemény sem létezik.¹⁾

Valamennyi házasság alatt kelt adósságot az „eheliche Schulden“ kategóriájába soroz a *Jülich-Bergi Landrecht*,²⁾ mely tehát a házasságalatti külön adósságokat nem ismeri; a bajor joghoz teljesen hasonló ellenben a *kurtrieri Landrecht* VI. tit. 28. §-ának álláspontja, mely szerint: „Wann beyde Ehegatten zusammen Schulden auffmachen, ist jeder zur Halbscheid daran zu tragen schuldig“³⁾ Nemkülönben a házassági célból való kötelezettség vállalást kívánja meg a házassági adósságokhoz a *rheingrafensteini Landrecht*. (VIII. r. 6. §.)⁴⁾ Ugyanigy rendelkezik továbbá a *solmsi* jog is, *Isemburg-Birstein*-i mellékjogával egyetemben,⁵⁾ a házasság megszűnésére szóló azzal a lényeges meghatározással, hogy a túlélő házastárs, ki gyermek nem létében elhunyt házastársa minden ingatlan vagyonának életfogytiglani haszonélvezetét, ingóságainak pedig félrészben tulajdonát nyeri, az összes „eheliche Schulden“ $\frac{2}{3}$ -át, a tulajdoni örökösök pedig $\frac{1}{3}$ -át tartozzanak megfizetni. Ha gyermek maradt, úgy a tulajdoni örökösök ezek; de mert a túlélő házastárs ily esetben is az elhunyt minden vagyonának haszonélvezetét megkapja az ingókból őt illető felerészen kívül, az összes házassági adósságok megfizetésére köteles, ha csak örökrészeről s ha-

¹⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 360. lap.

²⁾ *Landrecht* Cap. XCV. (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. I. k. 268 l.)

³⁾ Lásd *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 101 lap.

⁴⁾ *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 302 l. 15. jzet.

⁵⁾ *Solmsi Landrecht* Theil II. tit. XXVIII. 5—7 §. (*Bopp* id. cz. gyűjt. 40—48 l.)

szonélvezetéről le nem mondott. A lényeges azonban itt az, hogy a *solmsi* jog is házassági adósságoknak csak a házassélet céljából és közösen, azaz mindkét fél tudtával contrahált kötelezettségeket tekint.

A fentebb felsorolt jogok álláspontjával egyezően intézkedik a *mainzi Landrecht* (IV. tit. 1—2. §.)¹⁾ és végre valamennyi jog ismeri azt a vélelmet, hogy a férj által a házasság alatt egyoldaluan contrahált kötelezettségek olyanoknak tekintetnek, mint a melyek a házassélet céljaira, a család ellátására stb. voltak szükségesek, tehát ily esetekben valódi „eheliche Schulden“-ről van szó, melyek a közszerzeményt terhelik.²⁾ Ezzel szemben a nő a maga közszerzeményi része s esetleg egyéb vagyonának szavatolásától csak úgy menekülhet, ha bizonyítja, hogy a kétséges adósságok az ő tudta nélkül, vagy ha tudása mellett is, de tiltakozása ellenére és kizárólag a férj magán céljaiért jöttek létre, s hogy azok nem képeznek a házassági élettel járó terhek könnyítése végett elvállalt kötelmeket.³⁾

Viszont, ha a jelzett egyoldalu kötelezettségek a nőtől származnak, ezek mint „eheliche Schulden“ csak akkor terhelik a közös vagyont, ha az asszony „Schlüsselgewalt“-jának körén belül kelt ügyleteken alapulnak.

Az eddig mondottakat abban foglalhatjuk össze, hogy a „házasságelőtti“, „házasság alatt“ és „házassági“ adósságok közül az első és második kategóriába eső kötelezettségek a különvagyont terhelik. Az utolsó kategória mint „közös“ adósság tekintendő, s vagy oly kötelezettségekből áll, melyeket a felek közösen vállaltak, vagy olyanokból is,

¹⁾ Lásd. *Bopp* id. cz. gyűjt. 151—157. lapok.

²⁾ Megvan ez a vélelem a *bajor* jogban (V. ö. *Roth* id. cz. m. 360. l.); a *solmsi* jogban (*Bopp* id. cz. m. 44. l.; *Neubauer* id. cz. m. 214. l.); a *mainzi Landrecht*-ben (*Bopp* id. cz. m. 158. l. — *Neubauer* id. cz. m. 226. lap); és a *kurhesseni* jogban (*Neubauer* id. cz. m. 221. lap) stb.

³⁾ Lásd 2. jzet alatt.

melyek a férj vagy nő egyoldalu ügyleteiből keletkeztek. Egyoldaluan létrejött adósságoknál, a házasság céljaira fordítás a szükséges, s ez a férj ilyen adósságainál vélelem tárgya. A házassági adósságok a közszerzeményt terhelik, s vitakérdéssé már most csak az tehető, hogy ha e közszeremény kellő kielégítési alapot nem nyújt, subsidiarice mennyiben válik felelőssé a felek külön vagyona? A férfi különvagyona feltétlenül szavatol, a nőre nézve azonban eltérő az egyes jogoknak az álláspontja.¹⁾

Felelőssé teszik subsidiarice a nő különvagyonát a házassági adósságokért a *bajor* joggyakorlat,²⁾ a *mainzi Landrecht*³⁾ közszerzeményi része arányában; továbbá a *rheingrafensteini Landrecht*,⁴⁾ stb., viszont azonban mentesítik őt ez alól az 1795-ös „*althessische Verordnung*“ (kurhesseni jog) és a *pfalzi Landrecht*.⁵⁾ — Az elterjedtebb álláspont azonban az előbbi.

Némileg változást szenvednek az adott szabályok abban az esetben, ha a házasfelek közösen ipart vagy kereskedelmet üznek és adósságaik e foglalkozásukból állanak elő. Ha t. i. ez adósságok valamelyik házasság egyoldaluan kötött ügyletéből is származtak, általában véve közösöknek tekintetnek s így a közszerzeményt terhelik. Így a *bajor Landrecht*⁶⁾ *rheingrafensteini* jog,⁷⁾ *mainzi Landrecht*,⁸⁾ *kurtreiri Land-*

¹⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 361. lap.

²⁾ U. ott.

³⁾ *Landrecht* tit. IV. 1. §. (*Bopp* 151—152 lap.)

⁴⁾ *Landrecht* VIII. r. 6. §. (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. köt. 302. lap. 15. jzet.)

⁵⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 212—213. lap.

⁶⁾ *Landrecht* I. 6. 32. (*Roth* 361. l.)

⁷⁾ *Maurenbrecher* II. k. 302. l.)

⁸⁾ *Landrecht* IV. 3. §.: „Diejenige Weiber, so mit ihren Männern eine gemeinschaftliche Handelschaft treiben, die sollen von denen in Ansehung oder wegen der Handelschaft gemachten Schulden, jedes nach Proportion seines an der Errungenschaft habenden Antheils bezahlen.“ (*Bopp* id. cz. gyűjt. 158. lap.)

*recht*¹⁾ stb. szerint. Föltétel, hogy a kérdéses üzletben a nő is tényleg részt vegyen; a bajor *Landrecht* kifejezése szerint: „so zu offenem Kram und Markt sitzen, offene Gastung oder gemeines Gewerb und Handthierung treiben;“ továbbá, hogy az adósság csakugyan kereskedelmi, illetőleg ipari adósság legyen.

A szavatosság terjedelme különbözőkép volt megállapítva. A bajor *Landrecht*-ben s az 1. jegyzet alatt idézett *kurtrieri jog*-ban a szavatolás egyetemleges, mind a férjre, mind a nőre nézve, s a közszerzemény elégtelensége esetén kiterjed a felek különvagyonára.²⁾ A *mainzi Landrecht* szintén subsidiarius felelősség alá veti a házastársak különvagyonát, de csak „Schwert und Rockentheil“ szerint, azaz a férj részéről az adósságok $\frac{2}{3}$ -ad része, a nő részéről pedig $\frac{1}{3}$ -da erejéig.³⁾ Ha egyik vagy másik a maga részét megfizetni nem volna képes, kölcsönösen tartoznak egymás vagyonából a nem fedezett követeléseknek eleget tenni.⁴⁾

Némely jogban előfordul az is, hogy e szavatosságot a nő szerződésileg eleve elháríthatja magától. Így *Roth* szerint lehetséges ez a bajor jogban.

5. §.

A szerzeményi közösség felbomlása.

A házasfelek közötti szerzeményi közösség rendes és minden jogban előforduló fölbomlási esete: a házasságnak

¹⁾ *Landrecht* VI. tit. 28. §.: „— es seye dann, dass sie offene Kauffmann oder Wirthschaftt oder gesammte Parthierung (oder Handthierung) treiben, in offenen Laden sitzen etc. welchen falls beyde Ehegatten wegen der zu solcher treibend er Kauffmann-, Wirth- oder Handelschaft aufgemachten Schulden, wann schon eins allein contrahirt jedes zur Halbscheid, auch deficientibus aequitatis, ex propriis, in alle Weeg gleichwohl der allein contrahirender Ehe-Mann (falls die Frau nicht zahlhafft wäre) in solidum gehalten und verbunden seyn sollen.“ (*Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 101. l.)

²⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 362—363. lap.

³⁾ *Landrecht* tit. IV. 3. §. (*Bopp* 158. lap.)

⁴⁾ U. ott.

megszűnése, tekintet nélkül arra, hogy az halál vagy birói elválasztó ítélet folytán állott be. A közösség olyszerű folytatásának, amiként ez az általános vagyonközösségnél a tulélő szülő és a gyermekek között előfordul (communio prorogata), már a szerzeményi közösség alapját képező szerzés elvnel fogva is, absolute nem lehet helye. Tényleg nem is fordul elő egyetlen particularis jogban sem.¹⁾

Megszűnhetik továbbá a szerzeményi közösség a házasság folyamán is. Ez azonban már nem olyan általános érvényű tétel, mint az előbbi. Így a *würzburgi*,²⁾ *schweinfurti*³⁾ és *castelli*⁴⁾ jogokban azonnal megszűnik a szerzeményi közösség, ha a házasságból gyermek születik és átalakul általános vagyonközösséggé. Ha azonban a gyermekek időközben elhálnak vagy kielégítettnek, a szerzeményi közösség feléledvén, ismét elfoglalja helyét a házasfelek vagyoni viszonyai meghatározása tekintetében.

Némely jogokban házasságalatti megszűnési esetet képez, ha a házasfelek ez iránt szerződésileg megegyeznek. Így van ez pl. a *kurhesseni* jogban, az 1795-ös „*althessische Verordnung*“ alapján.⁵⁾

Valamelyik fél egyoldalú föllépése, azaz az u. n. szerzeményi közösség megszüntetésére való perelés szintén oka lehet a közösség házasságalatti megszűnésének. A *bambergi Landrecht* pl. helyt ad ez igénynek, ha a közös használatra szolgáló különvagyon valamelyik, házasság elhallgatott házasságelötti adósságai vagy pazarló költekezése okán „merklich würde geschwächt werden.“ Ha a hibás fél a férj, úgy az

¹⁾ Kivételt ez alól csak a *koburgi* jog képez, amennyiben itt, mindaddig, míg visszaélést a tulélő házastárs el nem követ, a gyermekek és ő között communio prorogata foglal helyet, az általános vagyonközösség elvei alapján. (V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 248. lap.)

²⁾ *Fränkische Landesgerichtsordnung* III, r. 96. tit. 5–7. §§.; 104. tit. 2. §. (*Neubauer* id. cz. m. 123. l.)

³⁾ *Neubauer* id. cz. m. 123. l.

⁴⁾ *Landesverordnung* 20. §. (*Roth* id. cz. m. 364. l.)

⁵⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 221. lap.

asszony megnyeri behozott vagyonának, mely a férj kezei közül kivéttetik, független élvezetét. Ha ellenben a nő a hibás, elveszti közszerzeményi igényét és kénytelen fedezni ezenkívül különvagyonából a beállott veszteséget is.¹⁾

Okul szolgálhat végül a szerzeményi közösség megszüntetésére, valamelyik fél kérelmére, a másik házasság csöndbe jutása. Így van ez pl. a *kurhesseni* jogban, a többször idézett rendelet alapján, s ugyanezt az álláspontot osztja a porosz *Landrecht* is.²⁾

A *leszámolás*. A szerzeményi közösség megszűnésének legfontosabb momentuma a leszámolás, nemcsak azért, mert gyakorlati jelentősége az egész intézménynek itt csucsosodik ki, de mert a legfeltűnőbb eltéréseket az egyes particularis jogok felfogása e pontban juttatja kifejezésre. Az eltérések első sorban arra a ténykörülményre vonatkoznak, hogy a szerzeményi közösségnek a jelzett okok valamelyike következtében beállott felbomlásakor vannak-e gyermekek, avagy nincsenek. „Ist die Ehe zur Zeit der Auflösung *kinderlos* oder *bekindet*,“ vagyis *unbeerbt* vagy *beerbt*?“ Így állítják fel a kérdést forrásaink. Tehát:

1. *ha a házasság gyermektelen*. A jogok egyik csoportja szerint a házasság mindenike, illetőleg örököseik megkapják a maguk különvagyonát; a közszerzeményen és a „közveszteségen“ (adósságok) pedig meghatározott arányban osztozkodnak, míg egy másik jogcsoport szerint a túlélő házasság — amennyiben a szerzeményi közösség felbomlásának halál volt az oka — bizonyos portio statutiárhoz tarthat igényt.

Rendre véve a tárgyalás szövegén forgó jelentősebb jogrendszereket, az előbb említett jogcsoportokhoz tartozik a *bajor Landrecht*.

A bajor jog szerint t. i. a leszámolás első momentuma-

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 123. l. — *Roth* id. cz. m. 364. lap.

²⁾ *Allg. Landrecht* II. R. 1, §. 431.

kép a tulélő házastárs, valamint az elhunyt legközelebbi rokonai kiveszik a hagyatékból a még természetben meglevő különvagyoni javakat. A tulélő azt, amit ő hozott be a házasságba, az örökösök pedig az elhunytéit. Amennyiben kölcsönös megtérítéseknek és a különvagyonba való betudásnak — a rendelkezési jog során elmondottakhoz képest helye van — ugy ezek egyidejűleg eszközrendők. A közszerzeményi vagyon és a menyegzői ajándékok fele-felerészben tulajdonilag a tulélőt, illetőleg az elhunyt örökösait illetik, tekintet nélkül arra, hogy ingó vagy ingatlanról van-e szó. A fennálló közös adósságokban hasonlóképp kétfelé osztásnak van helye. Osztályon kívül kapja ezenfelül a tulélő az ágyat s egyéb oly „gemeinvermischte Hausfahrniss“-t, amit nem az elhunyt hozott volt be a házasságba és végül a tulélőt illeti az elhunyt örökösének adott biztosíték ellenében, az elhunyt közszerzeményének életfogytiglani haszonélvezete.¹⁾

Kevés eltéréssel ugyanilyen módon rendelkeznek általában véve az összes bajor particularis jogok is; az eltérések főleg arra vonatkozván, hogy a tulélő házasságának az elhunyt vagyonán van-e bizonyos statutaria portiohoz igénye. (Igy pl. a *würzburgi, schweinfurti, castelli* stb. jogokban.)

A mainzi *Landrecht* a „Schwert und Rockentheil“, azaz $\frac{2}{3}$ — $\frac{1}{3}$ arányban osztja meg a közszerzeményt és a közös adósságokat a férj és nő, illetve örökösök között. Ezenkívül, ha a szerzeményi közösség felbomlásának az oka a halál volt, a tulélő lakásjogot kap egy negyedéven keresztül az elhunyt házában, s őt illetik az elhunyt ingatlanain lábón álló mindazon termények, melyek előállítására előzetes megművelésre van szükség. A fű, gyümölcstermék stb. tehát, valamint minden fructus civilis — mint kamat — e kategóriába nem esvén, az örökösöknek jut.²⁾

A *hohenzollern-hechtingeni* jog, az előbb ismertetettekkel

¹⁾ Landrecht I. 6. §. 32. 4. és 5. pont, továbbá 38. és 19. §§. (V. ö. Neubauer id. cz. m. 125. lap.)

²⁾ Landrecht tit. VII. 1. §. (Bopp id. cz. gyűjt. 169. lap.)

egy elvi alapon szintén a különjavakat rendeli elsősorban kizakítandóknak, s aztán az adósságok levonásával fennmaradó közszerzeménynek kétfelé osztását. Az osztozkodók a házastársak, illetőleg a túlélő és az elhunynak törvényes örökösei.¹⁾

A jogok említett második csoportjába, melyben a közszerzeményi részesedésen kívül az elhunyt vagyonán bizonyos törvényes osztályrész is illeti a túlélő házastársat, tartozik mindenekelőtt a

solmsi Landrecht, melynek XXVIII. czíme részletes rendelkezéseiben a következő szabályokat tartalmazza: a közszerzeményi vagyon a közösség megszűntekor $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{2}$ arányban a volt házastársak, illetőleg örököseik között megosztandó. A túlélő házaspár ezenkívül statutoria portio gyanánt az összes ingóságok fele tulajdonjogilag, az elhunyt minden vagyonának pedig életfogytiglani haszonélvezete illeti meg. E haszonélvezeti joggal össze van kötve azonban az a kötelezettség, hogy a túlélő az összes házassági adósságok $\frac{2}{3}$ -ad részét megfizesse. A solmsi jog némely jogterületén az utóbbi tétel annyiban a szokás útján módosított, hogy az ingók felerésze tulajdonában állott statutoria portio eltörlésével, a túlélő házaspár az egész hagyaték életfogytiglani haszonélvezete és a közszerzeményi félrész mellett csak felét tartozott a fennálló adósságoknak elvállalni.²⁾

Amennyiben pedig az adósságok $\frac{2}{3}$ -ának viselését a túlélő terhesnek találná, jogában van 4 hét, legkésőbb 6 hét alatt a hagyatéki vagyon haszonélvezetéről és az ingóságok felének tulajdonáról lemondani, mikor is csak felét tartozik viselni a fennmaradt közös adósságoknak.³⁾ A solmsi jog ez a része sokszoros módosításon ment keresztül azokon a kisebb-nagyobb jogterületeken, hol szokásjogképpen be volt fogadva.

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 24. lap.

²⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 222. lap.

³⁾ *Landrecht* XXVIII. czim, 1–7. §§. — Lásd *Bopp* id. cz. gyűjt. 4–51. lapon.

A *kóburgi* jog gyermekek nem létében a tulélő házastársat egyedüli örökössé teszi az egész vagyonban.¹⁾

A *pfalzi Landrecht* az elhunyt házastárs ingatlan vagyonát felerészben a tulélőnek haszonélvezetül adja, tulajdonjogilag pedig az egészet a legközelebbi rokonoknak. A nem haszonélvezet alatt álló ingatlanok utóbiaknak azonnal kiadandók. A tulélőnek haszonélvezete fejében kötelessége valamennyi még fennálló közös adósságot a közösség felbomlásakor azonnal tisztázni s azonkívül, ha a tulajdonos örökösök kívánják, haszonélvezete helyes gyakorlásáért biztosítékot is adni. Az ingó javak és az összes közszerzemény a tulélő házastársat illetik tulajdonjogilag; de az elhunyt férj örökösei osztály előtt kivehetik az ingóságok közül annak ruháit, ékszereit, fegyverét, könyveit, háttas lovát, viszont az elhunyt nő jogutódai is annak ruháit, ékszereit, morgengabejét, szóval a legszemélyesebb használatra szolgáló és legszemélyesebb jellegű tárgyakat.²⁾

A közszerzemény felét és az összes ingóságokat tulajdonjogilag, az elhunyt egyéb ingatlan javainak életfogytiglani haszonélvezetét adja a tulélő hitvestársnak a *Jülich-Bergi Landrecht*,³⁾ ugyanigy rendelkezik továbbá a *Kurkölni jog*⁴⁾; míg a *Kurtrieri Landrecht* rendelkezésének tenorja a következő:⁵⁾

Gyermek nem létében a tulélő házastársnak joga van
1. az *ingóságokból*: a) ha az elhunyt után negyedizi rokonok maradtak $\frac{3}{4}$ részhez, a hátralevő $\frac{1}{4}$ -nek azonnali kiadási kötelezettsége mellett; b) ha legalább ennyire közeli rokonok sem maradtak az összes ingóságok iránt. (6—7. §§.); 2. *ingatlanokból*: a) a házasság alatt szerzett (köz-

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 248. l.

²⁾ *Landrecht* IV. rész. XII. titulus. (*Bopp* id. cz. gyűjt. 74. lap.)

³⁾ *Landrecht* Cap. 95. 5 pont. Lásd *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. I. k. 480. lap.

⁴⁾ *Rechtsordnung* VIII. tit. 5. §. (Lásd u. ott. I. k. 425. lap.)

⁵⁾ *Landrecht* VI. tit. 6—16. §§. (Lásd u. o. II. k. 87. s. köv. l.)

szerzeményi) ingatlanok felét a tulélő tulajdonul, másik felét életfogytig való haszonélvezetül kapja; *b*) a behozott ingatlanok közül *aa*) a sajátjait, a mennyiben még meg vannak; a mennyiben nincsenek meg, kárpótlást (32. §.); és *bb*) az elhunyt behozott ingatlanainak életfogytig való haszonélvezetét. (8—9. §§.)

Egyébként osztozkodás előtt a házasság idejéből származó közös adósságok az ingó, s ennek elégtelensége esetén a közszerzeményi massából törlesztendőek. (24. §.) De ez csak az ingó jellegű tartozásokra vonatkozik. Az ingatlan terheket a tulélő és az elhunyt örökösei a nekik tulajdonul jutott ingatlanok arányában hordozzák. (25. §.)

A *Sponheim* grófsági „*Untergerichtsordnung*“ némi tekintetben eltérően szabályozza a szerzeményi közösség felbomlásának jogkövetkezményeit.¹⁾ A tulélő házastárs e jog szerint 1. illatáit kapja vissza, 2. az elhunyt illatáiból egy, a körülményekhez képest megszabott Witthumot, haszonélvezetkép, 3. a közszerzeményből a férj $\frac{2}{3}$, a nő $\frac{1}{3}$ részt tulajdonjogilag, együtt az $\frac{1}{3}$, ill. $\frac{2}{3}$ résznek életfogytiglani haszonélvezetével. Ezzel szemben köteles a tulélő házastárs az összes házassági adósságokat (eheliche Schulden) *a*) a közszerzeményből fizetni, a mig ebből telik; ha második házasságra lép a férj csak $\frac{2}{3}$ a nő $\frac{1}{3}$ része erejég; *b*) in subsidium különvagyonából is, de szintén a fenti arány szerint.

A *rheingrafensteini Landrecht* szerint²⁾ a tulélő házastárs *a*) visszakapja illatáit; továbbá *b*) megkapja az egész közszerzeményt és *c*) az összes ingóvagyonot tulajdonjogilag, *d*) az elhunyt illatáiból pedig $\frac{1}{3}$ résznek életfogytiglani haszonélvezetét.

A *blankenheimi* jog szerint³⁾ a tulélő házastárs gyer-

¹⁾ U. Gerichtsordnung Cap. 103. §§. 1—4. Lásd *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 255. és köv. lapok.

²⁾ Landrecht VIII. theil 6. §. Lásd *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 300. és köv. l.

³⁾ Landesordnung tit. VI., VII. Lásd u. ott II. k. 325. és köv. l.

mekek nem léteben megkapja: *a*) illatáit; *b*) az összes ingóságokat; *c*) a dos-t (ha a férj a tulélő); a donatio propter nuptias-t (ha a nő a tulélő); *d*) a közszerzemény felét tulajdonjogilag és *e*) az elhunyt illatáinak s közszerzeményi részének életfogytig vagy özvegyisége idejére való haszonélvezetét.

Kötelessége azonban fizetni a fennálló adósságokat. Még pedig az ingó jellegűeket a közszerzeményből (az egészből t. i.), s in subsidium saját különvagyonából is; az ingatlan adósságoknak pedig felerészét (amennyiben azok „eheliche Schulden“), a többieknek, nevezetesen a házasságelöttieknek, kamatait, de csak addig, míg a haszonélvezetet huzza. Utóbbiakért azonban csakis közszerzeményi részével s az ingóságokkal felelős. Szóról-szóra egyezik a blankenheimi joggal a *hatzfeld-wildenburgi Landrecht* álláspontja.¹⁾

2. *Ha a házasságból maradtak gyermekek:* az egyes particularis jogok álláspontja ismét két főcsoportba különíthető el. Az egyik csoportba azok a jogok tartoznak, melyek a szerzeményi közösség felbomlásával azonnal megállapítják a gyermekek és a tulélő házastárs osztalékát, tehát a leszámolást s a vagyontömegek elkülönítését rögtön végrehajtják, épp úgy, mintha a közösség a házasság felbontása okán szűnt volna meg. A másik jogcsoport ellenben a vagyon egészét a tulélő házassfélnél hagyja s a gyermekekkel való megosztást csak bizonyos esetekben, így különösen az esetleges második házasságra lépésnél rendeli el.

Az előbbi jogcsoportoz tartozik a *bajor Landrecht*. Álláspontját a következő tételekben lehet összegezni:²⁾

Ha a korábban elhunyt házassfél a nő, a férj megkapja az ingóságokat, (Hausfahrniss), amennyiben azok nem származnak az elhunyt esetleges korábbi házasságából, melyből gyermek is maradt hátra. Megkapja ezenkívül az egész közszerzeményt.

¹⁾ Landrecht II. rész. 19. caput. 24—25. §§. Lásd *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 451—453. l.

²⁾ V. ö. *Roth* id. cz. m. 368. l. *Neubauer* id. cz. m. 134—136. lap.

Ha pedig a férj hunyt el hamarább, a nő az ingóságokból egy gyermekrészre, a közszerzeményből pedig — ha csak hozománya nem volt — szintén egy gyermekrészre tarthat igényt.¹⁾

Házasság alkalmával kapott ajándékok a tulélő és a gyermekek közt fele-fele arányban oszlanak.

A tulélő házastárs és a gyermekek osztályrészének azonnali megállapítását rendeli a *solmsi Landrecht* is. A tulélő házaspár igényei e jog szerint a következőkre terjednek: valamennyi vagyon életfogytig való haszonélvezetére, s az ingóságok fele részének tulajdonára. Viszont úgy az apai, mint anyai különjavak (a szerint t. i. hogy az apa vagy anya halt-e el), valamint az egész közszerzemény és az ingóságok másik fele: a gyermekek osztályrészét képezi tulajdonjogilag. E gyermekeket azonban a tulélő házaspár — tekintettel haszonélvezeti jogára — tartozik „zu Gottes Furcht auffziehen und mit aller Nothdurfft versehen“, sőt kötelessége ezenkívül az összes adósságokat is megfizetni. Hogy mily módon menekülhet a tulélő házaspár ez utóbb említett kötelezettségétől, erről a fentiekben már lévén szó, oda visszaatalunk.

Amennyiben pedig a gyermekek között volnának olyanok is, kik az elhunyt házaspár esetleges korábbi házasságából származtak, ezek részére az apjuk, illetőleg anyjuk utáni vagyont a tulélő házastárs egy hó alatt tartozik kiadni, mert ily javakon haszonélvezeti jog őt nem illeti.²⁾

A *koburgi* jog a tulélő házastársnak juttatván a maga közszerzeményi félrészét, minden többi vagyont fejszám szerint megoszt a gyermekek és a tulélő között, kinek szintén egy gyermekrész járja („so manch Mund, so manch Pfund“). Az egyes részek tényleg azonban nem osztatnak ki, hanem

¹⁾ Landrecht I. 6. §. 36., 37.

²⁾ Landrecht II. theil, tit. XXVIII. §§. 6—8. (Lásd Bopp id. cz. gyűjt. 48—53. lapokon.)

csak kijelöltetvén, együtt maradnak a tulélő házastárs kezelése és igazgatása alatt. Ugyanis, mint fentebb említve volt, a koburgi jog különleges álláspontjából kifolyólag *communio prorogatanak* van helye, melyet csak a tulélő házaspár esetleges isméteit házasságkötése szakít meg. Addig is tartozik azonban a gyermekek neveléséről és kiházasításáról gondoskodni. Ujbóli házasságkötés esetén a gyermekek részére legalább annyi kiadandó, mint amennyi nekik kötelesrészkép járna.¹⁾

A koburgi jog az első sorban említett jogesoporthoz tehát csak annyiban tartozik, hogy a gyermekek osztályrészét a közösség felbomlásakor azonnal tüzetesen rendeli megállapíttatni, egyébként azonban otthagyja a tulélő házaspárnak kezében.

A *pfalzi Landrecht* értelmében a gyermekek az elhunyt szülő ingatlanait, az ingóságok és közszerzeményi javaknak pedig, ha az apa halt el, $\frac{2}{3}$ -ad részét, ha az anya, $\frac{1}{3}$ -ad részét kapják tulajdonul. Az ingóságok és közszerzemények többi része a tulélő házaspár illetik, együtt a gyermekek részén fönnálló, de azok felnevelésének, kiházasításának stb. kötelezettségével terhelt életfogytiglani haszonélvezeti jogával. A tulajdonos gyermekek érdekeinek biztosítására a közösség felbomlása után egy hó alatt, a haszonélvezeti jogok különbeni elvesztésének terhe alatt fölveendő vagyoni leltár szolgál.²⁾

A *kurtrieri Landrecht* a szerzeményi közösség felbomlásakor a leszámolást a következőleg szabályozza: ³⁾ A tulélő házastárs az ingóságok felét és a másik félből egy gyermekrésznyit tulajdonul kap (23. §.); az ingatlanokból a közszerzeményiek egyik felét tulajdonul, a másik felét élet-

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 133. lap.

²⁾ *Landrecht*. Theil IV. tit. XIII. §§. 1—2. (Lásd *Bopp* id. cz. gyűjt. 83—88. l.)

³⁾ *Landrecht* VI. tit. 16—23. §. (Lásd *Maurenbrecher* id. cz. gyűjt. II. k. 89—99. l.)

fogytiglani haszonélvezetképpen (16. §.), a behozott ingatlanokból természetesen a saját magáéit és férje illatának haszonélvezetét (16., 17. §§.). Viszont köteles egy hó alatt leltárt készíttetni; esetleges második házasságnál a gyermekek osztályrészét megerősítő eskü mellett kijelölni, ugyanakkor új leltárt fölvenni, a gyermekeket fölnevelni, kiházásítani, s azok nagykoruvá váltakor vagyonuk felét kiadni. (17—19. §§.) Másfelől a gyermekek az ingók fele részéből fejenként egy részt kapnak, övék továbbá az elhunyt szülő közszerzeményi részének és behozott ingatlanainak *nuda proprietas*-za.

Teljesen hasonló álláspontot tüntet föl a *hohenzollern-hechtिंगeni* jog is; ugy ez, mint előbbi a jogok főntemlített második csoportjába tartozván.

A *mainzi Landrecht*¹⁾ ép úgy, mint a gyermektelen házasságoknál, a közszerzeményt a tulélő fél és a gyermekek között „Schwert und Rochentheil“ szerint rendeli felosztatni.²⁾ A tulélő házastárs ezenfelül, ha özvegyiségben marad, a gyermekek egész hagyatékának haszonélvezetét nyeri, azzal a köteleességgel, hogy a gyermekek neveltetéséről, kiházásításáról gondoskodjék. Újabb házasságralépés esetén a haszonélvezett javakról, a mennyiben a gyermekek még mindig kiskoruak volnának, leltár készitendő, sőt ha a körülmények indokolják, a parens superstes biztosítékot is tartozik letenni.

Sponheim grófság joga szerint,³⁾ ha maradtak gyermekek, a tulélő házastárs osztályrészébe az összes vagyonnak következő elemei jutnak: 1. saját behozott javai, 2. az elhunyt illataiból pedig a tulélő apának az egészre terjedő haszonélvezet, a tulélő anyának meghatározott Witthum, haszonélvezet alakjában, 3. a közszerzeményből a tulélő apának jut az egész coacquisitio haszonélvezete; a tulélő anyának pedig, ha nem megy ismét ferjhez ugyanez, de ha igen:

¹⁾ V. ö. *Neubauer* id. cz. m. 134. l.

²⁾ *Landrecht* tit. VII. §§. 2—5.

³⁾ *Landrecht*, Caput, 104. §§. 1—8. (Lásd *Maurenbrecher*, id. cz. gyűjt. II. k. 259—260. l.)

$\frac{1}{3}$ -ad rész tulajdonjogilag, $\frac{2}{3}$ -ad rész haszonélvezetül, de csak addig, míg a gyermekeket magánál tartja. Viszont itt is megvannak a gyermekekkel és a haszonélvezett vagyonnal szemben jórészt mindazon kötelezettségek, melyekkel a fentiek során már találkoztunk.

Több tekintetben speciális a *rheingrafensteini Landrecht* álláspontja,¹⁾ amennyiben a „Schwert und Spindeltheil“-féle közszerzeményi megosztás mellett, gyermekek léteben is statutoria portiókép, a tulélő házastársnak adja az összes ingóságot, továbbá az elhunyt házastél behozott vagyonából egy gyermekrészt tulajdonul, minden egyéb hagyatéki javak haszonélvezetét, sőt még azokét is, melyeket a gyermekek később egyebűnnen kapnak, mindaddig, míg őket a tulélő házastárs magánál tartva neveli.

A tulélő házastársról való ezen tulgondoskodás, melyet a rendes kötelezettségek szükségkép kiegészítenek, megvan egyébként a *blankenheimi* jogban is,²⁾ melynek a rheingrafensteini Landrechtel jórészben egyező intézkedéseit ezuttal mellőzzük.

¹⁾ Landrecht VIII. rész, 6. (Lásd *Maurenbrecher*, id. cz. m. II. k. 300. és köv. l.)

²⁾ *Landesordnung*, tit. VII. §§. 1—7. (Lásd *Maurenbrecher*, id. cz. gyűjt. II. 330. s k. l.)

II. CZIM.

SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉGI RENDSZER A LATIN JOGOKBAN.

I. FEJEZET.

Szerzeményi közösség a spanyol polg. törvény- könyvben.

1. §.

A spanyol szerzeményi közösségről általában.

A spanyol polg. törvénykönyv a szerzeményi közösség rendszerét IV. könyve, III. czime V. fejezetében (1392—1431. §§) tárgyalja végig azzal a már annak helyén fölemlített sajátos felfogással, hogy rendelkezései — mint általában véve az egész codex — csak annyiban érvényesek, a mennyiben az egyes tartományi törvények másképpen nem intézkednek. A szerzeményi közösségnek Spanyolországban való uralmát eképpen nem is lehetne a polg. törvénykönyv alapján megállapítani, mely önmagát degradálta le subsidiarius jogforrássá, hanem a tartományi jogok alapján, melyek az egy kataloniai jog kivételével mind a szerzeményi közösség szerint szabályozták a házasfelek egymásközi vagyoni viszonyait.¹⁾ A codex különben elvül mondja ki a házasfelek szerződési szabadságát. (1315. §.), s vagyoni viszonyaik rendezésébe active csak akkor nyul bele, ha ilyen szerződéses megállapodások nincsenek. Ez esetre törvényes

¹⁾ *Neubauer*: „Das eheliche Güterrecht des Auslandes. Berlin 1882; 10 és köv. l. (Dr. *Jancsó* György. A közszerzeményi jog. Budapest 1882. cz. m. 106. lapján.)

rendszerképpen a törvénykönyv a szerzeményi közösséget állítja oda, mondván: „A défaut de contrat sur les biens, on considérera le mariage comme contracté sous le régime de la société légale d'acquêts.“¹⁾ A szerzeményi közösség eme rendszerének alapgondolatát maga a törvény praecizirozza 1392. §-ában. „A szerzeményi közösség folytán a férj és a feleség házasságuk felbomlásakor fele-fele arányban részesülnek mindkettőjük házasságaltti jövedelmeiből és hasznából.“ Irányadók erre a közösségre nézve a házassági szerződés szabályai, ha csak a közszerzeményre vonatkozóan külön felállított rendelkezésekkel nem ellenkeznek. (1395. §.)

A közösség kezdőpontja a házasságkötés napja s más időpont még szerződésileg sem állapítható meg. (1393. §.) Viszont pedig, ha a közösség már egyszer életbe lépett, többé a házasság folyamán nem mellőzhető, csakis a vagyon-elkülönzés bírói kimondása esetén. (1394. §.) A vagyon-elkülönzés kimondása, valamint a házasság felbomlása vagy megsemmisítése alkalmával, továbbá bármelyik házasságfélnek jogában áll a szerzeményi közösségről, értsd az abban való részesedésről közokiratilag lemondani. Ez a lemondási jog, mely hatályában a német jogok s különösen a württembergi Landrecht „weibliche Freiheiten“ intézményére emlékeztet, semmiesetre sem szólhat a hitelezők kárára, s ezért ezek az 1394. és 1001. §§-ok alapján jogosítva vannak a lemondó házasságfél helyébe lépni.

2. §.

A szerzeményi közösség terjedelme.

A spanyol szerzeményi közösségből ki vannak zárva : a házasságfelek különjavai. Különjavakul tekintetnek pedig : 1. a házasságba bevitt vagyon, 2. a házasság folyamán in-

¹⁾ 1315. §. 2-ik aliéna. Ugy ez, mint a további francia nyelvű törvényhelyidézések a *Levé-féle* fordításból vannak véve. („Code civil espagnol, promulgué le 24 juillet 1889. Traduit et annoté par A. Levé. Páris. 1890.“)

gyenes czimen nyert javak, 3. valamely lemondási vagy visszalépési jog gyakorlása fejében nyert és különvagyonhoz tartozó vagyontárgyak elcserélésével szerzett újabb vagyontárgyak, végül 4. mindaz, a mi tisztán különvagyoni jellegű tőkékkel vásároltatott. (1396. §.) Ha a házasfelek együttesen és részeik kijelölése mellett ajándékot, örökséget vagy hagyományt kapnak, a nő része ugy tekintendő, mintha hozománykép, a házasság czéljaira adatott volna; kijelölés hiányában azonban a részesedés aránya fele-fele osztalékokban férj és nő közt egyenlő. Visszteherrel járó ajándékozás esetén a viszontszolgáltatás erejéig arra a közösség a jogosult, s csak a felesleg jut a házasfelek különvagyonába. A törvénykönyv ezen taxatív jellegű felsorolás után a közszerzeményi javakat állapítja meg, s ilyenekül rendeli tekintetni: 1. a házasság folyamán kelt összes terhes című szerzeményeket, ha azok a közös vagyon eszközeivel létesítettek, tekintet nélkül arra, hogy mindkét vagy csak a házasfelek egyikének nevében. 2. A házasfelek közös, vagy külön-külön munkásságának, szorgalmának eredményeit; 3. az összes házasságalatti gyümölcsök, kamatok, (beszedett vagy esedékes) járadékok akár a közös, akár a különjavak után járnak. (1401. §.)

A 2. pont alá sorozandók az oly jövedelmek, fizetségek is, melyeket valamelyik házastfél hivatala, vagy állása után élvez,¹⁾ míg a 3. pont alól ki vannak zárva a házasfelek bármelyike künnlévő tőkéinek vagy egyéb értékeinek az előre meghatározott időszakokban beszolgáltatott törlesztési részletei. Ezek mert nem kamatok, hanem magának a kamatot hajtó tőkének részletei: különvagyonot képeznek. (1402. §.)

A házasfeleket állandóan vagy életfogytiglan illető haszonélvezeti jogok, járadékok, állagukban véve különvagyon jellegűek ugyan, de maguk az esedékes járadékösszegek, a kamatok, s a haszonélvezet gyümölcsei: amennyiben a házasság tartamára esnek, már közszerzeményiek. Ugyanezen

¹⁾ *Neubauer* közlései nyomán és a *Goyena*-féle törv. tervezet alapján *Jancsónál*, id. cz. m. 106. l.

szabály alá vonandók a szülőket édes és mostoha gyermekeik vagyonán megillető haszonélvezeti jogok is. (1403. §.) A közszerzemény javára szólnak továbbá a házasfelek különvagyonán eszközölt javítások, hasznos befektetések, mert ezek alapját is a házasfelek munkája és szorgalma képezi; ép úgy közszerzemény a házasság tartama alatt, a különvagyoni ingatlanon emelt mindennemű építkezés is, azzal az inhaerens kötelezettséggel azonban, hogy a beépített talaj értéke az illető fél különvagyonának megtéríttessék. (1404. §.) E rendelkezésben ugyan az a nagy elv jut kifejezésre, hogy senki sem gazdagodhatik más költségén, mégis egyenes arculcsapása a növedékekről fölállított általános magánjogi tanoknak, sőt gazdaságilag is inkább károsnak mondható.

Külön szakasz (1405. §.) rendelkezik a különvagyonhoz vagy női hozományhoz tartozó baromesordákról. Ha t. i. a házasság felbomlásakor több barom van, mint a mennyi volt, a felesleg közszerzemény. A különvagyon gyümölcsseiről szóló tétel tehát e rendelkezésben módosítva van, mert ha a barom-állomány fejszám szerint nem szaporodott, bár a meglevők közt számos olyan is volna, mely mint állatfajzat jogi értelemben gyümölcsnek tekintendő, közszerzeményi jellegűvé az mégsem válik. Közszerzeményt eredményez végül a házasfelek játéknyerése s esetleges turpis causa származó egyéb jövedelme is, a mennyiben nem adandó vissza. A büntető törvény határozmányai egyébként érintetlen maradván. (1406. §.)

Ha kétségesse válik, hogy valamely dolog a közszerzeményhez, vagy valamelyik különvagyonhoz tartozik-e: a jogvélelem az előbbi javára szolgál. (1407. §.)

3. §.

Jogviszony a szerzeményi közösség tartama alatt.

A közszerzemény sorsát a házasság alatt, a spanyol ptkv. a férj kezeibe tette le. Ő annak egyedüli administra-

tora (1412. §.), kinek kezelési és igazgatási joga minden elidegenítésre és terhelésre kiterjed anélkül, hogy ne jének beleegyezése ehhez szükséges volna. (1413. §.) Korlátokat a ptkv. csak a részben állított fel, hogy az ingyenes (nem visszterhes) elidegenítéseket az asszony beleegyezése nélkül nem engedi meg,¹⁾ s hogy a férj minden olyan intézkedése, mely a nő vagy örökösei érdekeinek kijátszására irányul: hatálytalan, annyiban, amennyiben ez érdekeknek kárára szolgál.²⁾ Korlátolva van a férj továbbá a tekintetben is, hogy a közszerzemény több mint felére vonatkozó végrendelete érvénytelen. Halál esetére tehát csak a nőt illető fél közszerzeményi rész teljes integritása mellett rendelkezhetik. (1414. §.) Egyébként jogositva van a férj, hogy a közös gyermekeknek tetszése szerint juttasson a közszerzeményből, hogy kegyes vagy jótékony célokra adakozzék, azonban mérsékelten, azaz a vagyon nagyságához képest³⁾ és anélkül, hogy az adományozott javak haszonélvezetét önmagának megtartsa. (1415. §.)

Hogy pedig saját különvagyonával a házasságra és a fennálló szerzeményi közösségre való minden tekintet nélkül teljesen függetlenül intézkedhetik, oly alapelv, melyet mint rendelkezéseiből önként folyót, a ptkv. nem is tartotta szükségesnek külön kiemelni.

A férji kezelési és igazgatási jognak fentvázolt nagy kiterjedése magyarázatot lel a nő helyzetének s a teherviselés kérdésének szabályozásában. Az eddig ismerttetett jogrendszerekkel szemben ugyanis a spanyol jogban alaptételül, s mondhatjuk, az igazi szerzeményi közösségi eszmének

¹⁾ Argumentum a contrario az 1413. §. 1. aliena következő kitételeből: „— le mari pourra aliéner et engager à titre onéreux — sans le consentement de la femme.”

²⁾ 1413. §. 2. aliéna: „Néanmoins, toute aliénation ou convention sur les biens, faite par le mari contrairement aux dispositions de ce Code, ou en fraude des droits de la femme, ne nuira ni à elle, ni à ses héritiers.”

³⁾ „— dons modérés.”

megfelelően azt találjuk kimondva, hogy a nő a maga különvagyonával (paraphernalis javaival) teljesen függetlenül rendelkezhetik,¹⁾ habár a férji hatalom, ép mint a franczia jogban, a nő szabad cselekedési körét itt is megbénítja. 60., 61. §§.)

Mig tehát a germán jogokban a régi mundium maradványaképpen a nő különvagyonra mindenütt a férj kezelése alá kerül s így vagyoni érdekeinek megóvása szükségessé teszi a közszerzemény sorsába való beavatkozhatásának biztosítását, addig a spanyol jog az ily rendelkezéseket többé-kevésbbé feleslegessé teszi, már a felek különjavai kezelésének szétválasztásával is, még inkább pedig azzal, hogy a teherviselés mikéntjének megszabása útján a férj közszerzemény felett gyakorolt jogainak nagy terjedelmét parallelizálja.

A férj kizárólagos kezelési jogából következik különben, hogy a nő a közszerzeményi javak feletti bármilyen rendelkezésre csak férje jóváhagyása mellett van jogosítva. 1416. §.) Kivétel e szabály alól csak a törvényben megállapított esetekre nézve van téve. Így a nő a háztartás mindennapi szükségleteinek beszerzésénél a közszerzemény, sőt a férj különjavai terhére is érvényes kötelezettségeket vállalhat (1362. §.), melyekért így a férj személyesen is felelős, fenmaradván azonban a nő hozománya subsidiarius felelősségének érvényesítése. Ezenkívül bizonyos kivételes esetekben a nő a közszerzemény administratióját megnyerheti. Így, ha férjének gondnokául kineveztetik, ha férje állandóan távol van és a vagyonelkülönzés kimondása esetén, ha az a nő kérésére és a férj „interdiction civile“-je alapján következett be. (1441. §.) A nő igazgatási jogát ily esetekben csak a bíróság korlátozhatja, ha azt szükségesnek véli. Egyébiránt

¹⁾ 1384. §.: „La femme aura l'administration des biens paraphernaux à moins que, par acte notarié, elle ne les ait délivrés à son mari pour qu'il les administre. — Dans ce cas le mari est obligé de fournir hypothèque pour la valeur des meubles qu'il reçoit et de les garantir en la forme établie pour les biens dotaux.“

a nő administratiója bizonyos törvényes megszorításoktól eltekintve, a férjével teljesen egyenlő. (1442. §.) E törvényes megszorítások elseje az administratio végett rábizott ingatlanokra vonatkozik, melyeket birói jóváhagyás nélkül terhelnie vagy elidegenítenie nem szabad. Bizonyos és gazdasági szükségétől indokolt — főleg pedig kereskedelmi — ügyekben azonban a birói jóváhagyás kikérésében rejlő súlyos természetű korlátozás szigorúsága jelentékenyen enyhítve van. (1444. §.)

A házaselettel járó terhek és adósságok rendezése a spanyol ptkvben a következően történt: A szerzeményi közősség terhére esnek s így azon is hajtandók fel 1. a férjnek összes, a házasság folyamán contrahált kötelezettségei, s a nő adósságai közül azok, melyeket a törvény ilyenek gyanánt elismer; 2. a házasság idején esedékes kamatok és járadékok, ha oly tőketartozás után fizetendők, melyért a házasfelek külön- és közszerzeményi vagyona felelős; 3. a különjavakra fordított fentartási és javítási költségek, de csak a „rendes,” a kisebbszerű jellegűek, mert gyökeres átalakítások és befektetések („réparations grosses”) nem a közszerzemény, hanem az illető különvagyon terhére esnek; 4. a közszerzeményi vagyonra költött mindennemű javítási, beruházási, fentartási stb. kiadás és 5. a család fentartásának, a gyermekek neveltetésének, ruházásának stbinek terhei. (1408. §.) Ugyancsak a házaselettel járó s így a közszerzeményt terhelő költségek közé számítandók, a közös gyermekek részére kiadott vagy kiadni ígért értékek, ellátásukra szánt összegek, akár a házasfelek együttes akarattal határozták el azt, akár csak a férj egyedül, hacsak kikötve nincs, hogy az egészben vagy részben az egyik házafél különvagyonából fedeztessék. (1409. §.)

Nem kereshető a mondottak szerint a közszerzeményen az a követelés, mely a házasfelek bármelyikének házasság-előtti kötelezettségéből származik. Hasonlókép tisztán különvagyon terheket képeznek a házasfelekre bármikor kirótt

bírságok és pénzbüntetések. Mindazáltal, ha a különvagyoni kötelezettséggel terhelt házaspárnak különvagyona nincs és a közszerzeményi adósságok lerovása után marad fenn még közös vagyon, a jelzett kötelezettségekért a közszerzemény is igénybe vehető, eltekintve itt a majdani beszámítástól; a szerzeményi közösség felbomlásakor pedig az adós házaspár közszerzeményi része egyenlő sorban szavatol esetleges különvagyonával együtt a még fennálló különvagyoni természetű kötelezettségekért. (1410. §.)

Játékvesztések, ha a házasság idejére esnek és kifizettettek, az illető vesztes fél közszerzeményi részébe nem tudhatók be. Ha nem fizettettek ki, de megengedett és nem tiltott szerencsejátékból állottak elő, a közszerzemény terhei közé számítandók. (1411. §.)

4. §.

A szerzeményi közösség felbomlása.

A szerzeményi közösség a spanyol ptkv. 1417. §. szerint vagy a házasság megszűnésével, vagy semmissé nyilvánításával ér véget. Ekkor válnak a házaspár, illetőleg örököseik közszerzeményi igényei érvényesíthetőkké. Ha azonban a házasság megsemmisítésének oka olyan, hogy abban a házaspár valamelyikét roszhiszem terheli, a közszerzeményben való részesedésből teljesen kizáratik.

Az említett két főokon kívül megszűnhetik a szerzeményi közösség akkor is, ha valamelyik fél keresetére a bíróság a vagyonekülönzést kimondja. E kérelem előterjesztésének eseteit a ptkv. 1433. §-a állapítja meg, s helyet ad a keresetnek, ha a vagyonekülönzést kérő félnek házastársa magánjogi képességétől megfosztatott (*interdiction civile*), vagy távollevő, vagy a felek egymástól a *thoro et mensa* elválasztattak. A keresetre kelt bírói ítélet jogerőre emelkedésétől kezdve a szerzeményi közösség megszűnt, s eltekintve

az e részben fennálló némely különös rendelkezésektől, (lásd ptkv. IV. könyv, III. cz., VI. fej. 1432—1444. §§.), a szerzeményi közösség felszámolásának épugy kell megtörténnie, mintha a megszűnés valamelyik rendes esete forogna fenn. (1434. §.)

A leszámolás (liquidation) első ténye a vagyon leltározása. A leltár fölvétele csak az esetben marad el, ha a közszerzeményben osztályra hivatottak jogaiktól visszalépnek, vagy ha a fentebb említett rosszhiszeműség fenforog és végül, ha a házasság megszűnése előtt már birói vagyonekülönzés történt. (1418. §.) Ez a leltár a közszerzemény megosztásának az alapja, s elkészítésére nézve a következő fontos szabályok veendőek figyelembe. Fölveendő a leltárba mindazok az értékek és fizetések, melyeket a közszerzemény a nő vagy a férj különvagyona helyett teljesített. Továbbá: azok a férj által tett ajándékozások és elidegenítések — pontos érték-megállapításban — melyek tételére igazgatási joga értelmében nem volt jogosult, mert azokkal — „in fraudem mulieris” cselekedett. (Lásd előbbi §-t a férj rendelkezési jogának terjedelméről az 1413. §. kapcsán.) Az ily ingyenes elidegenítésekkel t. i. a közszerzemény állaga törvénytelenül csökkentett. (1419. §.) Kimaradnak a leltárból az 1420. §. szerint, a házastársak hálóhelyiségének berendezése, különösen az ágy és mindazon tárgyak, melyek, mint ruhák, fehérneműek, s legszemélyesebb használatra szölók, a tulélő házaselet osztályon kívül megilletik.

Az ekép megállapított összes vagyonból első sorban a nő hozománya (különvagyona saját kezén lévén, a leltározásnál szóba sem jöhet) adandó ki vagy magának a nőnek, vagy örököseinek, az e részben fennálló szabályok értelmében (IV. könyv, III. czim, III. fejezet) megejtendő módon. (1421. §.) A hozomány után a még fennálló összes közszerzeményi terhek törlendők, illetölég fizetendők; ha pedig a közszerzemény erre elegendő már nem volna, azok a szabályok nyernek alkalmazást, melyeket a törvény IV. könyve, XVII. czimében

a hitelezők kielégítésének módjára nézve általában előir, ha a kielégítési alap a követeléseket egészen nem fedezi. (1422. §.) S csak miután mindez megtörtént, vonható ki a leltározott vagyonból mindaz, a mi bebizonyíthatólag a férj különvagyonra volt, föltéve, hogy a rendelkezésre álló és leltárilag összeírott vagyon még kifutja. (1423. §.)

A részletezett eljárás után esetleg még fönmaradó vagyon: a tiszta közszerzemény (1424. §.), mely a tulélő házastárs és az elhunyt örökösei között egyenlő fele-fele részekben megosztatik. (1426. §.)

Helye van ezenkívül annak is, hogy a szemben álló és a feloszlásnál élesen elkülönülő vagyonkategóriák között bizonyos megtérítési igények érvényesíttessenek, az elveszett vagy rozszzabbitott különvagyoni ingók javára, a házasság folyamán azokat élvezett közszerzeménnyel szemben. Ha azonban ingatlanokról van szó, úgy az 1425. §-nak imént jelzett rendelkezése nem alkalmaztatik.

Némi eltérések forognak fenn az esetre, ha a szerzeményi közösség megszűnése nem valamelyik fél halála, hanem a házasság megsemmisítése vagy a vagyonekkülönlés birói kimondása okán következik be. Ez eltérések jórészen említve voltak már, más részben lényegtelenek s az adott helyzetből önként folynak.

II. FEJEZET.

Szerzeményi közösség az olasz polgári törvénykönyvben.

1. §.

Általánosságok; a szerzeményi közösség terjedelme.

Az olasz Codice civile a házassági vagyonjogot V. czimében szabályozza (Titolo V. Capo I—V. 1378—1446. §§.), két házassági vagyonjogi rendszernek: a hozományinak és a

vagyonközösségének tüzetes kifejtésével. A házasfelek szerződési szabadságának alapelve az 1378-ban¹⁾ van kimodva nagy nyomatékmal, a minek az olasz jogban különösebb jelentőséget az ad, hogy a Codice-nak voltaképi törvényes házassági vagyoni jogi rendszere nincs.²⁾ A törvény t. i. mindkét fentemlített rendszert merőben úgy szervezte, hogy egyik sem érvényesül önmagától a felek hiányzó gondoskodását pótlólag, hanem csak úgy, ha a házassági szerződés alkalmazásukat megállapította. Ha pedig a házassági szerződés egyik rendszert sem kötötte volna ki, úgy a következményeket az 1425. §. adja meg. E szerint: „Sono parafernali tutti i beni della moglie, che non sono stati costituiti in dote.“ Ezzel a felek vagyoni érdekeinek teljes különválása és függetlenítése áll be, a nő és férj vagyona a házasság céljaival, s egymással semmiféle viszonylatba nem kerülnek s csak az 131. és 134. §§-okban megállapított s a férjet megillető „családfői hatalom“³⁾ s a férjnek az a kötelezettsége, hogy családját állásához képest eltartsa, visznek be a házassági életbe oly következményeket, melyek vagyoni téren is éreztetik hatásukat. Így nevezetesen a nő, férjének beleegyezése nélkül (autorizzazione) sem ajándékozást nem tehet, sem ingatlanait el nem idegenitheti, el nem zálogosithatja, kölcsönszerződésben magát le nem kötheti, kezességet nem vállalhat, s törvény előtt nem szerepelhet oly ügyekben, melyek paraphernális vagyonára vonatkoznak. (134. §.)

Mindez azonban nem a házasfelek közti vagyoni viszonyban, hanem személyi vonatkozásokban leli alapját. Lényegében véve rendszer ez is, mondhatnók a rendszertelenség rendszere; a vagyonelkülönzés eszméje az t. i., mely itt

¹⁾ 1378. §.: „La società coniugale, relativamente ai beni, è regolata dalle convenzioni delle parti e dalla legge.“

²⁾ V. ö. *M. Th. Huc*: Le Code civil Italien et le Code Napoléon. II. edit. suivie d'une traduction complète du Code civil Italien par M. Joseph Orsier. vol. 2. Paris 1868. cz. m. 259. l.

³⁾ „Il marito è capo della famiglia.“ (131. §.)

érvényesül, még pedig nagyobb hatálylyal, mint a ptkben szabályozott dotális rendszer intézkedéseiben. A most jelzett dogmaticus kérdés taglalása azonban e helyütt kevésbbé érdekel. Tény az, hogy az olasz Codice civile a vagyonszövetséget, mint egyezményileg kiköthető rendszert szabályozta 1433—1446. §§-aiban, még pedig olyformán, hogy a házasfelek *csakis és kizárólag a szerzemények közösségét* állapíthatják meg a közösségi rendszerek közül, házasságuk vagyoni viszonyainak jövő berendezésénél irányadóul.¹⁾

Erre a szerzeményi közösségre vonatkozólag általában a magánjogi társaságokról szóló rendelkezések nyerne alkalmazást, ha a házasfelek egyes különösebb határozmányokat szerződésükbe föl nem vettek. (1434. §.) Ezekre az esetleges külön kikötésekre vonatkozóan, s egyáltalában mindarra, a mi a magánjogi társaságoktól, a házasfelek közti szerzeményi közösségnél eltér, a törvény külön intézkedik. Itt nyer t. i. a Codice szabványaiban megállapítást, hogy a házasfelek a közöttük létesítendő szerzeményi közösséget mennyire terjeszthetik ki.

Nem tartozik és nem is utalható be a szerzeményi közösségbe a házasfeleknek a szerződés kötésekor (azaz a közösség kezdőpontjában) már meglevő activ és passiv vagyona, sem az, a mit a közösség folyamán ugyan, de öröklés vagy ingyenes czimü ajándékozás folytán nyertek. E vagyonszövetségek különjavak. (1435. §.) Ellenben a különjavak mindennemű jelen és jövőbeli gyümölcse, jövedelme, közszerzeménynek tekintetik (1435. §.), valamint közszerzemény a házasfelek közösség alatti közös vagy külön-külön munkájának, szerzőtevékenységének, szorgalmának s takarékosságának minden eredménye s közös végül a házasság folyamán contrahált valamennyi kötelezettség is, mint a közszerzemény passiváinak összesége. (1436. §.)

¹⁾ 1433. §.: „Non è permesso agli sposi di contrarre altra comunione universale dei beni, fuorchè quella degli utili: questo communione può essere pattuita, quantunque vi sia costituzione dotale.“

A közszerzeményi vagyon osztatlan közös tulajdont képez activáival és passiváival egyetemben, s a férji kezelési jog is úgy van construálva, hogy az asszonyt *pro parte indiviso* a férj által igazgatott javak felett tulajdon illeti. A tulajdon-közösség megosztása is, általános szabály szerint a házasság tartama alatt ki van zárva.¹⁾

Hogy a surrogationak úgy a különvagyon, mint a közszerzemény irányában helye van, az 1438. §. rendelkezéseiből következik. Ha a férj valamit elidegenít, az elidegenítés fejében nyert viszontszolgáltatás helyébe lép az eladott közszerzeményi vagyontárgynak. Ingyenes elidegenítés (ajándékozás), ha csak nem közmegegyezéssel történt, érvénytelen. Ugyanez az elv alkalmazandó a különvagyonra is, és így közszerzeményt, illetőleg különvagyont képez az is, ami ennek vagy amannak surrogatuma. Ha azonban a különvagyoni surrogatum értéktöbbletet mutat föl, a *superplus* már a közszerzeményé.

A közösség kezdetén a különvagyonról pontos és hiteles leltár készitendő, melyet a házasság folyamán állandóan vezetni és kiegészíteni kell. (1437. §.) E leltár a vagyon jogi természetének megállapíthatására szolgál, s ha hiányzik és valamiről nem lehet tudni, vajjon a közös vagy különvagyonhoz tartozik-e, a vélelem annak közszerzeményi jellege mellett szól. (1437. §.)

2. §.

Jogviszony a szerzeményi közösség tartama alatt.

A szerzeményi közösség felbomlása.

A közszerzemény a házasság tartama alatt a férj kizárólagos kezelése és rendelkezése alatt áll.²⁾ E rendelkezési jogosultság annyiban korlátozva van, hogy elidegenítenie vagy terhelnie csakis „*titolo oneroso*” szabad, tehát a köz-

¹⁾ Lásd következő szakaszt.

²⁾ „Il marito solo può amministrare i beni della comunione, e stare in giudizio per le azioni risguardanti la medesima.” (1438. §.)

szerzeményi javak ingyenes elidegenítése, mert ily esetben nincs, a mi azokat a csökkent közösségben pótolja (1438. §.) tiltva van. E tételt, mely a surrogatio alkalmazásának alapját képezi, kiegészíti a Codice azon rendelkezése, hogy amennyiben a közszerzeményi javakat¹⁾ bérbeadja, a haszonbér maga szintén közszerzeményinek tekintendő. (1439. §.) A nő rendelkezési jogai a szerződésben sem gyöngíthető, férji családfői hatalom gyakorlásától függenek. E szerint az asszony a közszerzeményre vonatkozólag csak akkor bír rendelkezési jogosultsággal és csak annyiban, a mikor és a mennyiben arra férjétől felhatalmazást kapott.

A házassági terhek viselése a férjnek a felek egymáshoz való személyes viszonyán alapuló kötelezettsége, az adósságuügy pedig, a közös és különadósságok éles megkülönböztetésével nyert rendezést. Tekintettel arra, hogy a felek különjawai a férj kezében úgy, mint pl. az összes germánjogokban, nem egyesítettnek, következik, hogy e részben az olasz jogban jórészt feleslegessé váltak azok a közelebbi szabályok, melyeket az egyes jogok idevágólag fölállítottak. Maga a Codice csak 1436. §-ában említi az adósságokat, mondván, hogy azok a szerzeményi közösség állagába számítandók. Minden kötelezettség tehát, a mit az administratio kizárólagos jogával élő férj vagy az ő beleegyezése mellett a nő a házasság tartama alatt elvállal, a közszerzemény kötelezettsége. A hitelezők ekép e vagyont — sőt a férj személyesen is felelős lévén — a férj különvagyonát is igénybe vehetik. Amennyiben ezzel a rendezéssel a nő érdekei veszélyeztetve volnának a szerzeményi közösség felbontása iránti keresettel oltalmazhatja magát.

A szerzeményi közösség felbomlásának esetei: az egyik fél halála, az egyik fél bíróilag megállapított állandó távolléte, a felek ágy- és asztaltól való végleges különvetése és

¹⁾ A § szövege „beni della moglie,” kifejezést használ. A közszerzeményre a rendelkezés, kiterjesztő magyarázat útján alkalmazandó.

végül a vagyonekülönzésnek a házasság folyamán való birói elrendelése. (1441. §.)

A vagyonekülönzésnek csak a nő keresetére és csak akkor van helye, ha a férj a közszerzeményt gazdaságilag a leghelytelenebbül igazgatja (*amministrazione cattiva*), vagy ha vagyoni körülményei annyira ziláltak, hogy a nő érdeke komoly veszedelemben forog. (1442. §.) Az ily esetben követelendő birói eljárásra nézve az 1418., 1420. és 1421. §§. rendelkezései az irányadók, melyekkel az olasz *dotalis* rendszer ismertetése során már foglalkoztunk.¹⁾

A szerzeményi közösség megszűnésekor a tiszta közszerzemény a felek között megosztatik, még pedig oly arányban, a miként azt a házassági szerződés megállapította. A házasfeleknek t. i. az 1440. §. értelmében joguk van esetleg egyenlőtlen osztályt határozni meg s egymásnak bizonyos tárgyakra vonatkozólag osztályon kívül adni tulajdont. Az ilyenkor az egyik vagy másik házassfélnek jutott kedvezmények nem esnek az 1054. §. tilalma alá, mely a halál esetére szóló rendelkezéseken kívül, a házasfelek között a házasság folyamán semmiféle ajándékozást meg nem enged.

Kifejezetten tiltja azonban a törvény (4440. §.) az egyenlőtlen osztozkodásnak oly kikötését, hogy bármelyike is a házasfeleknek a közszerzemény passíváiból többet viseljen, mint a mennyit az *activ* közszerzeményből kapott.

Ha a szerzeményi közösség biróilag kimondott vagyonekülönzéssel szűnt meg, a feleknek jogában és módjában áll a közösséget, közokiratilag nyilvánított akaratukkal visszaállítani. A megújított közösség alapját azonban csak ugyanolyan, illetőleg ugyanazon szerződés képezheti, mint a felbontottét és visszaható ereje ez új szerződésnek a házasfelek időközben keletkezett szerzeményeire nézve nincsen. (1443. §.)

A germánjogok „*weibliche Freiheiten*“ intézménye az olasz *Codice*-ben szintén föllelhető, amennyiben a nő és örö-

¹⁾ Lásd I. részben a vagyonekülönzési rendszerek alatt.

kösei a közszerzeményben való részesedésről lemondhatnak. (1444. §.) E lemondás következményeit és egy pár, a hitelezők érdekében felállított, de tartalmuk szerint inkább örökösödési jogi tételt foglalnak magukban az 1445. és 1446. §§-ok.

III. FEJEZET.

Szerzeményi közösség a francia Code civil szerint.

1. §.

A francia szerzeményi közösségről általában.

A Code civil a házassági vagyonjoggal három főrészben foglalkozik. E részek közül a második (III. könyv. V. czim, II. fejezet 1399—1539. §§.) részint a házassági vagyonjog törvényes rendszerét, az ingó közösséget tárgyalja, részint a házassági szerződések azon clausuláiról szól, melyek a törvényes közösséget modificálják, kiterjesztik, megszorítják vagy kizárják. Ezek között foglal helyet a „*communauté réduite aux acquêts*,” mely a francia jogrendszerben a szerzeményi közösséget képviseli. Házassági szerződés lévén az alapja, az egész rendezésre nagy befolyása van a házassági szerződéseket illetőleg fennálló általános szabályoknak, melyeknek nem egy rendelkezése oly nagy horderejű, hogy az egyezményileg kiköthető rendszerek mindenikére sajátos bélyeget, közös jellemvonást üt, gyakran az illető rendszer alapelveivel többkevesebb ellentétet idézve elő.¹⁾ Különösen állanak a mondotak a francia ptkv. szerzeményi közösségére.²⁾ Így az 1388. §.,

¹⁾ V. ö. *Guntzberger*: „De l'extension des droits de la femme mariée” stb. cz. id. m. 82—83. lap. (Paris, 1896.)

²⁾ V. ö. *Zachariä*: „Handbuch des französischen Civilrechts. Herausgegeben von Sigismund Puchelt dr. VI. Aufl.” cz. m. III. kötet 189—190. lap. (Heidelberg, 1875.)

körülírva a házasfelek szerződési szabadságának korlátait, sérthetetlennek mondja a férjet „*comme chef*“ megillető „*puissance maritale*“-ja körében, s ezzel a szerzeményi közösséget a kezelés és rendelkezés szabályozásánál, voltaképi jelentőségéből egészen kivetközteti. A helyzet egyébiránt az olasz ptkv. álláspontjához hasonlóan alakul.

A francia jogirodalomban általános a felfogás,¹⁾ hogy a „*communauté réduite aux acquêts*“ a dotális rendszer correctioja. E felfogást igazolni látszik a Code 1581. §-a, mely a dotális rendszer különleges szabványaképpen a szerzeményi közösség kikötését a dotális rendszer mellett is megengedi. Egyébként megjegyzendő, hogy a codificatio folyamán számosan ezt a rendszert kívánták a Code törvényes rendszereképp szabályozni.²⁾

Az a közösség, melyet a „*société d'acquêts*“ létesít a Code 1498. Art. alapján, a következő: A házasfelek érintetlenül megtartják különvagyonukat s viselik szintén külön-külön annak már meglevő minden terheit. Ellenben, e különjavak jövedelmei és gyümölcsei, valamint a házasfelek házasság alatti keresményei, megtakarításai, melyeket keresményeik vagy a különvagyon jövedelmeiből félre rakhatnak, mindkettőjük közös tulajdonát képezik.³⁾

¹⁾ V. ö. *Laurent*: „*Principes de droit civil français*“ cz. m. XXIII. köt. 136. lap. (Páris és Bruxelles, 1876.)

²⁾ Nagyon elítélőleg nyilatkozik róla *Laurent* (id. cz. m. u. ott.) „*La femme sous ce régime est une étrangère dans sa famille; que les affaires du mari prospèrent ou non, peu lui importe, personnellement elle n'y-a aucun intérêt; la dot est inaliénable, elle la reprend et ne paye que ses dettes. On comprend ce système dans un état social où il n'y-a ni commerce ni industrie; mais à mesure que le travail prend une place de plus en plus considérable dans le développement de la richesse, on sent le besoin d'intéresser la femme à la prospérité de la famille.*“ Sajátságos érvelés, mely a szerzeményi közösséget legerősebb oldalában véli megítélhetőnek.

³⁾ *Laurent*: „*La communauté se compose donc des fruits et revenus du produit du travail des conjoints et des acquêts.*“ (Id. cz. m. 142. l.)

Ki vannak tehát zárva a közösségből (s így mint különvagyon tekintendők) a házasságkötéskor már meglevő jószágok — ingó vagy ingatlan — és a házasság folyamán ingyenesen szerzett javak. Az 1498. §. csak — „leur mobilier respectif présent et futur“ — ről és az adósságokról tesz említést. A fenti értelmezés azonban az ingóközösség törvényes rendszerének, mint subsidiarice alkalmazandó rendezésnek tételén alapszik, a mennyiben „közösség“ — ről a francia házassági vagyonjogban általában véve csakis az ingó vagyon tekintetében lehet szó. E feltétlenül elismert magyarázat helyességét emeli ki pld. *Laurent*,¹⁾ hivatkozva annak általánosan való elfogadottságára. A „futur mobilier“ szintén úgy értelmezendő, hogy az, csak az ingyenes czimű szerzésekre vonatkozik, ellenesetben közszerzeményről szólni sem lehetne.

A már fennálló adósságok, a már meglevő ingó s ingatlan vagyon, és a házasság folyamán ingyenesen szerzett javak rendezésének közelebbi kiegészítéseképpen szabályul szolgál, hogy a házasságkötés előtt separált gyümölcsök különjavak maradnak (*fructus ante matrimonium percepti*), míg a közösségbe esnek a *fructus tempore initi matrimonii pendentes*, a nélkül, hogy a közszerzemény az e gyümölcsök nyerhetése végett tett költekezésekért megtérítéssel tartoznék.²⁾ Vitás, vajjon a szerencsének köszönhető hasznok, nyeremények, mint kincslet, vagy lottónyeremény hova utalandók: a különvagyonba-e vagy a közszerzeménybe? Némelyek szerint a talált kincs fele, ha a házasfelek ingatlanában találtatott, a közszerzeményé, valamint az esetleg találó házastárs fél része is. (Igy *Zachariä*.) Mások csak a találó részét utalják a közösségbe, ha t. i. valamelyik házastárs volt a találó. Ha a házastárs ingatlanában volt a kincs, a telektulajdonost illető részt a különvagyonhoz számítják. Játék és lottónyeremények csak úgy tartoznak a közszerzeménybe, a mennyiben nem a különvagyonhoz tartozó

¹⁾ Id. m. 150—151. l.

²⁾ V. ö. *Zachariä* id. cz. m. 307. l. 4. jzet.

értékpapirokból erednek (Zachariä id. cz. m. 307—308. l. 5. jt.) Az *Aubry* és *Rau*-féle commentárban közölt felfogás ellenben minden ilyen nyereményt közszerzeménynek állit.¹⁾

A közszerzeményi vélelmet a francia jog is ismeri, még pedig oly formában, hogy a házasfeleknek minden ingósága, melylyel a szerzeményi közösség felbomlásakor rendelkeznek, közszerzeménynek vélelmezendő, míg csak a különvagyoni jelleg a házassági szerződésről kelt vagy egyéb okirat, vagy a házasságkötéskor felvett leltár alapján be nem bizonyítható. (1499. §.)

2. §.

Jogviszony a házasság alatt. A szerzeményi közösség felbomlása.

A francia szerzeményi közösségben a közszerzemény jogi sorsa a férj kezelési és rendelkezési jogának gyakorlától van feltételezve. A férj itt is „*chef de la communauté*” s „*puissance maritale*”-ján nyugvó jogai sérthetetlenek. A kezelési és igazgatási jogra vonatkozóan pedig ugyanazon szabályok nyernek alkalmazást ugyanolyan terjedelemben, miként az ingó közösség törvényes rendszere alatt.²⁾ E részben tehát az ott mondottakra visszautalunk. Bizonyos eltérések azonban mégis forognak fenn, nevezetesen azok, melyek a nem szerzeményi jellegű javak kizárásáról és az adósságok elkülönítéséről szóló clausulákból, mint a szerz. közösségnek létet adó szerződéses megállapodásokból önként következnek. Vagyis mondhatjuk a férj administratív joga itt is ugyanaz, mint a legalis közösség rendszerében, csakhogy szűkebb körű, mert kizárólag a közszerzeményekre van utalva

Tehát: valamennyi vagyont a férj igazgat, tekintet

¹⁾ *Aubry* és *Rau* Cours de droit civil français cz. m. (V. köt. 522. §. 8—9. 10. jzet.)

²⁾ V. ö. *Zachariä* id. cz. m. 310. l. — *Laurent* id. cz. m. XXIII. k. 173. l.

nélkül arra, hogy azok a szerzeményi közösségben benn vannak-e vagy nincsenek. Ha azt nézzük, hogy a nő majdnem minden vagyona ki van zárva a közösségből, szinte mondhatnók, hogy esetek szerint a férj kezelési jogköre, mert a nő javait is magába öleli, tárgyi tekintetben még tágabb. Ám a női (külön) javak feletti ez a jogkör semmi más, mint pusztán „kezelés,” a férj tehát nem úgy szerepel azokkal szemben, mint „chef de la communauté,” hanem tartozik kezeléséről felelősség terhe mellett számadást tenni, sőt feleségének beleegyezése nélkül egyes elidegenítésekre és terhelésekre sincs jogositva.¹⁾

A mi a nő állapotait illeti, e részben a helyzet a legalis közösség ismertetése során adottal teljesen azonos. A nő férji hatalom alatt áll, s annak autorizációja nélkül egy lépést sem tehet. Visszautalunk egyúttal az új postatakarékpénztári törvényekről mondottakra.²⁾ Azok értelmében a törvényes közösségben élő nő biztosíthat magának megtakarított személyes keresményei felett bizonyos szűkkörben férje bele szólásától teljesen független kezelési és rendelkezési jogosultságot. E kedvezményeknek e helyütt nincs értelme, mert a szerzeményi közösség specifikus tárgyát éppen a házasság alatti személyes keresmények teszik ki, s nincs mód adva rája, hogy ezek a közösségből bármi csekély részben is kivonhatók legyenek.³⁾

A házaseléttel járó terhek viselése tekintetében szintén a legalis közösség rendszerének tárgyalása során adott fejtegetésekre utalunk vissza.

A szerzemények közössége a közös és külön adósságok megkülönböztetését is magával hozván, a közszerzeményt csak azok a kötelezettségek terhelik, melyek a törvény értelmében közösségi adósságoknak tekinthetők.

¹⁾ V. ö. *Laurent* id. cz. m. 155. l. XXIII. k.

²⁾ Lásd I. r. II. czim. III. fej. 6. §.

³⁾ V. ö. Dr. *Kolosváry* Bálint: Reformok és reformtörekvések, stb. cz. id. m. 18. lap.

A közös adósságok azok, melyek nem vonatkoznak a szerzeményi közösségből eleve kizárt „jelenlegi és jövőbeli“ javakra. Azaz: 1. a férjnek, vagy a feleségnek a férj jóváhagyása mellett a házasság folyamán contrahált kötelezettségei; 2. az ezek után járó kamatok, s esetleges hátralékok; 3. a különvagyonni ingatlanok javítására, jövedelmezőségének fokozására tett költségek és ez okon elvállalt kötelezettségek; 4. a háztartással, a család fentartásával, a gyermekek neveltetésével járó terhek és kötelezettségek.¹⁾

Ki vannak zárva a házasfelek mindazon tartozásai, melyek már a házasság kötésekor fennállanak, vagy a melyek oly javakra vonatkozóan jöttek létre, melyek a házasság folyamán ingyenes szerzésmóddal jutottak egyik vagy másik fél tulajdonába. (Pld. hagyatéki terhek.) Ezek értendők az 1498. §. „dettes futures“ kifejezése alatt.

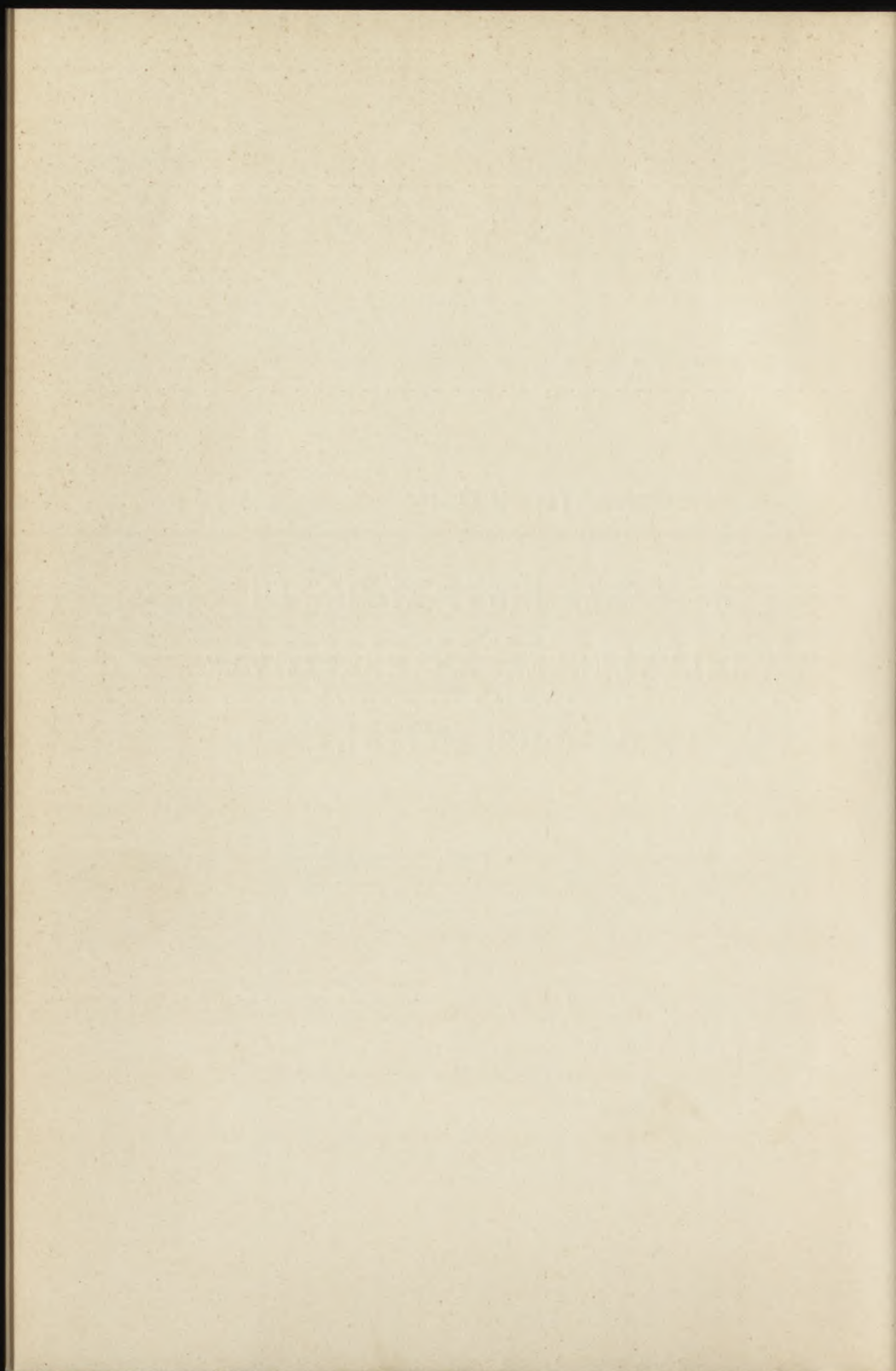
Ekép a szerzeményi közösséget kikötő clausula azt a házassági szerződési záradékot, melyet a Code civil 1510—1513. §§-aiban szabályoz, „clause de séparation des dettes“ czim alatt, (Section IV.) szintén magában foglalja. Mégis a „clause de séparation des dettes“ rendelkezései a szerzeményi közösségre csak annyiban alkalmazhatók, a mennyiben azok az ingó közösség rendszerének tételeit tartván szem előtt, a szerzeményi közösség különös célzataival nem ellenkeznek.

A szerzeményi közösség megszűnésére és következményeire nézve — különösen a hitelezők helyzetére tekintettel — a legalis közösség szabályai az irányadók. A francia Code t. i. főrendszerétől, a szerzeményi közösségi clausula kikötése esetén csak annyiban tér el, hogy a házasfelek közötti osztozkodást csak a szerzeményekre szorítja, a miként a „közösség“ is csak ezekre a javakra nézve áll fönn. A házasfelek egyéb vagyona ellenben, e vagyon hovatarozósága szerint ép oly jogi sorsban részesül, mint a közösségbe bele nem eső ingatlan, az ingó közösség törvényes rendszerében. (1498. §.)

¹⁾ V. ö. *Laurent* id. cz. m. XXIII. k. 168—169. l.

III. RÉSZ.

A SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉG
A JELENLEG ÉRVÉNYES MAGYAR
MAGÁNJOG SZERINT.

I. CZIM.

TÖRTÉNELMI VISSZAPILLANTÁS.

I. FEJEZET.

A szerzeményi közösség multja Magyarországon.

Valahányszor magánjogunk egy-egy intézményének jogtörténeti multját kutatjuk, az idők és fejlődés rendjében visszafelé menve, meg kell állapodnunk Werbőczy Tripartitumánál. Ez a jogtörténelmünkben legjelentősebb magánjogi sarokkő, mely a „regni approbata consuetudo” fejlődését betetőzte, az a végső fix pont, melyen még világosan látunk, melyen tul azonban a nap-nap után fokozottabb mennyiségben feltárt okleveles anyag daczára is, inkább csak a sejtéseknek, következtetéseknek és összehasonlító jogi hypothesiseknek van helye, semmint a biztos tudásnak. Az Árpád-kori házassági vagyongyog egyik legujabban megjelent s oklevelek vizsgálatán nyugvó földolgozásában olvashatók a következő szavak: Werbőczyig csak Werbőczyt ismerjük, s jóformán Werbőczy után is csak Werbőczyt látjuk.¹⁾ Szerzőnek mindenesetre igaza van, legalább is a Tripartitum előtti időkre vonatkozólag. A közszerzeményről, mint „magyar” jogintézményről bizonyára semmit sem tudunk egyebet a Hármaskönyv előtről, mint a mit éppen a Hármaskönyv magában foglal. Az Árpádok korára vonatkozóan a kutatások e nemleges eredményét, megállapította

¹⁾ Dr. Illés József: A magyar házassági vagyongyog az Árpádok korában. Bpest, 1900. cz. m. Bevezetés 4. lapján.

az imént idézett munka.¹⁾ Az Árpádok utáni és Werbőczy előtti kor azonban föltétlenül ismerte, hisz a Tripartitum, mint a paraszt és polgárosztályok szokásjogát szabályozza; e közbeeső két századév volt tehát magánjogunk fejlődésének az a szaka, mely a szerzeményi közösséget a szokás jogalkotó erejével, „magyar“ jog gyanánt jogrendszerünkbe bekebelezte. Kérdés azonban, honnan és mikép? Legrégibb jogunk a közszerzeményt nem ismerte; e tétel azonban az eredet s az esetleges idegen jogokból való átvétel kutatása alól föl nem menthet.²⁾

Az eredet kérdésére nézve csak két megoldás közt lehet válogatni. Ha t. i. régi jogunkban az intézménynek csirái sem lelhetők föl, mert hisz az e részben legrégebb pozitív kutforrás Szt. István II. könyvének 24. caputja a női tulajdont és öröklést még teljesen kizárja, egyedül az özvegyi tartást biztosítván: úgy a közszerzemény vagy oly jog, mely a honfoglaláskor itt lakott és leigázott néptörzsek valamelyikénél volt divatban, mit indirecte az igazolna, hogy közszerzeményi joga csak a parasztnőnek volt, vagy pedig a germán fajú telepések hozták az intézményt magukkal s azt mint polgárjogot meghonosították. E mellett jogfejlődésünk az a jellegzetessége szól, mely mindig a magasabb s jogilag jobban situált társadalmi osztályok felé való előretöréskvés irányát követte, s így a városi polgárok jogához a jobbágyosztályét mintegy felemelte.

Az előbbi és teljesen indokolatlanul álló nézetet, mint valószínűt, *Dell'Adami* Rezső lancirozta.³⁾ Helyesebb, ha a

¹⁾ *Illés*: „A közszerzeménynek hiányzanak még tulajdonképpeni alapjai a kor életviszonyaiban s így még nyomai sem fedezhetők fel az okleveles anyagban.“ (U. ott. 62 l.)

²⁾ Nem megy megoldás számba a mai viszonyokra már inkább vonatkoztatható az az állítás, hogy a közszerzemény „a nemzet általános jogi érzületében bírja létének eredetét.“ (*Plopu* György „Közszerzemény“ cz. czikke. (Megj. a „Jog“ 1898. évi 19—23. számaiban) 19. szám.)

³⁾ „Magánjogi codificatiónk és régi jogunk III.“ cz. m. 136. lap. (Bpest, 1887.)

szerzeményi közösség eredetét az utóbb említett történelmi momentumokból igyekszünk kihámozni. A házastársak közötti vagyonközösségi eszmét hazánkba azok a német menekülők hozták be, kiket királyaink bő kiváltságokkal, s különösen hazai joguk épségben tartása mellett az ország különböző vidékein letelepítettek. E német telepesek, jobbára városalapítók is egyuttal, a magukkal hozott idegen jogot, municipalis hatóságuk körében nemcsak megtartották, de miután a XV. századi tárnokjog szerzeményi közösségüket egységesen szabályozta, e zsinórmértékül szolgáló kutfő mellett szabályrendeleteikben időnként tovább is fejlesztették. Sok nyomát ugyan a városok e tevékenységének, sőt magának a közszerzemény intézményének is a városok statutaris, jogalkotásában nem igen találjuk. Ismeretes a régi Selmeczbánya-városi jogkönyvben foglalt közszerzeményi utalás (Árpádkori okmánytár III. köt. I. f. id. *Siposs Árpád* „Házassági vagyonjogunk átalakulása“ cz. s a „Jogtud. Közlöny“ 1889. évi 22. számában megjelent cikkében), továbbá Pozsony város egy pár s a XV. századból kelt statutuma; ¹⁾ nem hagyható figyelmen kívül a királyföldi szász-ság ált. vagyonközössége sem, mely a *Báthory*-féle 1583. évi szász statutumokban a kor igényeinek megfelelően codificáltatott; mindezek oly adatok, a melyek habár nem is a „magyar“ jogra vonatkozóan, de a magyar területen érvényesülő idegen jogok által, a szerzeményi közösség jelenlétét és történelmi szereplését bizonyítják. A Werbőczyben már meglehetősen dogmatikai fejlettséggel szabályozott coacquisitio conjugalis formásai a legnagyobb valószínűséggel e városi jogokban, illetőleg a „jus tavernicale“ rendezésében keresendők.

A feltevés indokolását az összehasonlításokból leginkább valószínűsíthetjük. Valamennyi rendelkezésünkre álló adat megegyezik a Werbőczy korabeli szerzeményi közösség azon jellemvonásával, mely arra utal, hogy a közszerzemény eredetileg öröklési jogi intézmény. Mint annak helyén kifejtetett,

¹⁾ *Corpus Statutorum Hungariae municipalium*. IV. kötet. 2-ik fele 17. 19—20. lapján.

a német jogok szerzeményi közössége is, a tiszta igazgatási közösségi rendszer törzsfájáról öröklési jogi innovatiók útján vált le, s a halálesetére szóló, házasfelek közötti ajándékozások, a Witthum és Morgengabe intézményei közvetítették az özvegy nő helyzetét biztosítandó azt a fejlődési menetet, mely a „*tertia collaborationis*“ állandó s így szokássá rögződött juttatása által a nő azon jogához vezetett, hogy a szerzeményekből való részesedését jogos alapon követelhesse. Az összehasonlító jogi párhuzamokra nagyobb súlyt csak azért fektethetünk, mert nem magyar, hanem eredetében tisztán idegen jogintézményről van szó. Nézzük már most a mi forrásainkat. A tárnoki jog CXXVIII. fejezete — *De bonis per conjugium apprehensis* — a házasfeleknek közszerzeményi jogát tisztán örökjogi igénykép fogja fel „*perpetuo jure possidendae*“-képpen utalva a közös szerzeményeknek („*res quaecunque — mobiles videlicet et immobiles, — demptis utensilibus domus*“) egyik felét a tulélő házasfélre, másik felét a gyermekekre,¹⁾ mely rendezést még nagyobb nyomatékkal fejezi ki a CXXXIII. caput „*De testamento ultimo*.“²⁾ A szászok vagyonszövetség szintén csak az öröklés beálltakor érvényesül a maga főhatályában, mely szerint a házasfelek valamelyikének bekövetkezett halála esetén „*bes*“ és „*triens*“ szerint oszlik a tulélő és az elhunyt örökösei között a vagyon.³⁾

¹⁾ *Kovachich Márton György*: „*Codex authenticus juris taver-nicalis statutarii communis complectens monumenta vetera et recentiora partim antea vulgata, partim hactenus inedita. Budae 1803.*“ cz. m. 224 lapon.

²⁾ U. ott. 228—229. lap.

³⁾ *Nagy Ladislaus de Branyitska* („*Jus Transsilvanico-Saxonicum*. Editum per Leopoldum Nagy de Branyitska. Claudiopoli 1845“ cz. m.) a szász statútum II. könyve 12-ik cikkéhez a következőket mondja: „2. §. *De communione rerum ac bonorum inter conjuges habetur, hoc, quod maritus et uxor per ipsum matrimonium in communionem uti corporum, ita etiam omnium rerum conveniunt, unde deducit per consequentiam: merito optimam et aequam consuetudinem esse, ut maritus et uxor suis facultatibus, in quarum communionem per matrimonium et allaturam bonorum ac rerum jam venerunt, mutuo cum*

Ez egyébként minden német közösségi jognak is sajátja, s hazai particularis jogaink közül, a többiek hiányos intézkedéseivel szemben valóságos magas fejlődési fázist mutat az a fentemlitett XV. századi pozsonyi statutum, mely a férjnek a közszerzeményi javak feletti önkényes rendelkezéseit az aszszony visszahívási jogával aequiparálja.¹⁾ A selmeczbányai adat, mely egyébként nem tulvilágos, egy nézet szerint nem is a közös szerzeményre, hanem az özvegyi jog rendezésére vonatkozik.²⁾ Mindebből levonható tanuság, hogy a hazánk területén a városi polgárok közt fennállott szerzeményi jogokat, hasonló jellegzetesség tünteti ki, mint a Werbőczy-féle szabályozást, mely a jobbágy osztálya körében szokás útján kifejezett „magyar“ közszerzeményi jogot tartalmazza. A német jogokból való átvétel tehát az intézmény eredetére nézve, körülbelől biztosan megállapítható. Hogy azonban a szokást mi terelte tényleg a fokenkénti átvételre, erre csakis oly általánosságban lehet felelnünk, hogy a jogfejlődés felfelé törő iránya, s az a parasztokra és polgárookra nézve közös elbánási mód, melylyel a magyar jog voltaképi intézményvilágából a nemesi renden kívül minden társadalmi osztályt kizárt. Hogy a magyar közszerzemény multját homály borítja, nem is tudható fel tulajdonkép más körülménynek, minthogy a nemesi jog a parasztit és a polgárit minden tekintetben háttérbe szorította.

liberis suis ad communem vitae necessitatem fruuntur. Illud etiam in hoc §-pho adjungitur, *usu receptum esse*: ut ex universis bonis (in communionem ductis) bes ad maritum, triens ad uxorem pertineat, omni dotis jure cessante. Hoc est: si uxorem mori contingat, tunc maritus viduus e bonis bessem pro se habebit, trientem vero habebunt uxoris defunctae successores, et vice versa etc.“ (112—113. lap.)

¹⁾ „Wen zwen Wirtleut miteinander *derkauffen* heuser oder weingerten, und der man hin geytt desselben Erben eins oder meer on seins weibs willen und wissen und gehaissen, so mag sie mitt dem rechten Iren tayl wol *widder rueffen*.“ (Corp. Statut. Hung. municipal. IV. köt. 2 fele 17 lap.)

²⁾ V. ö. *Siposs Árpád* id. cikkét. 361 lap.

Czélunk voltakép nem az, hogy jogtörténelmet írjunk, s jelen munka kereteiben alig lehet ránk nézve relevans, hogy a jogéletnek mely symptomái olvasztották bele jogrendszerünk 48-ig dualisticus szervezete mellett a jobbágyok és polgárok magánjogának intézmény-hálózatába a közszerzeményt. A mennyiben azonban mai közszerzeményi jogunk gyökerei, nemcsak a történelmi fejlődést tekintve, hanem positiv jogi tételezése szempontjából is a Hármaskönyvhöz tapadnak, foglalkozunk a következőkben a Werbőczy korabeli szerzeményi közösséggel.

II. FEJEZET.

Az intézmény fejlődése az országbirói értekezletig.

A közszerzemény szabályozása Werbőczy Tripartitumában a nemesi jog és paraszti jog dualizmusára van alapítva. Előbbiben a férji főszerezőség mellett inkább csak a szerződéses szerzeményi közösség jutott érvényesülésre, és ez is a szokásjog kijelölte szűk határok között. Utóbbiban ugy jelentkezik, mint ki sem zárható közösségi vélelem, s a praesumptio juris et de jure erejével hat ki a házasságok egymásközi vagyoni viszonyainak alakulására.

A Werbőczy-féle közszerzeményi szabályozás első tétele, hogy törvényből folyó szerzeményi közösség csak a jobbágy, illetőleg paraszt osztály (és a városi polgárság) körében kötött házasságoknak jellemző vagyoni jogi következménye. Alapvető rendelkezése: „hogy ha az apa saját osztályrészéről végrendeletet akar tenni, ezt ugyan megteheti, azonban feleségének megrovidítása nélkül. Mert a feleség abban a vagyonban, melyet férje a házasság tartama alatt szerzett, *mindig részesé* és *osztályossá válik*, („per maritum-stante conjugio, conquisitis, semper particeps et condivisionalis efficietur —“) ugy, hogy

ha a férj végrendelet tétele nélkül halna el, az egész vagyon, melyet szerzett, reá fog háramlani.“¹⁾

Nemes rendű házastársak között ellenben a „közszerzeményi igény“ az asszonyt csak abban az esetben illeti, ha a férj a házasság tartama alatt szerzett javainál feleségének nevét a bevalló levelekbe (in litteris fassionalibus) betétette;²⁾ mert: „qui per jura haereditaria uxori suae cupit complacere; studeat nomen ejus in emptionis et fassionis serie ponere.“³⁾

A Tripartitum szabályozásából mindenekelőtt az tűnik ki, hogy a közszerzeményt akkori szokásjogunk örökösödési igénykép construálta. A nemes rendű férjes nő szerződésen alapuló igénye „jus haereditarium“, s a biztosításképpen nyújtott jogvédelem úgy itt, mint a paraszti jog szerzeményi közösségénél csak a férj végrendelkezési jogának korlátozásában nyilvánul. A közösség élők közötti joghatályáról a H. K. mi rendelkezést sem foglal magában, s bár a „per maritum conquisitis“ kifejezésben kétségtelenül benne van a nő házasság-alatti szerzői tevékenységének elismerése, így tehát egy oly momentum, mely az élők közötti jogviszonyok figyelembe vételére látszana utalni, mert hiszen a „conquistis“ kitétel összegyűjtést, összeszerzést jelent a szó grammatikai értelmében, mégis az intézmény egész fölépítése arra mutat, hogy a közszerzeményben a házastársi jutalomnak, a hitbér intézményében is kifejezésre jutó gondolata a szabályozásnak verbum regens-sét képezi. Indirecte e ténykörülményből a Werbőczy korabeli házassági vagyonjog rendszerére is azt a következtetést lehet levonni, hogy az olyszabásu lehetett, mint a német jogok igazgatási közössége.

Jogunk e legelső fix támpontot nyújtó rendezése tehát messziről sem az, a mivé a közszerzeményt gyakorlatunk napjainkig lassanként kifejlesztette, jöllehet törvényhozásunk

¹⁾ Trip. III. r. 29. cz. 2. §. (Az Akadémia által kiadott *Kolosváry-Óváry-féle* fordításból.)

²⁾ Trip. I. r. 102. cz.

³⁾ Trip. I. r. 102. cz. 2. §.

az 1840:VIII. t.-czikkig a kérdéssel többé alig foglalkozott, s a judicaturának másra, mint Werbőczy szabályozására nem volt mire támaszkodnia. Az intézmény fejlődését a forgalmi és gazdasági élet szaporodó követelményei, és a szerzett vagyon jelentőségének emelkedése vezették. Az 1622:LXVII. t.-cz. 3—4. §§-aiban már a közszerző nő, tulajdonosnak mondatik, ellentétbe helyezve a hitbéres és nem közszerző nőkkel,¹⁾ kiknek az elhunyt férj javai kiadására való kényszerítését az id. t.-cz. elrendeli, sőt a törvény 4. §-a egyenesen tulajdonjognak minősíti a közszerzeményi jogot. A szerződésen alapuló közszerzeményi igény ilyen intensív hatályu elismerése arra mutat, hogy e tájt a közszerzemény örökösödési jogi jellegétől jobbadán megszabadult, s a házassági vagyonjognak vált intézményévé még ott is, hol mint a nemes rendüeknél, törvényből folyó közszerzeménynek nem volt helye. Kifejlődik továbbá a férji főszerzőség theoriája, a H. K. I. 18. czime alapján részint azért, hogy a jobbágyi és nemesi jog különbözőségének jogi alapjául szolgáljon, részint, hogy a közszerzeményi vagyon házasságalatti sorsa egyöntetű elvek szerint nyerjen szabályozást.

A H. K. I. r. 18. czime ugyanis a tulajdonszerzés ősi forrásául a szolgálatok fejében nyert birtokjogokat (jura possessionaria = tulajdon) jelöli meg, „Magyarország, az alája vetett részekkel együtt, ellenségektől környezve s ezeknek torkában fekszik, melyet eleink mindig csak karddal és fegyverrel szoktak oltalmazni és védeni, jószágaikat és birtokjogaikat is (mint közönségesen) katonai szolgálattal s vérük ontásával szerezték, a minthogy most is így szokás azokat szerezni. Már pedig asszonyok és hajadonok nem szoktak fegyverrel katonáskodni és az ellenséggel küzdeni, s ezt nem is tehetik. —“ Nemes rendüek között tehát hiányzott a materiális alap, az idézett szavakra fektetett főszerzőségi elmélet szerint arra, hogy közszerzeményről lehessen beszélni. Más-

¹⁾ „3. §. Dotalistae vero intelligi debeant simplices, et non coacquistrices seu proprietariae.“ (1622:LXVII. t.-cz.)

kép áll a dolog a nem katonáskodó paraszti és jobbágy osztálynál, hol a szerzés alapja, a kézimunka, ipar, kereskedés tehát oly szerzőismódok, melyekben a nő férjével egy sorban s egyenlően vesz részt.

Itt a közszerzemény anyagi alapja meg van. Viszont, a nemesek között a hadszolgálatokkal való szerzés mihamarabb elvesztette kizárólagosságát és főfontosságát. Már Werböczy is nagy részletességgel beszél a pénzen vásárolt birtokjogokról, melyek a fi- és leányágot egyaránt illetik. A nemes férj kizárólagos szerzőből így főszerzővé vált, kinek oldala mellett a nemes nő segédszerzősége nem csekély jelentőségű gazdasági tényezőként szerepelt. Ennek *megfelelően a nemesek közötti közszerzeményi jog egy joghatályának terjedelmében megszorított közösséggé alakul ki*, mert míg a Werböczy-féle szabályozás csak a szerzőlevélbe való beiktatás esetén ad a nemes nőnek közszerzeményt és ezt is hitvestársi jutalomként és mint jus haereditariumot construálja: addig az 1622 : LXVII. t.-cz. fent közölt éles distinctiója arra mutat, hogy azon időben a szokásjog ismerte már a nemes nő közszerzőségének azon eseteit is, melyekkel a Planum tabulareban gyakran találkozunk, s mely esetekben ez a közszerzőség nemcsak a férj complacentiáján, de materialis alapokon nyugodott. Az 1687 : XI. t.-cz., mely a hitvestársi öröklést gyermektelen házastársak között viszonzossá teszi, szintén megerősíti azt a föltevést, hogy a közszerzeményi igény a nőnek már nem pusztán „jus haereditarium“-a, hanem tulajdona, különben a nő halála után a férj, ha annak közszerzeményi illetősége csak az ő tetszésén alapult volna, ugyszólván saját tulajdonában lett volna örökösnek tekintendő. T. i. a főszerzőség nemcsak a szerzeményi közösség körének, hanem a közszerzemény házasság alatt sorsának meghatározására is igen nagy befolyást gyakorolt. A férj kényekedve szerint szabadon rendelkezhetett róla. A nő neve be lehetett ugyan iktatva a szerzőlevélbe, ha azonban a férj a nő e közszerzeményi illetőségét végrendeletileg másnak hagyományozta, úgy az

asszony mitsem követelhetett abból.¹⁾ Csak a polgárok és parasztok joga szerint volt a nő a férj ily önkényes rendelkezéseivel szemben megvéde.

Hogy a nemes nő közszerzeményi joga az 1622: LXVII. t.-czikkben *tulajdonkép* van megnevezve, ez, mint említettük, arra mutat, hogy az intézmény sokat fejlődött. A szerzőlevélbe való beiktatás által megalapított, de a férj szabad és esetleges ellenkező végrendelkezése okán mindig problematicus női közszerzeményi jog megerősödik. Egyrészt a férj csak akkor tehet e magasabb fejlődési fokon ellenkező végrendelkezést, ha a neje nevének beiktatása a szerzőlevélbe merő és pusztá kedveskedés volt és nem az asszony esetleges szerzői érdemeinek elismerése,²⁾ s ezenkívül szerzőtárssá és osztályossá válik a nemes asszony akkor is, ha közszerzeményi jogosultsága külön szerződésben biztosittatik,³⁾ ha továbbá a szerzemény alapja tisztán a nő vagyona volt.⁴⁾

¹⁾ A gyakorlat a férj e jogát szintén a Trip. I. r. 18. czimére alapította. V. ö. különben *Georch Illés*: Honny törvény (Pozsony, 1806.) cz. m. II. köt. 242. §. 230. lap. — *Kövy Alexander*: „et medietas ad illam spectat, nisi maritus quo principalis acquisitor testamento, *de toto* aliter disposuerit, (quod potest praeter colonos et cives.)“ („Elementa juris prudentiae Hungaricae. S. Patakin 1823.“ cz. m. 214. lap. — *Csep-csányi Thomas de eadem et Mathna*. „Extractus juris Hungarici summarius. Pestini 1829.“ cz. m. 80. lap. — *Husztly Stephanus*: „Juris prudentia practica seu commentarius novus in jus Hungaricum Agriae 1758.“ cz. m. liber II. tit. 55. 7. pont. pag. 227.

²⁾ *Frank Ignác*: „A közigazság törvénye Magyarhonban. Buda, 1845.“ cz. m. I. k. 275. §. 526. lap. — *Wenczel Gusztáv*: A magyar magánjog rendszere. Pest, 1874. cz. m. II. kötet. 2. kiad. 401. §. 364. lap. — Decisio 11. divis. success.; dec. 5. ad acquis. mobil. — (*Planum Tabulare* sive decisiones curiales. *Czövek* Istv.-féle magy. fordítással ellátott kiadás. Buda, 1825.)

³⁾ Decisio 39. és 44. divis. success. („quia pacta paciscentibus legem ponunt“), avagy még távolabbi alapon az 1486: XVII. t.-cz. 1. §. („quod secundum quod se quisque obligavit — iudicium et justitiam recipiat“); 1492: XXXVIII. t.-cz. 1. §. (ugyanigy); 1723: XXXI. t.-cz. 8. §. stb. elvi kijelentése szerint.

⁴⁾ *Czövek. Planum Tabulare*. 261. lapon. „746. — cum enim substantia uxore, radix et fundamentum acquisitionis fuerit, ac ipse testa-

A közszerzeményi szerződés oly erőssé teszi a nemes asszony közszerzői jogát, hogy az tőle semmi uton sem vonható el, míg az ő hozományi és parafernális stb. javaival eszközölt házasságalatti szerzés, az itt fenforgó beruházás folytán, tulajdonjogánál fogva biztosítja részére egyfelől a befektetettnek értékmegtérítését és másfelől az új szerzeménynek felerészét is. E tétel gyöngítésére föl szokták ugyan hozni, hogy abból a nő közszerzősége tekintetében ált. szabályt levonni már csak azért sem lehet, mert a Curia szóban forgó és indokul felhozható decisiója nem a beruházás ténye folytán állapította meg concret esetében a nő közszerzőségét, hanem „quia ipse testator jus coacquisitionis in testamento agnoverit.“¹⁾ Nincs azonban elfogadható indok a fenti tétel e meggyöngítésére. Egyrésztől régebbi jogirodalmunk a iudicatura álláspontjának ezt az értelmet tulajdonította²⁾ másrésztől meg az erdélyi magánjog, mely ép úgy, mint a magyar a Werbőczy-féle szabályozásnak továbbképzése ezen az állásponton volt, a mint az Approb. Constitutiones III. könyv, 25. czim, 1 articulus bizonyítja jóval előbb, semmint az anyagilag és alakilag is ugyanazonos forrásokból táplálkozó magyar felsőbirósági gyakorlat az elvet megállapította.³⁾

A H. K. I. r. 19. és 48. czimei alapján egyesek fölvették, hogy a házasság alatt szerzett ingóságok tekintetében a nemes rendű házasfelek között is volt szerzeményi közösség,⁴⁾ mert

tor jus coacquisitionis in testamento agnoverit, jam maritus pro principali acquiretore his in circumstantiis reputari nequit, adeoque de rata medietate coacquisiteorum in praejudicium uxoris disponere non potuit“ (Divis. success. Decisio 58.)

¹⁾ V. ö. *Dr. Jancsó György.* „A közszerzeményi jogról“ cz. ért., megj. a „Jogtudom. Közlöny“-ben. (37. szám.) 1881. évi folyam.

²⁾ V. ö. *Frank* id. cz. m. I. köt. 275. §. 526. lap. — *Wenzel G.* id. cz. m. II. köt. 401. §. 364. lap. — *Szelemenics P.* Elementa juris Hungarici iudiciali civilis. Posonii 1837. cz. m. II. köt. 111–112. lap.

³⁾ V. ö. *Nagyajtai Cserey Farkas:* „A magyar és székely asszonyok törvénye. Kolozsvárt 1806.“ cz. m. 253–254. lap.

⁴⁾ A mai jogra nézve is állítják pld. *Zlinszky* „Magy. magánjog“-ának régebbi kiadásai. (Igy. v. ö. IV. kiad. 611. lapon.) — Régi

az ingó dolgokra vonatkozóan külön szerzőleveleket nem volt szokás kiállítani. Eltekintve attól, hogy a H. K. idézett czimei e nézetet egyáltalában nem igazolják, ellene mond annak a nemesek közti közszerzemény amaz intézményi alap-gondolata, mely a közösséget az ismertetett esetekben tisztán a szerzésmódok különlegessége folytán ismerte el, a mint hogy jogrendszerünk közszerzeményi dualismusának egyetlen törvényhozási politikai ratioja is a szerzésmódok, a nemesi és nem nemesi osztályok közötti különbségén sarkallik. Ezt igazolja a későbbi fejlődés, mely a honoratiorokra a nemesi jogot csak azért terjesztette ki, mert azok szintén olyanokul tekintettek „qui modo liberali acquirunt.“ Nem a szerzett javak ingó vagy ingatlan voltán dől el tehát a szerzeményi közösség rendezése, hanem a szerzésmódok különbözőségén, a mi mögött az a kétségtelenül egészséges törvényhozási politikai ratio rejlik, hogy a különböző társadalmi és gazdasági osztályok érületének más és más házassági vagyoni jog felel meg.

Egyébként a nemesek közötti ingók tekintetében állítólag fennálló szerzeményi közösséget a régi jogra nézve egyenesen tagadásba veszi *Frank* Ignác is.¹⁾

Fontos fejlődési mozzanata a szerzeményi közösségnek, mikor a nemesi közszerzeményt illetőleg a főszerzőséget a szokás kiterjeszti az u. n. honoratior osztályra is. Az ép imént megpendített indító okokat közelebbről vizsgálva, azt találjuk, hogy a honoratiorok főszerzőségénél jogunk fejlődésének ismét az a jellegzetessége domborodik ki, mely szerint az alsóbb társadalmi osztályok lassanként emelkednek fölfelé.

íróink közül: *Markovics Nep. János*: „Epitome institutionum juris Hungarici privati. Budae 1822.“ cz. m. II. köt. 194. §. (id. *Jancsó*. Házassági vagyoni joga. 179. lap. 10 jzetben.) Ezt a nézetet vallotta *Jancsó* is id. cz. értekezésében: „Ingóságokra s mindarra nézve, mi régi jogunk szerint az ingóval egy jogi tekintet alá esett (nem több, mint 50 lóból álló ménés, zálogos birtok) kétséget nem szenved, hogy a nemes házastársak szintén közszerzők voltak.“ (Jogtud. Közl. 1881. évi f. 37. sz.)

¹⁾ *Frank* id. cz. m. I. k. 275. §. 527. lap. a 1/. jzet.

Ez esetben is t. i. a gyakorlat a nemesi osztály jogát a nem nemes honoratorokra alkalmazta. A fejlődést körülbelől a Planum tabularetől kezdve a szokás vezeti.¹⁾ Hogy azonban nem ment a honoratorokra való jogkiterjesztés egészen simán, azt egy gyakorlati eset bizonyítja,²⁾ mely szerint „bizonyos Trenka nevű nem nemes tanár és orvostudornak az egész közszerzeményről szóló végrendeletét özvegye ellenében a curia megállapította, bár ez hatalmasan allegálta, hogy férjének sajtó alá adandott műveit mindig ő tisztázta le és javította, és ekként a férj szerzeményében jelentős része volt légyen.“ A honoratorok főszerzőségét egyébiránt inkább az újabb, 1861-en inneni joggyakorlat állapította meg véglegesen.³⁾

Megjegyzendő, hogy az 1828-iki „Reflexiones circa projecta legum civilium,“ melyet az 1827: VIII. t.-cz. értelmében kiküldött regnikolaris deputatio készített, a hitvestársi öröklésről szóló 15-ik czikkében már kimondja, hogy a „liberalis professio“ ép úgy kizárja a közszerzeményt, mint a nemesség. Ez az adat azonban újabb jogunkhoz már nagyon közel esik.

Nagy befolyással volt a közszerzeményi jogra — az élők közötti viszonyokat tekintve — az 1723: XLIX. t.-cz., mely az eladott ősi javaknak a szerzeményeikből való pótlását rendeli el, még akkor is, ha a szerzemény nem az eladott ősinek árával szereztetett, s nem azért, mint ezt e részben az 1659: XXXVI. t.-cz. megkívánta, hogy az osztályos atyafiak kijátszassanak. Minden ily esetben a nő közszerzeményi joga lényegesen megcsorbított. Az 1791. évi „Projectum legum civilium“ 15-ik cikkelye, a közszerzemény fejlődése tekinte-

¹⁾ V. ö. Szlemenics id. cz. m. II. köt. 112. l. Kelemen Emericus: „Institutiones juris privati Hungarici. Pest, 1814.“ cz. m. (II-ik kiadás) 126. §. jegyzetében.

²⁾ Közölve Suhayda János: „A magyar anyagi magánjog rendszere. Buda, 1869.“ cz. művében (375. lap c. fejezet alatt), egy 1817-ben, Bécsben megjelent ily című munka: „Ratio jurisprudentiae Hungaricae“ 49. lapjáról.

³⁾ Részletesebben e kérdésről lásd alább.

tében semmi újat sem tartalmaz, s teljesen az akkori s a fentebbiekben ismertetett jogállapotokat tükrözteti vissza. Törvénynyé nem lett, sem hatása a gyakorlatra nem volt, s így az intézmény történelme szempontjából különös érdeke nincs is.

Az 1840:VIII. t.-cz. a jobbágyok örökösödéséről intézkedvén, 8. §-ában a következőket rendeli: „A házasságaltati közszerzemények a jobbágyok közt mindenik házastársat egyformán illetvén, azokról egyik úgy, mint másik, felerészben szabadon rendelkezhetik, s ezen felerészből a férj feleségét végrendelet által sem zárhatja ki, ha pedig egyik házastárs magnélkül és végrendelet nélkül hal meg, minden közszerzemény az életben maradott házastársra száll.” A § értelmével, mivel az legszorosabb értelemben vett „mai jogot” képez, csak a későbbiek folyamán foglalkozunk.

Az országbírói értekezet a közszerzemény fölötti hosszas tanácskozásait, ideiglenes törvénykezési czikkelyei 13. §-ával fejezte be. E szerint „a házasságaltati közszerzeményekre nézve a korábbi magyar törvények változást nem szenvednek.” A tanácskozások során, az intézmény fejlődésére nézve csak egy fontos mozzanat merült fel, s ez az újabb javaslatokban szereplő, halálutánra való halasztás kedvezménye. *Horváth Boldizsár* különvéleményének 2. §-a ugyanis azt kívánta kimondatni, hogy: „a házasságaltati szerzemények mindkét hitvestársat közösen és egyenlő arányban illetik; azonban a nőnek szerzeményrészét, annak örökösei vagy hagyományosai csak a férj halála után vehetik birtokba.” A közszerzeményi illetőség ezen, az elhunyt házaspár halála után való kiadási kötelezettségét megtagadó álláspont némileg támpontot lel az erdélyi *Approb. Const.* III. könyv, 25. cz. 1. Art.-ban, a mennyiben az erdélyi jog e részben figyelembe vehető más történelmi multja azonban alig van. Vitatható helyességének indokát abban a gazdasági érdekekben találja, mely könnyen veszélyben forog, ha a férj, neje halálakor az esetleg csak közszerzeményből álló összes vagyonnak felét a nő örökösei számára

kiadni kénytelen, s ezzel saját maga gazdasági existenciáját megrendíti vagy éppen tönkreteszi. Azonban a közszerzemény közvetlen kiadása szokásban volt, legalább is a városokban, a mint ezt számos concret eset bizonyítja.¹⁾

III. FEJEZET.

A közszerzeményt tárgyaló javaslatok és codificatorius törekvések az országbirói értekezleten, innen napjainkig.

1. §.

Codificatorius kísérletek; az 1873. évi magyar jogászgűylés és az 1883. évi Győry—Teleszky-féle házassági vagyonjogi javaslat.

Annak terve, hogy a polg. törvénykönyv tervezete munkába vétessék, már az újabb alkotmányos aera első éveiben fölmerült. Az igazságügyi miniszterium akkori legislativ osztályának 1869. júl. 22-én tartott értekezletén megvitatták és megállapították a készítendő polg. törvénykönyv tervezetere vonatkozó általános kérdéseket.²⁾ Ennek eredményeként *Hoffmann Pál*, egyet. tanár kidolgozta a törvénykönyv ált. részének tervezetét, mely indokolásával egyetemben 1871-ben közzé is tétetett. Az egyetemes magánjog kodificatiojára vonatkozó ez az első komolyabb jellegű törekvés nem vezetett eredményre s az ált. rész tervezetével egyetemben, anélkül tehát, hogy a házassági vagyonjog s így a közszerzemény intézményére vonatkozóan is munkálatok történtek volna, abban maradt. 1873-ban újból visszatértek a codificatio feladatainak

¹⁾ V. ö. *Sipőcz László*. A gyámsági törvény cz. m. 354—355. l. (Budapest 1882.)

²⁾ V. ö. „A m. kir. igazságügyi ministerium működése 1895—1898.” cz. hiv. kiadvány 43. és köv. lapjait. (Budapest 1899.)

általánosságban való megvitatására, még pedig az összes szükségeseeknek mutatózó jogreformokra kiterjedőleg. A codificatio előkészítése végett a törvénykönyv főrészeinek kidolgozásával egyes szakférfiak bizattak meg, s így készült el a többi között az öröklési jognak *Teleszky*-féle tervezete, melynek megvitatása közben az öröklési jogi és házassági vagyoni jogi kérdések sürü kapcsolatára, tekintettel az 1884. jan. 5-én tartott II-ik bizottsági ülésről fölvetett jegyzőkönyvhöz mellékeltetett egy egyelőre csak vázlatosan kidolgozott házassági vagyoni jogi javaslat is, mely a közszerzemény intézményét gyökeresen ujjaalakított szabályozásban ajánlotta a codificatio céljaira. E vázlatos javaslatot *Győry Elek* bpesti ügyvéd készítette, s mert tervezete tisztára az azon időtájt keletkezett irodalmi irányzat s az 1873. évi magyar jogászgyűlés tárgyalásainak hatása alatt jött létre, mindenekelőtt ez utóbb említett jogéleti tünetekkel kell foglalkoznunk, melyek a közszerzeményre nézve igen közeli érdekekkel birnak.

Az 1873. évi magyar jogászgyűlés nagy animozitással fordult a közszerzemény ellen, mely intézmény, mint az egyes fölszóalók¹⁾ mindegyre hangsúlyozták, történelmi jogfejlődésünkkel szoros kapcsolatban nem áll, miután hazai magánjogunk az akkor adott viszonyokhoz képest a nemesek jogviszonyainak szabályozására fordította a főgondot és hogy annak változatlan föntartása mai társadalmi viszonyaink között lehetetlen.

A jogászgyűlés többségének álláspontját egyébként a közszerzemény kérdésében hozott határozata jellemzi, mely szerint: „A házastársak feltétlenül feljogosítandók, hogy a házasság alatti szerzeményt szerződésileg szabályozhassák s a szerzeményi közösséget megállapíthassák. Ilyen szerződés nem létezése esetében a törvényhozás csakis azon intézkedést

¹⁾ Így *Teleszky*, *Győry Elek*, továbbá *Vida Lajos*, ki abban vélte a közszerzemény föntartásának lehetetlenségét beigazolni, hogy az a telekkönyvi intézménnyel össze nem egyeztethető (!?) (V. ö. A magy. jogászgyűlés 1873-ik évi évkönyve II. kötet. 83. és köv. lapok.)

emelje érvényre, hogy a házastársak közös birtoklásában levő s egyik vagy másik fél kizárólagos tulajdonának nem igazolható ingóságok a férjet és nőt egyenlő részben illető közös vagyonoknak tekintetnek.¹⁾

Még a jogászgyűlés előtt szólalt fel a közszerzemény föntartása, sőt általánosítása érdekében *Madarassy* László, egy „Értekezés a házasságból eredő vagyoni jogviszonyok és a gyámügyről“ cz. akadémiái pályaművében.²⁾ Ennek a közszerzeménymellettek irányának, szemben a magyar jogászgyűlés vezető egyéniségeinek s a nagy tudományos tevékenységet kifejtett *Dell'Adami Rezsőnek* felfogásával, még nyomatékosabb védőjeként lépett fel *Dr. Jancsó György* a szerzeményi közösseget tárgyzó czikkével és „A közszerzeményi jog“ cz. jogászegyleti értekezésével,³⁾ majd „Házassági vagyonjog“ cz. ismételt kiadásban megjelent nagybecsű munkájával.

Mint a régi jogunkkal minden téren teljesen szakítani kívánó iskolának legjelentékenyebb hívét, fölemlítjük *Dell'Adami Rezsőt*, ki „Magánjogi codificationk és régi jogunk“ cz. 1887-ben megjelent művében a közszerzemény intézményét valamennyi elődénél jobban ostromolta. A házassági vagyonjog leghelyesebb szabályozását *Dell'Adami* úgy vélte keresztülvieendőnek, hogy az a nő teljes egyenjogúsága alapján, a különvagyoni rendszer szerint és a férj minden törvényes kezelési és haszonélvezeti jogainak kizárásával történjék. A közszerzeményt még házassági szerződésben sem kellene — szerinte — megengedni, mert az practicus szempontból teljesen elítélendő, alapjában véve pedig elvtelen és erkölcstelen is.⁴⁾

A *Győry Elek*-féle 1883. évi házassági vagyonjogi alap-

¹⁾ *Teleszky* indítványa volt. Ellene szóltak: *Pósfay* Károly, *Klekner* Alajos, *Sághy* Gyula, *Hoffmann* Pál stb. utóbbi ellenjavaslatot is nyújtván be. (Lásd id. évkönyv II. köt. 97. lap.)

²⁾ Megj. *Kecskeméten* 1872.

³⁾ Magy. jogászegyleti értekezések. VII. szám. Bpest 1882.

⁴⁾ *Dell'Adami*, szövegben id. munkája 159—160. lapjain.

elvi vázlat, mely mint említettük, az 1873. évi jogászgyűlés és az ott érvényesülő nézetek hatásának félreismerhetlenül hódol, a jogfolytonosság szempontjából indul ugyan ki, a közszerzeményre nézve azonban ugyanezt a szempontot már nem alkalmazza. „Különben hiányosabb és elvtelenebb vázlat alig képzelhető, mint e pontozatok, melyek a fennálló jog nem indokolt s nagyrészt téves vázlatához és a közszerzemény elleni érveléshez fűzve vannak.“¹⁾ Alapelvei különben a következők lettek volna :

1. Különvagyoni rendszer ; 2. a házastársak a házasság tartama alatti szerzeményre nézve szabadon szerződhetnek és szerzeményi közösséget állapíthatnak meg ; 3. ha nem kötnek ily szerződést, közösnek tekintetnek azon ingók és nem telekkönyvezett ingatlanok, melyekről nem igazoltatik, hogy egyik vagy másik házastárs kizárólagos tulajdonát képezik ; 4. az ekép közösnek tekintendő vagyon a házastársi együttélés törvényes megszűntével felerészben az egyik, felerészben a másik házastársat illeti.²⁾

E rendezés curiosus szervezése tehát egyrészt a de lege járó közszerzeményt kizárja, s ilyet csak a különvagyoni bizonyítás sikertelensége esetén ismer el. A bizonyítási szabályoknak valóságos fejtetőre állítása ez, mert általános főszabályát, a különvagyoniságot, mely e rendszer fentartása mellett a regens intézmény, veti a bizonyítás terhe alá, a kivételezéssel, a közszerzeménnyel szemben. „A Győry-féle javaslat a közszerzemény technikai nehézségei elől hátrált meg ; de a családi és öröklési jogintézmények helyességének végső mértéke nem a kezelés könnyüisége, hanem az, mennyire felelnek meg a családi, társadalmi és gazdasági érdekeknek.“³⁾

A *Teleszky*-féle örökjogi javaslat törvénynyé válása előtt

¹⁾ *Dell'Adami* id. cz. m. 178. lap.

²⁾ Jegyzőkönyvek (öröklési jog) 12. lap. (Bpest, 1885.)

³⁾ *Dr. Vavrik Béla* felszólalásából, a ptkv. tervezetét szerkesztőbizottság 1897. decz. 17-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből. (Lásd Jegyzőkönyvek. II. füzet. 89. lap.)

visszavonatott. Magával rántotta természetesen *Győry* elaboratumát is, mely egyébként, még az enquêteken sem tárgyalatott formaszerűen. Ezzel a közszerzemény fejlődésében, azaz a közszerzeményi javaslatok fejlődésében új korszak áll be, a miként az egyetemes magánjogi codificatio előmunkálatai is új irányba terelődnek.

2. §.

Zsögöd-féle tervezet és az 1895. évi okt. 16-án szervezett állandó codificatorius bizottság előmunkálatai.

Mikor Szilágyi Dezső miniszter a Teleszky-féle javaslatot visszavonta, egyuttal szakférfiakat bizott meg a családjog tervezetének kidolgozásával, mert a codificatio szüksége főleg a magánjog ezen részében nyilvánult. Így jött létre a házastársak egymáshoz való személyes viszonyáról és a házassági vagyonjogról szóló javaslat, melyet *dr. Zsögöd Benő* egyet. tanár készített.

Zsögöd házassági vagyonjogi tervezetének alapjául a női szabadvagyon intézménye szolgál, e mellett gazdasági és társadalmi osztályokra való tekintet nélkül általánosítva, törvényből folyó rendszerre van téve benne a szerzeményi közöség is.¹⁾ Alapelvei a közszerzeményt illetőleg a következők:²⁾

1. *Alapintézkedések.*

Ugy a férjnek, mint a feleségnek a vagyonából abban, a mi e vagyonban közszerzemény, a másik házastársat, tör-

¹⁾ E javaslat minden lényeges változtatás nélkül az új codificatio bizottságához is benyújtatott, holott is a részletes tárgyalásra elfogadtatván, miután a főkérdéseket, mint fentartás, általánosítás stb., illetőleg a bizottság határozott, (jelen §. során közelebbről is foglalkozunk ezzel), ugyszólván módosítások nélkül ment be a ptkv. első előadói tervezetébe. Ép ezért ezuttal csak alapelvei szerint ismertetjük, utalva a köv. 3. §. során mondandókra.

²⁾ V. ö. Jegyzőkönyvek, II. füzet, 84. és köv. lapok.

vényből folyó jutalmul, hasonfelerészben való közösség illeti meg. A szerzeményi közösség a házasság létrejöttével veszi kezdetét és annak megszűntével ér véget. Közszerzeményi javak a házastárs vagyonában, a mennyiben a törvény kivételt nem tesz, mindazon javak, a melyek abba a házasság ideje alatt kerültek.

2. Jogviszony a házasság ideje alatt.

Az, hogy a házastárs vagyonába tartozó valamely vagyontárgy közszerzeményi-e, vagy külön jószág, a házastársat élők közt különben megillető szabad rendelkezési jogra, valamint arra nézve, hogy e vagyont a hitelezők lefoglalhassák, nincsen befolyással.

3. A közszerzemény megosztása.

a) — Általában.

Megszűnván a házasság, a házastárs tartozik a vagyonából való közszerzeményt a házastársával megosztani.

A közszerzeményi javakban való köztulajdont, társhitelezőséget, vagy egyébnevezetű olyan jogközösséget, a melynek harmadik személyek irányában is van ereje, az osztályjogosult házastárs a házasság megszűnése után is csak a törvényben az ilynemű szerzésre általában előirt szabályok értelme szerint szerzi meg.

b) — A személyes vagyon tekintetében.

Azon közszerzeményi javak, a melyek az osztályköteles házastársnak a személyes vagyonához tartoznak, a megosztandó közszerzemény cselekvő állományául nem természetben, hanem e helyett e javaknak megtartási árai, mint a külön vagyont terhelő megtérítések veendői fel. A megtartási árt e javaknak piaci, tőzsdei, vagy egyébkénti közönséges értéke szerint kell meghatározni.

4. A halál utánra halasztás kedvezménye.

A házasság megszűnésekor életben lévő házastársat megilleti az a kedvezmény, hogy házastársának a közszerzeményi illetőségét csupán saját halála utánra és ne természetben, hanem pénzben tartozzék kiszolgáltatni.

Ezen kedvezmény azonban csak úgy vehető igénybe, ha a kedvezményre jogosított házastárs viszont a másik házastárs irányában minden közszerzeményi igényéről lemond.

5. *A közszerzői jutalom elvesztése.*

A közszerzői jutalomtól a házastárs ugyanazon okokból esik el, a melyekből a hitbér s illetőleg a viszonthibér a törvénynél fogva elvesznek.

Az igazságügyi miniszterium codificatorius tevékenységét az időközben közbejött események más alkotások felé terelték, s így a Zsögöd-féle tervezet is lassanként lekerült a napirendről. Mikor azonban az 1895. évi okt. 16-án legfelsőbb jóváhagyással a polgári jog codificatiojára szervezett bizottságban a házassági vagyoni jogi tervezet elkészítésével megbízott *dr. Vavrik Béla* helyét 1897. tavaszán *Zsögöd Benő* foglalta el, régebbi tervezetét némi stylaris módosítások mellett ismét benyújtotta. Ezzel a Zsögöd-féle tervezet sorsa összeesik az új codificatio előmunkálatainak sorsával.

A codicáló bizottság az előterjesztett javaslatnak egyelőre csak alapelveit vitatta meg, s tárgyalásai főleg azon kérdés körül forogtak, hogy föntartassék-e a közszerzemény intézménye; ha igen, társadalmi és gazdasági osztályokra való tekintet nélkül általánosíttassék-e, vagy nem, és a szerzeményi közösség törvényből folyó rendszer legyen-e vagy szerződéses kikötéstől tétessék függővé? A vita az alább ismertetett bizottsági exposé alapján ministeri határozattal döntetett el, oly értelemben, hogy a közszerzemény fentartatván, társadalmi és gazdasági osztályokra való tekintet nélkül általánosítandó. A közszerzeményt szerződéssel ki lehet zárni. A közszerzemény kiadására köteles házastárs igénybeveheti a halál utánra való halasztás kedvezményét.¹⁾

A döntés a bizottsági exposé adataira és az előadó véleményére támaszkodik.²⁾

¹⁾ A magy. ált. polg. törvénykönyv tervezetét előkészítő bizottság jegyzőkönyvei. III. füzet. 432. lapon.

²⁾ Az itt következő előterjesztés, mint a codicáló bizottság IX-ik

Az előadó, Dr. Zsögöd Benő véleménye ugyanis a következő volt:

A közszerzeményt, mint házassági vagyongyökünk alapvető intézményét, továbbra is fenn kell tartani, még pedig úgy, hogy az tekintet nélkül a társadalmi és gazdasági osztályokra, általánosíttassék.

A szerzeményi közösség törvényből folyó házassági vagyongyök rendszer legyen, mely azonban házassági szerződés által kizárható.

A fenntartás, az általánosítás és a törvényes jelleg indokai összefolynak az intézmény jogtörténeti multjában.

Jogtörténelmünk folyamán ugyanis a szerzeményi közösség mélyen belegyökerezett népünk jogi gondolkozásába. Különösen a társadalom aránytalanul nagyobb contingensét kitevő, alsóbb néposztályokra nézve áll ez, melyeknek jog és érzelmi világa erősen összeforrott ez intézménnyel. Maga a Curia volt kénytelen az intézmény kiváló intensitását elismerni, abban a határozatában, melylyel indirect visszaható erőt tulajdonított a közszerzeményi jognak azon házasságokra nézve is, melyek az optkv. uralma alatt kötöttek.

Az általánosítás kérdése egyuttal a közszerzeménynek kiterjesztését is jelenti. Az a dualizmus, mely a közszerzemény tekintetében, a nemesi és nem nemesi jog egymás mellett való parallellizálásában, a H. K. idejétől kezdve kifejlődött, ma már, midőn rendi és osztálykülönbségek nem léteznek, nem volna helyesen fentartható.

A törvényhozás szeme előtt csak az a kérdés lebeghet, hogy a nemesi jogot codificálja-e, (mely a közszerzeményt csak bizonyos kivételes esetekben ismerte), vagy pedig a parasztok és városok jogát, a legális szerzeményi közösséget?

A kérdés súlypontja tehát arra esik, hogy in thesi

teljes ülési jzkrének melléklete, a *Jegyzőkönyvek* III. füzet 275—285. lapjain megjelent. A szerkesztő bizottsági enquétek tanácskozásai alapján készítette: Dr. *Kolosváry Bálint*, a bizottság segédtagja.

melyik rendszer az igazságosabb és helyesebb? Feltétlenül áll, hogy mind a kettőnek egyaránt vannak fény- és árnyoldalai. Mégis az érvek nagyobb része a szerzeményi közösség rendszerének szolgál előnyére. A tiszta elkülönzés lehet egyszerűbb, de a közszerzemény a keresztény házasság bensőségét s a nőnek a házassági kapcsolatban elfoglalt állását s e kapcsolat ethikai jelentőségét inkább magán viseli. Az elkülönzési rendszer bizonyos feudális alapgondolatok azonosságát ébreszti föl s egészében véve a római jog és életnézet fejleménye. Mert az a fölfogás, hogy a feleség, férjének szerzeményeiben nem osztozkodik, azon alapul, hogy a vagyon szerzésének módját, a miként Werbőczy könyvében is írva van, hadi érdek, s az államnak tett szolgálatok képezik, ilyenekben pedig a nő részt nem vehet. A nemesi jog álláspontja tehát, tisztán a *peculium castrense* eszméjével forrott össze, szintugy mint a fiágiság intézménye is, s innen terjedt át — kapcsolatban egyébiránt a *honoratorok* joghelyzetének általában fölfelé gravitáló fejlődési irányzatával — a *peculium quasi castrensere* is.

Ezzel szemben a szerzeményi közösség s főleg annak általánosítása az életnek ama modern fölfogásából sarjadzik elő, mely a gazdálkodó polgári foglalkozásokra vetette súlypontját. Ezen a téren pedig a nő is kiveszi a maga részét vagy közvetve, vagy közvetlenül. Közvetlenül ama kiterjedt s hovatovább mindinkább hatalmasodó társadalmi osztályokban, hol a férjes nő, a szó szoros értelmében, nap-nap utáni munkájával „szerez” éppen ugy, mint a férfi, sőt még jobban is; közvetve ott, hol a háztartás gondos és takarékos vitelével mozdítja elő a jövedelmek gyarapodhatását.

Ha pedig abból indulnánk ki, hogy az eddigelé, a jogtörténelmi fejlődés dualizmusa folytán, e téren joguralmilag elkülönült osztályok jogérzelmileg jövőre is elkülönítve maradnak, még akkor is igazságosabb, hogy a kisebbség legyen arra utalva, miszerint a házassági szerződések útján kizárja házaseletéből azt, a mi neki a törvényben nem tetszik.

Méltánytalan volna, hogy a neki nem tetsző házassági vagyoni rendszer szerződések útján való kizárásának terhével éppen az a nagy többség róvassék meg, mely a nemzet összességének legalább is $\frac{9}{10}$ -ed részét teszi, s mely általánosságban véve, korántsem áll még azon a magas értelmi niveaun, a mely a házassági szerződések felhasználásához okvetetlen megkívántatik. Ha a szerzeményi közösség facultatívá tétele kimondatnék, nem is volna ez realiter véve egyéb, mintha az ugynevezett alsóbb osztályokat századokon át megszokott joguktól egyszerűen megfosztanók.

A szerzeményi közösség tehát legalis rendszerképpen volna szabályozandó, mely mellett a felek szabad egyezkedései a vagyonekülönbzés rendszerének érvényesülésére elég tág tért nyitnának.

Azonban az eképpen extensive kiterjesztett közszerzemény, intenzitálásában, vagyis belső erejében megszorítandó volna első sorban azzal, hogy a közszerzemény elvileg „házastársi jutalom“-nak minősítették. Ennek az volna a következménye, hogy a házastárs elveszteni közszerzői igényét mindazokból az okokból, a melyeknek fenforgása esetén a törvény értelmében a hitbér s illetőleg a viszonthitbér is elvesznek.

E korlátozás által az intézmény ethikai bázisa, s magának a házasság intézményének erkölcsi alapeszméje szorosabb kapcsolatba kerülnek egymással.

Továbbá megszorítást képezne a halál utánra való halasztás kedvezménye, a melynél fogva az elhunyt házastárs utáni közszerzeményi igényeket csak a másik házastárs halála után lehet érvényesíteni.

Ezzel határozottabb mederbe szoríttatnék az intézmény, szemben azon tultengéssel, a melylyel az a régi jognak szellemében gyökerező korlátokból egyoldaluan kicsapongott.

E véleményen kívül figyelembe vétettek mindazon legislativ szempontok, melyek a bizottság tanácskozásai során pro és contra fölmerültek, s melyek a következőkben összegezhetők:

1. A közszerzemény intézményének fentartása kérdésében fölhozható különösen:

a) *a jogfolytonosság szempontja.*

Tekintve, hogy jelenlegi jogunkban a közszerzemény uralkodó helyet foglal el, a házassági vagyoni jog többi intézményei között nem látszik ajánlatosnak, hogy azzal az új codificatio teljesen szakítson. A közszerzemény már Werbőczy korától kezdve, a nemzet tulnyomó nagy többségének előjogát képezi, s mert éppen ez az osztály az, mely akár a közszerzeménynek facultativvá tételével, akár valamely más intézménnyel való pótlásával a legkevésbbé részesülne előnyben, a közszerzemény kiküszöbölése által mintegy századokon át megszokott jogától fosztatnék meg.

b) *A férfi és a nő vagyonszerzési működésének egyenlősítése.*

Még ott is, hol a nő tevékenysége nem közvetlen forrása a vagyon szaporodásának, áll az az elv, mely szerint: „non minor est virtus quam quaerere, parta tueri;“ vagyis alig volna tagadható, hogy a nő conserváló működése a közös gazdaságnak hathatós támasza.

Ezzel szemben azonban, tehát a közszerzemény megszüntetése mellett, felmerül az a szempont, hogy a férj és nő vagyonszerzési működése egymással egyenértékűnek nem tekinthetők. Bármekkora fontossága van is a feleség conserváló tevékenységének, az sikeresen nem érvényesülhet, ha a férj részéről az activ vagyonszerzés meg nem előzi. Ez áll azon osztályokra is, a melyekre nézve ma a szerzeményi közösség intézménye fennáll, s a hol a nő tényleges munkával járul a közös keresethez, mert ismeretes, hogy a női munkát sohasem fizetik úgy, mint a férfiét.

Ehhez járul, hogy a nő mai társadalmi állása mellett, még mindég kivételesek azok az esetek, mikor a férjnél levő nő tanítás, művészet, hivataloskodás stb. útján önállóan keres.

A mennyiben pedig ilyen kivételes esetek előfordulnak,

azok tekintetében, a házasfelek vagyoni viszonyainak szabályozását bizvást a házassági szerződésektől lehet várni.

A közszerzemény fentartása ellen felvethető továbbá:

c) *a következetesség szempontja.*

A nő és férfi házasságalatti szerzői tevékenységének egyenlősítése ellentétben látszik lenni házassági vagyoni jogunk egyéb intézkedéseivel. Így nevezetesen jogunk álláspontja az özvegyi jognál az, hogy a nő férje halála után is rászorul a férje vagyonából való eltartásra. Ezzel szemben a szerzeményi közösség keretében a nőnek a férjével egyenlő szerzési képességet tulajdonitnak. Következetlenség forog tehát fenn vagy az özvegyi jognál, hol a nő jogi sorsa éppenséggel nem bir az önállóság jellegével, vagy pedig a közszerzeménynél, hol ez az önállóság, a nő szerzői tevékenységének a férjével való egyenlősítése által, határozott kifejezésre jut.

Felmerül ezenfelül az a további kérdés, vajjon azokat az előnyöket, a melyek a közszerzemény fentartása mellett felhozhatók, nem ellensúlyozzák-e

d) *az intézmény gyakorlati nehézségei.*

A közszerzemény fentartása ugyanis minden esetre a különféle vagyonkategóriák szaporítását eredményezi, holott jogunk az ági öröklés fentartása esetén már ugyis az öröklött és szerzett vagyon különbségeivel kénytelen számolni. A mai bonyolult gazdasági viszonyok között minden vagyonelkülönítés rendkívüli nehézségekkel van összekötve, mert még a legprimitívabb gazdálkodás is a vagyonszerzés, elvesztés, elidegenítés, elcserélés, átváltoztatás, értékelmelkedés és csökkenés végtelen láncolatából áll. A közszerzemény fentartása pedig a vagyonelkülönítés szükségességének eseteit tetemesen megszorítja.

E mellett a gyakorlati élet tapasztalata szerint a közszerzeménynél úgy, mint általában mindenféle vagyontömegek elkülönítésénél, a perek egész raja keletkezik, a melyek

bonyolultságuknál fogva a jogbiztonság előmozdítására semmi esetre sem alkalmasak.

Másrészt azonban nem tagadható, hogy a vagyon-elkülönzés nehézségei a közszerzeményi intézmény elejtése mellett is felmerülnek a férfi és női vagyon együvé keverése és szétválasztásuknak szüksége folytán; s ezeken a nehézségeken vélelmekkel sem lehet segíteni, mert az ily vélelmek nem képezvén végleges döntést, újból csak bonyolult tulajdoni perekre adnának alkalmat.

e) *A közszerzemény pótlása más intézmények keretében.*

Tekintettel arra, hogy a közszerzemény intézménye, ha alapgondolata helyesnek fogadtatik is el, gyakorlati megvalósításában tetemes nehézségekbe ütközik, felmerül az a kérdés, nem lehetséges-e a helyesnek vélt alapgondolatot más intézmények keretében megfelelő kifejezésre juttatni? Nevezetesen, nem volna-e czélszerű a közszerzeményi vagyon kategóriájának mellőzésével elkerülni azt a szükségképpen előálló sok bonyodalmat, a mely a közszerzemény bármily óvatos jogi rendezése mellett is még mindég előállhat. Ha az a cél, melyet a közszerzemény szolgál, esetleg más uton is el volna érhető, megszűnnének vagy csökkennének a fenti gyakorlati nehézségek. Figyelembe veendő tehát mint számbavehető expediens:

aa) *A közszerzeménynek hitvestársi szerzeményi örökléssé való átváltoztatása.*

A közszerzemény eredetileg öröklési intézmény volt. Ezt az álláspontot fejtette ki *Frank* (Közigazs. törv. I. 525. l.) s ugyanezt hangoztatja *Zsögöd* is, családjogi javaslatának indokolásában. (61. lap.) Sőt a halál utánra való halasztás kedvezménye tulajdonképpen ugyanezen átalakítás felé látszik hajlani. Ennek az álláspontnak megfelelne az a megoldás, hogy az elhunyt házastárs összes szerzeményi vagyonának

fele minden esetben (tehát akkor is, ha leszármazók vannak) a másik házastársat illesse, szerzeményi öröklés czimén. A hitvestársi szerzeményi öröklés esetleg többet adna a tulélő házastársnak, mint a közszerzemény. De ennek ellenében bő kárpótlást nyujtana az, hogy házassági vagyonszerzés a közszerzemény nehézkes intézményétől megszabadulna. Azt a nehézséget pedig, hogy az előbb elhunyt házastárs leszármazói ekképen elesnének szülőjüknek (virtuális) szerzeményi részétől, úgy lehetne elhárítani, hogy az előbb elhalt szülő leszármazóit a szerzeményi örökrész tekintetében képviselői joggal ruházzuk fel.

Mindezekkel szemben figyelembe veendő, hogy míg hitvestársi öröklés czimén ugyanannyit kap a házastárs, akár fél esztendő, akár évtizedeket élt együtt házastársával, addig a közszerzemény intézményénél, legalább rendes körülmények között, a tulélő házastárs közszerzői illetőségének nagysága arányban áll a vagyonszerzésre és megtartására fordított tevékenységével.

bb) Közszerzemény elejtése és a hitvestársi öröklés kiterjesztése.

E megoldási mód értelmében a hitvestársi öröklést a jelenlegi jog álláspontjával szemben úgy kellene kiterjeszteni, hogy a tulélő hitvestárs a másinak vagyonában — tekintet nélkül a vagyon eredetere — örökösödnék és hogy örökrészének nagysága attól függne, hány gyermekkel, illetőleg minő más rokonnal concurrál.

Ily módon a közszerzeményből származható complicációk ki volnának jogunkból végképpen küszöbölve.

Ezzel a megoldással szemben figyelembe veendő:

1. hogy addig, a míg jogunkban az ági öröklés intézménye fennáll, a hitvestársi öröklésnek most jelzett kiterjesztése alig volna keresztül vihető, mert az ági örökösök által korlátozott hitvestársi öröklés az ági örökléssel kapcsolatos értékelmélet mellett egyáltalában nem volna hivatott a közszerzemény pótlására, annálkevésbé, mert a közszerzemény

magában véve is sokkal igazságosabb és czélszerűbb, mint a jelzett módon kiterjesztett hitvestársi öröklés;

2. hogy a közszerzemény és hitvestársi öröklés közötti összefüggésből nem a közszerzemény elejtését és a hitvestársi öröklés kiterjesztését kell közvetkezmény gyanánt levonni, sőt ellenkezőleg a közszerzemény fentartása mellett a hitvestársi öröklést kellene a mainál is szűkebb körre szorítani azzal, hogy az ágon kívül öröklött vagyonban a rokonság is részeltetendő volna az özvegy mellett.

cc) **Közszerzemény mint hitvestársi jutalom és az 1894: XXXI. t.-cz.**

Az 1894: XXXI. t.-cz. felbontási és vétkeességi rendszeréből következik, hogy a közszerzeménynek hitvestársi jutalomként tétele csak felette nagy elővigyázat mellett volna keresztülvihető, mert igen sok esetben ezen „hitvestársi jutalomként” átalakított közszerzeményi jogosultságnak elvesztése a legnagyobb méltánytalanság volna a bírói ítéletben vétkesnek kijelentett félre nézve.

II. A közszerzemény gazdasági és társadalmi osztályokra való különbség nélküli általánosítása kérdésében.

a) *Gazdasági és társadalmi osztályok szerinti elkülönítés lehetetlensége.*

A társadalomnak oly gazdasági osztályok szerint való megkülönböztetése, hogy némelyiknél a házastársak gazdasági existenciája csakis mindkettőjüknek közös keresetén alapul, másoknál pedig nem, manapság absolute lehetetlen. Az egyes osztályokat a rendi különbség szerint elválasztó válaszfalak a társadalmi életben jobbra lehullottak. Ennélfogva nincs oly külső ismérv, mely a megkülönböztetés biztos alapjául szolgálhatna.

Ily körülmények között nem marad más hátra, mint az intézménynek törvényből folyó általánossá tétele. Ezzel szemben áll azonban, hogy azokban az osztályokban, melyekre a

fentiek szerint a közszerzemény kiterjesztendő volna, a feleség conserváló tevékenysége mégis csak másodrangú, subsidiarius. Előfeltétele mindig az, hogy vagyon már szerzettetett legyen. Az orvos, tanár, ügyvéd stb. feleségének a háztartásban kifejtett tevékenységét nem lehet a férj tevékenységével azonos jelentőséggel ruházni fel; ennél fogva kérdés, indokolt-e a közszerzemény általánosítása.

b) *A gyakorlatiság szempontja.*

A közszerzemény általánosítása ellen látszik szólni az a körülmény, hogy azok a gyakorlati nehézségek, melyeket a közszerzemény fentartása eredményez, az általánosítás esetén fokozódnának.

3. §.

A magyar polg. törvénykönyv előadói tervezete.

Az előző §. során ismertetve voltak azok az általános keretek, melyek között a Zsögöd-féle házassági vagyonjogi javaslat a közszerzemény intézményének szabályozását keresztül viszi. Ezek a keretek az új kodificatio munkálataiban sem változtak, amennyiben e munkálatoknak alapja, némi stylaris módosításoktól eltekintve, ugyanaz a Zsögöd-féle javaslat volt, melynek ismertetett alapelveit és főleg az intézmény fentartása általánosítása kérdésének megoldásában érvényesített álláspontját a bizottság is magáévá tette. E tényekhez képest e §. számára annak vizsgálata marad hátra, hogy az új kodificatio előadói tervezetében átment Zsögöd-féle javaslat (— már mint tervezet (T.) — a közszerzeményt a maga intézményi részleteiben miként szabályozza.

I. Alapintézkedések. Közszerzeményi és különvagyon.

A T. alapintézkedései ezen a gazdasági és társadalmi osztályokra való tekintet nélkül általánosított szerzeményi közös-

ségben az eddigi jogtól nem mutatnak eltérést. „Ugy a férjet, mint a feleséget a másiknak vagyonából abban, a mi e vagyonban közszerzemény, törvényből folyó jutalmul, *hason felerészben* való közösség illeti meg.“ (T. 121. §. Zsögöd-féle javaslat 27. §.) A „hason felerész“-hez való jogosultságnak „törvényből folyó jutalom“-ként való construálása ugyan új. Hogy a tervezők e gondolata mennyiben szerencsés, mennyiben nem, a „közszerzői jutalom elvesztése“-nek eseténél közelebből fogjuk szemügyre vehetni. A másik alaptétel: „A szerzeményi közösség a házasság létrejöttével veszi kezdetét és annak megszűntével ér véget“ (T. 122. §. Zsögöd-féle jav. 28. §.) szintén eddigi jogunk álláspontját tükrözteti vissza. Kifogás a §. szövegezése ellen legfeljebb csak annyiban emelhető, hogy nem jut benne kifejezésre a szerzeményi közösségnek a házasfelek életközössége tényleges megszakitása esetén való szünetelése. Mai gyakorlatunk helyesen tartja, hogy a közszerzemény a házasfelek tényleges életközösségében bírja súlypontját.¹⁾ Ennek az a következménye, hogy az együttélés tényleges és állandó jellegű megszakitása esetén közszerzés nincs, s az ezen időbe eső szerzemények iránt egyik házastárs sem támaszthat közszerzeményi igényeket. Ha tehát a tervezet további intézkedéseiből ki nem világlik: a 122. §. során kellett volna a mondottaknak kifejezést adni, nehogy a formaszerinti házasság megszűnéssel, vagy az ágy- és asztaltól való elválasztással megszűnő szerzeményi közösség a tényleges különélés alatt kelt szerzeményekre is kiterjedőleg magyaráztassék.

A T. 123—128. §§-ai a szerzeményi közösség terjedelmét írják körül, a közszerzeményi és különjavak activák és passivák szerinti megkülönböztetésével. E szakaszokban csatlakozik a T. — ellenkezően ma érvényes gyakorlatunk közszerzemény megállapítási eljárásával — az u. n. reálszerzeményi elmélet²⁾ álláspontjához, a mennyiben úgy a különvagyon,

¹⁾ Lásd alább.

²⁾ V. ö. alább.

mint a közszerzemény állományát javakban, concret vagyontárgyakban állapítja meg, s nem ahhoz fűzi a közszerzeményi minőséget, hogy a különvagyon és adósságok levonásával marad-e vagyonnefelesleg a közösség megszűnésekor, hanem a szerzés időpontját, s a külön javakra és „közszerzeményekre“ a közösség tartama alatt egyaránt érvényesülő vagyonszabadság elvét és a közszerzemény s különjavak közti teljesen önálló folyó viszonyokat, mint a megállapítás anyagi momentumát veszi figyelembe.

Közszerzemény a T. szerint ennek megfelelően általános szabály értelmében, mindaz, ami a házastársak vagyonaiba a *házasság* (helyesebben életközösség) *ideje alatt* került. (T. 123. §.) Különjavak: melyek a házasság létrejöttkor megvoltakon kívül, a házastársak valamelyikére — bárha a házasság ideje alatt is — azonban öröklés útján, avagy élők között, de ingyenes módon hárultak. (T. 124. §.)

Ez a két általános tétel, melyet a T. 125. §-a, szükségképen kiegészít, a mennyiben különjóságnak tekinti azt is, mit a házasfelek szerződésileg állapítanak meg ilyen gyanánt, joggyakorlatunkban is el van ismerve. Csakhogy míg joggyakorlatunkban a házasságalatti szerzés tényének tulajdonított közszerzeményi hatály, sokszoros ismételése és declarálása daczára is üres czifraság maradt, melyet a „vagyonértéki elmélet“-nek nevezett közszerzeményi megállapítási eljárás minden concret esetben a szó szoros értelmében nem létezőnek tekint, addig a T. a szerzeményi közösség megosztásának végre is puszta alaki szabályainál a 123. és következő §§-ok anyagi intézkedéseit szorosan betartja.

Különvagyonképpen tekinti a T. a különvagyoni surrogatumokat (T. 126. §.), még pedig a következő esetekben: 1. ha a házasság ideje alatt a különjavakból származó, vagy azok helyébe lépő új vagyontárgy, valamely előzően fennálló olyan jognak az alapján kerül a házastárs vagyonaiba, a mely jog neki különjószága és az új vagyontárgy a közszerzemény javára eső haszonvétel körébe nem tartozik; 2. ha az új

vagyontárgy valamely különjóságnak megsemmisüléseért, elvonásaért, vagy abban esett kárért való megtérítés czimén kerül a házastárs vagyonába és a megtérítés tárgya a közszerzemény javára eső haszonvétel körébe nem tartozik; 3. ha az új vagyontárgy osztályból ered, a melyhez való jog a házastársnak különjósága; 4. ha az új vagyontárgy egészen, vagy az érte adott ellenértéknek több mint felében valamely különjóságnak az elidegenítése fejében kerül a házastárs vagyonába és a házastársak között megegyezés jött létre az iránt, hogy az különjóság legyen.

A különvagyoni surrogatumok tekintetében a T. valami újat nem producált. Az 1. alatti eset voltakép nem is surrogatum, hanem különvagyon tipikus esete, melyet a mai gyakorlat is elismer.¹⁾ Nemkülönben nem tekinthető surrogatumkép a 3. alatti eset sem. Ha valamely házastársnak oly különvagyona van, mely öt több tulajdonostárssal együtt illeti és a tulajdonközösség köztük megosztatik, voltakép még a közszerzeménynek a különvagyonon kijáró haszonélvezete tekintetében sem történik semmi változás. A 4. alatt a kikeresetten nehéz szövegezés, azt az egyébként világos és egyszerű szabályt rejtegeti bensőjében, hogy az eladott különvagyonnal vásárolt új dolog különvagyon lesz, ha egészen az eladási ár ráfordításából került ki és akkor is, ha a vételárhoz a közszerzemény is hozzájárult, de csak kis részben, t. i. a vételár felénél kevesebbel. Ily esetben a befordított közszerzemény értéke a különvagyont terheli.

Van azonban a T. 126. §-ában homály is. A 1. és 2. pontok alatt t. i. az a megszorítás foglaltatik, hogy különvagyon áll elő, „ha az új vagyontárgy (a surrogatum) a közszerzemény javára eső haszonvétel körébe nem tartozik“ (1. p.) és ha a különvagyon megsemmisüléseért vagy abban esett kárért adott megtérítés „a közszerzemény javára eső haszonvétel körébe nem tartozik.“ (2. pont.)

¹⁾ Lásd alább.

Tekintettel arra, hogy a T. 129. §-a „a különjavaknak a házasság idejébe eső haszonvételei“-t ugyanazon mértékben, a melyben azok a haszonélvezőt megilletik, a közszerzemény, mint törvényes haszonélvező, haszonvételébe utalja, kérdés, hogy a megszorításnak van-e egyáltalában értelme.

Ha a közszerzeményi haszonvétel köre ugyanazonos a rendes haszonélvezettel, úgy a „közszerzeményi haszonvétel körébe nem tartozó“ vagyontárgyak alatt oly nem közszerzeményi javakat érthetnénk, melyek, mint elfogyaszthatók, ezen minőségük okán a rendes haszonélvezet alól is ki vannak zárva. E magyarázatnak ellene mond azonban a T. 140. §-a, mely a különvagyonban megvált elfogyasztható dolgokról, ha utóbb meg nincsenek, a közszerzemény hasznára történt fordítottatásukat vélelmezi. Ebben pedig világosan kifejezésre jut, hogy a T. elismeri a közszerzeményi quasi usus fructus lehetőségét is. A megszorítás magyarázata tehát erről az oldalról hiányzik. A mennyiben pedig a T. a szerzeményi közösséget nem külön házassági vagyoni jogi rendszerkép konstruálja, hanem mint csak egyik intézményes tagját, az egyetlen és egységes vagyoni jogi rendszernek s a mennyiben a „női szabad vagyon“-t a „különvagyon“ fogalmával szembe állítja, azt kellene tartanunk, hogy a közszerzeményi haszonvétel köréből ez a „női szabadvagyon“ van kizárva. Ám szabadvagyon és különvagyon csak terminologicus különbségek. Egyrészről „férfi szabadvagyon“ nincs is, másrészről a kifejezés csak azon női javak megjelölésére szolgál, melyek hozományilag lekötvé nem lettek. A közszerzemény szempontjából azonban a „női szabadvagyon“, meg a „hozomány“ is különvagyonként jelentenek, s a közszerzeményi haszonvétel mindkét kategóriát átöleli. Ekép a megszorítás másra, mint esetleges szerződési megállapodásokra nem vonatkozhatik. A T. 177—180. §§-ai e részben a szerződési szabadság körét megfelelően szabályozzák, s így a 126. §. szövegezésében a megszorítás ismételt kiemelése merő superfluum.

A szerzeményi közösség terjedelmének meghatározására

a T. még két fontos §-t foglal magában. Az egyik szerint „A pénz, mint vagyontárgy mindig közszerzeményi jószág.” (127. §.)

A régi Zsögöd-féle javaslat indokolása e rendelkezést az intézmény egyik sarkpontjának nevezi. Lényege az, hogy akár a házasságkötéskor már megvolt, akár a házasság folyama alatt ajándékból, hagyományul, tehát a házasságalatti különvagyoni szerzés összes jellegzetességei közt is került a pénz a házasfelek valamelyikének vagyonába: azon pusztá tény-körülménynél fogva, hogy *pénz*: közszerzeményt képez. Alapját az indokolás szerint¹⁾ az a megfontolás képezi, hogy a különvagyon a házasság ideje alatt egy nyugvó fixum; törzsvagyon. A gazdálkodás, vagyonforgatás a közszerzeményi tömeg számlájára megy. Maga ez az alapgondolat mai törvényes gyakorlatunkban is kétségtelen. A házastárs a közszerzeménynek gazdája, saját különvagyonának ellenben csak conservatora. Ebből következik, hogy mihelyt a különjószág készpénzzé válik, vagy elejétől fogva az: az mint megmozgósított vagyon a közszerzeményi tömegnek *áthitelezett* jószággá válik, nyugvó fixum gyanánt pedig a különvagyonban a megtérítési — idealis — követelés lép. Hogy a pénz: ipso facto közszerzeménynek tekintendő, a javaslat olyan tételnek veszi, mely bennrejlőleg meg van a mai gyakorlat szerint erősen tartott u. n. értéktöbbleti, közszerzemény-megállapítási eljárásban is, mely közszerzeménynek csak azt a felesleget tekinti, mely a házasságkötésekor és a közösség megszűnésekor vagyonállapot összevetésénél, mint *többslet* mutatkozik. Tehát akárhova lett az öröklött pénz, az a közszerzeményből leszámítandó. A T. ezen ujitása voltaképp pusztá jogalkalmazási technica. „Az értéktöbbleti rendszer ezen igenis helyes oldalával való tökéletesítése a Törv. jav. által alapul vett reálközszerzeményi rendszernek” mondja a Zsögöd-féle javaslat 33. §-ának indokolása.

¹⁾ „Indokolás a családjog I. czim 5. és 6. fejezetéhez” 41—43. lapok.

A T. visszásságok elkerülése okából vette fel 127. §-át, holott anyagilag véve ujat a mai joggal szemben nem alkotott s csak igazságos alaprendszerét tette ki a gyakorlati könnyűség és kezelhetőség kedvéért, az igazságtalan érték-többleti elv behatolásának. A reál szerzeményi rendszer álláspontjából a T. 127. §-a logicusan nem vezethető le. S ha a közösség felbomlásakor az öröklött, ajándékol kapott stb. különvagyonni jellegű pénz nincs már meg, helyes szempontból azt kell mondanunk, hogy a házasság folyamán a vagyonszabadság teljes érvényesülése mellett kezelő tulajdonos házastárs bizonyítsa, miszerint pénze a közszerzésre fordított, azaz a közösbe beruháztatott. Ily esetben a beruházási érték erejéig a pénz pusztá vagyonátváltozáson menvén keresztül, voltaképp a beruházás folytán előállott surrogatuma által, tovább is mint különvagyon létezik. Mindenesetre fictiv alapon áll a tervezet, ha még mielőtt egyáltalában a különvagyonni pénz a közösség javára bármiképp is értékesített voltna, azt eleve is közszerzeménynek jelenti ki, s a még meg sem kezdődött, működésbe sem jött szerzeményi közösséget az illető házaspár pénze erejéig a szerzeményi közösség megszűnése esetére eladósítja.

A T. 128. §-a végre a közösség törvényes véelmét állítja fel. „Kétség esetében a házastársak vagyonában meglevő vagy a házasság ideje alatt abban benne volt javak felől az a vélelem, hogy azok közszerzeményi javak.“ (Zsögödféle jav. 34. §.)

Tekintve már most, hogy általános szabály szerint (123. §.) a házasság ideje alatt kelt szerzemények közszerzeményi jellegűek, sőt a meglevő vagy megvolt javakról a közszerzeményi minőség kétség esetében a T. 128. §-a szerint vélemezendő is, tekintve továbbá, hogy a T. a szerzeményi közösséget minden házasságra kivétel nélkül általánosítja, s az egyetlen és egységes törvényes házassági vagyoni jogi rendszer intézményes tagjává teszi, sok zavart kelthet föl a T. 111. §-a, mely az u. n. *praesumptio Mucianát* foglalja ma-

gában. A Zsögöd-féle javaslat 17. §-ának indokolása azt mondja, hogy a két vélelem (praesumptio Muciana és közszerzeményi vélelem) között nincs semmi correlatio. Tehát függetlenek egymástól.

Csakugyan így is van. A T. 111. §-a így csak akkor alkalmazható, ha kérdés támad, vajjon valamely vagyontárgy kinek a különvagyon? Azt kell vélelmezni, hogy a férjé.¹⁾ Feltétel azonban, hogy a kérdéses vagyontárgyról bizonyítást kizárólag *tisztán álljon*, miszerint *nem közszerzeményi, hanem különvagyon* jellegű. A T. 111. §. második alieniája szerint: „A szerzésről pedig, a²⁾ melylyel a nő vagyonát a házasegyüttélés ideje alatt növelte, az a vélelem, hogy az a férj vagyona árán történt.” Tehát itt a közszerzésről van már szó, ha ugyan nem valamely különvagyon szerzés vagy különvagyon surrogatum az eset, mert ilyenkor a 111. §. alkalmazása szóba sem jöhet, ez a közszerzés pedig a vélelem szerint, bár a nő által, de a férj vagyonával eszközölnék tekintendő, s így a férj megtérítési igénye, a szerzésre fordított érték erejéig, a közszerzeménnyel szemben fennáll.

A vagyon passiv oldalán a tervezet részben a közszerzemény és különvagyon közötti folyó viszony, részben a specificus közszerzeményi tartozások és különadósságok, részben pedig a közszerzemény és különvagyon közti kölcsönös megtérítések szempontjából, a szerzeményi közösség terjedelmét a következően rendezi be:

Általános szabályul szolgál, hogy a különjavaknak a házasság idejébe eső haszonvételei, ugyanazon mértékben, a melyben azok a haszonélvezőt megilletik, a közszerzemény javára esnek. (T. 129. §.) Mivel pedig a közszerzemény ekképen a különvagyon törvényes haszonélvezője, következik, hogy a közszerzeményt terhelik:

¹⁾ Tervezet 111. §. „Azon dolgok felől, melyek a férj és feleség közös birtoklásában találtnak, az a vélelem, hogy azok nem a nőnek, hanem a férjnek tulajdonai.” (1-ső mondat.)

1. a haszonélvezett különjavaknak a házasság idejére eső jókarban tartási költségei, a haszonélvezetre vonatkozóan fennálló szabályok szerint (T. 130. §.);

2. a házaselettel járó terhek, melyeket a Terv. I. fejezete 94—106. §§. a házastársak egymásközi személyes viszonyában ugyan elsősorban a férjre ró, de ha a nő is hozzájárul azokhoz, úgy ez a hozzájárulás is a közszerzeményt terheli (T. 131. §.);

3. a különjavakból a házasság idejére eső közterhek és kárbiztosítási díjak. (T. 134. §.)

4. A mennyiben a különvagyonnak azon időben való tiszta jövedelmét meg nem haladják, a közszerzemény terhére esnek: *a)* a különadósságoknak a házasság idejére folyó kamatai; *b)* a házasság idejére eső mindennemű visszatérő szolgáltatások, hacsak teljesítésök nem töketörlesztés; a delictumokból, vagy ajándékozásból származó visszatérő szolgáltatások e rendelkezés alá nem tartoznak.

Az *a)* és *b)* alatti közszerzeményi tartozások csak annyiban állanak fenn, a mennyiben teljesítésükre a haszonélvezett különjavak jövedelme elegendő fedezetet nyújt. A különjavak tiszta jövedelme tehát a szóban forgó közszerzeményi terheknek természetes határa. E tiszta jövedelem megállapításánál pedig le kell vonni az 1. és 3. alatt közölt terheket s ezeken kívül azon összegnek a törvényes kamatját is, mely összeggel a különvagyon közszerzemény javára fennálló adóssága nagyobb, mint a közszerzeménynek a különvagyonnal szemben fennálló tartozása. (T. 135. §.)

5. A fent elősoroltakon és a törvény értelmében külön adósságokként tekintendő tartozásokon kívül, minden egyéb kötelezettségei a házastársaknak a közszerzeményt terhelik (T. 136. §.), s e mellett a közösségi vélelem pedantjakép közszerzeményi tartozásokul vélelmezendők, kétség esetében az összes fennálló vagy a házasság ideje alatt megszűnt kötelezettségek. (T. 137. §.)

6. A közszerzemény terhére szolgálnak végül azok a

megtérítések, melyekkel a T. intézkedései értelmében a különvagyon javára obligóban van. Így nevezetesen tartozik a közszerzemény azzal a pénzösszeggel, mely a házasságkötéskor megvált vagy a házasság alatt, de úgy jutott oda, hogy különvagyonkép volna tekintendő, ha a T. 127. §. szerint a pénz, ép ezen minőségénél fogva, közszerzeménynek nem tekintetnék. Mint láttuk, az illetén közszerzeménynyé váló pénz helyébe a különvagyonnak megtérítés iránti (ideális) követelése lép. (T. 138. §.)¹⁾ Ilyen megtérítési kötelezettség áll fenn továbbá a közszerzemény terhére, ha a különvagyonból valami abba befordított, ha a közszerzemény tartozásait különvagyonnal elégitették ki (T. 139. §.), s kétség esetében a különvagyonban megvált elhasználható dolgokat is a közszerzemény tartozik megtéríteni, ha utóbb nincsenek meg, mert ilyenkor a közszerzeménybe történt befordíttatásuk vélelmeztetik. E vélelem kiterjed az el nem használható dolgokon mutatkozó netaláni hiányokra, csonkulásokra, vagy a használatukból eredő értékapadásoknak esetére is, ha e dolgok állandóan jövedelem nyeresére szolgáltak. (T. 140. §.)

A közszerzeményi kötelezettségekkel szemben már most a Tervezet a különvagyonra a következő terheket hárítja:

1. A házasságkötés előtti származó kötelezettségeit. Tartási kötelezettség abban az időben keletkezettnek tekintendő, a melyre ép vonatkozik. (T. 132. §.)

2. A házasság alatt keletkezett terhek közül: a) az öröklés, vagy ajándékozás folytán keletkezetteket, (res cum onere); b) azokat, melyek a különjavak birtoklásából állanak elő; c) azokat, melyeknek alapja ingyenes (egyoldalú aján-

¹⁾ Terv. 138. §.: „Annak a pénznek az összege, a mely csupán a 127. §. okából közszerzeményi jószág, a közszerzeményt a különvagyon javára terheli. A belföldön folyamatban nem levő pénz abban az árfolyamban számítandó, a melylyel az, a hazai folyó pénznemhez viszonyítva birt a házasság megkötésekor, illetőleg akkor, a midőn az később a házastárs vagyonába került.“

dékozás, hitbér, ellenben nem a kiházasítás, jótékony-egyesületi tagdíjak) és *d*) azokat, melyek tiltott cselekvényekből, fogadásból vagy játékból keletkeztek, levonva azt, a mivel a házastárs ugyanabból az okból egyszersmind gazdagabb lett. (T. 133. §.)

3. A közszerzeményre eső azon terhek, melyek ott 4. alatt felsoroltattak, szintén a különvagyonra hárulnak, annyiban, a mennyiben a különvagyoni jövedelem fedezetet a mondott terhekre nézve már nem nyújthat.

4. A közszerzemény és különvagyon közti kölcsönös megtérítések szempontjából, végül a különvagyon terhéül szolgál az, a mi a közszerzeményből a különjavakba fordítatott; az a különvagyoni adósság, továbbá, melyet a közszerzemény fizetett ki, és azoknak a közszerzeményi javaknak az értéke, melyeket a házastárs egyoldaluan elajándékozott vagy eljátszott. (T. 141—143. §§.)

II. Jogviszony a házasság ideje alatt.

A szerzeményi közösség fennvázolt terjedelme s a külön és közszerzeményi jószágok elkülönítése, a Tervezet álláspontjából kifolyólag csak a házasfelek egymásközötti viszonyára nézve bir jelentőséggel. „Az, mondja a Tervezet 144. §-a, hogy a házastárs vagyonába tartozó valamely vagyontárgy közszerzeményi-e, avagy külön jószág, a házastársat élők között különben megillető szabad rendelkezési jogra, valamint arra nézve, hogy e vagyont a hitelezők lefoglalhassák nincsen befolyással.“ „Annak sincs harmadik személyekre jelentősége, hogy a házastárs valamely kötelezettsége különadósság-e, avagy közszerzeményi tartozás.“ A §. kijelentése szorosan ragaszkodik a Tervezet amaz álláspontjához, hogy a közszerzemény nem tulajdonjog, hanem csak kereseti igénynek tárgya. Az eredeti Zsögöd-féle javaslat 50. §-ának indokolása kiemeli, hogy a közösség jogi természetét, illetőleg a §. (a Tervezetben 144. §.) mai pozitív jogunk szempontjából is megfelelően intézkedik, a mennyiben a szerzeményi

közösséget kötelmi jogi és nem dologbeli jogközösségként tekinti. Kifelé, harmadik személyekkel szemben a házaset csak a férj vagyonát és nő vagyonát ismeri, a „közszerzeményi vagyon“ és „különvagyon“ megjelölések, ellenben számolási tömegek, melyeknek kizáróan a házaselek belső viszonyában van jelentősége. A kérdés egyébiránt a közszerzeményi jog sokat vitatott jogi természetének kérdése, melynek tisztázásánál a Tervezetnek az irodalom, s a gyakorlat egyaránt nagyon ellentétes felfogásaival, s érvényre jutott nézeteivel kellett számolnia. Ugy véljük, hogy a Tervezet *de lege lata* sem jár egészen helyes nyomon, habár tagadhatatlan, hogy törvényes gyakorlatunkból s törvényeinkből is számos indokot hozhat föl; *de lege ferenda* azonban álláspontja sok oly tétellel s elvi jelentőségű határozattal állván szemközt amugy is, melyeket megdönteni nem s csak mellőzni tud, kevésbbé helyeselhető, a mint e részben a „Közszerzemény jogi természetéről“ czimű fejezetünkben lesz még szó.¹⁾ Egyelőre maradunk a Tervezet álláspontján, mely a dologi hatályu szerzeményi közösség eszméjét teljesen el ejti. Ez alapszempon t első consequentiája a tárgyalt 144. §., melylyel kapcsolatban megemlitendő, hogy a házasságalatti jogviszony szabályozása a kezelési és rendelkezési jogokkal egyáltalában nem foglalkozik. A női szabadvagyon rendszere alapján ez érthető és helyes is.

A kötelmi jellegű közösség szerinti berendezés mellett, mely kifelé csak önálló férji és női vagyont ismer, szintén indokolt, mert a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jognak voltaképp csak ott van jelentősége, a hol a szerzeményi közösségnek kifelé is vannak jogkövetkezményei. Ám azért sem a rendszer aestheticájának, sem világosságának nem vált volna hátrányára, ha a Tervezet a házaselek független s önálló kezelési és rendelkezési jogát egy rövid tételben kifejezi.

¹⁾ Lásd III. rész, 2. czim, 1. fejezet, 4. §-t.

A „közszerzeményi jog“-ról ilyes rendelkezést ugyanis tartalmaz a *Tervezet* 146. §-a, mely szerint a szerzeményi közösségből folyó igény a házasság ideje alatt sem átruházás, nak sem joglemondásnak, sem foglalásnak tárgya nem lehet, s arról csakis a halál esetére szabad előre intézkedni. A Zsögöd-féle javaslat hasonlóan hangzó 52. §-a azzal indokoltatott, hogy az örökségi igényt sem lehet az örökhagyó életében elidegeníteni, s ha a közszerzeményi igény in thesi bizonyosabb is, azért a „közszerzői jutalom“ elveszthetésének intézményi beállításával nem kevésbé feltételelessé tétetett. Az indokolás végkép el van hibázva. In thesi inkább az ellen nem lehetne kifogást emelni, hogy a közszerzői jog elidegeníthető legyen; de ellenáll ennek a szerzeményi közösség sajátos természete, továbbá a házasság, mint a szerzeményi közösség kizárólagos alapja, s az a jogi constructió, mely szerzeményi közösséget *csak* házasfelek közt ismer, s minden a rendes magánjogi közösségi típusoktól elütő szabályozást *csak* azért enged meg, mert éppen a szereteten alapuló házassági jogviszony specíficus vagyoni jogi következményeiről van szó. A házasságba utóbb, az egyik vagy másik fél helyébe, senki sem léphet be; hogyan volna tehát harmadik személyek részére elidegeníthető az a jogigény, mely a *Tervezet* szerint is csak házasfeleket illethet.

Joga van egyébként a házasságalatti viszonyból kifolyólag bármelyik házastársnak arra, hogy házastársától az ő külön vagyoni állományának elismerését követelhesse. Az okiratba foglalandó elismerésnek az a hatálya, hogy biztosítékot nyújt a *Tervezet* 128. §-ában foglalt közszerzeményi vélelemmel szemben. Ez az ujtás, melyet a *Tervezet* 145. §-a foglal magában, a szerzeményi közösség felbomlásakor nagy gyakorlati jelentőséggel bír, s ezért föltétlenül helyeselhető.

Ugyancsak a biztosítás kérdését, de már nem a különvagyonra, hanem a közszerzeményre való vonatkozással, szabályozza a *Tervezet* 148. §-a. Mai gyakorlatunk a formaiszerinti biztosításnak azon az alapon, hogy a házasság folyama

alatt a közszerzemény maga sem biztos, s így nem lehetne tudni, hogy mi és mily mértékben biztosíttassék, nem ad helyet.¹⁾ Ezt az álláspontot, ha csak a biztosítás iránt maguk a felek nem szerződtek, a *Tervezet* is fentartja, de más indokolással. Nem azért, mintha a közszerzeményi igény tárgya a házasság ideje alatt megállapítható nem volna, de mert a biztosítási jog ellentétben áll a házastárs vagyoni önállóságával s a szabad gazdálkodás szempontjaival.

Amennyiben azonban a jogérzet mégis azt követelné, hogy a közszerzeményi igények valami módon biztosíthatók legyenek, erre a célra a *Tervezet* 148. §-a az u. n. „tisztá közszerzeménynek nyilvánítás” ügyletét contemplálja. „A házastárs egyes vagyontárgyakat már a házasság ideje alatt tisztá közszerzeménynek nyilváníthat.” Hatálya a közszerzeménynyé való nyilvánításnak a felek közötti merő consensus alapján nem csak egymásközti viszonyukban, hanem mindenki irányában is dologi erővel nyilvánul. Mert a tisztá közszerzeménynyé való nyilvánítással a másik házastárs az ilyen vagyon megosztására nézve föltétlen várományi jogot nyer, ép úgy, mintha az igény hatálybaléptének időpontjára az illető vagyon felére nézve utóhagyományosként volna megnevezve. A biztosítás keresztülvitele a „közszerzeményi várományi jog”-nak telekkönyvi bejegyzésével történik.²⁾ Amennyiben a közszerzői juttalom elvesztése a közszerzeménynyé való nyilvánítás esetén is bekövetkezhetik, megengedi a *Tervezet*, hogy a házastárs még ezzel az eshetőséggel szemben is biztosíthassa magát, de csak úgy, ha ebbe a másik fél is szerződésileg beleegyezik. (148. §., utolsó mondat.)

A *Tervezet* contemplálta ezen biztosítás teljesen meg-egyezik kivitele tekintetében azzal a biztosítással, melyet dr. *Jancsó* mai jogunk szempontjából is engedélyezhetőnek vél. Utalva az e részben a III. rész, 2. czim, II. fejezet során elmondandókra, csak röviden jelezzük, hogy a *Jancsó*-

¹⁾ V. ö. III. rész, 2. czim, II. fejezet, során.

²⁾ *Zsögöd*-féle javaslat 54. §-ának indoklásából. (Indokolás 53. lap.)

féle — nézetünk szerint helyesebb — biztosítási mód abban állana, miszerint a tulajdonjogilag az egyik házaspár nevére írt közszerzeményi ingatlanra, a másik házaspár *közszerzeményi joga*, a tulajdonjog korlátozásaként, a tulajdoni B. lapon bekebeleztesse. Helyesebb ez a megoldás éppen abban, amiben a *Tervezet* álláspontját meghaladja. Mig ugyanis a *Tervezet* a biztosítást a „tisztá közszerzeményül nyilvánítás“ ügyleti, szerződéses alapjára fekteti, addig itt a biztosítás iránti igény a másik házaspár hozzájárulásától és tetszésétől függővé téve nincs. Mig továbbá a *Tervezet* szerint tisztá közszerzeménynek a házaspár csak a maga közszerzeményi jellegű szerzeményeit nyilváníthatja, addig itt bármelyik házaspárnak meg van adva a jog, hogy közszerzeményi igényjogosultságát házastársa szerzeményeire nézve biztosíthassa. Különben is, ha a közszerzeményi biztosítás alapja csak merő consensus, hatálya nem a közszerzeményből, de a felek megegyezéséből származik, úgy különintézménykép sem szükséges szabályozni, holott is a házassági szerződéseknek ily irányban a *Tervezet* sem szab semmi korlátokat.

A *Tervezet* most tárgyalta 148. §-ával kapcsolatos a 147. §-nak rendelkezése, mely a házastársak közötti ingyenes részeltetéseknek a közszerzeményi viszonyra való jogi befolyását tárgyalja. Kiindulási pontja az a vélelem, mely szerint a házastársak közti ingyenes ajándékozásokat kétség esetében úgy kell tekinteni, mintha azok a közszerzeményből adóztak volna ki,¹⁾ a minek következtében az ilyen előre kikapott értékek az illető házaspár közszerzeményi részébe betudandók. A betudási kötelezettség alól csak a szokásos alkalmi ajándékozások vannak kivéve, valamint a kifejezetten ajándékozási célból történt juttatások (Terv. 147. §. „—egyszerű ajándékképpen“), melyek a T. már ismert 143. §-a értelmében, ha a

¹⁾ Terv. 147. §., 3-ik aliena: „Ellenkező megállapodás hiányában arról, a mit a házastárs a házastársától a szokásos alkalmi ajándékozások esetén kívül ingyenesen kapott, az a vélelem, hogy az neki nem egyszerű ajándékképpen, hanem a jelen §. értelmében lett adva.“

közszerzeményi javakból adattak, az ajándékozó házastárs különvagyonából a közszerzemény felszámolásakor ennek javára visszatérítendő. Ha azonban a házasság alatti ingyenes részeltetés sem „szokásos,” sem „kifejezett ajándékozás,” akkor az a közösség fejében előre kiadott értéknek tekintendő, s egyfelől a részeltetett házasságfélnek különvagyonává válik, másfelől meg vélelem alapján a részeltető házasságfél különvagyonából származottnak is vétetik. Ennek megfelelően a közszerzemény megosztásakor a közszerzeményt terheli először is a közösség fejében kiadott különvagyonnak megtérítése és másodszor terheli az előre kikapott érték a részeltetett házasságfél közszerzeményi jutalékát.

Vagyis Zsögöd példájával élve:

A férj 10,000 frtot érő különvagyoni házat neje nevére iratja. Ez előleges közszerzeményi juttatásnak lévén tekintendő, a közösség megosztásakor a 10,000 frtot kitévő közszerzemény rovására kétszeresen számítandó fel. Először, mert a férj az előleges *közszerzeményi* juttatással *különvagyoni* házat a közszerzeményhez csatolta, s így a közszerzemény a 10,000 frtnyi befordított értéknek megtérítésével tartozik. Másodszor, mert a nő a házat közszerzeményi juttatásképp kapta s ezért közszerzeményi részébe az betudandó. Ily formán a 30,000 frtnyi közszerzeményt 20,000 frt terheli, s a nő csak a fennmaradó tiszta 10,000 frtból kapja meg a maga fél részét, az az 5000 frtot, míg a férjnek 15,000 forintnyi osztalék jut.¹⁾

A házasságalkatti jogviszony ép most tárgyalt alakulásaira nézve megemlítendő még a T. 149. §-ának kiegészítő rendelkezése, mely szerint „— mások jogait tekintve, a házastársak közt végbement vagyonátruházás vagy jogengedélyezés

¹⁾ Tervezet 147. §., 1. bekezdés: „A mit a házastárs a házastársától a közösség fejében előre kikapott, az kettőjük között olybá veendő, mintha azt a kiszolgáltató házastárs a különvagyonból a közszerzemény hasznára fordította volna. Ha a kapott vagyontárgy különjóság, az kétszeresen számítandó. Ha pedig közszerzeményi javaknak az osztatlan felerésze lett előre kiadva, ez által a kiszolgáltató házastársnál megmaradt felerész különvagyonná változik át.”

az által nem veszti ingyenességét, hogy az a szerzeményi közösségből folyó jogoknak az előzetes kielégítéseül vagy biztosításául történik.“

III. A közszerzemény megosztása.

A házasság megszűnésével a T. 150. §-a (Zsögöd-féle javaslat 56. §.) a közszerzeményben való osztozkodás megajtését elrendeli. A házasság megszűnése t. i. egyuttal a szerzeményi közösség megszűntét is jelenti, s ugyanez az eset akkor, ha az 1894:XXXI. t.-cz. értelmében a házaspár ágy- és asztaltól elválasztattak. A közszerzeményi javak megosztásakor azoknak az igényjogosultakra való átszállása nem ipso facto a házasság megszűnésével történik, tehát nem oly formán, mint a hogyan az örökségi javak átszállása az örökös tulajdonába, hanem csak követelésük támad az igényjogosultaknak arra, hogy a közszerzeményi fele-fele rész tulajdonukba átbocsáttassék.

A T. ez az álláspontja okszerűen következik a 144. §-ból, mely a közszerzemény jogi természetét nem dologi közösségben, hanem pusztán kötelmi alapon nyugvó igényjogosultságban állapítja meg, s így a közszerzeményi fele-fele osztályrészek átszállását sem tekinti dologi átszállásnak, hanem az átruházás iránti kötelmi igény érvényesítésének. A Zsögöd-féle tervezet 56. §-a a közszerzeményi jogi természet illetően felfogásához újabb indokot hoz fel azzal, hogy dologi átszállás s így közszerzeményi dologi igény esetén ipso facto szállván át a közösség megszűnésével a közszerzemény tulajdona, a közszerzeményi kereset tárgya a felerész birtokba bocsátása volna, egyetemben a fennálló passivákkal. Ám gyakorlatunk szerint csak a tiszta közszerzemény kerül megosztásra, közszerzeményi terhek átszállásáról szó sincs, ennyiben tehát a T. jogunkban implicite eldöntöttnek tekinti, hogy a közszerzeményi igénynek az alapja nem a dologi átszállás.¹⁾

¹⁾ Indokolás 54—55. l.

Ehhez képest rendeli a T. szóban forgó 150. §-a, hogy a közszerzeményi átszállás nem úgy megy végbe az osztályjogosított házaspárra, mintha közöstulajdon, társhitelezőség vagy egyéb nevezetű oly jogközösségről volna szó, a melynek harmadik személyekkel szemben is van kihatása, mert ilyenmű szerzésnek csak az ált. magánjogban előírt szabályok értelmében (ha tehát ily közösségi viszonyok szerződéses alapon létesítették) lehet helye.

A közszerzeményi osztály folyama alatt „— az osztályköteles házastárs a vagyonában levő közszerzeményi javak állagáért és gyümölcseért a házasság megszűnésétől fogva a másik házastárs irányában az idegen vagyon kezelőjének gondosságával tartozik. (T. 150. §. utolsó bek.)

A közszerzemény megosztásakor mérleg felállítására nézve a T. 151. §-ában a következőket rendeli:

A megosztandó közszerzeménynek cselekvő állományát, a közszerzeményi javak és azok a megtérítések teszik ki, melyekkel a különvagyon a közszerzeménynek tartozik. Szenvedő állomány pedig azokból a megtérítési kötelezettségekből áll, melyekkel a közszerzemény tartozik a különvagyonnak és a különvagyon jókarban tartására vonatkozó, s a haszonélvezet szabályai szerint figyelembeveendő, esetleg még hátralévő folyó terhekből és közszerzeményi tartozásokból (a T. 130. §. alapján). A szóban forgó megtérítési összegek után a házasság megszűnésétől kezdve törvényes kamat is számítandó.

A megosztás tényleges keresztülvitele — ha szenvedő állomány nincs — a közszerzeményi javak osztatlan felerészbe való átruházásával (jogközösségbe bocsátás); a megtérítési összegekre nézve pedig azok felének lefizetésével történik. E lefizetésért az arra köteles fél később szerzendő vagyonával is felelős. (T. 152. §.) A közszerzeményi megosztás tehát a T. szerint a közszerzeményi javakra vonatkozó *tulajdonközösség* létesítésében valósul meg, s hogy e tulajdonközösség azonnali megszüntetése miként és mennyiben eszközölhető, azt a *Tervezet*, az e részben fennálló általános szabályokra hagyja fenn.

Ha már most a közszerzeménynek szenvedő állománya is van, a közszerzemény megosztása a *tiszta* közszerzemény felének jogközösségbe való átbocsátásával történik. Tisztának pedig annyi közszerzemény mondható, a mennyi a szenvedő állománynak a cselekvőből való levonása után fennmarad. Vezérelvül szolgál egyébként, hogy lehetőleg reálkielégítés történjék. (T. 153. §.)

A szenvedő állomány fedezésére első sorban a különvagyonból a közszerzemény javára kijáró megtérítési összegek, azután a meglevő készpénz, azután a piaczi vagy tőzsdei árral bíró tárgyak — mert könnyen tehetők pénzzé és becseréntük is leginkább megbízható — és végül a többi közszerzeményi javak fordítandók, a szerint, hogy a közforgalomban mily értéket képviselnek. (T. 154. §.) A szenvedő állomány már azzal fedezettnek tekintendő, ha az osztályjogosult házastárs a fedezet felét vagy készpénzben, vagy a mennyiben a fedezendő tételek eredetileg nem pénzbeliek, a megfelelő vagyontárgyakban, az osztályköteles házastársnak átszolgáltatja. (T. 155. §. első bek.) Természetes, mert ily esetben a fedezet másik fele az osztályjogosult házastárs közszerzeményi részében van benne. A mondottaknak megfelelő szellemben intézkedik a T. 155. §-ának 2-ik és 3-ik bekezdése, a mennyiben a közszerzeményi terheket akkor is fedezettnek tekint, ha az osztályjogosult házastárs az osztályköteles házastársat az egyes tartozások fele alól olyképpen mentesítette, hogy az, a fennálló követelések ezen része tekintetében a hitelezők ellen hatályosan meg van védve. Ugyanez áll akkor is, ha a mentesítés nem ugyan az egész közszerzeményi tartozás felére, de azon belül valamely kisebb hányad tekintetében eszközöltetett.

A T. 156—159. §§-ai a mondott tételeket szükségképpen kiegészítik, a mennyiben az osztályjogosult házaspár előjagképpen a fedezetre fordítandó egyes javaknak kijelölési jogát, s azoknak esetleges visszaválthatását megállapítják, egyetemben azzal, hogy a közszerzeményi terhek felének készpénz,

illetőleg megfelelő vagyontárgyak az osztályköteles részére való kiszolgáltatása útján történt fedezése helyett beszámításnak is lehet helye stb.

A házastárs saját közszerzeményét csak akkor tartozik megosztani, ha viszont a másik házastárs is egyidejűleg a maga közszerzeményére nézve ugyanezt teszi. (T. 160. §.) Egymás hitelezőivel szemben a házastársak felelőssége, az átvett közszerzeményi illetőség alapján mindazon közszerzeményi tartozások feléért, melyek a megosztáskor kellően nem fedezettek, továbbra is fennáll. E felelősség mértékére nézve azonban befolyása van a házastárs jó vagy roszhiszemének, a mennyiben a szerint, hogy tudott-e a fedezetlenül maradt közszerzeményi tartozásról, vagy nem tudott, rosz, illetőleg jóhiszemű birtokosként tekintendő. Szavatolási kötelezettségére nézve a házastárs házastársának kezese gyanánt jó figyelembe. (T. 161. §.)

A T. 162. §-a végül a közszerzeményi igények biztosításaképpen, gondoskodik a házastárs érdekeinek megóvásáról, arra az esetre, ha a másik házastárs, ajándékozások révén vagyonát a közszerzemény rovására kisebbitette. A biztosítás abban nyilvánul, hogy a megajándékozottak az ajándékozások megfordított egymásutánjában, mint kezesek, felelősséggel tartoznak. Általános jogelv, hogy a megajándékozott, az ajándékozó ajándékozaskori hitelezőivel szemben felelős; a házastárs pedig a közszerzeményi illetőségre nézve már a házasság folyamán feltételes hitelezőnek tekintendő.

Közelebbi megosztási szabályokat tartalmaznak a *Tervezet* 163—165. §§-ai az u. n. „személyes vagyon” tekintetében. Az alapul elfogadott reálközszerzeményi elmélet a „házasság alatti szerzés” elvhez szigorúan ragaszkodván: némi visszásságokra adna alkalmat az, ha a házasság idejébe eső, de természetük szerint kifejezetten személyes jellegű szerzemények is feltétlenül és természetben volnának megosztandók. E lehetséges visszásságok correctivumaképpen a T. 163. §-a a személyes javakul tekinthető közszerzeményi

dolgokat nem természetben rendeli megosztatni, hanem azok „*megtartási árát*,” mint az illető fél különvagyonából a közszerzemény javára eszközözlendő megtérítési összeget fogja fel.

Az ilyen személyes jellegű vagyon általában olyan dolgokból áll, melyek jogi természetük szerint jogközösségbe nem bocsáthatók. (T. 164. §.) Ettől eltekintve, ha a közösség megszűnésekor még életben lévő osztályköteles házastárs kívánja, személyes vagyonul, s úgy pusztán csak a különvagyon terhét képező megtérítési összegként tekintendők: *a)* a személyes használatra szolgáló, ugyszintén azok a tárgyak, a melyek a szóbanforgó házaspár keresetmódjának folytatásához vagy hivatása betöltéséhez tartoznak; *b)* azok a tárgyak, melyek az illető házaspár valamely különvagyonának tartozékaul szolgálnak; *c)* a kereskedelem vagy egyéb iparüzlet, haszonbérlet és minden azokhoz tartozó vagyontárgyak.

A személyes vagyonul való kijelentésnek az *a)*, *c)* esetei körén belől eső tárgyakra nézve az erre való felszólítás után 30 nap alatt kell megtörténnie, különben a házaspár úgy tekintendő, mint a ki e jogától elállott. A kijelentés egyébiránt nem vonható vissza, s a nyilatkozó házastárs örököseire nézve is hatályos. (T. 165. §.)

IV. A halálutánra való halasztás kedvezménye és a „közszerei jutalom” elvesztése.

A Terv. 166. §-a, mint sarkalatos ujitást a közszerzemény mai alkatával szemben az ugynevezett „*halálutánra halasztás kedvezményé*”-t lépteti életbe. (Egyezően a régi Zsögöd-féle javaslat 72. §-ával.) A kedvezmény lényege az, hogy a házasság megszűnésekor életben levő házastárs jogosítva van házastársa örököseinek vagy még élő házastársának az ezt illető közszerzeményi illetőséget csak halála utánra, s akkor sem természetben, hanem pénzértékben kiszolgáltatni. A kedvezmény csak úgy vehető igénybe, ha a kedvezményre jogosított házaspár a másik házastárs irányában minden közszerzeményi igényéről lemond.

A tervezet álláspontja azon a meggondoláson nyugszik, hogy igazságtalan, sőt gazdaságilag is káros, ha elhalván a nő, annak örökösei, (oldalrokonok, mostohagyermek, végrendeleti örökösök stb.) a férjtől az ő saját maga szerezte közszerzeményi jellegű vagyonának felét elvehessék. A Tervezet intézkedése e visszasságokkal szemben keres correctivumot, s míg egyfelől némi történelmi támpontokat is lel az országbírói értekezleten már kifejezésre jutott kívánságokban, addig másfelől a közszerzemény intézményének gazdasági és társadalmi osztálykülönbségek nélkül való általánosításával szemben az intézmény nagy extensivitását is mitigálja.

Nem tagadható, hogy vannak érdekek, melyek a Tervezet e 166. §-ában több-kevesebb védelmet találnak; ennek ellenére az ujtás szerencsésnek nem mondható; ép úgy nem, mint a hogy a közszerzemény házastársi jutalomná tétele az intézményt magát legspecificusabb jellegéből kivetközteti. Nem helyes pedig a halálutánra halasztás kedvezménye, mert a szerzeményi közösség nemcsak a házasság hálál okán való megszűnésével szokott véget érni, s így igen gyakran a kedvezmény igénybevétele nem az elhunyt házassfél örököseit, hanem a még élő volt házastársat, pld. az elvált nőt sujt-hatja. Ha pedig a szerzeményi közösség alapja a házasegyüttélés alatti szerzésnek a házasságon kívüli szerzéstől messze különböző természetében fekszik, a mint hogy ezt a reálszerzeményi elmélet éppen alapelvül tartja, és ha a szerzeményi közösség önálló rendszeri jellege éppen abban nyilvánul, hogy sem a házasságelőttre, sem az utánra semmi kihatása nincsen, aminthogy a külön és közszerzeményi javak elválasztásának activ-passiv oldalon is ez az egyetlen magyarázata, úgy merőben következetlen a közszerzeményi igények realizálhatását, még akkor is ennyire az egyéni tetszéstől függővé tenni, ha a közszerzeményi jogban nem látunk pusztá követelési jognál egyebet. Egy különös „communio prorogata“ áll a Tervezet ez ujtásában előttünk, hol közösségnek már nyoma sincs, mégis a „szerzeményi közösség“ a „közszerze-

ményi vagyon“ együtt marad. Sőt az a kikötés, mely szerint a kedvezmény csakis a másik házastárssal szemben való közszerzeményi igényekről lemondással kapcsolatban vehető igénybe, egyenesen lerombolja szerzeményi közösség intézményi alaposzlopait, mert egyoldalú jogügylettel enged szabályozni oly viszonyokat, melyek a szerzeményi közösségnek fennállása alatt már szabályozva lettek és a közösség felbomlásával meg is szűntek, s mert természetük szerint csak házaselek között létezhetvén, a házasság felbomlásával ipso facto sem nem módosíthatók, sem többé fön nem tarthatók. A halálutánra halasztás kedvezményének a szerzeményi közösség természete szerint csak akkor lehetne helye, ha az igény jogosultak ez iránt szerződésileg megegyeznek, de még akkor, midőn házasságuk felbontva nincs.

A Tervezet 167. és 168. §§-ai a kedvezmény önként folyó keresztülviteli módozatairól intézkednek.

A Tervezet második s a fentebbivel kapcsolatos módosítása a „közszerzői jutalom“-ként való constructio. Feltétlenül igaz, hogy az intézmény történelmi kifejlődésében nagy szerepe volt a közszerzemény „hitvestársi jutalom“-kép való felfogásának¹⁾; ám a nő közszerzeményi jogát ma már nem szoktuk a férj complacentiájával magyarázni. A Zsögöd-féle és a tervezettel egyező javaslat azt mondja, hogy a közszerzői jutalomkép való constructióval az intézménynek ethikai bázisa közelebb van lánczolva magának a házasság intézményének erkölcsi alapeszméjéhez.²⁾ Restitúciója régi jogunk szellemének, mert hisz manapság is megütközik igazságérzetünkkel, hogy „a házasságtörő vagy férjgyilkos nő a férj vagyonában közszerzeményi czimen részesedjék. Az ujtás lényege t. i., hogy a közszerzői jutalomtól a házastárs ugyanazon okokból esik el, a melyekből a hitbér s illetőleg a viszonthitbér a törvény-nél fogva elvesznek.“ (Terv. 169. §.)

A reálszerzeményi elmélet, s egyáltalában az egész

¹⁾ Lásd III. rész. I. czim. II. fejezet alatt.

²⁾ Indokolás (ált. indokolás) 41. lap.

szerzeményi közösség a házasfelek együttes gazdálkodásának eszméjén alapszik. Ha a nő is dolgozik férjével a család anyagi existenciájának felvirágoztatásán, ha takarékoskodik, ha esetleg férjével teljesen egyenrangú szerzőtényező, amint ez az alsóbb osztályok házasfeleinél a gyakoribb eset, úgy kivülfekvő okok miatt megfosztani őt közszerzeményi jogától ad absurdum vinné az egész intézményt. A Tervezet még mindig azt az ósdi felfogást látszik e §-ában képviselni, mely a főszerzőség aviticus intézményében jutott méltó kifejezésre. Indokaival is csak házasságtörő és férjgyilkos asszony lebeg szemei előtt, s aggodalmaskodásával a férj gazdasági érdekeit veszi körül. Mai socialis és gazdasági viszonyaink között, hol már ugyancsak nem a férj az egyedüli szerző a házaséletben : a Tervezet visszatérése régi jogunk szelleméhez tehát egyáltalában nem indokolható.

II. CZIM.

A SZERZEMÉNYI KÖZÖSSÉG MAI SZABÁLYOZÁSA.

I. FEJEZET.

A szerzeményi közösség terjedelme és jogi természete.

1. §.

A szerzeményi közösség rendszerének érvénye,
terület és az alája vetett személyek tekintetében.

*I. A szerzeményi közösség területi hatálya és az ezzel kap-
csolatos kérdések.*

A magyar magánjog területi szakadozottsága következ-
tében a szerzeményi közösség uralmi területe nem esik össze
a Szt.-István koronája alá tartozó országok területével.
Egyrészt t. i. szűkebb, más részről meg tágabb körben
érvényesül. Tágabb körben nyer alkalmazást annyiban, a
mennyiben a magyar jogterület meghosszabbításának tekin-
tendő a részint siktengeren, részint kikötőkben tartózkodó
kereskedelmi és hadihajók. Közelebből, haditengerészetünk
bárminő és bárhol horgonyzó vagy hajózó járművein levő
magyar állampolgárookra nézve, a mennyiben a szorosabb ér-
telemben vett magyar területen bírnak illetékességgel, és nem
nemes rendűek — a szerzeményi közösség intézménye (együtt
egyéb magánjogi szabályainkkal) érvényes jogot képez.

Ugyanez áll a magyar kereskedelmi hajókra is, ha hazai kikötőkben tartózkodnak, melyek tehát szintén a magyar jogterület meghosszabbítását képezik. Nemkülönben a magyar jogterületen tulterjedőleg nyer alkalmazást a szerzeményi közösség, ha az 1891. XXXI. t.-cz. és az e mellett kiadott 13970. Im. (1897. jul. 30.) rendelet értelmében a keleti consuli bíróságok magyar állampolgárok ügyeiben ítélkeznek.

Viszont szűkebb körben érvényesül a szerzeményi közösség annyiban, hogy az ország erdélyi részein, a horvát- és szlapon korona tartományokban, a polgárosított határörvidék területén és Fiume város és kerületében az oszt. polg. törvénykönyv hatályában fönttartatott. Az optk. pedig a szerzeményi közösséget nem ismeri, s 1233. §-ában a házasselek közötti „vagyonközösség”-hez külön házassági szerződéses kikötést kíván meg.

A joguralom jelzett territorialis zonái már most számos kapcsolatos kérdést vetnek fel jogunk tételei alkalmazhatása tekintetében. Kérdés, t. i. amennyiben a szerzeményi közösségi rendszer mai területén 1853. máj. 1-től kezdve, (az 1852. évi nov. 29-iki patens értelmében) 1861. január 20-ikáig szintén az oszt. polg. törvénykönyv volt érvényben, az ezen időszak alatt kötött házasságokra nézve a szerzeményi közösség rendszere mennyiben alkalmazható? Általános jogalkalmazási elvek szerint házassági vagyonjogi kérdésekben azok a szabályok az irányadók, melyek a házasság megkötésekor fennállottak. Ezzel szemben a Curia egy alkalommal kimondotta, hogy „az oszt. polg. törvénykönyv hatálya alatt házasságra lépett nő is *közszerzőnek* tekintendő azon vagyonra nézve, mely a hazai törvények visszaállítása után szereztetett.”¹⁾

A visszaállított magyarjog, ezen pusztán csak a concret eset méltányosságával és célszerűségével indokolható visszaható erejét későbbi gyakorlatunk azonban már nem ismerte

¹⁾ Legf. ít.-szék 1874. szept. 24-én kelt 6998. sz. határozata. (Lásd Dtár r. f. XIII. köt. 1. sz. alatt.)

el; így 1876-ban¹⁾ az ösiségi patensre való hivatkozással legfelsőbb ítélőszékünk kijelentette: a közszerzeményi jog a szerint ítélendő meg, hogy a házasság az osztrák vagy a magyar törvények hatálya alatt kötött-e? Ugyanezen elv van még nyomatékosabban kiemelve egy 1886-ban kelt curiai ítéletben is.²⁾

Ez is a helyes álláspont, melyet az 1852. nov. 29-ikén kelt ösiségi nyiltparancs 12. §-a is követ,³⁾ azokra a házasságokra vonatkozóan, melyek az Optk. életbe lépte előtt a magyarjog uralma alatt kötöttek.⁴⁾

További kérdés merül fel a tekintetben, hogy a hazánk területén érvényesülő különböző jogrendszerek melyike alkalmazandó, ha a házaspár pld. Erdélyben léptek házasságra, de a szorosabb értelemben vett Magyarországon laknak, vagy házasságuk folyamán lakhelyüket a két ellenkező jogterületen több alkalommal váltogatták? E részben a következő s a jogalkalmazásra meghatározó ténykörülmények concurrálnak egymással: a házasságkötés helye, a férj letelepedési helye s a házastársak utolsó állandó lakhelye. Hogy ezek közül melyik helynek törvénye legyen közszerzeményi igényekre nézve irányadó, nincs eldöntve s így az e részben fennálló ált. elvekhez kell folyamodnunk. A nem-

¹⁾ Lfi. 1876. szept. 20-án, 7030. sz. a. kelt határozata. (Lásd Dtár r. f. XVI. k. 93. sz.)

²⁾ Curia 1886. ápr. 29-én kelt 1102. sz. határozat. (Lásd Dtár uj f. XV. k. 50. sz. a.) — Ugyanily értelemben hangoztatja a házasság kötésekor törvények alkalmazását százsz házaspár vagyonszövetségére vonatkozóan a Curia 1884. nov. 18-án kelt határozata. (Lásd Dtár. uj f. X. k. 182. sz.)

³⁾ Patens 12. §.: — „a házaspáraknak a házasságkötési közkeresményhez törvényes közös tulajdoni joga (jus coacquisitionis) a házasság kötésekor létezett törvények szerint ítélendő meg.”

⁴⁾ A szövegben adott álláspont mellett és a Lfi. 1874-iki, a 413. lap 1. jzet a. megjelölt határozata ellen: lásd *Zlinszky Imre* „A közszerzeményi jogról” cz. értekezését, megj. a „Jogtud. Közl.” 1876. évi f. 19. számában. — Ugyancsak így, *Zlinszky*: „A magy. magánjog mai érvényében” cz. m. VII-ik — Reiner-féle — kiadása (Bpest, 1899. 893. lap.)

zetközi magánjog a házassági vagyoni jog kérdéseiben vagy a telepedési lakhelyet vagy a völegény honosságát veszi irányadóul. Belföldiek között csak az előbbi lévén relevans, az döntendő el, hogy telepedési hely gyanánt a házastársak rendes lakhelye, vagy a férj házasságkötés kori lakhelye veendő-e. A nézetek eltérnek. Hogy a házasságkötés helyének törvényei irányadók nem lehetnek, vitán kívül álló. A közszerzemény állagát kitevő javak szerzési helye, mely anyagilag legigazságosabbnak tűnik fel,¹⁾ szintén nem, mert alkalmazása kivihetetlen; a *Teleszky-Győry*-féle bizottságilag megvitatott tervezet 19. §-a a férjnek a házasság megkötés kori lakhelyét, illetőleg az ott érvényes törvényeket vette irányadóul, s ugyanezt az álláspontot védi *Dr. Jancsó* György is.²⁾ Helyesebbnek véljük az ily esetekre vonatkozólag, holt is két törvény között kell döntenet, a házastársak rendes lakhelyén érvényes jogszabályok alkalmazását, mert habár a rendes lakhely különböző lehet, concret esetekben mégis jobban megállapítható, hogy a házaspár életviszonyai hova koncentrálódnak inkább össze, míg a férj házasságkötés kori lakhelye esetek szerint nagyon is átmeneti jellegű lehet. Viasszágok mindenesetre bármelyik álláspont mellett nagy számmal fordulhatnak elő, s voltaképp a megoldás legkielégítőbb módja az volna, hogy a fix tételek fölállítására való törekvés helyett, a concret esetek szerint alakuló helyzet s az arra alapított bírói belátás határozza meg a jogalkalmazás kérdését.

II. A szerzeményi közösségnek alávetett személyek.

Köztudomásu és az intézmény fejlődésének vázlatos ismertetése során már említettett, hogy a szerzeményi közösség történelmében már H. K. idejétől kezdve és azóta folytonosan, két parallel jogrendszer fejlődött ki egymás mellett.

¹⁾ V. ö. *Dr. Jancsó* György: „A magyar házassági vagyoni jog” cz. m. (Bpest, 1888.) 188. lap.

²⁾ Id. cz. m. 187. lap.

Az egyik volt a nemesi jog, a másik a legalis közszerzeményi jog, melyet Werbőczy a parasztok számára constituált, s amely idők rendén a városi polgárságra is (már t. i. a Tripartitum szabályozása szerint) átszármazott. Jogunk e dualisticus fejlődésének napjainkra is kiható nagy jelentősége az orsz. birói értekezlet megállapodásainak 13. §-ában rejlik, mely szerint: „A házasság alatti közszerzeményekre nézve a korábbi magyar törvények változást nem szenvednek.“ Ennek megfelelően a szerzeményi közösségre a rendi különbségnek nagy a befolyása, mert a közszerzeményi jog alkalmazásának joghatálya rendi különbség szerint az alája vetett személyek tekintetében lényegesen módosul.

Igaz ugyan, hogy az orsz. birói értekezlet az idl. törv. szab. e 13. §-ában a visszasságok egyik legsajátszerűbbikét állapította meg, holott is az 1848. törvények és az 1852. évi nyílt parancs az ösiséget és a rendi különbséget, vagy legalább annak legjellegzőbb sajátságait megszüntették, s így az eltörölt ösiség alapján fejlett közszerzeményi jogintézményre vonatkozóan a korábbi hazai törvények *váttozatlan* visszaállítása nem volt indokolható,¹⁾ sőt erősebb kifejezéssel „— méltó csodálkozásra bír az orsz. birói ért. amaz intézkedése, hogy e különbséget jövőre is fentartani jónak látta, midőn az már botránkoztató anachronismust képez,“²⁾ mindazáltal tény, hogy a rendi különbségek szerint *módosuló* szerzeményi közösség máig is élő jog, és semmi támpontja sincs annak az egyébként nem is számottevő nézetnek, hogy mai jogunkban nemes és nem nemes között közszerzemény tekintetében egyáltalában nincs különbség.³⁾

Az orsz. birói értekezlet álláspontjának indoklásául azonban föl kell említenünk a közszerzemény dualismusának

¹⁾ V. ö. Dr. Jancsó id. cz. m. 177. l. 6. jegyzet.

²⁾ Tóth Lőrincz: „A magyar nőkről.“ (Függelék Gide Pál „A nők joga“ cz. művének fordításához.) Bpest 1886. II. kötet. 381. l.

³⁾ E nézetet foglalja el pld. Ladányi Béla, „Magyar családjog“ cz. Bpest. 1896. megj. művében. (245—247. l.)

azt a fölfogását, mely tagadva a jogegyenlőtlenséget, a különbséget a szerzősmódok qualificatiojára ülepítette le, s a nemesi jogot a „qui modo liberali acquirunt“ személyi kategóriára nézve, mint *általános* jogot (lex communis) s a paraszti jogot a „qui illiberali modo acquirunt“ osztályára, mint *különös* jogot (lex specialis) magyarázta.¹⁾ Ez az értelmezés fontos azért is, mert indirecte a mellett szól, hogy szerzeményi közösségben éltek a nemesrendűek is, csak hogy hatályában jelentékenyen megszorított szerzeményi közösségben. Hogy a közszerzeményben legalább elvileg nem volt annak újabb fejlődési szakában *rendek* szerinti jogegyenlőség, ezt a honoratiorok nemesi szerzeményi közössége igazolja, s ha a lex communis és lex specialis-féle constructio nem is helyes, a szerzősmódra való fektetése a közszerzemény dualizmusának már annál is inkább megfelelő, mert indokolást nyer a nemes nő azon esetben beállott és elismert közszerzeményi jogából, mikor a férj „szerzésének“ alapja kizárólag a nő vagyona volt.

Ezzel az átmenettel jutunk el azon kérdés megvitatásához, hogy a szerzeményi közösség elvileg egységes jog volt-e, s csak hatályában szenvedett társadalmi és gazdasági osztályok szerint módosulást, vagy pedig *csak* a nem nemes osztályok joga volt-e, mely szerződéses alapon, vagy a legsingularisabb esetekben a nemesrendű házastársak közt is érvényesülhetett.

A férji főszerzőség, mint az a fogalom, mely a nemesek közti közszerzemény kizárásával egyértelmű, mint az intézmény fejlődésének tárgyalásánál említettett, a HK. I. R. 18. czime alapján szintén a szerzősmód sajátágaiban gyökerezik. A szerzeményi közösség Werbőczy-korabeli szabályozása más nemesi közszerzeményt, mint a mely a nő nevének a szerzőlevélbe való beiktatásával keletkezik, nem

¹⁾ V. ö. *Deák József* felszólalása az orszb. értekezlet XI. ülésén. (*Ráth* György: „Az országbirói értekezlet“ cz. m. — Pest, 1861. II. köt., 217. lap.)

is ismer.¹⁾ Ez a nemes nőt illető közszerzeményi jog is azonban merőben feltételes volt, mert a férj, főszerzősége alapján, végrendeletileg azt teljesen illuzoriussá tehetette,²⁾ s csak a későbbi fejlemények eredménye e részben az a meg-szorítás, hogy a nő közszerzeményi jogának e megsemmisi-tése csak az esetben érvényes, ha nevének a szerző levélbe történt beiktatása a férj pusztá kedveskedése volt csak.³⁾

A fejlődés Werbőczy-korabeli fokán tehát nemesi köz-szerzeményről legfeljebb csak szerződéses szerzeményi kö-zösség esetén lehetne szó. Ám az 1622: LXVII. t.-cz. idejé-től kezdve már, miként fölfejtetett, a közszerzeményi intéz-mény örökösödési jogi jellegétől kezd megszabadulni, a nemes nő közszerzőségének kialakulnak addig hiányzott mate-riális alapjai, s a nemesek közötti közszerzeményi jog ennek megfelelően egy joghatályának terjedelmében megszorított közösséggé alakul át.

Tekintve már most, hogy Werbőczy szabályozása sze-rint nemesek között csak azért nem volt közszerzemény, mert a nemes nő a fegyverrel, szolgálatokkal kiérdemelt szer-zésben a dolog természete szerint részt nem vehetett, te-kintve, hogy az 1622: LXVII. t.-cz. azon álláspontja, mely szerint a nő közszerzeményi igénye tulajdonjog,⁴⁾ arra mu-tat, hogy a változott gazdasági viszonyok közepette a nő szerzői tevékenysége is elismertetvén, a női közszerzésnek a nemesi jogban is újabb esetei állhattak elő; tekintve, hogy a főszerző férj korlátlan végrendelkezési joga a nő közszer-zeményi jogát, hacsak a nő nevének a szerzőlevélbe való beiktatása nem pusztá kedveskedésből történt, a későbbi fej-lődés szerint már nem sérthette; és tekintve, hogy a hono-ratíórok főszerzősége csak azon az alapon nyugodott, mely

¹⁾ Trip I. r. 102. cz. pr.

²⁾ Lásd II. fej. alatt.

³⁾ Lásd ugyanott.

⁴⁾ Hogy helyesen-e vagy nem, ezuttal nem relevans, a „tulajdon-jog“-kép való felfogás, itt a nő igénye intenzív elismerésre mutat.

szerint azok szintén: „liberali modo acquirunt”: megállapíthatónak véljük, miszerint a szerzeményi közösség voltaképp 48 előtti jogunkban egyetemes érvényű jog volt, csak hogy a szerzőismódok különbsége szerint bizonyos társadalmi osztályoknál joghatályában jelentékenyen megszorítva jelentkezett. Az országbírói értekezlet által fentartott régi jog szerint tehát nem úgy áll a dolog, hogy nemések között nincs, nem nemések között pedig van közszerzemény, hanem úgy, hogy a nemések közötti szerzeményi közösség sokkal szűkebbkörű, mint a nem nemes osztályok szerzeményi közössége. Közszerzeményi jogunk dualismusa abban áll, hogy a rendszer gazdasági és társadalmi osztályok szerint különböző mértékben hatályosul. Jobban élére állítva a kérdést: a közszerzemény, nem nemeseknél *minden* házasság alatt szerzeményre nézve, nemeseknél pedig a nemesi közszerzeménynek csak bizonyos eseteiben ex lege jár.¹⁾

Az előrebocsátottak szerint a szerzeményi közösség rendszerének alá vannak vetve ex lege

1. a nemes rendű házastársak, ha a szerzés alapja kizárólag a nőnek vagyona volt (ha a férj neje vagyonában gazdálkodik).²⁾ Hogy a nemes nő közszerzeményi joga ez,

¹⁾ A szövegben adott felfogáshoz hajlik látszólag Dr. Plopu György „Közszerzemény” cz. cikksorozatában (megj. a „Jog” 1893. évi 19—23. számaiban). „A közszerzemény jogintézménye a maga teljességében csak a nem nemeseknél, az ugynevezett parasztnál (rustici), volt jobbágyrendűeknél és később a városi polgároknál állott fenn és áll fenn jelenleg is, ellenben a nemes ember felesége, valamint a honoratior felesége szabály szerint nem tekintetett és nem tekintetik jelenleg sem közszerzőnek.” (Jog 1898. évi 19. szám.) Az ellenkező nézet, hogy t. i. törvényből folyó szerzeményi közösség nemes rendűek közt *soha* sincs: általános. Így pld. v. ö. Dr. Jancsó id. cz. m. 179. lap. Zlinszky id. cz. m. 898. lap stb.

²⁾ Czövek, Planum Tab. 261. lapon, 746. sz. a. közölt „Decisio 58. Divis. success. rectif. — Curia 1885. évben 5030. sz. a. „A nő közszerzői jogot érvényesíthet, ha a szerzés az ő tulajdonát képező vagyonból történt.” (Jog 1885. évi 9. szám.) Kír. Tábla 5929/1887. sz. határozat. (Id. Jancsó id. m. 180. lapon.) — Továbbá v. ö.

esetben nem „ex lege“ járna, *Zsögöd Benő*¹⁾ azzal a konstrukcióval véli kimutatni, hogy itt a felek közti hallgatólagos megállapodás — tehát szintén szerződés — a közszerzeményi jog alapja, de nem a törvény, azaz a törvényerejű szokás. A helyzetet szerinte itt úgy kell felfogni, mint a közszerzeményi viszonyt, amugy is rokon társasági kapcsolatot, melyben a szerzés vagyoni forrását nyújtó nő és a fáradozó, kezelő férj a szerzeményben osztályosak. Téves, mert ha itt, „cum enim substantia uxorea radix et fundamentum acquisitionis fuerit“ (Decis. 58), a nő közszerzeményi jogát pusztán csak hallgatólagos, szerződéses megállapodásként fogjuk fel, úgy végeredményben szerződési megállapodástól teszszük függővé a nő jelzett javai feletti tulajdonjogát, holott tulajdonjogának gyökere és elismerése nem a férjével való hallgatólagos megegyezésben, hanem egyéb és házasságelötti jogcimen nyugszik. Ahhoz, hogy ami az övé, annak jövedelme is őt illesse: épp a nemesi jog szabad vagyoni rendszerében, külön szerződés nem szükséges; a nő ily esetben nem közszerzeményi czimen, hanem tulajdonjoga alapján élvezné a saját vagyonából eszközölt szerzeményeket — ha t. i. a hallgatag szerződés főnforgását elfogadjuk — pedig e szerzemények kétfelé osztása s az egyhangu befogás értelmében itt „közszerzeményi“ jellegű jövedelmekről

Szlemenics id. cz. m. II. köt. 111. lap. — *Fogarassy* János: „Magy. közpolgári törvénytudomány elemei“ cz. m. (Pest, 1847. VI. kiad.) 346. §. 158. l. — *Frank* J. id. cz. m. I. k. 275. §. 226. l. — *Wenzel* G. id. cz. m. II. k. 401. §. 364. l. — *Madarassy* László: „Értekezés a házasságból eredő vagyoni viszonyok és a gyámügyről“ cz. m. (Kecskemét 1873.) 38. lap. — *Ökröss* Bálint: „Ált. magy. polg. magánjog“ cz. m. (Pest, III. kiad. 1867.) 622. §. 490. l. — *Kasenczky* József: „A női és özvegyi jogok a magy. törvények szerint.“ cz. ért. a Jogtud. Közl.“ 1873. évi 52. sz. — *Emödy* Dániel: „A magy. magánjog tankönyve“ cz. m. (Sárospatak. 1892.) 527. l. — *Tóth* Lőrincz id. cz. m. II. köt. 381. l. — *Plopu* id. cz.-ért „Jog“ 1898. évi 19. sz. stb. stb.

²⁾ „Fejezetek kötelmi jogunk köréből“ cz. m. (Budapest, 1898.) I. kötet, 172. lap.

és keresményekről van szó, nem pedig a nő különvagyonára jövedelmeinek a kezelés fejében való egyenlő elosztásáról.

Más alapon zárja ki ez esetben a nemes nő ex lege járó közszerzeményét *Dr. Jancsó György*.¹⁾ Szerinte, ha a szerzemény alapja a nő vagyona volt, a feleségnek, voltaképp csak arra van igénye, hogy *beruházott* értékét nem közszerzeményi, hanem *volt* tulajdoni jogánál fogva visszakövetelje. A Plan. Tab. alapvető döntése a szerzemény felét rendeli ugyan a feleségnek kiadatni és nem a beruházott értékét, de ez még Jancsó szerint nem bizonyítja azt, mintha a beruházás szerzeményi közösséget szült volna a nemes rendű házastársak között, mert a döntvény a konkrét esetben csak azért adta meg a nőnek a közszerzeményi jogot, mivel „ipse testator jus coacquisitionis in testamento agnovit.” Az e felfogás cáfolataképpen már felhozottakra utalva,²⁾ azzal szemben fölemlítjük még a régi Curia 1781. május 7-én, a Gindeli pörben kelt ítéletét, mely szerint: „A nőt hozományából szerzett javak felerészben illetik meg.”³⁾ Hogy itt sem a beruházás ténye az, a mi a szerzett javak felére jogosítja a nőt, hanem a feleség vagyonából való szerzés, közszerzeményt alapító hatálya kitűnik abból, miszerint a hozomány visszakövetelése az általa szerzett javak felerésze iránti követelési jogtól teljesen független.

E contracto szintén lehet a nemes rendű házastársak között közszerzemény, még pedig a következő esetekben:

a) ha a szerzeményi közösséget a házassági szerződésben kötötték ki,⁴⁾ (*pacta paciscentibus legem ponunt*);

¹⁾ Id. cz. m. 183. lap és „A közszerzeményi jogról” cz. cikksorozata. „Jogtud. Közl.” 37. számában.

²⁾ Lásd III. rész, I. czim, II. fejelet alatt.

³⁾ Id. *Jellinek*: „A magy. magánjog mai érvényében” cz. m. (Bpest 1886.) 164. lapon.

⁴⁾ Dec. 39. Divis. success. (*Czövek* Planum Tab. 727. sz. alatt 253—255. lap.) 1486: XVII. t.-cz. 1. §. „In obligationibus vero talis modus servetur: quod secundum quod, se quisque obligavit — iudicium et justitiam recipiat.” 1492: XXXVIII. t.-cz. 1. §. — *Szlemenics*, id. cz. m. II. k.

b) ha a nemes nő neve a szerző-levélben kilelt tün-
tetve.¹⁾ Ez esetben is evidens, hogy a nő közszerzeményi
joga a házasfelek közötti szerződésen alapszik. Megjegy-
zendő, hogy forrásaink legnagyobb része a nő e közszerze-
ményi jogát feltételesnek, a férj esetleges ellenkező végren-
delkezésétől függőnek tekinti. Visszaulva az e részben már
mondottakra, helyes felfogás szerint a nő közszerzeményi
joga csak az esetben függ férje tetszésétől, ha a szerző-
okiratba történt beiktatása, férjének merő kedveskedése volt a
nélkül, hogy ezzel a nőnek a szerzeményben való közreműkö-
dését akarta volna elismerni. A mint ez az álláspont *Ökrössnél*²⁾
leghelyesebben jut kifejezésre, ilyen esetben a nő beiktatását
puszta halálesetére szóló ajándékozásnak kellene tekintenünk.
A régi erdélyi magánjogban az Appr. Const. III. rész 25.
czim. 1. cikkely alapján a nemes nő itt szóban forgó köz-
szerzeményi joga éppen nem volt feltételes, hanem teljesen
bizonyos³⁾ jogigény.

Kapcsolatosan a mondottakkal, megemlítendő az a
némely újabb tankönyvben is föllelhető állítás, hogy az ingó-

111. l. *Frank* id. cz. m. I. k. 275. §. 526. l. *Ökröss* id. cz. m. 622. §.
490 l. — *Wenzel* G. II. k. 401. §. 364. l. *Jancsó*, id. cz. m. 183. l. stb. hang-
sulyozva, hogy itt „szerződési közösség” esete forog fenn.

¹⁾ V. ö. az előbbi jegyzetben idézett forráshelyeket, továbbá az
itt alapként felhívni szokott 48 czimét a HK. I. részének, *Czövek*, Plan.
Tab. 631. sz. (De causis ad obtin. success. 217–219. lap.) *Husztly*
„Jurisprudentia practica seu commentarius novus in jus Hungaricum”
cz. m. (Agriae 1758.) lib II. tit. 55. 7. és 8. pont., pag. 227. — *Csepicsányi*,
id. cz. m. 80. l. — *Kövy*: id. cz. m. 214. lap. — *Georch* Illés id. cz. m.
234. §. 225. l. — *Fleischhacker*: „Institutiones juris Hungarici prae-
missis ejusdem historia ac prolegomenis” cz. m. (Posonii 1795.) 215. §.
107. lap. stb.

²⁾ Id. cz. m. 490. l.

³⁾ V. ö. *Nagy Ajtai Cserey Farkas* id. cz. m. 253–254., továbbá
257–258. lapokon. — *Dósa Elek*: „Erdélyhoni jogtudomány” cz. m.
(Kolozsvár 1861.) II-ik köt. 401. lap. „A férj azon javakból, melyekre
nézve felesége vele szerzőtársnak tekintendő, felerészben még végren-
deletileg sem foszthatja meg feleségét.”

ságok tekintetében a nemesek között ex lege szintén szerzeményi közösség áll fenn.¹⁾ Az alapot e fölfogásra részben a HK. I. r. 19. cziméből, részben az I. r. 48. cziméből meritik, mert az előbbi a „pénzen vásárolt birtokjogok“ öröklésében a fiu- és leányágot egyenlősíti, utóbbi pedig arról szól, hogy a férj magvaszakadtával a férjnek és feleségnek együttesen hagyományozott fekvő javak a feleségre átszállanak, s ugyanezen szabály áll a pénzen vásárolt jószágokra is, ha a nő neve a szerző-levélbe beiktattatott. A H. K. e rendelkezéseiben csak ingatlanokról lévén szó, nemkülönben a nő nevének a szerző-levélbe való beiktatása esetén fennálló, közszerzeményi jogáról rendelkező 102. czim is csak ingatlanokat említ, mely körülményekből argumentum a contrario útján fölvehetőnek állítják a nemesek közti szerzeményi közösséget mindazon esetekben, hol oly javak szerzéséről van szó, melyekről adásvételi vagy átruházási okiratot nem volt szokás kiállítani. Ilyenek voltak pedig az ingók s mindazon más javak, melyek ezekkel egy jogi tekintet alá estek, (zálogos birtok nem több 50 lóból álló ménés). Visszaulva arra, mi e kérdést illetőleg az intézmény fejlődésének ismeretése során mondatott,²⁾ a nemesi ingó-közösség indokolatlansága tárgyában itt csak két figyelemre méltó magyarázatot közlünk. Az egyik a *Fleischhackeré*, aki kiemelve, miszerint ingóvagyonszerzés esetén is képzelhető, hogy a szerzésről okirat vétessék fel, ha pedig a nő neve ebben kitüntettetett volna, úgy a dolog természete szerint közkereső ő is.³⁾ Pld. közösen nyújtott hitel esetében, mikor is a nő az adós-

¹⁾ Így pld. *Zlinszky* Magánjogának régebbi kiadásában. (IV. kiad. 611. l.) *Markovits* id. cz. m. 194. §. — *Kövy* id. cz. m. 213—214. lap. Dr *Jancsó* a „Jogtud. Közl.“ 1881. évf.-ban megjelent id. cikksorozatában. (37. szám.) Szerző „Házassági vagyonjogá“-ban már az ellenkező nézet nyert kifejezést. (179. l.) Továbbá *Plopu*, a „Jog“ 1898. évi folyamában közzétett cikksorozatban. (19. sz.)

²⁾ Lásd III. rész, I. cz., II. fejf. alatt.

³⁾ *Fleischhacker* id. cz. m. 386. §. 175. lap.

levél szerint, mint „concreditrix“ szerepel. Egészen megfordított okoskodással jut *Ökröss*, a fent jelzett s az ingóközösséget tagadó eredményre. Szerinte,¹⁾ mivel a szerzési okirathba közszerzőként beiktatott nemes ember felesége közszerzőnek is tekintendő, nemes rendű házastársak között csak oly vagyona nézve létesülhet szerzeményi közösség, a mi nem ingó, mert az ingóságokról szerző-levelet nem szoktak felvenni.

A nemes rendű házastársak között tehát a szerzeményi közösség csak a mondott szűk körben érvényesül, ex lege; e contracto pedig a jelzett két esetben.

Ez az u. n. „nemesi közszerzeményi jog“, melyet a szokás a maga egész terjedelmében kiterjesztett a honoratiorokra is, mely okon a *főntebb mondottak a „honoratior“ házastársakra is illenek.*

E jogkiterjesztés²⁾ újabb joggyakorlatunk tevékenységéhez fűződik. „Hazai joggyakorlatunk szerint honoratiori honpolgárok nejei a házasság tartama alatti szerzemények iránti igényeikre nézve, hasonló tekintet alá jönnek, mint a nemes honpolgárok nejei.“³⁾ Honoratiorok alatt pedig — tekintet nélkül nemesi vagy nem nemesi voltakra — azok értendők, kiknek élethivatásuk a szellemi foglalkozás. Hivatalnokok, tudósok, tanárok, tanítók, papok, művészek, színészek, mérnökök stb. általánosságban az „okleveles“ egyének.

Jogunknak e részben elfoglalt s tisztának látszó álláspontja azonban mégsem ment minden nehézségektől. A honoratiorokra való kiterjesztése t. i. a nemesi főszerzőségnek arra utal, hogy az alapindok itt is a foglalkozás (qui modo liberali acquirunt). Kérdés, hogyha valamely honoratior há-

¹⁾ *Ökröss* B. id. cz. m. 490. lap. 2. jegyzet.

²⁾ Lásd a fejlődés alapjait. 370. és köv. lap.

³⁾ *Curia* 1885. év 5030. sz. a. k. határozat. („Jog“ 1885. évi 9. sz.) Továbbá: *Curia* 1882. év jun. 20-án 7646. sz. a. k. határozata. (Dtár uj f. V. k. 126. sz.) *Suhayda* id. cz. m. 375. l. *Zlinszky* (Reiner-féle kiad.) id. cz. m. 898—899. l. *Ökröss* id. cz. m. 490. l. 1. jegyzet. *Plopu* id. cz. ért. („Jog“ 1898. évi 19. sz.) *Jancsó* Házassági vagyonjog cz. id. m. 180. és köv. lapok stb.

zassága alatt nem „liberali modo“ szerez, az igyen létesített szerzemények bele esnek-e a szerzeményi közösség spharájába? A kérdést igenlőleg kell eldöntenünk. Az e részben rendelkezésünkre álló egyetlen gyakorlati esetben a Curia helyesen állapította meg egy ügyvéd — tehát honorator — nejének közszerzeményi jogát az oly házasság alatti szerzeményekre nézve, melyeket az elhunyt férj mint gabona- és marhakereskedő, s főleg mint beiktatott serfőző-mester, a felperes özvegy tettelegesen közreműködése mellett szerzett, — tanuk által különben is igazolva lévén, hogy az örökhagyó ügyvédi gyakorlatot sohasem folytatott.¹⁾

Másik kérdés, hogy a szellemi foglalkozást űző nő szintén honoratiornak tekintendő-e, s így a házasság alatt ily módon szerzett javai tekinthetők-e közszerzeménynek? Hogy az ily nő, tehát pld. tanítónő, távirdai-postai nőalkalmazott, színésznő, művésznő stb. csakugyan honorator, a mint a kérdést *Jancsó* is eldönti,²⁾ feltétlenül bizonyos. Következik ez nemcsak a hivatalképesség és viszonyosság elvéből, de támpontot lel e felfogás joggyakorlatunk azon kijelentéseiben is, hogy a szépművészetek útján előállított tárgyak közszerzeményt nem képeznek.³⁾ Ha az ily dolog, mint a ráfordított munka eredménye nem közszerzemény: úgy a különvagyon; s esetleges eladási ára különvagyonni surrogatum. A hivatkozott ítélet pedig „törvényeink“-re utalva, az elvet általánosságban mondotta ki, s így, mert hasonló

¹⁾ Curia 1882. jun. 20-án, 7646. sz. a. kelt ítéletének indokolásából. Az ítélet elvi rendelkezése a következő: „Azon törvényes szokás és gyakorlatnál fogva, miszerint tudomány vagy közhivatal útján a házasság tartama alatt szerzett vagyonban a férj, ha a nemesi osztályhoz nem tartozik is, főszerzőnek tekintetik, nincs kizárva annak bizonyítása, hogy az ily egyének, habár a fenntebbi minősítéssel bírtak is, a haláluk után visszamaradt vagyont nem a jelzett uton szerezték.“ (Dtár uj f. V. k. 126. sz. a.)

²⁾ *Házassági vagyonjog* cz. id. m. 183. l.

³⁾ *Bpesti Tábla*. 1883. nov. 26-án 31.181. sz. a. k. határozata. (Dtár uj f. IX. k. 193. sz.)

tevékenységet a nő is épugy űzhet, mint férje, bizonyos, hogy a „művésznő“ művészi tevékenysége sem gyümölcsözik a szerzeményi közösség javára, s így foglalkozásánál fogva ő is főszerző. A mi pedig a művésznőre áll, áll egyuttal a többi szellemi foglalkozást űző férjes nőkre is.¹⁾

A nemesi jog áll fönn, ma érvényes jogunk szerint, a jászkun házastársakra nézve, a jászkun statutum V. 1. §. alapján.²⁾ Ugyanez áll a szabad hajdu területben lakó hajdu házaspárookra nézve, kiknél a férj a 1820-ban kelt statutum alapján szintén főszerző.³⁾

II. Szerzeményi közösségben élnek *ex lege* a *volt jobbágyrendűek*, az u. n. *paraszt osztály*. „Coacquisitio pro diversitate personarum vel est nobilitaris, vel civilis, vel *colonialis*.“⁴⁾ A parasztek közötti törvényes szerzeményi közösségnek az alapja Werbőczy, Tripartitumának III. rész 29-ik czime (2. §.) és az 1840: VIII. t.-cz. 8. §.⁵⁾

¹⁾ Dr. Jancsó: „— honoratior feleség által szerzett vagyon nem közszerzeményt, hanem a feleség különvagyonát, kell hogy képezze.“ (Id. cz. m. 185. l.)

²⁾ A jászkun V. statutum 1. §-át lásd a *Kolosváry-Óváry-féle* „Corpus statutorum Hungariae municipalium“ cz. gyűjt. II-ik kötet, 2-ik fele, 57. lapján. A szövegben mondottakra nézve v. ö. a *Curia* 1897. febr. 8-án, 3318. sz. a. kelt ítéletét, mely szerint jászkun házastársak között csak akkor képez a házasságalatti szerzemény közszerzeményt, ha a szerzőlevélben a nő közös szerzőül van kitüntetve, vagy, ha a szerzés a nő különvagyonából történt. („Jogtud. Közl.“ 1898. évi 10. szám.)

³⁾ Hajdukerületi statutumok, pars I.-ma 2. §.: „15-mo Hajdones velut nobilitari praerogativa gaudentes reliquique nobiles, in omnibus coaquisitis (etiamsi acquisitionalibus nomina quoque uxorum inserta fuerint) pro principalibus acquisitoribus reputantur, adeoque de iisdem invititis queque uxoribus libere disponunt, dispositione legis relate ad inquilinos in salvo relict.“ (*Kolosváry-Óváry-féle* id. cz. gyűjt. III. kötet. 522—523. lap.)

⁴⁾ *Markovics* id. cz. m. 194. §

⁵⁾ V. ö. *Curia* I. G. 1896. jun. 19-én 141. sz. a. „Főszerezőségről nem nemesek között már azért sem lehet szó, mert minden vagyon, amelyet a nem nemes rendű házastársak a házasság tartama alatt szereznek, közszerzeményt képez.“ (Dtár III. f. VII. k. 27. sz.)

III. Szerzeményi közösségben élnek továbbá a *városi polgárok*. A szerzeményi közösségnek a városi polgárság körében ipso jure való érvényesülése részben a tárnoki jogban leli alapját,¹⁾ részben az állandó joggyakorlat kiterjesztésének a következménye.

Nánássy Benjámin²⁾ és Georch Illés³⁾ műveiben ugyan az a nézet foglaltatik, hogy a polgárasszony csak akkor támaszthat közszerzeményi igényt, ha vagy nevének a szerzőlevélbe való beiktatása okán, vagy az által, hogy házassági szerződésben közszerzeményi igény biztosított számára, vagy más „hiteles próbák“ által közszerzeményi igényét bebizonyította.

Ezt a felfogást azonban igazolni nem lehet. Nánássy könyvében (331–333. l.) van épp egy magy. kir. udv. cancellariai ítélet felhozva, (melyet későbbi írók is fölemlitenek a polgárasszonyok közszerzői jogának bizonyításául), s mely e mondott nézettel szemben ellenkezőt bizonyít.⁴⁾ A régibb és újabb jogirodalom a polgárok közötti szerzeményi közösséget ugyszólván egyhangulag elismeri;⁵⁾ újabb joggyakor-

¹⁾ Lásd előbb.

²⁾ Nánássy B.: „A magyar polgárnak törvény szerint való rendes örököse“ cz. m. (Pest, 1799.) 202. lap.

³⁾ Georch Illés id. cz. m. II. k. 233. §. 224–225. l.

⁴⁾ M. kir. udv. cancellaria 1796. jul. 29-én hozott határozat. (Idézve pld. Jancsó: Házassági vagyonjog cz. m. 178. lap. — Jancsó: „Házassági jog“ cz. m. 549. lapján. (Megj. a Fodor-féle magánjog IV-ik kötetében. Budapest, 1899.)

⁵⁾ V. ö. pld. Szlemenics; „Apud cives et colonos maritus, cum pro principali coacquiretore reputari nequeat, universim de dimidio coacquisitionis solum disponere potest, dimidium vero *semper uxoris dispositioni subiacet*. Ita de colonis III. tit. 29. §. 2. de incolis autem civitatum Intim. 29 julii anni 1796.“ (Id. cz. m. II. k. 256. l.) — Frank: „Városi polgár vagy jobbagy felesége már a törvény erejénél fogva (ipso jure) közkereső coaquisitrix, minden szerzeményre nézve, mely a házasság ideje alatt történt.“ (Id. cz. m. I. k. 274. §. 524. lap.) — Ökröss id. cz. m. 623. §. 491. l. — Wenczel G. id. cz. m. II. köt. 401. §. 364. lap. — Cserey id. cz. m. 271. l. — Jancsó, Házassági vagyonjog cz.

latunk pedig a tételt ismételten és nyomatékkal kifejezte.¹⁾ Ugy a joggyakorlatban, mint a hivatkozott irodalmi helyeken a szerzőmód különlegessége az, mi a szerzemények „köz-szerzemény“ jellege mellett alapindokul felhozatik. Ez egy újabb bizonyossága ama felfogás helyességének, hogy a szerzeményi közösség dualizmusa nem a rendi, születési különbségekhez, hanem a társadalom gazdasági széttagoltságához, s a javak szerzésének különböző módjaihoz, mint e gazdasági széttagoltság elválasztó criteriumaihoz fűződik.

2. §.

A szerzeményi közösség a „közszerzemény“ intézményében. A „közszerzemény“ fogalma.

Közszerzemény alatt mindaz a vagyon értendő, melyet törvényesen egybekelt házastársak akár külön-külön, akár együttesen szereznek a házasságkötés napjától kezdve mindaddig, míg a házassági együttélés tart.²⁾

m. „A joggyakorlat később a városi polgárookra is kiterjeszté a szerzeményi közösséget.“ (178. l.) — Ugyanigy *Jancsó* „Házassági jog“ cz. id. m. (599. lap.) stb.

¹⁾ *Curia* 1881. decz. 29-én 10238. sz. a. (a Tábla helybenhagyott indokolásából). „A közszerzemény tekintetében az elsőbírótság ítélete megfelelő indokainál fogva és még azért is helybenhagyatik, mert a per adatai szerint kétségtelen, hogy felperes és néhai férje városi polgár volt, az ily állású házastársak közt pedig a házasság alatt szerzett vagyonuk mindkét házastársat egyenlően illetik.“ (Dtár uj f. I. k. 50. sz.) — *Curia* 1896. szept. 10. I. G. 157. sz. a. „— a kereskedő- és iparososztályhoz tartozó házastársak által a házasság tartama alatt szerzett vagyon közszerzeményt képez; oly szabály pedig, hogy e közszerzemény tekintetében a férj volna szerzőnek tekintendő, sem tételes törvényeinkből, sem a bírói gyakorlat által felállított elvekből le nem vonható.“ (Dtár III. f. VI. k. 93. sz.) — Ugyanigy *Curia* 1896. decz. 18. 332. sz. a. (Dtár III. f. VII. k. 99. sz.) — Továbbá *Curia* 1898. aug. 30. G. 166. sz. („Jogtud. Közl.“ 1898. évi 49. sz.)

²⁾ A közszerzemény technikus elnevezése („coacquisitio conjugalis“) számos félreértésre adott alkalmat, ami az intézmény benső ter-

A magyar közszerzemény e szerint két jogi alapgon-
dolon épül fel. Az egyik a törvényes házasság, a másik:
a törvényes házasságban való tényleges együttélés.

Nem lehet szó tehát közszerzeményről ott, hol a férfit
és nőt a „szerzeményi közösség“-ben nem a törvény kívánal-
mai szerint érvényesen létrejött házassági viszony, hanem
bármily más nemi összeköttetés egyesít, (concubinatus). Té-

mészetének éppen nem megfelelő meghatározásokra, s ferde követke-
ztetések levonására vezetett. Amennyiben ezek a házasfelek házasság-
alatti gazdasági tevékenységére vonatkoznak, a továbbiakban fogunk
azokkal foglalkozni. Ezuttal ide jegyezhetőnek tartjuk egynehányát azon
fogalom meghatározásoknak, melyek részint megfelelnek a szövegben
adottal, részint közel állnak ahhoz, habár nem is annyira magát a köz-
szerzemény intézményét általában, hanem a közszerzemény jogi termé-
szetét írják körül.

Igy Kelemen Imre: „Institutiones juris privati Hungarici“ cz. id.
m. II. k. 124. §-ában a következőleg határozza meg a közszerzeményt:
„*Coacquisitio conjugalit sit: communio juris ad proprietatem rerum,
per conjuges durante matrimonio comparatarum.*“

Fleischhacker: „*Bona illa, quae jam stante matrimonio cum
marito uxor comparavit, coadquisitorum, nomine veniant.*“ (Id. cz.
m. 227. §. 113. lap.)

Georch Illés: „*Azt tehát, amit a hitvesek egyesült erővel és össze-
vetett vállakkal, gyors munkálkodások és jó gazdálkodások által házas-
ságjuk alatt együtt keresnek,* nevezzük természetes értelemben vett
közszerzeménynek (coacquisita).“ (Id. cz. m. II. kötet, 231. §. 223. lap.)

Dr. Wenczel Gusztáv: „*A házastársak által házasságuk ideje
alatt szerzett javak — amennyiben köztük közösek — közszerzemény-
nek (coacquisita conjugum) neveztetnek.*“ (Id. cz. m. II. kötet 364. lap.
401. §.)

Ókröss Bálint: „*Közkeresménynek — coacquisitio — a magyar
törvények értelmében oly javak neveztetnek, melyeket a házastársak
a házassági viszony fennállta alatt, egyik vagy másik fél elhunytáig
szereztek.*“ (Id. cz. m. 621. §.)

Herzegh Mihály: „*Közszerzeménynek (coacquisitio conjugalit)*
azon javak neveztetnek, melyeket a hitvesek a házasság megkötésétől
kezdve annak törvényszerinti megszűnéséig együtt keresnek, takaré-
kosság, munka vagy szerencse által.“ „*A házassági vagyoni jog Magyar-
országban.*“ Megj. a „Jogtudományi Közlöny“ 1873. évi folyamában. 19. sz.

Knorr Alajos: „*Közszerzemény mindaz, mit a házastársak együtt-*

vedésre okot e részben csak a közszerzeményi intézmény elnevezése szolgáltat, a mennyiben a technicus értelmű „közszerzemény“-nyel, a „közös szerzemény“ anyagi fogalma könnyen azonosíthatónak tűnik fel. Holott „közös szerzeménye“ bármily egyéneknek is lehet, ha a „szerzésre“ egyesülve, munkaerejükkel összeszállanak. „Közszerzeménye“ azonban jogunk szerint csak a törvényesen egybekelt házastársaknak van, mert a házasság megkötésével a tisztán anyagi értelemben vett „közös szerzemény“ náluk a „közszerzemény“

élésük alatt szereznek, kivéven, amit valamelyik fél öröklés útján nyert.“
A magyar magánjog. Pest, 1873. 460. lap. 349. §.

Emödy Dániel: „Közszerzeménynek nevezzük azokat a javakat, melyeket a házastársak a házasság tartama alatt takarékoságuk, munkájuk, vagy szerencsájuk folytán szereztek.“ (Id. cz. m. 525. lap.)

Tóth Lőrincz: „Közszerzemény alatt azon javak értendők, melyek a házasság alatt szereztetvén, a házastársak közös tulajdonát képezik.“ (Id. cz. m. II. k. 380. lap.)

Zlinszky (Reiner-féle VII. kiadás): „A közszerzeményt azon javak képezik, amelyek valamely házasság tartama és fennállása alatt, a házastársak vagyonába kerülnek, anélkül, hogy azok valamely házastársra nézve a különvagyon minőségével bírnának.“ (759. l. id. cz. m.)

A közszerzemény fogalmának meghatározása íróink legtöbbjénél az előbb idézettek által megszabott gondolatkörben mozog. A régebbiek absolute nem praecisek, mint a fentiekről is elmondhatni, az újabbak pedig inkább hajlanak a közszerzemény intézményi fogalmának oly meghatározása felé, mely tulajdonképpen nem is a közszerzemény általános fogalmát, hanem a közszerzeménynek a concret esetekben követhető gyakorlati kiszámítási, megállapítási módját jelölik. Erről pedig a későbbiekben lévén szó, ezuttal még csak egy fogalommeghatározást jegyzünk ide, mely valamennyi között a leghelyesebb, s melynek álláspontját a szövegben adott fogalom is teljesen fedi. Ez a *Jancsó* György: „A közszerzemény (coacquisitio conjugalis) az a vagyon, melyet a házastársak házasegyüttélésük tartama alatt akár együttesen, akár külön-külön szereznek.“ (A magy. házassági vagyonjog. Budapest, 1888. 149. lap.) V. ö. Dr. *Jancsó* György: „A közszerzeményi jogról“ cz. ért. Megj. a „Jogtud. Közlöny“ 1881. évfolyama 22—23., 25—26., 28., 36., 39—40., 42., 44., 47. sz.-ban. — *Jancsó*: „Házassági jog“ cz. id. m. 568. l. — Továbbá: Dr. *Kolosváry* Bálint: Házassági vagyonjog. Budapest. (Grill-féle könyvtár.) 1899. 31. lap. 11. §.

specialis jogintézményébe olvad át, s ilyen alakjában amazt tartalmilag sem fedi, mert fogalmi köre sokkal tágabbra terjedő, s jogkövetkezményei a házassági vagyoni jog különös szabályainál fogva messzebbre hatnak.¹⁾ Gyakorlatunkból ennek ellenére nem hiányzott az ellenkező álláspont követése sem. Legfelsőbb ítélőszékünk egy 1873. évi márczius hó 4-én 1807. sz. a. kelt döntvényében kimondta, hogy: „Házasságon kívül élő férfi és nő is lehetnek közszerzők. Miért is rájuk nézve az (okmányilag vagy más módon) igazoltan közszerzeményt képező ingatlan biztosítása is közösnek tekintendő. Ez okból a nő, ha ezen birtoklásában a férfi halála után megháboríttatik, visszahelyezést kérhet.“

Ez egyedül álló ítélet, természetesen távol áll attól, hogy jogalkotó rendes gyakorlatnak volna vehető. Inkább csak a mellett tanuskodik, hogy az intézmény nem egészen megfelelő elnevezése félreértésekre adhat alkalmat. A törvényes házasság annyira előfeltétele a szerzeményi közöségnek, hogy a nélkül a „közszerzemény“ jogi existenciája teljesen lehetetlen, hisz specialis tartalmat beleje ép a házasság ténye önt, s a házastársak közötti szerzeményi közösség rendszere is, miként az e könyv első részében kifejtett, philosophiai alapgondolatában a házassági viszony fenforgásához simul. Ily értelemben mondta ki egy előfordult esetben a legf. ítélőszék, hogy a törvény a házasság tartama alatti szerzésből egyik házastársnak csak a másik házastárs ellenében engedvén közszerzői jogot, a férjet nejéveli házassága alatt a velük együttlakó napa által szerzett javakra nézve közszerzői jog nem illeti.²⁾ Házastársaktól különböző

¹⁾ A „közszerzemény“ és a házassági viszonytól különböző, bármely egyéb társaságban szerzett vagyon közötti nagy különbségre rámutat *Dr. Jancsó* György a következő példával: A túlélő hitvestárs (lemenők nem létében) a másik házastárs közszerzeményét öröklő. Oly társasági tagokra, kik nem a „házassági társaságban“ élnek, köztudomásulag ilyen ipso jure öröklés nincs. (Id. értekezés. Jogtud. Közl. 1881. év 23. szám.)

²⁾ Dtar. r. f. XIII. k. 92. szám alatt.

harmadik személy tehát közszerzeményi igényperrel nem léphet fel, valamint ily czimen ellene sem lehet keresetet indítani.¹⁾

A házaseletnek ténylegessége kiegészítőleg járul a törvényes házassági kapcsolat főnforgásának jogi alapgondolatához.

A házassági kapcsolat fenforgása ugyanis principialis előfeltétel, de nem minden esetben ad alkalmat arra, hogy „szerzeményi közösség“ tényleg és jogilag létezzék. A házaselemek csak addig közszerzők, míg együttélnek. A tényleges házasegyüttélés megszakadása: megszakítja a szerzeményi közösség folytonosságát is. Mai jogunk ez álláspontja, mely nemcsak a megállandósult gyakorlatra támaszkodik,²⁾ de té-

¹⁾ V. ö. Dr. Jancsó György: A magyar házassági vagyong. 174. l. 1. jzet.

²⁾ A tábla felperest közszerzeményi jogának érvényesítése iránti keresetével elutasította, mert „a házasság jogilag felbontva nincs.“ A kir. Curia 1883. febr. 20-án 6527. sz. a. kelt ítéletével a másodfoku bíróságot, az ítélet megváltoztatásával, az ügy érdemi elbírálására és határozathozatalra utasítja, mert: „— miután K. István és V. Johanna kath. vallásu házaselemek a váci püspöki székesékek 1880. nov. 10-én, 3276. sz. a. kelt ítéletével ágy- és asztaltól elválasztattak, s így az együttélés felperes és III-adrendű alperes közt törvényesen megszűnt, a kereset tárgyát képező vagyoni viszony rendezése ellen törvényes akadály nem forog fenn.“ (Dtár u. f. V. 162. szám.)

Hogy a tényleges különélés után nincs már szerzeményi közösség, kitűnik a következő határozatokból is.

Bud. Táb. (20,986/85.) „— a tetteles különválás idején megvolt vagyon veendő közszerzeménynek“ — (Dtár u. f. XXVIII. k. 300—302. lapokon közölt sorozatból.

Bud. Táb. (21,509/85.): „A közszerzemény jogi súlypontját a házastársak közötti életközösség képezvén, az együtt nem élt házastársak szerzeménye e tekintet alá nem vonható.“ (U. ott.)

Bud. Táb. (6742/85.): „Arra a vagyonra nem áll a közszerzemény véelme, a melyet a ténylegesen, de nem törvényesen elválva élő házastársak egyike, a tényleges különélés ideje alatt szerez.“ (U. ott.)

Kir. Curia 1886. decz. 9-én, 3865. sz. a.: „A közszerzemény jogi súlypontja a házastársak életközösségében fekszik. A B) alatti székeséki ítélet pedig, mely a peres feleket ágytól és asztaltól a férj (alperes) hibája miatt elválasztotta és a kath. hitelveknel fogva az érvényesen megkötött házasság felbontását nem is mondhatta ki felperes és alperes

teles alapon is áll:¹⁾ hosszabb fejlődési stadiumon ment keresztül.

közt, az életközösséget megszüntette olyaténkép, hogy a mit valamelyikük különvált életük folyamán szerezni fogna, az közszerzeménynyé válni nem fog.“ (Dtár. u. f. XVI. k. 87. sz.)

Hasonló értelemben szól a kir. Curianak egy 1892. jul. 13-án 5392. sz. a. kelt ítélete. Dtár u. f. XXXIII. k. 39. sz.) Továbbá: *Kir. Curia* 1895. márcz. 13-án. 212. sz. a.: „A házastársak által különélésük ideje alatt külön szerzett vagyon nem tekintetik közszerzeménynek, hanem a házastárs saját szerzeményének.“ (Dtár III. f. II. k. 96. sz.)

Kir. Curia. 1896. szept. 4. I. G. 160. sz. a.: „Az kétségtelen, hogy a vagyon, melyet felperes és a végrehajtást szenvedő férje *házas együttélésük* alatt szereznek, közszerzemény.“ (Márkus: Felsőbiróságaink elvi határozatai. VII kötet. 12,692. sz.) — *N.-Kikindai tvsék:* „A közszerzeményre való jog a házastársak közös gazdálkodásán és életközösségén alapszik.“

Curia: Helybenhagyja 1896. jun. 30-án 7200/95. sz. a. (U. ott. 12,690. sz.)

Ellenkező határozat: „A házasság törvényes elválasztásáig a házasfelek házassági viszonyban *együttélőknek tekintendők* lévén, s így a házasságalatti közszerzeményre nézve az 1840: VIII. t.-cz. értelmében egyenlő joggal birnak. B. Tábl. 1865. 923. sz. a. id. *Dr. Jellinek* Arthur: A magyar magánjog mai érvényében. (Bpest, 1886. I. rész.) 158. lap.

A mi az irodalom álláspontját illeti, mindazok (kivétel nélkül régibb írók), kik a közszerzeménnyel, mint a „házassági viszony“ és nem a „házas *együttélés*“ alatt kelt szerzeménnyel operálnak (lásd 428. lap. 2. jzet) a szövegben adott nézettel ellenkező állásponton állanak, míg az újabb keletű irodalom összhangzásban a gyakorlattal, a különélés ideje alatt közszerzeményi közösséget nem ismer. Így különösen *Dr. Jancsó* György i. m. 175. lap. 2. jzet.

Lásd továbbá ugyancsak tőle: „A közszerzeményi jogról“ cz. értekezés (Jogtud Közlöny 1881. évf. 23. sz.), hol az egész kérdés a pro és contra érvek szembeállításával, bőven ki van fejtve. Továbbá: v. ö. *Jancsó:* Házassági jog. cz. id. m. 596. l. és *Jancsó:* „Közszerzeményi jog“ cz. m. (Bpest, 1882.) 15. lap.

Sztehló: „A közszerzeménynek alapföltétele a házastársak együttes gazdálkodása, nyilvánvaló tehát, hogy ott, a hol az együttélésnek bármely okból történt megszakítása folytán az együttes gazdálkodás megszűnt, a közszerzeménynek jogi alapja is megszűnt. *Nem tekintendő tehát közszerzeménynek az olyan vagyon, melyet tényleg különválva élő, bár törvényesen el nem vált házastársak külön-külön szereznek.*“ („A házassági elválás joga“ cz. m. (Bpest. 1890. II. kiad.) 26. §. 106. lap.)

¹⁾ 1894: XXXI. t.-cz. 105. §. 2. bekezd. „A vagyoni jogi viszonyok tekintetében az ágytól és asztaltól való elválás a felbontás joghatályával bir.“

E fejlődésnek iránymutatói azok a különböző legf. ítélőszéki határozatok, melyek a konkrét esetekben a közszerzeményi jog érvényesítése fölött döntöttek és a jog érvényesítési időpontjául hol a házassági viszony jogi megszűnését, hol az ágy- és asztaltól való elválasztást kimondó ítélet jogerőre emelkedésének keletét állítván oda, ez uton a házasfelek közötti szerzeményi közösség időtartamát is ingadozó határok közé szorították. Ekép a folyton hullámozó judicaturából alig volna lehetséges kétségen felül megállapítani azt, hogy a jelenlegi megállandósult gyakorlatot megelőző egy-pár évtizedben, minő kihatása volt „szokásjogunk“ szerint a szerzeményi közösség és így a közszerzeményre nézve is a házasfelek tényleges különülésének, avagy pld. az ágy- és asztaltól való elválasztásnak. A gyakorlati esetekből levonható conclusiok mindenesetre nagy ellentmondásokat tüntetnének föl. Utalva e részben azonban a közszerzeményi jog érvényesítéséről későbbben elmondandókra, a közszerzemény elől felállított intézményi fogalma egy további magyarázatra szorul, az „akár külön-külön, akár együttesen“ szerzés qualificáló momentumá tekintetében. Az intézmény elnevezése „*közszerzemény*,“ *coacquisitio conjugalis-grammaticai* magyarázat szerint is arra mutat, hogy a házasfelek közötti közszerzeménynek, a szó szoros értelmében olyannak kell lennie, melyet a házasfelek „közösen,“ tehát a szerzőtevékenység mindkét oldalon egyenlő intenzivitása mellett hoztak létre. Vagyis ahhoz, hogy „közszerzemény“ keletkezhessék a törvényes házasság s a házasságban együttélés momentumai mellett, qualificáló kellék a szerzésben való tényleges együttműködés. E tétel következményeképpen a mi nem „együttes“ szerzemény, az daczára a házassági együttélés tartama alatti keletkezésének, „közszerzeménynyé“ nem válik. Történelmileg ez álláspont helyességéhez — legalább is az intézmény eredeti keletkezési formáját véve tekintetbe — kevésbbé fér szó; az elől adott és ezzel ellenkező meghatározás azonban, mely az „együttes szerzés“ qualificáló momentumát nem ismeri, a jogfejlődés-

nek eredménye, mely az idők rendén a közszerzemény intézményi alapeszméjét kifejlett alakban juttatva érvényre, egyuttal a mai jognak álláspontját is képezi.

E szerint az a kérdés, hogy konkrét esetben hozzájárult-e mindkét házastárs a szerzéshez egyáltalában, s ha igen, mily arányban, a közszerzemény megállapításánál döntő körülménynek nem tekintetik. S a mennyiben oly házastársakról van szó, kik közt a szerzeményi közösség de lege fennáll, az ahhoz való igények elbírálásánál egyedül a házassági együttélés tartama alatti szerzés van befolyással.¹⁾

A kérdés illetén megoldása feltétlenül megfelel annak a jogi alapgondolatnak, mely a szerzeményi közösség intézményét betölti. Azonban az intézmény keletkezési forrása egyrésztől, másrésztől pedig az a sajátságos dualisticus fejlődési alakzat, mely a nemesi és nem nemesi közszerzeményben külön-külön házassági vagyoni jogokat alkotott, az ellentétes szempontok megvitatását mindenesetre érdemessé teszi.

Annak helyén részletes kifejtést nyert, hogy a közszerzemény kiindulási pontja nálunk is abban a méltányossági érzetben gyökerezik, melynél fogva a házaselet folyamán

¹⁾ Lfi. 1875. szept. 29-én, 6334. sz. a.: „A házasság tartama alatt, vétel útján szerzett birtok, tekintet nélkül arra, hogy a házastársak egyike hozzájárult-e a vételhez és mennyiben, és hogy a vételár ki lett-e és mikor fizetve? közszerzeménynek tekintendő.” (Dtár r. f. XV. k. 9. sz.)

Curia 1881. decz. 5-én, 6737. sz. a.: „— a volt urbéresekre vonatkozólag a közszerzemény jogi természetének meghatározásánál döntő körülménynek csak az lévén tekintendő, hogy a szerzés a házasság tartama alatt történt; azon további kérdés, vajjon a másik házastárs járult-e és mily összeggel a kérdésben lévő ingatlan szerzéséhez, a közszerzemény megbírálásánál figyelembe vehető nem volt.” (Dtár. r. f. I. k. 19. sz.)

Rózsahegyi kir. tsvések: „A házasság tartama alatt vétel útján szerzett birtok közszerzeménynek tekintendő, tekintet nélkül arra, hogy a házastársak egyike hozzájárult-e és mennyiben a vételhez” stb. Curia 1899. jan. 12-én, 4430/98. sz. a. helybenhagyja.

a házasfelek gazdaságába belépő szerzemények létrehozásában lassanként a nő szerzői tevékenysége is megfelelő elismerésben részesült. A culturalis fejlődés, s a megélhetés folytonosan nehezebbé váló küzdelme a gazdasági erők teljes megfeszítését és minél alaposabb kihasználását tette szükségessé, s így nem csoda, hogy a nő gazdasági szerepe, mely a legrégibb társadalmakban a családi tűzhely körén belől is csak szűk határok közzé volt szorítva, az idők rendében nem csak a családi körben nyert praedomináló helyzetet, de a szükséghez képest azon messze túlterjeszkedett. Természetesen e gazdasági szerep, s annak mindenkori jogi elismerése lépést tart a civilizáció kisebb, avagy magasabb fokával. Hogy a nő a férfival egyenlő gazdasági tényező, az csak a mai kor felfogása, s a közelmúltban még számosak voltak azok a válaszfalak, melyek a vagyonszerzés jogi elismerése tekintetében különbséget tettek nemek szerint. A nőknek általában véve, s az egyes országok szerint különböző fokú jogi inferioritásában még maig is benne van a gazdasági egyenlőtlenség emléke, s ez nyilvánul a magyar közszerzemény rendszeri dualismusában is, mely a különböző társadalmi osztályok számára alkotott különböző házassági vagyonjogoknak egyébként életrevaló socialpolitikai gondolatát a nemesi és nem nemesi közszerzemény mai constructiójában sok anachronismussal, s a nemes asszonyok feltétlen hátrányára tartotta fenn. Ily gondolkozásmód mellett, mely tagadhatatlanul a mindennapi élet jelenségeiből vonta le a családi kör gazdasági életének és életviszonyainak jogi osztályozását, a férj tevékenysége a család fentartásában s gazdasági existenciája biztosításában majdnem kizárólagos forrása volt a vagyon összegyűjtésének és szaporításának. A helyzet idővel változott. Változott ennek megfelelőleg a minden vagyont a férjnek tulajdonító fölfogás is, és ez a stadium az, melyen a nő szerzői tevékenysége a férjé mellett, bizonyos határig elismertetik. A férj lesz a főszerző s mellette bizonyos esetekben szerzővé lesz a nő is. A férj főszerzőségének, s a nő

szerzésének tartalmi köre lassankint egymáshoz igazodik, s igazi mértéke lesz annak az ethikai niveaunak, melyen az illető jogrendszer áll. Itt születik meg egyuttal a valódi „közszerzeményi“ gondolat is, mint a nő házaséletben való önálló, s gazdasági értékkel bíró szerzői tevékenységének a férjével egyenlő jogi elismerése és következménye. S csak természetes, hogy a kör, melyben a nő férjével együtt vagy mellette szerzőnek ismertetik el, arra a vagyontömegre vonatkozik, melynek előállításában az ő közreműködése is kézzelfogható eredményekben nyilatkozik. A magyar nemes asszony, általában véve nem csak bizonyos esetekben közszerző.¹⁾ Ez esetek pedig mind olyanok, melyek a tényleges közös szerzés elismerésére utalnak, s a szerzés tényleges községeinek megkívánása mellett a legsúlyosabb indok mindenestre e körülményben keresendő.

További érv az, hogy a közszerzemény általános érvénye jogunkban ott tört utat, hol a társadalmi és gazdasági viszonyok a férj separált és kizárólagos szerzésének lehetőségét mintegy eleve kizárni látszanak. Ezért van, hogy de lege csak a nem nemes és paraszt osztály él szerzeményi közösségben, mert ez osztály házasságban élő tagjainál a nő szerzőtevékenysége a férjével rendszerint mindig egyenlő intenzitást mutatott.

Az együhtszerzés mellett szól végre az a körülmény, hogy mai átalakult jogállapotunk szerint is, a házasság alatti külön szerzésnek, mely közszerzeményt nem eredményez, helye van, és hogy, mint előbb kifejtetett, a házastársak különélése esetén — mikor tehát „együttes szerzés“-ről nem lehet szó — közszerzemény nincsen.

Régi íróink kivétel nélkül, s az újabbak közül is sokan a szerzés közösségének szükségét vallották, s belevették az intézmény kvalitatív tulajdonságai közzé.²⁾

¹⁾ Lásd III. r. II. czim. I. fej. 1. §. II. alatt.

²⁾ Lásd *Fleischhacker, Georch, Herczegh, Ökröss B.* stb. meghatározásait — 428 lap. 2 jzet, — továbbá, v. ö. *Ladányi* Béla (Magyar családjog

A felsorolt érvek ellenére azonban mai jogunknak jelzett álláspontja, mely a szerzés együttesen és közösen történt eszközlésétől eltekint, nemcsak a közszerzemény igazi, elméleti fogalmának s a benne rejlő alapgondolatnak, de az igazságosság szempontjának is inkább megfelel. Maga a szerzeményi közösség külön házassági vagyonszerezéssé alakulása is azoknak a gyakorlati szükségleteknek érvényesülését jelenti, melyek a vagyonszerezés és teljes vagyonegysége-

Bpest 1896. 244. lap) egészen helytelen fogalom felállítását. Ez álláspontnak a szövegben visszaadott érvelését tünteti föl *Plopu* György „Közszerzemény” cz. cikke, (megj. a „Jog” 1898. évi 19—23. számaiban), mely szerint: „már a jogintézmény fogalma is arra mutat, hogy annak csak ott lehet jogos tere, a hol a két házastárs *közösen* szerez; mert ellenkező esetben közös szerzeményről, közös keresményről szó sem lehet. E felfogás teljesen indokolja a H. K. I. R. 18. cz.-ben kifejezést nyert azon szokásjogot, mely a nemeseknél a nőt kizárta a házasság-alatti szerzeményekből.” (Jog. 1898. évf. 20. sz.)

Szót emelt a szerzés közösségének feltétlen megkívánása mellett *Pósfay* Károly, az 1873-iki magyar jogászgyűlésen (Évkönyv 1873. II. k. 86—87. lap) s ugyanezen állásponton van, bár az ellenkező felé hajló finom átmenettel *Sipőcz* László, ki közszerzemény alatt a házasság tartama alatti együttes, vagy együttesnek vélelmezett szerzeményeket érti. (A gyámsági törvény. Bpest, 1882. 353. lap.)

A tárnoki jog „De testamento ultimo” cz. fejezetében szintén „de rebus cum uxore pariter aggregatis et acquisitis”-ről beszél; (Jus tavericale Caput CXXXIII. Kovachich-féle kiadás 228—229. lapján); N-Ajtai *Cserey* Farkas „A magyar és székely asszonyok törvénye” cz. jeles művében (Kolozsvár. 1806. 232—233, 271. lapok) közszerzeményi igényét csak az „urokkal kereső” asszonyoknak ismeri el. Mai jogunk tisztult álláspontja az újabb irodalomban, csak Dr. *Jancsó* György „Házassági vagyonszerezés”-ben nyert kifejezést, bár a helyes gondolat ott rejtőzködik már több s az ellenkező nézetet valló írónál is. Így *Georch* (id. m. II. k. 230. §. 223. lap) ama szavaiban, hogy: „— a mit a férj izzasztó fáradsággal és talán véres verejtékkel szerez, azt az asszonynak megtartani és részéről is a házi gazdaságot serényen folytatni hites kötelessége hozza magával” — bennfoglaltatik, miszerint a közszerzeményt nem az ilyen vagy amolyan szerzés külső momentuma, hanem a házasság ténylegessége, közössége, illetőleg, maga a házassági kötelék teremti meg, s választja el elvileg attól a szerzeménytől, mely előállhat abból, ha két személy közösen munkálkodik.

sítés ellentétes végletei között a mindennapi élethez inkább hozzásimuló megoldásokat kívánnak. A legbensőbb kapcsolatokkal összefűzött társasviszonyban, mint a milyen a házasság, a vagyoni kérdések feletti törvényes dispositiók legegyszerűbb módjának kétségtől a vagyonekülönlözés rendszere látszanék. Am e rendszer alkalmazása a pusztá alaki igazság elvei szerint történik; éppen azért, mert az egyes szerzések, tehát az anyagi momentum szerinti tökéletes vagyoni szétválasztás mindkét félnek a szerzésekben való egyidejű közvetlen vagy közvetett befolyása miatt nagy nehézséggel jár, sőt gyakran a lehetetlennel is határos. Ezért szerepelnek annyira az elkülönlözési rendszerekben a vélelmek, s a szerzés eredetének, t. i. az arra valami módon igénybe vett vagyon minőségének felderítései, mert magában a szerzésben mindkét feltevékenysége elválaszthatatlanul összefolyva benne van. A következmény az, hogy vagy tisztán alaki értékű szabályok szerint kell a kérdést megoldani, vagy pedig ki kell mondani általános főszabályul, hogy a házasság ténye folytán minden szerzemény eo ipso „közszerzemény,” anélkül, hogy az ellenkező bizonyíthatása ki volna zárva. Ezt teszi a „szerzeményi közösség”-nek hamisítatlan, tiszta értelemben vett rendszere, s így volt ez tulajdonképpen a Werbőczy-korabeli paraszt coacquisitio conjugalissal is, melybe a házaselet tartamán belől való szerzés tényén kívül helytelenül magyarázták bele az utókor commentatorai a szerzésnek „együttességét,” mint II-od sorban qualificáló momentumot.¹⁾

Egyébiránt, hogy az ily értelemben vett „közszerzemény” a szerzés együttessége nélkül nem marad üres fictio, bizonyít-

¹⁾ Tripartitum III. r., 29. cz., 1. §. — Nam uxor in rebus *per maritum suum, stante conjugio conquisitis*, semper particeps, et conditionalis efficietur; Werbőczy e helyében csak a „rebus *conquisitis*” kifejezés adhatott okot az együttes szerzés követelményének felállítására, jóllehet nem vonatkozik egyébre, mint annak kitüntetésére, hogy a közszerzemény tárgyát olyan, mi nem az asszonynyal való házasegyüttelés alatt keletkezik, nem képezheti, s hogy abból az egyoldalu öröklés útján nyert javak ki vannak zárva.

ják az oly esetek, melyeknél, mint pld. a honorationrok házasságánál, a nő, ki sem a törvény értelmében nem közkereső, sem pedig tényleges és külső vagyonszerzési cselekvényeket nem végez, közvetve mégis nagy befolyással van a vagyon szaporodására. A házastárs vezetése, a gyermekek nevelése, a kötelességeit hiven teljesítő feleség sokszor előrelátóbb tanácsai, oly functiók, melyek csak abból a szempontból is, hogy a szerző férj részére a nyugalmas családi élet létfeltételeit megteremtik, előfeltételét képezik mintegy annak is, hogy a család feje a mindennapi kenyeret megszerezhesse. Hozzájárul ehhez a megszerzettnek megtartása és a takarékoskodás, miből épp úgy állhatnak elő gazdasági tőkék, mint a szerzésből magából. Az ily irányu ténykedések megközelíthetik emennek értékét is, úgy, hogy a szerzés együttes voltának megkövetelése a közszerzeményi minőség megállapításánál már csak azért sem volna czélirányos, mert más, mint külső jelek és tények után nem indulhat, jóllehet egy egészséges és gyarapodó gazdaságban az elért eredmények végső jórészben, sőt majdnem kizárólag belső motivumok egyenlő és állandó közrehatása következtében áll elő.

3. §.

A szerzeményi közösség terjedelme.

I. A különvagyon.

A szerzeményi közösség egész berendezése azon a megkülönböztetésen nyugszik, mely a házaspár külön és közszerzeményi vagyonát élesen elválasztja egymástól. Legáltalánosabb megjelöléssel tehát a házaspár közötti szerzeményi közösség minden olyan vagyonra kiterjed, a mi nem különvagyon. Annak ellenére, hogy jogunk a közszerzeményi minőséget, a közszerzeményi igények érvényesítésénél (lásd III. fejezet) gyakran bizonyítás tárgyává teszi, s vélelmével a különvagyon minőség mellett foglalt állást; a fentmondott

tétel helyessége, jogunk szempontjából mégis kétségtelen, erre vaíl az intézménynek nemcsak szelleme, de szokásjogunkban elfogadott szervezete is, s a közszerzeményi bizonyítás sokszor különös esetei a különvagyon itt-ott érvényesülő vélelmével szemben pusztán csak a rendszer tökéletlen kiépítésének, s gyakorlatunk sötétben való kapkodásának tudhatók fel.

A szerzeményi közösségnél alapelv: a közszerzeményi vélelem, s ez az alapelv tényleg a mi jogunkban is benn van. E körülmény indokolja a szerzeményi közösség terjedelmének vizsgálatánál azt az eljárást, hogy először is azok a vagyoni javak, illetőleg vagyoni kategóriák vétessenek figyelembe, melyek a szerzeményi közösségbe nem tartoznak.

Szerzeményi közösség csak házasfelek között áll fenn, tehát a közösségnek más kezdőpontja, mint a házasság megkötése, nem is lehet. Ennek megfelelően a szerzeményi közösség sphérájából első sorban kiesnek, mint *különvagyon*:

1. a *házasfeleknek már házasságkötés előtt, azaz a házasságkötés pillanatában megvolt javai*. Közelebbről: az összes ingó és ingatlan javak, melyeket a házasfelek a házasság életbe „bevisznek.“ A német jogok „Eingebrachtesgut“-ja fedi a magyar házasságelötről való különvagyon fogalmát, hozzávéve az u. n. „Vorbehaltsgut“-ot is, mely megkülönböztetésnek a mi jogunk szerint értelme nincs. Külön intézményesített „fentartásról“ legfeljebb csak a női hozomány tekintetében lehetne szó, mely szintén mint „különvagyon“ jó számításba, de specificus természeténél fogva, mint „hozomány“ külön jogi rendezés tárgya. Indokolásra egyébként az 1. /. kategória nem szorul. A „különvagyon“ elnevezés, mint házassági vagyonjogunk egyik fő terminus technicusa, egymagában is eleget mond.¹⁾

2. *Oly javak, melyekhez a házasfelek bármelyike is,*

¹⁾ V. ö. különben *Zlinszky* (Reiner-f. kiad.) id. cz. m. 891. lap. — *Jancsó*, id. cz. munkái és id. cz. értekezése, a „Jogtud. Közl.“ 1881. évf. 23. számában. — *Ökröss* id. cz. m. 489. lap 1. jzet. — *Plopu* id. cz. ért. („Jog“ 1898. évf. 20. sz.) stb.

a házassági együttélés folyama alatt ingyenes czimen jutott. Közelebből: a) halálesetére szóló juttatásokkal, tehát hagyomány, örökségképpen; b) élők közötti ingyenes jogügyletben, ajándékozásképpen.¹⁾ A különvagyonként való elismerése a jelzett módon nyert javaknak abban leli indokát, hogy a házasfelek házasegyüttélésének az örökségre vagy ajándéokra semmi vonatkozása nincs. Azok a házasság fenforgásától teljesen függetlenül jönnek létre, s a házasfelek munkásságának, szorgalmának nyoma nincs bennük, jóllehet a szerzeményi közösség forrása végeredményében csakis a felek gazdasági tevékenységére vezethető vissza.²⁾

A különjavak e két fő kategóriájához, némely kisebb

¹⁾ Zsögöd B. „Fejezetek kötelmi jogunk köréből“ cz. m. (Bpest, 1898.) I. köt. 175. 176. lap. — Zlinszky (Reiner) id. cz. m. 891. lap. — Zlinszky: „A közszerzeményi jogról“ cz. cikke a „Jogtud. Közl.“ 1876. évi 19. számban. — Jancsó id. cz. cikksorozat a „Jogtud. Közl.“ 1881. évi 23. számban. — Jancsó, „Házassági vagyonjog“ cz. id. m. 164. lap. — „Házassági jog“ cz. m. 584. l. — Ökröss id. cz. m. 489. l. 1. jzet. — Plopu id. cz. ért. a „Jog“ 1898. évi 20. számban stb. — A judicaturából: Lfi. 1874. jan. 9-én 11,252. sz. a.: „— azon tény, hogy a kérdéses urbéri birtokot az illető uradalom felperes atyjának alperesseli házasságra lépése után conferálta, alperesnek jogot a birtok felerészéhez nem ad, miután maga a jobbágy részére történt adományozás közös szerzeményt ezen szerzésmód fogalmából folyólag nem képez és a házasság tartama alatt ekkép adományozott urbéri birtok az 1840: VIII. t.-cz. 8. §. rendelkezései alá nem eshetik.“ (Dtár. r. f. XI. II. rész. 25. sz.) — Teljesen ellenkezően: Lfi. 1874. évi 7220. sz. a hsg. tartama alatt az 1840: VIII. t.-cz. hatályba lépte előtt szerzett urbéri birtok közszerzeményt képez, mert e törvény csak ismétlése azon szabványnak, mely a H. k. III. r. 29. cz. 2. §-ában foglaltatik. (Dtár. ujf. XIII. k. 2. sz.) — Az ajándékozást: közszerzeménynek veszi a Curia 1881. decz. 5-én 6737. sz. a. ítélete: „— a pénzösszeg alperesnek ajándéku adatván, szerzeménynek és így szinte közszerzemény fogalma alá esőnek tekintendő.“ (Dtár. uj f. I. k. 19. sz.) — Már egészen helyes az ujvidéki törvényszéknek egy s végső fokon a Curia által 1883. okt. 18-án, 892. sz. a. jóváhagyott ítélete, mely az ajándéku kapott ingatlanokat a közszerzeményi igény érvényesítése alól kizárja. (Dtár. uj f. VII. k. 32. sz.)

²⁾ Jancsó: „Mert ez esetben már nem a házastársak által birt vagyongyarapodásról, hanem azzal okozati összefüggésben nem álló oly

szerzemény a jövedelmek mellett ezeket is ipso jure magába öleli. Nem nemesrendű házastársaknál ellenben a fent közölt tétel feltétlenül benne van mai jogunkban. A régi Curia 21-ik decisiója¹⁾ (de causis ad novam divis) ugyan ellentmond a felfogásnak, mert a másodszor férjhez ment nő azon szerzeményeit, melyeket első házasságából való gyermekeinek számadás nélkül kezelt apai vagyonával, vagy saját különvagyonával is létesített: közszerzeménynek minősíti. Az eset helyes értelmezésével azonban arra az eredményre jutunk, hogy a közszerzeményivé történt minősítés nem a második házasságra való vonatkozásban fogandó fel, hanem a Curia a szóban forgó szerzeményeket úgy tekintette „quia radix acquisitionis fuerunt etiam bona communis patris,“ hogy azok az elhunyt első férj és a volt felesége közszerzeményei, habár a házasság megszűnése után is keletkeztek, s így ez esetben inkább valamelyes „tovább folytatott szerzeményi közösségről,“ (communio prorogata), semmint a nő 2-ik házasságával kapcsolatos közszerzeményről volna szó.

Mai gyakorlatunk a surrogatio kérdését a házasság-alatti „különszerzés“ lehetőségében oldja meg. A házaspár saját vagyonát képező pénzzel szerez: a *szerzemény tehát különvagyon*, mert egyszerű vagyonátváltoztatás esete forog fenn. Így hangzik a tétel, mely több felsőbbbírói kijelentésben, mint állandósult felfogás érvényesül.²⁾ A jegyzet alatt idé-

¹⁾ *Czövek*: Plan. Tab. 215. lap. 621. sz. alatt.

²⁾ Így pld. Lfi. 1873. nov. 20-án, 10.045. sz. alatt. (Dtár r. f. XI. k. II. rész. 62. sz.) Lfi. 1876. jul. 18-án 6189. sz. alatt. (Dtár r. f. XVI. k. 54. sz.) Lfi. 1876. ápr. 5-én 2998. sz. alatt. (Dtár r. f. XX. k. 48. sz. — *Bud. Tábl.* 1884. 45.698. sz. alatt. (Dtár u. f. XXVIII. k. 300—302. lap.) — *Curia* 1886. febr. 12-én. 5343. sz. alatt. (Dtár u. f. XIV. k. 24. sz.) — *Bud. Tábl.* 1887. márcz. 8-án. 53.538. sz. a. (Dtár u. f. XVII. k. 177. sz.) — Rózsahegyí kir. tvszék ítélete, helybenhagyva a *Curia* 1899. jan. 12-én 4430. sz. a. („Jogtud. Közl.“ XXXIV. évf. 9. szám.) — Ellenkező eset: a *Curia* 1886. febr. 26-án. 7628/85. sz. a. az öröklött pénzből, ajándéku kapott ingatlanon emelt ház eladási árából szerzett ingatlant közszerzeménynek minősítette. (Dtár u. f. XIV. k. 55. sz.)

zett felsőbirósági ítéletek igényper esetén mind oly indoknál fogva utasították el felperest, illetőleg marasztalták az alperest, hogy bebizonyíttatott-e, miszerint a keresett javakat, a kereső fél szerezte-e meg, s ha igen, a szerzést saját pénzével eszközölte-e? Egy esetben a Lfi. (1876. jul. 18., 6189. sz. alatt. Dtár r. f. XVI. k. 54. sz.) elegendőnek mondta ki annak bizonyítását, hogy a kereső fél a keresett ingókat saját maga vásárolta; s a vásárlásnak az illető saját pénzéből történt volta mellett vélelmet érvényesített. A többi között esetekben e vélelemnek nem adatott hely.

A különvagyon beruházása esetében a gyakorlat szintén elfogadta a surrogatio elvét, amennyiben a közszerzeménybe beruházott különvagyonat abból levonandónak tartja. Ez az értékben való megtérítés esete,¹⁾ hol is a megtérítendő összeg tekintetig ugy, mint a beruházott vagyon surrogatuma.

A mondottak értelmében tehát mint különvagyoni surrogatum, szintén különvagyon mindaz, ami csere vagy vétel folytán a különjavak helyébe lép, amely érték a beruházott különvagyon megtérítéseképpen a szerzeményi közösség liquidációjakor kiadatik; ami tovább fűzve a gyakorlat eszmemenetét a különvagyon idegen személyek általi károsítása, részleges vagy teljes elvonása esetén kártérítésképpen kijár.

5. Különvagyon az olyan, bár házasságalatti, szerzemény is, mely a szerzeményi közösség, tehát házasságelött-

¹⁾ Igy: Lfi. 1878. jan. 9-én 11.563. sz. a. (Dtár r. f. XX. k. 89. sz.) — Lfi. 1876. évi 885. sz. (Dtár r. f. XV. k. 39. sz.) — *Curia* 1887. évi 6725. sz. a. „— Ha alperes pót és becső esküt tesz arra, hogy a felperes nővel házasságra lépése előtt jelentékeny ingó vagyonnal birt, mely értékében túlhaladta a kereseti ingatlanokat és hogy ezen külön vagyonának eladási árán vette a kereseti birtokokat, felperes keresetével elutasittatik.“ (Dtár u. f. XX. k. 136. szám.) — *Curia* 1898. aug. 30-án G. 166. sz. a. a közszerzeményi vélelemmel bizonyítandónak mondja az igényelt ingóknak „a házasság létrejötte előtt megvolt pénzen“ való vásárlását. Ez esetben azok nem közszerzeményiek, hanem a különvagyonhoz tartoznak. („Jogtud. Közl.“ 1898. évi 49. sz.)

ről származó jogezimen alapszik. (Jogügylet, mely a házasság előtt kötöttet, de csak azután realizáltatik.)¹⁾

6. Különvagyon a házasfelek különvagyónának minden oly értéknövekvése, mely pusztán csak a kedvező gazdasági conjuncturák okán állott elő (pld. a különvagyoni ingatlanra vasutat építenek), valamint a véletlenből származó nyereségek, mint különvagyoni ingatlanon talált kincs — ha a találó nem valamely házastárs volt — és házasság előtt vásárolt sorsjegyre eső nyereség.

A különvagyon ezen kategóriájába sorozott javak különvagyoni jellege sem tételes alapon nem nyugszik, sem gyakorlati esetek által, az ezekben netalán alkalmazható szokásjogi tételekben eldöntve nincs. De következik a szerzeményi közösség intézménye szelleméből, mely okvetlen föltételez a közszerzeményi jelleg megállapíthatása céljából, legalább valamennyi matriális alapot, melyről a házasság együttélése azon külső s belső hatásaira — melyek épp a közszerzeményi intézményében megtestesülnek — utalni lehessen. Az ellenkező felfogás, mely a talált kincset gazdasági conjuncturák létesítette értéknövekvést, közszerzeménynek veszi, fictiv alapon áll, a szerzeményi közösség eszméje azonban fictiót nem tűr.²⁾

Az 1—6. alatt elősorolt vagyonelemek teszik ki a külön-

¹⁾ *Budapesti Tábla*, 1885. évi 16.367. sz. a.: „Az a körülmény, hogy a nő második férje után maradt vagyonhoz csak a harmadik férje által indított per folytán jutott, s hogy e per költségeit és a második férj után maradt hagyaték terheit a harmadik férj fizette ki, a harmadik férj közszerzői jogát meg nem állapítja, hanem neki csak jogot ad a kifizetett összeg erejéig neje hagyatéka s illetve örökösei ellen.“ (Dtár u. f. XXVIII. k. 300—302. lap.) — V. ö. *Zlinszky* id. cz. m. 892. lap. — *Jancsó* Házassági jog 585. lap.

²⁾ A szövegben mondottakkal egyezően *Madarassy*: „A vagyon értékének minden munka vagy tőkeberuházás nélküli növekvése szerzeményt — helyesebben „közszerzeményt“ kellene mondani — nem képez.“ (Id. cz. m. 37. lap.) — Továbbá *Herczegh* Mihály: „A házassági vagyonjog Magyarországon“ cz. ért. („Jogtud. Közl.“ 1873. év. 19. szám.) — Ellenkezően *Jancsó* Házassági jog cz. id. m. 592—593. lapokon.

javak activ állagát. Passiv oldalon a fennálló különvagyoni kötelezettségek két csoportját kell megkülönböztetnünk. Ezek:

1. a házasságkötéskor már fennálló kötelezettségek, melyek épp úgy, mint az activ vagyon, a szerzeményi közösségbe nem lépnek be;

2. a házasság folyamán keletkezett különvagyoni kötelezettségek, melyek különszakítása ugyanazon alapindokokon sarkallik, mint a házasság alatt és különvagyonhoz tartozó szerzemények különszakítása.

Ilyenek: a) a házasfelek valamelyikére szállott örökség vagy hagyomány terhei; b) a különvagyont képező ajándékokkal járó esetleges kötelezettségek; c) a házasfelek bármelyikére kirótt pénzbüntetések s egyoldaluan elkövetett delictumokból származó kötelezettségek; d) játékveszteségek; e) házasság előtti adósságok házasság idejére eső kamatai.¹⁾

II. Közszerzemény.²⁾

Említve volt az előbbieken, hogy a „közszerzemény“ legáltalánosabb meghatározással, mindazokat a javakat magában foglalja, melyek nem tartoznak a különvagyon körébe. A közszerzeményt kitevő s a különvagyonnal szembeállított ezen „minden egyéb vagyon“ közelebbi megjelölésére a „közszerzeményi vélelem“ szolgál, mely szerint a házasság tartama alatt kelt szerzemények különvagyoni jellegűeknek csak úgy tekinthetők, ha a I. alatt előadott *különszerzési* esetek beigazolást nyertek.³⁾

¹⁾ Lfi. 1877. jun. 9-én 5497. sz. alatt: „Nem tekinthető szerzeménynek az sem, hogy a bekebelezett 1202 frt után felperes házassága alatt a kötelezett s lejárt kamatok fizettettek, mert ezen kötelezettség teljesítése által a vagyonnak sem értéke nem növekedett, sem terhe nem kevesbedett.“ (Dtár r. f. XVIII. k. 111. sz.)

²⁾ Hogy a közszerzemény csak házasegyüttélés alatti szerzemény lehet, erre nézve lásd ugyanezen cím 2. §-át.

³⁾ Lfi. 1873. nov. 20-án. 10.045. sz. a. igényperben elrendeli a különszerzés bizonyítását, a mi ha sikerre nem vezet, az igényelt dolog közszerzemény. (Dtár r. f. XI. k. II. rész. 62. sz.) — Lfi. 1874. jul. 20-án

Ám ezek csak általános meghatározások s inkább csak kiszámítási tételek. Közelebbről tekintve, a közszerzemény a következő alkatelemekből áll össze :

1. Mindazon keresményekből, melyekhez a házasfelek együttélésüknek tartama alatt akár együttes, akár külön-külön munkásságuk, szorgalmuk és takarékoskodásuk útján jutottak.¹⁾ A közszerzemény tehát e kategóriában a személyes munka, a szerzői tevékenység gazdasági eredménye.

A mondottakat fedik az eddig idézett összes felsőbbirósági határozatok, melyek arról szólnak, hogy a közszerzemény házasságalatti szerzemény. Egy lényeges különbséget azonban mai szokásjogunk szempontjából nem szabad figyelmen kívül hagynunk. A házasfelek nem minden fajtájú házasságalatti szerzői tevékenysége eredményez közszerzeményt. Itt csak az „illiberali modo“ létesített szerzeményekről van szó, a melyhez képest a szellemi tevékenység, hivataloskodás, szépművészetek stb. útján létesített szerzemények nem a szerzeményi közösség, hanem az illető házaspár különvagyonára javára irandók.²⁾ A *szellemi* és mondhatjuk *testi* munka ezen

5841. sz. a. „A házasság tartama alatt szerzett vagyon — amennyiben az ellenkező be nem bizonyíttatik — közszerzeménynek tekintendő. (Dtár r. f. XII. k. (158. sz.) — *Tabla*. 1885. év 6742. sz. a. Azon vagyonra nem áll a közszerzemény *vélelme*, a melyet a ténylegesen, de nem törvényesen elválva élő házastársak egyike a tényleges különélés ideje alatt szerez. (Ügyvédek Lapja, 1885. évi 57. szám.) — *Curia* 1898. aug. 30-án G. 166. sz. a. „A keresk. osztályhoz tartozó házastársaknak a házasság tartama alatt szerzett vagyonáról az a vélelem, hogy ez a vagyon közszerzemény. —“ (Jogtud. Közl. 1898. évi 49. szám.) — *Curia* 1899. jan. 12-én. 4430/98. sz. a. határozatával helybenhagyja a rózsahegy-i törv.-szék ítéletét, melynek indokolása szerint : „Oly esetben, midőn a házasfelek törvénynél fogva közszerzőknek tekintendők, *törvényes vélelem* szól a közösség mellett minden vagyonra nézve, mely a házasság tartama alatt szereztetett. (Jogtud. Közl. 1899. évi 9. sz.) — stb.

¹⁾ V. ö. ugyanezen cím és fejezet 2. §-át, a házasfelek „együttes vagy külön-külön szerzése“ tárgyában.

²⁾ V. ö. pld. *Bud. Tabla*. 1883/31181. sz. a. „Oly tárgyak, melyek szépművészet által állíttatnak elő (képek), közszerzeményt nem képez-

megkülönböztetésén nyugszik a honoratiorok főszerzőségét megállapító szokásjog, a mint ez az előző czim folyamán kifejtetett.¹⁾

2. Mindkét házaspár összes vagyonának — külön és közszerzeményi vagyonnak, — a házasság idejére eső polgári és természetes gyümölcseiből, hasznaiból és növedékeiből. A jövedelmek előállításának a házaspár munkássága az előfeltétele, még ott is, hol a különvagyoni dolognak természetes gyümölcseiről van szó. A házaspár munkássága pedig csak a szerzeményi közösség javára gyümölcsözhetik. Ebből következik, hogy distinguálnunk kell a különvagyon jövedelmei, megmunkálás, beruházás folytán előállott és a pusztán véletlenből, a kedvező gazdasági conjunkturák okozta érték növekedése között. Az előbbi két kategória közszerzemény, az utóbb említett azonban (V. ö. 3. §. I. alatt) különvagyon.²⁾

nek.“ (Dtár uj f. XXVIII. k. 300—302. lapokon, a bpesti kir. it. tábla III. polg. tanácsának elvi jelentőségű határozatai közt.)

¹⁾ V. ö. III. rész. 1. czim. I. fejezet 1. §. II. alatt.

²⁾ A szövegben mondottakkal ellenkezően döntött a Curia. 1820. nov. 20-án a *Jankovics* Anna-féle perben. „A férj a házasság alatt az örökségi javakon javítást tévén, ha gyermek nélkül elhalt és azon javitmányokról nem rendelkezik: nem a hitvest, hanem a testvéreket illeti.“ (Idézve *Kallós*: „Néhány lap az élet jogirataiból“ cz. (Pest, 1848.) művében (354—355. l.), hol meg van jegyezve, hogy az ítélet nem helyes. — Helyes azonban az u. ott (357. l.) idézett és *Kosztovics*-féle perben 1781. jan. 11-én kelt ítélet. „Ha a férj nejének jószágán javított, pld. épületéhez egy részt toldott, erről felerészben rendelkezhetik.“

Az újabb gyakorlatból, a szöveg álláspontját támogatják: *Bud. Tábla* 1883. ápr. 17-én 5582. sz. a. határozat (Dtár. u. f. VI. k. 173. sz.) — *Bud. Táb.* 1885. évi 6562. sz. „Ha a férj ági vagyona a házasság tartama alatt magasabb árért adatik el, mint a mely értékben azt szüleitől a férj kapta: a több vételár, mint értéknövekedés a házastársak szerzeménye.“ (Dtár. uj f. XXVIII. k. 300 lapon.) — *Curia* 1886. febr. 12-én 5343. sz. a.: „Habar a nő a házasság tartama alatt különvagyonnal birt, ezen különvagyonnak növedéke és annak haszna, közszerzeményt képez.“ (Dtár uj f. XIV. köt. 24. sz.) — *Bud. Táb.* 1896. okt. 15-én I. G. 196. sz. a. — *Dr. Térfi Gyula*: A bpesti kir. it. tábla felülvizsgálati tanácsainak elvi jelentőségű határozatai, cz. gyűjt. I. kötet. (Bpest.

3. Közszerzeménynyé lesz mindaz, a mit a házasselek bármelyike is a házasegyüttélés tartama alatt visszteherrel járó jogügyletben szerez. A szerzeményi közösség e fundamentalis alaptétele joggyakorlatunk mindazon kijelentéseiben benne van, melyek a „házasságaltti szerzemények“-et utalják általánosságban a közszerzeményi vagyona.¹⁾ Természetesen a közszerzemény megállapításakor sokszoros complicatiokat okoz e részben az a kérdés, hogy a visszteherrel való szerzés nem történt-e a házassfél különvagyonából, mely esetben csak az új szerzeménytöbblet értéke az, a mi közszerzeménynek számítható, míg maga a befordított különvagyonnal szerzett dolog különvagyoni surrogatum marad.²⁾

4. Közszerzeményt képez a közszerzeményi vagyonnak minden surrogatuma, még pedig korlátlanul.

5. Közszerzemény az a vagyon, melyet a házasselek szerződése, vagy az ajándékozó, örökhagyó intézkedése teszen közszerzeménynyé.

6. Közszerzemény áll elő a véletlen szerencséből is, ha pld. a házasselek valamelyike kincset talál, játékközben nyer — mert időt fordított arra — vagy ha a közszerzeményből vett, vagy ahhoz tartozó sorsjegyre nyeremény esik.

7. Közszerzeménynek tekinti joggyakorlatunk a háztartáshoz tartozó tárgyakat, ha azokat a házassfél különvagyona ráfordításával is szerezte meg.³⁾

8. Vitás, de helyes értelmezés szerint a közszerzeményhez számítandó a házasság folyamán a közszerzeményből kifizetett különvagyoni jellegű adósság is. E felfogásnak nyoma

1898.) 293. lapján, 214. sz. a.) Továbbá: *Curia* 1881|10238. sz. a. (Dtár új f. I. k. 50. sz. a.) — *Bud. Táb.* 1882|5582. sz. a. (Dtár. új f. VI. k. 321. sz. a.) — *Bud. Táb.* 1885. évi 2397. sz. a. (Dtár új f. XIII. k. 172. sz. a.)

¹⁾ Lásd e döntvényeket a szerzeményi közösség felbomlásáról szóló §§-okban.

²⁾ V. ö. a 3. pontra nézve *Dr. Jancsó*, Házassági jog cz. id. m. 590. lapját.

³⁾ V. ö. *Curia* 1881. szept. 28-án 767. sz. a. (Dtár. új f. III. k. 86. sz.)

joggyakorlatunkban is benne van,¹⁾ habár inkább az az álláspont jut érvényre, hogy a kifizetett adósság nem közszerzemény, mert a míg adósság van, addig közszerzeményről szólni sem lehet.²⁾ A helyes álláspontot a Lfi. egy 1875-ben 2308. sz. a. kelt döntvénye³⁾ eléggé megközelíti, habár közszerzeményi igényével felperest el is utasította, indokolásában azonban a törlesztett adósság közszerzeményi voltát indirecte elismeri azzal, hogy az igénynek csak azért nem adott helyet, mert a szóban forgó házasságelőtti adósságot a peradatainyomán az illető adósfél különvagyonából törlesztettnek állapította meg.

Az irodalomban — bár helytelen szempontból — de a kifizetett adósság közszerzeményi jellegét vitatta már *Zlinszky* egy, a „Jogtud. Közl.” 1876. évi folyamában (19. sz.) megjelent értekezésében; míg széles alapokon, s föltétlen praecisítással fejtette ki a helyes álláspontot *Jancsó*, abból a szempontból, hogy a passivák csökkenése, a csökkenés arányában egyuttal az activ vagyon növekedését is jelenti.⁴⁾ Annyi bizonyos, hogy ennél a kérdésnél is szembe találjuk magunkat gyakorlatunk sajátzerűen makacsul követett értéktöbbleti elméletével, illetőleg közszerzeményi kiszámítási módszerével, melylyel anyagi közszerzeményi jogunk ugyszólván minden és a szokásjog s gyakorlatunk által egyaránt hangsúlyozott tételeit, egy csapással látjuk megsemmisíttetni. Egész köz-

¹⁾ Lásd az esetet Dtár uj f. VII. k., 163. sz. alatt, hol a *Bud. Táb.* 1883. okt. 23-án 21,186. sz. a. lerontja a tvszék ítéletét, mely a házasságelőtti adósságnak törlesztését közszerzeménynek veszi.

²⁾ Az ezt kimondó számos felsőbirósági ítéletekről részletesebben csak a közszerzemény megállapítása kérdésénél lesz szó. A szövegre direct vonatkozásban csak egy táblai határozat szól, mely szerint a férj rabtartási költségeire fordított összegből közszerzemény nem követelhető. (*Bud. Táb.* 1885/20,986. sz. a. Dtár uj f. XXVIII. k., 300. lapon.)

³⁾ Dtár r. f. XIV. k. 130. sz. alatt.)

⁴⁾ V. ö. *Jancsó*: Házassági vagyonjog cz. id. m. 160—163. lap. Házassági jog cz. id. m. 580—584. A közszerzeményi jogról cz. id. ért. a „Jogtud. Közl.” 1881. évi folyamában. (22. szám.) A közszerzeményi jog cz. id. m. (Bpest, 1882.) 4—9. lapok.

szerzeményi intézményünk organismusát ez a szakadatlanul föntartott ellentét akadályozza egészséges fejlődésében.

A közszerzeményi vagyon szenvedő állományát a közszerzeményi tartozások és adósságok teszik ki. Ezek egyik csoportja a házasélettel járó terhekből kerül elő. Mert ha e terhek hordozása jogunk szerint csak a férj vállaira hárul, mégis, mert a *közszerzés* fogalmi kiegészítése az ezzel párhuzamos *közvesztésben* tökélyesül, s mert a házasfelek közös gazdálkodása épp úgy vezethet veszteségekre, mint nyereségekre: végeredményben a közszerzemény az, mely a házasélet terhei ellátására kötelezett férj e körben kelt kötelezettségeivel esetleg megkisebbittetik. A közszerzeményi terhek közé tartoznak a közszerzemény esetleges megtérítési kötelezettségei, melyekkel a különvagyonnak tartozik, miről azonban megfelelő részletességgel és célirányosan csak a szerzeményi közösség házasságalatti jogviszonyainak ismertetése során szólhatunk.

4. §.

A közszerzemény jogi természete.

Az előző §-ban a szerzeményi közösség terjedelmét vizsgálva, felsoroltattak egyenként azok a vagyoni alkatrészek, melyekből a „közszerzemény“ összeáll, és azok, melyek ebből a közszerzeményből, mint „különvagyon“ kivannak zárva. Az a kérdés azonban, hogy az egyes vagyontárgyaknak a közszerzeménykép és különvagyon gyanánt való megkülönböztetése csak a közszerzemény konkrét esetben való megállapításánál bír-e jelentőséggel, s hogy hatálya ekkor is csak a házasfelek egymásközi viszonyában érvényesül-e, avagy harmadik személyekkel, nevezetesen a hitelezőkkel szemben is: mivel már a közszerzemény jogi természetével van legszorosabb kapcsolatban, ennek meghatározása nélkül el sem dönthető.

A közszerzemény intézményének minden szálai az intéz-

mény jogi természetében futnak össze. Az intézmény jogi természete szerint alakul a házasság fennállása alatti jogviszony, a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog, a biztosítás, a megosztás és a bizonyítás minden kérdése, s ezért foglalja magában a jogi természet vizsgálata az egész intézmény gyakorlati szempontból való fölfejtésénél azt a kizárólagos alapot, melyből a tárgyalásoknak kiindulnia kell.

Az eddigiekben ugyan számos kérdés, és különösen a közszerzemény terjedelme fejtegetve lettek. Az a körülmény, hogy e kérdéseket a jogi természet vizsgálata előtt vettük végig, arra mutat, miszerint részben az intézmény előkészítő kérdéseiről volt csak szó (területi, időbeli hatály, alávetett személyek), részben pedig indirecte történt utalás e tárgyalási rendszerrel mai jogunk azon álláspontjára, mely ugyan helytelen, de tényleg követtetik — s mely szerint a közszerzeményi és különvagyoni javaknak előadott megkülönböztetése, voltakép minden nagyobb jelentőség nélkül való.

A jogi természet vitatott és bonyolult kérdésében, a má-nak szokásjogát biztosan megállapítani felette nehéz. Csak arról lehet szó, hogy következtetések és a jogélet symptomáinak valóságos sulyszerinti mérlegelésével, ide vagy oda döntsünk. Okszerűen következik ebből, hogy, ha *de lege lata* sem látunk világosan, *de lege ferenda* a legkülönbözőbb nézetek érvényesíthetők, s nyitva áll a jogalkalmazás előtt az ut a jogi természet kérdésének bármely alapon való tisztázására.

Az általános keretek fölállításával jogunk álláspontját a legcélravezetőbb módon vehetjük vizsgálat alá. Ez általános keretek elsője szerint a szerzeményi közösség dologi hatályu közösséget létesít, mely már a házasság fennállása alatt érvényesülvén, minden harmadik személlyel szemben hatályos. Mint a német szerzeményi közösségi rendszerek vizsgálatánál a II. rész folyamán láttuk, azoknak legnagyobb része ezt a felfogást követi. A házasfelek viszonyára ezen álláspont szerint általában a társasági tanok nyernek lényeges módosítások mellett alkalmazást, tekintettel a szerzeményi közös-

ségnek a házasság tényéhez tapadó és abból előfakadó sajátos jellemvonásaira. A szerzeményi közösség itt már a házasság folyamán hatályosuló tulajdonközösség természetével bír, mely tulajdonközösség nemcsak az egyes közszerzeményi javakra, hanem magára azok tulajdonára is vonatkozik. A közösségben a felek pro partibus indivisis állanak szemközt egymással. Az intézmény ilyen constructiója mellett a közszerzeményi és különjavak megkülönböztetésének nagy a fontossága, mert a hitelezők a különjellegű adósságok fejében a közösséget általános szabály szerint meg nem támadhatják. A német jogok ugyan mind ismerik a kizárólagos férji kezelői jogosultságot, s a férji „Vormundschaft“ különböző intenzivitással szabályozott intézményét, mely körülmény az adott általános szabályt több irányban módosítja; egészen véve azonban a mondott helyzet tűnik elő az új német ptkv. rendezéséből is.¹⁾

Szintén a német particularis jogok egynehányában szerepel a szerzeményi közösségnek az a felfogása, melyet „Zugewinnsgemeinschaft“-nak szoktak nevezni. A közszerzemény jogi természete itt már másképpen alakult. Dologi hatályu közösség a házasság folyamán nincs, hanem kifelé harmadik személyekkel szemben két vagyontömeg, a férj és a nő vagyona szerepel. E vagyonhoz tartoznak a házasfelek szerzeményei is. Ha a szerzeményi közösség felbomlik, e szerzemények különszakadnak a felek különvagyontól s négy tömeg várja az „Auseinandersetzung“ megejtését. Ezek a férj különvagyona, a nő különvagyona, a férj házasságalatti szerzeménye s a nő házasságalatti szerzeménye. E két utóbbi massa együtt a még nem rendezett „nyers közszerzemény“, melyre a házasság, vagyis az addig inkább csak várományképpen szereplő közösség felbomlása ipso facto a házasfelek közöstitulajdonát létesíti. A leszámoláskor már most elsősorban a különvagyon megy a maga útján, miután esetleges és a közszerzeménynyel szemben fennálló tartozásait leróta, vagy

¹⁾ V. ö. 263. és köv. lapok.

a közszerzeménytől kijáró megtérítéseket megkapta. A különadósságok élesen meglévén különböztetve, mint passiv állomány együtt mennek a különvagyoni activákkal. A közös adósságok kielégítése következik másodsorban a két házastárs együvé csapott házasságalatti szerzeményeiből, s a netán fennmaradó felesleg a tiszta közszerzemény. Ennek megfelelő félrészére azonban a házastársaknak nem a kiadás iránti igényük, hanem feltétlen tulajdoni jogositványuk áll fenn. A házasság folyamán a női javak, a német jogok általános szabályozásainak megfelelően, a férj kezelése alatt állanak ugyan itt is, de mert a férj administratio a nő javára számos és hatékony cautelákkal van körülvéve, mondhatjuk, hogy a vagyonszabadság elve a házasság alatt a női javakra, s így a női közszerzeményekre nézve is legalább elvileg hatályosul.

A házastársak között tehát a „Gemeinschaft des zugewinnstes“ rendszerében a tulajdonközösség csak a közösség felbomlásakor érvényesül, s eddig az időpontig mintegy fölötte lebeg, mint eszmei jogközösség osztatlan közszerzeményi felerészekre vonatkozóan, a házastársak házasságalatti szerzeményeinek. Sőt az e rendszerben szabályozott jogok meg is közelítik a házasság alatt is dologilag hatályosuló szerzeményi közösséget azzal az intézkedésükkel, mely szerint a házastársak házasságalatti ingatlan szerzeményeire az eszmei jogközösséget azonnal leülepitik, valósággá változtatják, a mennyiben az ingatlan szerzeményekre vonatkozólag a házastársak közös tulajdonának telekkönyvi bejegyzését kötelezően elrendelik.¹⁾

Kérdés már most, hogy a magyar jog álláspontja az imént közölt két felfogás melyikéhez sorozható?

Werbőczy H. K. III. r., 29. cz. 2. §-ában foglaltatik az a tétel, mely szerint: „— uxor in rebus per maritum suum, stante conjugio, conquisitis, *semper particeps et condivisionalis* efficietur.“ A szöveg értelme teljesen megfelel annak a magyarázatnak, melylyel későbbi íróink, az újabb irodalom

¹⁾ Így pld. a hesseni jogban, mire nézve lásd bővebben a II. rész. I. czim. III. fejelet alatt.

és joggyakorlatig Werbőczy e helyét ellátták. Így Kövy Sándor a közszerző nőt „*coacquisitrix proprietaria*“-nak nevezi;¹⁾ Szlemenics szerint a közszerzemény „*condominium*.”²⁾ Kelemen: „*Coacquisitio conjugalis sit, communio juris ad proprietatem rerum.*”³⁾ Nándassy: „— a közkeresetnek csak fele száll az asszonyra, még pedig *teljes uradalommal*.” „Ezen teljes uradalomnak következése az, hogy az özvegy ezen maga részére a jószággal szabad tetszése szerint parancsolhat mind életben, mind halálban.”⁴⁾ stb. A régebbi irodalomnak mind e tételei, Werbőczy oly értelmezése mellett foglalnak állást, hogy a közszerzeményi jog a közszerzeményi vagyon megosztásának tényével hatályosul, nem függ tehát valamelyes in personam actio érvényesítésétől, nem is öröklési jogosultság, hanem tulajdon, dologi igény. Ugyanezt a felfogást tükrözteti vissza az 1622 : LXVII. t.-cz., mely „*coacquisitrices seu proprietariae*” özvegyekről beszél és „*jus tamen hujus modi coacquisitionis seu proprietatis*”-ról intézkedik. Az 1840 : VIII. t.-cz., 8. §-ának szövegezéséből megint nem lehet mást kiolvasni, minthogy a közszerzeményi jogot, a törvényhozó *tulajdon* formájában konstruálta.⁵⁾ Az 1852. évi november 21-én kelt ösiségi nyílt parancs 12. §-a hasonlóképp a „házasfeleknek a házasságaltati *közszerzemény-hezi törvényes közös tulajdonjogát (jus coacquisitionis)*” rendeli a házasságkötésekorai törvények szerint megítélni.

A régebbi joggyakorlatra nézve Herczegh idéz „Magyar családi és öröklési jog” cz. művében⁶⁾ egy esetet, melyben a Hétszemélyes tábla 1867. évi 13.915. sz. ítéletében a házass-

1) V. ö. Kövy id. cz. m. 215. lap.

2) Id. cz. m. II. k., 255. lap.

3) Kelemen id. cz. m. 124. §.

4) Id. cz. m. 285. lap.

5) Lásd ennek elismerését Zsögödnél is (Fejezetek kötelmi jogunk köréből cz. id. m. I. k., 117. lap, 183. jzet alatt), ki a közszerzeményt csak kereseti igénynek (ad dandum) tekinti.

6) Id. cz. m. (Bpest, 1885.) Függelék 343. lap, 74. sz. — idézve Jancsónál is. (Házassági jog 571. l.)

ság alatt szerzett urbéri telek felére az 1840 : VIII. t.-cz alapján az asszonynak tulajdonjogát állapítja meg. Az ezen inneni judicaturában a felfogás ismételten jut kifejezésre. Így a Lfi. 1877. június 9-én 5497. sz. a. „A közszerzőt *tulajdonjog* illetvén, az a közszerzeménynek őt illető részét természetben követelheti, s nem tartozik annak becsárát kielégítésképpen elfogadni.“ (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) Curia 1892. július 13-án 5392. sz. a. kelt határozatában a házasság felbontása előtt a közszerzeményi igények érvényesíthetését megtiltja, de kiemeli, hogy a felerész iránt a házastársakat azért *tulajdonjog* illeti meg. (Dtár uj f. XXXIII. k. 39. sz.) Curia 1894. február 6-án 663. sz. a. kimondja, hogy a közszerzeményi ingatlannak, kizárólag az egyik fél nevére való bejegyeztetése nem jelenti a másik házafél felerésze iránti *tulajdonjogának* megszüntét. (Dtár uj f. XXXVIII. k., 99. sz.) Curia 1897. június 22-én, 2945/97. sz. a. „A közszerzeményi vagyon a házastársaknak egyenlő arányában *tulajdonát* képezi. A házasság megszüntével tehát a férj a nejét megillető vagyont csakis mint *idegen vagyont* kezelheti és tarthatja birtokában.“ (Ügyvédek Lapja 1897. évi 36. számában.) Az újabb irodalomban a közszerzemény tulajdonjogi minőségét vitatják pld. *Emődy*,¹⁾ kiemelvén, hogy a nő már férje életében is *tulajdonosa* lesz a közszerzemény felének; továbbá *Madarassy* id. cz. m. 10. §. 35—37. lapokon, továbbá *Ökröss* B. id. cz. m. 623. §. 491. lap; *Herczegh* id. cz. m. 11. §-ában, s a „Jogtud. Közl.“ 1873. évi 19. számában közölt cikkében;²⁾ a Curia előbb említett 1897. évi 2945. sz. ítélete kapcsán Dr. *Rósa Ferencz*³⁾ és különösen *Jancsó*.⁴⁾

¹⁾ Id. cz. m. 529—530. lap.

²⁾ „A hitveseket a közszerzeményre nem örökjog, hanem valóságos tulajdonjog illeti“

³⁾ „Közszerzemény = tulajdonközösség“ cz. cikke az „Ügyvédek Lapja“ 1897. évi 40. számában.

⁴⁾ *Jancsó*: „A közszerzeményi jogról“ cz. id. cikksorozat, a „Jogtud. Közl.“ 1881. évi 25. szám: „Házassági vagyonjog“ cz. id. m. 192. lap; Házassági jog cz. id. m. 612. lap.

Jancsó több tekintetben különváló felfogásával az alábbiakban részletesebben szándékozáván foglalkozni, ezuttal csak jelezzük, hogy szerinte a közszerzemény *jogközösséget* és pedig *tulajdonközösséget* képez, minthogy hazai törvényeink értelmében a közszerzeményi jogot ő is *tulajdonjognak* tekinti.

Az eddig közölt irodalmi adatok és egyes törvényekben foglalt kitételekből s a joggyakorlatból meritett érvek mind a mellett szólnak, hogy a közszerzeményi jog: *tulajdonjog*, s így a közszerzeményi közösség is dologi erejű közösséget létesít. Ez értelemben tehát a magyar közszerzeményi jog constructiójánál az elől közölt két álláspont elsőjét kellene érvényesítenünk.

A nézetek második csoportja, együtt a polg. trvkönyv előadói tervezetével, az ellenkező táborba sorakozik, habár messze elütően a „Gemeinschaft des Zugewinnstes“ felfogásától.

Ez az ellenkező nézet pedig abban foglalható össze, hogy a közszerzeményi jog: in personam actio, kereseti igény arra, hogy a közszerzeményi javak a kereső fellel való közöstulajdonba, jogközösségbe bocsáttassanak. A férj közszerzeményi jellegű szerzeményeinek fele tehát, e nézet szerint, nem megy át a közösség megszűnésével ipso facto a nő tulajdonába, hanem utóbbinak csak követelési igénye van *ad dandum*, a feletulajdonba bocsáttatás iránt. Mint tehát a ptkv. előadói tervezetéből is kitűnik,¹⁾ nem dologi átszállás tárgya a közszerzemény, hanem csak kereseti igény. Ezt a nézetet képviseli a tervezeten kívül *Zsögöd* Benő²⁾ és egy, az „Ügyvédek Lapja“-ban megjelent czikk.³⁾

Ez a felfogás a „Gemeinschaft des Zugewinnstes“ rendszerével egyezik abban, hogy a közszerzeménytől a házasság folyamán minden jelentőséget megtagad. Csak a házasság

¹⁾ V. ö. III. r. I. czim. III. fej. 3. §. alatt.

²⁾ V. ö. *Zsögöd* „Fejezetek“ stb. cz. id. m. I. k., 177. l., 183. jzet.

³⁾ „Ügyv. Lap.“ 1897. évi 37. szám. Dr. *Mayer* József: „Tulajdonjog-e a közszerzeményi jog?“

— jobban mondva a szerzeményi közösség — megszűnésekor ismeri el a közszerzeményi jog actualitását, míg ez időpontig mindenik házastársra nézve, házasságalatti szerzeményeik tekintetében, a teljes vagyonszabadságot érvényesíti. Ertér azonban a „Gemeinschaft des Zugewinnstes“ rendszerétől a közösség felbomlása jogkövetkezményeinek megítélésében; mert míg e német rendszeralak a megszűnés tényének ipso facto dologi hatályt tulajdonit, addig a szóbanforgó felfogás csak igényt ismer a közösségbe való bocsátásra, s a közszerzemény fele-fele részek szerinti tényleges megosztását, e közösség külön eszközrendő felbontásához fűzi.

Indokai a jelzett fölfogásnak a következők:

Gyakorlatunk és törvényeink a közszerzeményt „tulajdonjog“-nak nevezik, anélkül, hogy annak valódi értelmét a közszerzeményben érvényre emelnék. Régi jogunk e „proprietas“ értelmét a férj korlátlan végintézkedési jogával gemmisitette. Az elnevezés nem is kíván mást megjelölni, minthogy a közszerzemény nem *mortis causa*, hanem *inter vivos* fennálló igény. A házasság tartama alatt mindenik házastárs korlátlanul rendelkezik a magaszerezte közszerzeményről, amely körülmény pedig semmiféle társtulajdonosi viszonyval összhangzásba nem volna hozható. Végrehajtási törvényük 49. §-a szerint a közszerzeményi ingók a foglalás alól nem excindálhatók;¹⁾ valamint hagyaték elleni végrehajtásnál sincsen közszerzeményi czimen igénykeresetnek helye. (Végrehajt. törv. 14. §.)

A házasság ideje alatt szerzett javak nem föltétlenül, hanem csak a közszerzeményi mérleg passiv tételeinek (beru házott különvagyon megtérítése; még fennálló közszerzeményi tartozások) levonása után válnak a közszerzeményi igény tárgyává. A közszerzeményre jogosult házastársra sohasem szállanak át terhek is — ugmint pld. az örökösre — hanem mindig csak az esetleges tiszta közszerzemény. Gyakorlatunk

¹⁾ Ez ugyan nem áll föltétlenül. V. ö. III. r., II. czim. II. fej., 4. §.

minden elvi jelentőségű kimondása, mely közszerzemény kiszámítási eljárásánál csak az adósságok levonása után mutatkozó metalani többletben lát közszerzeményt: implicite eldöntötte a tételt, hogy a közszerzeményi igény alapja nem a dologi átszállás. A közszerzeményi igények továbbá törvény alapján jogunk szerint nem biztosíthatók, legfeljebb, ha erre nézve a házaspár külön megegyeztek.

Nem tagadható, hogy ezek az érvek sokat mondanak, s különösen, ha a közszerzeménynek mai gyakorlatunkban makacsul tartott kiszámítási módjára vagyunk tekintettel, s a biztosíthatásnak teljes kizárására: arra felé látjuk a mérleg serpenyőjét hajlani, hol ez utóbb említett s a ptkv. tervezetében is kifejezett elmélet áll. Ezzel azonban koránt sincsen az mondva, hogy a dologi erejű közszerzeményi közösség vagy a szerzeményi közösségnek valamelyes más felfogása megdöntetett. Csak annyi áll, amennyit előre jeleztünk, hogy t. i. a jogi természet kérdése merőben vitatható.

Ami már most mindenekelőtt a ptkv. tervezetének álláspontja mellett első sorban felhozható azt az érvet illeti, hogy régi jogunk közszerzeményi joga, ha „proprietas“-nak is nevezetik, merő precarius valami, mely attól függ, hogy a férj nem rendelkezett-e végrendeletében másnak javára, azért nem állja meg a helyét, mert a nem nemesi jogra egyrésztől egy árva betűvel sem igazolható, a nemesi jogra nézve pedig csak azon esetekre áll, amikor a nő közszerzeményi igénye nevének a szerző-levélbe való merő kedveskedésből történt beiktatásán alapszik. Ám, ha a nő közszerzői jogát házassági szerződés biztosította, vagy ha a szerzés alapja (radix et fundamentum coacquisitionis) a nő vagyona volt, mint annak helyén kimutattuk,¹⁾ a közszerzemény egyáltalában nem volt precarius természetű s a férj végrendelezése azt a nemesek közt sem sérthette. Mindenesetre téves *Zsögöd* azon felfogása, mely a jus coacquisitionis seu proprietatisban csak

¹⁾ V. ö. III. r. 1. czim. II. fejt. alatt.

üres, tartalom nélküli szólamot lát. Ha továbbá a házastársat közszerzemény czimén csak puszta követelési igény illeti meg és az egyik házastárs meghal, gyermekek pedig nincsenek, úgy törvényeink értelmében a közszerzeményre nézve beáll a hitvestársnak örökösödése. Hogyan fog azonban a helyzet a szóban forgó felfogás szerint alakulni? Az elhunyt házastársnak igénye volt a közszerzeményi javak fele tulajdonközösségbe való bocsátása iránt. Ugyanez illeti meg az életben lévőt. Ez az életben lévő már most örököse lévén elhunyt házastársának, a hagyatékban azt az igényt nyeri, mely szerint saját magával szemben a jogközösségbe bocsátatást követelje, s aztán saját magával szemben igyekezzék ez igény érvényesítése folytán létesített tulajdonközösséget felbontani, hogy a közszerzemény egyik felén közszerzeményi czimen, másik felén meg hitvestársi öröklés czimén szerezessen kizárólagos tulajdont. Erre a groteszk eredményre vezet ez a felfogás a maga távolabbra ható következményeiben, melyeket egy bonmot-tal, mint ezt Zsögöd teszi, hogy t. i. a leszármazók nem léteben a hátramaradt házastársat a szerzemények felén *öröklési*, felén *tulajdoni* czimmal megillető jog nem egyéb, mint „jóízű kiskaté ige,” nem lehet egyszerűen agyoncsapni.

Hasonlókép nem sokat nyom a latban az az érv sem, hogy a közszerzeményekre mai gyakorlatunk szerint a házasság egész folyamán érvényesülő vagyonszabadság elve és a független kezelési és rendelkezési jog a közszerzeményt dologi jellegéből kivetkőzteti. A házasság alatt a saját maga szerezte közszerzeményi vagyon felett mindkét házasfelet megillető szabad rendelkezés ellene szól ugyan annak a felfogásnak, hogy a szerzeményi közösség hasonmása volna a tulajdonközösség mindennapi viszonylatának, de nem szól a puszta kereseti igényképpen való felfogás mellett sem, s legfeljebb csak arra utalna, hogy a mi szerzeményi közösségünk típusa a kurhesseni jog Zugewinnstgemeinschaftjával pld. majdnem azonos képet mutat. S ha joggyakorlatunk csak a többlet-

ként mutatkozó tiszta közszerzeményt bocsátja is megosztás alá, de közszerzeményi terheket nem szállít át, úgy, mint ezt a hagyatéki átszállásoknál a hagyatéki terhekkal szemben tapasztaljuk, ez csak annak a rettentő ellentétnek a következménye, mely az *egyetlen*, mely közszerzeményi jogunkat zürzavaros chaossá gyurta, s mely az alaki kérdéseknek mint közszerzeményi kiszámítás, mikénti kezelésével a közszerzemény minden anyagi jogi jellegű szabályát meghazudtolja. Gyakorlatunk, mint közelebbről látni fogjuk, nagyon jól tudja, hogy mi a közszerzemény; de azért döntvénytárunkban egyetlen esetet sem találunk, hol az igazi közszerzemény volna megállapítva. Curiánk közszerzemény megállapítási praxisa merőben önkényes eljárási mód, mely egy igen simplex átlagozó művelettel kimondja bizonyos felesleg-értékekre, hogy azok: közszerzemény.

A mondottak után már most, miután nyilvánvaló, hogy sem az egyik, sem a másik felfogást mai jogunkra ráillőnek, megfelelőnek nem találhatjuk, kérdés, mi legyen hát a magyar közszerzeményi jog jogi természete?

Véleményünk szerint az igazságot leginkább *Jancsó* felfogásában kell keresni. A közszerzemény *eszményi tulajdonközösséget* képez; egy egészen specíficus jogközösséget, mely a mindennapi tulajdonközösségtől lényegesen különbözik. Ez a közszerzeményi tulajdonközösség a közösség folyama alatt csak eszmeileg áll fenn, s realitássá a szerzeményi közösség felbomlásával válik. Ezzel a conceptionnal nem ütözködik össze a házaseleket saját maguk szerezte közszerzeményei felett, a házasság alatt megillető vagyonszabadsága, mert abban az egy esetben, ha a közszerzemény olyan, melyet a szó szoros értelmében együtt, közösen szereztek, e vagyonszabadság korlátozását az eszmei tulajdonközösségből kifolyólag a biztosítás bevezetésével sikerrel lehet megvalósítani. (Ez a biztosítás jelenlegi jogunkból aproductice ki van zárva.¹⁾)

¹⁾ V. ö. alább.

A szerzeményi közösség ezen eszmei tulajdonközösségképpen való felfogása csakis akkor volna lerontható, ha azt a mindennapi tulajdonközösségi esetekkel, melyektársasági szerződésen, véletlenül vagy öröklésen alapulnak: azonosítanók. Ám a dolog a szerzeményi közösségnél egészen más természetű, s az itt fennforgó különbségek ép oly nagy ellentéteket jelen-tenek, mint a milyen ellentét az általános magánjogi „szerze-mény“ és a házassági vagyoni jogi „közszerzemény“ fogalmait egymástól elválasztja. A közszerzemény eszményi tulajdon-közösségében *csak házasfelek* állhatnak, keletkezése *csak* a házasságkötés tényéből fakad, tartama *teljesen határozatlan*, a közszerzeményi jogok át *nem ruházhatók*, s a közösség *egyoldalú felbontásának* helye nincs. Mind oly jellemvoná-sok a közszerzemény eme tulajdonságai, melyek a különös szempontból való szabályozást elkerülhetetlenné teszik.

Ezzel a felfogással közszerzeményi jogunk minden kér-dését úgy lehet megoldani, hogy az intézményi összhang úgy befelé, mint kifelé egyaránt biztosítva marad. A német Zu-gewinnstgemeinschaftban a példa előttünk áll, s mindössze arra a lényeges különbségre kell tekintettel lennünk, hogy a házasságkötés a férjnek neje vagyona felett nálunk semmi névvel nevezendő ipso jure kezelési jogot nem ad.

Az eszményi tulajdonközösség mellett a házasfelek vagyonszabadsága közszerzeményi javaik felett nem érinte-tik, s e részben jelenlegi jogunk csak annyiban volna de lege ferenda kiegészítendő, hogy ez eszményi tulajdonközös-ségnek leülepítettése, megvalósulása, az oly közszerzemények biztosítása útján, melyeket a házasfelek „*közösen*“ szereztek, már a házasság folyamán lehetővé legyen téve. Mivel a mon-dott házasságalatti teljes vagyonszabadság mai praxisunkban már megállapodott szokásjog jellegét öltötte magára, ren-dezve van a házasfeleknek harmadik személyekkel szemben való jogállása is, mert kifelé csak két vagyontömeg, a férj és a nő vagyona szerepel. A közszerzemények a szerint csatlakoznak egyik vagy másik masszához, hogy ki szerezte

azokat. E részben tehát a végrehajtási törvény zavaró szempontjai — legalább általánosságban — eliminálva vannak. A szerzeményi közösség megszűnésekor pedig, a közszerzemények felett addig csak eszmeileg létező tulajdonközösség, ipso facto, azonnal leülepszik, s ha Curiánk ma követett kiszámítási praxisa nincs is tekintettel a realis közszerzeményre, hanem az összgazdálkodás végeredményét keresi ott, hol ugyancsak a Curia gyakorlata szerint a közszerzemények felett a szerzési tényekhez képest külön-külön gazdálkodnak a házasfelek, mégis nem mellőzhető, hogy ez a leszámolási eljárás már a realiter is megvalósult tulajdonközösségben történik, mely a passivák kiegyenlítése után oszlik meg a jogosultak között e pontban éppen úgy, mintha egy rendes közöstulajdon megszüntetéséről volna szó.

Mai jogunk szerint az előrebocsátottak után úgy véljük a közszerzeményi jog jogi természetét meghatározhatónak, amiként ezt *Jancsó* fölfejtette, hogy t. i. az nem más, mint egy specificus *eszményi tulajdonközösség*.

II. FEJEZET.

Jogviszony a szerzeményi közösség fennállása alatt.

1. §.

A közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog.

A közszerzeményi vagyon feletti kezelési és rendelkezési jog közszerzeményi jogunknak az az egyetlen kérdése, melynek megoldásában az irodalom és joggyakorlat teljes összhangzásban vannak. Igaz ugyan, hogy nem régóta. Manap azonban szokásjogunk egyik legbiztosabb tételeként tekinthetjük, hogy a *közszerzeményi vagyonfeletti kezelési és rendelkezési jogra a házasság folyama alatt az a házaspár van*

jogosítva, a ki a közszereményt éppen megkereste. Ez a kezelési és rendelkezési jog pedig korlátlan, mert a vagyon-szabadság elvéből folyik. A férj tehát azon jellegű szerze-ményeiről, melyek a házasság megszűnése után közszerze-ményeknek lesznek tekintendők, s már a házasság alatt is mintegy eszmei tulajdonközösség tárgyai, szabad tetszése szerint disponálhat. Ugyanez áll a nőre nézve is.¹⁾ ²⁾

¹⁾ Az első nyom, mely gyakorlatunk e helyes álláspontjára veze-tett, benne van már a legfelsőbb ítélőszék egy 1874. jul. 20-án, 5841. sz. alatt kelt határozatában. „A házasság tartama alatt szerzett vagyon közszereménynek tekintendő és a házasfelek mindegyike a házassági viszony tartama alatt is, jogosítva van a reá eső felerész birtoklása s használatára, még azon esetben is, ha a kereseti ingatlanság nincs a felek nevére telekkönyvezve és az egyik házastárs által egyedül birtokol-tatik.” (Dtár. r. f. XII. k. 158. sz.) — *Curia* 1896. június 5-én I. G. 104. sz. a. — a házasság tartama alatt szerzett vagyon közszereményt képez ugyan, de erre a közszereményre addig, a míg a házasság fenn-áll a kezelés és rendelkezés joga azt a házastársat illeti, a kinek akár különvagyonából, akár külön keresményéből az származott.” (Dtár III. f. VI. k. 25. sz.) — Ugyanigy: *Curia* 1896. szeptember 4-én, I. G. 160. sz. a. (Dtár III. f. VI. k. 92. sz.) — *Curia* 1896. szeptember 10-én, I. G. 157. sz. (Dtár III. f. VI. k. 93. sz.) — *Curia* 1896. június 19-én, I. G. 141. sz. a. (Dtár III. f. VII. k. 27. sz.) — *Curia* 1896. december 18-án, 332. sz. a. (Dtár III. f. VII. k. 99. sz.) — *Bud. Tábla.* 1896. október 16-án. I. G. 200. sz. a. — „Oly jogszabály, hogy a közszeremény feletti rendelkezési jog feltétlenül a férjet illetné, tekintet nélkül arra, hogy e vagyon az ő vagy neje pénzéből szereztetett, házassági vagyonjogunk elveiből le nem vezethető.” (*Térfi-féle id. cz. gyűjt.* 217. sz.; 296—299. lapok.) — *Curia* 1898. december 23-án. I. G. 423/98. sz. a. (*Fabinyi* Ferencz, a m. kir. Curia felülvizsgáló tanácsa által az 1893: XVIII. t.-cz. alapján hozott határozatoknak gyűjteménye. IV. köt. 1898—99. (Bpest, 1900. 229 lap, 766. szám.)

²⁾ Ki kell emelnünk, hogy a szövegben irt és az ¹⁾ jegyzet alatt támogatott felfogást, mint a magyar közszereményi jog természetéből folyót, a kizárólagos férji kezeléssel szemben *Jancsó*, már „Házassági vagyonjogá”-ban vitatta. (V. ö. id. cz. m. 35. §-át.) Mig a mai jog szempontjából egészen helytelenül tartják a régi álláspontot *Rósa*, egy az „Ügyvédek Lapja”-ban megjelent cikkében (1897. évi 40. szám) es *Plopu* „Közszereményi jog” cz. cikksorozatában („Jog” 1898. évi 21. sz.) — V. ö. továbbá: Dr. *Kolosváry Balint* „A közszeremény

Dr. *Szladits* Károly, „A közszerzeményről“ cz. cikkében („Jogtudományi Közlöny“ 1897. évi 47. szám) a curia ez újabb gyakorlatát úgy értelmezi, hogy az addig, a közszerzeményre fennállott igazgatási közösség elejtése foglaltatik a házaspár mindenike szabad közszerzeményi kezelési jogának elismerésében, s hogy ezzel az intézmény ereje és tulajdonképi rendeltetése jelentékenyen leszállított. Azt hisszük, hogy e vélemény a közszerzeményi intézmény intenzív erejét és rendeltetését nem jó helyen keresi. A közszerzemény a Curia üdvös praxisában csak nyert, mert a különvagyoni elvnek érvényesülését bizonyos körben lehetőségessé téve, az átmenet az általános közszerzeményi jogra sikeresebben nem is lett volna eszközölhető. Különben is a „közszerzeményi igazgatási közösség“ egy vonatkozásában így is fenmaradt. Judicaturánk ugyanis csak azt tisztázta, hogy a házaspár azt a közszerzeményt kezelheti s igazgatja önállóan, melyet saját maga szerzett. A nőnek ezt a szerzést kétség esetén bizonyítania is kell,¹⁾ míg a férj szerzése mellett a praesumptio Mucianát veszik alkalmazásba. Ám a ma közszerzeményben élő házastársak legnagyobb részének socialis és gazdasági viszonyai olyanok, melyek között anyagi existenciájuknak egyetlen alapja ugyan a közszerzemény szokott lenni, de olyan közszerzemény, melyet a szó legszorosabb értelmében a házaspár *együtt* szereztek. Az ilyen együttesen eszközölt közszerzésről a rendelkezési jog kapcsán a Curia gyakorlata már mitsem provideál, s így itt a régebbi jogot kell máig is érvényesítenünk.

Világosan kitűnik ez a Curia két legújabbán kelt döntéséből. 1897. június 22-én ugyanis a Curia 2945. sz. a.²⁾ egy oly esetben, hol csak férji közszerzeményről volt szó, az a fölötti korlátlan kezelési jogot a férj számára állapította meg,

biztosítása“ cz. m. (Bpest, 1899.) 28. és köv. lapok. A polg. törvénykönyv tervezetének álláspontjára nézve, v. ö. III. r., I. czim. III. fej. 3. §.

¹⁾ V. ö. alább.

²⁾ Közölve az eset az „Ügyvédek Lapja“ 1897. évi 36. számában.

mely azonban, mivel a közszerzemény az indokolás szerint a házasság alatt is a házasfeleknek fele arányban tulajdona, csak a házasság megszűnéséig illeti meg őt. Ettől az időponttól kezdve a férj, nejének közszerzeményi részét csak mint idegen vagyron kezelője tarthatja kezében, s a házasság folyama alatt csak az a kötelezettsége áll fönn, hogy a vagyron kezeléséről és állapotáról a kívánt adatokat nejével közölje. Még világosabb a Curia 1898. augusztus 30-án G. 166. sz. a. kelt döntése.¹⁾ E szerint vélelem, hogy a házasság alatt szerzett vagyron közszerzemény, melynek kezelése és a felette való rendelkezés *rendszerint* a férjet illeti. (Itt érvényesül a régebbi álláspont.) „Ezzel a vélelemmel szemben felperes tartozott bizonyítani, a végrehajtási jegyzőkönyv 2—4., 6—15., 17., 18., 23—26. tételei alatt foglalt általa igényelt ingókra nézve, vagy azt, hogy azokat, még a házasság létrejötte előtt megvolt pénzén vásárolta, (különvagyron átváltoztatásának esete) s így azokat közszerzeményi vagyronnak tekinteni nem lehet, hanem az ő különvagyronához tartoznak, *vagy pedig* oly tényeket kimutatni, melyekből megállapítható volna, hogy, ha az igényelt ingók a házasság tartama alatt szereztettek is, azokra, *mint az ő különvagyronából s különkeresményéből származottakra* nézve, *a kezelési és rendelkezési jog nem a férjet, a végrehajtást szenvedett, hanem őt illeti meg.*

Világos tehát, hogy mai törvényes gyakorlatunk s szokásjogunk a házasfeleknek csak oly közszerzeményekre nézve ad korlátlan rendelkezési szabadságot, melyeket külön szerzői tevékenységükkel eszközöltek. Sőt a nőre ezen önálló rendelkezési jogosultság ezenfelül még a különszerzés bizonyításától is függővé van téve.²⁾ Az oly közszerzemények kezelésére nézve azonban, melyek „közös,” „eggyüttes” szerzésnek az eredményei, fönmaradt a régebbi álláspont,

¹⁾ Közlve a „Jogtud. Közlöny” 1898. évi 49. számában.

²⁾ V. ö. Zlinszky, Magyar magánjog cz. művének Reiner-féle VII. kiadását, 894. lapon.

azaz a férj kezelési jogosultsága. Mint annak helyén látni fogjuk, a közszerzeményi igények biztosításának de lege ferenda vitatható szüksége is ezekhez az „együttes közszerzemények”-hez kapcsolódik.

A külön-külön szerzett közszerzemények feletti rendelkezés tekintetében érvényesülő, különben teljes vagyonszabadságnak is meg van azonban az az egy korlátja, hogy a halálesetére szóló intézkedések csak a közszerzeményi félrész erejéig szólhatnak. Viszont mind a két fél jogosítva van arra, hogy a házastársának közszerzeményi vagyonából majdan őt illető és még bizonytalan félrészt végrendeletileg, halálesetére szóló hatálylyal előre is bárkinek elhagyományozhassa. Ez a tétel még a nemesi jogban is meg van, ha a nemes nő közszerzői joga szerződésen vagy azon alapszik, hogy a közszerzés gyökere az ő vagyona volt (valódi, nem feltételes közszerzemény) és általában minden olyan esetben, ha a férj nejjének végrendeletét a közszerzeményt illetőleg jóváhagyta.¹⁾

¹⁾ Ezzel a materiával számos régi decisio foglalkozik, melyeknek tartalma a nő közszerzői jogának (nemeseknél) feltételeességét és azt hangsúlyozza, hogy a nő közszerzeményi részéről való végrendeleti dispositiója csak akkor áll meg, ha a férj másképp nem intézkedett vagy azt jóváhagyta. Természetesen a nemesek közti valódi közszerz. esetében (lásd szöveget) a mondott megszorítást folyton szem előtt kell tartanunk. V. ö. egyébiránt. *Decisio 1 De causis ad invalid. testamentorum.* — (*Czövek*-nél 181. lap.) — *Decisio 5. de causis ad acquis. mobiliaum* (*Czövek*-nél 283. lap.) — *Decisio 39. ad divisionis. successionis. rectificationis stb.* (*Czövek*-nél 253—255. lap.) — *Decisio 631. de causis ad obtin. success.* (*Czövek*-nél 217—219. lap) stb. — V. ö. továbbá *Szlemenics* id. cz. m. II. k. 111—112. és 255—256. lapok. — *Frank* id. cz. m. I. k. 275. §. 526. lap. — *Wenzel G.* id. cz. m. II. k. 401. §. 366. lap. — *Georch* id. cz. m. II. k. 242. §. 243. §. — 230—231. lap; 246. §. 247. §. — 233—234. lapok. — *Kövy*, id. cz. m. 214. lap. — *Kallós*, id. cz. m. 358. lap. — *Fleischhacker*: *Institutiones juris Hungarici*, stb. cz. id. m. 215. §. 107. l. 5. pont. — *Fogarasy*: *Magy. közpolgári törv. tudomány elemei* (VI. kiadás. Pest 1847.) 361. §. 163. lap. — *Madarassy*, id. cz. m. 38—39 lap. — *Kasenczky József*: *A női és özvegyi jogok a magy. törvények szerint.* (Jogtud. Közl. 1874. évi 48. sz.)

Az „együttes közszerzeményre“-re már most, mint láttuk, a kezelés és rendelkezés tekintetében régebbi jogunk érvényesül.

Vagyis az ilyen közszerzemény kezelője, a felette való és csak halálesetére szóló rendelkezések tekintetében korlátolt intézkedési joggal a férj.¹⁾ Nem szükséges e részben az indokokat abban keresni, hogy a férjet családfőség illeti és a többi;²⁾ alapja e rendezésnek egyfelől a férj az a kötelezett-sége, hogy a házaselet terheit csak ő tartozik hordani, másfelől meg a mi jogunkban is érvényesülő praesumptio Muciana, mely minden oly esetben, mikor kérdésessé válik, hogy valamely vagyontárgy a férj vagy a nő *különvagyona-e*, az ő javára dönt, s ezzel a házaselet vagyoni vonatkozásaiban bizonyos elsőbbséget ad neki. Itt is ez a privilegizált elsőbbség hatályosul.³⁾

¹⁾ Lfi. 1879. jul. 11-én, 5987. sz. a. (Dtár r. f. XXI. k. 60. sz.) — Curia 1894. nov. 22-én, 2754. sz. a. (Dtár. III. f. I. k. 30. sz.) — Curia 1886. febr. 12-én, 5343. sz. a. (Dtár uj f. XIV. k. 24. sz.) — *Bud. Táb.* 1896. okt. 15-én, I. G. 196. sz. a. (*Térfi-féle* gyűjt. 214. sz. 293. l.) — *Curia* 1898. decz. 19-én, I. G. 421. sz. a. kimondta a férj kezelését még tényleges különélés esetére is, oly közszerzeményekre, melyek nem a nő különvagyonából, ill. ennek jövedelméből származnak. (*Fabinyi-féle* id. cz. gyűjt. IV. kötet. 219. lap 759. sz. a.)

²⁾ Így például a családfőségből folyó következményképp említi a férj kezelési jogát. Lfi. 1879. jul. 11-én, 5987. sz. a. (Dtár r. f. XXIII. k. 60. szám.) Curia 1894. november 22-én, 2754. sz. a. (Dtár III. f. I. k. 30. szám.)

³⁾ Az irodalomban a Curianak szövegben ismertetett álláspontja előtti jogra nézve a férj kizárólagos közszerzeményi kezelési jogát vitatta *Zlinszky*, egy a „Jogtud. Közl.“ 1876. évi 19. számában megjelent értekezésében. — Ugyanigy *Kelemen* Gyula, „A nő vagyonkezelési jogához“ cz. cikkében („Jogtud. Közl.“ 1881. évi 24. szám.) A jobbágyrendű házastársaknál azt az álláspontot, hogy mindenik a maga által tett szerzeményekről élők között is, mint szabad vagyonáról, intézkedhetik s azt kezelheti: kifejezve találjuk *Herczeg* id. cz. értekezésében, a „Jogtud. Közl.“ 1873. évi 19. számában; míg *Jancsónak*, a „Jogtud. Közl.“ 1881. évi folyamában közölt id. cz. cikksorozatában (44. sz.) még az a nézet van képviselve, hogy a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog a feleségnek már a házasság tartama alatt hatályos jogával korlátozottan a férj kezébe teendő le.

Mivel a mondottak szerint a közszerzeményre nézve a szerzeményi közösség tartama alatt a teljes vagyonszabadság érvényesül és sajátos rendezés csak a nem külön-külön, hanem együttesen szerzett közszerzeményekre nézve áll fenn, következik, hogy egyik házaspár sem kívánhatja a másiktól, hogy közszerzeményét vele már a házasság alatt megosztssa, vagyis előre kiadja neki a közszerzeménynek azt a felét, melyhez a közszerzemény eszmei tulajdonközössége révén ideális joga van, s mely rész a szerzeményi közösség felbomlásakor őt illetendi.

Judicaturánkban ez a tétel ugy szerepel, hogy a közszerzeményi igényeket a házasság tartama alatt nem lehet érvényesíteni.¹⁾ A közszerzeményi igények realizálásának a házasság, illetőleg a szerzeményi közösség felbomlásának idő-

¹⁾ A szövegben mondott tételt egész általánosságban foglalja magában a *bpesti Tábla* 1897. márcz. 11-én, I. G. 25. sz. a. kelt határozata, hogy a házastársak között felmerülő közös vagyoni jogi kérdéseket, a házassági kötelék tartama alatt érdemleges bírói eldöntés tárgyává tenni nem lehet. (*Térfi-féle id. cz. gyűjt. I. k. 307. sz. 421. lap.*) Hogy a határozat így általánosságban tout à fait helytelen világos. — A közszerzeményi jog házasság alatt érvényesíthetőségét egyébként a bpesti Táblának számos ítélete kimondja. (V. ö. a Dtár uj. f. XXVIII. k. 301—302. lapjain közölt eseteket.) — A *Curia* gyakorlatából említhetők: Lfi. 1876. okt. 27-én 7661. sz. a. (Dtár r. f. XVII. k. 7. sz.) — Lfi. 1880. decz. 13-án, 7024. sz. a. (Dtár r. f. XXVIII. k. 95. sz.) — *Curia* 1883. okt. 18-án 892. sz. a. „A házasság tartama alatt a közszerzeményi jog nem érvényesíthető.” (Dtár uj. f. VII. k. 32. sz.) — *Curia* 1884. évi 1287. sz. a. (Id. *Jellinek*: Magy. magánjog cz. m. 162. lapján.) — *Curia*, 1885. febr. 25-én 6353/84. sz. a. (Dtár uj. f. XI. k. 55. sz.) — *Curia* 1887. nov. 8-án 4462. sz. a. (Dtár uj. f. XIX. k. 45. sz.) — 41. számú teljes ülési döntvény: 1889. márcz. 11-én. „A házasság tartama alatt egyik házastársnak sincs joga a másik házastárs ellenében a közszerzemény megosztását vagy biztosítását követelni.” (*Márkus*: Felsőbíróságaink elvi határozatai. II-ik kiadás. II. kötet. (Bpest, 1893.) 86—88. lapok. 1802. sz. alatt.) *Curia* 1890. ápr. 16-án 5293. sz. a. (Dtár uj. f. XXVI. k. 25. sz.) *Curia*, 1893. okt. 25-én 2961 sz. a. (Dtár uj. f. XXXVIII. k. 8. sz.) — *Curia*, 1896. szept. 4-én I. G. 160. sz. a. (Dtár III. f. VI. k. 92 sz.) — *Curia*, 1896. decz. 18-án 332. sz. a. (Dtár III. f. VII. k. 99. sz.)

pontjára való kitolása összefügg az egész intézmény alaptermészetével. A közszerzeményi közösség ugyanis, a míg fennáll, eszményi tulajdonközösséggéppen lebeg a közszerzeményi jellegű vagyontárgyak felett, melyek, a fentebb előadottak szerint, a szerző házasfelek kizárólagos dispositiója alá tartoznak. Ez a kizárólagos dispositió a közszerzeményi jogok szabad érvényesíthetésével a legkiméletlenebbül lerontatnék s azt jelentené egyuttal, hogy az eszményi közös tulajdonnak legsajátosabb jellemvonásától annak a közszerzeményi jog érvényesítése útján való leülepitésével, az intézmény megfosztatnék. Ám ezek a házasságalatti érvényesíthetés kizárásának csak belső okai, melyeket joggyakorlatunk fölismerni úgy látszik vagy nem tud, vagy nem akar; de ki van zárva a közszerzeményi jog házasságalatti érvényesítése mai törvényes gyakorlatunk szerint, azért, mert a közszerzeményt a szerzeményi közösség folyama alatt megállapítani nem lehet (ez ugyan nem igaz),¹⁾ s mert a közszerzemény a kiszámítási eljárás során nem az a vagyon, a mi csakugyan a házasság alatt szereztetett, hanem a házasfelek összgazdálkodásának a házasság megszűnésekor megállapítható végeredménye. (Itt a közszerzemény a Curia felfogásában = szerzemény. Egészen helytelen tétel; miről egyébként lásd III. fejezet alatt.)²⁾

¹⁾ Hogy mennyire téves felfogás azt mondani, miszerint a közszerzeményt a házasság folyamán megállapítani nem lehetne, bőven kifejti *Jancsó*: „Házassági jog“ cz. id. m. 621. lap, 5. jzetében és *Zsögöd*: „Fejezetek“ stb. cz. m. I. k., 181. l. Ha a házasság megszűnésekor meg lehet állapítani, hogy mi a közszerzemény, úgy meg lehet mindenesetre előbb is bármely pillanatban. Maguk a házasfelek meg is teszik ezt akárhányszor, mikor a közszerzeményi ingatlanokat közösen egymás nevére jegyeztetik be a telekkönyvbe. Egyébként a szóban forgó helytelen indokból zárják ki a közszerzeményi jognak a házasságalatti érvényesíthetését a következő felsőbíróági határozatok: *Curia* 1885. febr. 25-én, 6353. sz. alatt. (Dtár uj f. XI. k., 55. sz.) *Curia* 1890. ápr. 16-án, 5293. sz. alatt. (Dtár uj f. XXVI. k., 25. sz.) *Curia* 1893. okt. 25-én, 2961. szám alatt. (Dtár uj f. XXXVIII. k., 8. sz.) stb. Ugyanigy a 41. sz. teljes ülési döntvény. (Lásd 470. lap, 1. jzet.)

²⁾ A Curia kiszámítási eljárásánál követett felfogásáról részletesen a későbbiekben.

A közszerzemény házasságalatti egyoldalú oszthatatlansága — mint *Jancsó* kiemeli¹⁾ — kölcsönös. Azaz, a miképpen egyik házastárs sem követelheti a másiktól, hogy az vele, közszerzeményét már a házasság fennállása alatt megossza, úgy egyik sem erőszakolhatja rá a másikra a közszerzemény megosztásával a reá eső felerész elfogadását. Ez a közszerzeményi kényszerkielégítés esete volna, mi a közszerzemény jogi természetével nem kevésbé ellenkezik. A közszerzemény házasság alatti megosztása csak mind a két fél közös beleegyezésével, illetőleg e tartalmu szerződéses megállapodásával vihető keresztül.²⁾ E részben a szerződési szabadság elvéből kifolyólag a házasfelek korlátozva nincsenek.

Régebbi joggyakorlatunk ismerte a közszerzeményi igények házasságalatti érvényesíthetését is. Több oly felsőbb bírósági ítélet áll a régebb időből rendelkezésünkre, melyek elismerik, hogy bármelyik házaspár jogositva van már a házasság tartama alatt a reá eső közszerzeményi résznek kikövetelésére, birtoklására, használására, sőt a szerzeményi közösség megszüntetésére is.³⁾ Ezen a felfogáson azonban a Curia hamar tultette magát s így ma már az csak az intézmény múltjának vizsgálatához tartozik.

Kapcsolatban a mondottakkal, a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog köréből még egy kérdésnek a meg-

¹⁾ *Jancsó*: Házassági jog cz. id. m. 623. l.

²⁾ V. ö. u. ott. 624. lap.

³⁾ Ilyen határozatok: Hétszemélyes tábla 6061/1868. sz. (id. *Jancsó*: „Házassági jog” cz. id. m. 619. lap.) — Lfi. 1874. évi 5841. sz. a. (Dtár r. f. XII. k., 158. sz.) — Lfi. 1872. nov. 19-én, 8658. sz. a. (Dtár r. f. VIII. k., 154. sz.) — Lfi. 1874. évi 2241. sz. (Dtár r. f. XII. k., 103. sz.) — Lfi. 1877. május 14-én, 4441. sz. alatt. (Dtár r. f. XVIII. k., 75. szám.) Ezeknek a határozatoknak az alapján állítja fel *Jancsó* („A közszerzeményi jog” cz. m. 46-58. lapok. — „Házassági vagyonjog” cz. id. m. 199. l. — „Házassági jog” cz. id. m. 619. és köv. l.) az u. n. tulajdoni elméletet, mely a szerzeményi közösséget a közönséges tulajdonközösséggel azonosítja. A szövegben mondottakon kívül v. ö. még *Jancsó* id. helyein e felfogás tüzetes czáfolatát.

világítása szükséges. Láttuk, hogy a közszerzemény házasság-alatti megosztása, illetőleg az erre irányuló esetleges kereset tárgytalan, mert ily megosztás az intézmény alaptermészetével ellenkezik. Mégis, mert az egész házassági vagyoni jognak legfundamentálisabb tétele, hogy a törvény vagy szokásjog csak annyiban hatályosulhatnak, amennyiben a házasfelek ellenkezően nem disponálnak, lehetséges, hogy a közszerzemény, a felek szerződéses megállapodása okán már a közösség tartama alatt annyiszor megosztassék, a mennyiszer ez nekik tetszik. Kérdés már most, hogyan kell megítélnünk azt a gyakori jelenséget, hogy a közszerzeményi ingatlanok csak az egyik házastárs javára vannak bekebelezve, vagy hogy mindkettőjük közös tulajdonaképpen vétetnek fel a telekkönyvbe, vagy végre harmadszor, hogy az eddigi telekkönyvi állapot megváltoztatásával átiratnak esakis az egyik házastárs nevére?

Az első és utolsó kérdésre úgy kell felelnünk, hogy az a körülmény, miszerint a közszerzeményi ingatlan a házastársak valamelyikének nevében áll a telekkönyvben, avagy átirás folytán a bejegyzett házastárs kitörültetik és a másik házastárs neve kerül tulajdonosként a telekkönyvbe: a közszerzemény kérdését a legtávolabbról sem érinti. Az egyoldalú bekebelezés az illető ingatlan közszerzeményi jellegén nem változtat, s ha elérkezik a közszerzemény megosztásának a pillanata, egyik házastárs sem védheti magát (illetőleg az ő örökösei) a másik (vagy örökösei) által támasztott közszerzeményi igénynyel szemben azzal, hogy a felerészben birtokba bocsátatni kért ingatlannak kizárólagos tulajdona a telekkönyvi bejegyzés szerint őt illeti.¹⁾

¹⁾ Lfi. 1874. szept. 24-én, 6998. sz. a. — Azon körülmény, hogy a házasság tartama alatt szerzett ingatlan vagyont az egyik házastárs saját nevére iratta, a másik házastárs közszerzeményi jogára s tekintve ennek érvényesítésére nézve kihatással nincs.“ (Dtár r. f. XIII. k., 1. sz.) — Továbbá Lfi. 1877. június 9-én, 5497. sz. a. (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) — *Bud. Tábla* 1885. évi 25,833. sz. a. (Dtár új f. XXVIII. k. 300. l.) —

Egészen másképp alakul azonban a helyzet, ha a közszerzeményi ingatlan úgy vétetik fel a telekkönyvbe, mint *mind a két házaspár közös tulajdona* (2-ik kérdés). Véleményünk szerint ez esetben nem más áll előttünk, mint a közszerzeménynek *házasság alatti megosztása*. Az alap erre a felek megegyezése, melylyel a törvényes házassági vagyoni jognak házasság alatti közszerzeményi jog érvényesíthetését tiltó szabályától eltértek. A közös bekebelezéssel mindketten mindenkivel, s így egymással szemben is érvényesíthető dologi jogot nyertek, minélfogva a saját maguk része feletti rendelkezési joguk ép oly korlátlan, mint egyéb szabad vagyonuk felett. Annyi bizonyos, hogy az ekként tényleg és jogilag megosztott ingatlanra nézve, többé egyik házaspár sem támaszthat közszerzeményi czimen igényt. Alapfelfogásunkból kifolyólag, mely szerint a közszerzeményi jog a házasság alatt, mint eszményi tulajdonközösség lebeg a közszerzeményi jellegű vagyontárgyak felett, ily esetben ez eszményi tulajdonközösség leülepitéséről, szerződéses realizálásáról kell beszélnünk, semmi különbséget sem téve a között, hogy a közös tulajdon gyanánt bejegyzett közszerzeményi ingatlan, külön vagy együttesen foganatosított szerzési cselekvényeknek az eredménye.

Ellenkező a felfogása annak az álláspontnak, mely a közszerzeményi jogban pusztán kereseti igényt lát, ad dandum. A közös tulajdonkép való bekebelezéssel a házaspár e nézet szerint, teljes tulajdont engedtek egymásnak, a házasság tartama alatt, tehát olyankor, a mikor a közszerzemény szempontjából az egyes vagyontárgy nem is jöhet figyelembe; éppen ezért itt nem arról van szó, hogy a közszerzeményből folyó tulajdonjog előre lett átengedve valamelyik házaspárnak,

Curia 1894. febr. 6-án, 663. sz. a. kizárólag a nő nevére történt bekebelezés nem jó számításba; nem ajándék stb. (Dtár uj f. XXVIII. k., 99. sz.) — *Curia* 1899. jan. 12-én, 4430/98. sz. a. („Jogtud. Közlöny” 1899. évi 9. sz.) — V. ö. továbbá *Zlinszky-Reiner*-f. magánjog, VII. kiad. 896. lap.

hanem arról, hogy a szerző házastárs a másik irányában ajándékozónak tekintendő.¹⁾

Eltekintve attól, hogy a motiváció helytelen, a Zlinszky-Reiner-féle tankönyvbe foglalt eme nézet abban a további hibában is szenved, hogy minden közszerzeményről általában vallja, a Zsögöd-féle ajándékozási teoriát. Jogunk magyarázatánál azonban, ha már erre az alapra helyezkedünk, okvetlenül meg kell a közszerzemény különböző fajtái között a distinciót tennünk, már csak azért is, mert egyfelől a valósággal ellenkezően döntenénk, másfelől meg gyakorlatunk e felfogásnak amugy sem ad valamelyes megfogható támpontot.²⁾

A helyes distinció meg van Zsögödnél, kitől, bár elferdítve, Zlinszky-Reiner a nézetet átvette; igaz, hogy éppen ezen distinciónak szükségszerűsége az a pont, mely a Zsögöd-féle álláspontnak leggyöngébb oldala.

Zsögöd³⁾ abból indul ki, hogy az eset kétféle. A rendszerinti szerző és gazdálkodó fél: a férj. Complacenciából, vagy helyesebben a női közszerzeményi jogok tudatában a szerzett ingatlant felerészében a nőre iratja.⁴⁾ Ez esetben a nő meg van ajándékozva. Az ingatlan felerészek „mindkét fél vagyonában különjóságok lesznek — mondja Zsögöd — (tehát mégis a „közszerzeményi“ vagyon *megosztatott*, mert az asszony jogának tlkvi bekebelezésével, közszerzeményi jellegét elvesztette), nem tartoznak a közszerzemény cselekvő állományába, „kivonvák annak kötelékéből és a közszerze-

¹⁾ *Zlinszky-Reiner*, „Magy. magánjog“ id. cz. m. 896. lap.

²⁾ *Curia*, 1891. nov. 18-án, 3951. sz. a. nem fogadta el az elsőbíróság azt az álláspontját, hogy a házasság alatt közszerzeményi czimen történt telekkönyvi átruházás ajándékozás volna, s csak azt állapította meg, hogy az átruházó adósságaiért a másik úgy szavatol az átruházott vagyon erejéig, mintha meg lett volna ajándékozva. (Dtár uj f. XXXI. k., 37. sz.) — *Curia*, 1894. febr. 6-án, 663. sz. a. (Dtár uj f. XXXVIII. k., 99. sz.) hasonló értelemben.

³⁾ „Fejezetek kötelmi jogunk köréből“ cz. id. m. I. k., 191. lap.

⁴⁾ Ez van benne voltakép a ptkv. tervezetének 147. §-ában is.

ményi krónika *csupán a betudás* esetleges szempontjából beszél még róluk.“

Míg, ha az ingatlanszerzésben a nőnek is volt része, s annak felét az ő pénzén fizették ki — eltekintve az itt esetleg actualis megtérítéstől, különvagyonra javára — és a telekkönyvbe ez okból írják be az ő nevét is, úgy ez az eset semmit sem különbözik attól, mint mikor két *más és más* ingatlan volna — s nem *éppen* az, melyre mindketten vannak bekebelezve — a férjnek s ismét a nőnek a közszerzeménye. Ily esetben a tulajdonosként bejegyzett férjet a nő felerészének fele és a szintén tulajdonosként bejegyzett nőt a férj felerészének a fele iránt illetendi meg majd a közszerzeményi kereseti igény. Itt tehát szó sincs már *ajándékozásról*, mert a bejegyzett házasfelek mindenikének külön közszerzeménye van valósággal, s a kérdéses ingatlan fictive úgy tekintendő, mintha két külön ingatlan volna.

Ezek a complicatiók önként érthetők, ott, a hol a közszerzeményi jog nem egyéb, mint majdan érvényesíthető kereseti igény, követelési jog. Az eszményi tulajdonközösség elvéből kiindulva azonban a kérdés sokkal egyszerűbben megoldható, mert nem foglal magában egyebet, mint a közszerzeményi tulajdonközösség eszményi, ideális létének, egy konkrét ingatlanon, a házasfelek szabad akaratelhatározásából való leülepitését, megvalósítását. Ha pedig gyakorlatunk tartja az elvet,¹⁾ miszerint a telekkönyvi átruházó tartozásaiért az átruházott, vagyis a másik fél nevére is bejegyzett ingatlan, úgy szavatol, mint az ajándékozás esetén, azt sem lehet ellenvetéskép fölhozni, hogy harmadik személyek érdekei veszélyeztetve volnának.

¹⁾ Lásd 475. lap, 2. jzetét.

2. §.

A közszerzeményi jog biztosításának kérdése.¹⁾

Kapcsolatban a közszerzeményi vagyon feletti kezelési és rendelkezési joggal merül fel az a kérdés, hogy mivel a szerzeményi közösség a házasségeket egymás szerzeményeiben fele-fele arányban részesíti, lehet-e ezeket a részesedési igényeket, vagyis magát a közszerzeményi jogot biztosítás tárgyává tenni?

A kérdést először is mai törvényes gyakorlatunk, illetőleg szokásjogunk szempontjából kell vizsgálat alá vennünk, együtt mai jogunk álláspontjának indokolásával. Azután foglalkozunk a kérdéssel de lege feranda, s egyuttal a mai jognak a közszerzeményi intézmény alaptermészetével való összevetése után, részletes bírálatával is.

Mai szokásjogunk álláspontját a Curiának 41. számú teljes ülési döntvénye jelzi,²⁾ mely szerint „*A házasság tartama alatt egyik házastársnak sincs joga a másik házastárs ellenében a közszerzemény megosztását, avagy biztosítását követelni.*” Van ugyan nyoma annak, hogy felsőbbbíróságaink a 41. sz. t. ü. döntvényvel szemben a biztosítást kizáró álláspont megváltoztatását megkísérlették, a Curia azonban felfogásához makacsul ragaszkodva, a kísérleteknek utját vágta.³⁾

¹⁾ A közszerzeménynek biztosítására nézve, v. ö. Dr. Kolosváry Bálint. „A közszerzemény biztosítása“ cz. m. (Budapest, 1899. Magyar jogászegyleti értekezések XVIII. kötet, 2. füzet) és a kérdésben a Jogászegylet 1899. január hó 14-én és 21-én folytatott vitát. (Lásd u. ott.)

²⁾ 1899. márczius 1-én. (Lásd Márkus id. cz. gyűjt. II. kötet, 1802. sz. alatt.)

³⁾ Így a Dtár uj f. XXXVIII. k., 8. sz. a. közölt esetben a kir. Tábla így ítél: „Az a körülmény, hogy a házasság tartama alatt szerzett ingatlan vagyont, az egyik házastárs a maga nevére telekkönyveztette, a másik házastárs közös szerzés czimén érvényesíthető jogára kihatással nincs és így az a körülmény, hogy valamely ingatlan egyedül a férj

A 41. sz. t. ü. döntvény indokolása azt s a közszerzemény megállapításánál is tárgyalandó eszmemenetet juttatja érvényre, hogy *szerzeménynek* csak azt lehet tekinteni, a mi az adósságok kifizetése és az ősi javak kiegészítése után fennmarad. (1723 : XLIX. t.-cz.) Ez a jogi szabály a házasságok által együttesen szerzett vagyoni állapotról, tehát a közszerzeményre is teljesen alkalmazandó. A házassági kötelék a házasság léte fogyáig vagy a kötelék törvényes felbontásáig tart, mely időtartam alatt a házasság vagyoni állapota több rendbeli esélynek van kitéve, a miből pedig az következik, hogy a házasság megszűnésével áll be az az időpont, melyben meghatározható, hogy van-e a házasság saját külön vagyoni állapota, esetleg azok tartozásait meghaladó felesleg, azaz közszerzemény? Ebből következik, hogy a közszerzeményhez való jog csak az egyik házastárs halála vagy a házassági kötelék felbontása után érvényesíthető; mert ezen időpont előtt a vagyoni állapota vagy apadása tekintetében a végeredmény bizonytalan lévén, közszerzemény jogilag nem létezik.¹⁾ Jogilag nem létező dolgokra pedig jogokat érvényesíteni nem lehet. A régebbi jogirodalom és a gyakorlat is állandóan azon az állásponton volt, hogy a közszerzeményi jog a házasság felbomlása előtt nem érvényesíthető. Ugy tekintetett az, épen ezért, mint a törvényes örökösödés egyik esete, s az összes tanok, valamint a törvényes gyakorlat abban foglalható egybe, hogy ott, ahol a nő a törvény erejénél fogva

névére van telekkönyvileg felvéve, nem gátolja annak nevére abban, hogy az ingatlan közös szerzési minőségét bizonyíthassa, a miből nyilvánvaló az is, hogy a házasság fennállása alatt is, a nőnek joga van követelni, hogy a férjével közösen szerzett ingatlan iránt támasztott igényt, férje ellenében telekkönyvileg biztosíthassa is. Minthogy pedig felperes keresete nem a közszerzemény megosztására és birtokába adására, hanem a házasság ellen támasztott igényének csupán tkvi biztosítására irányul,“ tehát stb. A *Curia* az ítéletet 1893. okt. 25-én, 2961. szám alatt megváltoztatja a 41. sz. t. ü. döntvény értelmében.

¹⁾ Így a *Curia*, 1890. ápr. 16-án, 5293. sz. a. is. (Dtár uj f. XXVI. k., 25. szám.)

(ipso jure) közkereső, az egyik házastárs a másik házastársnak a közszerzeményből ez utóbbit illető fele részről végrendeletet nem alkothat. Az orszb. ért. a közszerzeményre nézve fentartotta előbbi jogunkat, s így, a mint ezelőtt nem volt, úgy most sincs joga egyik házastársnak a másik ellenében a házasság tartama alatt a közszerzemény megosztását, álljon az ingó vagy ingatlan vagyomból, követelni.

A mi most már a biztosítást illeti, erre nézve a 41. sz. döntvény indokolása a végrehajtási törvényben foglalt biztosítási intézkedések alkalmazását azért nem tartja kivihetőknek, mert a közszerzemény létezése a házasság felbontásáig bizonytalan lévén, a biztosításnak meghatározott tárgya nincs. Ha pedig a biztosítás oly értelemben vétetnék, hogy az, a mi a házasság alatt bizonyos időben szereztetett, biztosan fennmaradjon arra az időre, mikor a házassági kötelék megszűnik, ilyenmő biztosításnak szintén nem lehet helye, mert törvényeink szellemében csak az képezhet közszerzeményt, a mi a házasság megszűntével mindenik házaspár saját külön vagyona és adósságok levonása után, mint felesleg mutatkozik. Ezekhez képest nem lehet helye a biztosításnak sem az ingókra, sem az ingatlanokra nézve, ez utóbbiakra nézve pedig sem perfeljegyzés, sem a közszerzemény tlkvi kitüntetése által; a perfeljegyzéssel azért nem, mert annak csak akkor lehetne helye, ha a házasság tartama alatt a közszerzemény megosztása perrel követelhető volna, ez pedig a fentebbiek szerint meg nem engedhető, de különben is a perfeljegyzésnek a tlkvi rendelet és a Curia 11. sz. döntvénye szerint csak törlési pereknél van helye; a közszerzemény kitüntetésével pedig azért nem, mert a házasság megszűnte előtt nem lehet meghatározni, van-e közszerzemény.

Mielőtt a Curia gyakorlatának és a 41. sz. t. ü. döntvény indokainak ismertetésére reá térnénk, röviden meg kell emlékeznünk a közszerzeménybiztosítását érintő jogirodalomról.

Zlinszky Imre álláspontja, mely legbővebb kifejtést a „Jogtudományi Közlöny“ 1876-iki évf. 19. számában meg-

jelent cikkében („A közszerzeményi jogról“) nyert, nagyjában a következő eszmemenetnek a kifolyása:

A biztosításnak az a módja, mely szerint a közszerzeményi jog a tlkvbe bejegyeztessék, azért nem foglalhat helyet, mert „az, hogy létezik-e a közszerzemény, melyre e jog érvényesíthető, csakis a házassági viszony felbontása után fog kiderülni.“ (Id. cikk.) A tulajdonjog mindkét házastárs nevére történt bekebelezésével a közszerzeményi jog minősége gyökeresen megváltoztatnák. De mert a biztosításnak bizonyos irányban való szüksége még sem tagadható el, a merev s a telekkönyvi bejegyzésből kiinduló állásponttal szemben, a másik házastárs jogát azzal véli Zlinszky biztosítani, hogy az egyedül a férj nevére történt bekebelezésnek, a közszerzeményi jog érvényesítésekor semmi hatályt sem tulajdonít. Ez elvet — mint köztudomásu — joggyakorlatunk is érvényre emelte. El nem tagadható, hogy a nő ennél hathatósabb biztosítékot közszerzeményi igényei iránt csakugyan aligha kaphatna. Azonban, a mint dr. Jancsó György „Házassági vagyonszerzés“-ban igen helyesen megjegyzi, *e biztosíték csak a férj, illetve örökösei ellen szolgál, harmadik személyek időközben szerzett tulajdon s zálogjogaival szemben azonban mi védelmet sem nyújt.*

Zlinszky biztosítási elméletének e nagy hiányával adós maradt. A Zlinszky által fölvetett kérdéshez hozzá szólt dr. Imling Konrád is (Jogtud. Közl. 1876. évi 28. sz.), s vele ellentétben megengedhetőnek tartja, hogy *„a nő a házasság tartama alatt szerzett és egyedül a férj nevére írt ingatlanra, feltéve a szerzeményi minőség igazolását, a közösség iránti jogát telekkönyvileg bejegyeztethesse.“* Nézetét a magyar szerzeményi közösség és a Optvk. 1233—1836. §§-ban szabályozott vagyonszerzés közti azonos vonásokra alapítja. A biztosítás kérdése Imling e nézetében teljesen meg van ugyan oldva, de igen nagy kiterjedéssel s *tulmenve azon a határon, a meddig a biztosítást jogunk szellemének és fejlődési irányának sérelme nélkül még meg lehet engedni. Mindazon*

szempontok, melyeket a biztosítás ellen föl lehet hozni, a megoldás e radicalis módjával szemben, különös tekintettel a közszerzemény változó mérlegére, teljesen érvényesülnek. Különben is a magyar közszerzemény nem quadrál az osztrák vagyonszabadsággal, s ha kell, biztosításának alapjai a hazai jogunkból s nem az Optkv.-ból fejtendők ki.

Teljesen föntartotta Zlinszky előbb érintett felfogását „Magyar magánjog“ cz. munkájában is, melynek későbbi kiadásai a különben számos módosítások és pótlások mellett a szerzőnek eredeti álláspontját e kérdésben továbbra is érintetlenül hagyták. Így nevezetesen a VII-ik és Reiner János által átdolgozott kiadás, a harmadik személyekkel szemben való közszerzemény-biztosítást teljesen elveti, alapítva nézetét egyedül arra, hogy „közszerzeményről helyes felfogás szerint csak az egész házasság alatt szerző tevékenység eredményével szemben lehet szó.“ (895. l., 2. jzet.) Hogy e nézet ezen indokolása vajmi ingatag alapot nyújt a reája épített következtetések felállítására, mutatja az, hogy pld. a közszerzemény biztosítását szintén kizáró dr. Zsögöd Benő, házassági vagyonszabadság törvénytervezetében, realszerzeményi elvének kiépítésénél nagy súlyt fektet arra, hogy a közszerzemény jogi természete egyáltalán nem hozza magával, hogy a házasság alatt bármely pillanatában is megállapítható nem volna. Sőt ellenkezőleg. Ugyanígy, mint III. r., I. cz. III. fej. 3. § alatt láttuk a ptkv. tervezetének első szövege is. Ime tehát azonos eredmény ott, hol ellentétes a kiindulás, s hol az egyik érvelés helyessége kizárja a másik helyességét s a conclusio mégis ugyanaz.

Hogy a közszerzemény biztosítása általában nem követelhető, ennek Zsögöd szerint, mások az okai. Nevezetesen, „mert a biztosítási jog ellentétben áll a házastárs vagyoni önállásával s a szabad gazdálkodás szempontjaival.“ Lenyűgözőse volna ez — a vagyonszabadságnak.¹⁾ Továbbá: „az, hogy a nőre nézve a közszerzeményi ingatlan fele be-

¹⁾ Zsögöd: „Indokolás a családjogi törv. javaslat“ I. cz., VI. fejezetéhez, 52—54. l.

jegyzés által olyképpen biztosítsassék, hogy az a nőt a házasság megszűnte után mindenképen megillessen (Optkv. 1236. §.), szükségképen implicálja azt a tételt, hogy bejegyzés nélkül is az ilyen ingatlan fele a nőt a házasság megszűnte után, minden tekintet nélkül a közszerzeményi mérleg időközi változásaira, megillette. Vagyis, hogy mihelyt a férj ingatlant szerez, a mérleget legott le kell zárni, s ha az tiszta közszerzeménynek mutatja ki az ingatlant, ez igényét a nőnek (szemben a férjjel) semmi későbbi esély el nem veheti. Ez ismét feltétlenül implicálja, hogy a házasság megszűntével, retrospective minden egyes ingatlan szerzési idejére nézve időközi mérlegeket kellene csinálni, a mi egyfelől visszás, másfelől tételes jogunkban egészen ösmeretlen.¹⁾

Közszerzemény biztosításának csakis a felek megegyezése esetében lehet helye bizonyos szerzeményi vagyponra nézve, mikor is az itt jelentkező ügylet az ugynevezett „tisztá közszerzeménynyé való nyilvánítás.”

A tlkvi bejegyzéssel való biztosítás mellett nyilatkozik *Herczegh* Mihály. Szerinte „az asszonynak szabadságában áll, törvényben gyökerező közös tulajdonjogánál fogva, ennek nyilvánkönyvi bekebelezését, vagy akár a vagyonközösség ki-tüntetését követelni.”²⁾ Természetesen ez mint külön nézet, de lege ferenda megállhat de úgy, a mint mondva van, illetve mondva látszik de lege lata, nem felel meg mai jogunknak, lévén az a biztosítás kérdésében — nem csak hogy nem ennyire liberalis — de egyáltalában nagyon is szűkkeblű. „Az ily bejegyzésnek, folytatja *Herczegh*, csak biztosító ereje van, a mennyiben a másik fél a hitvest illető részről nem rendelkezhetik; ezt azonban a szabad tulajdon a maga részéhez mégis csak a másik fél halála vagy végelválása után illeti meg. Addig a kezelési és haszonélvezeti jog a férjet illeti.”³⁾

¹⁾ *Zsögöd*: „Fejezetek” stb. cz. id. m. I. k., 180. l.

²⁾ *Herczegh*: „Magyar családjog” id. cz. m. 11. §.

³⁾ *Herczegh*: „Magyar családjog” 11. §.

Legbehatóbban tárgyalja a közszerzemény biztosításának kérdését dr. *Jancsó* György „Házassági vagyoni jog“-ában, s mert az igenlőmegoldás mellett leghatározottabb álláspontra ő helyezkedett, az egész kérdés lancirozásának érdeme is tulajdonképpen sokkal inkább az övé, mint a Zlinszkyé, ki amugy is pálcát tört a biztosításnak érdemleges keresztülvitele fölött. *Jancsó* elméletét az 1840: VIII. cz. 14. §-ára alapítja, mely szerint a „házasságalatti közszerzemények mindenik házastársat egyformán illetvén, azokról egyik úgy, mint a másik, fele részben szabadon rendelkezhetik, s ezen felerészből a férj feleségét *végrendelet által sem* zárhatja ki.“ „Ha végrendelet által sem, akkor egyébként sem, tehát *élők között sem* zárhatja ki a férj feleségét a közszerzemény feléből és — a jogegyenlőség elvéből kifolyólag — a feleség sem férjét.“¹⁾ A törvény id. szakaszában tehát a biztosítás eszméje logice benne van, mert nem tehető fel a törvényhozóról, hogy rendelkezését meddő tilalomként akarta volna oda állítani. A biztosítás pedig vagy előzetes megakadályozásban vagy utólagos érvénytelenítésben volna keresendő. *Jancsó* az előbbi eszközt tartja alkalmasabbnak s a közszerzeményi jog telekkönyvi *kitüntetése* mellett *foglalt állást*, még pedig oly értelemben, hogy a *tulajdonjogilag egyik házaspár nevére irt közszerzeményi ingatlanra, a másik házaspár közszerzeményi joga, a tulajdonjog korlátozásaként, a tulajdoni (B) lapon bekebeleztesék.*

A közszerzeményi ingókat tehát *Jancsó* a biztosításból teljesen kizárja, „mert az egyes ingó tárgyakon a közszerzeményi jogot és minőséget kitünteti és az által annak fele részét az egyoldalú elidegenítéstől megóvni nem lehet.“

A fentebb irt módon bekebelezett közszerzeményi jognak a házasság tartama alatt tisztán, *jogbiztosító*, vagyis az a hatálya van, hogy a közszerzeményi ingatlan feléről a tulajdonként bekebelezett házastárs egyoldalulag nem rendelkezhet, hanem azt csak házastársa hozzájárulásával, beleegyezésével

¹⁾ *Jancsó*: „Házassági vagyoni jog“ cz. id. m. 206—207. és köv. l.

idegenítheti el, vagy terhelheti meg. A házasság törvényszerű megszűnése után pedig a bekebelezett közszerzeményi jog a terhelt ingatlan felére oly tulajdont szül, melyet csak a beruhazott érték erejéig lehet megtámadni.

A biztosítás kérdésében Jancsóéhoz hasonló, bár kevésbbé megindokolt álláspontra helyezkedett *dr. Plopu György*, a „Jog“-ban közzétett „Közszerzemény“ cz. cikksorozatában.¹⁾ Hevesen támadva a Curia 41. sz. teljes-ülési határozatát. Ellentétes véleményt képvisel *Sztehló Kornél*, Jancsó id. művéről írott bírálatában különösen azt kifogásolva, hogy a magyar jog szelleméből állítólag határozottan levezethető biztosítási elmélete mért szorítkozik pusztán csak az ingatlanokra, s mért zárja ki magából az ingókat, holott, ha a biztosítás csakugyan indokolt házassági vagyontörvényben, ki kellene terjednie annak az ingó és ingatlanokra egyaránt.²⁾ *Sztehló Kornél* azonban a közszerzeményi biztosításnak nem határozott ellensége, sőt inkább *a végrehajtási törvényben szabályozott zárlatban* véli azt a jogbiztosító eszközt föltalálni, melyet a közszerzeményre alkalmazni lehetne. Nem nyilatkozik azonban az iránt, hogy a zárlat elrendelése iránti kérés a házasság fennállása alatt bármikor, vagy csak válóper folyamatban léte, avagy tényleges különélés esetén volna-e előterjeszthető. Ugy látszik azonban az előbbi feltevés mellett foglal állást, a mennyiben Jancsóval szemben azt vitatja, hogy mivel a zárlatnak nem kell okvetlenül a közszerzeményi javak haszonélvezetére vonatkoznia, hanem csak az állagra, a férj közszerzeményfeletti rendelkezési jogát ez által kevésbbé tartja korlátozottnak, mint a Jancsó-féle tlkvi bejegyzés általi biztosításban. Tekintve, hogy mai gyakorlatunk előjelzett álláspontjánál fogva, mindenik házasságban jogában áll saját maga szerezte közszerzeményeit kezelni és a felett rendelkezni: ha véletlenül az összes közszerzeményi javak

¹⁾ „Jog“, 1898. évi 19–23. számok.

²⁾ *Sztehló Kornél*: Dr. Jancsó György házassági vagyontörvényének bírálat. (Jogtud. Közl., 1890. évi 17–20., 22. számok.)

a férj kezelése alatt állanak, sokkal egyszerűbb a veszély elleni biztosításnak az a módja, hogy a nő a saját maga által szerzett közszereményt férje kezelése alól kivonja, s így a kérdés ezen és hasonló esetekben, jórészt superálva van. Más vonatkozásban, nevezetesen az együttesen szerzett közszereménynél vagy az ingókból álló közszereménynél a biztosítási zárlat kérdése ismét fölmerülhet, a mint a későbbiekben rá is fogunk térni.

Átlagos vonásokban körülbelül ezek azok a nevezetesebb és említésre méltóbb vélemények, melyek a magyar jogirodalomban a közszeremény biztosításának kérdésére vonatkozólag a szaklapokban s egyes művekben kifejezést nyertek. Befejezésül még csak arra utalhatnánk, hogy a magyar polgári törvénykönyv tervezetét szerkesztő állandó bizottság tárgyalásai folyamán szintén szóba jött a közszeremény biztosításának kérdése, habar csak mellékes megjegyzésként s a részletek megvitatásának idejére való utalás alakjában, de a mi fontos: elvi álláspontunkkal egyező irányban. Nevezetesen az 1879. évi december hó 17-ikén tartott ülésen *dr. Vavrik Bela* tette azt a nagy elvi súlylyal bíró kijelentést, hogy: „Figyelmet érdemel a nő közszereményi igényének biztosítása is; *nem ugyan az ingóknál*, a hol a biztosítás alig vihető keresztül, hanem a közszereményi ingatlanoknál, kivált ha azok a házastársak *együttes* szerzésének a gyümölcsei. Ezekre nézve — szóló — a kir. Curia 41. sz. teljes-ülés határozatával ellentétben *már a házasság tartama* alatt szükségesnek tartja a nyilvánkönyvi biztosítást. A Curia döntvényét maga az élet czáfolja meg azzal a ténnyel, hogy a közszereményi ingatlan felét a szerző házastárs még a házasság idejében át szokta iratni a másik nevére.“¹⁾

Joggyakorlatunk ismertetett álláspontját, annak minden indokaival egyetemben a 41. sz. t.-ü. döntvény juttatja ki-

¹⁾ Jegyzőkönyvek, II. füzet. 89–90. lapok.

fejezésre. Miután a fentiekben az irodalomban fölvetett szempontokat is vizsgálat tárgyává tettük, mai jogunknak illetőleg a 41. sz. t.-ü. döntvénynek kritikáját a következő megjegyzésekben foglalhatjuk össze:

A 41. sz. döntvény indokolásában tévesnek kell tartanunk, mindenekelőtt az 1723. évi XLIX. t.-cz. ama rendelkezésének, hogy: szerzeménynek csak azt lehet tekinteni, a mi az adósságok kifizetése és az ősi javak kiegészítése után mint felesleg fennmaradt a házasfelek által együtt szerzett vagyonra, azaz a közszerzeményre való alkalmazását. Szerzemény és közszerzemény között, a mennyiben mindkettőnek lényege szerzés, a hasonlóság ugyan megvan, de kézenfekvő, s már sokak által megvilágított dolog, hogy közszerzemény és szerzemény között sokkal nagyobb az intézmény alapeszméje szerinti távolság, semhogy a szerzemény tantételeit per analogiam a közszerzeményre is rá lehetne kényszeríteni. Az egyik az egyéni egyes gazdaság, a másik a közösen üzött gazdaság körébe tartozik, s már itt eltérnek egymástól azok a gazdálkodási szabályok, melyek eleve kizárják azt, hogy az egyes ember gazdaságának szempontjai korlát nélkül legyenek alkalmazhatók két vagy több egyén közös gazdaságára. Közös gazdaság és közös gazdaság is különböznek egymástól, s világos, hogy a házastársak vagyoni életét nem lehet egy közkereseti társaság mintájára berendezni. A férfi és nő e viszonyánál olyannyira előtérbe lépő ethikai momentumok, melyek sajátos tartalmat öntve a házasságnak a jog által meghatározott formális keretébe, épen azért teszik nehézzé, gyakran megoldhatatlanná az anyagi szabályozás megközelítő igazságosságát. mert a mindennapi élettől eltérő, a közönséges magánjog szempontjait tulszárnyaló jelenségek elbirálását, helyes berendezését utalják a törvényhozó elébe.

A szerzemény és közszerzemény azonos elbánás alá vonása mindenesetre kizártnak látszik, nem is említve az ősieknak közszerzeményes javakból leendő kiegészítését, mint

nagy anachronismust, s ezért helytelennek kell tekintenünk azokat a következményeket is, melyek e tétel alapként való elfogadása következtében a 41. sz. döntvényben logice levonattak. Téves az, hogy csak a házasság megszűnésekor volna megállapítható, van-e közszerzemény vagy nincs? Az egyes egyén szerzeményére illik e tétel, de a házasfelek közszerzeményére nem. Ebből következik, hogy jogunk azon tételének, mely a házasfelek közszerzeményi igényeit csak a házasság felbomlásakor engedi érvényesíteni, nem az az alapja, mintha közszerzeményi igényeket érvényesíteni a házasság bármely pillanatában egyáltalában lehetséges sem volna — hisz a házasfelek ez iránt házassági szerződés útján akármikor megállapodhatnak — de alapszik igenis azon, hogy a közszerzemény eredetileg öröklési intézményként statuáltatott s kezdettől fogva benne rejlett az a fontos elemi tulajdonság, melynek *dr. Zsögöd Benő* házassági vagyoni jogi javaslata és a ptkv. tervezete azzal adott kifejezést, hogy a közszerzeményt házastársi jutalommal tette, habár, mint láttuk, a „jutalom“-ként való constructiohoz fűzött következményeket mindenben helyeseknek nem tarthatjuk is. A 41. sz. döntvény ilyen formán a közszerzeményt a házasság folyama alatt jogilag nem létezővé declarálta, akademikus czáfolataképpen a mindennapi élet számtalanszor megnyilatkozó ama jelenségének, hogy a házasfelek közszerzeményes javaikat egymás nevére tabulázva, azt a kettős telekkönyvezéssel tényleg megosztják, s a bejegyzéssel a „jogilag nem létező“ közszerzemények, a leghitelesebb módon a „jogilag létezés“ megadják.

Erre a jogilag nem létezésre van alapítva a 41. sz. döntvénynek a közszerzemény biztosításáról szóló elmélete is. A végrehajtási törvényben foglalt biztosítási intézkedéseket a Curia a közszerzeményre éppen ennek a házasság megszűnéséig való bizonytalansága miatt nem tartja keresz-
tülvihetőeknek.

Olynemű biztosításnak pedig, mely abban az értelem-

ben vétetnék, hogy ami a házasság alatt bizonyos időben szereztetett, bizton fenmaradjon, a házasság megszűnésének idejére is, abból az okból nem ad helyet legfelsőbb ítélőszékünk, mert a közszerzeményt teljesen az egyes egyén szerzeménye szerint kezelve, nem a tényleges és a házasság alatt kelt közszerzeményt, hanem a felek különvagyonának, ősieknak és öröklötteknek, házasság előtti, utáni és külön közös adósságoknak stb. vagyonapasztó és szaporító tényezők számbeli összevetésének eredményét, az egyik házasság esetleges nagy vagyoni sérrelmeit s a másik félnek ugyanekkor keletkező aránytalan gazdagodását, s a két oldalon álló örökösök egyenlő igényeit nem respektáló átlagozási műveletnek úgynevezett „felesleg“-ét veszi. Ez pedig nem közszerzemény, ez nem a „házasság együttélése alatt kelt“ szerzemények összessége, hanem egy puszta érték, egy száraz numerus, melynek kiszámításánál a házasság alatti szerzés ténye, tehát az egész intézménynek jogi alapgondolata tulajdonképpen számba sem jön.

A 41. sz. döntvény indokolásának további részei a biztosításnak a végrehajtási eljárásról szóló törvényben foglalt különböző módjait veszik sorba, s az előrebocsátottak szempontjából alkalmazásukat kizárják.

A 41. sz. döntvényben lefektetett elvek és azokra épített tételek helyességét elfogadhatónak nem tartjuk.

A közszerzeményi igények biztosításának szüksége feltétlenül indokolt.

A közszerzemény biztosításának lehetősége egyáltalában nincs kizárva. A közszerzemény kiszámítására alkalmazott és jelenleg uralkodó értékelmélet ugyan akadályául szolgál, de ez elmélet már kiindulási pontjában is hibás, mint ezt a 41. sz. döntvény eléggé igazolja. A kérdés csak abban rejlik, hogy ez a biztosítás miként vitessék keresztül?

Annak az alapvető szempontnak, melyen a közszerzeményi biztosítás általában való megengedhetősége és mértéke megfordul, a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog III. rész, II. cím, II. fejelet 1. §-ban ismertetett szabályozását kell tartanunk.

Ugyanis: a biztosítás maga, amennyiben jogok fentartására vonatkozik, lényege és tartalma szerint nem jelent egyebet, mint jogkorlátozást. Ezért szükséges, hogy az alanyi közszerzeményi jognak a bár a tárgyi közszerzeményi jog megvonta határok közötti megnyilatkozásai elébe, amennyiben a biztosítást, tekintettel a másik és egyenlően jogosult fél érdekeire, elfogadjuk, bizonyos korlátokat szabjunk. E korlátok a közszerzemény biztosításának eszközei.

A biztosítási eszközök és módok alkalmazási köre már most hol tágabb, hol pedig szűkebb terjedelmű lesz, a szerint, hogy a közszerzeményi vagyon az adott esetekben minő rendszer mellett kezeltetik. Világos dolog ugyanis, hogy mindazon esetekben, melyeknél a szerző tények végrehajtása szerint külön-külön kezelik a házastársak saját és közszerzeményi jellegű szerzeményeiket, annak szüksége, hogy pl. az asszony saját maga által tett közszerzeményei a férj ellenében biztosítottassanak, nem forog fenn, s így itt a biztosítás legfeljebb arra vonatkozhatnék, hogy a férj meg ne hiúsítsa feleségének azt a közszerzeményi jogát, mely az asszonyt a férj által szerzett közszerzemény felére illeti meg. Ahol azonban az összes közszerzemények a kezelés tekintetében egy kézben vannak összecsoportosítva, az abban részt nem vevő házastárs fél érdekei az esetleges „elkezelés” ellen a biztosításra nagyon is rászorulnak, s így az ilyen eseteknél már a biztosításnak is tágabb körben kell helyet foglalnia. Amennyiben pedig e két kezelési rendszer vegyesen fordul elő, s bizonyos külön közszerzemények külön is kezeltetnek, mások pedig egyedül a férj vagy nő által, annyiban a biztosítás terjedelme is megfelelően alakul s oly mértékben kell érvényesülnie, amilyenben a kezelés megosztottsága, kétfélesége megkívánja.

A legelől említett esetekben a közszerzeményi vagyon azzal a kezelési módjával állunk szemben, mely egyenes ellentétben áll a nemesi jogban uralkodó főszerzeményes theoria következményeivel, melyeket többen jogi íróink közül különböző czimek alatt a jobbágyok és városi polgároknak a nemesitől élesen elhatárolt jogába is át akartak vinni, s melynek határozott kifejezését régebbi joggyakorlatunkban és legfelsőbb ítélőszékünk döntvényeiben is expressiv verbis megtalálhatjuk. Magukban foglalják e következmények azt, hogy a közszerzeményes jellegű javaknak egyedüli és kizárólagos kezelője a férj, akit ezek felett a javak felett az élők közötti korlátlan rendelkezési jog is megillet. A kérdés e már elavultnak mondható szabályozását legújabb joggyakorlatunk ama tapintatos s tagadhatatlanul az egész intézményre jótékony módosító hatással bíró, helyes kijelentései váltották fel, melyek több-kevesebb, inkább csak *stylaris*, semmint érdemi eltérésekkel, azt a lényeges elvet foglalják magukban, hogy a közszerzeményre nézve a házasság fennállásának ideje alatt a kezelés és rendelkezés joga azt a házastársat illeti, akinek akár külön vagyonából, akár külön keresményéből, akár külön üzleti vagy pénzműveletéből az származott. Amint ez már többszörösen említve volt.¹⁾

Gyakorlatunk e ma már megszilárdultnak mondható álláspontja kizárttá teszi legalább annak lehetőségét, hogy az asszony oly közszerzeményi igényében szenvedhessen károsodást, mely közszerzeményi igény éppen a saját maga által és a házasság alatt szerzett javakra vonatkozik. Ha ugyanis annak a vagyonnak a sorsa, mely a szerzés időpontja és minősége szerint közszerzeményi jelleggel bír, s melynek alapját az asszony különvagyon, avagy ennek jövedelmei vagy a szó szoros értelmében saját vagyonszerző munkássága és igyekezete képezi, az ő kezébe van letéve; a könnyelmű férj pazarlásának, gondatlan kezelésének veszélye e vagyont

¹⁾ V. ö. III. rész, 2. cz. II. fej. 1. §-ához 465. lapon 1. jzet alatt idézett határozatokat.

sem állagában, sem részeiben nem veszélyeztetheti. S így e vagyon együttmaradása és a házasság végeig való conservatioja erről az oldalról legalább biztosítva van. Nagy jelentősége lehet a közszerzeményes vagyon, ezen a szerzés szerinti megosztott kezelésének különösen oly esetben, mikor a másik fél kevésbbé bir érzékkel és képességekkel a vagyon megőrzéséhez, s így legfelsőbb ítélőszékünk eme gyakorlatában nemcsak az egyik, de evidenter a másik házastárs, illetve az örökösök érdeke is hathatós vélelemben részesült, mert a közszerzeményi igények érvényesítése pillanatában legalább egy oldalról, osztály alá kerül egy jól fentartott, sértetlen közszerzeményi massa. Ez áll arra az esetre, ha az egyik vagy másik házastárs, mert hiszen a kérdés teljesen viszonyos, jól gazdálkodik. Ha azonban jó és a vagyonnal banni tudó gazda a házastársak között nincs, akkor a kezelés e módjának is elvész természetesen minden kívánatos hatása. A rendelkezési jog ugyanis, mely a feleket közszerzeményük felett egyformán megilleti, csak a halál vagy a házasság megszűnése esetére szóló hatálylyal bíró intézkedések tekintetében korlátozható, s itt is csak a szóban forgó javak fele értékére, úgy, hogy a biztosítási eszközök tágabb körben való alkalmazása mai gyakorlatunk szerint már eleve lehetetlen dolog. A biztosítás csakis annyiban szerepel, hogy a közszerzemény egészéről tett végrendelet semmisnek nyilvánítása iránt a jogában sértett fél, közszerzeményi igényére alapítván keresetét, fölléphet.

Ennek a biztosítási eszköznek értékét a minimumra szálítja le könnyű kijátszhatósága. S ez volna éppen a baj, mert az élők közötti korlátlan rendelkezési joggal bármelyik házastársnak alkalma nyílik a maga egész közszerzeményét úgy „elrendelkezni,” hogy bizony abból a halálesetére szóló rendelkezésekre semmi sem marad, jóllehet jogunk sokat hangoztatott lovagiasságának egyik eklatans megnyilatkozása éppen abban a szabályban van, hogy a házastársat felerészben részesíti a másik házastárs oly szerzeményében, mely kizárólag

csakis emennek a szerzeménye. A biztosítás szüksége a közszerzeményi vagyon azon kezelési módjánál, mikor mindenik házaspár a maga közszerzeményeit kezeli, e pontnál lép követelőleg előtérbe.

Azonban jól megfontolva a kérdést, daczára házassági vagyonjogunk ama alapvető tételének, hogy a közszerzemény fele, tekintet nélkül arra, ki szerezte azt, s hogy volt-e valami része abban a másik házaspárnak, a házastársakat egyenlő fele-fele részben illeti, a biztosításnak e pontban helyet adni nagy *veszélylyel volna összekötve*. Az Imling és Jancsó-féle álláspontot éppen ezért jeleztük soknak, s ha elvileg a biztosításnak ezt a kiterjedt megvalósítását lehetetlen gondolatnak nem is tartjuk, egyelőre még a jogfejlődés fokozatos, lassu menetét feltétlenül igen megzavarná.

Mielőtt a részletes indokolásra áttérnénk, még a biztosítás tágabb körü alkalmazásának elől jelzett eseteire vonatkozólag kell egy pár megjegyzést tennünk. Ez esetek azok, melyekben az összes közszerzemények egy kézben vannak, rendszeren a férjnél, az ő kezelése és rendelkezése alá bocsátva. Itt az első és leghatékonyabb biztosítási eszköz az, hogy a nő a férje kezei közt veszélyeztetett közszerzeményét (t. i. azt, melyet ő szerzett) onnan ki és a maga kezelése alá vonhassa. Ez esetben aztán ugyanaz a helyzet áll elő, mint a már tárgyalt viszonyok közt, vagyis ott állunk, hogy a biztosítást a kezelési és rendelkezési jognak jogszerinti visszaállítása után hatékonyabban érvényesülni nem engedjük.

A közszerzeményi biztosításban rejlő méltányossági eszme különben is nem annyira a külön-külön szerzett közszerzemények biztosítására, mint inkább arra a közszerzeményre irányul, mely az ilyenmü vagyonnak tipikus alakja, azaz az *együtt a közösen* és nem *külön-külön szerzett közszerzeményre*, melyet nem a házas élet közösségéből vont esetleges fictio, hanem maga a tényleges együttműködés tesz azzá.

Az eddigi eredményeket röviden összefoglalva, helyesnek tartjuk tehát joggyakorlatunknak azt a mai álláspontját,

hogy a közszerzeményi vagyon kezelése és az a fölötti rendelkezési jog azt a házasselet illesse, a kinek éppen szerzői tevékenységéből az származott, mert ha ennek ellenére a házasselek a kezelésnek valamely más módját is fogadták el, illetve állapították meg, annak a jogszerű és jelzett állapot szerinti *bármikori visszaállításában a kölcsönös közszerzeményi igények kellő biztosítása* megvan.

Számos esetben azonban — sőt az esetek legtöbbségében — ez a rendezés sem jog-, sem méltányérzetünket még ki nem elégítheti. S ez a körülmény okvetlenül arra a belátásra kell hogy vezessen, miszerint a közszerzemény biztosításának kérdésében, a házasselek külön-külön szerzett közszerzeményi jellegű szerzeményeire nézve az a feletti kezelési és rendelkezési jognak a részletezett módon, és jelzett határok közötti szabályozása teljes megnyugvást nyújthat ugyan, de mindazon esetekben, hol a házastársak vagyoni élete, gazdálkodása, nem a külön-külön önálló szerzésekben, hanem a szó szoros értelmében való együtt munkálkodásban jelentkezik, (tehát úgy, a miként a földművelő paraszt ember, a kisiparos, napszámos, gyári munkás, kiskereskedő stb. házaspároknál) s a hol a megtakarított javak kezelése is rendszeren együttes vagy egyoldalu szokott lenni: a házasselek kölcsönös közszerzeményi érdekeinek biztosítása annyira égető szükségkép jelentkezik, hogy egyedül a kezelési és rendelkezési jog szabályozása alapján sikerrel meg nem oldható. Az ily közösen létrehozott közszerzemények egyébiránt bármely társadalmi osztályban is gyakran előfordulnak, mert hisz az, hogy az asszony együtt munkálkodik férjével a család vagyoni biztonságának erősítésén, s hogy a nő házvezetői működése a rendszer háztartás vagyoneconserváló jelentőségén sulyban s fontosságban jóval felülemelkedik nem egyedül az apró existenciák körében otthonos dolog. Ezek azok a motiváló momentumok, melyek a közszerzemény biztosításának általános tanában a *de lege lata* is megállapítható biztosítékokon, nevezetesen a kezelési és rendelkezési jogon kívül azon

további biztosítási alapok föllállítására utalnak, melyek a közszerzeményi javak keletkezésük szerinti distinctiójából veszik kiindulási pontjukat. Ezek a szempontok részben csak de lege ferenda állíthatók fel, részint azonban, főleg erre a kiindulási pontra vonatkozólag, de lege lata is megállanak.

Arról van szó nevezetesen, hogy a közszerzeményi igények biztosítása, tekintettel arra, hogy a közszerzeményi igény milyen természetű közszerzeményi javakra vonatkozik, tágabb körben eszközöltessék, mint azt a kezelési és rendelkezési jognak jelenlegi szabályozása megengedi.

Álláspontunk az, hogy azokra a közszerzeményekre nézve, melyek a házasság birtokába, az ök elkülönült, önálló vagyonszerző működésük következtében jutottak, biztosítás csak annyiban foghat helyet, a mennyiben mindenik a maga szerezte közszerzemény feletti kezelést és rendelkezést a maga számára követelheti. Ezenkívül az ilyen közszerzeménynél egyébnek helye nincs. Nincs azért, mert egyrészt előbbi jogunk, mely a házasság tartama alatti biztosítást egyáltalában nem ismerte, s a kezelés szerzés szerinti megosztottságának követelhetését is csak ujabban fogadta el, a Jancsó és Imling-féle teljes és minden közszerzeményre kiterjedő biztosításához semmi jogtörténelmi előzményt és indokot nem nyújt. Másrészt, mert bármelyik félnek, saját szerzeményeire nézve esetleg létesítendő az a szoros megkötése, mely a házasság tartama alatti biztosításban rejlik: gazdaságilag felette hátrányos, s első sorban annak is akadályát képeznék, hogy újabb szerzések keletkezhessenek, és a közszerzemény növekedjék.

Azonban, a hol csak *egy* közszerzemény van, olyan t. i., melynek létrehozásában, kiérdeklésében férj és feleség egymás mellett, egyforma buzgalommal, egyenlő fáradsággal küzdöttek, nem lehet különválasztani, mit szerzett az egyik és mit a másik házasság; s ha a keservesen összekuporgatott vagyonszerzés, szenvedélyek vagy ügyetlenség és gondatlanság stb. számos körülmény okán veszendőbe indul,

a kezelés és rendelkezési jog megosztásában semmi biztosíték a nem hibás félre nincsen, mert maga ez a megosztás nem vihető keresztül. Itt tehát a biztosításnak egyéb módja keresendő, mert nélküle a legvitálisabb életérdekek szenvednek csorbulást.

Hogy a közszerzemény ezen hármas megkülönböztetése ellen elvi szempontból mi aggály sem merülhet fel, azt egyszerűn maga az intézmény fogalma is megerősíti. A közszerzemény három elemből: először a férj külön, másodszor a nő külön és harmadszor a házaspár *együttes* „közös” szerzéséből áll elő. Gyakorlati szempontból pedig nagyobb nehézségeket, az egyes esetek elbírálásánál, szintén nem okoz, mert ritkán fordul elő, hogy a házastársak közszerzeményi vagyonában mind a három elem egyszerre forduljon elő. Vagy a házaspár külön-külön közszerzeményei szerepelnek csak, a „közös munkával keletkezett” közszerzemény nélkül; vagy ez utóbbi fordul elő, az előbbieket pedig nem, vagy pedig csak az egyik házastárs szerez s a másik absolute nem, sőt be sem folyik a férj tevékenységébe: úgy, hogy a különböző jellegű közszerzemények vegyesen előfordulása, a szétválasztást, s főleg a megkülönböztetésnél az eredet kutatását és bizonyítását nem igen fogná megnehezíteni. De ha igen, akkor is a bizonyítás kérdésének helyes rendezésével, a bizonyítási kötelezettség megosztásával az esetleg mutatkozó akadályokat elhárítani egyáltalában nem lehetetlen.

Hogy ez így van, a joggyakorlattal is igazolható, mely valahányszor elrendeli a közszerzeményi igényperekben annak bizonyítását, vajjon az igényelt javak az igénylőnek külön vagyonából, s külön keresményéből származtak-e, a megkülönböztetést a külön szerzett és közösen szerzett közszerzemény között tulajdonképpen *mindig megteszi*. A mely javaknak ily minősége bebizonyul, azoknak kiadását az igénylő részére elrendeli, illetve a foglalás alól felmenti, s csak azokra engedi a végrehajtást szenvedő másik házastárs hi-

telezőinek igényét érvényesíttetni, melyek mint kimutathatólag nem külön tett közszerzemények, a foglalás és végrehajtási árverés alól ki nem vonhatók.

Tévedés volna e felfogással szemben azt az ellenvetést tenni, hogy az igénylő házastárs bizonyításának sikertelensége a másik házafél külön szerzett közszerzeményének vélelmét állapítja meg. Az a foglalás alá vett egész közszerzemény, mely sikertelenül lett az igényperrel megtámadva, lehet ugyan esetleg részben a végrehajtást szenvedő másik házastárs külön keresménye, de ép úgy lehet közösen tett szerzemény is, mert hisz mai jogunk ezt is odaveti, a biztosítás hiányában a hitelezőknek, minden tekintet nélkül a másik házafélre. Ez pedig, tekintve azt a körülményt, hogy a házafélnek a vagyon eladósításában esetleg semmi része sem lehetett, ahhoz hozzá nem járult, s az adósság a közös adósság színét absolute nem viseli magán, minden további bizonyítgatás szüksége nélkül, nagyon méltánytalan.

A közszerzeményi vagyonnak a szerzés mikéntje szerinti distinctiójában fenn volna tartva továbbá mai jogunk szellemének az az alapeszméje is, mely különbséget tesz a közszerzeményben társadalmi rendek s osztályok szerint. A nemesi, paraszti és polgári közszerzemény dualismusa ma már, úgy a hogy van, egyhangu vélemény szerint nem tartható fenn, bár inkább csak szépséghiba számba megy, s anachronismusnak látszik a társadalom és jogrendszer mai jogegyenlőségen alapuló szervezetében. Maga az elv azonban, mely a kettős közszerzeményben kifejezést nyer, hogy t. i. a házassági vagyonjog a különböző gazdasági osztályokban más és másként szabályoztassék, igen életrevaló szociálpolitikai gondolat, mely tekintve a házassági vagyonjog különös természetét, nagyobb jelentőséget képvisel, mint a jog külső formáinak logikus szépsége, mely akárhányszor, s különösen itt erőltetett is lehet. E jogérzelmi dualismus megfelelő szelidebb kifejezést nyerne a közszerzemény biztosításában, a concret esetek elbirálásakor ad hoc teremtene különböző

házassági vagyoni jogot az eleve és jogilag már el nem határolható gazdasági osztályok között.

Ha tehát a közszerzemény három kategóriájának, t. i. a férj, a nő külön-külön és a férj és nő együttes közszerzeményének felállítása nem csak indokolt, hanem létező jogunkból is levezethető, hozzávéve még az 1840. VIII. t.-cz. 14. §-ának azt a kijelentését, hogy „a férj a közszerzeményből feleségét végrendeletileg sem zárhatja ki,“ a minek az a világosan benne rejlő következménye, hogy másképpen sem, tehát a házasság alatt élők közti ügyletek által sem, eléggé megindokoltnak véljük azt az álláspontunkat, hogy azokra a közszerzeményekre nézve, melyek nem a férj s nem a feleség külön vagyonszerző tevékenységéből, különvagyónának gyümölcseiből, avagy egyéb külön keresményeiből állottak elő, hanem mindkettőjüknek közös, válvetett szorgalmából és munkásságából, bármelyik házastársnak joga kell, hogy legyen az őt illető felerész házasságalatti biztosítására.

Ez az elvi álláspont, melynek keresztülvitele a gyakorlati megoldás kérdése, s egyuttal általános szabály is, melyel szemben az előbbi, vagyis a biztosításnak a különszerzett közszerzeményekből való kizárása: különös szabály jelle gével bír.

A miként kérdésében a biztosítás valamennyi híve, mint dr. Jancsó, dr. Imling és dr. Vavrik, különbséget tettek a biztosítandó ingó vagy ingatlan közszerzemény között. Jancsó az ingók biztosítását *expressis verbis* kizárja, fentebb részletezett okainál fogva, hasonlóképpen Vavrik, s a mennyiben Imling csakis ingatlanok biztosításáról beszél, föltehetőleg ő is ez álláspont hívei közé tartozik. Már Sztehló Kornél megjegyezte Jancsó művéről írott és elől id. kritikájában, hogy az ingók kizárása a közszerzemény biztosításából logikátlan. Vagy elfogadjuk a közszerzemény biztosítását vagy nem; ha igen, miért legyenek abból kizárva éppen az ingók, melyekre a biztosítás szüksége hajszálnyival sem kisebb, mint az ingatlan közszerzeményre, sőt, míg az egész biztosítási kérdés

sulya s jelentősége épp azokat a társadalmi osztályokat érinti, hol a házastársak közszerzeménye inkább ingókból szokott állani, kétszeresen indokolt dolog a biztosítás intézményének erejét a leggyakorlatibb jelentőségű részében meg nem gyengíteni.

Különben is, ha a kérdés úgy áll, hogy: biztosítani kell a házasság tartama alatt a közszerzeményt, első feladat lesz a biztosítandó vagyontárgyakat megállapítani, ami egyértelmű azzal, hogy a közszerzeményi minőség jellege, az erre bevezetendő contradictorius eljárás során bizonyos s a házastársak valamelyikének, vagy mindkettőjüknek birlalásában levő vagyონrészekre kimondassék. Tekintve azt, hogy a biztosítási igénynyel megtámadott vagyón nem csak kis részben, de esetleg majdnem egészen is az esetek szerint beruházott különvagyón minőségével is birhat, s közszerzeménynyé így csak annyiban lesz, amennyiben az abba beruházott különvagyón levonásával valami fenmarad belőle, akár a ma divó értéktöbbleti elmélet, akár a jogunkból szintén levezethető reálszerzeményi elmélet alkalmaztassék is a közszerzeményi minőség megállapítására, a biztosítandó vagyón egy bizonyos quantumképpen fog jelentkezni, egy, a közös adósságok s a beruházott különvagyón stb. leszámításával megmaradó vagyónalkatrész lesz, melynek biztosításánál nem mondható, hogy a biztosítással megtámadott vagyón ennyid s ennyid része a közszerzemény, hanem igen is mondható, hogy a biztosítás ilyen s ilyen értékben elrendeltetik. Szóval közszerzemény gyanánt ilyformán megállapított érték ellenében az azt kereső házastársnak biztosíték adandó. Ha már most éppen ingatlanról van szó, akkor természetesen más a biztosíték nyújtásának módja, mint mikor ingók fordulnak elő. Ez esetek szerinti különbségek azonban nem vezethetnek arra a distinctióra, hogy az ingók ne biztosittassanak, ingatlanok ellenben igen, mert hisz a közszerzemény biztosításáról van szó, s ez elvi jelentőségi általános szabály erejét a biztosítandó javak ingó vagy ingatlan volta nem alterálhatja.

Ha már most az a kérdés, hogy a biztosíték milyen legyen? erre az egyes concret esetek adnak feleletet. Lehet az tlkvi kitüntetése a közszerzeményi jognak, s ez esetben dr. Jancsó Györgynek az a formulája, hogy a közszerzeményi minőség a tulajdoni (B) lapon nyerjen feljegyzést, a czélnak teljesen megfelel. Előbb szerzett tlkvi jogokat nem alterál, mert hiszen a bejegyzési sorrend alapján, a korábbi hitelezők igényeit nem érintheti. Utóbb szerzőkkel szemben pedig intő jelül szolgál, hogy az eképpen korlátozott ingatlan iránti ügyleteiknél a másik házastárs hozzájárulását is kikérjék, különben telekkönyvileg biztosított jogaik a kielégítési alap felén túl nem érvényesülhetnek. S ez a főczél az illetén biztosításnál. Befolyást biztosít a másik házastársnak, hogy érdekeiből tudta, hozzájárulása és hibája nélkül kiforgatható ne legyen. Másfelől pedig az ily biztosítás által a csak a házasság megszűnésekor érvényesülő közszerzemény intézményi alapeszméje sem szenved csorbulást. Nem kikényszerített megosztás ez, hisz a biztosított közszerzemény továbbra is benmarad a házastársak közös gazdaságának forgalmában. Mert amint közszerzők ők, közvesztők is, és a biztosítás nem jelenti a biztosított közszerzeményi vagyonnak feltétlen fenmaradását a házasság megszűnésének idejére, csak a férj önkényes és egyoldalú rendelkezéseinek veszedelmét előzi meg azzal, hogy az együttes közszerzemény egészének sorsa intézésében a másik házastársnak is enged beavatkozást.

Azt sem jelenti e biztosítás, hogy ettől kezdve a közszerzeményre a férj és a nő gazdasága különválnak; sőt inkább még jobban egygyé forr. S ha a házasság megszűnésekor az időközben biztosított közszerzeményből éppen csak a biztosított rész marad meg, nem következménye e körülménynek az, hogy a férj (illetve lehet a feleség), avagy örökösei az osztálykor semmit sem kapnak, mert ami volna, az biztosított közszerzemény, melynek másik fele a házasság folyamán elköltetett. Ez esetben az ily vagyon egy jól conservált

közszerzeményi massa, mely annak rendje és módja szerint kétfelé oszlik, fentartásával természetesen mindig egyes oly be- és átszámításoknak, melyek minden közös gazdaságnál milyen a házastársaké, is előfordulhatnak.

Lehet továbbá a biztosításnak ezenkívül bármilyen más formája, s itt tűnik ki, hogy az ingók s ingatlanok megkülönböztetésének nincs jelentősége, a fő csak az, hogy a biztosítás csakugyan elfogadható biztosítéknyújtásra legyen alkalmas. Nem okvetlen szükséges a tlkvi kitüntetés; megteszi ugyane szolgáltatot pld. megfelelő értékű értékpapírok lekötése. Az alkalmazhatóság tekintetében megfontolandó volna (v. ö. Sztehló id. czikk) a közszerzeményül megállapított ingóságok állagára elrendelendő zárlat is, a mi annál kevésbbé járhat sérelemmel, mert hiszen a haszonélvezetet nem érinti. Igaz, hogy a zárlat jellege szerint ideiglenes jellegű biztosítás. Egyébre azonban nincs is szükség. A közszerzeményi biztosítás határozatlan időre, a házasság megszűnésének idejére szól s a házasfelek kölcsönös megegyezése, avagy a biztosítás szükségének elenyészésével kölcsönösen leszállítható. S természetes következménye is a biztosítás bevezetésének a házasfelek békés megegyezése és közös egyetértése a közszerzeményi javak feletti együttes rendelkezés tekintetében, ha a biztosítással megtámadott házasság azt magára s viszonyaira nézve kellemetlennek találja.

Nem tagadható azonban, hogy a zárlat utjáni biztosítás ellenében aggodalmak is merülhetnének föl oly házastársaknál, kiknek közszerzeménye nagyrészt, sőt egészben oly ingóságokból áll, melyek a zár alá vételre természetük szerint nem eléggé alkalmasak. Nem tartanám kizárt dolognak ily esetben a biztosíték nyújtásának azt a megvalósítását, hogy a biztosítandó közszerzemények felére nézve, ha azok a férj és nő szerzése szerint — együttes közszerzemény lévén — nem is választhatók ugyan szét, mégis a biztosítást kereső házastárs kezelési és rendelkezési joga állapíttassék meg annál is inkább, hogy mai gyakorlatunk az e téren mutat-

kozó méltánytalanságokat, mint láttuk, a rendelkezési jog körében igyekeznek bizonyos határokig enyhíteni.

Egyébiránt a biztosítás módjait eleve praecise fixirozni, nem csak egyéb nehézségekbe is ütköznék, de célravezető sem volna. Az esetek változatossága s a birói belátás jelöli meg a biztosítéknyújtás módozatait, továbbá pedig a biztosítást kérő van hivatva elsősorban is annak megjelölésére, hogy mit kér, s miben látja közszerzeményi érdekeit biztosítva.

A megoldás legfőbb nehézségei a kérdés más oldalán összpontosulnak. S ez a biztosításnak perbeli keresztülvitele.

Felperes házastárs közszerzeményét biztosíttatni akarja; keresetének érdemi elbírálását annak birói megállapítása kell, hogy megelőzze, ha vajjon a biztosítani kívánt vagyon közszerzemény-e, avagy nem. A bizonyítás terhe itt annak perrendszerű módja szerint a biztosítani kívánó házastárs vállaira nehezől s különösebb bonyodalmakra még nem ad okot. Nagyobb complicatiók csak ott állhatnak elő, hol a közszerzeményi jelleg kimutatása után, annak megállapítása következik, vajjon a szóban forgó vagyon oly közszerzemény-e, melyre a biztosítás elrendelhető! Vagyis forog-e fenn „együttes közszerzemény“ s adható-e hely ennek következtében a biztosítási igény érvényesülésének. Elméletileg ez sem volna bajos, mert hiszen felperesi állítással és bizonyítással szemben, az alperesnek a kizáró okok bizonyításával kell védekezni; de a határvonal megállapítása együttesen és külön tett közszerzemények között s a szerző tények bizonyításának sokfélesége a complicatiók egész sorozatát veheti felszínre. S habár törvényeinkben számos eset van arra, melyekben a bizonyítás praecise meg nem határozható szempontok szerint igazodik, mely szempontoknak felvétele egyének szerint különböző felfogást mutathat, mégis a biztosítás kérdésének mélyebb jelentősége, messzebbmenő kihatása következtében a szabályozás határozottságához nagy érdek fűződik. Az esetek hasonlósága legközelebb a végrehajtási törvény 49. §-ában található, hol a feleség ellen vezetett

végrehajtás alkalmával az iránt merül fel a kérdés, hogy a házastársak közös birlalatában levő ingóságok közül, a nyilvánvalólag női tulajdont képezőkön kívül melyeket lehet még a hitelezők érdekének kielégítésére fordítani. A mint a végrehajtási törvény javaslatának tárgyalásakor az igazságügyi bizottságnak a Ház elé terjesztett jelentésében olvasható, ez ingók megítélésében ily szempontok követendők: „A gyakorlati élet szem előtt tartásával, a rendszerinti viszonyok figyelembevételével és a családi élet rendszerinti követelményeinek megfelelően,“ a mi a joggyakorlatunk által is elfogadott.

Az ily részleges jellegű kisegítő eszközökre azonban nincs szükség. Alkalmazásuk ugyan kizárva nem lehet, egyes esetekben pedig határozottan eredménynyel is jár. Ma élő jogunk de lege közszerzeménynek minősít, a nemesi és honoratior osztály kivételével, minden házasságaltti szerzeményt, s az ált. polg. törvénykönyv első tervezetének általánosító iránya e törvényes vélelmet gazdasági és társadalmi osztályokra való tekintet nélkül kiterjeszti. Ha már most a közszerzemény biztosítását valamelyik házastárs követeli, keresetét valamennyi közszerzeményre irányíthatja, mert az esetleg beruházott különvagyon értékének megfelelő közszerzemény s a külön szerzett közszerzeménynek azokból leendő kivonása azt a közszerzeményt hagyja hátra, melyre a biztosítás rávezetésének, az általános szabály értelmében, helye van. Vagyis mihelyt ad hoc esetben megállapítatik az, hogy a biztosítással megtámadott vagyonból mennyi a közszerzemény a biztosítási kötelezettség általános szabályával szemben, az alperesnek kell bizonyítania a külön szabály alkalmazásának szükségét, mivel külön tett közszerzemények fordulnak elő s a különös szabály szerint külön szerzett közszerzeményre a biztosítás nem vihető keresztül.

Az pedig, hogy a külön szerzett közszerzeményt hogyan kell bizonyítani, legfelsőbb ítélőszékünk elvi határozatai folytán, gyakorlatunkban megoldott kérdés, mivel mindazokban az esetekben előfordul, mikor valamelyik házastárs a maga

kezelése és rendelkezése alá követeli ki azt a közszerzeményt, melyet a házasság folyamán ő szerzett. Így az „együttes közszerzemény“ bizonyítása a közszerzeményi vélelem és a bizonyítás kérdésének megosztása alapján, a kezelési és rendelkezési jog kiigénylésének perbeli berendezéséhez hasonlóan, a célznak megfelelően volna keresztülvihető.

*

Az elmondottak rövid összefoglalásával az eredmények a következőkben foglalhatók össze:

A közszerzemény biztosításának az „együttes“ közszerzeményi javakra nézve okvetlenül hely adandó. De lege lata jogunkban a kiindulási pontok a szabályozás e módjára nézve feltalálhatók; de lege ferenda pedig indokolja a méltányosságon nyugvó szükségszerűség.

Hogy ez a szükségszerűség miért nem terjed ki a közszerzemény egészére, ezt gazdasági okok a korlátozásnak mértéken túl haladó intensívitásából eredő inconvenientiák s főleg az átmenet fokozatossága igazolják. Mindettől eltekinteni csak az esetben lehetne, ha már a biztosítás részlegessége is az intézménynek oly foku módosítását idézné elő, mely mellett annak intézményi alapeszméje szenvedett volna csorbulást. Erről azonban nincs szó. A közszerzemény alapeszméjével a biztosítás ellentétben nem állhat, mert hisz az intézmény nyújtotta jogok érvényesülésének a házasság megszűnésére való kitolásán, ami a közszerzeménynek fundamentális jelentőségű alkateleme, nem változtat; s ha jogot ad, nem zárkozhatik el attól sem, hogy a jognak más oldalról megfelelő kötelezettség oly könnyű kijátszását meg ne akadályozza.

Ami pedig más oldalról nyomul a biztosítás mellett támogatólag előtérbe, az a nők helyzetének biztosítása ott, hol annak egyéb módja már alig volna képzelhető.

Egész Európában általános az áramlat, mely a házasságban élő nő vagyontjogait kiterjesztteni, biztosítani, s amennyiben ily jogokkal nem rendelkeznék, az elnyomott s a

puissance maritale sulya alatt megbénított asszonynak jogokat nyújtani igyekszik. Nálunk ugyan férji hatalom nincs, s dicséretére legyen mondvá jogunknak, soha sem is ismerte azt sem a törvény, sem a szokás. De ezzel a kérdés felett napirendre térni nem lehet. S bár a közszerzemény biztosítását folyton annak kiemelésével és szemmeltartása mellett kell tárgyalnunk, hogy a kérdés férj és feleség közt teljesen viszonyos, s amennyire érdekli ez utóbbit, éppen annyi fontossággal bír az előbbire is, mégis a feminizmus Európá-szerre mindinkább több és több eredményre vergődő küzdel-métől s az arra való utalástól eltekintünk nem lehet. A közszerzemény nem a felsőbb tizezrek, sőt nem is a közép-osztályok intézménye, történelmi multja is ott gyökeredzik az apró existenciák szűk gazdasági életkörében, onnan szivta fel erejét, mely az idők rendében házassági vagyoni jogunk oszlopos intézményévé izmosította, s ott követel egyuttal reformokat is, amennyiben jelenlegi szabályozása hiányokat tüntet fel. Követel, még pedig azzal az ellentállást nem tűrő energiával, mely az elnyomottaknak jellemző tulajdonsága. A problema olyan, mely a tények és tapasztalatok szemüve-gén át tanulmányozandó, mely fölött helye lehet az érvek vitájának, hogy a tudomány vihesse a kérdést megoldásra, de egyszerű megtagadással siklani rajta keresztül nem szabad.¹⁾²⁾

¹⁾ A szövegben elmondottakra nézve v. ö. különben még *Dr. Kolos-váry B.*: A közszerzemény biztosítása cz. id. m. 41—46. lapjain *Dr. Misner Ignác*, *Dr. Markbreit Gyula*, *Dr. Szladits Károly*, *Székács Ferenc* és *Dr. Vavrik Béla* felszólalásait, illetőleg ellenvetéseit és az azokra adott választ. (69—78. lapokon.)

²⁾ Jelen tanulmány sajtó alá bocsátása közben jelent meg *Jancsó György*: „A magy. házassági és házastársi öröklési jog” cz. munkája, melynek 772. lapján 17. jzet alatt a közszerzemény biztosításáról a szö-vegben közölt fejtegetéseink, (melyek „A közszerzemény biztosítása” cz. id. értekezésben is benfoglaltatvák) kritika tárgyává tétettek. A kritika álláspontunkat primitívnek jelzi s benne visszafejlődést lát a mai — s a biztosítástól eltekintve — emelkedett felfogástól. Utalva arra, hogy célunk annak kimutatása volt, mennyiben foghatna helyet a közszerze-mény biztosítása *mai* szokásjogunk alapján? — ismételjük, hogy a köz-szerzemény hármass kategorizálása expressis verbis benn van azon curiai

3. §.

A közszerzemény és különvagyon közti folyó viszony.

A közszerzemény és különvagyon közötti folyó viszonyban felmerülő kérdések elseje a közszerzemény és különvagyon kezelésének a mikéntje. E részben az előző §. során szokásjogunk álláspontját részletesen vettük szemügyre. A miként azonban a biztosítási kérdéssel kapcsolatban, a biztosítás érvényesülésének hol szűkebb, hol tágabb körére rámutattunk, jelezve volt már, hogy az életben igen gyakori az eset, mikor a vagyonkezelés nem oly szabályok szerint történik, mint a hogyan a szokás dispositív tételeinek megismerésénél láttuk. Nevezetesen tapasztalat szerint a házasfelek minden vagyonát de facto a férj szokta kezelni. Ez esetben különjavak és közszerzeményiek egy tömeggé vannak összeolvadva. A kezelés e módjának mindig a házasfelek kifejezett vagy hallgatag megegyezése az alapja, mely megegyezéstől, az asszony, vagy a férj — mert hiszen lehetséges, hogy az egyedüli kezelő nem ő — bármikor elállhat.

A különvagyon és közszerzemény közötti folyó viszonynak egyik tényleges megnyilvánulását képezi már most ilyenkor a nem kezelő házassfél kezelői jogának érvényesítése, mert ezzel nemcsak az ő szerezte közszerzeményi javak, hanem esetleges különvagyon is a másik házassfél ilyenmű javaitól tényleg elválasztatnak. Erre az elválasztásra jogunk szerint bármelyik házassfélnek bármikor joga van. Hogy a különvagyonra nézve áll a tétel, az e lapokra volta-

döntvényekben, melyek a független kezelést csak a „külön — tehát *nem együtt — szerzett*“ közszerzemény felett ismerik el bármelyik házassfél részéről (lásd 465. lap, 1. jzet alatt); tehát a házasfelek által „külön-külön“ szerzett és „nem külön-külön“ szerzett közszerzemény distinctiójára alapítják a kezelési jog rendezését. Midőn e distinctiót a biztosításnál alapul elfogadtuk, a mai szokásos jogból indultunk ki, melyet, mint kimutatható fejlődés eredményét, primitívnek már azért sem tekinthetünk, mert e fejlődés határozottan az elkülönzés eszméje felé tendál. A biztosítás megszorításának ez is egyik nagy érve.

kép nem is tartozik és a vagyonszabadság követelményeké-
ált. elvekből folyik. A közszerzeményre nézve pedig, ha azt
a követelő házaspár maga szerezte, szintén így áll a tétel, s
téves volna ez esetben a 41. sz. t. ü. döntvény által eltil-
tott közszerzeményi megosztási tilalmát ide applicálni.¹⁾ Sőt
a másik házaspár szerzeményeiből is kikövetelheti a nő saját
maga kezelése alá az oly ingóságokat, melyek az ő kizáró-
lagos használatára szolgálnak.²⁾

Ez azonban a közszerzemény és különvagyon közti
folyó viszonyhoz szorosan nem tartozik. De már igen is a
teherviselés és adósságügy kérdése. Ugyanis akár egyoldalu
(mikor csak az egyik fél szerez), akár kétoldalu (mikor mind
a kettő) közszerzeményről legyen szó, az a házaspár külön
javainak valóságos haszonélvezője.³⁾ A közszerzemény ebbeli
jogi helyzetéből kifolyólag bizonyos teherviselés hárul a szer-
zeményi közösségre, azoknak az alapelveknek követke-
ményeké, (cujus est commodum: ejus incommodum), melyek
minden haszonélvezeti viszonyban érvényesülnek. A szerze-
ményi közösség terjedelméről szólva, mint az annak alá-
vetett javak, elsősorban a különvagyon jövedelmei lettek
megjelölve. Mindazok a költségek és adósságok tehát, melyek
a különvagyon fentartására és kezelésére, gyümölcsöző
képességének megóvására, vagy annak fokozására bármelyik
fél részéről tétettek: a közszerzeménynek a terhei, még akkor
is, ha általuk a közszerzemény egyáltalában nem lett gazda-

¹⁾ *Curia* 1898. decz. 19-én I. G. 421. sz. a. „Az, hogy a férj a
közszerzeményül kijelentett gazd. marhákat kikövetelte feleségétől: nem
jelent a 41. sz. t. ü. döntvény értelmében vett és tiltott közszerze-
ményi megosztást a házasság tartama alatt, hanem csak azt, hogy a
férj a saját rendelkezése és kezelése alá kívánja azon közszerzeményt,
mely nem a nő különvagyonából származott közszerzemény, sem az ő
állandó használatában nem volt.“ — (*Fabiny* id. cz. gyűjt. IV. k.
219. lap. 759. sz.)

²⁾ V. ö. *Curia* 1885. jan. 13-án, 4409/84. sz. a. (Dtár. uj f. X. k.
175. szám.)

³⁾ V. ö. 449. l. 2. pont és u. ott 2. jzet alatt. V. ö. továbbá a
ptkv. tervezetének 129–131. §§-ait. (III. r. 1. cz. III. fej. 3. §.)

gabbá. Így a házasfelek oly adósságai, melyek a házasság alatt valamelyik különvagyoni massára nézve jöttek ugyan létre, de a közszerzemény érdekeit kívánták szolgálni, vagy éppen szolgálták, a házasfelek egymásközötti viszonyában is a közszerzeményből elégitendők ki, anélkül, hogy az illető különvagyon ezért megtérítéssel tartoznék.

Van-e ezen teherviselésnek határa? Általában e kérdésre úgy kellene felelnünk, hogy nincs; helye lehet azonban ennek ellenére, hogy az a házaspár, a melyik netalán sérelmezettnek tekinthetné magát, bizonyítsa, miszerint a szóban forgó adósság és a közszerzemény gazdasági érdeke között semmi oly összefüggés, mely a közszerzemény szavatolását megállapíthatta volna, nincs, mely esetben — a felek egymásközötti viszonyában — a teher a közszerzeményről az adósságot contraháló házaspár különvagyonára vitetik át. Ez a szabály arra az esetre, mikor a házasság alatt s a különvagyonra contrahált adósságok a közszerzeményi haszonélvezet alapján a közszerzeményt terhelik.

A különvagyonnak még a házasságelőtti időkből fennálló adósságai a közszerzeményt nem terhelik.

Mindkét fejtegetett esetre nézve azonban mai joggyakorlatunk *ellenkező* álláspontot foglal el. A mig adósság van, nincs közszerzemény, hangzik a tétel, mely mellett tehát az adósságok különböző nemei között a házasfelek egymásközötti viszonyában is határvonalakat húznunk felesleges.

Mai gyakorlatunk a mondottakból kifolyólag a közszerzeménynek haszonélvezeti terheit és kötelezettségeit voltaképi intézményi jelentőségükben egyáltalában nem domborította ki. A közszerzemény és különvagyon közti folyó viszony következményei ezért gyakorlatunk szerint csakis egy vonatkozásban válhatnak actualissá és ez az egyetlen vonatkozás a kölcsönös beruházásoknak kérdése.

Nem tesz e részben különbséget, hogy a vagyonadminisztratiót a házasfelek mi módon gyakorolják. Akár egyikük kezel minden vagyont, akár közösen adminisztrálnak, akár a

különvagyon és különközszerzemények szerint megosztottan: a házaselet folyamán eszközölt eladások, vásárlások, javítások stb. mind actualissá teszik a beruházás és az ezzel kapcsolatos megtérítések kérdését. Az esetek így képzelendők: a különvagyon állagába a közszerzeményi jellegű szerzemények beruháztatnak, vagy megfordítva; a házasfelek a külön vagy közszerzeményi jellegű pénzzel vásárolnak; az egyik fél különvagyonát a másik fél különjavainak javítására, nagyobbitására fordítják; valamelyik fél különjellegű adósságait közszerzeményi pénzzel fizették ki, vagy a közszerzeményi adósságot különvagyonnal stb. Mindezen esetek elbírálására nézve a közszerzeményi közösség terjedelmét vizsgálva, a helyes szempontok meg voltak már adva,¹⁾ de mert bíróságaink közszerzeményi praxissa az ott mondottakkal többé-kevésbé ellenkezik, a feltett kérdéseket itt kell részletesen szemügyre vennünk.

Az első és szinte leggyakoribb eshetőség, hogy a házasfelek valamelyikének különvagyona a közszerzeménybe beruháztatik. Gyakorlatunk a maga értéktöbbleti slágerjeivel az ilyen beruházásokat külön figyelemre sohasem méltatta, mereven tartván a tételt, hogy mindaz, a mi mint különvagyon a házasság kötésekor megvolt, a házasság megszűnésekor pótolandó. Ma már, a mint a kezelés és rendelkezési jognál láttuk, s az elpazarolt különvagyon közszerzeményből leendő visszapótlását elejtő felfogás ismertetésénél közelebb-ről is szemügyre vesszük, egyenként föl-föltünedeznek praxisunkban azok a palliatív tételek, melyek a közszerzeményi kérdés méltányosabb rendezésének élénk érzetére utalnak, s melyek között a beruházások tüzetesebb vizsgálata és a külön és közszerzeményi javak kölcsönös megtérítési kötelezettségei is a régi állásponttal szemben fölszínre vergődtek. A mondottak folytán tehát már úgy áll a dolog, hogy a mit a

¹⁾ Figyelemmel kell lennünk arra, hogy a közszerzemény terjedelmének kérdését az intézmény pozitív szabályozása előtt, mintegy bevezeteskép tárgyaltuk csak.

különvagyon a közszerzeménynek adott, azzal, hogy abba beruháztatott, azt meg kell a beruházás értékeig téríteni.¹⁾ E megtérítéssel azonban a különvagyon is tartozik, ha a felek — megfordítva — közszereményt ruháztak be a különvagyonba.²⁾ Tekintve, hogy az összes javak tényleges vagyonkezelője rendszeren a férj, ez az álláspont elsősorban a feleség különvagyont és közszereményi érdekét védi.

A beruházás tényének tisztába kell hozatnia okvetlen, s ezért az bizonyítás tárgya is.³⁾ Mert ha *valódi beruházás* nem történt, s a házasság megszűnésekor egyszerűen valami nincs meg, a mi azelőtt megvolt, úgy a megtérítés helyt nem foghat.⁴⁾

¹⁾ *Lfi.* 1875. évi 885. sz. a. Kézpénzbeli öröklött vagyon értékének a közszereményből leendő kifizetése csak azon esetben rendelkezhető, ha beigazoltatik, hogy az öröklött vagyon a szerzeménybe beruháztatott. (Dtár r. f. XV. k. 88. lapján.) *Lfi.* 1877. április 17-én 3288. sz. a. kimondja, hogy alpereseket a közszerzés végett felemésztett hozomány tárgyában csak az a jogosultság illeti, hogy a befektetések értékét követeljük, mert a nő vagyonából történt tetemes beruházás közszereményi igényt nekik nem ad. (Dtár r. f. XVIII. k. 77. sz. a.) *Lfi.* 1878. január 9-én. 11563. sz. a. — a közszereményből a házastársak különvagyónak ebbe beruházott értéke — tehát a nő hozománya is — levonandó. (Dtár. r. f. XX. k. 89. sz.) *Curia* 1883. jun. 13-án. 9212-ik sz. a. kimondja, hogy a beruházott különvagyon a közszerz.-ből levonandó. (Dtár uj f. V. k. 171. sz.)

V. ö. továbbá: *Emőd* id. cz. m. 530. lap. 1. jegyzet. *Jancsó* Házassági vagyonjog cz. id. m. 151–152. l. *Zlinszky-Reiner* id. cz. m. 897. lap. Ptkv. tervezete 138–143. §§. (III. r. 1. cz. III. fej. 3. §.) stb.

²⁾ Az alapelv a szövegben mondott tételre törvényes gyakorlatunkban is megvan. (V. ö. *Zsögöd*-féle javaslat 47. §-ának indokolását. Indokolás stb. 48. lap. V. ö. továbbá a ptkv. tervezete 141. §-át is.) Indirecte következik abból, hogy mindenik házaspár függetlenül kezeli saját és közszereményi jellegű szerzeményeit. Ezekre nézve, ép úgy, mint a különvagyonra nézve, a vagyonszabadság elve érvényesül. A házaspár közszereménye a házasság alatt ép olyan, mintha különvagyon volna. Ha befordítatik ebbe, vagy ép a másik fél különvagyonába, természetesen, hogy azzal szemben mint megtérítésre jogosult tekintendő.

³⁾ A beruházás bizonyítására nézve v. ö. alább.

⁴⁾ *Curia*, 1894. decz. 12-én 10,825. sz. a. Különvagyonnak, czéltalan, egyoldalú elidegenítése esetén, annak a közszereményből leendő helyreépítése nem követelhető. (Dtár III. f. I. k. 43. szám.)

A beruházás pedig legáltalánosabb értelemben veendő s így, amennyiben úgy jelentkezik, mint egyszerű javítás, akkor a javítás értékéig az azzal gazdagodott vagyon megtérítéssel tartozik.

Nem szabad azonban itt sem szem elől tévesztenünk, hogy a közszerzemény befordításáról csak annyiban lehet szó, a mennyiben a tényleg történt befektetés nem úgy jelentkezik, mint a közszerzeményt a különvagyon felett megillető haszonélvezetből törvényszerűen folyó teherviselés. Ha a közszerzemény beruházása a haszonélvezett különvagyon fenntartására vonatkozik, úgy nem önálló jellegű és visszatérítésre számot tartó beruházás, mert *cujus est commodum, ejus incommodum*. Különben a határok megjelölése a bizonyítás és bírói *cognitio* dolga.

Mily viszonyban állanak már most a különvagyon és a közszerzemény, ha valamely fenálló kötelezettségnek egyik a másika helyett tett eleget? E részben ismételnünk kell mint általános szabályt, hogy gyakorlatunk addig, míg bárminő adósság van, közszerzeményt nem ismer. A közszerzemény megállapítása során törvényes gyakorlatunk e felfogásával részletesen foglalkozunk, egyelőre álljon itt annyi, hogy e felfogás alapja az a minden ízében helytelen kiindulási szempont, mely szerint a „közszerzemény“ a „szerzeménynyel“ azonos elbánás alá vétetik.¹⁾

Közszerzeményi tanunkban ez alaptétel, s mégis constátálnunk kell, hogy a gyakorlat fejlődése sokszorosan módosította. A közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog legujabb szabályozása ugyanis arra vezetett, hogy a férj hitelezőinek foglalása alól a nő a saját maga szerezte közszerzeményt igényper útján kikövetelheti.²⁾ Ebben a külön

¹⁾ Így pld. *Lfi.* 1874. május 11-én, 3230. sz. a. (Dtár r. f. XII. k. 138. sz.) *Lfi.* 1878. január 9-én 11563. sz. a. (Dtár r. f. XX. k. 89. sz.) *Curia* 1883. máj. 30-án 2563. sz. a. (Dtár uj f. V. k. 115. sz.) *Curia* 1890. ápr. 16-án 5293. sz. a. (Dtár uj f. XXVI. k. 25. sz.) stb. határozatokban.

²⁾ Lásd a következő §-t.

közszerzeményi adósságok megkülönböztetése implicite benne van. Miért is a különvagyon azt a kötelezettségét, hogy a közszerzeményből kifizetett különvagyoni adósságok a közszerzeménynek megtéríttessenek, már a Zsögöd-féle javaslat 48. §-ának indokolása úgy tekinti, mint amely törvényes gyakorlatunkban legalább alapelvileg kétségbevonhatatlanul megvan. A nézet különben nem új. Jancsó, ki e részben az eszme lancirozását és kifejtését mint kezdeményező méltán a maga érdeméül tudhatja fel, már 1881-ben kelt czikkeiben s aztán „Házassági vagyoni jog“ stb. cz. műveiben vitatta, hogy a házasság alatt kifizetett különvagyoni adósság e különvagyon nyereségét, szaporodását jelentvén, csakis a közszerzemény javára számítható.

A nő különvagyonának a férj adósságai törlesztésére való fordítása tekintetében ugyanezt az álláspontot a régi Curia gyakorlata is vallotta.¹⁾ Ha tehát jogunk mai álláspontján a házasfelek külön-külön közszerzeményei a különvagyonukkal teljesen azonos elbánásban részesülnek, úgy a közszerzeménynek azon igényei tekintetében, hogy a különvagyoni adósság törlesztésére való fordíttatása czimén e törlesztés erejéig megtérítést követelhet, mondhatnók, hogy a jognak folytonossága is megvan.

Támponcot nyújt ez értelmezésre a Lfi. 1875-ben 2308. sz. a. kelt határozata is. (Dtár r. f. XIV. k. 130. sz.) Itt a házasság alatt kifizetett 414 frt adósság fele értékére irányuló közszerzeményi igényt a legf. ítélőszék *csak azért* utasította el, mert bebizonyítottak vélte az alperesek azon állítását, hogy az adósság kifizetése az elhunyt férj különvagyonából történt.

A mondottak után, habár a Curia állandó közszerzemény megállapítási methodusa ellene is szól a külön és közszerzeményi adósságok megkülönböztetésének, azt kell mondanunk, miszerint mai törvényes gyakorlatunk, ha a házas-

¹⁾ V. ö. az 1798. nov. 14-én eldöntött Fekete-féle pert. (*Kallós* id. cz. m. 344. lap.)

felek különadóssága a közszerzeményből törlesztetett, a törlesztés erejéig a közszerzeménynek a gazdagodott különvagyonnal szemben megtérítés iránt ad jogot. E megtérítési kötelezettség a házasság megszűnésekor, mint a különvagyon adóssága veendő figyelembe s a hitelező közszerzeményi massának activ állagához hozzászámítandó.

A ptkv. tervezetének 142. §-a tehát nem novatio mai jogunkhoz képest, hanem a fennálló jognak inkább conservatioja.¹⁾

4. §.

A közszerzemény viszonya harmadik személyekkel szemben.

A házasfelek vagyoni viszonyainak rendezése — akár mily rendszer keretében történik — ott veti fel a legkényesebb és legérzékenyebb kérdéseket, ahol e vagyoni viszonyokba beleszól a kívül álló harmadik személyeknek, a közforgalomnak és a hitelnek érdeke, biztonsága.

Különösen nehéz a kérdés a közszerzeménynél. Láttuk, hogy a közszerzemény olyan házasság alatt szerzett javakból áll elő, melyek tekintet nélkül arra, ki és hogyan szerezte, mindkét házastfélnek tulajdonában állanak. Ám mindenik házastfél függetlenül rendelkezik a maga által szerzett közszerzeménnyel, s ezért ez a tulajdon a közös tulajdon rendes eseteitől lényegesen elüt s csak mintegy eszmeileg lebeg a közszerzeményi vagyon felett. A harmadik személyekkel szemben való viszony a külön kezelt közszerzemény esetében még kevésbé okozhatna nagyobb nehézségeket, tekintve, hogy a teljes rendelkezési szabadság érvényesítése

¹⁾ Az irodalom álláspontját tekintve, *Zsögöd* és *Jancsó* felfogásán kívül, a szövegben mondottak szerint *Zlinszky* id. értekezésében a „Jogtud. Közl.” 1876. évi 19. számában, bár helytelen kiindulási pontból; továbbá dr. *Szladits*: „A közszerzeménnyel” cz. czikk „Jogtud. Közl.” 1897. évi 47. sz.

folytán jogunk a házasfelek által a különszerzés alapján külön kezelt közszerzeményeket azonos elbánásban részesíti a különvagyonnal. Csakhogy az életben rendesen egészen máskép alakul a helyzet. Nevezetesen a közszerzemény esetek szerint vagy olyan, melyet a házasfelek közös munkálkodással szereztek, s így a miként annak helyén kifejtetett,¹⁾ de lege a férjnek áll kezelése és rendelkezése alatt; vagy pedig azt látjuk, hogy a férj és neje által külön-külön szerzett közszerzeményeket is, egyetemben az esetleges összes különjavakkal, tényleg egyedül a férj kezeli. Ily esetben kifelé egyáltalában nem ismerhető fel, hogy az egy tömegben álló javak közül melyik a férj, melyik a nő különvagyon, mi az, amit a nő szerzett s így mi az ő külön rendelkezése alá vonható közszerzemény és általában az sem tudható, megelőzően föllállított közszerzeményi mérleg nélkül, hogy mi a közszerzemény. Ily vagyóneredet és vagyonminőség után való kutatásokra a hitelezők és harmadik személyek nehezen volnának kötelezhetők s az efféle a forgalom és közhitel érdekeivel is többé-kevésbbé ellenkeznék.

A kérdés megoldásánál ezenkívül figyelembe kell vennünk az egyes elkülönült intézménykörök specialis szempontjait is, mint a milyenek a kereskedelmi törvény és a csődjog szempontjai.

A közszerzemény és a harmadik személyek közötti vonatkozások a következők lehetnek:

A házastársak valamelyike elidegeníti vagy ami ezzel végeredményben azonos, megterheli azt a közszerzeményt, melyet ő szerzett, s mely e szerint az ő kezelése és rendelkezése alatt áll. Kérdés már most, megáll-e az ilyen elidegenítő vagy terhelő ügylet, ha a másik házastárs, kinek az elidegenített vagy terhelt dolog félrészben eszmeileg véve tulajdonában áll, ahhoz hozzá nem járult? Vagy:

a közszerzemény közös jellegű, tehát nem külön-külön, hanem együttesen létesített szerzemény. A kezelés és ren-

¹⁾ Lásd 464. és köv. lap.

delkezés joga de lege a férjéti. Megáll-e az ügylet ily jellegű közszerzemény felett, ha a nő az ügylet kötéséhez nem járult hozzá? Vagy:

a házasfelek mindennemű vagyonát (tehát közszerzeményeket is) de facto az egyik házaspár (akár a férj, akár a nő) adminisztrálja. A másik házaspár hozzájárulása nélkül 3-ik személyekkel kötött ügyletek érvényesek lesznek-e?

Ami az első kérdést illeti, azt a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog során elmondottakra való utalással világosan el lehet dönteni.

A házaspár oly házasság-alatti szerzeménye, mely közszerzeményi jellegű, a közszerzeményi jelleg dacára is, szabad rendelkezése alatt áll s így amennyiben — a gyakorlatunk által különben is kizárt — közszerzeményi biztosítás nem történt, a másik házaspárnak e rendelkezésekbe beavatkozni sem direct uton, sem indirecte nincs joga. A magyar jognak általános tétele, hogy egyik házaspár sem rendelkezhetik a másiknak vagyona felett. Mivel pedig a közszerzeményi rendelkezési jog egészen a különvagyon mintájára van rendezve s így ez a tétel a közszerzeményre is alkalmazandó, az egyik fél saját közszerzeményei felett való rendelkezéseibe való beavatkozásnak is teljesen ki kell zárva lennie. A kérdésbe tett ügyletek tehát feltétlenül érvényesekül tekintendők.

Hogy áll azonban a kérdés az oly ügyletek tárgyában, melyek nem külön-külön, hanem együttesen szerzett közszerzeményekre vonatkozóan és csak az egyik házaspár által kötöttek? (2-ik kérdés.) Miként annak helyén kimutattuk, az „együttes közszerzemény“-re nézve a régi jog álláspontja érvényesül.¹⁾ Ha tehát a felek közös birtoklásában található közszerzeményi jellegű vagyon olyan, mely sem a férj, sem a nő kizárólagos szerzői tevékenységének nem eredménye (mely körülmények fenforgása különben a nő részén bizonyi-

¹⁾ Lásd 464. és köv. lap.

tandó, a férj részén ellenben vélelemmel támogatattik), hanem közös munkával, közös szorgalommal előállított javakból áll, úgy az ilyen közszerzemény felett a férj rendelkezik s fölötte kötött ügyleteinek csak az az egy korlátja van, hogy halálesetére nem szólhatnak.

Ebben a pontban jogunk nem is méltányos, s a közszerzeményi igények biztosításának evidens szüksége főleg itt válik érezhetővé.¹⁾

A harmadik kérdésre vonatkozóan végül, mikor t. i. minden vagyont *de facto* csak az egyik házaspár kezel, más következményt jogunk szelleméből és a törvényes gyakorlat kimondásaiból levezetni nem lehet, minthogy az egy tömegben és egyoldalulag kezelt közszerzemények tárgyában harmadik személyekkel és a másik házastárs tudta és beleegyezése nélkül kötött elidegenítési és terhelési ügyletek csak annyiban állanak meg, a mennyiben az ügyletet kötő házaspárnak külön eszközölt szerzeményeit felül nem haladják és ha az egyedüli kezelő, a férj, annyiban, a mennyiben a fentmondottak szerint együttes közszerzeményről van szó.

Pld. a férj kezeli nejének egyéb vagyona mellett azt a közszerzeményt is, mely a nőnek házasságalatti, de közszerzemény jellegű szerzeménye. Ezt a, mondjuk házat, a férj csakis felesége beleegyezésével idegenítheti el, mert a nőnek jogában állana azt az ő kezelése alól bármikor kivonni, mely esetben a férj a szóban forgó ház felett semmi vonatkozásban sem intézkedhetnék.

Igaz ugyan, hogy harmadik személyek tán még különös gondosság mellett sem tudhatnák meg, hogy a közös birtalásban levő javak közül nem éppen a nő külszerzeménye felett szerződtek-e a férjjel, hisz az egyetlen támpont, a férj *de facto* administratioja azt a jóhiszemű meggyőződést keltheti bennök, hogy az ügylet tárgya a férj tulajdona volt. Viszont, ha az ilyen ügyleteket feltétlenül érvényesek

¹⁾ V. ö. különben 477. és köv. lapokon.

gyanánt ismernők el, a nem kezelő házaspár esetleg minden tudomása nélkül vesztene el olyan vagyont, amely fölött de jure rendelkezni voltakép csakis ő volna jogosítva.

Az összes vagyon tényleges együttkezeléséből tehát azonnal előáll a contrast a jóhiszemű harmadik és a másik házaspár jogos érdeke között

Kérdés, melyik érdek a fontosabb? Positív jogunk megadta a feleletet. Némely körülmények között, az élet bizonyos viszonyaiban a közhitel, a forgalom biztonsága fokozottabban oltalmazandó, más, még pedig a mindennapi viszonyokban — amint a contrario a kivételes intézkedésekből látszik — a házaspár érdekei a fontosabbak.

Igy a keresk. törv. 299. §-a értelmében, ha az összes vagyont kezelő férj kereskedő volt s a jogügyletet kereskedői üzlete körében kötötte, az eladott vagy átadott árut és ingóságokat a jóhiszemű vevő akkor is megszerzi, ha azoknak nem az eladó volt a tulajdonosa. Ezt az eszmemenetet juttatja kifejezésre az Optk. 367. §-a is, melynek intézkedései gyakorlatunkban teljesen átmentek.

Ott tehát, hol a forgalom és közhitel érdekei nyomóssabban lépnek előtérbe, szó sem lehet arról, hogy az adminisztrációt végző házaspárnak ügyletei bármiféle közszerzési dolog felett meg ne álljanak, ha a másik házastárs azokról nem is tudott semmit.

Am ez a tétel a kereskedelmi jog különleges álláspontját érvényesíti; ott sem feltétlenül, csak a „*kereskedelmi üzlet*“ körére szorítva. Az általános magánjog körére e súlyos jogkövetkezmény kiterjesztése nemcsak azon alapelvbe ütközik, hogy az általános jogot különös joggal magyarázni nem lehet, de helytelen volna azért is, hogy még a keresk. törv. is a kereskedői minőséget feltételezi.

A harmadik személy és a magánjogi forgalom igényei a mondottak okán érvénytelen jogügyletbe bocsátkozó házaspárral szemben a rendelkezésre álló kártérítési keresetben éppen elegendő biztosítékot találnak.

A házasfelek valamelyikével ügyletbe bocsátkozó harmadik személylyel hasonló tekintet alá esik a hitelező is, ki hitelt nyújt s a hitelnyújtás reális alapját képező vagyoni viszonyokat kellően meg nem becsülheti. Hitelt adott, mert azt hitte, hogy az a vagyon, mely tényleg a férj kezén van, ennek vagyona és sejtelmével sem bír annak, hogy nem adósának, hanem a másik házastfélnek vagyonára kötötte kölcsönügyletét.

Lehet-e a hitelező jóhiszemének oly hatályt tulajdonítani, hogy követelését oly javakon is végrehajthassa, melyek a sérelmezett házastárs kizárólagos rendelkezési jogánál fogva elvileg semmi esetre sem volnának kielégítési alapul elvonhatók? Felelet: nem; az egyik házastfél különadóssága a másik házastfél különvagyont nem terhelheti, de nem a nem adós fél közszerzeményét sem, melyet kizárólag ő szerzett, hisz ez a közszerzemény a házasság alatt annyi, mintha különjóság volna. De ez csak elvileg áll így. Gyakorlatunk, míg adósság van, nem ismer közszerzeményt s azzal, hogy az adósság minő fajtájú, nem törődik. Az előző §-ban említve volt, hogy a különvagyont haszonélvező közszerzeménynek terhére csak olyan adósság volna irható, tekintet nélkül arra, ha vajjon női vagy férji közszerzemény van-e előttünk, mely e közszerzeményi haszonélvezetből folyik. A közszerzeményi haszonélvezet intézményi jellege azonban törvényes gyakorlatunkban kidomborítva nincs s így egészen beleolvad a régi jogból átszármazott s a Curia közszerzemény kiszámítási praxisában érvényesülő azon mondott tételbe, hogy a közszerzemény csak az adósságok leszámításával fenmaradó felesleg.

E rendezésnek nagy méltánytalanságát csak a végrehajtási törvény (1881: LX. t. cz.) 49. §. alapján az igénypererek keretében kifejlett gyakorlat mitigálja. A végrehajtási eljárás ugyan első sorban a hitel szempontjait veszi védelembe, de kapcsolatban a közszerzeményi kezelési jog legujabb tanával, a helyzet a másik háztartásra való tekin-

tettel is eléggé kedvezően alakult ki. Az idézett §. szerint ugyanis a férj ellen vezetett végrehajtás esetében a házasságfelek „közös birlalásában levő ingóságok” lefoglalhatók.¹⁾ (Kivételével bizonyos tárgyaknak, melyek nyilvánvaló rendelkezésüknél fogva a nő használatára vannak szánva.) Ha tehát a „közös birlalásban” lévő dolgok között az asszony közszerzeményes jellegű és különjavai is benne vannak, úgy ezek a foglalást ki nem kerülhetik. A foglalás azonban azoknak elvesztését és a férj hitelezői követelésének kielégítésére való fordíttatását még nem jelenti. A végrehajtási törv. 91—101. §§-aiban szabályozott igényperrel t. i. azokat a zár alól föl lehet oldani. „Az igény bizonyítása esetében az igényelt vagyon a foglalás alól felmentetik.” (Végrehjt. törv. 96. §.) Azt tehát, hogy a lefoglalt ingóságok a nő különvagyonát vagy saját külön kezelés alá vonható külön közszerzeményét ké-

¹⁾ *Bud. Tábla* 1839. máj. 27-én 45.342. sz. a. az 1881: LX. t.-cz. 49. §-ára való utalással mondja, hogy a szálláson, tanyán létező lakás körüli földön learatott gabona a férj és nő közös birlalatában levőknek tekintendő s azért a férj elleni foglalás tárgyául szolgál. (Dtár uj f. XXIII. k. 167. sz.) — *Bud. Tábla* 1887. jun. 15-én 43.533. sz. a. A férj ellen vezetett végrehajtás esetében lefoglalhatók a vele együtt lakó házastársának czége alatt folytatott üzletben lévő ingóságok még akkor is, ha a nő czége be van jegyezve. (Dtár uj f. XVIII. k. 137. sz.) — *Bud. Tábla* 1888. márcz. 26-án 37.738. sz. a. : férj adósságaiért a nő üzletében foglalhatni. (1881: LX. t.-cz. 49. §. alapján. Dtár uj f. XX. k. 153. sz.) — Keresk. vagy ipari üzletet folytató házasságfeleknel t. i. a nő igénypere csak akkor sikeres, ha az üzlet forgó tőkéje egészen az ő különvagyonából került ki (*Bud. Tábla* 1896. márcz. 12-én I. G. 6. sz. a. *Térfi* id. cz. gyűjt. I. k. 12. lap, 11. sz.) s cégjegyzés magában véve még nem elég. — Homlokegyenest ellenkezőleg ítélte a *Bud. Tábla* 1889. évi 44.357. sz. a. A nő saját nevében álló posztókereskedésben talált árucikknek a férj s nő közös birlalásában levőknek nem tekintendők, s így a férj adósságaiért le sem foglalhatók. (Dtár uj f. XXIII. k. 154. sz.) — Egy további kivétel van megállapítva a *Bud. Tábla* 1896. jan. 17-én, II. G. 83. sz. a. kimondván, hogy a hivatali fizetésből vett ingók — bár közös birlalásban vannak is — oly vagyont képeznek, melyet a másik házasságfelet adósságaiért az 1881: LX. t.-cz. 49. §. ellenére sem lehet lefoglalni. (Lásd *Térfi*-féle id. cz. gy. I. k. 81—82. lap. 68. sz.)

pezik, az igénypert támasztó asszonynak bizonyítani kell, mert vele szemben a férj tulajdonának védelme áll.¹⁾

Azok a legfelsőbb bírósági határozatok, melyek a különvagyoni és közszerzeményi jellegű ingóságok igényperrel való kivonását a zár alól elismerik, vagy azt kívánják, hogy a nő bizonyítsa, miszerint a kérdéses ingókat *ő szerezte, még pedig a saját pénzén, saját különvagyonának befordításával,*²⁾ mikor is az ilyen szerzemény úgy jö voltakép tekintetbe, mint különvagyoni átváltoztatás, ha azonban az új szerzemény a befordítottnál *értékesebb*, a tulmenő érték erejéig, mint *közszerzemény* is, vagy azt kívánják, hogy a kérdéses ingókon a nő *kizárólagos kezelési joga igazoltassék*, a mi már egyenest az oly közszerzeményre vonatkozik, melyet a nő saját maga önállóan szerezvén, egyedül van jogosítva a felett teljesen egyedül rendelkezni is.³⁾

¹⁾ *Curia* 1891. decz. 21-én 6031. sz. a.: A férj hitelezői a nő bejegyzett czége alatt folytatott üzletben is foglaltatnak, mert a házasfeleknek egymásközi azon megállapodása, hogy czégül a nőnek neve legyen bejegyezve, a törvénytől fogva létező vagyonközösséget meg nem szünteti. (Dtár új f. XXXII. 2. sz.) — *Lfi.* 1881. márcz. 14-én, 394. sz. a.: A házasság tartama alatt szerzett ingók a férj vagyonából szeretteknek védelmezendők mindaddig, míg annak ellenkezője nem bizonyíttatik. (Dtár r. f. XXVII. k. 111. sz.) — *Curia*, a házasfelek közti közszerzeményi viszonyról fogva a kezelésük alatt lévő üzleti tárgyak a férj, mint főszerző, által elvállalt kötelezettségek teljesítésének alapját képezik, (Dtár új f. XX. k. 76. sz.) stb.

²⁾ Így már a *Lfi.* 1873. nov. 20-án, 10.045. sz. a. (Dtár r. f. XI. k. II-ik rész. 62. sz.) — *Curia* 1886. febr. 12-én 5343. sz. a. A nő által emelt tulajdoni igénypernél nem elégséges, hogy a nő bizonyítsa, miszerint az igényelt tárgyakat pénzen szerezte, hanem azonfelül igazolni tartozik, hogy a pénz az ő kizárólagos tulajdonát képezte. (Dtár új f. XIV. k. 24. sz.) — *Bud. Tábla.* 1887. márcz. 8-án, 53.538. sz. a. elutasítja a felperes nőt igénykeresetével, mert nem igazolta, hogy oly önálló vagyonnal bírt volna, melylyel az igényelt ingókat megszerezhetné volna. (Dtár új f. XVII. k. 177. sz.) — Továbbá. *Curia* 1898. aug. 30-án, G. 166. sz. a. (Jogtud. Közl. 1898. évi, 49. számban). — *Curia* 1899. jan. 12-én, 4430/98. sz. a. (Jogtud. Közl. 1899. évi 9. számban) stb.

³⁾ *Curia* 1896. szept. 4-én I. G. 160. sz. a. Addig, míg a házasság

A mondottak azonban csak a különvagyonra és a külön közszerzeményre vonatkoznak. Az együttes közszerzemény e vonatkozásban is a régi jog álláspontját követi, s így a férj adósságaiért minden további nélkül felel s azok kielégítése fejében lefoglalható.¹⁾

Hogy egyébiránt a nő különvagyona a férj kötelezettségeiért nem szavatol, régi gondolat, melyet több-kevesebb intenzivitással statutarius jogalkotásunk is több alakban ismert. Így Máramarosmegyének egy 1633. év november 29-én kelt statútuma a férj delictumból származó tartozásai alól a feleség ingóságait kifejezetten mentesíti.²⁾

fennáll, a feleség, a menyiben a férje ellen vezetett végrehajtás alkalmazásával olyan közszerzeményi vagyon vétetett foglalás alá, a melyre nézve a kezelés és rendelkezés joga őt illeti, jogosan követelheti annak a közszerzeményi vagyonnak a foglalás alól való felmentését. (Dtár III. f. VI. k. 92. sz.) — *Curia* 1896. szept. 10-én I. G. 157. sz. a. (Dtár III. f. VI. k. 93. sz.) — *Curia* 1896. jun. 19-én I. G. 141. sz. a. (Dtár III. f. VII. k. 27. sz.) — *Curia* 1896. decz. 18-án 332. sz. a. (Dtár III. f. VII. k. 99. sz.) — *Curia* 1898. aug. 30-án I. G. 166. sz. a. (Jogtud. Közl. 1898. évi 49. számban.)

¹⁾ „A közkereset a férj adósságai miatt a nőtől elvétetik.“ (Tramaschausen per 1777. máj. 12-én. Lsd *Kallós*, Nehány lap stb. cz. id. m. 347—348. lapján.) Hozzá kell tennünk azonban, hogy a mondott perben, mivel a nő bebizonyította, hogy a férj javait részint a gyermekeknek kiadá, részint más adósság lefizetésére fordítá: a férj által fölvelt adósságok alól mégis felmentetett. (*Kallós* u. ott.) — A szövegben adottak szerint értelmezendő a köy. táblai határozat is. A közszerzemény felett a házasság tartama alatt a férj lévén jogosítva rendelkezni, hitelezői azt végrehajtás alá vonhatják. (*Térfi* id. cz. gyűjt. I. k. 214. sz. a. 293. lapon a *bpesti Tábla* 1896. okt. 15-én I. G. 196. sz. a. kelt határozata.)

²⁾ „Constitutiones totius universitatis nobilium Maramarosiensis; anno 1633. die 29 novembris.“ 3. pont. „Ha peniglen azféle latrot az tisztviselők megfoghatnak, mihelyt az lator ispán kéznél leszen, azután semminemű marhájához annak ne nyulhassanak az pátronusok, (földesurak), mely latrok marhájából feleségének, gyermekeinek részét tartozzanak az tisztviselők kiadni cum poena dupli.“ (*Kolosváry-Óváry*: Corpus statutorum stb. cz. gyűjt. III. k. 76. lapon.)

Csőd esetén a helyzet általában véve szintén az elmondottakhoz képest alakul.

Az 1881. XVII. t.-cz. (csődtörvény) 46. §-a mondja, hogy „A közadós neje valamely dolognak, mint tulajdonának visszaadását csak az esetben követelheti, ha bebizonyítja, hogy a visszakövetelt dolgot már a házasság megkötése előtt bírta, (— ez a különvagyon esete —) vagy a házasság megkötése után, de nem a közadós pénzén szerezte.” (Ez a külön szerzett közszerzemény esete.)

A csődtörvény e rendelkezésében implicite el van döntve a gyakorlatunk által értéktöbbleti eljárásában maig is helytelenül tagadólag megoldott kérdés, hogy lehet-e közszerzeményről beszélni akkor, ha a férj *passive* áll? Ha a nő külön szerzett közszerzeményét¹⁾ a csődtömegből kikövetelheti, világos, hogy azokat a férj adósságai el nem nyelhetik.

A csődtörvény 68. §. 2-ik bekezdése ugyan a felfüggesztő feltételhez kötött követelések érvényesítését a csődtömeggel szemben nem engedi meg, csak annyiban, hogy azoknak kifizetése a feltétel bekövetkezte esetére biztosíttassék. Tekintve, hogy a közszerzeményi közösség a házasság fennállásához van kötve, azt lehetne mondani, hogy a 68. §. mondott rendelkezése a 46. §-t lerontja. Ám a 68. §. a közszerzeményi igényre nem alkalmazható, mert először a közszerzemény nem követelési, hanem tulajdonjog,²⁾ másodszor a házassági kötelék megszűnése, melyhez a közszerzeményi eszmei tulajdonjognak leülepttetése, megvalósítása kötve van, nem feltétel, hanem időhatár, *dies certa, ad incertum quando*.

A mondottakhoz képest helytelen Zsögödnek azon állítása, hogy a csődtörvény 51. §-a a közszerzeménynél nem alkalmazható,³⁾ mert a közszerzemény nem követelési igény ad

¹⁾ Tehát oly közszerzeményt, melyet nem a közadós pénzével szerzett; vagy olyat, melyet nem is az ő saját pénzével, hanem 3-ik személy pénzével szerzett.

²⁾ V. ö. 452. és köv. lapok.

³⁾ V. ö. „Fejezetek“ stb. cz. id. m. I. k. 71. lapon.

dandum, hanem a tulajdonközösségnek egyik különös esete. Az említett 51. §. különben is így hangzik:

„A közadós tulajdonostársai, valamint azok, akik vele társaságban vagy *más közösségben* voltak, a közadós vagyoniilletőségének elkülönítését s az érintett viszonyokon alapuló igényeiknek az elkülönített vagyoniilletőségből leendő előleges kielégítését követelhetik.“ A törvény tehát egyáltalában nem zárja ki, hogy a házasfelek bármelyike a maga szerzereményt a másik házastárs csődjéből kimenthesse. Mert ha a tulajdonközösség alá a szerzereményi közösséget, a fenforgó számos eltérés okából subsumálni nem is akarjuk, ott van a „*vagy más közösség*“ kitétel, mely a közszerzereményekben való jogközösséget teljesen fedezi.

Gyakorlatunk álláspontja a mondottakkal mindenben megegyezik.¹⁾

III. FEJEZET.

Jogviszony a szerzereményi közösség felbomlásakor.

1. §.

A szerzereményi közösség felbomlásának esetei.

A szerzereményi közösség felbomlása összeesik azzal a kérdéssel, hogy mikor lehet a közszerzereményi jogot érvényesíteni. A közszerzereményi jog érvényesítése ugyanis azt jelenti, hogy a közszerzereményi vagyonkép megállapított javakból a félrész az egyik, félrész a másik házastársnak vagy azok

¹⁾ *Bpesti Tábla*, 1896. okt. 16-án, I. G. 200. sz. a.: „— a házasság tartama alatt szerzett vagyon feletti kezelési, használati és rendelkezési jog azt a házastársat illeti, a kinek akár különvagyonából, akár különkereseményéből az származott, a mint ez különösen a csődtörvény 46. §-ának ama rendelkezéséből is kitűnik, mely szerint a közadós neje valamely dolognak, mint tulajdonának a férj csődtömegéből visszaadását követelheti, ha bizonyítja, hogy a visszakövetelt dolgot, bár a házasság

örökösének adandó ki, miáltal az addig eszményi tulajdonközösségben volt javak a megosztás arányában a jogosultak kizárólagos tulajdonába kerülnek.

A III. r., II. czim, I. fejezet, 2. §-a során volt már említés téve arról a körülményről, hogy azt az általános tételt, mely szerint a közszerzemény „házasságalatti szerzemény,” a gyakorlat igen különbözőkép magyarázta. Vagy oly szerzeményeket értett alatta, melyek a házassági kötelék formaszertinti fennállása alatt keltek, vagy olyanokat, melyek a házasegyüttélés idejében, vagy a válóperre való tekintettel, az ágy- és asztaltól való különválasztó ítélet hozataláig, a szentszéki határozat keltéig lefolyt időben származtak, ehhez képest más-más időpontra helyezte a közszerzeményi jogok érvényesítését is. Ennek pedig az az értelme, hogy a szerzeményi közösség felbomlásának esetei már a házassági kötelék ilyen vagy amolyan lazulásának fokai szerint eltérően voltak megállapítva.

Hogy a házasfelek tényleges különélése esetén van-e közszerzemény, erről a fölhivott szakaszban részben már volt szó, részben pedig a kérdés a közszerzemény megállapításának a mikéntjéhez tartozik; mert hisz e részben nem a szerzeményi közösség megszűnése, hanem bizonyos ideig való felfüggesztése forog fenn.

Az a kérdés továbbá, hogy mely esetek tekintessenek a házassági kötelék szempontjából a házasság megszűnésével egyenlő hatályuaknak, ma már a korábbi bonyodalmak közül kibontakozott.

Régebbi praxisunkban ugyanis találkozunk azzal a fel-

megkötése után, de nem a közadás pénzén szerezte.” (*Térfi-féle id. cz. gyűjt. I. k. 296—299. lapokon. 217. sz. a.) Curia, 1895. évi 1038. sz. a.* A nő férje csődtömegéből a csődeltárba fölvelt mindazokat a tárgyakat tulajdonként visszakövetelheti, melyekre nézve a csődtömeg 46. §. feltételeinek megfelelően bebizonyította, hogy a házasság megkötése előtt már birta, vagy a házasság megkötése után nem a közadás pénzén szerezte. (Dtár III. f., III. k., 77. sz.)

fogással, hogy az ágy- és asztaltól elválasztó szentszéki ítéleteknek nem tulajdonítható a közszerzemény tekintetében az a joghatály, mint a házassági kötelék felbontásának.¹⁾ Viszont, hogy az ágy- és asztaltól való elválasztáskor követelhető a közszerzemény, tehát a szerzeményi közösség megszűnik, több felsőbirósági ítélet határozottan kimondja.²⁾ Az előbbi felfogás tükröződik vissza abban a nagy általánossággal kimondott curiai ítéletben, mely szerint a közszerzeményi vagyon a házasság törvényes felbontása előtt nem követelhető, s így habár a házasság felek tényleg különválva élnek is, a nő nem követelheti a közszerzemény megosztását, sem pedig a felerész használatát.³⁾ Ellenben a másodsorban említett felfogást támogatja az az állandósult praxis, hogy a tényleges különélés ideje alatt nem lehet közszerzésről szó, s így a közszerzemény megállapításánál nem a végelválás, hanem a tetteges különélés időpontjára kell visszamenni.⁴⁾

Régebbi gyakorlatunk ez ellentétes döntéseit vizsgálva, ha meg is állapítjuk azokból azt a mérlegelés szerint tulnyomó és kétségtelenül helyesebb felfogást, hogy az ágy- és asztaltól való elválasztást kimondó ítélet megszünteti a felek közt fennforgott szerzeményi közösséget és a közszerzői jogot

¹⁾ *Bpesti Tábla*, 1882. évi 54591. sz. határozata. (Dtár uj f., IV. k., 220. sz. a.)

²⁾ *Curia*, 1883. febr. 20-án, 6527. sz. a. A közszerzemény kiadása követelhető, ha a házasság felek a szentszék által asztaltól és ágytól elválasztattak. (Dtár uj f. V. k., 162. sz.) A kir. tábla álláspontja az volt ebben a konkrét esetben, hogy a közszerzemény csak a házassági kötelék formai és jogi megszűnésekor követelhető. A Curia előbbi határozatával egyezően a *Bpesti Tábla* 1883. évi 19088. sz. alatti ítélete. (Dtár uj f. XXVIII. k., 300—302. lapokon.) *Curia*, 1886. decz. 9-én, 3865. szám a. Az ágytól és asztaltól elválasztott házastársak mindegyike követelheti a maga közszerzeményi részének kihatását, éppen úgy, mintha a házassági kötelék végkép felbontatott volna. (Dtár uj. f. XVI. k., 87. sz.)

³⁾ *Curia*, 1884. évi, 1287. sz. alatt közölve *Jellinek*: „A magyar magánjog” cz. m. 162. lapján.

⁴⁾ *Budapesti Tábla*, 1885. évi 20986. sz. a. (Dtár uj f. XXVIII. k., 300 lapon.)

érvényesíthetővé teszi, mégis nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy ez a különben helyes álláspont az egyházi házassági biráskodás korában felekezetek szerint mást és mást jelentett. Azoknál a felekezeteknél t. i., melyeknek dogmái szerint a házasság felbonthatatlan, másképp intézkedni, minthogy az „a thoro et mensa“ elválasztás a közszerzeményi közösséget megszünteti, ugyszólván szinte a lehetetlenséggel lett volna határos. A mely felekezetek egyházi szabályai azonban a házasság felbonthatóságát ismerik, ott az ágy- és asztaltól való elválasztás nem a válóper végeredménye, hanem egy puszta perbeli fázis, mely után, ha a felek békülni nem akartak és okuk volt a válásra, a végleges elválasztás okvetlenül bekövetkezett. Az ily felekezetekhez tartozó házaspárak tehát abban a jogtalan előnyben részesültek, hogy rájuk nézve a szerzeményi közösség megszűnése már a válóper egyik fáziséval beállott.

A helyzetet végkép csak az 1894: XXXI. t.-cz. — új házassági jog — szabályozta, mely az egyházi biráskodás sokfélesége helyett egységes állami joggá tette a köteléki kérdésekben való döntést és 105. §-ának 2-ik bekezdésében kimondta, hogy: „A vagyoni viszonyok tekintetében az ágytól és asztaltól való elválás a felbontás joghatályával bir.“

Igy tehát a szerzeményi közösség megszűnésének első esete az, ha a házaspár ágy- és asztaltól elválasztottak.

Második esete, ha a házaspár között a házasság akár valamelyiküknek halála, akár a kötelék megsemmisítése, akár a kötelék bírói felbontása okán megszűnik.¹⁾

Megszűnik továbbá a házaspár közötti szerzeményi közösség, ha azok valamelyike holtá nyilvánítatik. A holtá

¹⁾ Hogy a szerzeményi közösséget — szerződéses kikötéstől tekintve — a házasság alatt felbontani, s a közszerzeményi igényeket érvényesíteni miért nem lehet, ez a közszerzemény feletti kezelési és rendelkezési jog ismertetése során bőven kifejtetett. V. ö. tehát a III. r. II. cz. II. fej. 1. §. vonatkozó helyeit a 464. és következő lapon.

nyilvánítással ugyanis érvényesíthetőkké válnak minden jogok, melyeknek érvényesíthetése az eltűnt házasság halálához, mint feltételhez, vagy időhatárhoz volt kötve. Utóbbi vonatkozás áll a közszerzeményi jogra nézve.

De lege ferenda, föl lehetne vetni, ne legyen-e ok a szerzeményi közösség megszűnésére, ha a házasfelek tényleg különélnek, s a házasegyüttélést egymásközt megszakították.¹⁾ Eltekintve attól, hogy gyakorlatunk mereven az ellenkező állásponton van²⁾, veszélyesnek tartanók a tényleges különélésben a szerzeményi közösség megszűnési esetét megállapítani. A házasfelek kibékülhetnek, a tényleges különélés abban maradhat, majd ismét bekövetkezik stb., mely körülmények előre nem látható zavarokat idézhetnének elő. Gyakorlatunk e részben teljesen eleget tesz az élet követelményeinek, mikor elismeri, hogy tényleges különélés alatt kelt szerzeményekre nézve közszerzeményi igényt a házasfelek egyike sem támaszthat,³⁾ s már e méltányos álláspont is nagyon megnehezíti a közszerzeménynek megállapítását.

A mennyiben végre a szerzeményi közösség megszűnését házassági szerződés szabályozza, úgy a megszűnés esete nézve ez a szerződés az irányadó.

¹⁾ *Plopu*: „— a különválás pillanatában sem jogi, sem erkölcsi motívumok többé fenn nem forognak arra nézve, hogy a házasfelektől a közszerzemény megosztása megtagadtassék.” (Id. cikk a „Jog” 1898. évi 23. számában.)

²⁾ *Bpesti Tábla*: 1896. okt. 16-án, I. G. 200. sz. a. A közszerzemény megosztását a házasság tartama alatt, akkor sem követelheti a házastárs, ha házastársától tényleg különválva él.” (*Térfi-féle id. cz. gyűj.* I. k. 217. szám, 296—299. lapok.)

³⁾ *Curia* 1895. márcz. 13-án. 212. sz. a. A házastársak által különélésük ideje alatt külszerezett vagyon nem tekintetik közszerzeménynek, hanem a házastárs saját szerzeményének. (Dtár. III. f. II. k. 96. szám.) — *Bpesti Tábla* 1885. évi, 6742. sz. a. (Közölve az „Ügyvédek Lapja” 1885. évi 57. számában.)

2. §.

A közszerzemény megállapítási módja.

I. A mai jog. Értéktöbbleti elmélet.

1. A közszerzemény megállapítására nézve törvényes jogunk és a gyakorlatban erősen tartott kiszámítási eljárás merőben ellenkezik egymással. Az egész intézmény alapelve, mely szerint a házasfelek között oly javakra nézve áll fenn szerzeményi közösség, melyeket házasegyüttélésük tartama alatt szereztek, s mely elkerülhetetlenül arra utal, hogy a közszerzemény megállapításánál a szerzésnek időpontja vétessék figyelembe, gyakorlatunkban nem csak hogy megvalósítva nincs, de az alkalmazni szokott értéktöbbleti elmélettel egyenesen fejtetőre állítatott.

Ha ugyanis konkrét esetben fölmerül a közszerzeményi részesedés realizálásának kérdése, a felosztandó közszerzeményes javak kikutatására nézve, gyakorlatunk a következő tételt alkalmazza :

Közszerzeménynek csak az a vagyonerő érték tekintendő, amely a házasság előtt meg volt, vagy a házasság alatt az apai vagy anyai ágról hárult vagyon értékét meghaladja.¹⁾

¹⁾ *Lfi.* 1874. május 11-én, 3230. sz. a. (Dtár r. f. XII. k., 138. sz.) — *Lfi.* 1875. okt. 7-én, 6669. sz. a. Csak azon vagyon tekinthető közszerzeménynek, mely a házasság előtt létezett vagyon értékét felülmúlja, a nélkül, hogy a szerzés ideje vagy a házasság tartama alatt e részben felmerült bármily körülmények figyelembe vehetők lennének. (Dtár r. f. XIV. k., 209. sz.) — *Lfi.* 1876. okt. 27-én, 7661. sz. a. (Dtár r. f. XVII. k., 7. sz.) — *Lfi.* 1877. jun. 9-én, 5497. sz. a. Szerzeménynek csak az öröklött, illetve a házasság kötésekor létezett vagyon értékét túlhaladó érték tekintendő. (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) — Ugyanigy: *Lfi.* 1878. jan. 9-én, 11563. sz. a. (Dtár r. f. XX. k., 89. sz.) — *Lfi.* 1878. máj. 20-án, 5464. sz. a. (Dtár r. f. XXI. k., 96. sz.) — *Curia*, 1881. december 29-én, 10238. sz. a. (indokolásban). (Dtár új f. I. k., 50. sz.) — *Curia*, 1883. május 30-án, 2563. sz. a. Közszerzeménynek csak azon érték tekinthető,

Ez elv alkalmazásának mikéntje tehát az összehasonlításon alapszik. A szerzeményi közösség felbomlásakor előtalálható összes vagyonnak a mennyisége összehasonlítottatik azzal a vagyonmennyiséggel, mely a szerzeményi közösség kezdetekor megvolt. Ha a mostani több, mint a mennyi az akkori volt, a többlet az a „közszerzemény,” mely a jogosultak között egyenlő arányban megosztatik.

A közszerzemény megállapításának ezt a módját legelőször *Dr. Jancsó* György támadta meg¹⁾, s tőle származik annak „*vagyonérték elmélet*” elnevezése. Utánna, *Zsögöd*²⁾

a mennyivel a vagyon gyarapodott. (Dtár uj f. V. k., 115. sz.) — *Bud. Tábl.* 1883. október 23-án, 21186. sz. a. Közszerzeménynek csak azon érték tekinthető, mely a házasság előtt megvolt, s a házastársakra a házasság alatt szüleikről vagy ezek ágáról háramlott vagyonértéket meghaladja. (Dtár uj f. VII. k., 163. sz.) — *Bud. Tábla*, 1883. ápr. 17-én, 5582. sz. alatt. (Dtár uj f. VI. k., 173. sz.) — *Curia*, 1883. jun. 13-án, 9212. szám alatt. (Dtár uj f. V. k., 171. sz.) — *Budapesti Tábla*, 1884. évi 11504. sz. alatt. (Dtár uj f. XXVIII. k., 300 302. lapok.) — *Curia*, 1885. február 25-én, 6353/84 sz. a. (Dtár uj f. XI. k., 55. sz.) — *Curia*, 41. sz. teljes ülési döntvénye. (Lásd 470. l. 1. jzet.) — *Curia*, 1890. ápr. 16-án, 5293. sz. alatt. (Dtár uj f. XXVI. k., 25. sz.) — *Curia*, 1894. december 12-én, 10825. szám alatt. (Dtár III. f. I. k., 43. sz.) — *Bpesti Tábla*, 1897. ápr. 8-án, I. G. 46. sz. a. (*Térfti*-féle id. cz. gyűjt. I. k., 330. sz. 452—453. l.) — *Curia*, 1899. márczius 11-én, I. G. 623/98. sz. a. A közszerzemény alatt csak a házasság megkötésének időpontjában létezett és a házassági kötelék megszűntekor létező vagyonérték összehasonlítása után mutatkozó értéktöbblet értendő. (*Fabiny* Ferencz id. cz. gyűjt. IV. k., 374. lap, 841. sz. a.) — Ugyanigy: *Curia*, 1899. január 11-én, I. G. 3023/98. sz. alatt. (Közölve a „Jogtud. Közl.” 1899. évi 17. számában.) — A szöveg álláspontján: *Zlinszky* id. cz. m. *Reiner*-féle kiadás, 889. lap. — *Imling*: „A közszerzeményi jog kérdéséhez” cz. cikk a „Jogtud. Közl.” 1876. évi 28. számában. *Tóth* Lőrincz id. cz. m. (Gide II. k.) 382—383. l. — *Rósa* az „Ügyv. Lapja” 1897. évi 40. számában stb.

¹⁾ *Dr. Jancsó*: „A közszerzeményi jog” cz. id. m. 16. és köv. lap. — „A házassági vagyonjog” cz. m. 154. és köv. lap. — „Házassági jog” cz. m. 574. és köv. lap. — „A közszerzeményi jogról” cz. cikksorozat, a „Jogtud. Közl.” 1881. évfolyamában.

²⁾ *V. ö. Zsögöd*: Házassági javaslatának indokolását és Fejezetek stb. cz. id. m. I. k., 179—180. lapján, 186. szám alatt.

érvelt az ellen; „értéktöbbleti elméletnek“ nevezvén a Curia praxisát, s az irodalomban még számosan akadtak, kik e megrögzött kiszámítási módnak tarthatatlanságát a legkülönbözőbb szempontokból igyekeztek kimutatni; nem hiányoztak azonban a Curia gyakorlatának védői sem.

A fentadott értéktöbbleti elv az általános, a főszabály, melynek gyakorlati keresztülvitelét közvetítik, azok a kapcsolatos mellékszabályok, melyeknek amabból való levezetése logikai szükségszerűség. Ha tehát a közszerzemény csak bizonyos számításra alapuló „értékfelesleg“, úgy elsősorban külön kell választani a meglevő összes vagyonból azt, a mi még a házasságkötéskor is meg volt, vagy a házasság alatt apai vagy anyai ágról öröklés útján szállott a házasfelekre, sőt — utalva a különvagyon elől adott alkatelemeire¹⁾ — azt is, a mi bárhonnan, de ingyenes czimen hárult.

A közszerzemény megállapítás ezen első mozzanata: a *különvagyon kiválasztása*.

Megállapítandó tehát először is, hogy mi volt a házasfeleknek vagyona akkor, midőn a házasság kötöttet; mi járult ehhez, a házasság folyama alatt mint örökség, volt-e a szerzeményi közösség tartamán a házasfeleknek oly külön szerzeménye, mely különvagyonni jellegű? Ha mindezen tételek tisztába hozattak, a mi az alájuk sorozható különjavakból természetben még megvan a jogosult házasfélnek kiadandó.²⁾

A mennyiben a természetben meglevő különjavak értéke időközben emelkedett, különbség teendő a szerint, hogy ez az értéknövekvés pusztán a gazdasági conjuncturák eredmény-e, vagy a közszerzemény beruházásából származik, vagy végre a házasfelek személyes munkásságának képezi e gyümölcsét? Az első esetben a különvagyon oly véletlen

¹⁾ Lásd 440. és köv. lap.

²⁾ Hogy a különvagyont első sorban kell az összes meglevő javak közül kiadni, erre nézve lásd az előbbi lapon 7. jzvet alatt közölt határozatokat.

gazdagodásáról van szó, mely a házasegyüttéléssel és a közszerzeményi gondolattal semmi összefüggésben nincs, s így a különvagyon különválasztása e nagyobb értékre való tekintet nélkül történik. A második esetben a különvagyonba történt közszerzeményi beruházás esete áll előttünk, s ezért a beruházás erejéig előállott értéknövekvés a közszerzeménynek megtérítendő, vagyis közszerzeményi megosztás alá kerül.

Ha pedig végül a különvagyon értéke csak azért növekedett, mert a házaspár munkával és okos kezeléssel becsért fölfokozták, az így előállott szaporodás közszerzemény számba megy s értéke a különvagyoni kiszolgáltatásból leutendő.

A különvagyon kiadásának tehát rendszerint *azon érték szerint kell történnie, melylyel az a házasságkötéskor vagy a jogosult házastfélre való szállásakor is birt.* Amennyiben értéke a kiadáskor nagyobb, ez az értékfölbblet a különvagyonnal együttjárónak csak akkor tekinthető, ha a gazdasági conjuncturák kedvező változása okán állott elő.

A szerzeményi közösség felbomlásakor meglevő különvagyon azonban nem csak értéknövekvést, de értékcsökkenést is mutathat. Ha ez a csökkenés szintén a gazdasági conjuncturák vagy más véletlen események (elemi csapás) okából állott elő, úgy a közszerzeményre, ennek kiszámításánál nem hathat vissza. Ha pedig az értékcsökkenés a közszerzeményt a különvagyon felett megillető haszonélvezet során mutatkozik, szintén nem írható valamelyes megtérítés formájában külön is ez utóbbi vagyonmassza rovására, mert hiszen a haszonélvezeti terheket általános elvek alapján a közös szerzemény viseli.

Az értékfölbbleti elv voltaképi jelentősége azonban nem a még meglevő különjavak kiadásában, hanem abban öszpontosul, hogy *az oly különvagyon is megtérítendő a jogosult házastfélnek, mely csak megvolt, de a szerzeményi közösség felbomlásakor már sehol sincs.*

A különvagyon eltűnésének oka vagy az, hogy egyszerűen

elköltetett, vagy hogy a közös szerzeménybe beruháztatott, a mi a vagyonátváltoztatással egyértelmű, vagy adósságok törlesztésére fordított, mely körülmény szintén közel áll az előbb mondottakhoz. Értéktöbbleti törvényes praxisunkon végig vonul a tétel, hogy a hiányzó külön-s öröklött vagyon pótolandó. Benne van ez a fent idézett összes legf. ítélőszéki döntésekben s benne van a régi curia decisióiban is,¹⁾ még pedig mind az 1723. XLIX. t.-cz. azon rendelkezése alapján, hogy a szerzeményi vagyonnak az elköltött ősieket pótolnia kell. A pótlás értékben történik oly becslés mellett, mint a mily értéket az eltűnt különjavak abban az időpontban képviseltek.

Az e részben érvényesülő gondolat helyes addig, a míg a házafél különvagyona pusztán állagváltozáson ment keresztül. Eladták pld. a felek valamelyiküknek különvagyoni házát és az eladási árból a közszerzeményes házra emeletet építettek. Ez eset nem más, mint a különvagyon beruházása a közszerzeménybe, mikor is csak azok a megtérítés iránti igények keletkeznek, melyekről a külön és közszerzeményi vagyon közti folyó viszonyról szólva, részletesebben volt említés téve.²⁾ Nem különben, ha a különvagyon valami egyébbel fölcseréltetett, vagy új szerzésre fordított, szintén nem tehető kifogás az ellen, hogy a csere vagy új vétel folytán a házaselek kezei közé került vagyon a szerzeményi közösség megszűnésekor, mint különvagyon adassék ki, mert ezek a szerzemények a különjavak surrogatumaikép tekintendők.³⁾

Ha pedig a különvagyon adósságtörlesztésre fordított, még pedig oly adósság törlesztésére, mely a közszerze-

¹⁾ V. ö. *Frank* id. cz. m. I. k., 275. §., 526—527. lap. — *Szlemenics*: „Si conjunx acquisitionem faciens, debita contraxit, aut partem rerum aviticarum alienavit, id tantum posse pro conquisitio reputari, quod subtractis debitis et redintegratis alienatis aviticis remanent.” (Id. cz. m. II. k., 257. lap.)

²⁾ Lásd 505. és köv. lap.

³⁾ Lásd 440. és köv. lapon.

ményre vonatkozóan jött létre, akkor is méltányos a megfelelő értéket, mint különvagyonot adni oda az annak idején különvagyonával fizető házaspárnak, mert az adósságtörlesztés, mint tehermentesítés szintén vagyongyarapodást jelent, s az ezzel gazdagodott közszerzemény nem mondhatja, hogy az ilyen jellegű gyarapodás a közszerzeményi haszonélvezettel kapcsolatos, abból folyó volna. Az értéktöbbleti elv a maga különvagyonot visszapótló álláspontjával csakis ott jut jogérzetünkkel ellentétbe, mikor a különvagyonnak egyoldalú elpocsékolását, elidegenítését, esetleges házasságelőtti adósságok törlesztésére való fordítását is a közszerzemény rovására írja, mert különbség nélkül rendeli el a „megvolt” különvagyonnak a szerzeményi közösség felbomlásakor előtálalható javakból való helyreállítását. Van ugyan nyoma gyakorlatunkban annak is, hogy e szigorú következmények enyhítésére kísérletek történtek. Így a Curia egy ízben kimondta, hogy a törzsvagyonnak újabb vagyonszerzés célzata vagy szükség és célszerűség indoka nélkül, egyoldalú vissztehernélküli elidegenítése esetén annak a szerzeményből való helyreállítása nem követelhető.¹⁾ Ebből az egyedül álló bírói kimondásból azonban — mikor vele szemben egy egész kifejtett rendszer áll — nem igen lehetne nagy következtetéseket levonni.²⁾

A különvagyonnak beruházását bizonyítani kell.³⁾ Ez

¹⁾ Curia, 1894. decz. 12-én, 10825. sz. a. (Dtár III. f. I. k., 43. sz.)

²⁾ V. ö. III. r., II. cz., II. fej., 3. §.

³⁾ V. ö. ugyanott. Továbbá: Curia, 1899. január 12-én, 4430/98. sz. a. „Oly esetben, midőn a házaspár törvénynél fogva közszerzőknek tekintetnek, törvényes vélelem szól a közösség mellett minden vagyonra nézve, mely a házasság tartama alatt szerezetett. A bizonyítási kötelezettség azt terheli, a ki az ellenkezőt állítja. A törv. vélelem megerősítésére nem elegendő az, hogy a szerzési jogügylet csak az egyik fél nevében kötött, vagy a megvett ingatlan csak egynek nevére iratott, sem annak kimutatása, hogy a szerzési jogügyletről készített iratban szerzőként megnevezett fél önálló vagyonnal bírt, hanem tüzetesen bizonyítandó a különvagyon beruházása a házasság alatti szerzeményekbe.” („Jogtud. Közl.” XXXIV. évf. 9. számában.)

ugyan az értéktöbbleti elvvel ellenkezik, mert az, mikor általában kimondja a megvált, de már meg nem lévő különjavak közszerzeményből leendő pótolását, mintegy vélelmet állít fel arra, hogy a különvagyon nem eshetett ki teljesen a házasság felek vagyoni köréből, hanem ipso facto, mert nincs meg, hát beruháztatott. Így is van, ha az értéktöbbleti elvet valló határozatok szellemét vizsgáljuk; s tényleg a másik házasságra hárul a különvagyon céltalan elidegenítése bizonyításának terhe, amennyiben t. i. ezzel valamire lehet menni. De a különvagyon beruházása nem esik ily megítélés alá. Ha a beruházás történt, nem mondhatni, hogy a különvagyon nincs meg, sőt ellenkezőleg, csak állaga szenvedett átváltozást. S mert az állagváltozások és különvagyoni surrogatumok minden esetében az esetleg mutakozó értéktöbblet törvényes gyakorlatunk és szokásjogunk erejénél fogva közszerzemény, a beruházott különvagyon tulajdonosának kell közszerzeményi intézményünk egész structurájából kifolyólag azt bizonyítani, hogy a beruházás meddig és mily értékben történt.

A mi pedig a bizonyítás mikéntjét illeti, tulzottnak kell mondanunk perjogunk mai szervezetéhez képest azt az aggodalmat, hogy e bizonyítás legyőzhetlen nehézségekkel jár. Az összerű eset körülményeiből, a házasság felek társadalmi viszonyaiból stb. mindig elegendő támpontot kap a bíróság annak eldöntésére, ha vajjon tekintheti-e az elenyészett különvagyon mellett beruházásmentesnek az ezen a czímen kikövetelt házasságalkatti szerzeményt.¹⁾

A különvagyon kiadásánál, illetőleg kipótolásánál még egy nevezetes kérdés merülhet fel, melynek megoldását jogunk bizonyos vélelmek felállításával eszközli.

¹⁾ Böven foglalkozik a kérdéssel *Jancsó*, különösen a nő különvagyona esetleges beruházásának szempontjából, s arra az eredményre jut, hogy a beruházás tényének bizonyítása a feleség részéről teljesítettnek tekintendő, mihielyt igazolja, hogy különvagyont férjének *átadta*, és a férj arra nézve, hogy azt nevének visszaadta, vagy őt egyébként kielégítette, ellenbizonyítékot nem nyújt. („Házassági vagyonzog” cz. id. m. 153—154. lap.)

Kétséges lehet ugyanis, hogy valamely ingó vagyontárgy, mely kiadandó, illetőleg mert *megvolt*, pótlendő volna, különvagyone egyáltalában és ha igen, melyik házasságban a különvagyona?

Ha a különvagyoni jelleg nem dönthető el, úgy a III. rész, II. czim, I. fejezet 3. §-a során II. alatt elmondottakhoz képest¹⁾ a közszerzeményi vélelem érvényesül és a kérdéses vagyontárgy benne marad a megosztásra kerülő javak tömegében. Ha ellenben teljesen tisztán áll, miszerint a kérdéses vagyontárgy más, mint különvagyon nem lehet és a házasságok egyike sem vitatja annak közszerzeményi jellegét, s csak az kétes, vajjon a férj, avagy a nő különvagyonáról van-e szó, vélelem alapján a kétes vagyontárgy a férj tulajdonakép tekintendő. Ez a vélelem az u. n. praesumptio Muciana, melynek tehát jelentősége a magyar jogban egészen más, mint a római vagy német közönséges jog szerint. Gyakorlatunkban ugyan a praesumptio Mucianát nagyjában helytelenül alkalmazták, mely körülmény oly nézetek fölvetődésére vezetett, hogy a vélelem jogunkban tarthatatlan, mert a közszerzeményi jognak sarkellentéte.²⁾

2. A különvagyon kiválasztása és az ezzel kapcsolatos mellékkérdések — mint az elköltött különvagyon kipótolása stb. — után, a közszerzemény megállapításának második mozzanata a fennálló adósságok kifizetése. Mert *amíg adósság van, addig az értéktöbbleti elmélet nem ismer közszerzeményt.*³⁾

¹⁾ Lásd 447. és köv. lap.

²⁾ V. ö. Jancsó: „A közszerzeményi jogról“ cz. cikkét a „Jogtud. Közl.“ 1882. évi 10. és 12. számában. A praesumptio Muciana ellen érvelt Dr. Nagy Ferencz is, azonban az intézmény teljes félreismerése mellett a ptkv. tervezetét előkészítő bizottság 1898. márcz. 26-án tartott IX-ik teljes ülésén. (Jz könyvek III. füzet, 258—259. lapok.) — V. ö. különben. III. rész, II. czim, II. fejezet, 1. §-át is.

³⁾ *Decisio* 23. divis. success. rectificat. (Czövek id. cz. gyűjt. 711. sz., 247—249. l.) — *Lfi.* 1876. okt. 27-én, 7661. sz. a. A közszerzemény csak az adósságok levonása után fenmaradó vagyonra vonatkozhatik. (Dtár

Gyakorlatunk e tétel indokolását, amint ezt az érték-többleti elmélet írói bőven kifejtették,¹⁾ abban találja, hogy a közszerzeménynél nem egyes szerzési tényekről, hanem rövidebb-hosszabb időn át folytatott gazdálkodás és vagyongazdálkodás eredményéről van szó s így azért, mert valami a házasság alatt szereztetett, még korántsem lehet azt közszerzeményképpen tekinteni.²⁾ Bármily csekély mérvű és bármi fajtájú gazdálkodás ugyanis mindennapi termelés és fogyasztás, szerzés és elidegenítés, nyereség és veszteségnek szakadatlan láncolatából áll. S így, hogy van-e szerzemény, illetőleg közszerzemény, csak úgy lehet megállapítani, ha a terhek levonásával s a gazdaság végződési és kezdő időpontjának összehasonlításával az esetleges plus-t kikutatjuk.

Szokták ezeket az indokokat úgy is variálni, hogy a közszerzemény nem egyes dolgokra, hanem az összes va-

r. f. XVII. k., 7. sz.) — *Lfi.* 1877. június 9-én, 5497. sz. a. Nem közszerzemény az, melynek értékét az adósság felemésztí. (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) — *Lfi.* 1878. július 8-án, 6024. sz. a. Közszerzemény addig nem létezik, míg az adósságok nincsenek törlesztve. (Dtár r. f. XX. k., 104. sz.) — *Curia*, 1890. ápr. 16-án, 5293. sz. a. (Dtár uj f. XXVI. k. 25. szám.) — *Curia*, 1891. nov. 18-án, 3951. sz. a. Közszerzeménynek a házasság tartama alatt szerzett vagyonnak a terhek levonása után fenmaradó értéke tekintendő. (Dtár uj f. XXXI. k., 37. sz.) — *Bpesti Tábla*, 1897. ápr. 8-án, I. G. 46. szám alatt. (*Térft-féle* id. cz. gyűjt. I. k., 330. szám, 452—453. l.) — *Curia*, 1899. nov. 25-én, I. G. 437. sz. a. (Közölve a „Jogtud. Közlöny“ 1900. évi 15. számában.) stb. — V. ö. továbbá: *Szlemenics* előbb idézett helyét (531. lap, 1. jzet). — *Frank* id. cz. m. I. k., 275. §-át. (526—527. l.) — *Georch* id. cz. m. II. k., 235. §., 226. lap.

¹⁾ *Wenzel* G. id. cz. m. II. k., 364. l., 401. §. — *Tóth* Lőrincz id. cz. m. (Gide, II. k.) 382—383. l. — *Zlinszky* czikke a „Jogtud. Közl.“ 1876. évi 19. számában. — *Imling*: „A közszerzeményi jog kérdéséhez“ cz. czikke, a „Jogtud. Közl.“ 1876. évi 28. számában. — *Emödy* id. cz. m. 529. lap. — *Sípőcz* „Gyámsági törv.“ cz. m. 355—356. l. — *Zlinszky-Reiner* id. cz. m. VII. kiad., 891. lap stb.

²⁾ *Lfi.* 1874. május 11-én, 3230. szám alatt „— a házasság tartama alatt vásárolt vagyon még csupán azon oknál fogva, hogy az a házasság tartama alatt szereztetett, közszerzeménynek nem tekinthető.“ (Dtár r. f. XII. k., 138. sz.)

gyonra vonatkozik. Értendő pedig ez olyformán, hogy a közszerzemény az összes vagyonérték bizonyos hányadrésze — *pars aliquota* — melyet csak a cselekvő és szenvedő állomány kellő combinatiójával végeredménykép lehet meghatározni.¹⁾

Kérdés azonban, hogy az adósságok levonása minden tekintet nélkül történik-e azok különféleségére? A tétel elég általánosan hangzik arra, hogy mindent, ami csak adósság, különbség nélkül levonjunk a „meglevő“ vagyonból. Ennek ellenére törvényes gyakorlatunk merev értéktöbbleti álláspontja több helyen mintha át volna már törve.

Figyelemmel erre mindenestre levonandók a közszerzemény megállapításakor a meglevő vagyonból azok az adósságok, melyek a különvagyonon bár, de a közszerzeményt megillető haszonélvezet folytán jöttek létre.²⁾ Ha azonban az adósságok nem ilyen természetűek, sőt esetleg még a házasságelőtti időkről származnak, akkor azok a különvagyon s közszerzemény közti házasságaltati viszonyhoz képest csak akkor és annyiban volnának a közszerzemény rovására irhatók, ha és amennyiben e közszerzemény „együttes közszerzemény“ volt. Ez logikus következménye annak az eljárásnak, melyben gyakorlatunk a közszerzeményt a házasság folyama alatt részesíti. Ugyanis, mint láttuk, ha a közszerzemény olyan, amit az egyik fél önállóan szerzett és kezelt s mely különvagyonával is épp ezért azonos elbánásban részesült, akkor a másik házastárs hitelezőinek foglalása alól a nem adós házastárs az ilyen közszerzeményeket kivonhatja.³⁾

¹⁾ *Lfi.* 1877. június 9-én, 5497. sz. a. A szerzemény s így a közszerzemény is nem egyes dologra, hanem az összes vagyonra vonatkozik stb. (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) — *Curia*, 1895. április 24-én. 8295. sz. a. A közszerzeményi jog nem egyes tárgyakra, hanem a házasság kötésekor és annak megszűntekor létezett vagyoni állapotnak kimutatása mellett a két vagyon között mutatkozó feleslegre érvényesíthető csak. (Dtár III. f., II. k., 120. sz.) — V. ö. továbbá *Zlinszky-Reiner* id. cz. m. 891. l.

²⁾ V. ö. III. r., II. cz., II. fejj., 3. §.

³⁾ Lásd 512. és köv. lap.

Mit jelent ez? Azt, hogy a házasság különadósságai a másik félnek külön szerzett közszerzeményét, mely fölött épp úgy rendelkezik, mint különvagyonra felett, nem terhelik. Nem terhelik még a házasság folyamán sem. Tehát nem volna szabad terhelniök az ilyen külön szerzett közszerzeményt a házasság megszűnésekor, a szerzeményi közösség felszámolásakor sem. Ez azonban csak logikai levezetés, melyet praxisunk nem visz végig s így a quid juris kérdése úgy áll, hogy az összes különjellegű adósságok a közszerzemény megállapításakor előlegesen levonatnak.

Gyakorlatunk egy pár házasság alatt keletkezett kötelezettségről külön is megállapította, hogy azok a közszerzemény rovására esnek. Így áll ez a szerződéses hitbérre vonatkozóan¹⁾ és a törvénytelen gyermek tartására.²⁾

3. A különvagyon elkülönítése és az adósságok lerovása után fönmarad az a vagyonfelesleg, mely az értékelmélet szerint tiszta közszerzemény. Daczára azonban annak, hogy a közszerzemény ilyenformán alig egyéb, mint egy összeadási és kivonási műveletből előállott számolási érték: mégis áll a szabály, hogy lehetőleg természetben kell egyenlő fele-fele részekben kiadatnia, mert egyik házasság fél sem tartozik osztályrésze helyett becsárt elfogadni.³⁾ Ha azonban a természetben való felosztás, akár a közszerzeményi javak oszthatatlan természete okán, akár azért, mert csak értékek-

¹⁾ *Lfi.* 1878. nov. 19-én, 11944. sz. a. (Dtár r. f. XXIII. k., 2. sz.) — *Curia*, 1881. december 29-én, 10238. sz. a. (Dtár új f. I. k., 50. sz.)

²⁾ *Curia*, 1899. november 25-én, I. G. 437. szám alatt. („Jogtud. Közlöny” 1900. évi 15. számában közölt eset.)

³⁾ *Lfi.* 1877. június 9-én, 5497. sz. a. A közszerzőt tulajdonjog illetvén, az a közszerzeménynek őt illető részét természetben követelheti s nem tartozik annak becsárát kielégítésképpen elfogadni. (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) — *Curia*, 1884. évi 3054. szám alatt.) A közszerzeményi vagyon felerészének természetbeni kiadására irányzott keresetnek helye van. Ha a közszerzeményi vagyon ingatlan, követelhető a közös birtoklásba bocsátás és a jogerőre emelkedett ítélet alapján a pernyertes fél tulajdonjogának bekebelezését jogositott kérni. (*Jellinek* id. cz.

ből állanak, nem valósítható meg, úgy az érték szerinti megfelezésnek van helye. Oszthatatlan tárgyaknál azok árverésen való eladatása szükséges.¹⁾

Ha a közszerzemény ingatlanból áll s az csak az egyik házsfél nevére van telekkönyvezve, annak közszerzeményi minőségén az egyoldalu bekebelezés nem változtat.²⁾ Ez a tétel ugyan nem áll a telekkönyvi jog formalismusával tökéletes összhangban; egyike azonban azoknak a különös szabályoknak, melyek az általános magánjog többi szabályaival szemben a házassági vagyoni jogban sok ellentétet mutatnak fel. (Ilyen többek közt, mint láttuk, a specialis közszerzeményi tulajdonközösség is.)

Amennyiben már most a különvagyonról a közszerzemény javára, emennek beruháztatása folytán, megtérítés terheli, ez a kérdés nem úgy oldandó meg, mintha a megtérítés maga is fennálló adósság volna, melyet az értéktöbbleti elvhez hiven a közszerzemény megállapítása előtt kellene letörleszteni. Ez esetben ugyanis méltányos megtérítés helyett

m. 161. lapján közölt eset.) — Egy ellenkező döntvényt közöl *Jancsó* a „Jogtud. Közl.” 1882. évi 5. számában foglalt id. cikkében. *Lfi.* 1873. február 27-én, 1324. sz. a. ingó közszerzeményekre nézve rendelte el az értékszerinti megosztást. (Lásd e határozat bírálatát *Jancsónál* u. ott.)

¹⁾ *Lfi.* 1872. november 19-én, 8658. sz. a. Természetben fel nem osztható vagyon, a vagyontársaság megszűnte esetén, árverés útján adandó el és a befolyt vételár a tulajdonrészek arányában felosztandó. (Dtár r. f. VIII. k., 154. sz.) — V. ö. különben *Sztehló* Kornél: Dr. Jancsó György házassági vagyoni jogának bírálatja („Jogtud. Közl.” 1890. évi folyamában) cz. cikkét (22. szám). — *Sípőcz* id. cz. m. 356. lap. — *Jancsó*: „Házassági jog” cz. id. m. 642. és köv. l. stb.

²⁾ *Curia*, 1883. évi, 1472. sz. a. (Dtár uj f. V. k., 44. szám.) Azon körülmény, hogy valamely ingatlanra egyedül a férj van tulajdonosként bekebelezve, nem zárja ki azt, hogy a nő ezen ingatlan közszerzeményi minőségét igazolja. (Közölve *Jellinek* id. cz. m. 162. l.) — V. ö. továbbá *Curia*, 1894. február 6-án, 663. sz. a. (Dtár uj f. XXXVIII. k., 99. szám.) — *Bpesti Tábla*, 1884/25246. és 1882/48174. sz. határozatai. (Dtár uj f. XXVIII. k., 300–302. lapokon foglalt összeállítás.) *Curia*, 1899. január 12-én, 4430/98. szám alatt. (Közölve a „Jogtud. Közl.” XXXIV. évfolyam 9. számában.)

a közszerzemény kétszer károsodnék. Először, mikor beruháztatott, másodszor, mikor e beruházás visszakapása helyett ezért a beruházásért önmaga tételnék mint beruházó önmagával szemben felelőssé.¹⁾ A különvagyonba beruházott közszerzemény kérdését tehát külön kell választanunk egészen. Az eljárás fázisai ugyanis így következnek: 1. a különvagyon különválasztása; 2. a fennálló követelések kielégítése és 3. a fennmaradó vagyon közszerzeménykép való megállapítása; s csak ezután foghat helyet, hogy a már megállapított közszerzeménynek a különvagyon elleni esetleges megtérítési igényei érvényesíttessenek.

E pontban kétségtől az értéktöbbleti elvtől már messze eltávoztunk. Itt a reálszerzeményi elv előnyomulása constatálható, okszerű következményeképp annak az adott tételnek, hogy a különvagyon nem véletlenből (tehát mondjuk beruházásból) gazdagodása, értéknövekvése csak a közszerzemény javára szólhat.²⁾ De mert továbbá a közszerzemény a házasság folyama alatt a kezelésére jogosított házassfélnél épp oly elbánásban részesül, mintha szabad, önálló különvagyon volna, hiszen foglalás alól mentesíthető s így a házasság folyamán különadósságokért nem is szavatol, ezért a házasság megszűnésekor is okvetlen visszatérítendő a közszerzeményi állományba az a közszerzeményi jószág, mely a különjavakba netalán beruháztatott volna.³⁾

Nemkülönben áll a dolog az oly különvagyon terhekkkel, melyeket a házasság folyamán a közszerzemény fizetett volt ki. Ez is egy pontja az értéktöbbleti elméletnek, melyet a reálszerzeményi elv keresztül tört. A házasság alatt kifizetett adósság közszerzemény számba megy, kivéve, ha az adósságtörlesztés tisztán az adós különvagyon ráfordításával történt. Ez elvet azonban praxisunk a maga tisztaságában

¹⁾ V. ö. 509. lap, 1. jzet.

²⁾ Lásd 449. és köv. lap.

³⁾ V. ö. egyébiránt a különvagyon és közszerzemény közti folyó viszonyról mondottakat 505. és köv. lap.

még nem fogadta el. De ha a különvagyoni adósság kifizetése bebizonyíthatólag külön szerzett, azaz csak az egyik házaspár által szerzett közszerzeményi javakból eszközöltetett, úgy az ennek megfelelő megtérítést a közszerzemény a különvagyonról visszakövetelheti. Utalunk azonban e részben azokra, melyek a III. r., 2. czim, II. fejezet, 3. §-a során a közszerzemény és különvagyon közötti folyó viszonyról elmondattak.¹⁾

*

Annyi bizonyos, hogy törvényes gyakorlatunkban a közszerzeményt illetőleg sohasem volt a zavar akkora, mint jelenleg, midőn a praxis az értéktöbbleti elv inconvenientiái-val szemben rendre állítja fel palliatív tételeit, utat engedve a követett alapelvekkel merőben ellentétes realszerzeményi elmélet behatolásának.

Áll a tétel, hogy a megvált különvagyon helyreépítése előtt nincs közszerzemény. Az elpocsékoltt különvagyonnal szemben azonban meghajlik az értéktöbbleti elv szigorúsága.

Áll a tétel, hogy az adósságok kifizetése előtt nincs közszerzemény. Némely terhek elől azonban kitér a gyakorlat s elismeri, hogy ha azokat a közszerzemény fizette ki, a gazdagodott különvagyont azt megtéríteni tartozik.

Áll a tétel, hogy közszerzemény jogilag a házasság megszűnése előtt nem létezik, s mégis a döntvények egész sora biztosítja a közszerzemény feletti kizárólagos rendelkezési jogot az azt szerző házaspárnak.

Az értéktöbbleti elmélet hanyatlását a kezelési és rendelkezési jog szabályozása és a külön szerzett közszerzeménynek intézményi jelentőségre emelése készítette elő. Annaira, hogy ezen „külön szerzett közszerzemények”-ben szinte azt mondhatnók, nem is az értéktöbbleti, hanem a realszerzeményi elv jut érvényesülésre.

Az értéktöbbleti elv érveinek, támpontjainak és egész

¹⁾ Lásd 505. és köv. lap

berendezkedésének kritikáját, illetőleg visszautalunk, a III. rész, 2. czim, II. fejr. 2. §-a során mondottakra.¹⁾²⁾

II. „Realszerzeményi“ vagy „közép“ elmélet.

A realszerzeményi vagy u. n. közép elmélet a közszerzemény megállapításánál maig is érvényes törvényi jogunk álláspontját juttatja kifejezésre; azt az álláspontot, melytől gyakorlatunk részint a könnyebbség okából, részint az országbirói értekezlet által innovalt új örökjogi reformok (öröklött és szerzett vagyon) eszmekörének hatása alatt s a régi jognak összhangba hozatalára irányzott törekvései közepette ugyszólván észrevétlenül az ellenkezőre vágódott át.

Werbőczy tisztán a realis közszerzemény álláspontját hangsúlyozva mondja, hogy *„a feleség abban a vagyonban, melyet férje a házasság tartama alatt szerzett, mindig részessé és osztályossá válik.“* Nyoma sincsen tehát annak, hogy a Tripartitum e házasság tartama alatt szerzett vagyonnak más megállapítását képzelhette volna, mint azt, mely a házasság tartama alatti szerzés tényéből indul ki. Változtatlanul ez a tenorja az 1840: VIII. t.-cz. 8. §-ának is. Mai gyakorlatunk pedig nyomról-nyomra hangsúlyozza a realis közszerzemény elvét,¹⁾ mintegy föntartva ellenkező praxisával

¹⁾ Lásd 447. és köv. lap.

²⁾ Az értéktöbbleti, vagyis „vagyonértéki“ elmélet beható bírálata nézve v. ö. Dr. Jancsó György id. műveit; in specie a „Házassági jog“ stb. cz. id. m. 574. és köv. lapjait; továbbá Zsögöd Benő „Fejezetek“ stb. cz. id. m. I. k., 179—180. lapon található fejtegetéseit.

³⁾ Lfi. 1874. július 20-án, 5841. sz. a. *A házasság tartama alatt szerzett vagyon* = közszerzemény. (Dtár r. f. XII. k., 158. szám.) — Lfi. 1877. június 9-én, 5497. sz. a. (Dtár r. f. XVIII. k., 111. sz.) — Curia, 1881. december 5-én, 6737. sz. a. *A volt urbéresekre vonatkozólag a közszerzemény jogi természetének meghatározásánál döntő körülménynek csak az tekinthető, hogy a szerzés a házasság alatt történt-e.* (Dtár új f. I. k., 19. sz.) — Curia, 1883. május 30-án, 2563. sz. a. (Dtár új f. V. k., 115. sz.) — *Budapesti Tábla*, 1884. évi 45698. sz. és 1885. évi

szemben azt a helyes alapot, melyen a jövő codificatiója az intézmény végleges fixirozását végre keresztülvihesse. „Realis közszerzemény”: e kifejezés azt jelenti, hogy nem egy pusztá számolási érték az a vagyon, mely a házaselet közösségének legigazibb hatályaképpen megosztatik a házasegyüttélés tagjai, a férj és a feleség között, hanem csakugyan azoknak a javaknak az összesége, melyek e házasegyüttélés folyamán, mint annak gyümölcsei keletkeztek.

A realis közszerzemény elve tehát abban culminál, hogy a közszerzemény megállapításánál azt kell keresni: mi az, a mi a házasegyüttélés folyama alatt szereztetett, a mi ha kiderítettén, a közszerzeménynek mintegy nyers anyagát képezi, mely a beszámítások, megtérítések, kötelezettségek rendezése stb. után tiszta közszerzeménynyé alakittatik át.

E realszerzeményi elv részletes kifejtését először *Jancsó* „A közszerzeményi jog” cz. jogászegyleti értekezésében találjuk, honnan a szerző későbbi műveibe is átment. Szerző a kérdést „közép elmélet” név alatt tárgyalja, tekintettel arra, hogy az körülbelül középutt áll a vagyonértéki vagy értéktöbbleti elv és a szerző által „tulajdoni elmélet”-nek nevezett azon felfogás között, mely szerint mindazon vagyon, mely a házasság alatt szereztetett, közszerzeményt képez, s ebből a házasság előtt megvolt vagy a házasság tartama alatt öröklött vagyonérték csak abban az esetben vonható le, ha bebizonyíttatik, hogy a szerzeményes javakba beruházta-

54684. sz. határozatai. (Dtár uj f. XXVIII. k., 300—302. l.) — *Curia*, 1891. november 18-án, 3951. sz. alatt. (Dtár uj f. XXXI. k., 37. sz.) — *Curia*, 1894. február 6-án, 663. sz. a. (Dtár uj f. XXXVIII. k., 99. szám.) — *Curia*, 1896. június 5-én, I. G. 104. sz. a. (Dtár III. f. VI. k., 25. sz.) stb. — E nagyrészt értéktöbbleti határozatok mind kiemelik a házasság-alatti szerzés tényének fontosságát, mely a közszerzeményi intézménynek ugyszólván constituens eleme. Van kifejezetten ellenkező határozat is. Igy *Lfi.* 1875. október 7-én, 6669. sz. a. kimondja, hogy a szerzés ideje, vagy a házasság tartama alatt e részben felmerült bármily körülmények a közszerzemény megállapításánál figyelembe nem vehetők. (Dtár r. f. XIV. k., 209. sz.)

tott.¹⁾ E Jancsó-féle „közép elmélet“ abból indul ki,²⁾ hogy a közszerzemény megállapítására nézve a szerzés időpontja dönt. Mivel pedig a közszerzemény *szerzett* vagyon, a *szerzés* pedig *vagyonszaporodást* jelent, azért, ha a szerzés részben vagy egészben a felek különvagyona ráfordításával történik, a felhasznált különvagyon erejéig nem jön létre szerzés. Ez esetben pusztán vagyonátváltoztatás áll előttünk, miből folyólag a szerzésre fordított, beruházott különvagyon a közszerzeményből levonandó és tulajdonosának visszatérítendő.

E beruházás bizonyítandó.

Vagyonszaporodás akkor is áll elő, ha az adósságok törlesztetnek, mert ez tehermentesítés. Ebből következik, hogy a házasság alatt kifizetett adósság közszerzemény. De csak akkor, ha az adósságtörlesztés nem az adós fél különvagyonából, hanem a közszerzeményből történt, s ha a törlesztett adósság különadósság volt.

Nem számítandók a közszerzeményhez azok a szerzemények, melyeknek jellege különvagyon (ajándék, örökség, esetleg visszterhes szerzés és stb.).

Jancsó elméletét az értéktöbbleti állásponttól különösen nagy heveséggel támadta *Sztehló* Kornél, Jancsó Házassági vagyonjogáról írt bírálatában.³⁾

Hasonlóan a real közszerzeményi alapelveken áll *Zsögöd* Házassági vagyonjogi javaslata és a magy. ptkv. megjelent első tervezete is.⁴⁾ „Közszerzeményi javak a házastárs vagyonában, amennyiben a törvény kivételt nem tesz, mindazok a javak, a melyek abba a házasság ideje alatt kerültek.“ (Ptkv. tervezete. 123. §.)

¹⁾ *Zlinszky* „Magyar magánjog“ IV-ik — Dárday-féle — kiadás. (Bpest, 1891.) 601. lap.

²⁾ Lásd *Jancsó*, „Házassági jog“ id. cz. m. 109. §-át, 569. és köv. lapokon.

³⁾ „Jogtud. Közl.“ 1890. évi 17—20. és 22. számaiban.

⁴⁾ V. ö. III. rész, I. czim, III. fejez., 2. §. és 3. §.

3. §.

A közszerzemény megállapításánál fölmerülő főbb bizonyítási kérdések.

Az a kérdés, hogy a házasfelek valamelyikét illeti-e, általában véve közszerzeményi jog vagy nem, a törvény alapján döntendő el, mely meghatározza, hogy a szerzeményi közösség mily házasfelekre nézve képezi vagyoni viszonyaik meghatározásában a törvényes állapotot. Arra nézve tehát, hogy pld. a volt jobbágyi osztályhoz tartozó nő közkereseti jogot érvényesíthet-e férje ellen, bizonyításnak szüksége nem forog fenn.¹⁾

A közszerzemény körüli bizonyítási kérdések ott merülnek fel, hol a közszerzeményi jog érvényesülhetése a házasfelek rendi állására való tekintettel lehetséges lévén, az állapítandó meg, ha vajjon van-e mire ezt a közszerzeményi jogot érvényesíteni, azaz van-e egyáltalában közszerzemény?

A közszerzemény megállapításának első mozzanata a különvagyon kiválasztása lévén, ha az egyik házaspár (vagy örökösei) részéről a levonandónak kívánt különvagyon tagadásba vétetnék, az állító házaspárnak (vagy örököseinek) kell bizonyítania, hogy neki a házasságkötéskor különvagyona volt, vagy a házasság folyamán örökölt, vagy egyéb oly szerzeményeket tett, melyek de lege a közszerzeményhez nem tartoznak. E bizonyításnak a vitássá tett állítólagos különvagyon mennyiségére és értékére is ki kell terjeszkednie. E bizonyítás alapján a különvagyon kiszakítandó, ha lehet természetben, ha nem, érték szerinti megtérítésben.

¹⁾ *Bpesti Tábla*, 1884. évi 29139. sz. a. A nő közszerzői jogát a törvény állapítván meg, ama kérdés elbírálása végett, hogy egyedül az elhalt férj által árverésen, de a házasság alatt szerzett vagyonban bármelyik házastársnak van-e közszerzeményi joga, sem közvetlen, sem közvetett bizonyítás nem alkalmazható, hanem az, mint jogkérdés egyedül a törvény alapján döntendő el. (Dtár uj f. XXVIII. k., 300—302. l.)

A házasságalatti értéknövekvés a közszerzemény javára lévén irandó, az ezzel ellenkező azon egyetlen kivétel esetében, ha az értéknövekvés nem a házasfelek munkája, hanem véletlen vagy gazdasági conjuncturák következtében állott elő, e körülménynek a bizonyítása a különvagyon tulajdonosának vállaira hárul. Ellenkezőleg, a véletlen okozta értékcsökkenés esetében, mikor is annak ezen természetét a közszerzemény védelméül a másik fél tartozik bizonyítani.

Ha már most a már csak bebizonyítottan *megvult* különvagyon pótlásáról van szó, bár a természetben meg nem lévő különjavak beruházását, új szerzeményekbe való fordítását az értéktöbbleti elv quasi vélelemképpen érvényesíti, mégis a különvagyont kereső fél tartozik bizonyítani azt a körülményt, miszerint beruházás történt, mert beruházás esetében nem lehet a különvagyon elveszéséről, eltűnéséről beszélni, hisz csak egyszerű átváltoztatás történt; a különvagyon *megvan*, bár más alakban. Egészen másképp áll a dolog, ha a megvult különvagyont a házasfelek közösen elköltötték. Ilyenkor az az egyszerű tény, hogy a különvagyon meg volt, elegendő a kipótlásra s legfeljebb csak annak lehet helye, hogy a másik fél az egyoldalú és czéletalan elfecsérelést igazolja.

A közszerzemény-megállapítás második mozzanata a fennálló adósságok törlesztése. Amennyiben gyakorlatunk helyt ad annak, hogy a különadósságok fejében a közszerzemény felelőssé ne tétessék, az adósság külön jellegét az azt állító fél tartozik bizonyítani.¹⁾

Ha a „megvult” különvagyon kiadatott s az adósságok letörlesztettek, a fennmaradó javak, mint láttuk, a közszerzemény. E részben egyetemlegesen érvényesül a közszerzeményi vélelem.

Ha tehát ez a felesleg a közszerzeményi czimen indított perben tisztázva van, annak közszerzeményi jellege

¹⁾ V. ö. III. r., II. cz., III. fej., 2. §., I. alatt.

fölött további bizonyítás és ellenbizonyításnak helye nincs.

A közszerzeménység bizonyításának általános kiindulási pontja egyébiránt a házasságalatti szerzés ténye. Ennek megfelelően, ha a közszerzemény perbeli megállapítására az adja az alkalmat, hogy a házastárs házastársa vagy harmadik személyek, nevezetesen hitelezők ellenében közszerzeményi igényt támaszt, keresetét a követelt dolgok házasság alatt történt szerzésére és ennek bizonyítására helyezi.¹⁾ A fent közölt főbb bizonyítási szabályok az ily keresetre fogadhatba vett közszerzemény megállapítás során jönnek alkalmazásba.

Ami a bizonyítás módját illeti, e részben alkalmazható minden bizonyítási eszköz, melyet perrendtartásunk ismer. Tehát beismerés, okirat, tanuk, bírói szemle és eskü, vagyis az esküalatti kihallgatás.²⁾ Gyakorlatunk az eskü tekintetében némi ingadozást mutatott ugyan,³⁾ de ma már

¹⁾ Így értendők azok a felsőbirósági határozatok, melyek a közszerzeménység bizonyítását rendelik el. Így pld. *Curia*, 1883. évi 1472. sz. a. A ki valamely vagyont közszerzemény czimén igényel, az az illető vagyont közszerzeményi eredetét igazolni tartozik. (Közölve *Jellinek* id. cz. m. 162. lapon.) — Vagy pld. *Curia*, 1883. május 30-án, 2563. sz. a. felperes köteles lett volna igazolni, hogy azon érték, melynek felét közszerzemény czimén követeli, felülmulja azon értéket, mely Sz. Istvánnak birtokában már az első házassága, illetőleg özvegyisége idejében létezett, vagyis azt, hogy azon összeg, melynek felét igényli, csakugyan a vele való házasság ideje alatt szereztetett. (Dtár uj. f. V. k., 115. sz.)

²⁾ *Curia*, 1897. június 22-én, 2945. sz. a. Igaz ugyan, hogy az, hogy általában van-e és mi a közszerzemény? jogkérdést képez, de e jogkérdés eldöntésére szükséges adatoknak a beszerzése a bizonyítási eljárás körébe tartozván, erre nézve a bizonyításra kötelezett fél a perjogban szabályozott bizonyítási módok bármelyikét, tehát szükség esetén a felfedező esküvel való bizonyítást is igénybe veheti. (Közölve az „Ügyvédek Lapja” 1897. évi 36. számában.)

³⁾ *Lfi.* 1878. július 2-án, 5228. sz. a. Közszerzeményi minőségnek és értékének meghatározása felfedező eskü tárgyát nem képezheti. (Dtár

az előző oldal 2. jegyzetében közölt ítélethez képest a felfogás itt is állandósult.¹⁾

4. §.

A közszerzemény öröklése.

A közszerzeményben való részesedésre csak a házaspár lévén jogosultak, a közszerzeménynek előöröklése csak akkor lehet aktuális, ha a szerzeményi közösség a felek valamelyikének halála következtében bomlott fel.

Az elhunyt házaspár közszerzeményi részében az örökösödésre első sorban leszármazói vannak hivatva,²⁾ ezek nem

r. f. XXI. k., 21. sz.) — *Bpesti Tábla*, 1885. évi 27455. sz. a. A közszerzemény léte főesküvel nem bizonyítható. — *Curia* 1885. évi 344. sz. a megváltoztatván, kimondja, hogy a közszerzemény léte főesküvel bizonyítható. (Dtár új f. XXVIII. k., 300—302. lapjain foglalt összeállításból.) — Ugyanezen tenorban a *Curia*, 1894. december 12-én, 10825. sz. a. (Dtár III. f. I. k., 43. sz.) és az előző lapon 2. jzet alatt idézett határozat is.

¹⁾ V. ö. Dr. Jancsó „Házassági jog“ cz. id. m. 115. §-át, a 646. és köv. lapokon.

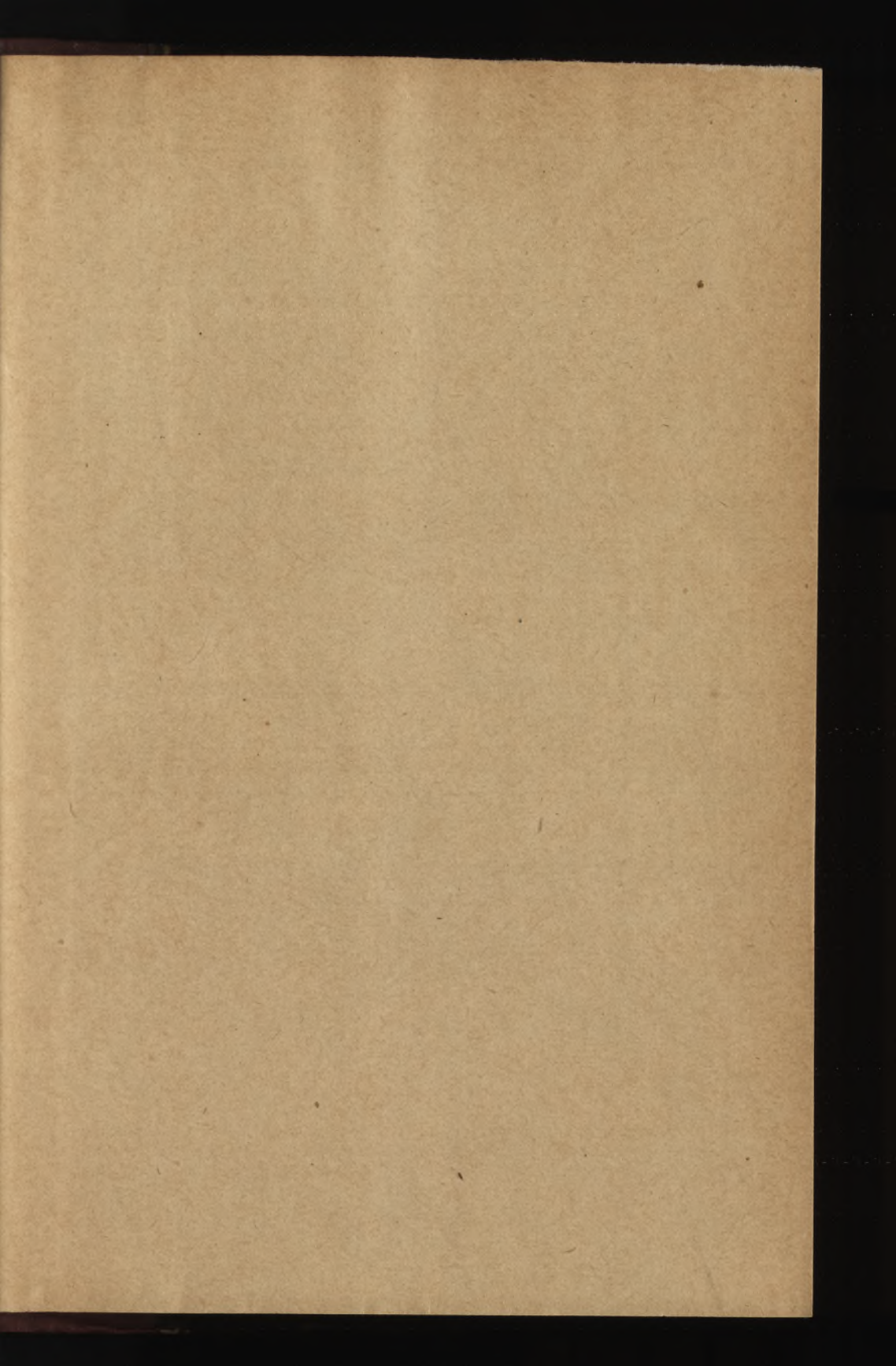
²⁾ Ideigl. törv. szabályok I. r., 9. §. Dec. 30. divis. success. (*Czövek* id. cz. gyűjt. 718. sz. 251. lap.) stb. régi curialis decisiók, melyek a két házasságból született leszármazók közszerzeményi öröklését rendezik. Egyébként a közszerzemény öröklésére nézve ugyanazon elv nyer alkalmazást, mint a szerzeményi vagyonra általában. — V. ö. különben *Husztly* id. cz. m. II. k. 55. czim, 7 pont, 227. lap. — *Frank* id. cz. m. I. k., 274. §., 524. lap. — *Jancsó* „Házassági jog“ cz. id. m. 114. §. 643. lap stb. — A leszármazók közszerzeményben való örökösödésére érdekes példát ad a statutaris jogalkotás köréből, *Nagybánya* városnak egy 1575. április 27-én kelt szabályrendelete. „— Item, siqui homines conjugati, scilicet maritus et uxor, una vineam, quamquamque haereditatem sibi ipsis emerint, aut quovis modo fieri curaverint, altero decedente, superstes directam medietatem omnium haereditatum modo praemisso comparatorum tollere saltem tenebitur, media pars vero in liberis, filiis non existentibus, in fratres vel consanguineos, si quos habuerint (non obstante aliqua occasione) devolvatur et condescendat.“ (*Kolosváry-Óváry* „Corpus Statutorum“ stb. cz. id. gyűjt. III. k., 563. lap.)

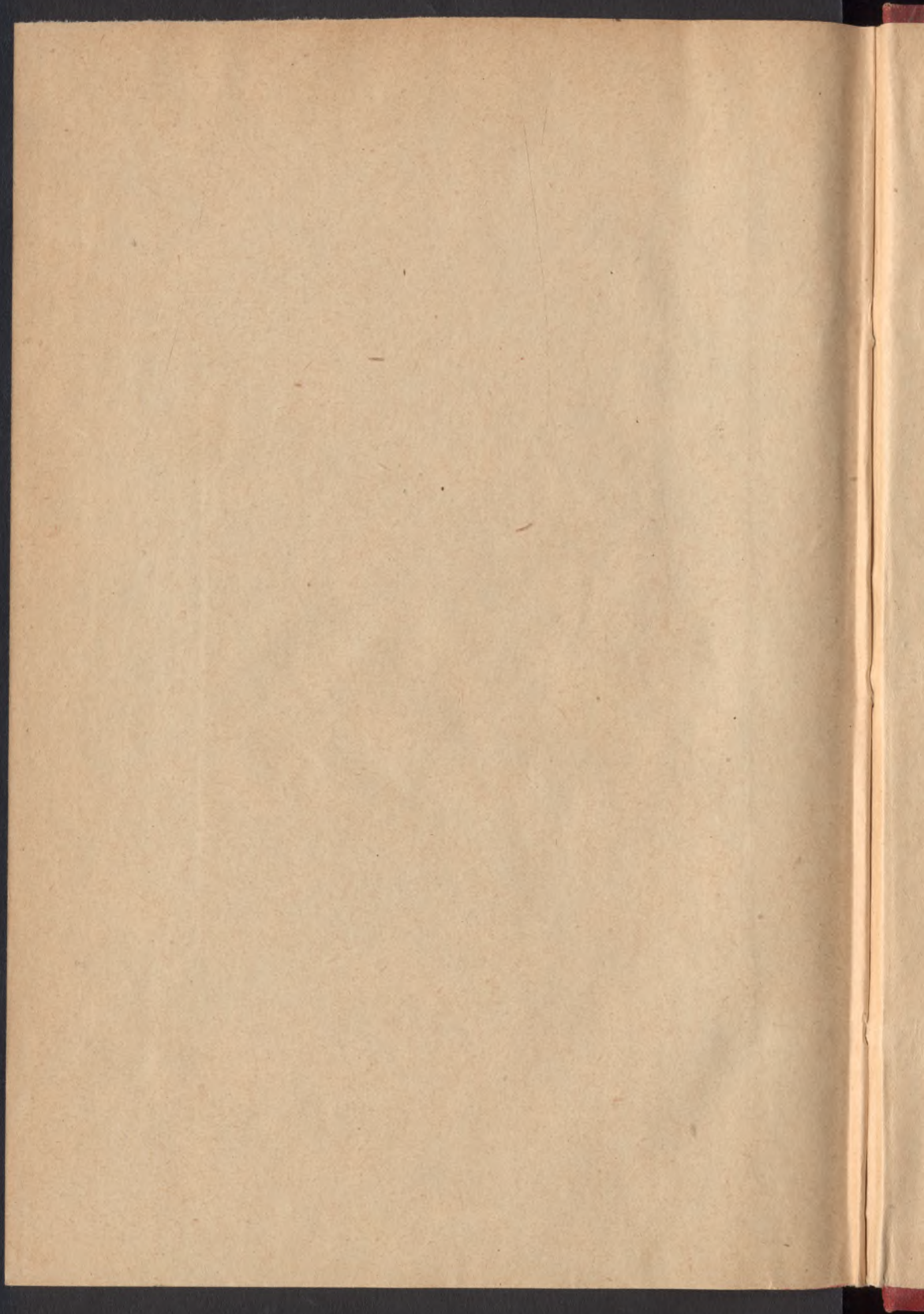
létében a hátramaradt házastárs,¹⁾ házastárs nem léteben pedig a felmenő örökösök.²⁾

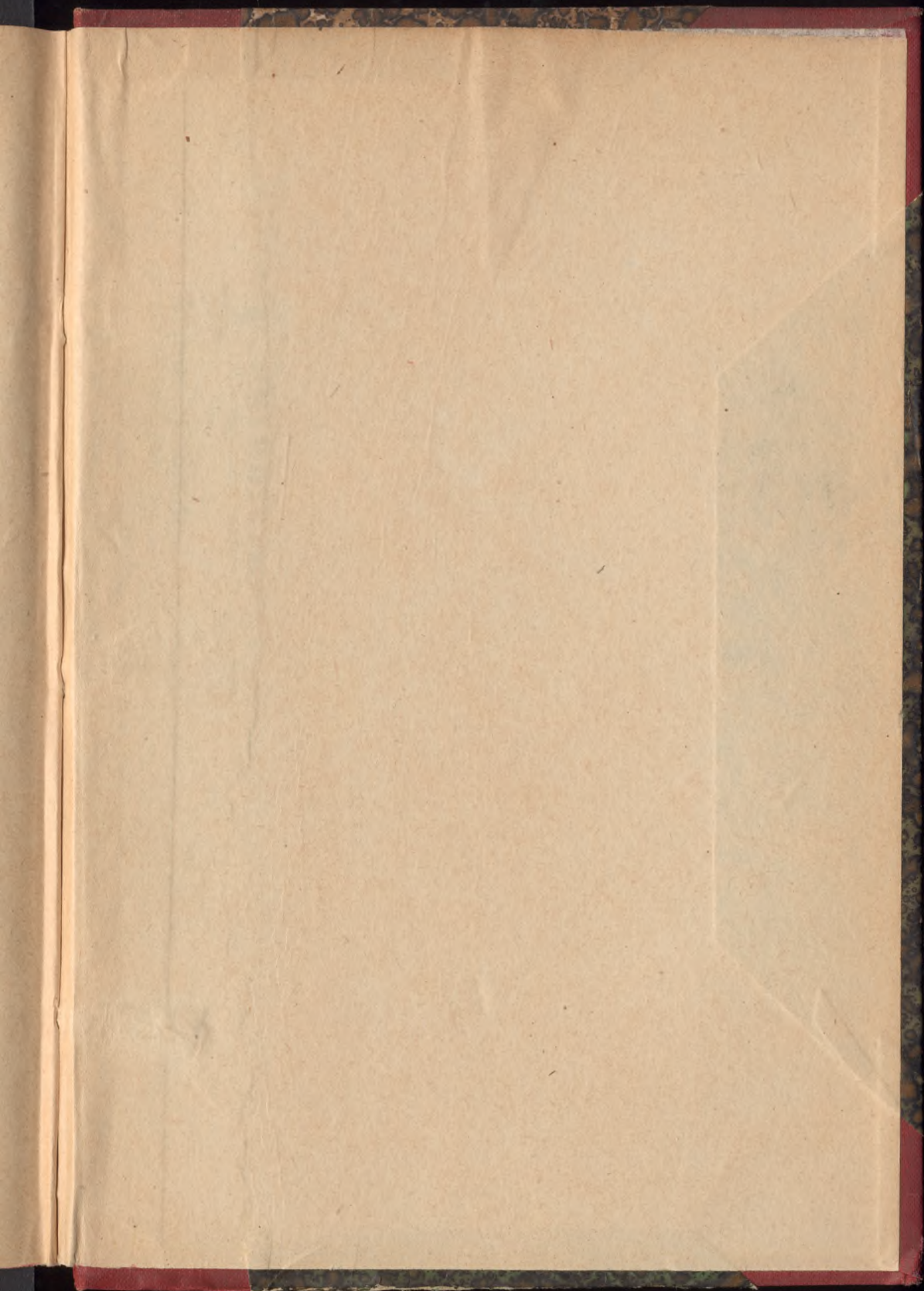
A halál utánra halasztás kedvezményét mai jogunk nem ismeri — nem ismerte a régebbi sem — s így az elhunyt szülőt illetett közszerzeményi rész kiadását az életben maradt fél meg nem tagadhatja.

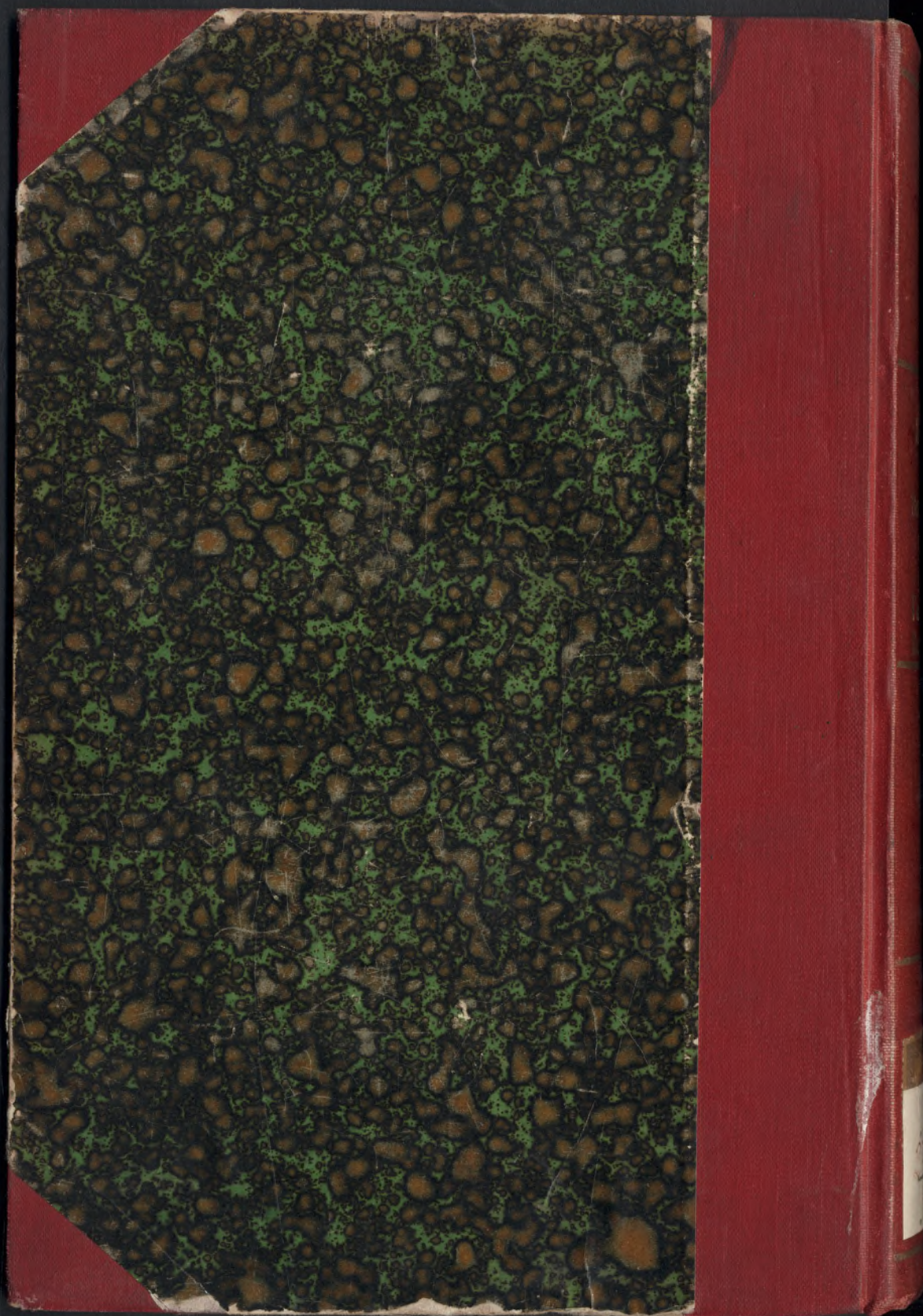
¹⁾ Ideigl. törv. szabályok I. r., 14. §. a $\frac{1}{2}$. alatt — V. ö. *Frank* id. cz. m. I. k., 274. §., 524. l. — *Ökröss* id. cz. m. 491. l., 624. §. — *Curia*, 1895. márczius 13-án, 212. sz. a. De bármily hosszú időn át éljenek is külön a házastársak, azért a hitvestárs az id. törvk. szab. 14. §-ának a $\frac{1}{2}$. pontján alapuló azt a jogát, hogy házastársának szerzeményi javait öröklő el nem veszti. (Dtár III. f. II. k., 96. sz.)

²⁾ Az ideigl. törv. szabályok I. r., 10. §. alapján.

Kolosváry

Szerzeményi

Közösség
A Házass
Vagyoni jogok
Rendszerében.

M

272.785

OSZK